הוצאת ישרון

כל כתבי
ראובן אשר בן יוסף ברוידעס

ב.

שתי הקצות

רומן

מחיי היהודים בעת הזה.

ווילנא
בדפוס האלמנה והאחים ראם
שנת תרס"ד לפ"ק

ШТЕ ГАКЦОВОСЪ.
Двѣ крайности.
Романъ изъ современной жизни евреевъ.
Р. А. Браудеса.
Изданіе „Іешурунъ"

ВИЛЬНА.
Тип. Вдовы и бр. Роммъ. Уголъ Духовскаго и Глухого пер. соб. д. № 1/2.
1903.

Дозволено цензурою. 7 Декабря 1902 г. Вильна.

ספר ראשון

טוב־טעם.

בֶּן־כְּפָר

מה רב כחך, יופי, ופעולתך על נפש האדם מה עצמה! ברב כשפיך תצוד לב אנוש, תוליכנו שבי ותמשכנו אחריך; גם מבלי־דעת, גם מבלי מצוא חשבון, גם באין הבין תרגיש הנפש הנך וְנֶעֱמָה; העין רואה – והלב ירחש עדן־רוחני והנפש תתענג עד־מאד!

השמש יצאה – מי לא ירגיש? הים הנורא ירומם גליו ויתגעש – מי לא יהמה? מי האיש אשר לב לו ויביט במרחבי הרקיע ולא ירחב לבבו? מי האיש אשר נפש־מרגשת בְּקִרְבּוֹ ויעמיד בפעם הראשונה לעת הערב על חֹף ים־השחור אשר באדעססא העיר, ונפשו לא תִמָּלֵא, לא תרעש ולא תרגיש את אשר הרגישה כעת נפש יעקב למשפחת הֶצְרֹון?

לפניו הים הנורא בהמון גליו, אשר בשצף קצף יהמו וירעשו, ועד בלי תכלית, עד כל ארך מרכז מבטו, ירומו גלים, יִנָּשְׂאוּ, יחמרו, ובשיא חסנם ישטפו שָׁטֹף ועבר עד החף, עד החומות הבצורות אשר כוננו ידי אדם לשום גביל למו, לעצור בעד שטפם הנורא, לְצַוּוֹת עליהם בחוקת היד: „עד פה תבואו!‟ ובקול נגיד יזכירום אמרות אֱלֹהַּ: „רְדוּ!‟ והצים האדירים, אניות־הקיטור אשר בתוך המים, ומסלות־הברזל אשר על החוף יָבֹאוּ כעדים כשרים אשר הֻצְּבוּ להעיד על ממלכת האדם בים וביבשה... הגלים ירעשו מאד מתגרת יד מושלם ובקול המולה רבה ישיבו על עקבותם עד מרחבי תכלת הרקיע, עד מקום השמש אשר בירכתים ימה תעמוד עתה קְלֹה אדמונית, כְּגֻלַּת זהב טהור, תעמיד ותביט במשול האדם בטבע, תביט – וקרניה האחרונים המופזים יאדימו את פני המים, יתנו גם למו זהר כמו ינחמום מעצבם, כמו ישחקו לפניהם להפיס דעתם... וכמו יאמרו: אך בנו לא ישלוט יציר האדמה הזה, אך בנו לא יהפוך ידו המושל־הקטן האדם...

ומאחוריו חבל מנגנים בתוך הפֵּתֶר (בולווארר) המלא אנשים נשים וטף אשר יצאו לשוח לפנות ערב, כלם לבושי מכלול, כלם יעדו בגדי תפארה, ילכו וישובו ויתענגו על המנגינות הנעימות אשר ישמיעו הַתּוֹרוֹת בחצוצרות וכל זני זמרה.

יעקב חצרון ישב על כסאות האבנים אשר מחוץ לפרור ימה, ישב – ונפשו הרגישה עדן ונעם עד אין קץ. רגע יביט על הים הזועף, על אניות הקיטור, על מסלות-הברזל התחתיות והעליות, על הגן הנחמד השתול במורד החף, ועל המין האנשים העובדים שמה; ורגע ישיב פניו העירה, ועינו לא תשבע לראות את ההמון הרב ההולך לפניו לשוח, את העלמות היפה-פיות מובלות בזרועות בחורי חמד, את המרכבות המרקדות רתומות לסוסים מַזָּנִים, הנושאות עשירי העם ואציליו. רגע נטה אזן להקשיב רב קשב: המית הגלים, המית המכונות באניות ובמסלות, והמית אדם רב נושאי-סַבָּל, עובדי עבודתם וסוחרי מרכלתם; ורגע ישמע קול נעים, קול צפרים משוררות בגן לפניו וקול מנגינות המנגנים מאחריו. ויהי כגבר עברו יין, כאיש נדהם כְּמְבָהּ בשממון.

פתאם נגעה יד איש בכתפו. יעקב התעורר ויבט בקצף על פני מעירו, וכרגע האירו פניו ובהשתוממות נפשו קרא:

–האח! מה מאֻשר אני!

–עוד תשוב לחדות פניך במחזה הזה; אפס כי היום הלא יעדנו לשחר את בית אֲחִיטוּב, וכבר הגיעה העת ללכת.

–צר לי לעזוב את המחזה הזה! הה, יוֹרָב ידידי, לו תדע ובחנת את לבי ברגעים האלה...

יוֹרָב הביט בפניו בתמהון.

–רוח משורר ישכון בלב אדני, אמר כמהתל, רוח איש מתענג רק למראה עיניו; ואנחנו בני אדעססא נבקש את החיים בגשמיותם, בפועל ולא במחשבה יְהַלֵּךְ-נפש.

–אמנם כן, ענהו חצרון בִּעֲנָוָה כאיש המכיר מך-ערכו: – בן-כפר אנכי, אשר מיעודי לא הייתי בעיר רבתי-עם, ומאד מאד יהמה לבבי למראה נחמד כזה... האח, שורה נא גם אתה, אדוני יוֹרָב, שורה נא לקצה השמים מעבר מזה, הביטה נא וראה את העבים הקלים החותמים בעד קוי השמש, ומה נעימים המה הקיים האלה בבואם דרך העבים הימה!... גם בחלום חזיון לילה לא ראיתי, ולראות גם לא פללתי, את אשר אחזה בזה, גם בביתי אֹהַב להתענג על יפי השמים בהדרם, על נאות דשא וצפרים עפות, גם שמה הייתי עולה בימי נעורי על מרום ההרים ואביט השמימה לעתות בערב, גם שם שדות ויערים גנים ופרחים דְּשֵׁנִי בשרי בַּנֶּשֶׁר; – אולם את היופי ואת ההדר אשר אחזה לי בזה יעלו על כל אלה וימי נעורי ישובו לי...

–אבל סב פנה לך הֵנָּה, ענהו יורב בשחוק ויור בידו על המין הנשים היפה-פיות ההולכות לשוח מאחוריהם: – גם שמה יופי, גם

שמה יפעה; אבל החסידות הן חומה בצורה הָיְתָה בין אדני ובין אלה הַמְטַיְּלוֹת...

– אדני, לא אתת בקשתיך ואבקשך עוד: אל נא תהתל באמונת לבי!... את אבי הלא ידעת, אבל אותי לא תדע; אל תבט על בִּגְדֵי היום כי בגדי „צרפת" המה, אל תחזה בי כי אסלסל בשערי, כי אתהדר במלבושי, – יהודי הנני כאבי, נאמן לאמונתי ככל אבותי...

– רב! הפריעו יורב, נחדול מזה, לא אובה להתוַכֵּח את אדני; אנכי אמרתי את דברי לא להרעימך... אפס כי איש יהודי, חסיד, מעיר קטנה אשר בוואלין יאהב להתענג על היופי, כאשר יאהב אדני, לא ראיתי מעודי; הן רבים מילידי הערים הקטנות באים הנה, אבל כֻּרְבָּם יתנו לב אך לאכול מעדנים ולשתות ממתקים, כֻּרְבָּם יבואו הנה וימלאו תאות לבבם...

– בין אלה לא אֶמָּנֶה, השיבו יעקב חצרון.

– הנלך לבית אחיטוב? אנכי הבטחתים נאמנה כי בוא נבוא היום בערב, ושם יחכו עלינו.

– נלכה!

„בן כפר אנכי" אמר יעקב לרעו בהמשך דבריו, ואמנם כן הוא. הוא הנהו יליד העיר הקטנה קְפּוֹת אשר בפלך וואלין ברוסיה המדינה, העומדת על גביל ארץ גַּליציה. שֵׁם אביו היה נודע בכל הפלך ההוא, כי עשיר האיש ומסחר ידיו פרץ מאד בארץ, ויהי גם נדיב לב, וביתו וגם כיסו פתוחים היו תמיד לכל דורש ומבקש; גם בלבבו גם במאדו אהב את ה׳ וצדיקיו, אלה „שלוחי המקום" אשר פה „בעולם השפל", כי „חסיד" היה זה האיש חצרון ויאמן באמונה שלמה ברבו המפליא לעשות, וישחדו מהונו, וכל אשר שאל לא אצל ממנו; וה׳ ברך את חצרון בהון ועשר ובכל אשר פנה הצליח, ויהי גם הוא שמח וטוב לב תמיד. שני בנים מתו לו בחייו ובת אחת שלח החוצה, ובמותו נשארו בביתו: בנו יעקב היורש את כל אשר לו, ובת אחת נערה בתולה אשר עדן לא אֹרָשָׂה.

בנו יעקב הנהו כבן עשרים ושמונה שנים, יפה מראה עד להפליא, בחיר כארז חסון כאלונים, שערותיו הצהובים עיניו השחורות ולחייו אשר אדמו כתולע הוסיפו עַל חִנּוֹ ויעשוהו מכלל יופי.

אפס כי נפשו עלתה ביפיה פי שנים. נפש טהורה וזכה מצאה קן לה בגו היפה הזה, נפש מרגשת, או גם „נפש משורר", כאשר

פיהָ יורב. גם הנער יעקב התנכר במעלליו, כי טוב טעם לו, וכי אהבת היופי תמשול בלבו ממשל-רב אולם במה תתודע הנפש המרגשת הזאת בעיר קטנה כסכות, המלאה לה רפש וטיט על כל גדותיה, אשר כל אנשיה חסידים המה וכל נשיה פראי מדבר? איפה תמצא התפתחותו רגש-היופי במקום ציה, בין אנשים לובשים בגדים סרוחים, מגדלי „פאות" ראשיהם הגלוחים, וצונפי מצנפת כאחד הפראים, ובין הנשים בבל ערך בגדיהן ומכסה ראשיהן הן? איככה תרכוש לה הנפש הזאת מושגים יפים ורעיונות בטוב-טעם בתוך „החדר" אשר שמה חֲנֹךְ הנער ואשר תארו וצביונו ידוע לכל איש? נרדמה הנפש הזאת, נרדמה ותישן בעיר הקטנה.

אבי יעקב התעלה בעשרו, ואך מעם הָעֹשֶׁר הזה היתה נסבה כי לא אבדו כשרונות הנער, וכי לא מתו בקרב לבו. בית אביו היה סמוך על יד גן-ירק אשר יעקב שעשע בו מדי יום, ועת כי הנצנים נתנו ריח, עת כי הגן העלה נצה, עת כי השמש שלחה קרניה בִּיָפְיוֹ וזרועות העצים השתולים שם, עת כי שבבת הטל הרימה ראש לקדם את פני השמש בבקר השכם, — היה לב הנער שמח מאד, והם היו שַׁעֲשֻׁעָיו כל ימי הקיץ. כאשר גדל הנער סלסל בפאותיו, שם לב על נקיון בגדיו ועל ערך מהלכו, ויתהדר בכל אשר מצא לאל ידו ובכל אשר הגיע יכלתו במצבו בבית אביו החסיד האדוק. בעיני החסידים וגם בעיני אביו לא מצאו מעשיו אלה הן וירננו אחריו לאמר כי כמעשה „הגוים" יעשה; אפס כי אמו דנה איתו תמיד לכף זכות ותלמד סנגוריא על מעשיו אלה.

בבית אביו היה משתה תמיד. מדי שבת בשבתו, בכל חדש ומועד ובכל „יומא דפגרי", כאשר יכנום החסידים המרבים בימים כאלה, התאספו החסידים בבית „הגביר", שתו לרויה, צהלו וירננו, אף רקדו כאילים; מעשיהם לא ישרו בעיני העלם, כי ישב ביניהם כנדהם ולא הבין אל מעשיהם, ורק הזמרה והמנגינה משכו את לבו לשבת בינותם, רק הֵנָּה היו כאבן-השואבת אשר מְשָׁכַתְהוּ לארח לחברה אתם. משחר טל ילדותו אהב את הזמרה, אף רִנֵּן בקול נעים וישר ויזמר גם הוא, ואבותיו משנה אהבה אהבוהו בעד הדבר הזה.

כאשר גדל יעקב ויהי „בר מצוה", ויתחשב בין „הבחורים" ויפצר באביו כי יתנהו ללמוד לנגן בכנור (הוא כלי-נגון האחד הנודע בעיר), ואחרי רב בקשותיו, ואחרי אשר גם „הרבי" הסכים לזה, מלא חפצו, בתנאי כי ילמוד לנגן אך בעל-פה ולא ציוני-הנגון (נאָטען) וכמוני. הנער היה שָׂבֵעַ שובע שמחות, אף עשה חיל בלמודיו אלה, כי לא היה „נגון" אשר

לא השמיע בכנור קולו, ולעתים ישיר וינגן גם בפיו גם בכנור אשר בידו, ואבותיו נהרו מאד.

עברו ימים, והנער יעקב היה לאיש; אביו השיאהו אשה, אף חלק לו שלשה חדרים מְרֻוָּחִים בביתו, אף לקחהו לו למנהל את כל עסקיו, – הן יחיד נשאר לו בבנים, ולמי כל חמדת נחלתו וכספו הרב, אם לא ליעקב? ומדוע זה יאמר לחלק ולהשתתף? יעקב עבד כל היום באמונה במסחר אביו, ידיו כידי אביו לכל דבר, ובעתות מנוחתו נגן בכנור זרוח לו.

עתה החלה אהבתו ליופי לקחת חלק בחייו: בגן-הירק אשר ממול חלוני חדריו נטע גם שושנים, קנה לו גם פרחי בית אשר בסירות, ויציגם בחלון, אף כל כלי-ביתו תקן בסדרים; סכתו בחג היתה מפוארה מאד, אף אתרוגו היה המהֻדר בכל העיר, „הדור מצוה גדול ממצוה" היה על שפתיו תמיד. גם בימי חג הפסח שם עיניו ולבו לערוך את „הסדר" בכל הַהִדּוּר אשר מצאה ידו, גם בימי חג השבועות עשה מעקה מענפים רכים לביתו, אשר כל רואהו התפלא עליו. אביו קרא לדברים האלה „מעשה נערות", אך גם לא כִהָה בו, כי „חסיד" היה גם הוא, ולא הפיל דבר מכל מעשי החסידים ומנהגיהם, לבו היה תמים עמהם, כי האמין בכל לבבו בה' וברבי באמת ותמים, עד כי „ירא וחרד" כנוהו כל האנשים, והרבי אצל ברכות טוב לכל מעשיו.

היראה וטעמי-הטוב לא התנגדו במאומה, אף לא נתנו תואנה להלחם אשה ברעותה: וההסידות נתנה גם תֹּקֶף ועז לרגשותיו אלה. הזמרה והשיר המה אבני הפנה לחסידית, גם ארחות „הצדיק", מערכת שלחנו, קבלת פני אורחיו וכל מנהגיו מלאי לדמיונו, את שְׁווּיךְהֶעֱרֶךְ (הארמאניע) אשר דרשו רגשותיו ואשר חסרו לו בחייו. ויהי יעקב חסיד בכל דרכיו, לבש בגדי-היהודים לכל משפטם על פי חקי-הארץ, ופאותיו, אף כי קצרות היו – על-פי גזרת-המלכות – היו נִכָּרוֹת היטב על לחייו.

אהבתי את השיר והזמרה גם היא עזרה על יד החסידות אשר בלבבו. בנסעו אל „הרבי" כבדוהו שם בעד זמירותיו, באשר כי גם „הרבי" „בכבודו ובעצמו" כבדהו לא אחת לשיר בשירים על שלחנו ביום השבת לעת „הסעודה השלישית"; ובהיותו בביתו התאספו חסידים רבים סביב לשלחנו לעת הזאת, למען אשר ישוב לזמר גם באזניהם את הזמר אשר שר על שלחן הצדיק. גם כל „חזן" הבא אל העיר, היתה ראשית דרכו לבוא לבית יעקב הצרון, כי למשפט פיו יחלו כל אנשי העיר.

יעקב ישב שלו ושאֲנן בביתו, עד אשר פתאם חלה אביו את חליו אשר מת בו, ויעקב בנו יחידו, היורש את כל אשר לו, לקח

על שכמו לבדו את כל עסקי אביו הגדולים ואת כל משלחת ידו.

בין כל אלה היה מסחר אחד הנאחז במשפט עם אחד הסוחרים בעיר אדעססא, ואשר התנהל בכבדות מאד, כי רחוק המקום, והוא נעשה על ידי אחרים, ואין קצה לכסף אשר הוציא אביו עליו ואין קצה גם למשפטיו. יעקב גמר בדעתו לנסוע עירה אדעססא, להתיעץ פה אל פה עם בא-כחו, ולעשות קץ למסחר הסבוך הזה.

אל נא יהי המסע הזה קל בעיניך, הקורא! מסע אשר יסע איש חסיד מפלך וואלין לעיר אדעססא.

לפנים בישראל לא ניעז כל חסיד גם לחשוב בדבר מסע כזה, ולא עלתה גם על לבו. „כשבע פרסאות לבוא אדעססאה סביב סביב — אמרו צדיקי הדור שלפנינו — יבער הגיהנם", לאמר: כי העיר הטרפה והפסולה הזאת היא מלאה מינות מפה לפה, אנשיה רשעי ארץ המה וכל באיה לא ישובון, כי „אוירָה דאדעססא מפקיר". ואמנם לא לשקר פחדו „צדיקי הדור" פחד, כי אמנם רבה אז פעֻלת העיר הזאת להשכיל את באי שעריה מבני ישראל. העיר הצעירה הזאת היא רוכלת כל הארץ ואנשים שונים מכל ערי רוססיא וגם משאר המדינות נקבצו באו בה; כולם הנם גרים בעיר, כלם הנם אורחים אשר לא ידעו איש את רעהו; אחדים מנכבדי העיר בראדי ועשיריה בנו בית מסחרם בעיר החדשה רבת-המסחור הזאת, ולרגליהם נהרו ובאו עוד רבים ממשכילי העיר לבקש להם מחיה, ויפיצו את השכלת ארץ גאליציה — אשר פרחה אז ותעל נצנים בין היהודים — בין בני עמם; בעיר אדעססא כוננו למו היהודים בית-ספר בטרם תבוא הממשלה לצוֹת עליו; בעיר הזאת בנו ויכוננו למו „האורחים הבראדים" גם היכל-ה' (בעטפעל) לשיר במקהלות, כאשר יעשו האפקורסים בארץ אשכנז; ותהי עיר אדעססא כעיר הנדחת לחסידים ויראי-אלהים, והרביים דנו דינה דין-קשה ויזהרו את העם ממנה.

אפס כי הזמן הרופא לתחלואים כאלה, רפא גם את העיר הזאת לבל תדה מחסידים נדח. מסלות הברזל נבנו בארץ, מסחר הערים הקטנות בא ונאחז בסחר העיר הזאת, ועוברים ושבים רבים באו ויגידו כי לא כצעקתה הבאה עליה עשתה, ובימים האחרונים נסע גם „רבי" אחד ויבוא בתוך העיר הזאת וימלא שם אמתחותיו כסף — ויהי לנס, וחטאתה כֻפָּרָה. הזקנים אמנם לא שמעו עוד לקול האות הראשון הזה, ואבי יעקב חצרין לא אבה בשום אופן לנסוע הֵנה; אפס כי בני הנעורים בחסידים לא ימנעו רגליהם מבוא שעריה, ובכן גזר גם יעקב אָבֵר לנסוע אדעססאה לעשות קץ למשפטים אשר לאביו עם סוחרי העיר הזאת.

יעקב ידע היטב כי לא יאות לבוא להעיר הגדולה במלבושיו ובצביונו, ידע כי יהיה לו דבר בבתי-המסחר, בבתי עשירי-עם ואולי גם בבתי השופטים, וַיָּמָאן להיות שם מטרה לחצי לעג, ובהסכם הרבי עשה לו בגדים קצרים, כאשר ילבשו בני הארץ, גִּדֵּל שערות ראשו ממול ערפו למען אשר יוכל לאַחֵד את פאותיו עמהן; שפת הארץ, שפת רוססיא, שׂימה בפיו מימי ילדותו; גם צרור הכסף לקח בידו, ויסע ויבוא לעיר אדעססא.

את אשר לא שֻׁפַּר מעידו נגלה לנגד עיניו! מחזה יקר, מחזה נעים מאד! פה ראה את היופי פנים בפנים, פה יפעה וסדר פגשו, נעם ומשטר דבקו, מכלל-יופי והִתְעַנּוּת נשקו – ותחי רוחו בקרבו, ויתעוררו רגשותיו בְּחֻבּוֹ, ותהמה נפשו מאד, ולבבו נפעם! יפעת העיר אשר אין ערוך לה, רחובותיה הישרים אשר עצים שתולים יפארום משני עבריהם; חוצותיה אשר הבונים כללו יָפְיָם בחומות בצורות מפארות בפטירי ציצים, במעקות מזהבים, ובעמודים מעשה ידי אמן; שׂיחיה עם בארות זורקות-מים בין גני שושנים ופרחים הסובבים אותן; לפידי הַגָּז אשר יאירו את הרחובות החוצות והשוקים באור בהיר בינות לעצים השתולים, אשר עליהם הירוקים יזהירו כזהר תכלת הרקיע; מצבות-הזכרון אשר תעמדנה בשיא גבהן ובהסן גון לדורות עולמים; גני-חמד אשר בתוך העיר ובמגרשיה; הים הנורא עם כל שכיות החמדה אשר בנו בני האדם על הפו; – כל אלה פעלו מאד על נפש יעקב, כל אלה לקחו לבבו, העירו רוחו אף עוררו את רגשותיו בקרבו. בימים הראשונים לא דִּבֵּר דָּבָר את איש, גם לא התראה את בעל-דברו, ואת יוֹרֵב בא-כח אביו המנהל משפטיו – כי יודע דת ודין (אדוואקאט) הנהו האיש יורב הזה – ותמיד כל היום הלך כתועה בכל רחובות העיר, עינו לא שבעה לראות ונפשו לא ידעה רויה.

עתה עברו כבר שבוע ימים לשבת חצרון באדעססא, ועוד היום ראינוהו בנשף בערב יום עומד על שפת הים...

ב

הַפְּנִינִים (*Klavier)

את אשר לא שֻׁפַּר מעודו, ראה יעקב חצרון בבית אחיטוב! את אשר לא פעלה על רוחו חזות העיר חוצה עשה מחזה הבית הזה פנימה; הערב הזה השלים את התפעלות נפשו, ויוסף להפליאה הפלא ופלא!

---

*) לפי דעת „שלטי הגבורים"

גם בבית אביו ראה עשר, גם בית אביו נמלא כל טוב ונהדר על כל בתי העיר, — אפס כי היופי והיפעה אשר פגשו עיניו בזה הכהו בתמהון: מן הרצפה בשלל צבעיה ומצעית מעשה ארג אשר מתחת לרגליו עד הספון והמנורות המפארות התלויות עליו אשר ממעל לראשו, מן קירות הבית המצֻיָרות מעשה אמן עם התמונות המשוחות בששר במסגרותיהן המופזות ועד כל כלי-הבית הנאדרים במעשה צעצועים ובפטירי ציצים, כלם עזרו על יד השתוממות לבבו; גם בעיר סְבוֹת ראה נשים יפות לבושית מכלול ועדי עדיים מכף רגלן ועד קדקדן, — אפס כי חין ערך הנשים והעלמות אשר התודעו לו עתה הפליא את עיניו ויעורר את טעמו: חן ונעם תשאנה גם בערך בגדיהן, גם בנדוד גֵוָן, גם בשיחן וגם בצחקן, עיניהן כמו יבריקו, מחלפות ראשן כעין המשי לַשָׁחַר, וכל אשר להן היא כאבן חן כאבן שואבת; גם הוא ידע פרק בשיר, מימי נעוריו שמע קול מנגנים, — אפס המנגינה הנעימה אשר יצאה מתחת ידי לִיזַא הרכות והעניגות בשבתה על יד הַפְּנָיִם, (אשר זאת הפעם הראשנה אשר יראה כזאת בעיניו) לקחה את לבו, עוררה את רגשיתיו, העירה את נפשו המרגשת, ותחמים את רעיוניו ותבלבל את מוחו, ויהי כאיש משתומם כגבר עברו יין.

השיר והזמרה לִוּהוּ בכל ימי חייו ובכל מעשיו, הכנור היתה כרעיה נאמנה לו, אהובת נפשו משחר טל ילדותי, בה מצא נחם, והיא שעשעה נפשו ותמתק לו שעות רבות מימי חייו, עד כי גם בלכתו למסעיו לְקָחָהּ אתו וגם עתה הֵבִיאָהּ הלום, ובכל יום ויום בשובו לחדר בית מלונו ונפשו עליו תשתפך מכל אשר ראה בעולם החדש באדעססא, בשובו בלב-סוער מגנת-הפרחים, ממגרשי העיר וּפַרְוָריהָ, מחף הים ומכל מקום-טיול יקח את הכנור בידו ובה יהגה, בה יתן לרגשיתיו אֹמֶר ובה כל הגיוניו. וכנורו זאת גלתה את נפשו גם לפני יורב.

יוֹסֵף יוֹרָב הוא יליד אדעססא, נולד על ברכי אבות „משכילים" אשר חנכוהו בבתי הספר עד אשר גמר חק למודו בדת-ודין, ויהי לסנגור, למליץ, לטוען ונטען בבתי-המשפט, ואף כי שמו נכתב בכתב בית ישראל ועל עדת היהודים התחשב, — אולם מן היהודים והיהדות ידע רק את אשר למד מאת מורה הדת בהיותו בבית הספר (אשר עתה כבר שכח גם את אלה) ואת השחוק וההתול אשר תמיד כל הימים שמע גם בבית אביו „המשכיל" גם בבתי רעיו על החסידים ועל הצדיקים, על הרבנן ותלמידיהם. יוֹרָב הָיָה היה למליץ, ומשלח-ידו הביאהו בעל-כרחו לבוא בדין-ודברים גם את החסידים, ועל פי-אחד ממכיריו היה גם לבא כח הצרין מעיר סבות, אבי יעקב. חצרון לא אבה לנסוע אדעסאה, וינהל את

משפטיו על-פי חליפות מכתבים בינו ובין יורב. המשפט התנהל בכבדות, והנה מכתב אחד הודיע ליורב כי הבן-היורש יבוא לאדעססא. יורב חשב כי ימצא גם בהבן „חסיד פרא אדם", אולם אחרת ראה בו. גם מהלכו גם בגדיו אשר לבש בזה, גם נעם מדברו גם חדוד שכלו נתנו כבודו בלב יורב, ואף כי ראהו מאמין ואדוק באמונתו וברבו, ואף כי ראה כי הנהו בן-כפר בלתי יודע להלוך נגד החיים בסדריהם ואופניהם החדשים, — בכל אלה ראה בו גם איש רָגָש, איש לב ונפש, ויכבדהו.

בבקר השכם בא יורב פעם אחת אל בית מלונו להתיעץ אתו על דבר משפטו, ומה נבהלה נפשו עת מְצָאוֹ עומד על יד החלון הפונה הימה, שקוע ברעיוני לבבו, ובכנור אשר בידו יביע נשגבות! לא האמין למראה עיניו, ויוחל על יד הפתח רגעים מעטים, ובראותו כי חצרון לא הרגיש בבואו וישב על הכסא וישמע ויקשב — רב קשב! ראה כי אתות-הנגון אין לפניו, שמע כי ינגן אך דמיונות לבבו, אך מחשבות נפשו בלולים וּמְטֹרָפִים — וישתומם מאד!

אחרי רגעים אחדים התעורר הצרון וירא והנה יורב יושב על הכסא בחדרו. הבשת כסתה את פני חצרון וכמתנצל אמר:

— הוא העגג האחד אשר ידשן את נפשי, ואם גם לא איטיב נגן, הנה בלבבי ארגיש יותר מאשר תשמיע כנורי הדלה...

— אל תאמר כדברים האלה, מנגינתך שפרה עלי. מאז נכבד חצרון בעיני יורב, ובשמעו כי הוא לא למד את מלאכתו זאת על פי חֻקֵּי הזמרה ומשפטיה התעלה בעיניו ביתר שאת, ובכל מקום בואו הללהו שבע בעז רגשיתיו, בטוב טעמו בנפשו המרגשת או „בנפש משורר אשר תשכון בקרבו" על פי דבריו, ויקראהו „אדם הטבעי בטוב טעם"!

ועל פי דבריו בקשה רָאזַאלִיאַ אשת אחיטוב וגם ליזאַ גיסתה כי יביאהו לביתן, למען אשר תדענה אותו גם הן, ובכן בא בערב הזה שמה, בא ויפג לבו בקרבו — כי שמע בפעם הראשונה מנגינת המנים.

יורב למדהו בדרכו אל דרך „האירופאים", נתינת והחזרת שלום על פי דרכם, הקידות וההשתחויות הנהוגות, וכל „ההנהגות הטובות" אשר על פי „טעם העת החדשה", וחצרון היה כתלמיד-מקשיב לדברים האלה, כי שב ויהפיך בהם ולא מצא בם כל עון אשר חטא, זולת אשר ילך שם בבית בגלוי-הראש, אשר גם בזה הסכין כבר בבואו לבית הפקודות בעירו, לבתי השרים ובעלי הקרקעות הנוצרים אשר מסביב לה, ובבית יורב פה, ואשר כבר מצא גם הֶתֵּר למעשיו אלה.

שם בבית אחיטוב קבלוהו בכבוד, בחן ובגעגועים גדולים.

יורב העמידהו לפני אנשי הבית, לאמר:
– יעקב בן-נתנאל חצרון.
וַיּוֹסֶף גם לקרוא בשמות אנשי הבית לפניו:
– רָאזַאלִיאַ אשת אחיטוב גברת הבית,
– הבתולה ליזאַ אחיטוב, גיסתה,
– אלכסנדר בן-יוסף ברזלי, סטידֶנט בלשכת המשפטים,
– ואנכי גם אנכי, הוסיף בשחוק קל, אתכבד לקרוא גם את שמי: יוסף בן-נחום יורב . . .

גברת הבית בקשה את שני אורחיה לשבת על יד השלחן, על יד מכונת הטהע.

השיחה הראשונה חלפה ועברה בדברים מְקֻטָּעִים, שפת חצרון טרם תהיה בפיו כי לא אֻמַּן בסוד האנשים, ומה גם כי נפשו לא יכלה עדן מלט משא לבבו ההומה מאד מכל אשר תחזינה עיניו ליופי.

פתאם קמה ליזאַ ממקום מושבה ותלך ותשב על יד המנים, בידיה העדינות פתחה את דלתותיהם, ותעבר את אצבעותיה הרקות על פני הַמְנַעַנְעִים בחפזה וקול השיר נשמע.

חצרון נבהל. את אשר לא ראה מעודו הנה לנגד עיניו עתה! אמנם שמע את שמע המנים, אך עינו לא ראתם, ולא ידע מה המה.

– האם לזאת „מִנִּים" יִקָּרֵא? שאל את יורב בדממה.
– כן. ואדני עדן לא שמע נעם זמירותם?
– לא!
– קרב, אדון חצרון, אל בִּמְנַגֶּנֶת! אמר בקול ויקח את חצרון מתחת לזרועו ויוליכהו ויביאהו לשבת מול עבר פני ליזא.
– גם האדון הזה יודע פרק בשיר, העיר יורב בגשתו: – הוא ינגן בכנור כאחד הגדולים.
– האמנם? האירה ליזאַ פניה אל חצרון: – הגם אדוני במנגנים? הן אירא פן לא תישר עבודתי בעיני כבודו . . .
– הן יורב התל יהתל בי, באמרו כי איטיב לנגן . . . אנכי רק לאוהבי המנגינה אֶחָשֵׁב, אולם לא לַאֲמָנֶיהָ.

ליזא פרטה על פי המנים מנגינות אחדות, באחרונה שָׁרָה גם במו פיה שיר אחד אשר ידיה עזרו רק לְלַוֹּתוֹ במנים, – ונפש חצרון יצאה בזמירות האלה, וכאיש נדהם יצא מן הבית.

– רב תודות לך, רעי, על הענג אשר השבעתני בערב הזה, אמר חצרון אל יורב בשובם הביתה: – אמנם רב ענג ונחת מצאתי בבית הזה, ומה גם בשמעי את קול המנים.

– האם תשמע כזאת בפעם הראשונה לימי חייך ?
– אמנם כן, גם את הזותם לא ראיתי בלתי היום.
– הנעמה לך חברת הבית בלילה הזה ?
– מאד מאד נעמה עלי; אך אשאלך והודיעני איפה הוא בעל-הבית הזה ? מדוע לא ראיתי פניו ?
– הוא נסע מזה לירחים אחרים לרגלי עסקיו.
– ומי הוא העלם אשר בשם „ברזולי" קראתהו ?
– הוא אוהב את ליזא, ובעת אשר יגמור את חקו בבית האוניוורזיטאֶט יאמר לקחת אותה לאשה.
– אחשוב כי זה האיש אחיטוב הנהו עשיר והונו רב מאד . . .
– ומדוע תחשוב כמו אלה ?
– הן הבית וכל כליו וכל אשר בו המה נעלים ושוְיָם רב מאד . . .
– עוד לא תדע, אדני, דרכי האנשים בערים הגדולות ואופן חייהם.

ואף כי חצרון לא הבין לתשובת יורב זאת, בכל זאת לא הוסיף לשאול, כי בוש, כי אמנם לא ידע דרכי הערים הגדולות ואנשיהן.

חצרון שב אל בית מלונו אך לא נם שנתו כל הלילה. מחזה הערב הזה לא נתן לו לנוח, עורר בו רגשותיו, בִּלֵּל בקרבו את כל העדן, הנעם והענג אשר הרגיש מאז ביאו העירה. ביתר שאת פעלה על נפשו מנגינת המנים: פה שָׁבַת הרעיון, ספה תמה המחשבה בא קץ לרגשותיו וַתִּכְלֶה לכל מורשי לבבו . . . גם הוא לא ידע עוד חשבון הגיוניו ויהי נדהם.

פתאם בא רעיון חדש ויציג לפניו את חזות עירו – עיר כבית; מחזה העיר הזאת, אשר כמעט שְׁכָחָהּ בהמון מעיו עתה, שב ברגע הזה ויעורר בו זכרונות, ויישוה את צלם דמות תבניתה לנגד עיניו ומבלי משים החל לערוך אותה מול פני העיר אדעססא מערכה מול מערכה: מעבר מזה טיט ורפש מרבה להכיל, בתי-עץ קטנים וגגיהם תבן נרפש, אין סדר לרחובות, אין משטר לחוצות וכצלמי בלהות יניעו וינודו אנשים ביניהם; ומעבר מזה הנקיון הסדר והמשטר פה, הארמנות הַמְּפֻאָרִים, מאור-הגז ובארות זורקות-מים, הגנות לשיח והים הנורא.

„שם אשב אני – ופה יחיו אנשים אחרים! הנה רעיון נורא ומחשבה אֲיֻמָּה, – במה אבלה אנכי את רגעי מנוחתי? מה העדן והשעשועים אשר לי בעולמי? ומה המה הדברים ומי המה האנשים אשר ישעשעו נפשי בעירי ובביתי? . . . האם לא אוכל גם לעבוד את ה' במקום הזה? – „קרוב ה' לכל קוראיו"! גם פה יראים ושלמים, גם פה חסידים

ואנשי-מעשה, בית התפלה אשר בו התפללתי ביום השבת ואתפלל עוד, הנהו מלא חסידים ויראים – ותושבי ארעססא הלא כלם יחד"...

רעיוניו הבהילו לתאר בדמיונו מחזות אחדים מעוררים גועל נפש אשר בעיר סכות, וישיבו ויתארו את כל העדן והנעם אשר בזה, – ונפשו נבהלה.

רגע קטן שָׂהָה דמיונו גם תמונת ליזא לנגד עיניו, ליזא בשבתה על-יד המנים, ובאצבעות ידיה הרכות תעבור על פני המנענעים ובפיה תשיר בקול ערב, לחייה התאדמו כמעט ועיניה הבריקו... אך התמונה הזאת כאשר באה כן חלפה עברה, רק כברק-שמים נסעה בחפזה בין שרעפי נפשו... „הרהורים רעים" קרא כרגע למחשבותיו אלה, ובכל עז השתדל להסיר המחזה מדמיונו, ויקח כנורו בידו ויעמק לנגן.

ז.

בֵּית אֲחִיטוּב.

גם שנת יורב נדדה בלילה הזה, גם רעיונות נפשו לא נתנו לו לנוח. הצרון בא לבית אחיטוב לְרְאוֹת, ראזאליע בקשה לראות את פני הצרון יען כי יורב נתנהו בעיניה לאיש מוזר, לדבר אשר אך בעתים רחוקות יראו כמו אלה, לחסיד מנגן בכנור ואשר רגש בקרבו, „לא דם הטבעי בטוב טעם", – ותתאוה ראזאליע לראותו כאשר יתאוה כל איש – ומה גם אשה, לראות דבר פלא, ועל-כן בקשה גם את גיסתה את ליזא לבוא לביתה בערב הזה למען תראהו גם היא; אפס כי באופן אחר לְיהי בצאתו. הצרון לבש בגדים, כאשר ילבשו בארעססא; דִּבֵּר בשפת רוססית צחה, כאשר ידברו ברוססיא החדשה; ועשרו ויפי פניו וגם חרודיו בדברו חפו גם על תהלוכות בן-כפר אשר ראו בו, ועל אשר לא ידע להלוך נגד הקי-החברה להיות לו מהלכים בין העלמות.

– יעברו ימים-מספר וילמוד לדעת גם את אלה, אמרה ראזאליע בשפת צרפת לגיסתה לליזא: – ויקח את לב כל עלמות ארעססא ביפיו ובעשרו.

וגם ראזאליע וגם ליזא קרבוהו אז מאד, ותתיפנה לפניו, ותלוינה אותו בצאתו בכבוד, בחִבָּה וּבְרֵעוּת.

יורב, אשר לב העלמות לא מוזר לו, ודרכי החברה ידע מאד ראה והכיר אותות אלה, ובלבבו חשב: „תתחזק נא הרֵעות הזאת,

ואבינה גם אנכי לדעת מה לעשות בבית הזה בימים יבואו...

ועל כן נדדה גם שנתו בלילה הזה

הן מי עוד כמוהו יודע את בית אחיטוב ואת כל אשר עבר עליו בימים האחרונים; הן הוא המנהל את משפטיו, הן בידיו עתה את כל כתבי-השטנה, ובידיו גם שטרי-חובותיו; אבל גם משפט הבית בימים עברו ידע מאד, יזכור גם את העת אשר בית אחיטוב היה נשא ורם בעיר הזאת מאד, העת אשר אדון הבית, גבריאל, היה אחד מעשירי העיר הגדולים, לכל עסקי-הממשלה: לבנות בתים לאנשי חילה, לחזק את חפי הים, לַסַפֵּק לחם לבני החיל, וכל אשר תאמר הממשלה לתת ביד איש חוכר או מתעסק לכל אלה היה אחיטוב הראש והראשון, ושמו נודע עד עיר הבירה, כי נאמן רוח האיש, מהיר במלאכתו ומבין לכל תהלוכות השרים והפקידים. ויהי גבריאל איש מצליח, ועשרו הלך הלוך וגדל. את בנו שלמה – הוא איש-ראזאליע, חנך על פי דרכו, ויתן כסף רב נדה לו, ויהי גם הוא עוסק בצרכי-הממשלה כאביו; יורב לא שכח אף רגע את גאון לב גבריאל בימים ההם, את גאותו ואת רום עיניו.

עתה על משכבו בלילה הזה שבו הזכרונות האלה ויקימו ויחיו לפניו, שבו ויזכירו את מרים בת אחיטוב הבכירה, וכל אשר עבר אז, כאשר התנה אתה אהבים, כמו חי נצב לנגד עיניו עתה, מאד מאד זכר עתה את היום אשר בו בא לפני גבריאל לבקש מלפניו כי יתן לו את בתו לאשה, הן הוא כלה כבר אז את חק למודו, כבר היה אז למליץ מושבע, וכבר הוה עתידות לו, כי למרות ענות חייו עתה בבית אביו העני יהיה לאל ידו להקים לו בית נאמן, ומה גם בתת אחיטוב את בתו לו לאשה, הלא יהיו לו, לרגלי השתדלות אחיטוב בין מכיריו הרבים, „עסקים" רבים ומשפטים כבירים ועתידותיו נכונות בידו; מרים גם היא אמרה לעזור על-ידו ובלב נכון ובטוח בא אל גבריאל לבקש „את יד" בתו כי יתננה לו, – ומה נבהלה נפשו בשמעו את גבריאל עונה בשפה רפה:

– הקשית לשאול! המליצים המה שומרי פתחי, המה רק משרתי העשירים... ומדוע אתן את בתי היקרה לאיש אשר ישרת את העשיר, תחת אשר אוכל לתתה ביד עשיר אשר מליצים רבים ישרתוהו...

היה אז מאד אף יורב בגבריאל ויאמר לנקום ממנו את נקמתו; אבל ככפו בעזרו ומה יעשה לו עלם אשר החל להיות „מליץ" בעיר, ואשר אין לו בעולמו כי-אם ידיעתו מבית ספרו? ימים רבים עברו מעת ההיא. יורב, אשר רק לבכף אחיטוב שם מבטו גם אז, אמר נואש

להאהבה ההיא, וילך ויאהב בת איש עשיר אחר אשר בעיר, אף אהבתו עמדה לו ויקח את הנדה וגם את הבת, ויכונן לו בית, ויהי לטוען-ונטען, ויעש לו שם בעיר, ומשפטים רבים הנם בידו.

גם מרים בת גבריאל היתה לאיש, ובשכבר הימים הכל נשכח.

ובין כה וכה גדל שלמה בנו, וישא אשה גם הוא, ויחל גם הוא להיות „דַבְּלָן" בצרכי-הממשלה ויכרות ברית את יורב ויהי למליצו, ויהי גם לרעו וידידו, ויהי איש-סודו.

על פי הדברים האלה בא יורב שנית לבית אחיטוב הזקן לבית גבריאל, גם שנאתם גם קנאתם הראשונה כבר חלפה ועברה; גם על בתו הצעירה ליזא לא חרד עתה גבריאל עוד; הן ליורב אשה ובנים, ומה גם כי הפך הזמן עתה את ידו על בית אחיטוב, ולאֲשֶׁר יֵהָשֵׁב לו עתה אם יהיה לאל ידו לתת לה „מליץ" אחד מן אלה, אשר כבר גמרו חק למודם. הן ברזלי עודנו בסטודנטים, עוד לא כלה חקו, וכבר ימשכוהו באהבה, וכבר חנף יתניפו לו, וכבר יבקשו מאד את האהבה אשר ברזלי הוגה לבתו הצעירה לליזא, כי בית גבריאל איננו עוד את אשר היה לפנים.

„עסקים' אחרים לא הצליחו בידו, והון רב אבד לו „בענינים" הרעים ההם, וכבר ירד מעשרו ומגדולתו, אבל כל אלה היו דברים אשר לא ידעום כי אם מתי סודו, ושמו ותפארתו בעיר עוד חדש עמדו; אפס כי באחרונה לא היה לאל ידו להשלים בנין אחד אשר בקַבְּלָנוּת קָנָהוּ מיד הממשלה, והיא לקחה לה את הבית אשר נִתַּן לערבון, והבית בית איש אחר, ומשפטים ההלו, והסוד הכמוס נגלה כי ירד גבריאל מנכסיו ויתן כתף-סוררת לנושיו ויצר את מעט הכסף הנשאר בידו, להחיות את נפשו ונפשות אנשי ביתו, ולהיצאות המשפטים אשר יִשָּׁפֵט גם את הממשלה גם את נושיו.

ויורב היה למליץ גם לגבריאל, גם את „עסקיו' לקח בידו, וידע היטב את מצבו, את דבר משפטיו ואת כל אשר לו. יורב בכל אשר לא נחה דעתו ממנו בראשונה, בכל אשר שנאהו על גאותו ורום עיניו, ובכל אשר זכר מענהו אליו בדבר בתו, — בכל אלה רחמהו עתה, חסה נפשו עליו, ומה-גם כי היה הפעם גם מליצו וסנגור שלו וידרוש טובתו.

יורב לא דמה בנפשו כי אמנם יפעול הצרון פעולה טובה כזו על לב האשה הצעירה וגם על לב הבתולה למשפחת אחיטוב כי ימצא חן בעיניהן, וכי תמצאנה גם הן חן בעיניו; אבל הערב הזה למדהו לדעת

כי שגה במשפטו, וכי לקח חצרון את לב גברת הבית וגם את לב גיסתה ליזא, וזאת גזלה שנתו ממנו כל הלילה.

„אין חקר ללב הנשים! חשב בנפשו, וסתרי תכונתו מי יבין; אנכי אמרתי אך לצחוק יהיה חצרון בעיניהן, אך לדבר פלא אך לשעשוע רגע קטן; — והנה הן קרבוהו כמו נגיד, בקשו למצא חן בעיניו, אף בשפתי חלקות בקשוהו כי ישחר שנית את פניהן . . . ואולי אמנם נוכל לזרוע עתה זרע אשר נשא ברנה אלומותיו? אולי אמנם יוכל היות גם תוצאות להערב הזה?" . . .

יורב העמיק במחשבותיו, עד אשר הרה מחשבה אחת אשר מצאה לנכון לו וגם לבית אחיטוב.

„אנסה את כחי בזה, יִבָּחנו הדברים, ונדע מה בינינו" . . .

במחשבות כאלה נם שנתו.

בבקר למחרתו הביאוהו עסקיו לבית גבריאל.

ליזא קדמה פניו בשחוק על שפתיה.

— אמרת כי זה האיש חצרון הוא „פרא אדם", ותועידני לראות פלאים לראות „איש טבעי"; והנה „הפרא" הזה הוא כאחד מאתנו, דובר בשפה ברורה, וחדודיו שמחו נפשנו מאד בלילה הזה.

— המצא חן בעיניך?

— אדוני יורב! האמנם תדמה בנפשך כי גבר אך למצוא חן בעיני הבתולות נולד, וכי גם אנחנו אך באלה נהגה? . . . הן גם עתה תתהפך מאד בדבריך: בראשונה אמרת כי הוא „פרא אדם" וכי תביאהו לבית ראזאליע לשעשע נפשנו; ועתה עת כי אנכי כאדם אכירנו, תשאלני בדבר „החן" . . .

— אל נא באפך, עדינה! . . . אולם לו שמעת גם אַתְּ עד מה הִרְבָּה הוא להלל באזני את יפיך ותפארתך ונעם זמרתך גם בפה וגם במנים, כי אז . . .

— רב לך! התאבה לדַבֵּר חנף ובחלקות תשית לי?

— האם גם בזאת אשם אנכי על כי חצרון הללך שבע? ענה יורב בשחוק: — אבל שמעי נא לי: תיקר נא דעתו זאת בעיניך כי הלא הוא „איש טבעי" וחלקות רחקה ממנו . . .

והן גבריאל יצא מחדרו, ויקרא ליורב לשלום.

— מה תפלפלו בזה?

— אין דבר, אבי, האדון יורב ינסה כחו בימי זקנתו לדבר חלקות.

— האנכי? הלא זה חצרון האיש . . .

— מי הוא חצרון הלזה? שאל גבריאל, האם בן הוא לנתנאל הצרון מעיר סכות?

– אמנם כן; הידעתהו, אדני?
– לא, אבל את שמעו שמעתי. הן האיש עשיר מאד.
– נתנאל הזקן כבר מת, ובנו זה יחיד היה לו ויירש את כל ביתו.
– ומה מעשהו בזה?
– הוא בא לרגלי אחד המשפטים אשר לו בזה ואשר אנכי הנני מליצו.

יורב ספר גם באזני גבריאל את מעשה יעקב הצרון ויוסף להפליא באזניו ובאזני בתו את רב עשרו, את רגשותיו הנעלים וגם את ידיעתו לנגן בכנור, וַיֶּרֶב לספר בשבחו.

– הביאהו גם לביתי, אמר גבריאל, ואדעהו גם אני; הן בתי הפליאה באזני את האיש הזה...
– התשמעי? אמר יורב לליזא כמרמז על דבריהם הראשונים: — הן אמנם זקנתי, אבל גם „בימי זקנתי" אבינה ללב...
– הרף, אדני יורב! את לבי לא בחנת...
וגבריאל קרא ליורב החדרה להתיעץ אתו על דברי עסקיו.

ד

מִלְחֶמֶת הַנֶּפֶשׁ.

„מעט מן האור דוחה הרבה מן החשך".

(משל קדמוני).

כירח ימים עבר, ויעקב חצרון איננו את אשר היה. יורב החל ובית אחיטוב כלה לשנות את טעמו, מחשביתיו ואמונת לבו, ורוח אחר נָפַח באפיו.

חצרון היה קרוא לבית גבריאל אחיטוב, ויקבלוהו שמה בכבוד ליזא לבבתהו בעיניה, ואביה דבר אתו על אדות עסקיו ומסחר ידו וימצאהו לסוחר נבון דעת. ליזא פרטה על פי המנים, אף שרה בפיה שירים אחדים, ויפצירו מאד בחצרון כי ישיב לשחר את פניהם. ויהי למועד אחד וחצרון יושב לעתות בערב בבית גבריאל, גם ראזאליא היתה אתם, גם יורב היה שמה. ויחלו מאד את פני הצרון כי ישלח להביא הנה את כנורו למען אשר יענג את נפשם במנגינותיו. הצרון

שמע הפעם לקולם, ואף כי לא ידע לקרוא כתב-הנגינה, אולם רק למשמע אזניו ידע כבר לנגן בכנורו את אשר השמיעה ליזא במנים, ויארח לחברה את במנגינותיה, היא במנים והיא בכנורו, וישתוממו כל אנשי הבית ויתפלאו על רוח הזמרה השוכנת בקרבו-ויכבדוהו.

– אדני הצרון – אמרה פעם ליזא בשבתו בבית אביה — הֲתארח להברה לנו, מחר כעת חיה, ללכת לבית-הטיאַטְר?

– לא אדע אם עתותי תהיינה בידי אז, ענה הצרון במבוכה, ונפשו נבהלה כמעט.

„בתי טיאתראות! הן אסור לנו לשחר בתים כאלה" פה הרגיש הצרון את התנגדות הראשונה לאמונת לבבו; הן היא כחש לה באמרו כי אין עתותיו בידו. הוא ידע עד מאד כי עתו לפניו ולו בקשה את פניו לשבת בביתה או לשוח בגן, כי אז מלא הפצה, אולם ללכת לבית-הטיאתר...

„ומדוע נאסר הבית הזה מבוא?" שאל פתאום את נפשו, להשאלה הזאת לא מצא מענה. „מדוע? — יען כי אסור לנו!... בבתי הטיאתר נשמע קול אשה משוררת; אבל האם לא אשמע כאלה גם בבית הזה? בבתי הטיאתר נשמע דברי נבלה; אבל הלא גם האנשים האלה ישרים הם בלבותם?"...

– מחר וינצח בנגינת-המנים איש מפליא לנגן – היסיפה ליזא בשפתי חן – וגם אדני אקוה ימצא נעם במנגינותיו.

„איש – לא אשה – ינצח במנים"... חשב הצרון בנפשו.

– טוב הדבר, ענה לה בהחלט, אקח לי מועד ואלך גם אנכי.

ועל משכבו בלילה בקש לו בֵּתֵּר למעשהו זה; בקש אף מצא כי כבר חפץ למצאו.

את אשר הרגישה נפשו בשבתו על יד ליזא בבית הטיאתר בערב יום הבא, ובשמעו קול מנים היוצא מתחת ידי מפליא-לנצח — לא נוכל לתאר בדברים, אולם את זאת נזכיר כי גם פני ליזא היו נעלים בעת הזאת מאד, גם היא עלתה הפעם ביפיה ובחנה, ושובע שמחות יצא הצרון מן הבית הזה.

דעת לנבון נקל כי לימים עוד שלשה ישב הצרון שנית בבית הטיאתר על יד ליזא וראזאליע לשמוע קול מנגנים ומזמרים, קול שרים ושרות.

– המשפט אשר לאדני יִמָּשֵׁך עוד ימים לא-מעטים – אמר פעם יורב להצרון — ועד אשר יחרץ דבר ישוב נא אדני לביתו; למה ישב בזה ויוציא כספו על לא-דבר?

– אנכי גמרתי בדעתי לשבת פה בכל ימי הקיץ הזה – ענהו הצרון ברוח-קרה — אנסה דבר עם הסוחרים בזה, ארחץ במי הים, ואחכה על תוצאת משפטי.

יורב הבין עד מאד כי כחש לו, כי הנסבה אשר תעצרהו באדעסםא הכחיד עתה תחת לשונו, — ויישר הדבר הזה בעיניו; הן גם היא לא יעצהו לשוב לביתו בתם-לב, גם הוא הפץ רק לדעת את אשר בלבב. חצרון פנימה, והמענה אשר השיב לו הפעם הפיק רצון ממנו.

אמנם כן, לא בגלל מסחרים הדשים, לא בגלל הרחצה במי הים וגם לא בגלל משפטו נשאר הצרון בעיר הזאת, הוא נשאר הנה באשר כי לא יכל לשוב לביתו עוד, באשר כי נפשו שנתה טעמה ולבבו שִׁנָּה אמונתו.

מחשבותיו הבהילו לערוך את פני כבות עירו מול פני אדעסםא כפעם בפעם, תארו בצבעים שחורים את דרכי הייו עד הנה, ולעֻמת זה הוו לו נעם ועדן באשר היא עתה. יורב גם היא עזר על ידיהן ובכל יום ויום הובילהו למקום שעשועים הדש, למקום משחק, לבתי-משתה אשר נערות משחקות שמה ושירי עגבים בפיהן, והצרון החל לדעת את מנעמי החיים, את עדן תשוקותיהם ואת טיב המדתם.

„מדוע אמנע טיב ממני, בהיות לאל ידי? חשב מחשבות, מדוע זה לא אשלח ידי לקחת מפרי עץ החיים, באין כרובים ובאין להט חרב המתהפכת השומרים אותו? . . . מה אשוב לעירי להוות בהסידים שותי יין ושכר ואשר כבר שבעה לה נפשי בשיחם והגיונם? מה אשוב לביתי לשבת כלוא כל היום וגם בלילה לא אמצא ענג ודשן? . . . פה יהמו החיים, בראש הומיות יתנו קולם, על גפי מרומי קרת יקראו: „טעמו וראו! התענגו על רוב טוב! ומלאו דשן נפשכם!" . . . כאשמנים שוכני קבר המה בני עירי, וכמת-הי הייתי גם אנכי בקרבם. . . פה אשב ואראה חיים גם אנכי" ! . . .

והנה תמונת פני ליזא שבה ותעמיד מול עיניו, ליזא בכל עצם יפיה ותפארתה: שערותיה השחורות אשר כללו את יפי פניה הצחים מחלב ואשר כנזר תפארה היו על ראשה; לחייה אשר כשושני חמד ופרחי-ריח לקחו לב ותרהיבנה כל עין; מפתח פיה הצר בשחקו הנעים כמשחק מלאכי-אל שם בשחק; מבנה גוה כפסל יצרו חרש במדה ובמחוגה; ושתי עיניה אשר כהרים יורקי-אש ירו חציהן . . . ליזא היפה והעדינה היתה לנגד עיניו תמיד ותמונתה לא משה מקרב לבבו.

בלכתו פעם בערב יום אתה לשיח בגן-הפרחים, העירה היא את רוחו על יפעת הרקיע בלילה ההוא.

– שורה, אדני, מה נעימים הם השמים עתה ברבבות כוכביהם המזהירים כנקֻדות כסף על חיפת תכלת אשר ממעל לראשינו . . .

– חמסי הפעם על הכוכבים האלה, ענה לה בהלך נפשו.

– ומדוע ?

– יען כי כמרגלי חרש המה הפעם בעיני, כמו ישמרו צעדי וכמו יביטו עלי ברבבות עיניהם . . .

– ואדני ירא פן ישיבו ויספרו באזני אשתך כי הילך א..ה בזה עם עלמה זרה ? – אמרה ליזא וצחוק קל עבר על שפתותיה ויוסף חן על פניה – אל תירא ואל תחת! א נ כ י אהיה למגן לך ואתֶּנה צדקך באזניה . . .

– רב להלץ, עלמה כבודה! אמר בקול דממה.

– à propos, מדוע לא יספר אדני דבר על אדות אשת נעוריו ובניו ? מה זה כי בכל העת אשר נדעהו לא שמענו מפיו בכל הנוגע לביתו לרעיתו ולבניו ?

חצרון נבהל כמעט לשמע השאלה הזאת.

– אין לי אשה. . . ענה לה במבוכתו.

– האם עוד רַוָק אדני ? בעיר קטנה בין חסידים הלא שמעתי אומרים כי לא יתנו לנער לשבת י ח י ד י בבית אביו ?

– אמנם גם לי נתנו אבותי אשה. . . אמר חצרון בראותו כי בא בין המצרים.

– ועתה איה אשתך ? האם מתה באביב ימיה ?

– כן . . .

– ובנים השאירה אחריה ?

– בנים ? . . . לא . . .

הגידה נא, חצרון אדני: ההיטיבו אבותיך לבחור לך אשה יפה וטובת טעם ? היש גם בעירך הקטנה בתולות יפות כאשר תחזינה עיניך בזה ?

– הה, ליזא! את אשר עיני תראינה פה, ואת אשר לבי ירחש למראיהן, — לא ראיתי ולא הרגשתי מעודי. . . כאשר תעלה העיר הזאת על אחיותיה הקטנות בפלך, כן תעלינה וכן תיקרנה גם נשי אדעססא ובתולותיה.

– ואדני אהב את אשת נעוריו ?

חצרון אשר שמח כי הֵסַבָּה שיחתם לענין אחר, נדהם שנית לקול שאלתה זאת.

– נחדל הפעם מכמי אלה, ענה לה בשפה-רפה, למועד אחר אספר באזניך, עלמה נכבדה, על-אדות כל הדברים האלה. . .

– ומה הנה עלמות אדעססא בעיני כבודו ?

– מעטות הנה אשר אדען פנים אל פנים, מעטות מאד; אפס כי המעטות האלה יקחו לבבי וכל רוחי בהן. . . עמיק עמיק בנפשי מצאו למו קן וכל מורשי מלאו. . .

– הגם אדני בחונפים וחלקות גם על לשונו ? — כזאת לא פללתי לשמוע.

– ובאלה לא הסכנתי גם אנכי! . . . ליזא, בלב ריק באתי הנה ובנפש מלאה אשוב לביתי. . .

ותצחק ליזא בלבה לשמע דברים כאלה גם מפי „האדם הטבעי" הזה; הן אם תשמע כאלה וכאלה יוצאים מפי העלמים, אשר זו כחם לעלמות לפזר תהלות ותשבחות וחנף לפניהם יהלך ודברי חלקות שגורים מאד בפיהם, — ותדע כי אך חנף וחלקות המה, ותדע כי המה דברים אך מן השפה-ולחוץ; אולם כי בן-כפר הזה למד עד מהרה לדבריהם ולדרכיהם לא שערה מעודה, והאמר לנסותו בחידות עוד.

– האם אדני ישוב עד מהרה לביתו ?

– לא כי פה אֶשָּׁאֵר עד עת-הקציר, ואולי אתמהמה בזה עוד.

– הנה כי כן, הן אין אשה ואין בנים לאדני בביתו, ערירי ישב שמה, גלמוד בחדרי משכנו, ומדוע זה ימהר דרכו ? מי ימשכנו אחריו ?

חצרון לא ענה דבר.

– האם לא ילדה לו אשתו בנים, או כי גם המה מתו בשחר טל ילדותם ? הוסיפה ליזא לשאול ותישר להביט בפניו.

חצרון בא עוד הפעם במבוכת נפשו; אולם לאשרו באו גבריאל, יורב, ברזלי וגם ראזאליע לקראתם.

– מצאנוכם! – אמר יורב בשחוק — הן זה כרבע שעה אשר נלך לבקשכם בכל תהלוכות הגן הזה. . .

– הלא אמרת כי תחכי עלינו במבוא הגן ? – הוסיפה ראזאליע בתלונה קלה לליזא ותבט על פני חצרון — ומדוע זה הרחקתם ללכת ?

– השיחה אשמה בדבר הזה, ענתה ליזא כמצטדקת, מרוב שיחתנו לא שמנו לב למסלה.

– האם עד כה ערבה עליך שיחת בן-כפר הזה ? לחש ברזלי באזני אהובתו.

– הרף להשליך שקוצים על איש נכבד, העירה ליזא את אזנו למוסר בדממה.

ויתלכדו כל אלה יחד, וירבו דברים, התילים וחדודים; אולם זה האיש חצרון לא לקח כל חבל בשיחה והגיונם, ויתראה „רק כאופן חמישי לעגלת החברה הזאת", הלך דומם, שקוע בתהום רעיוניו, ענה להשואלים כלאחר-יד, וכמעט אשר גם לא שמע את אשר דברו.

– מה היום מיומים? – שאלהו יורב בהתבוננו עליו – האם חדשות צמחו, אשר הביאו עצב בלב אדני?

– אין דבר . . . ענה בשפה רפה וידם.

– ואולי למירת רוחו הוא התארחי לחברת אתנו האפקורסים?

– חמד ברזולי לצון לו – הן אנחנו ברבים לא נאמין ובצדיקים נשים תְּהָיֶה . . .

– רב לך! הפריעו גבריאל בגערה.

וליזא אמרה אליו צרפתית:

תאשם מאד להכאיב לב ישר הולך, ולפזר התולים על נפש מרגשת מאד.

וחצרון לא שמע הפעם לא התולי ברזולי ולא דברי גבריאל ובתו כי רוחו התגעשה בקרבו, לבבו הרתיח כסיר דמו, ורעיוני נפשו נבוכים.

„האם לא צדקו „החסידים" אשר לא נתנו לי ללכת הנה? – חשב בלב נפעם מאד, — האם לא אמת הביעו שפתי הרבי באמרו אלי: „הנני נעתר לבקשתך, נסע עירה אדעססא, אך השמר לך ושמור נפשך מאד!" . . . אמנם כן, אש הגיהנם בוערת בקרב העיר הזאת, אש נוראה, אש שורפת ומאכלת כל לב ורוח". . .

„הנה כחשתי היום באשתי, כחשתי בבָּנַי . . . הה, מי מלל לי: כחש יעקב באשת נעוריו, כחד בישראל בנו ובחוה בתו? . . . ומדוע זה עשיתי כדברים האלה? מדוע אמנם לא הגדתי לה כי אשה לי, וכי בנים נולדו לי על ברכיה? . . . מי נתנני למשקר ומכזב, ולא עניתי ואמרתי דבר אמת על שאלותיה התמימות? . . . לא יכלתי, לא אביתי, לא מצאתי די אֹמץ בלבבי . . . ומדוע?"

על השאלה האחרונה לא מצא חצרון מענה נכון, ונדהם מאד התנהל לאטו לרגלי החבורה, וכמעט אשר שמח לראות בשובם העירה, וישמח מאד לקחת ברכת הפרידה מאתם.

„הה! מה נואלתי ומה חטאתי! חשב בלכתו בחדר מלונו אחת הנה ואחת הנה, — רב! אלכה ואשובה לביתי, ואשובה לתמימות נפשי . . . לביתי? לעיר סכות? האם אשב ואהיה כלוא כל היום בחשך ואפלה? האם אוכל לשבת שם על ערמות העפר ואשפתות אחרי אשר ראיתי אדעססא כלילת היופי? האם אשוב ואחיה ברוח נכאה

ועצובת נפש, אחרי אשר טעמתי מצוף נעם החיים בעיר הזאת? האם אשוב ואתענג על חברת החסידים בקול שיריהם כקול הסיר, אחרי אשר שמעו אזני קול המנים וזמרת הַפְּסַנְתֵּר, ושירת העלמות המשחקות?... אבל פה הן ערים שאול נגדי, וחטאתי כסדם גדלה, ומי יודע עד-מתי עוד?... לא אתן ליצרי משל בלבבי, וביום המחרת אלכה ואשובה לעירי, אנוסה מעיר הנדחת הזאת, ואשוב להדות את פני ילדי ואת פני אשתי"...

כה חשב חצרון וכה גזר אֹמר, והנה — תמונות לנגד עיניו: תמונת אשתו ותמונת ליזא! רעיוניו הבהילו לתאר לנגד עיניו את ליזא מעבר מזה ואת אשתו מעבר מזה, ושלא-ברצונו ערך מערכה מול מערכה ותמונה נגד תמונה: ליזא בכל יפיה ובכל הדרה, במדברותיה הנעימות, וזמרותיה הערבות, שחקה המלא עדן וכל אשר לה הממלאים נפשו נעם וחן; ומעבר מזה קמה וגם נצבה תמונת אשתו, ערך בגדיה, מכסה ראשה הגלות, שיחתה והגיונה, — ותפעם רוחו מאד וכנציב מלח עמד בתוך החדר ויהגה אימות...

„הה, אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי!... חשב ברוח נעכרה, ליזא תמה וישרה, ידעתי גדל ערכך, ידעתי מה מאד רב חִנך, ידעתי כי קנית את נפשי, כי תשבי עליון בסתר לבבי, כי מאד אכבדך, מאד ארוה נחת בחברתך, מאד אשבע נעימות לראות את יפה תארך, את קולך הערב ואת מדברך הנוה, מאד חִיִּתָנִי עדן ונעם בימים המעטים אשר אתהלך אתך... אַךְ הנך הפה מפשע ואנכי הפושע, אנכי כחשתי באשתי... אולם לא, אין אשת לי כל עוד אראה פניך, כל עוד אחזה תמונתך היפהפיה!... לא אצא מזה, לא אוכל לשוב על עקבי כי רגלי כמו לנחשתים הֻגשו, לבי לך יהמה, נפשי קשורה ודבוקה בך וכל חושי בי יתגעשו"...

והנה יורב בא החדרה.

רגע קטן התיצב נכח חצרון ויישר להביט בפניו.

— טוב מאד! חכמתך יִשְׁרָה דרכך!... הנה בך אתפאר כי למדת דעת בימים המעטים האלה! אמר יורב וקולו העיד כי חצרון מצא עתה חן בעיניו.

— מה הדבר אשר טוב תאמר לו? — שאלהו חצרון כלו משתומם — מה עשיתי היום, אשר עליו תהללני שבע?

— גם זאת טוב, טוב נאר! — אמר יורב שבע רצון ויך בידו על כתף חצרון מכה קלה — גם התמימות הזאת כי לא תדע פעלך ישרה בעיני...

– אבל אנכי אמנם לא ידעתי אל מה ירמזון מליך! – ענהו חצרון ועיניו הביטו בפני רעדו, כמו יאבו להכיר בתוי פניו את פתרון דבריו – הגד בשפה ברורה ואדע גם אנכי.

– לו תדע עד מה פעלו דבריך היום על לב ליזא – אמר יורב ויעמד את פניו – לו שמעת גם אתה את מהלליך מפיה, לו בינת לדעת כי מצאת חן בעיניה, – כי אז ידעת גם אתה כי היטבת לעשות בערב הזה...

– אבל, מה עשיתי? בי נשבעתי כי לא אדע דבר...

– את אשר הגדת לה כי אין אשה ואין בנים לך!

– ואת הכחש והמרמה הזאת האם מצאת לטוב? הטוב טוב איפוא כי יכחש בעל באשתו ואב בבניו?...

– בדבר איש את נערה בתולה אשר יאבה לקנות את לבבה היא טוב וגם נחוץ! הנערה תדבר את איש פנוי, לא כאשר תדבר את הנשיא; ואתה כי הבנת זאת לדעת וכחדת ממנה את אשתך ואת בניך הפלאת לעשות!

– אבל, מה לי וללבה? מה לי לבתולה זרה?... הן אב לבני אני ואיש לאשתי... ומדוע-זה אסבב בכחש נערה ברה כמוה?

– הסכלת הפעם לדבר! – ענהו יורב כמורה ומדריך – „מדוע?" ומדוע-לא? בעת אשר אראה כי לב נערה יפה וטובת טעם יט הסדו לי, כי אמצא חן בעיניה וכי תלבבני באמרות פיה, – האם אדיחנה מפני? האם לא אשתדל בכל עז לחזק את הדבר הזה?

– אבל...

– אל תאמר „אבל", ולך בכחך זה!

– הה, יורב, עוד לא נסיתי בכמו אלה, זרים לי הדברים! אנכי, אודה ולא אבוש, אנכי גם אנכי ארגיש נעם ועדן בחברתה... אולם, אשתי ובני!...

– שחוק לי דבריך! אשתך בסכות, ואתה באדעססא, ולב ליזא אמנם קנית, ועוד מעט ותאהבך...

„אהבה"! אהבת נערה! מלה חדשה ורגש חדש ליעקב חצרון! רגש אשר לא ידעהו וגם את שמעו לא שמע בלתי היום... ותפעם רוחו מאד, וכל עשתנותיו נבהלו נחפזו

– הרף, הה, ממני! אמר בהלך-נפשו, הרף-נא ממני, יורב! כי נבהלה נפשי!..

– שמע נא הצרון, הן לא תדע נעימות האהבה ועדניה, ועל כן שמע נא הפעם בקולי: הוסיף נא לקנות את לב ליזא, מצא חן

בעיניה, ואז חיים חדשים יָפֵחַ באפךָ, אז תדע ותבין מה בין קֻפּוֹת ובין אדעססא.

הצרון לא ענה דבר, כי אבדו עשתנותיו.

– אבל, הן כבר אחרתי בנשף הזה – הוסיף יורב בקחתו את מירה-השעות אשר בצלחתי ובהתבוננו בו – היה בטוב, יעקב! ודע את אשר לפניך...

יורב עזב את החדר, ויעקב נשאר לבדו, ויעמק במחשבותיו מאד.

„ליזא תם חסדה לי, תהללני וכמעט אשר תאהבני – הנה והמה חצרון בסתר לבבי – יורב יהלל פעל פעלתי להכחיש באזניה על דבר אשתי ושני בני... ואנכי לחטאה אחשבה זאת לי... הה, לבי ונפשי!"

לבב הצרון בער בקרבו כביפת תינו, מעיו רתחו ודמו העלה אדים, ויעננו ענן ורעיוניו התקדרו בעבים, ויהי השם „אהבה" הברק אשר היציאו העבים האלה, וכמו היו ורעם מחצה והלמה ראשו ויהי נדהם...

„הה! ראשי, ראשי! הנה נכאים וירחיב צעדיו, – הה, ליזא! הה, אדעססא!... הה, אשתי! אהה, בָּנַי!..."

גם מבלי אגיד יבין הקורא כי קץ לרעיוניו עִמָּה הכנור, היא היתה כבר בידו ובה הגה עד אשר קרא הגבר, עד אחרי חצות הלילה.

ה

הָאֹרֵב יוֹשֵׁב בֶּחָדֶר.

כי עזה כמות אהבה,
קשה כשאול קנאה.

(שה"ש ח', ו')

„אלכסנדר בן-יוסף!
„בוא-נא היום לביתי לעת הצהרים, כי דבר לי אליך.
ראזאליא"

כדברים האלה, כתובים רוססית על פסת ניר, קבל ברולי בשובו הביתה מן בית-ספרו.

ברולי הנהו ילִיד עיר קטנה בגליל רוסיא-החדשה, אביו היה איש עני עובד בזעת אפיו במלאכת עץ, כי חרש-עצים היה האיש, אשר לא

נתנה לו גם לחם לשבעה כי שמנה בנים ובנות ילדה לו אשתו יכלכלת ביתו התנהלה בכבדות. אלכסנדר היה בנו בכורו, וכבר חשב אביו לספחהו אל מלאכת ידו, אבל מלמדי-הנער וכל מכירי-האב העידו בו לבלי יעשה כדברים האלה כי ראו אשר כשרונות הנער נעלים המה וכי גדולות יביא לו העתיד אם יתמיד בלמודיו. אביו, מבלי אשר מצאה ידו לשלם למלמדים, שלחהו לבית הספר מטעם-הממשלה, אשר גם מוריו שמה אהבוהו מאד בעד כשרונותיו וישרו. אביו מת, והוא נשאר בלי משען ומשענה ויחל להורות לילדים אחרים ויתפרנס בדוחק רב, עד בואו ללשכה הרביעית בבית הגימנזיום, ויישא אלכסנדר את רגליו וילך עירה ארעססא ויהי שם עד היום הזה.

עתה הנהו במחלקה הרביעית ללמידי חק ומשפט בבית האוני-ווערזיטאֶט, ובעוד שנה — והנה מדתי לפניו ותקותו הנה באה, כי גם בבית-ספר-הגבוה הזה הנהו אחד מן המעולים שבתלמידיו. בלבלת נפשו ימצא גם עתה משעורים אשר ילמד לאחרים, אבל השעורים האלה יביאו לו שכר רב, עד כי יש לאל ידו ללביש מחלצות, וגם להושיע ברב או במעט לאמו ובניה.

ברזלי הוא קטן קומה, אבל מבנה גוו חזק הוא מאד, לא יפה תאר הנהו, אבל חכמתו תאיר פניו, חוטמו עב ושפתיו גדלו, אבל עיניו נוצצות כעין הברק ותעידנה על ערמת לבו. אמנם כן, מלחמתו מלחמת החיים הכבדה אשר לחם מנוער על ילדותו, התאותו תמיד בבית איש זר, השתדלותו למצוא לו מהלכים בבתי עשירי עם, כל אלה נתנו ערמה בלבו ודעה בחֻבו, ויהי מְכֻבָּד בעיני כל מכיריו.

בבואו בבית אחיטוב הגה אהבה לבתו לליזא, וגם היא האירה פניה לו, כי ידעה את מצב אביה, ותאמר לבנות את ביתה באהבה הזאת; ואף כי פניו המשחתים לא לקחו את לבה, אבל תקוה להיות אשה לעורך-דין ולמליץ עזרה על יד ההתקרבות הזאת, וכל אנשי הבית ידעו כי אחרי אשר ברזלי יגמיר את חק למודו תהיה ליזא לו לאשה, כי כלם ראו ויתבוננו כי אהבתו לליזא תגדל מיום ליום ועז כמות אהבתו זאת. הן גם הוא נוכח לדעת ברבות הימים את מצב בית אחיטוב, לא נכחד ממנו את משפטיו והוביתיו הרבים, נפשו ידעה מאד כי לא יתן לה אביה מהר ומתן כיאות למליץ מושבע מטעם הממשלה, — אפס כי אהבתו לליזא גדלה למאד, והאהבה הזאת כסתה על כל אלה.

הנה כי כן הכתה האהבה שרש, קרבה את ברזלי לבית גבריאל אחיטוב, וגם בבית בנו, הוא איש ראזאליא, היה לו מהלכים, ויהי לידיד ורֵעַ בשני הבתים האלה.

והנה זה בא – חצרון מעיר סכות, ויקח את לב הנערה, וביפי פניו חשקה נפשה, ואחרי אשר שמעה כי פנוי האיש וכי אין אשה ובנים לו ותמשכהו באהבה מאד, וגם יורב עמד על ימין האהבה הזאת לסעדה ולתמכה, ויהי הדבר מורת רוח לאלכסנדר ברזלי, אשר אף אם הסתירו את הדבר ממנו, בכל זאת התבונן לתהלוכות ליזא וחצרון, ולבבו חרד על ליזא פן תקע נפשה ממנו, ויהי עוין את חצרון למן היום ההוא.

ויהי כאשר קרא את המכתב הקטן אשר שלחה אליו ראזאליא גיסת ליזא, וימהר ללכת שמה.

– ברוך בואך, קדמה ראזאליא את פניו.

– ברוכה את וברוך טעמך, גברת עדינה, ענה ברזלי.

– שב נא על ימיני ונשתעה יחד.

– ברזלי ישב על יד ראזאליא ויחכה למוצא פיה.

– ספר נא לי חדשות, אם ידעת, אמרה גבירת הבית כמו לא ידעה דבר וכמו לא על פי מכתבה בא.

– חדשות לא אדע, בלתי את אשר קבלתי היום מכתב-קטן מאת האשה הכבודה ראזאליא לבית אהיטוב כי אבוא לביתה וכי דברים לה אלי; אולי תדעי גבירתי מה אלה לה?

– אמנם שכחתי; אבל הדבר איננו נחוץ... חפצתי לראות פניך; מדוע תשומם?...

ברזלי הביט בפניה ועיניו ירו זיקי אש.

– אל נא, גברתי! אל נא תשימיני מטרה לחצי לעגך, הן דברים בפיך, אל נא תכחדי ממני, – אולי על-דבר ליזא תאמר להגיד לי דבר...

– לא, אבל אשאלך והודיעני: השמת לבך לתהלוכות חצרון בבית חמי?

– האם יגע הדבר בי ובאהבתי? הגידי נא, כבידה, הגם לי לשים לב לאלה?

– לא אדע; אפס כי...

– מה? מה בפיך? הגידי!

אין דבר; אולם אנכי לא אבינה לדעת מה ישב חצרון כל היום בבית חמי, ומדי ערב ילך לשיח את ליזא? הלא לך לשים לב לדברים כאלה.

– הן אהבת ליזא לי הלא תדעי גם את, גברתי! ובין המקנאים לא נפל חלקי; אבטח ברוח נכונה אשר בלב אהובתי, כי לא תשית לבה לבן-כפר כזה אשר אראה בו רק את „השק" אשר במשלי קרילאוו חי וקים לפני בגוית איש.

– כאלה אל תגיד, הן חק ומשפט תדע אתה; אפס כי משפט לב הנשים ונטית רוחן מוזרים לך . . . הן עתה כבר היה חצרון לאיש, ידע להלוך עם האנשים; אולם הלא זכר תזכר את הערב ההוא עת בא לביתי ראשינה, מובל בידי יורב, אשר אמנם כתהלוכית פרא אדם תהלוכותיו ובכל זאת האמינה רֵעַ, כי ידע גם אז לקחת לב עלמות ביפי פניו, בגבה קומתו, בעיניו המזרות אש, וגם ברגשי לבבו הבוער . . .

נפש ברזלי אמנם נדהמה לשמע הדברים האלה; הן הוא כבר חשב מחשבות על אדות חצרון והתחברו לבית אחיטוב, כבר שם על לבו את הדֵעות אשר בינו ובין ליזא; אפס למען פתוח פה לראזאליא ולמען הוציא מלים מפיה התאפק, ובתם-לב אמר:

– אבל, שרתי, אהבתי לליזא לא תתנני לחשוב עליה רעה, כי תבגוד בי וכי אמנם יעלה בידי „האדם הטבעי" הזה לצוד את נפשה . . .

– שור נא והביטה: הן הוא בא אל ביתי ראשינה, בביתי ראה גם את ליזא; ומדוע זה יוקר עתה רגליו מבוא הנה, תחת אשר ישחר את בית חמי מדי-יום? . . . הן מאז ראיתיו ראשינה בצל קירתי, זה שבועות ששה, שהרני בביתי אך מעט, ואם איבה לראות את פניו, אבקשהו גם אני בבית ליזא . . .

ברזלי ראה ויבן לה כי תעגב היא על חצרון, וכי קנאת אשה מרעותה תדבר הפעם מתוך גרונה; ויאמר לפתת אש הקנאות הזאת, כי ממנה יצא גם לו אור.

– גם אנכי בדַבְּרִי פעם אחת את חצרון, ובבקשי את פניו לבוא הנה, חלץ עבר ממני מבלי מלאות את בקשתי.

– יען כי הלך אז לדבר אהבים על לב ליזא, הוסיפה ראזאליא לְלַהֵט את נפש ברזלי.

ברזלי לא עִוֵּת המשפט. אמנם כן, עוגבת ראזאליא על חצרון, ונפשה צרה מאד בליזא על כי ימשוך לה אהבה, ועל כן קראה לברזלי לביתה להעירו ולהעמידו לשטן בדרך חצרון.

– ומה אעשה אנכי למען הפר הידידות הזאת?

– לו ליעצתי תשמע, כי אז . . .

– דברי גברתי, כי שומע עבדך.

– אבל, לבלי יִוָּדע לאיש דבר.

– כמוסים וחתומים יהיו הדברים בְּחֻבִּי.

– גם מאת יורב תסתירם.

– כדבריך, גברתי.

– ועתה הט אזניך ושמע: חצרון הנהו מעיר כבית, הוא ספר

באזנינו כי אין אשה ובנים לו, כי עשרו רב מאד וכי הוא מנכבדי העיר שמה; ולי לא יאֻמנו הדברים האלה, כי איש כזה בעיר קטנה לא ישָׁאר פנוי זמן רב, בלתי כי אם סבה לזאת; והנה – שמע והשתוממ! שלמה אישי הנהו כעת גם הוא בסבות... אל-נא תגלה את הדבר הזה לאיש כי כיד כמום הנהו – והיה כי נשאלהו על דבר הצרון הזה ונדע את אשר אתו: אם אשה לו, ואם סבה אחרת תניע אותו מקחת לו אשה, ואז נועץ איך לסבב את פני הדבר להפריד בינו ובין ליזא.

– ומדוע לא תכתוב גברתי לאישה כדברים האלה?

– אנכי לא אוכל, לי לא יאות הדבר.

– ואיך אכתוב כזאת אנכי?

– ומדוע לא? הן גם אדני ידע את אישי מאד וכידידים אהובים הלא התהלכתם בזה... לא תדבר דבר על אדות ליזא, לא תזכיר גם כי היא באה יביא לביתנו. ותאמר כי על פי מקרה נודעת לאיש הזה ותשאל על אדותו.

ברזלי חשב מחשבות רגעים מעטים.

– טוב הדבר! אנכי אעשה כדבריך.

– ואת המכתב הזה תביא לידי ואנכי אשלחנו לידי אישי.

– מחר, ואביא אותו לך.

– אבל השָׁמר נא לבלי יודע לאיש דבר מכל אשר דברנו.

– כה יהי!

– ואולי עוד נעמיק עצה, הוסיפה ראזאליע אחרי דמיה-מחשבה: – אולי כשר הדבר לפניני לכתוב מכתב ועל המעטפה נכתוב לאשת יעקב חצרון בעיר סבית", הן העיר קטנה ושמו נודע לבטח שמה; והיה כי לא ישיב המכתב הנה נדע כי אשה לו, ובמכתב נכתוב מרורים... אבל לא כזאת נעשה אחרי כן, אחרי אשר נדע מפי אישי את כל הדברים אשר לנו לדעת...

– אמנם כן, בראשונה אכתוב אנכי את המכתב להאדון אחיטוב, ואחרי כן נדע בינינו מה-טוב.

שיחתם כלתה הפעם, ובלב מלא רעיונות שונים יצא ברזלי מן בית ראזאליא.

„מה רבו החדשות אשר נודעתי בזה, ומה רב ערכן! חשב ברזלי בלבבי אחרי צאתו מן בית ראזאליא, – הדשות אשר יסבבו לי בינים יבואו: הן אדע עתה כי תעגב ראזאליא על הצרון, והיתה לי הקנאה הזאת אשר תקנא בגיבתה להצים שנינים להלָחם במי... להלחם! האף אמנם אֶלָחם בליזא חמדת נפשי? הן רק קנאת אשה מרעותה דִּבְּרה הפעם מפי ראזאליא... אם הצרון ישחר את בית אחיטוב, אם גם

ליזא תמשכנו חסד, – הנה כל אלה לא יתנו לי תואנה להאמין בראזאליא כי לי לשים לה לב, הן אהבתי הבתה שי־ש מאד בלבבה, ובאז כן גם עתה אבטח באהבה הזאת, אבטח ולא אפחד פן יסירו אנשים כחצרון את לבבה מאחרי. . . ובכל זאת טוב מאד כי אדע איפא כי אורב למו בחדר פה, והן גם אורב נקים הפעם לחצרון גם בחדרו שם; הן גם הדעת כי שלמה הנהו עתה בעיר סבית היא טובה לי מאד, אכתיב את המכתב כאשר הורתני ראָזאליא ואדע גם את אשר אתו שם בבית" . . .

כה חשב ברזלי וילך בצדי־הרחוב ולא התבונן בכל אשר מסביב לו, לא התבונן גם בגשת יורב אליו, אך כאשר התיצב נכחו וירט הדרך לנגדו התעורר כמעט.

– מה־זה העמקת חשבת הפעם? – שאלהו יורב בצחוק שפתים – מדוע זה תמהר לעשות כדבר הזה? הן ימים יבואו, תגמור חק למודיך, תקח לך אשה ותבנה ביתך, ואז תהיה עתך – עת חשוב; ומדוע תקדם בעדך הרעה הזאת?

– יען כי הנחתי הפעם את אבן־הפנה להבית אשר אמַר לבנות – אמר ברזלי בהעמיקו במחשבותיו עוד – יען כי אדני יאמר לקרקר קיר ביתי זה, ויען אשר אנשים זרים באו להסיע גם אבן הפנה – וַיַּסִּיעו כעץ גם תקותי . . .

– מה זה בפיך? מה תהפוכות תדבר? מה האבנים האלה? מי המה הזרים? ומדוע תאשימני גם אותי?

– האמנם לא תבין לרעי? הה, אדון נכבד! לו תדע עד מה מֻכה ופצוע לבבי בימים האחרונים, או אוכל ואערה את נפשי לפניך, כי אז אולי ידעת גם אתה את אשר עללת לי, ולא תשוב ותאמר כי תהפוכות אדבר . . .

– הנך מְבֹהָל היום הזה, ידידי – ענהו יורב בקרת־רוח – אניחך הפעם ונשוב נדבר בעת אחרת.

– לא, אנכי לא אניחך הפעם, אנכי לא אתנך הלוך ממני עד אשר אם דברתי דברי ועד אשר אדע מה אֻמלל אנכי. הן אתה הבאת שטן על דרכי, הודיעני ואמותה לעיניך . . .

– האנכי הבאתי שטן? דַּבר בשפה ברורה!

– הלא ידעת, הלא אהבתי נגלה לפניך, אהבתי לליזא משאת נפשי, ועתה הגידה נא אל תכחד ממני דבר: האמנם בא חצרון בכספו ויקח את אהבתי? – הגד ומותתני!

– מה החלום אשר חלמת? – ענהו יורב נבוך כמעט, וישם את יד

ימינו תחת זרועות ברזלי וילכו שניהם יחד – שמע נא לי, ידידי, הן לא יאות לאיש בימים האלה להיות קַנָּא לאהיבתו כמוך היום; האם באשר כי תאהבנה, העל-כן לא תוכל גם לדבר דבר את איש בלעדיך? האם אמנם תאמר לעשות גם לרעיתך „הַרְמוֹן" כאשר יעשו בארץ-הקדם? הכי תאסר אסר על נפשה לבלתי תראה פני איש? – רב לך! . . . אמנם כן, חצרון היה ידיד לאביה, וגם אִתָּהּ יבלה עתות מנוחתו, והיא גם היא תתן אליו רצון, כי רגשותיו וטוב-טעמו מצאו חן בעיניה. והעל-כן תאמר כי המתי את נפשך בקרבך?

– הָה, אדני יורב! הן שמעתי אומרים כי הוא יקח את לבה באהבה . . .

– רב לך לדבר תהפוכות, ואל נא תתן לרעיוניך אלה להתפרץ החוצה כי בוז יבוזו לך; הן כבר חדלו מקנאים בימינו אלה, כבר נדע כי זכות אחד לאיש ואשה, ואנו אין לנו להכריח גם את אהובת נפשנו, כי נהיה גם אנחנו אהובים. . .

– מה? מה הגדת הפעם? מה ירזמו מליך? . . .

– אין דבר, הן לא לך ולאהבתך דברתי, אנכי הגדתי את דעתי בכלל, ואתה אל נא תאמר לבאר כי בך ובליזא דברתי איפא; אנכי רק למען הביא אותך מקנאתך אמרתי כזאת.

– אבל, יורב אדני, האמנם כי את ליזא אבדתי? – שאלהו ברזלי וקולו העיד כי לא שמע את דבריו האחרונים – אם אמת נכון הדבר כי לי לירא מפני חצרון אשר יקח את לבה? . . .

– רב לך, עלם אוהב! – קרא יורב בשחוק – אל תירא ואל תחת, בטח באהבתך כי ליזא לא תבגד בך.

בדברם נגשו כבר אל בית יורב.

– הסר עצב מלבך כי גם אנכי לא אמרתי להערימך – אמר לו בהִפָּרדו מעליו – לך אהוב בשמחה אהובתך, ואַל נא תהי למקנא, כי לא עת-קַנָּא העת הזאת.

יורב בא לביתו, וברזלי נשאר על עמדו כנציב מלח.

„האמנם גם יורב יודע כי ליזא תתן לבה לחצרון? האף אמנם צדקה ראזאליא בהזהירה אותי ממנו! הן אנכי רק למען הוציא מלים מפיו דברתי ברגש בראשונה, והאמנם הוצאתי הדברים מלבו?"

כה אמר ברזלי בלבו ויגזור אֹמר למהר ולכתוב את המכתב ולשום מכשולים על דרך חצרון טרם תגמל אהבתו ותעש פרי.

ו

אֲסִירֵי הַתִּקְוָה.

גם ליורב נתנה השיחה הקטנה הזאת ענין לחשוב בו, גם הוא העמיק עצה ויעש פלילה.

„הן ברזלי אוהב את ליזא בכל נפשו ויחשבָה לארוסתו, חשב יורב בלבו, ונפשו תהמה עליו מאד לראות את הצרון כצר לו באהבה הזאת – ואנכי הלא זאת מגמת פני לאגד את לב הצרון וליזא באהבה, האהבה הזאת נחוצה גם לבית אחיטוב גם לי; ועל-כן עלי לקדם את פני הדבר, טרם יעלה בידי ברזלי להפר את העצה היעוצה, טרם ישחית טעמה וטרם יקטוף את הפרח הזה בעוד כפתו רעננה... אבל אם ללב ליזא אביט לא אוכל גם שמה להציל דבר אמת, לא אדע מה אתה, לא אדע אם באמת ובתמים תאהב את ברזלי גם היא, ואף את פניה תאיר להצרון ולבה בל-עמו, – או כי תבין גם היא את מצב אביה כי לא עת אהבה לה העת הזאת, כי לה לבקש לכסף תוצאות... בין כה וכה הורוני דברי ברזלי לדעת כי גם לי למהר לעשות, והיה כי אתנהל לאטי ושחתי את עץ-תקותי עודו באבו"...

ובערב היום ההוא שלח לקרוא את גבריאל אל ביתו.

– יסלח נא אדני כי קראתיו הנה, הדבר נחוץ מאד, – העיר יורב בקדמו את פני אחיטוב בתא-הספרים אשר לו – ובחפצי כי לא יהיה כל איש שומע לאמרי פי, על-כן בקשתיו לבוא הֵנה.

– דַּבֵּר ואשמעה.

– ובאשר כי הדבר הזה יגע גם בחיי ביתו הפרטים – המשיך יורב את דבריו – על-כן אבקש מאת כבודו כי ירשני לדבר כאשר עם לבבי, כי טובתו ואשרו אדרש.

– „בחיי ביתי הפרטים"? – שָׁנָה אחיטוב את דבריו במתינות ותמהון – האם גם שם ידך תנחני?

– אַל נא באפך אדני אחיטוב, כי מאד אשמה אם עצתי תשפר עליך ומחשבתי הטובה תצא לפעולת ידים.

– הגד בשפה ברורה מה אתך; כבר קצה נפשי בכל ההקדמה הגדולה הזאת.

– הנה אנכי אובה לתת את בתך את ליזא לחצרון לו לאשה...

– מה זה בפיך? שאל אחיטוב משתומם.

– ועתה ‎[illegible]‎ו אדני שמעני – הן אין איש זר בינינו, ואנכי הלא ארע את מצבך מאד, עוד ימים או עשור יעברו ונושיך יבואו לקחת את ביתך ונחלתך יכל אשר לך, יציגוך בעירום ובחסר כל, והיה המעט אשר יִשָּׁאֵר לך לפליטה ימעט מהיות נדה לבתך, ואירא מאד כי גם ברזלי בהִוָּדַע לו את כל אלה ינער חצנו ממנה אחרי אשר היה יהיה למליץ גם הוא – כלה נא אם אולי הדאבתי את לבך בדברי – ואתה ובתך תשארו באין-כל וגם שיבתך ירימו ראש ועלבונך יגדל... ועל-כן עצתי היעוצה היא כי תמשוך בחבלי אהבה את הצרון, כי תקרבהו כמו נגיד, עד כי יאמין בך, הן כבודך עוד אתך, עוד לא ידעו אנשי העיר את מצבך כמו-שהוא, וחצרון ידמה בנפשו כי עשרך רב מאד למראה ביתך וכליו, והנה תוכל לקשר גם מעדנות המבהור אתו, כי כספו רב, והוא מתאוה מאד לכונן מושבו פה, כי אדועססא מצאה חן בעיניו, ו ל י ז א לקחה את לבו...

אחיטוב, אשר בעינים משפילות-הבט ישב שקוע ברעיונות לבבו בכל העת אשר יורב דבר דבריו, התעורר מאד לשמע שם בתו.

– ליזא! קרא בקול אב רחמן ולא יסף כי מלים נעתקו מפיו.

– אמנם כן, אדני אחיטוב, ליזא לקחה את לבבו, הוא אֲסִיר-אהבתה ובשמה נדגל וגם נעשה חיל...

– אבל הלא גם לליזא לב וגם לה רצון? אמר אחיטוב אחרי דומיה מְמֻשָּׁכָה.

– הנה אך לזאת קראתיך הנה, וזאת היא אשר הדבר הזה דורש מאתך: – הן אם למראה עין נשפוט הנה גם לבה טוב עליו, הנה גם היא תבלה את עִתָּהּ עמו ברצון רב וכל היום תהלתו על שפתיה... והן אדני אב לה, ולפניו הלא תשפוך שיחה; הקר נא את לבה, דע נפשה, והיה אם להצרון תט הסדה גם היא, ואבוא אנכי ואמלא אחרי הדבר הזה...

אחיטוב לא ענה דבר.

– ועתה צא והשוב, מה בין ברזלי ובין חצרון – הוסף יורב בראותו כי לב אחיטוב יפון בקרבו – ומה הטובה אשר תצמח לביתך לרגליו.

– אנכי אחשב דרכי העצה הזאת; הן לא אוכל להרוין משפט בתי וביתי ברגע אחד, אשים לב להתהלוכות בתי את חצרון, אחקר את לבה, ואִוָּעֵץ... ועוד נשוב ונדבר בזה.

– ואנכי איעצך כי ת מ ה ר להוציא את הדבר לפעולות ידים, פן תִּנָּחֵם בראותך כי אֵחַרְתָּ את המועד.

– אבל גם „אץ במעשיו לא יצליח" יאמרו האנשים, ומה גם בדבר נכבד כזה.

– עשה כחכמת לבך ואנכי גם אנכי אעמוד על המצפה לראות ולדעת את אשר יֵעָשֶׂה.

בהמון רעיונות וסעפים אין-קץ עזב אחיטוב את חדר מליצו יורב.

„העצה היעוצה מאת יורב טובה היא וישרה, חשב אחיטוב בלכתו לביתו, אולם מי יורני דעה מה בלב ליזא? התאות גם היא לעזוב את ברזלי אוהבה וללכת אחרי חצרון בן-הכפר, אשר אך זה ימים מעטים תתהלך אתו?... בין כה וכה אעשה אנכי את אשר נָטַל עלי: אהיה מעיר לעזור על יד הדעות החדשה הזאת אשר נולדה בביתי, לאט לאט אבחן כליות ולב בתי, וגם אנסה את חצרון לבוא אתי בברית המסחר, – אולי אצליח במעשי ידי והייתי אני ובתי מאושרים.

ברעיונות כאלה וכאלה שב הביתה.

והנה שמה מצא את בתו את ליזא יושבת על יד הַפְּנִים וחצרון יושב על ידה ומנגן בכנור, וכלתו ראזאליא עם ברזלי יושבים על השלחן ומתלחשים יחד.

„אין טוב לי ממנה! חשב אחיטוב בלבבו, את כלתי את ראזאליא אעמיד על המצפה לדעת מה בלב בתי; הן עין עלמה צופיה הליכות רֵעות כאלה עד מאד, וסתרי לב ליזא תגלה לפני".

וישב גם הוא על יד השלחן.

– שורה נא אבי – אמרה ליזא ממקום שבתה – הן האדון חצרון למד לקרוא כתב-הנגינות (נאָטען) בזמן הקצר אשר הוא יושב בזה, ועתה ילַוני בכל מנגינותי במנים.

ואמנם כן היה. חצרון מבלי להגד לאיש דבר, למד מדי יום בשקידה רבה חכמת-הנגון מפי מורה נאמן, ויצלח מאד בלמודיו ויעש חיל, והנה בפעם הראשונה ראו כי הוא קורא מעל הספר אשר לפני ליזא ומנגן בכנורו.

הדבר הזה הרעיש מאד את לב ליזא, וגם ראזאליא התפלאה על עצם כחו בשיר ובזמרה ותפזרנה גם שתיהן חנף וחלקות לו, ואזני ברזלי שומעות, וירעם פנים, ויתקצף, ויקלל בלבבו; – אפס כי ידע לשום מחסום למו פיו, ידע להבליג על קצפו, ובדממה הוסיף לפחת אש הקנאה בלבב ראזאליא.

הם הם הדברים אשר התלחשו יחדו טרם בא גבריאל הביתה.

והנה השפחה מגישה את מכונת-הטהע על השלחן.

– ליזא, המכונה קראת לך! אמרה ראזאליא בשחוק ותקם ותקרב אל המנים אל המקום אשר ליזא וחצרון יושבים שם, ותקח את ליזא בידה.

– לְכִי נא אַתְּ אל המכונה, והכיני לנו טהע, אמרה אליה, ואנכי אנגן בזה כמעט קט.

ליזא קמה ותגש אל השלחן.

– הלא תְלַוֵּנִי גם אותי בכנורך, חצרון? אמרה ראזאליא בשפתי חן.

– מאד מאד ינעם לי הדבר הזה, בחר לו גם הוא שפת חלקות.

ראזאליא נִצְּחָה בנגינותיה, ותשם כל מעיניה להיטיב נגן, וחצרון גם הוא ענה בכנורו לעומתם ומנגינתם שפרה עליהם.

– יבוא נא אדני מחר לביתי כי דברים נחוצים לי להשמיעם באזניך, הבליעה ראזאליא את דבריה בנעימות קול המנים.

– בכל לבבי אמלא אחרי דבריך, עדינה! ענה לה גם הוא בדממה.

ובין כה וכה מלאה ליזא את הצנצנות טהע ותבקש את אורחיה לשבת על יד השלחן.

וגבריאל נתן לחצרון כסא לשבת על ידו.

– כפי אשר אחזה לי אנכי, החל גבריאל, יִשָּׁאר אדני בזה עוד ימים רבים.

– אמנם כן, אנכי אדמה כי אשב פה עד אחרית ימי הקיץ.

– ומדוע לא ינסה אדני לבוא בברית המסחר את הסוחרים בזה? הן העיר גדולה וסוחרים בה לא מעט...

– אמנם כזאת וכזאת עשיתי, לו מצאתי איש נאמן רוח לפני; הן מעט סוחרי-התבואה הנודעים לי ואשר גם אבי, זכרו-לברכה, בטח בם וישא-ויתן עמהם, וגם המה לא יעשו כעת דבר טרם יבואו ימי קציר חטים...

– אבל הלא גם שער-השטרות (באֶרזע) בעיר הזאת, ומדוע לא יבוא גם אדני שמה?

– אין לי כל מַכָּר ומודע במקום ההוא... ענהו חצרון בכבדות, כי בוש להגיד לו אשר לא יבין אל פעולות הבאֶרזע ואת דרכיה לא ידע.

– מחר בבקר ואנכי אהיה לו לפה לסוחרים הגדולים אשר שם.

– מאד אכיר טובתך, אדני, בעד הדבר הזה, כי אמנם גזרתי אֹמֶר לנסות את אשרי בעיר הזאת, אולי אוכל ואבנה את ביתי הנה.

הדברים האחרונים האלה, אשר הוציא חצרון מפיו עזרו לעורר את כל אלה אשר ישבו סביב לשלחן, כלם נשאו את עיניהם ויביטו איש בפני רעהו; הנה זאת היא הפעם הראשונה בשמעם מפיו מפורש כדברים האלה.

– האמנם יאבה אדני להשתקע בזה? שאלהו גבריאל.

– אמנם כן, החליט יעקב חצרון בכל לבבו.

ההחלטה הזאת היתה לאחיטוב כאות ומופת לעצת יורב, וכפתח תקוה למחשבותיו להקים את דבר עצתו; גם ליזא נתנה לבה לדבריו

אלה וכל מחשבותיה ברגע הזה היו אך בו ; ראזאליע וברזלי הביטו איש בפני משנהו לאות כי יבינו גם המה את אשר בלב ליזא כעת – אפס כי חצרון לא חשב כל מחשבות, הן ה׳א אמר זאת בתמת לבו, יען כי דרכי החיים בזה ישרו בעיניו, ואמנם חפץ לבוא בברית המסחר פה לְמען אשר תהיה לו אמתלא להצטדק: מדוע לא ישוב לביתו ; הן אמנם כי מצא ענג ונחת בשבתו בבית אחיטוב וישתעשע בחברת ליזא, או כי ילד אתה לשוח, אמנם גם היא הסבה בדבר החלטתו לשבת באדעססא בכל משך ימי הקיץ, – אולם בכל זאת לא שכח בנפשו אף רגיז כי אשה עצורה לו בביתו...

„הן רבים הם פה אשר נשיהם יושבות בבתיהם באחת מערי הפלך, והם יושבים ומתעדנים בזה, ומדוע לא אהיה גם אנכי כאחד מהם? חשב חצרון בלבו בימים האחרונים, ומדוע לא אוכל גם אנכי לעשות כדבר הזה? הן אם הם ישבו פה יען כי סחרם ואתנגם בזה, הנה אבקש לי אנכי מסחרים פה יען וביען כי אובה לשבת בעיר הזאת...

כאלה וכאלה היו מחשבותיו, ובאמת ותמים דִבֵּר הפעם בבית אחיטוב.

– אנכי אהיה לפה לאדני, ענהו גבריאל, מחר בבקר ונצא גם שנינו העירה, נבוא לבית-ועד-הסוחרים, וגם לשער-השטרות ונדעה בינינו מה טוב לאדני.

גם חצרון היה שבֵעַ שובע שמחות בלילה הזה. הן מאז בואו להשתעשע בבית אחיטוב לא מצא את בעליו טוב לפניו, כאשר ראהו בערב הזה. אחיטוב לא שח קומתו גם כאשר נהפך עליו הגלגל, רוח גאונו וגאות לבו לא משה מקרבו גם עתה, עוד ידבר גבוה גבוה, עוד לבו טוב עליו, ולא יתן למצבו כי ישים אותותיו על פני חייו, ובכן קבל גם את חצרון ברוח קרה, דִבֵּר אתו אך מעט, ויענהו על שאלותיו בדברים קצרים; חצרון חשב בנפשו כי אמנם עשרו רב מאד, וביראת-הכבוד, הנטועה בלב יושבי ערי הפלך הקטנות, הביט על פני אחיטוב אשר ל א ש ר ו מצא נתיבות ביתו. גם היחס לליזא בתו היה כיחס אשר לאביה, גם אותה חשב לנשאה ורמה ממנו, ורק בטובת לבה ונדבת רוחה תקרבהו, ורק ענותה תלך לפניה באשר כי תבלה את עִתָּה בחברתו.

– ממעמקי לבי אשלם תודה לאדני על אשר יגדיל חסדו עמדי, אמר חצרון בעליצות נפשו ואחשוב לצדק כי בכספי אוכל גם פה לעשות רב או מעט.

– נהפוך הוא, ענהו אחיטוב בקול מורה להועיל: – בעיר קטנה הן אין לכסף תוצאות, הכסף יעלה חלודה והזהב ינוח בקרן זוית מאין

עבידה; לא כן בעיר סחר-עמים כעיר הזאת, עיר אשר מכל הארץ יבואו לבחור אותה, הנה פה כסף בכסף יחד וסיחר יחד פני רעהו: פי-שנים בעשרו יסחר פה כל איש, ומוצאו לכסף הנה לכל אשר יבין לתהלוכית המסחר במים האלה, לאיש ואיש על פי דרכו, אם סחר-תביאות או שטרי הממשלה והמדינה, או גם חוכר וקבלן הוא, כמוני היום; האמינה נא לי, אדון חצרון, כי לו איבה אנכי ואסחור גם בכסף אחרים, נוסף על כסף רכושי, כי אז גדולות ונצורות עשיתי בקבלנות, ואנשים רבים התעשרו גם הם על ידי... אולם הנה זה זקנתי, אשתי מתה עלי, לדאבון לבי, זה כשתי שנים, ואך אנכי ובתי נשארנו פה בבית, ולמי אני עמל? – לו בני שלמה יחיה לפני וילך הוא בגדולות הן...

חצרון שמע את דבריו אלה באזנים קשובות מאד.

– הן כל איש יחשב דרכו – ענהו חצרון בענוה – ואנכי גם אנכי חשבתי דרכי ואשים פני לבוא בעיר רוכלת העמים הזאת. בחיי אבי לא יצאתי מקיר עירי החוצה, ועתה הנה ראיתי ונתתי אל לבי כי אמנם טוב לי בזה עשות מינים, ואודה את ה׳ אשר הקרה לפני איש נכבד כמוך, ויתן את חני בבית הזה, ואקוה כי עשה אעשה וגם אוכל.

– בטח בי ואורך את הדרך תלך בו לבטח, ענהו אחיטוב.

– לו יהי כדבריך, החליט גם חצרון.

ובלב כל היושבים סביב לשלחן הזה האירה התקוה את פניה, התקוה המשמחת לב ומצהלת פנים, התקוה הנותנת עדן לנפש ורוח חיים חדשים באף האדם, התקוה אשר עתידות נעימות בפיה וחן וחסד על לשונה – התקוה הזאת דבּרה גם הפעם טובות על לבות האנשים המוסבים בזה.

ומה מאד שנתה פניה התקוה האחת הזאת בלב כל איש ואיש! השיחה האחת אשר בין אחיטוב ובין חצרון ילדתה, ועל אגרתם יחד בנתה עמודיה – עמודים שונים!

נפש חצרון קותה להתענג בזה על היופי, חמודה מאז, ימים רבים. „אכונן לי בזה בית מסחר, חזה לו חצרון עתידות, – ונפשי תתענג על הדרת העיר הזאת, על נעימותיה וטוב טעם אנשיה! הן את-כל תחזינה עיני בזה, גם ברחובות קריה וגם בבתי משושה, גם בהיכליה פנימה, וגם בגניה ופרוריה חוצה, גם בבתי-טיאתראותיה וגם בבתי תפלותיה. אמנם כן, רבות שמעתי מקללים מחרפים ומבזים את היכלי ה׳ המתוקנים בתודות (קאָהרע) – ועתה הן עיני ראתם, ומה מאד ישרו בעיני! מה נפלאו בסדרם ומשטרם, ביפים ותארם מבית ומבחוץ, ומה מאד תערבנה לנפש הזמרה ומנגינת קדש אשר תשמענה שמה! מה מאד יעטף

לבנו חרדת קדש למחזה נהדר וקדוש כזה ! . . . נשגבה התפלה בבית קדוש זה ! . . . הה, כל יום ויום יביא לי חדשות לא שערתי מעודי, ומה מאֻשר אהיה אם בעזרת אחיטוב אבנה גם בית מסחרי פה, אבוא בברית המסחר עם עשירי העיר הזאת ובענג ועדן אחיה פה עלי אדמות – אדע את החיים ונעימותיהם ואחיה גם אני תחת אשר עֻניתי עד כה" . . .

„ואולי אמנם אֶבָּנה גם אנכי ממנו – קוה אחיטוב ויאמר בלבו – הן ביתי נוטה לנפול, הן אשיות מסחרי נמוטו והכסף אזל מכיסי; ועתה לו יאבה חצרון ויתן את ידו לי, את ידו המלאה, כי אז החזקתי גם אנכי את בדקי ביתי גדרתי את פרציו, וחייתי ורביתי גם אנכי בגללו".

כה גברו תקות שני אלה, ולתקות ליזא אין אמר ואין דברים וחזיוני לבה מי ישוחח? מחשבותיה היו בלולות ומטֻפּפות, באין סדר ומשטר המו ותתגעשנה ותקוה נעימה מרחפת עליהן כנשר יעיר על קנו, עיניה נוצצות כזהר הכבבים, ומבטיהן כקרני אור השחר, ומדי תפגשנה במבטי חצרון ותברקנה ברקים ותסבנה אל מול פני אחיטוב היושב למולה.

ראזאליא ראתה זאת ותבן גם ללבה, וכמו לב ללב יחזה רגשותיו, וכמו בשפת הלבבות אשר לא תֻגַּשֵּׁם באמרי פי אנוש תבענה אשה לאחותה, וכמו אשר גם הן אך במבטי עיניהן בחרו להן למליצים בינותן.

„הן אם יקשור חצרון מעדנות מסחרו את חמי והיה יהיה לנו לרֹעַ ובבית הזה תמיד ישכנו רגליו, ואהי גם אנכי מרואי פניו בכל עת ואת קרבתו אמצא ברבות הימים – חשבה ראזאליא בלבה – ומדוע זה אהיה לשטן על הדרך הזה? למה אתיצב לאויב לו, ומדוע גליתי סודי לברזלי ואעיר רוח קנאה בלבו?"

ובחשבה – ותבט בפני ברזלי והנה המה זועפים.

השיחה הזאת נוספה לו על דברי ראזאליא המבארים ועל אמרות פי יורב אשר לא פֹרָשו ושלשתם יחד החזיקו את פחד לבו כי יאמרו להסיר את לב ליזא ממנו ולתתו לחצרון.

„הה, אחיטוב! הה, ליזא! אם כהתל בנער תהתלו בי? – הגה ברזלי נכאים – התסיעו כעץ תקותי – ואחשה? ואם באהבתי תשימו תהלה – ואדום? הן אראה כי כלכם קשרתם עלי, כי תטרפו באפכם את השושנה היחידה אשר תפרח על תלמי לבבי, כי נשמת אפי תחרימו ודמי לבבי תשפכו ארצה כמים – אלה עשיתם והחרשתי? בזאת וכזאת תגמלו לי על אהבתי שאהבתי את ליזא? . . . ליזא יקרה!

רוח אפי ונשמת חיי! הגם אַתְּ בקושרים? – אך לא! הן מלאכי מעלה לא יכזבו באמונתם וכבבי שחק לא יאספו ברמיה נגהם... והנה גם אַתְּ נגועה כל היום, או בסתר לבבך הטהור תלעגי תשחקי להם ולהמונם, לא תתני למו לב וכל חפצם תהדופי"...

התקוה האחרונה לקחה את לבו; ובכל זאת התעתד גם למלחמה.

„בין כה וכה טוב לי מאד כי נודעתי אשר שלמה אחיטוב הנהו עתה בסכות; את המכתב אשר אמרתי כי אתנהו על יד ראזאליא לא אתן – הוסיף לדבר אל לבו – הן כאשר אחזה לי בזה הנה גם היא בקושרים, ודבריה אלי היום בבקר היו רק כציר שלוח להודיעני את אשר יקרני באחרית הימים... את המכתב אשלח אנכי ותשובתו תבוא לידי... אבל, גם אנכי אחשה עוד, לא אבקש חשבונות רבים, ואעמוד על המצפה לראות מה יֵּעָשֶׂה בי, לא אהיה אנכי הראשון בריבי זה טרם יִוָּדַע לי את הגות לב ליזא... והיה כי יבוא יום-נקם ויהיו חצים גם באשפתי"...

– ואם כן – הפריע גבריאל אחיטוב את הדממה הקטנה אשר שררה על השלחן, בפנותו אל חצרון – אם כן, כן יקום! מחר בבקר אשחר את פניו בבית מלונו ונתיעץ על צפונינו...

– אִכָּבֵד מאד לקבל פניו בביתי, ענהו חצרון.

– אבל, רב לכם להגות אך במשלח ידכם – אמרה ראזאליא בקול ילדה המתחטאה לפני אביה – רב לכם! הן אתם הישישים תעמיקו חקר במשא-ומתן, ואנחנו הצעירים הננו יושבים ומפהקים... האף אין זאת, ברזלי?

ברזלי שמח מאד לדברי ראזאליא האלה.

– אמנם תתנהג העת בכבדות בערב הזה, אמר ברזלי בדממה וישם לליזא פניו – הן נִתַּן להם לדבר בעסקיהם, ואנחנו נלכה עד כה (וירזם בעיניו על קצה החדר מזה) ונתעלסה בשיחה אף אנו...

– אבל הן גם הזקנים שבו ויהיו לצעירים – אמר גבריאל בשחוק – הן שיחתנו כבר כלתה, ועתה עשו כטוב בעיניכן...

– ואנכי אחרי אשר זקנתי כרגע, אהיה לכן כמורה ומדריך, העיר חצרון בשחוק גם הוא.

– מאד נתענג לשמוע לקח מפי מורה נכבד כאדני, ענתה ליזא בחן שפתיה.

ושיחתם הסבה לדברים אחרים.

ז

תּוֹלְדוֹת גַּבְרִיאֵל אֲחִיטוּב.

קרבת חצרון לבית אחיטוב הלכה הלוך וגדול. יום יום התראו פנים, יום יום הלכו גם שניהם לבית מועדי הסוחרים, לשער-השטרות, ולכל מקום ומקום אשר שם למסחר תוצאות – אפס כי חצרון לא היה אָץ במעשיו, התנהל לאטו מאד, ויהי מתון בדברים האלה אשר לא אָמן במו ואשר ירא וחרד פן לא יצליחו בידיו. המתינות הזאת ישרה בעיני אחיטוב אחרי כי גם הוא לא אבה לתתו ביד אלה, ומעט מעט נסה להטות את לבו למחסר הַקַּבְּלָנוּת, למען אשר שניהם יחד יתלכדו בו.

ויהי בימים ההם וגבריאל הפליא באזני חצרון את רב הטוב אשר יבא לאדם לרגלי הקבלנות.

הן – הן גם אנכי לא ידעתי דבר בימי חרפי, החל אחיטוב לספר באזניו – לוּ אספר באזניך, ידיד, את אשר עבר עלי בימי עלומי... הן תראני עתה שבע ימים, כבר הגיעו ימי לשנת החמשים וארבע, אבל ראשונות כי אזכרה, ימי נעורי כי אספר לאדני, כי אז תשם ותשרוק, תתפלא ותשתומם... נער הייתי גם אני לאבי, ילד שעשועים להורי; לא באדעססא העיר גם לא במחוזות האלה נולדתי. אבותי היו בארץ ליטא בעיר ווילנא...

– האמנם? הפריעו חצרון בתמהון – נפלאים מעשה המקרה! גם אבי, זכרו-לברכה, היה יליד ווילנא.

– הנה גם קרבת ארץ-מולדת לנו! העיר גבריאל בשחוק – אבל ווילנא היא עיר רבתי עם, ואנכי יצאתי ממנה בעודני נער, נער כבן שבע עשרה שנה... הה, זכרון מעציב לי היום ההוא, היום אשר בו יצאתי וברחתי מבית הורי... אמנם כן, לא ברצון אבותי וגם לא בידיעתם יצאתי מאת פני עיר מולדתי... אבי היה נבון דעת וסוחר משכיל בעת ההיא, וה' ברכו בעשר, ויהי מְכֻבָּד מאד בעיני עדתו, ויהי איש מצליח. איתי בנו בכורו אמן על ברכי התורה ויראת ה' וילמדני גם שפת-פולנית, שפת הארץ ההיא בימים ההם, וילמדני גם דעת, ויעתדני להיות סוחר בישראל כמוהו. כאשר מלאו לי שבע עשרה שנה, וכבר ארש לי אבי נערה בתולה, וכבר התעתדו ליום חתונתי, והנה רעש מלחמות נשמע בארץ, שנת 1848 באה, שנת מהומה ופרעות בכל ארצות אירופא, והקיסר ניקולייא הראשון אשר מלך אז בארצנו שלח את צבאותיו ארצה הונגריא לעזור את קיסר עסטרייך

להשקיט את המרידה אשר הקיפה אז את הארץ ההיא. דרך עירנו ווילנא נסעו אז צבאות החיל, ויתאכסנו בבתי יושביה ימים רבים, כי מסלות הברזל טרם היו בארץ; גם בבית אבי התאכסן שר-אלף אחד אשר התהלך בביתנו כידיד וָרֵעַ. אנכי מצאתי חן בעיניו ויאהבני וימשוך לי חסד, ויספר באזני גדולות ונוראות ויציע לפני פרשת מלחמות, משק גבורים, צהלית הסוסים, קול תותח וקשת, גם אשר הגלוים להם להספיק למו כל צרכם, ורב הטוב אשר לרגלם שָׁוָה לנגדי, עד אשר הלהיב את לבבי ויצת בקרבי אש התשוקה לנסע אתו. פִּתַּנִי וָאֶפָּת, וכאשר באה הפקידה כי יסעו וילכו הלאה ברחתי גם אנכי מבית אבי ואצא בעקביתיו. רץ אחר רץ שלח אבי להשיבני הביתה, ואנכי לא משתי מקרב המחנה. ככה באתי ארצה הונגריא, ככה באתי בברית את האנשים הסוחרים, וככה הייתי גם אנכי לאיש יודע ומבין תהלוכות השרים, דברי המלחמות ודבר הקבלנות. שר האלף הוסיף לאהבני, הוסיף לתמוך בידי, להורני דרכי החיים ודרכי המסחור, למדני שפת רוססיא צחה, ויציגני לפני שרי החיל רעיו, וכלם כבדוני ויאהבוני ויחזו לי עתידות.

– ולאביך לא כתבת דבר?

– הה, ידידי! ילדות היתה בי, ואמאס בבית הורי, ואשנא את מולדתי, יַאַֽר כי ידי רב לי, ומה-לי ולהם? . . . גם אמונת לבבי הָיְתָה כבר שאיה, גם דרכי חיי שנו כבר את פניהם, וכבר נעתקתי לא רק ממקים שבתם אך גם מדרכיהם וממעשיהם . . . ומאז ועד היום הזה לא ידעתי מהם דבר. אבי ישכין בטח בצל שדי, ואחי ואחיותי מי ידעם? . . .

אחיטוב נאנח, וגם הצרון נד לו בראשו.

– אבל, הן החלותי לספר באזניך קורות חיי; הזכרונות יעלו בראשי מבהלים ורחיפים עד כי הסבותי דברי אל מקום אחר. . . הנה חיל הרוססים עתקו וגם גברו חיל במלחמה ההיא, והפקודה באה כי ישובו לביתם; ואנכי? האשיב גם אנכי לבית הורי אשר כבר התרחקתי מהם? – שר האלף קרא אלי ויאמר: „אנכי נעלותי במעלה בחסדי אדונינו הקיסר, והנני הולך לעיר אדעססא לפקח על עניני הצבא שמה, בא גם אתה אתי, הן מעט כסף באמתחתך, ואנכי אהיה על ידך, והיית לנו לקבלן מתעסק בכל אשר לנו ושכרך רב מאד". – כה אמר אלי אז ואנכי שמעתי בקולו, ובאתי אדעססא, ובאתי בברית את העשירים כי על ידי התעסקו הם בכל אשר דרש חיל המלך, ואנכי גם אנכי לא טמנתי ידי בחיקי, עד אשר בקרוב „מלחמת הַקְּרִים", בעבור כשנים חמש, היה כבר די כסף בידי להיות אחד הקבלנים הגדולים. –

השר ההוא לא עזב חסדו ממני גם הפעם, ועל פי מכתבי-המליצה אשר נתן בידי לשרי החיל הגדולים במחנה, ועל פי תמת לבי וישרת מפעלי נודעתי לכל השרים והמפקחים, ואין איש עושה עמם דבר בלעדי. — שמע המלחמה ההיא הלא שמעת גם אתה, וידעת היום כי אנכי הייתי המציא והמביא בכל דבר ודבר. בכסף תועפות שבתי אדעססא, אחרי אשר כרתו את ברית השלום בשנת 1856. ואנכי עודני צעיר לימים, רַוָק, ויפצרו בי אנשי העיר להתחתן במו, וכן אמנם נשאתי את עיני על עלמה אחת מבנות עשירי העיר ואקחה ותהי לי לאשה.

— וגם ליום חתונתו ליום שמחת לבו לא קרא אדני לאבותיו? שאל חצרון בתמהון.

— בימים ההם כבר נשכחו אבותי כמת מלבי, ענהו אחיטוב ויעבר את ידו על מצחו בחזקה כמי יאבה להסיר משם את הזכרונות האלה — הן כשמינה שנה עברו אז מיום צאתי מביתם בהחבא, שמונה שנים, אשר שנו את מצבי, דרכי חיי, אמינת לבי וכל אשר בקרבי, שמונת השנים ההם השכיחו מלבי את כל העבר, את עיר מולדתי ואת אבותי גם יחד. . . זכור נא כי בימים ההם היה גם המסע מווילנא לאדעססא מסע רב מאד, עוברים ושבים לא היו בארץ כבימינו עתה, גם מרוץ-המכתבים ובתי-דואר לא במשטר הלכו לדרכם — ואנכי אשר הייתי לתושב בזה, התרחקתי אז מבית הורי רב יתר מאשר יתרחק בימינו אלה בן הנודר לארצות אמעריקא . . .

— ואם-כן גם זכרם לא עלה לפניך?

— אודה ולא אבוש: ל א ע ל ה . . .

— וגם חותנך לא שאל על אבותיך ביום נתן את בתו לך לאשה?

— ואיה האיש אשר ידע את אבותיו בימים ההם בעיר אדעססא הזאת? — הן כל אנשיה גרים היו בקרבה, אלה מליטא ואלה מבראדי באו נקבצו הנה, זה מרייסען וזה מפולין בא, וערב רב עלה מארבע כנפות הארץ ויאָחז בה ותהי לעיר מושבו, ואין מגיד דבר על דבר יחיכו, מולדתו, ואבותיו.

— ואם-כן לא ידע אדני עד היום הזה דבר על-אדות אביו ואמו אחיו ואחיותיו וכל בני משפחתו? הוסיף חצרון להתפלא.

— לא, לא אדע . . . ואיככה אדע את זאת? — הן בעודני צעיר לימים שמחתי בחלקי מאד: אשתי — תנוח בשלום על משכבה — היתה יפת תאר ומשכלת, אשר אהבתני כנפשה ומשנה אהבה אהבתיה גם אנכי; בנינו היו כשתילי זית סביב לשלחני; ההצלחה האירה אלי פניה וכל משלח ידי הביא לי שכר רב; ביום הייתי טרוד בעסקי ובערב שבעתי

נעימות בביתי ובילדי אשר חנני ה׳ ; שמי נכבד בעיר ואין דבר אשר לא ארעהו, אין ענין אשר לא לקחתי חבל בו, גם בעניני הקהלה וסדריה, גם בדבר היהודים וצרכיהם וגם בכל אשר יגע לסוחרים באו אלי ; צרכי-הצבא, בניני המלכות ורב עסקי הממשלה נחתכים על פי, ואהי יוצא ונכנס בבתי השרים, השופטים ורוזני ארץ, ואהי גם למליץ בעד נדכאים, ואהי למליץ בעד עמי ואנשים רבים השכימו לפתחי לבקש ממני עזרם ; – הדברים האלה חמסו רב עתות מנוחתי, והנה גם ביתי ובני דרשו ממני עתים שונות לשעשוע, לטיול, לשחר בתי טיאתר וכהנה ; עד כי שכחתי ראשונות, עד כי לא ידעתי נפשי ועד אשר נשכחו גם אבותי מלבי...

וַיִּדֹּם אחיטוב עת מצערה.

המון מחשבות וזכרונות אין מספר עלו ברעיוניו, מאד נחם עתה על אשר מחה זכר אבותיו מלבו, מאד חפץ לדעת את אשר עבר בווילנא מיום עזבה, עמל לְשַׁוּוֹת לנגדו את צלם דמות אביו ואמו ולא יכל, כבר שכח גם את תוי פניהם, כבר נַשַּׁנּוּ הזמן גם את חזותם גם את הארם ; ברוב עמל זכר את הרחוב ואת הבית אשר אבותיו גרו בו – ויאנח מרה.

גם חצרון העמיק במחשבותיו ויתפלא מאד: איככה ישכח איש את הוריו? אבל דברי אחיטוב הביאו כמו מורא בלבו לחשוב עליו רעה, פרשת גדולתו וכל מעשה תקפו ועצם ידו אשר ספר בעת לפניו נתנו תתיתם בנפשו ויביאו רק השתוממות בקרבו, הפליאו את רעיוניו ויבהילו את עשתנותיו.

– אמנם כן, ידידי יעקב – הוסיף אחיטוב אחרי דממה מעטה – אדעססא היא עיר מְשַׁכַּחַת את העבר, וכל אשר לאיש טרם ראה את פניה תעביר כצל בבואו לחסות בצל ארמנותיה ; החיים הנם בזה כמכונה אשר לא תנוח עדי רגע, כגלי הים אשר יהמו יחמרו באין הפוגות, – אבל ישביעו את נפש האדם צחצחות, יתנו לפניו גם עדן ונעם מאין הפוגות...

– הנה אך מעטים ימי שבתי פה – ענהו חצרון למען הביא אות ומופת על דבריו – וכבר טעמתי גם אנכי מעט מנופת צופה.

– אפס קצה עדן לא ראית ; נעם החיים ועדניהם יטעם פה האיש רק בבואו בברית את הסוחרים ובסחרו גם הוא את העיר... הנה נא זקנתי ומטעמיה כבר שבעתי ובכל זאת לו שקל ישקל על ידי כל טוב הארץ, אם יתן לי איש מלא ביתו כסף וזהב כי אלכה לי לגור עתה בעיר קטנה — בוז אבוז לו!...

–„חן מקום על יושביו", הֵעִיר חצרון.

–שגית אדני! לא חן המקום ישים דבריו בפי, לא היכלי העיר

וטירותיה ישימי קטורה באפי כי אם דרכי היי הסוחרים בה, התנועה הגדולה בעולם המסחר, והענג בעתות המרגוע הם המה אבן-השואבת לכל הדרים בקרבה. הן את בתי הבכירה נתתי לאיש... לו ראה אדני את תפארת יום כלולותיה, לו שער בנפשו את אשר נעשה בבית אז: כל שרי העיר ואציליה, כל שרי חיל הצבא ופקידיו, כל עשירי אדעססא וסוחריה כלם נקבצו באו, כלם לקחו חבל בשמחתי... אך לא זאת מגמתי – חתני היקר והנכבד הוא יליד קיוב, שמה בית מסחרו ושם אוה למושב. הן גם קיוב רבתי בערים שרתי במחוזות, גם קיוב עיר כלילת יופי, והיא גם היא מהללה בהדרה, וחתני גם הוא בין נכבדי העיר ועשיריה יתחשב, כסף משחק לו ולא יחסיר נפשו מטיבה עדן ונחת; – ובכל זאת מדי יבוא הנה לא תשבע עינו מראות, ונפשו הומיה עת יפָּרד מזה... הנה כי כן אשבע משנה-נחת מבני יחידי שלמה בידעי כי גם הוא באדעססא ישים משכנו וירוה דשן כל הימים... ועתה הנה בתי הצעירה, ליזא יקירתי, אותה לא אשלח החוצה, לא אתננה לצאת מקיר העיר, פה תשב כי אך לְמענה אני נושא את נפשי כעת... את אחרית ימי ואת שנות מספר אשר מנו לי עוד, הקרבתי לה קרבן, יחידה היא לי כעת, בת-זקונים בתי היקרה!

– אמנם היא יקרה עד מאד, העיר חצרון בכל לבו.

– והנה גם לה אבקש לי איש כגילי, קַבְּלָן כמוני היום, וכבני אשר חנכתיו גם אותו על פי דרכי ועל יד מסחרי...

– האם ברזלי איננו „המיועד" לה? שאל חצרון בתם לבו.

– לא, ענהו אחיטוב בגאון אמנם כי הוא מתהלך אתה כידיד ורֵעַ, ישחר את ביתי... אבל להת את בתי לו לא חשבתי מעודי...

– כן?

– הן בתי ליזא עודנה צעירה לימים, עוד עִתָּה אִתָּהּ, ועוד זמני גם לפני לבקש לה איש כאשר עם לבבי; ולמי כל ביתי ורכושי כל נחלתי ועמל ידי אם לא למענה? יבוא יום ואמצא את אשר אנכי מבקש וארשתיה לו.

וחצרון לא ענה דבר, כי אמרי פי אחיטוב האחרונים העירו את רעיוניו מאד ויעוררו את לבו בקרבו.

„חדשות השמיעני האיש הזה, חשב בלבבו, חדשות אשר אמנם רב ערכן ... ומדוע זה ספר ירב באזני כי ברזלי יקח את ליזא לו לאשה אחרי גמרו את חק למדו?... אבל הן אביה יאמר כי לא יתננה לו!...

ויתמוך חצרון את ראשו ביד ימינו ויעמק במחשבותיו.

ואחיטוב ראה ויבן לו כי דבריו וספור תולדותיו אמנם פעלו את הפעולה כאשר עם לבבו, ראה כי דבריו הכו שרש בלב חצרון, ולכל אשר יחפוץ יטנו עתה וישמח מאד.

– הנה כי כן – הוסיף אחיטוב ויאמר – זה כארבעים שנה אשר צרכי הממשלה המה משלח-ידי ומי כמוני יודע מה רב טוב צפון במו? מי כמוני יודע את כל מוצאות המסחר הזה ומבואיו, – והיה האיש אשר אבחר בו להיות לי לחתן, אותו אשא על כנפי, אפתח בעדו בתי השרים והפקידים, אתן את שמי עליו ואמלא את ידו למלא את מקומי ותקותי חזקה כי עשה יעשה וכי יגדל וישא פרי למעלה...

– ימלא ה' את משאלות נפשך, ענהו חצרון ודבריו העידו כי מקרב לב עמוק יצאו – ויתן לך איש כלבבך לאשר בתך העדינה, כי לה יאתה.

ובלב מלא רעיונות התפרדו איש מעל אחיו.

הן שמח אחיטוב כי ידע לתפוש את חצרון בלבו, שש מאד בתקותו, אשר התחזקה הפעם כי קרובה עצתו להגלות ומחשבות נפשו לצאת לפעולת ידים; – אפס כי הזכרונות אשר עוררה לו השיחה הזאת, עצבו את נפשו ומררו את רוחו. לאבותיו ערגה נפשו הפעם, להוריו אשר עינו לא ראתם מיום עזב את ביתם, וגם את שמעם לא שמע... תמונות מבהילות ומחזות נוראים הציג הדמיון עתה לנגד עיניו, עשתות אי-שאנן והרהורים אֲיֻמִּים מלאו את לבו.

„אמנם אשמתי מאד על בלי דרשי בשלום אבותי בכל משך הזמן הרב הזה, חשב בלבבו אחרי הפרד חצרון מעליו, הן זה האיש חצרון לא האמין לשמועה כי בן ישכח את אביו ואת אמו... צדק יורב בכנותי את שמו „אדם הטבעי ברגשות נעלים"; אמנם כן, איש טבעי הנהו לא אֻמן על פי טעם החברה בימים האלה, והליכות עולם החדש מוזרות לו, – אבל רגשותיו בקרבו עזים מאד, ובם אמנם יתעלה על האמונים על חקי „ההנהגה הטובה" וכל רוח אין בקרבם... והנה אנכי אזיה להם למשל. חצרון לא ישכח את אבותיו – ואנכי שכחתים"...

ורעיוניו הבהילו לתאר לפניו את השעה האחרונה לחיי אבותיו, יזכרו את בנם האובד, ונשמת אפם האחרונה תוציא שם „גבריאל" לקללה...

– „גם חובתי האחרונה לאמר „קדיש" לא מלאתי!"...

ומעיו המו מאד לזכר הדבר הזה, וכל הלילה לא נתן שנת לעיניו, ופוגה ללבבו.

גם חצרון הגה מחשבות אין קץ אחרי שיחתם האחרונה הזאת, גם

לבו המה וגם שרעפיו בקרבו התגעשו. אשר „הקבלנים" וטובם, הלהיב מאד את נפשו, ומה גם באמור לו אחיטוב כי לא ידע את תענוגי החיים טרם יהיה לסוחר באדעססא, ויתאו חצרון מאד להיות גם הוא בקבלנים, ולהיות כתלמיד מקשיב בדבר הזה לאחיטוב הרגיל בכמו אלה, – והנה גם את אשר שמע כי ליזא עדן לא ארשה, וכי אביה יבקש למענה איש אשר במשלח ידו יחיה, גם זאת הביאה לו מחשבות שונות אשר הגה בה כל הלילה ההוא.

„האם לא שָׂם אחיטוב את לבו עלי? הרה פתאם רעיון חדש, – הן אמרתי למו כי אין אשה לי, ואולי יאמר אחיטוב כי אחרי כבוד יקחני להיות לו לחתן, ואף על-כן ינחני גם בעצתו ויעמיד על ימיני לכונן לי בזה בית מסחר?... טוב הדבר! אעשה גם אנכי בערמה, אתן לו תקוה גם בדבר הזה, למען אשר לא ירף ממני ולמען אשר אֶבָּנֶה אנכי בתקוה הזאת... אבחר לי לשון ערומים ובכזב אשים מחסי, למען אשר תאות לבי בוא תבוא... הן עשיר האיש הזה ובכל בתי הסוחרים והשרים נאמן הוא, ואמשיכנו בחבלי שוא האלה, וטוב לי... אמשיכנו – ואמשיך גם את ליזא אתו – וחטאתי לה כל הימים!... מדוע אסובב בכחש את לב נערה זכה וישרה כמוה? מדוע זה אמרר את רוחה בימים יבואו בהכזב תוחלתה?... יורב הללני שבע על כי כחדתי את אשתי ממנה, והיא גם היא תקרבני מאד מאד... ומה יהיה קץ הרמיה הזאת? הן נפשי יודעת מאד כי אשה וגם בנים לי... ליזא! השם הזה קדוש לי מאד, לא אוכל לחללו בכזבי!... אבל לא אוכל גם להתודות לפניה, לא אוכל נשוא שם אשתי על שפתי בעוד זכרה חי בלבבי... ואולי...

ונפשו התפלצה לרעיון אשר חלף עבר כברק ברגע הזה בין שרעפיו, ויהס חצרון את מחשבתו זאת ויחרד מאד וילפת...

ח

אותיות פורחות בָּאֲוִיר!

וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּה.

(ישעיה י"ח ה'.)

חליים לגויה וחליים לנפש; רפאות תעלה לאחת וכאלה גם לאחיתה; וכאשר גזרו אמר חכמי הרפואה, כי הטבע הוא הרופא הנאמן לכל תחלואי איש כי אין כמוהו מעלה ארוכה לכל מחלה ומדוה, כי אויר צח ומאכל

בריא אך הם המה יגהו מזור, מביאים רפאות לבשר איש ותעלה לגו גבר, שוא צרי גלעד וסמים מעשה רוקח מהבל המה גם יחד מול מפעלות הטבע באדם להבריאו להחלימו ולחזקו; – ככה נראה כי החיים המה צרי למחלות הנפש, הטבע–רופאָה המומחה, והחברה-הישרה–בית-מרקחת לסמי-רפואותיה; תנו גם לה אויר צח, חיים שיש בהם רוח, חברת אנשים בטוב טעם, – ומחלת אי-הדעת, מחלת אמונת-הבל ומחלת ההזיות תוסרנה מקרבה, תקום ותחי ותוסיף תת כחה, תפקח עיניה ותשפוט מישרים, ותהי בריאה ושלמה. שוא כל חקירה וכל פלוסופיא הבל, – לזו ימצא מענה ולזו פלפול, זאת תביא שפק בלבבו, ומשנָה–שעמום, תמהון לבב ועצב נורא, – והחיים ירפאוה בשובה ונחת, הדע אותם ובנעם ועדן תֵּרפא עדי-עד.

באלה וכאלה נראה גם באיש בפרט גם בעם בכלל.

היו ימים רעים לישראל, ימים אשר שדדו ממנו את חפשו, שדדו ממנו את השמים ואת הארץ, הסגרוהו בתוך מבואים צרים ונרפשים בקצה הערים, לא נתנוהו לשאוף רוח צח, לא נתנוהו להרים ראש וללכת קומה, ויסגרו בעדו כל דרכי החיים וכל דרכי הארץ, – והנה הזיות מלאו את חייו, אמונות שוא והבל הכו שרשם בלבבו, לכל מדע ובינה צא צא קרא, וכל חכמה זרה הלאה. כל אשר בארץ ובחיים מאס ויבחר אך בנסתרות וסודות בהבלי שוא ומדוחים, וילך אחריהם–ויהבל; והנה כמעט פתחו הממשלות את מסגרותיו, פתחו לפניו שערי החיים, הביאוהו תוך העיר וישאף אויר צח באפיו, הביאוהו בחברת האנשים ויכיר את החיים, – וישב ויחי ומכל הבליו התרפא, עזב את הזיותיו, וימאס בהבליו ומכל משוגותיו נצל.

וכזאת נראה הפעם גם בנפש זה האיש יעקב למשפחת חצרון.

נפש יעקב טבעה ביון אמונות טפלות בהזיות והבלים, – כל עוד שָׂם משכנו בעיר סכות, כל עוד לא ראה את החיים ולא ידע את החברה והנה הוא בא לאדעססא העיר ותפקחנה עיניו וירא ויתבונן בכל אשר לו מסביב, ויטעם את החיים–וירפא!

כשושנה אשר תסגור עליה לעתות בלילה, תתכס, והודה והדרה לא יֵרָאו החוצה, ואך בזרוח השמש, אך בהלו נרו עלי ראשה ואך לנוגה ברק קרניו תסיר מסוה-עליה מעל פניה, תוציא ראשה, ותֵּרָאה לעין כל בכל יקר תפארתה; ככה דמיתיך, נפש הצרון! ככה ראיתיך, רוח משכלת! – שמה בסתר האהל, בעיר קטנה וחיים בה מעט, בסכות המלאה לה רפש וטיט, חשך ואפלה, שמה בין אנשים משתוללים, שמה תשלוט האולת, שמה תשים אמונת שוא משטרה, שמה תפרוש הכבלות

מוטית כנפיה ואולת בנתה ביתה, שמה נולדת והעיר הזאת היתה לך לאומנת, חנכתך על-פי דרכה, ותהי גם אַךְ נעדרת דעת משוללת תבונה;– עתה לנוגה ברק החיים, לאור החברה כי יהל, לקרני זהר היופי כי יפיץ נהרה התעוררת וחלונות לך נקרעו, וצהר שמת לך, ותחזי נכחות– והנה אין אמונות-הבל, אין הזיות, ואין מקסם כזב . . .

יעקב חצרון גם הוא לא שם לב בהעתיקו לאט לאט את מחשביתיו ואמונת לבו.

לשוא בטח בעז אמינתו – בהתעהדו לנסיע אדעססאה – לשוא הבטיח גם את ר ב ו בבואו לפניו לקחת רשות למסע הזה – גם את החסידים בני-עירו, בהתאספם יחד בביתו לברכו טרם ישים לדרך זה פעמיו – כי לא יירא רע, כי לא יט לבו מאחרי דרכיו, כי יאמר „גירא בעיני השטן" וכי יעוז באמונתו, והרבי יהיה לו מבטח עז גם שמה, וחסידותו תלך לפניו לשמרהו מכל עון ופשע, מהרהורים רעים ומחשבות זרות, וכי שלם ישוב עד מהרה לביתו, „שלם כיעקב אבינו – שלם בתורתו, שלם באמונתו ושלם בחסידותו"; לשוא היתה גם הסכמתו בסתר לבבו כי לא יצא מפתח בית מלונו, כי לא יבוא בדברים את כל איש אשר מסחרו ומשפטו לא יביאוהו לו – לשוא היה כל אלה, היופי פעל עליו שלא-ברצונו, דרכי-החיים החדשים לקחו את לבו, ובית אחיטוב הרעיש את נפשו – ויהפך ויהי לאיש אחר.

לא בחקירותיו, לא בפלוסופיאה גם לא במלחמה כבדה אבדה לו אמונתו, לא יצא לבקר אחריה גם לא חשב מחשבות, גם לא העמיק חקר, גם לא ב א ב ס פ ק נפשו – וחסידותו כלתה ותלך! נחה עליו רוח החיים בחזקת היד ותהדוף את החסידות ותגרש כלה את ההזיות ותשם לאַל את אמונותיו . . .

אמונתו מתה מ ו ת נ ש י ק ה, בלי כל מלחמה, בלי דאבון לב ונפש, בלי כל גסיסה ומבלי אשר ירגיש גם הוא את חרב מלאך-המות אשר עבר על צואריה, מבלי אשר ידע כי עזבתהו נסעה ותלך לה!

„א ו ת י ו ת פ ו ר ח ו ת ב א ו י ר"! . . . והאותיות האלה יקרא כל איש אשר ישאף רוח צח באפיו, האותיות האלה לא בספר תוחקנה, לא בדיו על הגליון תכתבנה, לא בחרט אנוש על הלוחית הרותות הנה, העין לא תראן והאזן לא תשמען, לא לקחו את החושים להן למליצים – הן תדברנה אל הנפש פה אל פה, הן תפעלנה על הלב באין המליץ בינותם, ובנעם וחן, בעדן ודשן תקריאנה לאדם את מ ל י צ ו ת י ה ן הנשגבות ושיריהן הנפלאים . . . באותיות האלה יביע ה ט ב ע את דבריו, ימליץ מליצותיו וישיר שיריו . . . ברן יחד ככבי בקר, והשמים

כי יספרו מעשי-אל, מלאכי עליון כי יזמרו ואראלים כי ישמיעו במרום קולם – ותהיינה להם האותיות האלה להגה...

והאותיות האלה השכילו גם את נפש יעקב!

יעקב ראה כי לאיש החפץ חיים בין אנשים, האיש המתאוה להיות חבר בבני אדם, ואשר לא יאבה כי „פראי" יקראו לו – לאיש הזה גם לדעת דברים רבים אשר לא במסחר וגם לא בחסידות יסודם.

פעם בערב יום והוא יושב בבית אחיטוב, אנשים עוד אחרים באו אז, בהם בחור גם בתולה, עלמים וגם זקנים, והנה המה מדברים גם מדברים אשר לא שמע מעודו, הם ישבו נדברו על אדות ספרים וסופרים משוררים ושיריהם. חצרון לא הבין דבר מכל אשר דברו, וכנגדהם ישב ביניהם; זכרו ראשונות, התוכחו, הביאו ראיות מן דברי-הימים, אף חרצו משפטיהם על המדינות על גבוליהם ועל העמים היושבים בקרבם– והוא ישב כאלם לא יפתח פיו; ראה כי גם ליזא בתוך המדברים האלה, גם היא פיה פתחה בספרות, וידיעת הארץ ודברי הימים לא מיזרים לה – ויבוש יעקב ויכלם מאד. ויישפך שיחו לפני יורב, ידידו האחד אשר ערום לבו נגדו.

– הן נמשלתי כבהמה בעיני האנשים האלה – אמר לו בשבתם יחד ואין איש עמהם בבית – לא ידעתי מה אִתָּם אף לא בנתי לשיחם והגיונם.

– ומדוע זה תתפלא? הן אתה לא למדת מאומה – ענהו יורב ויעמד את פניו – בימי נעוריך הגית בטח בתלמוד דבר אשר לא יכבון לחיי האיש בימים האלה; אביך חנכך על פי דרכו, ומבחר שנות-למודך בלית בדברים אשר אין להם חלק בחיים ונחלה בבני אדם...

חצרון לא ענה דבר.

–ראה נא והביטה – הוסיף יורב לדבר – הן ה' חננך בכשרונות. בלב מבין ונפש מרגשת, ומה עשית בכל אלה? הנך יושב על האדמה ולא תדעה, הנך גר במדינה הזאת ולא תדע את גדלה את גבולותיה ואת דברי ימיה; הנך גם אתה איש בין אנשים, חבר בחברת בני האדם וגם את תולדותיך, תולדות בני האדם, לא תכיר... מאין באו האנשים? מה הסבות אשר עברו עליהם? ואיככה היינו את אשר הננו?... הנך חי– ומדוע לא תאבה לדעת: מה המה החיים?... הנך רואה את השמים מעל, את השמש הירח והככבים – ומדוע לא תשאל את נפשך: מי ומה המה? איכה יסבו בלכתם, ומה הוא היחס אשר להם ולנו?...

– צדקת... ענהו חצרון נכלם.

– אבל עוד אחרת, וגדולה היא בחיים ובחברה – המשיך יורב את

דבריו – הן מיתר האדם מן הבהמה היא שפתו, ומותר החכם מן הכסיל היא – הספרות...

– מה זאת הספרות?

– הספרות היא אוצר הספרים אשר לכל עם ועם – באר לו יורב – הספרות היא קבוצת ספרים: שירי המשוררים בעם, ספירים, רומנים, וגם ספרי מדע בכל דבר חכמה; אפס כי הספרים האחרונים לא יסכנו לך, גם לא תבינם — אחרי אשר אין לך ידיעות הראשונות הנחוצות להבנתם, וגם לא יועילו לך אחרי אשר כבר באת בימים ותעודתך להיות סוחר בארץ. – אולם הספרים אשר הזכרתי בראשונה: ספרי מליצה ושיר וספרי הרומנים – אותם תבין, אחרי אשר תהגה בם, וגם יועילו הרבה מאד, כי הספרים האלה מן מחברי הדור הזה, יביאו בקרבם גם דעת ומזמה גם ידיעות העולם והאנשים, עליהם תתענג מאד בעת קראך בם, והם יתנו לך גם פה ולשון בבואך בין אנשים כאשר היית תמול.

– ומה שם הספרים האלה?

– כאלה יש רבים מאד. הן תדע לדבר בשפת רוססיא, הגם לקרוא בספר רוססי למדת?

– אדע לקרוא, אבל לא קראתי מעודי.

– ואם-כן זאת עשה איפא: הסר את הבושה מעל פניך, אל נא תבוש לאמר לא ידעתי.

– „לא הבישן למד" אמרו רבותינו, העיר הצרון וישמח מאד למצוא סעד לדברי יורב.

– היטיבו את אשר דִבֵּרוּ; אמנם כן, גם אתה אל נא תבוש וקח לך מורה להועיל, מורה אשר ילמדך לקרוא ולהבין בספר, ואשר יורך גם בפיו דעת בספרות ובספרים, אנכי אהיה עם פיו ואורהו את הדרך יוליכך בו, ואת המעשה אשר יעשה אתך.

–אבל... החל חצרון כמו לבו יסיתנו בספק אם יצליח בלמודיו.

–ואנכי גם אנכי אהיה עמך, ומעת לעת אשמיעך מפי, בעת המרגוע, דברים רבים בכמו אלה, דברים על אדות המשוררים ושיריהם הסופרים וספריהם; וידעת אז והשיבות אל לבך כי כעור אשר ימשש בצהרים היית אתה עד הנה בחיים ובחברה, עִוֵר ועינים יש...

– אבל, הן יארכו הימים עד אשר אלמד לדעת, העיר הצרון בקול דממה כמְיָאֵש.

–אין-דבר אשר לא נשיגהו, אם אך חפצנו בו.

–לו יהי כדבריך! – החליט הצרון בשפתיו אף כי לבו לא האמין עוד אם יצליח במעשיו – בחנני נא ונסני.

4.

יורב הקים את דבר עצתו; לא התמהמה רגע ועוד בעצם היום ההוא שלח אליו אחד התלמידים המקשיבים לקח בבית-ספר הגבוה ללמדהו בינה.

חצרון שמע את ספוריו בענג, אף קרא לפניו בספרים, הן השפה לא זרה לו, ואך מאין-הֶרְגֵּל קשתה הק־יאה עליו, והנה לִמֵּד לשונו גם באלה. ויחל לקרוא בספורים מושכים את הלב, ויקרא גם שירים וישבע נחת.

„אמנם כעיר פרא הייתי עד הנה — חשב חצרון בלבו — ובין פראי מדבר חייתי עד כה! הנה רבות הכוני מלמדי, הרבו פצעי, וילמדוני — לצפצף דברים אשר לא יסכנו לי, דברים אשר לא אוכל לדבר בם את האנשים בשער, דברים אשר לא נעמו לי אז ולא יועילו לי עתה... והן מה רב הענג אשר אמצא כעת בספורים אשר אקרא, מה העדן אשר אשבע בשירי המשוררים ומה מאד תרוה נפשי דשן בכל אשר יאמר לי מלמדי עתה להועיל!... שמים חדשים נפתחו לי ואראה מחזות הטבע ומחזות החיים! אדע את דרכי בני אדם עלי אדמות, ואדע דבר בחברה ובמדינה... טוב לי תורת פיו מאלפי ספרי תלמוד וספרי מוסר"...

כה שִׁנָּה חצרון את דרכיו ואת מחשבותיו, כה הלך בצעדי-ענק לקראת החיים החדשים אשר ראה באדעססא ואשר התאוה להם תאוה.

והנה ספרי הרומָנים למדוהו עוד אחת, עוד אחת אשר שנתה את טעמו מאד, — המה למדוהו דעת: מה היא אהבה, למדוהו דעת דרכיה, אופניה וכל אשר לה!... המה בארו לו את רגשותיו לליזא וילמדוהו לתת הגות למו, למדוהו לדעת את אשר ירחיש לבבו וילמדוהו גם את השפה אשר בה תדבר האהבה, את השפה המדברת גדולות, השפה אשר בה יתפלל האוהב כי יעטוף ולפני אהובתו כי ישפך שיח.

והנה גם הליכותיו את ליזא שֻׁנּוּ, ולאט לאט שבו ותהיינה הליכות אוהב ואהובה לפי חקי הסופרים בכל פרטיהם ובכל דקדוקיהם.

יורב ראה ושמח בלבבו. הן הוא ידע את כל אשר נעשה, ידע בדבר אחיטוב באזני חצרון כי אם יהיה דבר בעיר לקבל מאת המלכות יהיו שניהם המקבלים — זה בכספו וזה בידיעותיו, ידע כי חצרון הסכים לדברים האלה אך לא אבו להתחיל מעשיהם בדבר קטן ויחכו עד אשר יבוא ענין רב הערך לפניהם; ידע כי אחיטוב דבר דברים רבים את בתו על דבר חצרון והיא אמנם תדבר ממנו בכבוד וחבה וְרֵעוּת, ואף כי לא אמרה בפה מלא כי תאהבהו, — אולם מדבריה נוכח לדעת כי הוא מצא בעיניה חן מאד; יורב ידע גם את זאת כי קריאת ספרי הרומנים פעלו הרבה גם בנוגע לדבר הזה; ידע את כל אלה ונפשו שמחה לראות כי מחשבתו תצא לפעולות ידים.

*

* *

ויהי היום ויבוא יורב לבית חצרון בבקר השכם להוָעֵץ אתו על-אדות משפטו, אשר כבר בא עד קצו, וימצאהו שוכב על המטה ועיניו נגרו דמעות.

– מה לך? שאלהו יורב וישתומם על המראה.

– ראשי יכאב מאד!

– אבל, הן דמעות בעיניך...

חצרון נאנח מרה ולא ענה דבר.

– הגד-נא את אשר אתך, הוסיף יורב.

– הה, ידידי! נפשי נגועה מאד, ראשי עלי כגלגל, וכל מורשי לבבי יהמו יחברו, ולא אדע את אשר אתי... אמר חצרון ושטף דמעות פרץ מעיניו.

– מה זה לפני? השתומם יורב מאד – הקרך אסון? ואם רעה באתך? – הן לפני תגלה את לבך ומה יום מיומים?

חצרון נד בראשו וקול מליו נחבא.

גם פני יורב נפלו מאד, גם הוא לא ידע נפשו וגם הוא היה בנדהם. בפעם הראשונה יראה את הצרון במצב כזה; חצרון היה שמח תמיד, לבו טוב עליו ואור עיניו אתו, ופתע לפתאם יבכה בדמעות שליש יאנח מרה ויכלא את שפתיו גם להשיח הדאגה אשר בלבבו.

– אנא, מחמדי! – דִּבֶּר יורב רכות בראותו כי גדל מחץ לבבו – ספר נא לי את אשר קרך, אולי אוכל ואצילך מרעתך?

– אהה, רעי! אין צרי למכת לבבי, ותושיה נדחה ממני, אמר חצרון בהתאפקו – הן כל הלילה לא נתתי שנת לעיני... בביתי במר נפשי ובדמעתי ערשי אמסה...

– ומדוע?

– הה, ידידי, חשבתי דרכי, פקדתי את לבי, והנה–הה, אנכי הנני אוהב את ליזא...

חא חא חא! התפרץ שחוק מבין שפתי יורב ופניו אשר מלאו עצבת שבו ויאורו – והאם לבעבור זאת תבכה ותשפיך דמעות כמים?

– אל נא בשחקך, יורב ידידי! – אמר הצרון וברקים רָב משתי עיניו אשר לטשן על רעהו זה – הנה אהבתיה בכל לבבי ובכל נפשי, אהבתיה כאישון בית עיני, אהבתיה עד כי לא נותרה בי נשמה בלעדה, עד כי חיי אינם חיים בלתה, עד אשר אטרוף נפשי בכפי, עד אשר אשליך הימה אותי ואת נפשי ואת אהבתי גם יחד...

– הן תהפוכות תדבר, כמָכֶּה בשגעון הנך בעיני היום הזה? . . . התבכה לאשרך? ואם תשפוך דמעות להצלחתך? אשרך כי תאהב נערה תמה וישרה, יפה כחמה וכעצם השמים לטהר כמוה. . .

– את חין ערכה ידעתי גם אנכי לתוגיון נפשי, יפיה ראיתי להותי ולבה הטהור לחבורתי . . .

– אנכי אנכי הוא מנחמך! – אמר יורב בחשבו כי ירד עתה לסוף דעת חצרון – הן תירא פן לא תשיב לך אהבה גם היא, ועל-כן אבשרך לשמחת לבבך כי גם היא תאהבך אהבה נצחת . . .

– ידעתי גם את זאת, וזאת אך זאת תמרר את חיי ותוריד את אהבתי ביגון שאולה . . .

– לא אבין לרעך, רעי!

– הטרם תדע כי **אשה עצורה לי בסכות, אשה ובנים שנים . . .**

– הבל ורעות רוח! – ענהו יורב ויתן את קולו בשחוק – הלזאת תעצב? האם לאלה תדאג? – בטח נא בי, ואנכי אשים את המעקשים האלה למישור! . . .

חצרון לא ענהו ויוסף לבכות.

– האם נודעה לה דבר על דבר אשתך ובניך? הוסיף יורב לשאול, למען ידע פשר דמעותיו.

– ואיך תדע כזאת ואנכי כחדתי הדבר באזניה, ואיש אין בכל העיר הזאת אשר ידע את ביתי . . .

– ומדוע זה תבכה?

– המעט הוא בעיניך דאבון לבי לעת כזאת? אמר חצרון בכל לבבו – הנה רמיתיה, אילם הלא את נפשי רמיתי! את רוחי בקרבי הולכתי שולל, ואת כל חושי בי סבבתי בכחש! . . . **ליזא** היא חית רוחי ונשמת אפי, בלתה מי לי בשמים ובארץ? וזולתה אין קדוש לי אין יקר! אין דבר אשר יהיה לי למשיב נפשי; והיא, הה! הן גם היא זרה לי! הן חומת ברזל מבדלת ביני ובינה, הן לעולמי עד לא אוכל לאמר: „אני שלך ואת שלי!" הן לא אוכל להוציא גם שם אהבתי מפי . . .

ושטף דמעות עצרו בעד פיו ולשונו.

יורב שמע את דבריו באזנים קשובות.

– האם כבר שפכת את לבך גם לפניה? האם התודית באזניה על-דבר אהבתך זאת? שאל יורב.

– לא – ענה חצרון בדמעותיו – לא, כי בושתי, כי יראתי . . . שמע נא, ידיד יקר, שמע והגיד לרעך, הקשיבה ועפעפיך יזלו דמעות

גם הם לשברי ... אתמול בערב הלכתי אִתָּהּ לשוח, אני והיא ואין איש אתנו... הה, יורב, לו ראית את פניה בעת ההיא, לו הבטת לעיניה, לו שמעת את קול מליה, לו הקשבת את דבריה הנעימים ואמרותיה הצחות, נפשי יצאה בדברה... אנכי לא משלתי ברוחי ואקרב את ידה הצחה למו פי ואשקה — ובעדן גן אלהים הייתי, נפתחו לי השמים, ונשמת חיים חדשים באה אל אפי... והנה גם היא פזרה חלקות לי, גם היא היתה לי אז כמלאך ה' צבאות לטהר, גם היא דברה עלי טובות ותלבבני בנעם מליה מאד... יורב, לו לא נולדתי כי אם למען הרגע הזה, לו לא היה לי בעולמי כי אם השעה הקלה הזאת – רב לי רב!.. פתאם בא זכר אשתי לפני, פתאם באה תמונת האשה אשר לי בסכות, ונפשי נבהלה מאד, כחי עזבני, אור עיני אספו נגהם, לבי פעם בקרבי, וראשי היה עלי כגלגל... גם פי ולשוני בגדו בי, לא יכלתי דַּבֵּר עוד כאשר עם לבבי, ושבנו העירה, לויתיה עד לפתח ביתה ואנכי שבתי הנה ואריד בשיחי ואהמיה, אבכה במר נפשי, ונחל דמעות הורידו עיני...

– אל תירא ואל תֵּחָת – ענהו יורב ברוח נכון – לך לבטח בדרכך זה, אנכי מגן לך!

– אבל, מה אעשה, ואנכי הנני אסור בכבלי ברזל.

– האם לא תדע את המפתח אשר יפתח את מסגר הכבלים האלה?

– מפתח?

– הלא עברים אנחנו, ודת משה היא דתנו, דת אשר בצדק תתן לאיש ואיש להִפָּרד – מה תביט תראה בי? האם לא ידעת גם אתה את שם „הגט'?...

כרעם בגלגל הלם ומחץ את ראש חצרון השם הנורא הזה! עד עתה לא עלה על דעתו, וישכחהו... גט פטורין, ספר כריתות – נורא השם הזה, נורא ואיום!

– הרעשת את לבבי, יורב! – אמר חצרון ויעמק במחשבות – הגט... ובני?...

– הן אמרתי לך כי תבטח בי.

– והיה אם לא תאבה האשה לקחת את גִּטָּהּ מידי – מה אעשה אז? אנה אוליך את חרפתי? ואנה אשא מצוקות נפשי?

– עוד הפעם אמר לך: אל תדאג למאומה, בטח בי כי אני בעזרתך! – אמר יורב ברוח גאוה – ועתה לך ורחץ, שים בגדיך עליך, נצא נא העירה והסיר עצב מלבך, ותנה פוגת לך, כי אנכי אדאג לדבר הזה.

ט

סוֹד־מִשְׁפָּחָה.

„אדמוקדך יקיד־זיל קוץ קרך וצלי".
(בעוד שהאש בוערה—קצוץ דלועיך וצלה!)

(סנהדרין נ"ג, ב'.)

יורב ראה כי השעה משחקת לו, וכי אמנם תפש את חצרון בלבו, כי תקיתו בא תבא וכי אמנם יאהב את ליזא בת גבריאל אחיטוב, ויאמר גם הוא להחיש את מעשהו, לבלתי התרפה ביום ההוא, ולכלות את אשר החל לעשות.

„עלי למהר ולעשות – חשב בנפשו אחרי הפרד חצרון מעליו – עלי ליסד אגדתם טרם יִוָּדַע לבית אחיטוב כי אשה ובנים לו, וטרם יְנַּחֵם גם חצרון על האהבה הזאת – הן גם שני האופנים האלה המה אפשרים: העיר סכות קרובה לנו ויום יום יבואו אנשיה הנה, ומבלי משים יוכל להודיע איש אחד לאחיטוב על דבר אשת חצרון אשר שם בבית; והנה גם אהבת יעקב היא רק כשלהבת בלא נר, כאבוקה באין עצים וכלפיד בוער במרום האויר אשר רגע יעלה כאור לפנינו, ובעוד רגע יכבה... הן הצרון הוא איש־הרגש, איש אשר פתאם יצא מחשכת האפלה אשר שכן בה, אך זה ימים מעטים אשר פקח את עיניו לראות את האור ואשר הרהיב עז בנפשו לשלוח ידו ולקחת מעץ החיים, ויטעם, ויאכל וימצא בו עדן; אולם עיניו כהות עודנה מן האור אשר ראה פתאם, ומן כוס החיים שתה לרויה – וישכר, והנה הוא ראה את ליזא ויחמוד יפיה בלבו... ומי יודע אם לא יתרונן מיינו זה? אם אחרי ימים אחדים לא תשוב אמונתו למשול עליו וישוב לביתו, לאשתו ולרבו?... הן גם היום בכה רב בכי ושפך דמעות כמים... אמהר אחישה מעשי"!

כה חשב יורב וילך עד מהרה לבית אחיטוב.

והנה ליזא קדמה את פניו.

– השלום? שאל יורב ויבחן בעפעפיו את פני ליזא.

– שלום! ענתה ליזא בקרת־רוח – מדוע־זה תורה חצי עיניך בי?

– אין־דבר... האם אביך בבית?

– לא.

– ואַת ראית את פני חצרון היום?

– האם בבקר השכם יבוא הנה? ומדוע תשאלני עתה עליו? הן תראהו גם אתה מדי יום.

– אנכי ראיתיו גם היום בעוד בקר . . . הה, ליזא, כמעט שהכרתיו, הוא בכה בכי תמרורים . . .

– מה זה? האם אסון קרהו?

– לא; אולם ספרי נא לי: הן הלכתם לבדכם אמש לשוח, הלא? ועתה הגידי נא לי: התוכל השיחה ההיא, אשר דברתם יחד, להסב לו את דמעותיו בלילה אחרי הפרדו מעמך?

– מה השאלה הזאת בפיך? אדני יורב – אמרה ליזא בקול נגיד, בגאון לבב נערה היודעת ערכה – איככה תרהב לשאלני דברים כאלה?

– אל נא בחמתך, עלמה עדינה – ענה יורב בשפת חלקות – הן נפשך יודעת מאד כי את אשרך ואֹשֶׁר בית אביך אדרוש כל הימים . . . והן אנכי רק סבבתי גם בדבר האהבה הזאת . . .

– האהבה? מה ירמזון מליך?

– עד מתי תתחמקי? עד אן תסתתרי? הן נדע זה כמה כי מצאתם חן איש בעיני משנהו; אולם הגידי נא לי: הַהִתְוַדָּה אמש לפניך באהבתו? האם גם את תמכת בימינו? הן בלא שפתי לצין ספרתי באזניך כי הוא בכה רב בכי כל הלילה, ובבואי היום בבקר לשחר את פניו מצאתיו בעינים מלאות דמע . . .

– ומדוע זה בכה?

– יען כי יאהבך . . .

ליזא הביטה בפני יורב.

– הן לפני שפך את כל לבו: „אהבתיה בכל נפשי ואירא לגשת אליה" אמר אלי בדמעותיו . . . הה ליזא, לו ראית את עיניו הבוכיות, לו שמעת את קולו אשר חצב להבות אש באהבתך, לו כמוני היום נוכחת לדעת את טהר אהבתו זאת, כי ירא גם להשמיעה במו פיו, ירא וחרד לגשת אליה ולהביט בזיו פניה . . .

ליזא שמעה את דבריו באזנים קשובות מאד.

– ליזא, הוסיף יורב אחרי דממה קצרה, הגידי נא לי: התמכת אותו בימין צדקך אתמול בלילה בשפכו שיחו לפניך? ההשיבות חן וחסד לו על כל האהבה אשר הגיש לרגליך?

– יורב ידיד בית אבי, הלא תדע את אשר אתנו בבית, הלא תדע . . .

ליזא עמדה מְדַבֵּר כי אביה עם ראזאליא באו הביתה.

– אשמח מאד לראותך עתה – אמר גבריאל אחיטוב אל יורב אחרי ברכת הבקר הנהוגה – כי דברים רבים לי לספר באזניך תשמע וישמח לבך.

ויטהו אחיטוב אל תוך החדר השני, ויאמר:

– ליזא גלתה את אזני אמיש כי בלכתה לשוח את חצרון התנה

אהבתו לה אף היא השיבה אמריה – אמרי אהבה וחן . . .

ויספר גם יורב את אשר ראה הוא היום בבקר בהיותו בבית חצרון .

והנה עתה ידעתי , הוסיף אחיטיב ויאמר , כי צדקת באמרי פיך ; אולם לנו לשות עצות בנפשנו איך לסבב את פני הדבר – הן ברזלי יחשבה לארוסתו . . . והנה קראתי הנה גם את כלתי את ראזאליא ונִוָּעץ יחד .

ראזאליא חשבה דרכי חמיה עם חצרון , הבינה כי הדברים אשר נדברו בימים האחרונים יוכלו לברוא חדשות ונצורות , ראתה כי ליזא תכבדהי מאד וכי גם היא יש לבו אחריה , ותחזה גם העתידות , ותנחם מאד כי גלתה את סודה לפני ברזלי , ויך לבה אותה על אשר הסיתה את ברזלי בחצרון ותאמר לתקן את המְעֻוָּת ותגמר בדעתה כי אם יבוא ברזלי עם האגרת אשר אמרה לו להכין לאישה תדבר על לבי לשכך את חמתו , ואת האגרת לא תשלח ; אפס כי ברזלי לא בא בביתה מאז הצהרים ואת פניו לא ראתה עוד , ויהי להפך בזה האיש חצרון , אשר התאוננה עליו כי לא ישחר את פניה , כי מאז בקשה את פניו בערב , אז עת נגנו יחד בבית חמיה , כי ישחרה בביתה – מאז החל להתרועע אתה . – בבקר למחרת הערב ההוא בא ויצטדק לפניה כי לא נועז לבוא לביתה אחרי כי אין אישה בביתו , ואחרי דברים רבים אשר בידידות וָרֵעות דברו יחד , ואחרי אשר על-פי בקשתה הוסיף לשחר את פניה בביתה , ועל-פי החלקות ודברי החן אשר פזרה לו בטח בה ויחשבה לו לְרֵעָה , – גלה לפניה את כל לבבו כי יאהב את ליזא בכל נפשו , ובכל מבט עיניה תוסיף לו חיים ודשן . חצרון ידע להסתיר גם ממנה את דבר אשתו , וראזאליא אמרה בלבבה לעזור על יד האהבה הזאת , אחרי אשר ראתה ותבן לה כי תקוה טובה גם לחמיה בה , וכי על ידה תִוָּשע גם ליזא גם אביה . ותהי הבשורה אשר הביא לה חמיה היום בבקר – בשורה טובה מאד , ותמהר ותשם את בגדיה עליה ותבוא גם היא הֵנה למען אשר תהיה גם היא הַיְהָ בסוד המשפחה הקטנה הזאת בביאה להִוָּעץ : איכה יסבו את פני הדבר להתיר אֲגֻדת ברזלי ולקשר מעדנות חצרון .

ועל-כן שמח גבריאל כי מצא גם את יורב בביתו לְעת כזאת — את יורב אשר הואיל לתמוך ביד האהבה גם מראש , ואשר היא היה הראשון אשר חזה את העתידות האלה , ואשר בִּשֵׂר גם מראשית תקוה טובה למו .

ויקרא אחיטיב גם את כלתי ראזאליא ההדרה וגם ליזא באה , וישבו כלם סביב לשלחן .

– הנה אין כל סתר בינינו – החל אחיטוב ויאמר — אין זר

בבית, הן גם את האדון יורב אחשיב כאחד מאתנו, ועל-כן נָוָעץ נא ונמתיק סוד יחדו.

– ראשית דבר לנו לכונן עצה: מה לעשות לברזלי? אמרה ראזאליא ותשם אל אחיטוב פניה – הן כבר מלתי אמורה כי יחוש ברזלי היטב אשר חצרון יתיצב כצר לו באהבתו, ועל-כן הוא עוין את חצרון ומבקש עליו עלילות דברים.

– גם אנכי יראתי את ברזלי מאד, אמרה ליזא.

– הבל הבלים! – ענה גבריאל ברוח גאונו – את הנערים לא יראתי מעודי, ופחד תלמידי בתי-ספר לא נפל עלי! לאלה לא אדאג אף רגע; אנכי אנכי אמר לו כי לא יוסיף בוא בביתי, וכי אנכי לא אחפץ כי יוליך את בתי שולל...

פני ליזא נפלו, ועיניה השפילו הבט, לשמע גזר-הדין אשר יצא מפי אביה. הן זה כשנה אשר ברזלי היה לה לרֵעַ, זה כשנה אשר יהגה אהבה לה ואשר גם היא קרבתהו בימינה, וזה ימים רבים אשר גלה את לבו לפניה, אשר בשפתים דולקות התודה לפניה, ובכרעו על ברכיו התחנן לה כי תיטיב אליו פנים, והיא גם היא הבטיחתהו אז נאמנה כי שלם לבה עמו וכי למועד ישוב אליה ותעודותיו בידיו והיתה לו לאשה; לפני עיניה חלפו עברו כעת כל הימים אשר התהלכה אתו, כל העתים אשר התעלסה באהבתו, וכל תקותיה אשר קשרה בתקות חוט האהבה הזאת; אזניה שבו ותצלינה מנעם אמרותיו אשר הרבה לדבר חן, מדבריו אשר איש אהבתי נשקה בם ומקולו קול מבשר תקות טובות לה בגמרו את חק למודיו והיה יהיה למליץ מושבע; וַיִּקֶשׁ דבר אביה בעיניה, כי לפתע פתאום תדיחהו מאת פניה, לפתע פתאם לא תוסיף דברו לשלום על לא און בכפו.

–לאט נא, אבי, עם הנער עם ברזלי – אמרה ליזא בתחנונים – לא בשצף קצפך תדינהו, ולא לפתע יִדָּח ממנו, פן נפליא את מכת לבבו...

–צָדְקָה ליזא ממך – ענה יורב גם הוא – לא בחפזון תצא לריב אתו, ולא ביד רמה נלחם בו; לאט לאט בסתר פנים ובערמה נוציאהו מזה.

–אבל בראשונה הן לי לדבר דברים ברורים את חצרון – אמר אחיטוב אחרי חשבו מחשבות רגעים אחדים ויבחן בעפעפיו את פני ליזא – כי כל עוד לא אשמע מפיו כי יאות לי לכל אשר אציע לפניו לא אעשה דבר.

הדברים האלה אשר הפיקו רצון מאת ראזאליא וגם ליזא מצאתם

כנים – לא ישרו בעיני יורב; הן הוא ידע כי אם יבוא א ח י ט ו ב לברר וללבן את הדברים כי אז אולי ישים לאַל את כל תקותיו, וייִרא מאד פן יתודה חצרון גם לפניו על דבר אשתו אשר בסכות, ועל-כן התנגד לדברים האלה מאד.

– לא זה הדרך! – ענה יורב ויאמר – הן חצרון, עידנו מְשׁוֹמֵם, נפשו נבהלה מאד, ולבו הָכֵּד, והיה כאשר יבואו דבריך המפרשים ויגעו אל נפשו ויחרד וַיִּכָּפֵת...

– ומה עצתך?

– לו לקולי תשמעו כי עתה תוסיף ליזא ללבבהו – הוסיף יורב בראותו כי כלם יַטּוּ אזן לשמוע – ולאט לאט תרחיק את ברזלי מעליה, והיה כי יבוא חצרון לבקש מלפניך כי תתן לו את בתך, כי יהיה ה ו א ה ר א ש ו ן אשר יפיל תחנתו לפניך, אז נדע גם אנחנו את הדרך נלך בה.

– מאד מאד יצדק יורב בדבריו – אמרה ראזאליא ותבט בפני ליזא – הן לא יאות כי נהיה אנחנו הראשנים... הן עליו לעשות את הצעד הראשון.

אחיטוב, אף כי בלבו נתן גם הוא צדק לדברים האלה, – אולם לבבו חרד מאד על תקותיו להִבָּנות בכסף חצרון, הוא ידע בנפשו עד מאד כי עוד מעט וְיָצָא בכלי ריק, וְיָצָא למשל אנשי העיר, שמו יהיה להרפות ולדראון, ואז גם את בתו לא יציל, – ויעתה כאשר נפתחה לפניו פתח תקוה הזאת, נאות גם להשח גבהותו להסיר גאונו מלבו ולהתרפס לפני חצרון, למען אשר יחיש ימהר מעשהו; אולם אחרי אשר יורב דִּבֵּר את דבריו אלה באזני בתו, וגם כלתו נתנה למו תקף לא אבה עוד להעמיד הדבר על דעתו.

– עשינה כטוב וכישר בעיניכן, בנותי! – אמר אל ראזאליא וליזא ויקמט את מצחו – והוציאו את הדבר לפעולת ידים... הלא אנכי רק אשרך, בתי, אבקש.

ליזא לא ענתה דבר.

– ואנכי גם אנכי – אמרה ראזאליא בשפתים דולקות – גם אנכי אהיה מְעִירה לעזור לדבר הזה, גם אנכי אדבר על לב חצרון, וגם על ברזלי אכביר במלים למען הסב את לבבו מאחריך.

– תנו לי עת, ואנכי בעצמי אישר את ההדורים – אמרה ליזא אשר העמיקה חשבה בכל עת דברם – לא בחפזון נַעֲשֶׂה ולא ביום אחד נבנה בית; הזמן יורני את אשר אעשה...

– שמעי נא אלי, ליזא! – אמרה פתאם ראזאליא וקולה העיד בה כי

עצה חדשה בפיה – הן בעוד ימים לא כבירים תָּחֹגִּי את יום הולדתך, יואל נא אביך ויעשה משתה בערב ההוא, משתה אשר רבים ממכרינו וידידינו יהיו קרואים לו; גם את ברזלי וגם את הצרון נקרא להתעלם אתנו, ובערב ההוא אדע את אשר לי לעשות.

עצתה שפ־ה על כל השימעים, וכלם הסכימו לדבריה אלה.

– ועד העת ההיא – אמר יורב אחרי נתנו גם הוא תקף לאמרי פי ראזאליא – עד בוא היום ההיא נעשה את כל אשר יהיה לאל ידינו להוציא הדבר הזה לאור עולם.

עברו עוד רגעים אחרים, והנה–ברזלי בא החדרה.

ליזא קדמה את פניו.

– בוא נא אתי אל החדר השני, אמרה אליו בקול דממה, אבי מעמיק חקר בעסקיו.

גם ראזאליא נלוה עמם, ושלשתם יצאו ויבואו בתוך חדר-האורחים אשר שם בבית.

– הייתי תמול בערב בזה ולא מצאתיך, ליזא, ואבוא היום לדרוש שלומך, אמר ברזלי בראותו כי יתפלאו עליו על אשר בא בעוד בקר.

– רב תודות לך!

– ומדוע זה לא היית בביתי זה זמן רב? שאלה ראזאליא בשפתי חן.

– רבה עתה עבודת הלמודים על שכמי... הצט־ק ברזלי בשפה רפה – אולם היום אשוב אראה פניך, עדינה, כי בקשה קטנה לי...

וַיַּטֶּהָ ברזלי הצדה וילחש באזניה לאמר:

– את המכתב לא כתבתי, כי נחמתי כי חשדתי את ליזא אהובתי על לא-דבר; אבטח בתֻמת לבה כי לא תשים לב לכסף הפ־אי הזה, – ומה לי ולו? מדוע אהיה לו למרגל חרש?

– היטבת כל אשר דברת – ענתה לו ראזאליא גם היא בדממה – בוא נא היום לביתי ואשמיעך חדשות.

וישובו אל ליזא, וראזאליא אמרה:

– סלחי נא כי הסתרנו ממך דברינו, הוא דבר-פ־טי... הן לא תקנאיני, ליזא, באוהבך זה.

שחוק קל עבר על שפתי ליזא ותען ותאמר:

– קנאה רחקה ממנו בכל עת, ומה גם עתה...

הדברים האחרונים לא ישרו בעיני ברזלי, אך התאפק ויִּדֹּם.

שיחתם הֻסַּבָּה לדברים אחרים, בין כה ובה יצאו גם אחיטוב וגם יורב מן חדרם, וכל אנשי הביתה נדברו יחד.

י

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־לִיזָא

בלב פחד ורחב חכתה ליזא ליום הולדתה.

„היום ההוא יראני נפלאות, חשבה בלבה, – היום ההוא יפתור לי את חידת העתיד, ויגזור דיני ודין שני אנשים אחרים . . . הנה גם שניהם יאהבוני אהבה נצחת, גם לב שניהם הומה מאד באהבתי, – ולבי חלל בקרבי . . . הן אמנם יתרון לחצרון מן ברזלי, גדול יתר מאד! לו תאר, לו הדר ולו גם כסף רב ועולמו כבר יראה לפניו; אולם זה האיש ברזלי הן נתן נפשו בעדי, זה כשנה אשר יחיה אך בתקוה הזאת, ופתע לפתאם אביא אנכי, אנכי אשר לא אחת ולא שתים הבטחתיו נאמנה כי אהבתיו גם אני אהבה עזה כמות, אנכי אשר במשך כל העת ההיא זרעתי תקוה בין ערוגות לבבו – אנכי אביא לפתע פתאם השד והשבר לכל תקותיו אלה! . . . אבל מצב אבי יאלצני לזה . . . ואנכי? ולבבי? – אודה כי גם לבבי יְבַכֵּר את חצרון על פני ברזלי" . . .

כה הגתה נכאים כל העת, נפשה הומיה, ולבה מלא מחשבות, אֲיֻמּוֹת מאד.

וראזאליא עומדת על ידה, ראזאליא אשר תעזר לה בכל מלאכת יד, הדרושות מאד להבין את כל הדרוש לחג הערב ההוא, ראזאליא אשר תמיד כל היום תשב עתה בבית חמיה ואשר גם ידה תכון עם גיסתה לפאר את הבית, לפאר את בגדיהן ופטורי ציצים אשר למו– ראזאליא עזרה לה לא מעט גם להשביח גלי תוגתה, להביא מנוחה ללבבה ומרגוע לנפשה.

– הנחמי ליזא – אמרה לה בכל עת – היטיבי פניך וראי נחת, ואנכי אנכי אהיה עם פיך בערב ההוא.

– אבל לבבי הומה מאד. . .

– רוח הילדות דובר הפעם בך – העירה ראזאליא למוסר אזניה – הן כבר ספו תמו ימי-הדמיון; הימים אשר אנו חיים במו המה ימי-מ ע ש ה והשבון, ימים אשר לוּ נטה אזן אל רגשות לבבנו בקרבנו– כי אז תמנו לגוע ברעב והסר-כל . . . האהבה היא רק כלי נשק לנו העלמות להִלָּחם במו מלחמת החיים; היא רק מִבְנֶה אשר בה תעשינה ידינו תושיה; והיא היתה ותמיד תהיה לנו – לא ה ג ו ת ל ב ו ד מ י ו ן פ ו ר ח ב א ו י ר, כי אם אמצעי למצוא על ידה דרכי החיים ומנעמיהם . . .

ליזא לא ענתה לה דבר, ותאנח מרה.

– רב לך להאנח ! – הוסיפה ראזאליא בשחוק – הן ימי עבודה עתה לך, התיפי ומצאי חן ביום הולדתך, הלא אורחים רבים יהיו אז בביתך...

ואמנם הואיל אחיטוב לעשות משתה כליל יופי בערב ההוא, וידי ליזא וראזאליא מלאות עבודה.

* * *

והנה גם יורב וגם חצרון התעתדו לקראת הערב ההוא, גם ידיהם היו מלאות עבודה רבה.

יורב למד את חצרון אל דרכי החברה לעת כזאת – הורהו דעת חקי הערב ההוא משפטיו ותורותיו, ולקח טוב נתן לפניו במנהגי הברכות, המשתה, המחול והשיחות דבר דבור על אפניו, יעצו על דבר הבגדים אשר יכין לו ועל כל דבר ודבר אשר יאות לו.

אולם כל אלה היו כאין מול העצה אשר נועצו בדבר המנחה והתשורה אשר יכין לה ליום הולדתה הזה.

– בדבר התשורה לנו לשים לב מאד – אמר יורב לחצרון בשבתם יחד – שי ליום הולדת ערכה רב, ופעולתה מה עצמה! בה נקח לב ובה נעשה נפשות...

– האם גם אחרים יקריבו אשכר לה? שאל חצרון בתמת לבב, כתלמיד היושב לפני רבו.

– אמנם כן; כל קרואי-הערב יביאו תשורה בידם, אם גדולה ואם קטנה – ענהו יורב במירה ומדריך – זה בא באגדת פרחים, וזה בזר שושנים; אלה יקריבו מנחה מרחשת ואלה – יין נסכם; העלמות יתנו לה מפרי ידיהן – שלל צבעים רקמה, או מעשה צעצועים ופטורי ציצים; גם שירים יגישו לה, שירי תהלה וברכה...

– ומה אעשה אנכי?

– נעמיק עצה ונחשיב מחשבות; הן נפשי חפצה מאד כי תעלה התשורה אשר תביא בידך על אחת שבע על כל אלה אשר יביאו אנשים אחרים, תעלה בחנה ביפיה וגם בערכה ושויה, תעיד על טוב טעמך וגם על אהבתך...

– ובאלה חפצתי גם אנכי...

– בטח כי גם בדבר הזה, אנכי אעשה וגם אוכל.

זאת ועוד אחרת נתנה לחצרון ענין להתעסק בו, והוא – המנגינה.

– שמע נא, חצרון – אמר אז יורב – הן לא תדע לצאת במחולות על-פי טעם העת הזאת, ורגליך לא אמנו באלה. ומה גם כי בעירך עיר

סבות לא ראית גם בעיניך נערים וגם בתולות עלמים ועלמות כי ירקדו יחדו . . . והיה לך הדבר הזה למכשול.

– ובמה אמלא את החסרון הזה?

– זאת עשה איפא – אַזֵּן את ידך לנגן בכנורך את זמרת המחולות, ועתה תלוה את המנגן או המנגנת במנים.

יורב נתן לפניו את תוכן המחילות והמנגינות, והוא למד את ידיו – בעזרת מורו – לנצח את כל אלה בכנורו.

ויהי לעת הערב, וחצרון יושב בבית מדריכו ומנהלו יורב, יושב ומעמיק עצה וחושב מחשבות, והנה ב ר ז ל י בא הביתה.

ברזלי הרגיש מאד את אשר נעשה סביבו. ואף כי לא הגידו לו דבר, אף כי כחדו ממנו את מחשבות אחיטיב ובתו; אולם לא טח מהשכל לבו כי חצרון יגנוב את לב ליזא ממנו וכי לו להתעתד ליום נקם ושלם; ויבקש למצוא מזמות, להיות גם הוא עתיד ליום ההוא. דעת לנבון נקל כי כאשר הסתירו המה את הדברים ממנו ככה הסתיר גם הוא את דבר עצתו, וככה שָׂם חביון עֻזו, ולא הגיד לאיש דבר מכל מועצותיו ומכל מעשה תחבלותיו – גם מראזאליא כחד את דבר העצה היעוצה ממנו, גם לה לא הגיד דבר, וכאשר נסתה היא לדבר על לבו ולהבין את נפשו למדהפה אשר תאמר להכין לו בערב ההוא – היה הוא כלא שומע, כמו לא יבין דבר, וכמו אשר אין גם כל-שפק בלבבו באהבתו את ליזא ובאהבת ליזא אליו.

ובטרם החליט להוציא את מחשבותיו אל הפועל, בטרם אשר גמר בדעתו לצאת לקרב, יאבה הפעם לדלות מלים גם מלב יורב למען דעת אל נכון אם אמנם צדקה מחשבתו בדבר הזה ואם לא יראה צל הרים כהרים.

„אולי אפחד פחד – אשר לא היה פחד – חשב בלבבו בלכתו – ואת אשר יגרתי לא יבוא לי? אולי אחטא בלבבי לבלי תת אמון בליזא אהובת נפשי? . . . הן דברים ברורים ומפֹרשים לא שמע אזני, וְיִרְאָתִי את חצרון אך בדמיוני יסודה, ומדוע זה אהיה אנכי ה ר א ש ו ן בריבי?"

הרעיונות האלה הביאוהו הפעם לבית יורב, בתקותו להציל מפיו דבר אמת.

והנה מצא שם את חצרון.

–ברוך בואך, קדם יורב את פניו באהבה ויתן לו כסא לשבת, הנה חדשות נצמחו, אחרי ראיתיך בצל קורתי . . .

–אין כל חדש – ענהו ברזלי במנוחה – אמרתי לשאול את פיך בדבר דת ודין.

-שאל בכל אות נפשך, ואת אשר ידעתי אגיד לך.

ברזלי הציע לפניו ענין אחד אשר בדתי ארץ רוסיא, ויבקש ממנו לתת על ידו את הספרים והמאמרים אשר יגעו בפנה הזאת, לאמר כי עליו להתחקה על שרשיה, לרגלי שעוריו בבית מדרשו.

יורב נתן לו את אשר בקש.

-אולי אפריע אתכם מאשר תדברו? – אמר פתאם ברזלי וַיִּתַּמָּה בעיני יורב וחצרון – הן אבינה לדעת כי דברים בפיכם, אם כן איפוא אבוא בעת אחרת.

-לא תפריע אותנו כל-מאום – ענהו יורב בשחוק קל – אם אך אנחנו לא נפריע אותך, כי כאשר אחזה לי אנכי הנך גם אתה טרוד מאד... בטח תִּכּוֹן לקראת יום הולדת אהובתך ליזא, הלא?...

ברזלי שמח מאד על כי הוא הזכירו על אדות הדבר הזה אשר בקש לדבר.

-אמנם כן... ענהו ברזלי בכבדות – הן שמחתה שמחתי, וביום הולדה ישמח לבי גם אני, – אף כי לא אדע מה השנה הזאת לה אשר תחוג את יום הולדתה בהמון חוגג מאד...

-הן אורח נכבד יהיה השנה הזאת בביתה למועד ההוא – ענהו יורב גם הוא בשפה רפה – ובעיניו יאבה אביה לְהִכָּבֵד.

– ומי הוא האורח? שאל ברזלי כמו לא ידע דבר.

-האדון חצרון היושב עמך בזה!... הן היא יבוא בברית המסחר את אביה; הוא היה לו לאוהב וגם ידיד לבתו ליזא, האמנם כי לא שקרתי בדברי, חצרון?

חצרון לא ענה דבר.

-ולכבודו יֵעָשֶׂה משתה ושמחה רבה – המשיך יורב את דבריו – ואתה כי תאהב את ליזא, הלא תכבד גם אתה את מְכַבְּדיה.

-את האדון חצרון אכבד מאז ראיתיו ראשונה, ומה-גם בשמעי היום מפיך כי גם ליזא אהובתי תכבדנו...

-האם תדע כזאת רק אך מאשר שמעת מפי עתה, ובדרכי ליזא ובדבריה לא הרגשת כאלה?

חצרון לא יכול לשאת את מצבו זה.

-חדל נא מזה, ידיד – אמר לו בדממה – העת לנו עתה להרבות חרודים?

-ומדוע זה תקרא חרודים לאלה? – ענהו יורב במנוחה – האם לא צדקה שאלתי? הן עליו להרגיש את הדבר מאד...

ברזלי לא ידע גם הוא מה לענות על הדברים האלה, הן הוא התַּמָּם עד כה, ויהי כלא-יודע את אשר נעשה ממול-ערפו, ואת מצבו זה לא אבה לשנות.

– „האהבה היא עורת עינים", – ענה במנוחה ויסתיר את מבוכתו לרגלי הדברים האחרונים – ואנכי מאד אתן אמון באהבת ליזא, ולא אביט אחריה ולא אתבונן, ולא ארע למַגְבדיה החדשים, כי אהבתנו היא כל שיחתנו והגיון לבנו.

–ואם־כן מאֻשר הנך באהבתך, העיר יורב.

–אמנם כן.

–וליזא הגם היא מאֻשרת כמוך?

–באין כל־ספק.

–ויראה לא יבוא בך פן תסיר לבה מאחריך?

–מה זה בפיך? מדוע תדבר בליזא כדברים האלה? הן נפש זכה לא תתהפך כחומר חותם...

–אבל אין אדם שליט ברוחו, ולב נערה לא ביד יֻקח להטותו לכל אשר נחפוץ...

–רב לך, ידידי, אל תוסף דבר כאלה, הן עוד עבודה רבה לנו– אמר חצרון אשר לא נחה דעתו מן השיחה הזאת – חדל נא מכמו אלה ונשוב לעבודתנו.

–לא אפריעכם אדני, אמר ברזלי בראותו כי חצרון יפריעהו בשיחו וכי אמנם בעת לא-מצוא בא.

ברזלי יצא מן הבית מוטל בספק כאשר בא; השיחה הזאת לא הוציאה משפק נפשו, ויאמר לחכות גם הוא על הערב ההוא אשר ידע כי בו יתבררו ויתלבנו הדברים.

והערב ההוא בא.

בית אחיטוב נהדר מאד; ימים רבים כללו יפיו, ליזא וגם ראזאליא שמו עין ולב לכל אשר ביופי בהיד ובהדר ויביאו הביתה. המנורות הפיצו איר צח, ואנשים רבים, גם בחור ובתולה, עלם ועלמה, נקבצו באו בו, כלם לבושי מכלול, כלם יעדו עדי, השמחה תציץ מבין עיניהם, ברכות ותהלות לראש ליזא בפיהם, ומתנות ליום הולדתה בידם, ורגליהם עומדות הכן לצאת במחולות, ולשיש אתה משיש; יורב וגם ברזלי אמנם היו בתוכם, אפס כי לא כאורחים נראו בבית, כי המה התראו לעין כל כי השמחה הזאת גם שמחתם היא.

ליזא היתה כלולה בהדרה. בגדיה החמדית הוסיפו גם הן חן לה, ושערותיה המתֻלעות בששנים ופרחים היו כנזר תפארה לראשה; עיניה הבריקו מאד, ועל שפתותיה ששנים רחף צחוק קל ותיף במאד מאד, ותהי נושאת חן בעיני כל רואיה.

והנה הדלת נפתחה וחצרון מובל בזרועית אחיטוב בא הביתה.
חצרון היה הדור בלבושו מאד: בגדים חדשים יפים עשה לו לערב הזה על פי המאָדע לכל חקיה ומשפטיה, והכּפּר ערך קְוֻצּותיו התלתלים וייש שפמי, והנה הוא כליל בהדרו, והכּשת – כבואו בפעם הראשונה בחברה כזו אשר לא זֻמן בה – הביאה הכליל על לחייו ותוסף גם היא חנו באלה.
כל הנאספים השתוממו למראהו הנחמד, לקומתו אשר דמתה לתמר, ולעיניו אשר ירו זיקי אש, והעלמות התלחשו לאמר – אין בגברים כמוהו ליופי.
אחיטוב העמידהו לפני כל הנאספים, לאמר:
– זה רעי וידיד ליזא: יעקב בן-נתנאל חצרון.
ויקרב חצרון אל ליזא ויברכה ליום הולדתה אף הושיט לה את השי אשר הכין לה: אֲגֻדַּת שושנים נחמדה למראה, אחוזה בבית-יד כסף טהור אשר פִּתּוּחיה נפלאים מעשה ידי אמן; בינות לשושנים גליון ועליו כתוב ברב היד והדר שיר בשפת רוססיא ליום חגה זה, ומתחת לשושנים צמיד 1) זהב משבץ באבני חן מצדו מזה ובפתוחי חותם כתוב: „מני חצרון לליזא אחיטוב ליום הולדתה" מעבר מזה.
ליזא קבלה את התשורה באהבה וברצון רב, וכל הנאספים התלחשו מאד.
– מי הוא זה?
– מה לו ולליזא כי יקריב לה אשכר רב המחיר הזה?
– האָמנם עשיר נפלא הנהו?
– האם עובר אורח הנהו?
– הישתקע באדעססא?
ועוד שאלות כאלה וכאלה עפו מפה לאזן.
פתאם עברה השמיעה אשר העבירה ראזאליא לאמר:
– הוא אוהב את ליזא והוא יארשנה לו לאשה.
השמיעה הזאת עשתה לה כנפים ותעבור כסוד כמוס מפה לאזן, כל הנאספים דברו בזה ואיש איש דמה לחרוץ משפטו על דבר הסוד אשר מברו לו; רגע הביטו על פני ליזא וחצרון ויגידו אמר כי טובים השנים האלה גם יחד, ורגע הביטו בפני ברזלי, ויניעו ראש.
ברזלי ראה כי כל האנשים יתלחשו יחד מאז בא חצרון הביתה, ראה כי ראזאליא גם היא תלך מאיש לאיש ודברי סודות על שפתותיה, ראה כי ליזא בקשה את חצרון כי ישב על ידה ולא תגרע ממנו עין וגם

1) בראַסלעט.

המה מתלחשים יחד – ראה את כל אלה ולבו היה כים נגרש; לשוא שאל את מכיריו על דברת הסודות האלה, לשוא נגש גם אל ראזאליא לשאול מה בפיה דבר, לשוא אמר למצוא את החידה הזאת. . .

– אין דבר, ענה לו כל אחד ויפן וילך לו.

ברזלי התמרמר מאד, אך זכר כי לא יאות להפריע את שמחת הערב ויכבוש כעסו, ויחשה גם הוא.

והנה עת המחול הגיע.

ברזלי נגש לפני ליזא לבקש מלפניה כי תצא עמו לחול את המחול הראשון, והנה – היא השיבה את פניו:

– הנני נרעשה עתה מאד, אמרה לו, ולא אצא במחול הלילה הזה . . . אנכי אהיה המנגנת לפני המרקדים . . .

דברה אף עשתה ותשב על יד המנים.

– הלא תְלַוֵּנִי, חצרון, במנגינותי, אמרה בקול גדול.

– מאד אשמח לעמוד על ימינך, עלמה כבודה! ענה לה ויצו להביא את כנורו.

חצרון נגן בכנורו ויפליא את הנאספים מאד.

– הנה הנהו מיטיב נגן! אמרו כלם פה אחד.

– הדבר הזה הרעיש את ברזלי עוד, כנדהם ישב באחת מפנות הבית, לא שם חלקו בין החוללים, ולא התערב גם בחברתם, כהלום יין ישב בדד נִדְּהָם, לא ידע את אשר אתו, לא נתן לב לכל אשר בערב הזה, ראשו עליו כגלגל וכל עצמותיו רחפו.

בין כה וכה והשעות רדפו אשה את אחותה ומבלי משים עבר חצי הלילה, והמשתה בא עד קצו.

ובטרם החלו הנאספים לקחת ברכת-הפרידה, נגש אחיטוב אל ליזא וחצרון אשר עמדו יחד בתוך הבית מתעתדים לְלַוֺּת את האורחים, ובקול גדול אמר:

– בתי! הנני למלאות את משאלות לבך, ונגדה נא לכל רֵעַי ואוהבי, בערב יום הולדתך יום שמחת לבך, הנני נותן לך את שאלתך, ובכל לבבי הנני מסכים גם אנכי לבחירך רצתה נפשך בו. . .

ויקח את יד ליזא ויתנה ביד חצרון.

– ה' יברך אתכם והארכתם ימים בטוב ובנעימים!

– אמן! למזל-טוב! צעקו כל הנאספים בתרועת שמחה, ליזא וחצרון נשקו ידי אביהם ובדמעות עינים נתנו תודה לו.

ועיני ברזלי רואות!

כרעם בגלגל מחצו הדברים האלה את ראשו, כִּמְּכָּה בשגעון רץ

בחדר הנה והנה, בקש את יורב, בקש את ראזאליא ויעבור על פניהם ולא ראם, עיניו קמו, מחשבותיו נבהלו, רעיוניו נבוכו ולא ידע נפשו.

ברגעים האלה שכח את כל מיעצותיו, שכח את מצבו, שכח את אשר אתו ויהי נדהם ומבהל; לפתע פתאם שמע את אשר לא ישער מעודו, לפתע פתאם גלו את אהובתו ממנו בפני עם ועדה, פתאם בא שברו – לעיניו לקחו את אהובתו מבין זרועותיו ויתנוה לאיש אחר – ונפשו נבהלה מאד, ויִּפָּה בתמהון לבב, ויבלעו כל מחשבותיו.

כהלום יין, באין דעת וחשבון לקח מגבעתו ויצא וינס החוצה, ועל צדי הרחוב הלך בצעדי-ענק הָלֹך וְקָלֵל בידיו וְרָקַע ברגליו, עיניו נהפכו בחוריהן וכל תמונתו היתה תמונת איש משֻׁגע בשניתו את טעמו.

ובבית אחיטוב לא הרגישו בצאת ברזלי; האורחים שבו לשתות לרגלי השמחה החדשה אשר בבית, ליזא גם היא האירה פניה מאד, וחצרון היה שובע שמחות, ראזאליא היתה ראשינה אשר התעוררה לראות כי ברזלי איננו בבית, ותלחש באזני ליזא, לאמר:

– יצא ברזלי מן הבית מבלי הגד לאיש דבר וילך לו...

– יהי נא ה' אלהיי עמי! אמרה ליזא בדממה ותפן לה אל אחות מרעיה.

וראזאליא נגשה גם אל יורב ותספר באזניו את דבר צאת ברזלי.

– הן אנכי יראתי בסתר לבבי פן יקים ברזלי לצעוק בקול גדול ולעשות שערורה בבית בשמעו את דברי גבריאל – אמר יורב – ועתה הודות לתבונתו כי יצא בדממה מאת פני הבית.

– את לב האנשים אדע אנכי – ענתה ראזאליא בגאון – ידעתי כי אם נ ר ע ש את לבבו לפתע פתאם יחרד ויחל וידיו לא תעשינה תושיה, וראה נא גם אתה אדני כי עצתי היתה נאמנה, וכי נלחמנו גם יכלנו...

יא

„האם אָנֹכִי אֲשֵׁמָה הִנֵּנִי?"

וברזלי הלך כתועה בתוך רחובות אדעססא, עד כי האיר היום, עד כי יצא השמש כחתן מחפתו, ועד אשר אנשים רבים יצאו לעבודתם, רצוא ושוב.

ברזלי התעורר כגבר אשר פג יינו מעליו, שבכה חמתו הבהלה הראשונה עברה.

לאט לאט חשב דרכו, חשב לדעת את אשר עבר עליו בלילה הזה, כאיש אשר יזכור את חלומו הנורא בהקיצו ויקבץ על-יד את כל פרטי חזיוני אשר חזה, כן שב עתה ברזלי לדעת את כל אשר ראה ושמע בבית אחיטוב.

„היטבתי מאד לעשות כי יצאתי בחפזו מן הבית, חשב בנפשו בלכתי – אם נקם אקח, לא אשחית גם את תקותי אז, לא ברגעי הבהלה אקים ממנה, לא בפני קהל ועדה תתנקם נפשי . . . הנה אצית אש בבית אחיטוב אך את ליזא אציל ותהיה לי. . . ליזא הבוגדה! ביד רמה אקחך מיד עוגביה, אסיר את המסוה מעל פני הנובל חצרון, אגל את מסך חצרון ותביט ליזא ואביה ביום ההוא אל נכליו, אבלע בבית הזה פני הלוט הלוט ויראו את הנחש ואת ארסו, יראו וידעו כי לא כהתל בנער יהתלו בי" . . .

ברעיונות כאלה וכאלה הסב רגליו ללכת לביתו לנוח מעט מעמל הלילה.

לשוא אמר לנום שנתו, לשוא התהפך מצד אל צד על מטתו – שנתו נדדה ממנו, ורעיוני לבו לא נתנוהו לשכב ולניח; מרגע לרגע חכה עד חצות היום עד אשר שם בגדיו עליו וילך ויבא – ביתה אחיטוב . . .

שם בבית אין סדרים, עוד לא הוסרו הכוסות מעל השלחן, עוד לא נעשו סדרים בכלי-הבית, עוד עקבות המשתה נודעו בכל אשר נשים עין, וליזא יושבת את אביה ואת ראזאליא, כלם שמחים ועליזים מאד, ומדברים דבריהם . . .

והנה ברזלי בא הביתה.

– ה' עמכם! אמר בבואו ובכל מאמצי כחו התאפק ויעמד את פניו למען יתראה כי במנוחה הוא דובר את דבריו.

אנשי הבית נבהלו נחפזו בראותם את פניו, וכמו נבא להם לבב כי שערורה תבוא לרגליו.

– יברכך ה'! ענתה לו ליזא במבוכתה.

ברזלי נגש לפניה ובדממה שאל את פיה:

– מה החלום אשר חלמתי אמש בלילה בבית הזה?

– החלמת בהקיץ?

– אבל, הן מאשרה הנך כיום . . .

– אנכי הנני ברשות אבי, ואת אשר יהפוץ יעשה . . . אנכי לא אמרה את דעתו . . .

– אם כן הדבר . . .

– ברזלי, עזבני נא היום הזה כי ראשי עלי דוי . . .

ובדבריה קמה ממושבה ותקרב אל יד המנים והפתח דלתותיהם, ותנגן בידיה אף שרה בפיה את השיר הרוסי: „האם אנכי אשמה הנני" *) לאמר:

הַאִם אָנֹכִי אֲשֵׁמָה הִנֵּנִי
כִּי הֶצִית מַבַּט עֵינַי אֵשׁ־לֶהָבָה
בְּלִבּוֹ הַבּוֹעֵר? כִּי הֶאֱמִין לִשְׁמֹעַ
בְּדִבְרֵי רְמָזִים . . . רִמְזֵי הָאַהֲבָה?
כִּי הָיָה מִתְהַלֵּל וְעַל בֶּרֶךְ לִכְרוֹעַ
מַהֵר לְפָנַי, לֵאמֹר כִּי יֶאֱהָבֵנִי –
הַאִם אָנֹכִי אֲשֵׁמָה הִנֵּנִי?

הַאִם אָנֹכִי אֲשֵׁמָה הִנֵּנִי
כִּי פַּעַם בָּעֶרֶב אִתּוֹ יָשַׁבְתִּי
בַּבַּיִת אִישׁ אַיִן, הָלְכוּ גַּם אֲבוֹתַי,
וְרֹאשִׁי לְרֹאשׁוֹ מִבְּלִי־מֵשִׂים קֵרַבְתִּי
וּשְׂפָתָיו כְּרֶגַע נָגְעוּ עַל שְׂפָתוֹתַי,
בִּמְצַחֶקֶת נְשַׁקְתִּיו וַיִּשָּׁקֵנִי –
הַאִם אָנֹכִי אֲשֵׁמָה הִנֵּנִי?

הַאִם אָנֹכִי אֲשֵׁמָה הִנֵּנִי
כִּי מִנִּי־אָז צִלּוֹ מִמֶּנִּי לֹא־סָר

*) השיר הזה נודע בארץ רוסיא למנגנים, ואנכי העתקתיהו עברית למען ידעו הקוראים מה הוא ליזא בעת הזאת.

וְכִי דָבַק כְּמוֹ אִתּוֹ בְּרִית כָּרַתִּי?
וְנַפְשִׁי בָּחֲלָה בוֹ לְלִבִּי הָיָה כְּמוּזָר...
וְכִי עֵת לְאִישׁ אַחֵר אֶת־יָדִי נָתַתִּי
בְּקִצְפּוֹ טָרַף נַפְשׁוֹ וַיְקַלְלֵנִי —
הַאִם אָנֹכִי אֲשֵׁמָה הִנֵּנִי?

את השירה הזאת שרה בקול עז אך גם רועד מאד. בכל אשר חשבה ליזא להתאפק ולהראות לברזלי את מנוחת לבה, בכל אשר דמתה בנפשה להתחידנו בתתה אותותיה, אותית שוקטת ועליזה, — בכל אלה לא יכלה מְשֹׁל בריחה ולהשקיט את לבה אשר בָּעַר מאד. ידעה כי הצדק את ברזלי, ידעה כי דרך אורחותיה בְּזַע וכי אמנם השחיתה לעשות; ידעה כי ברזלי עשה עמה חסד בצאתו אמש בלילה מן הבית ולא הכלימה אז לעיני כל הנאספים אשר באו לשוש אתה משוש; ידעה כי גם עתה בא ברזלי הנה לא למען אשר יפזר חלקות לרגלה... ואיך ישקיט לבה? איככה תוכל ותניח את נפשה?

ותסתר פניה בכל העת אשר שרה, כמו תעמיק במנגינותיה, כי יָרֵאה פן תפגשנה עיניה את עיני ברזלי...

ולבב ברזלי סער גם הוא מאד בקרבו לשמע השיר הזה, מעיו רֻתָּחוּ, בדמו נצתה אש, ועיניו ירו זיקים.

— הלי תגמלי זאת? אמר בחמת רוחו — האם גם בי תאמרי להתל? הגם אותי תוליכי שולל?

— אל נא תקצוף עד מאד — ענתה לו ראזאליא בראותה כי שֻׁנּוּ פניו מגדל כעסו — שמע נא ואודיעך פשר הדברים...

— מה תוסיפו תדברו־בי? צעק ברזלי בשצף קצפו — האם לצחוק בעיניכם אהיה? האמנם יבוא נוכל ויקח את המדת לבבי — ואחשה? ואם איש תככים ומרמה...

— הס! מה בפיך? מדוע תנבל שם איש נכבד? גער בו אחיטוב.

— „איש נכבד"!? לא למעני אני דובר בעת את דברי, גם לא למען אהבתי, אמר ברזלי ויטעם את דבריו — אולם ארחם על נפש תמה, על נפש ליזא... אותה אך אותה אובה הפעם להציל מפח יקוש אשר זה הנוכל חצרון טמן לרגליה...

השומעים נבהלו לשמוע ויטו אזן קשבת לדבריו.

–ליזא יקרה לי מנפשי, ואחוס עליה וָאֹמר אַל נא תהי ככדור לשחוק בידי הַמְעַוֵּל הזה...

–אבל מדוע תרבה מלים לחרף ולגדף איש ישר הולך ונשוא פנים כמוהו? אמרה ראזאליא.

–לכן הא לך מכתב! קראי נא בו – הוסיף ברזלי בלעגי-מעוג – קראי בקול גדול, ישמעו נא דבריו גם האדון אחיטוב גם בתו ליזא...

ובדברו הוציא מצלחתו מכתב ויתנהו על יד ראזאליא.

אחיטוב וגם ליזא קרבו גם המה למקום מצב ראזאליא.

–הלא כתב ידי אישי הוא? אמרה ראזאליא בהביטה בתוך האגרת אחרי אשר פתחה את קמטיו.

–כן כן הוא – ענה ברזלי בקול מנצח – אמנם כן, ידי אישך שלמה כתבו...

ליזא שמה עיניה גם היא במכתב ותקרא בו שתים שלש דלתות, ופניה נהפכו לירקון, עיניה חשכו בארובותיהן, ובקול מר צעקה:

—אהה, ה׳ אלהים!...

ותפול על הכסא מתעלפת.

ראזאליא מהרה להשיב רוחה אליה, ותזרוק את המכתב מידה.

– מים! מים! הנה כמעט נותרה בה נשמה! צעקה בקול גדול עד כי קולה נשמע בבית-המבשלות והשפחה מהרה וכדה מלא מים בידה.

ברזלי גם הוא מהר לגשת אל הכסא אשר ליזא נפלה עליו.

–סור נא מזה – אמרה אליו ראזאליא בקצף – הנה החרדת את נפשה חרדה גדולה מאד...

– הצלתיה מפח יקושים לעולמי עד – ענה לה ברזילי בגאון – רגע חרדות תלבש, ותשוב ותחי וידי נוכל לא תמשלנה בה...

–מי הרשה לך להשתמש בסוד הכמוס אשר גליתי לך? אמרה לו ראזאליא בדממה.

–אַהבתי את ליזא! ענה ברזלי.

„אך אנכי אשמה בדבר – חשבה ראזאליא בלבה – מבלי-משים גליתי את סוד אישי באזניו, אז עת עבר עלי רוח קנאה, והנה הוא מבלי הגד לי דבר, גלה את מסתרי חצרון... ואולי גם צדק בפיו כי הציל את ליזא...

ואחיטוב הרים בדממה את המכתב מעל הארץ ויקרא בתוכו כדברים האלה:

„ברזלי ידידי!

„על דבר חצרון תשאלני, הנה הוא מאֻשר בארץ, עשרו רב

„ו א ש ת ו ה י א ג ב ר ת ה ב י ת מ א י ן כ מ ו ה ו נ ב ו נ ת ל ב , גם
„ש נ י י ל ד י ם ל ו ט ו ב י ם ו י פ י ם ו א ש ת ו ת ח כ ה ע ל י ו
„מ א ד ב כ ל י ו ם ש י ב ו א ל ב י ת ו" .

„מדוע תשאלני עליו ? כתוב נא לי את אשר תדע על אדותיו, כי
„נחוץ לי לדעת את כל אשר אתו באדעססע .

„אַל נא תגל את אזנו כי אנכי הנני בזה .

„הנני רעך ש ל מ ה א ח י ט ו ב"

ויפלו גם פני אחיטוב מאד .

„הן מכתב בני הוא זה !" חשב בנפשו ויסב את פניו והנה ליזא מתעלפת, ראזאליא וגם השפחה משתדלות להשיב את נפשה ולא תוכלנה , ויהי גם הוא כנדהם , והקורא הלא ישער בנפשו את המהומה והמבוכה אשר היה שם בבית .

ספר שני

זֶה לְעֻמַּת זֶה.

יב
שַׁלְוַת־הַשֶּׁקֶט.

מה־טבו אהליך, יעקב! חיי־משפחותיך – ישראל! אֹמן ותקוה עמודי ביתך, ועל שלום ושלוה אדניו הטבעו; אהבה, אחוה, ידידות ורֵעות ישכנו בארמנותיך, ומלאכי שלום ירחפון ממעל לראשך; הלב ירגיע, הנפש תשכון במנוחתה, והרוח יִשְׁלָיו וישקט!

בית ושלוה בו – מי לא יקנאהו? נוה שלום – מי לא יחמדהו? מי האיש אשר נפשו טובה עליו ויתבונן על מנוחות שאננות ומשכנות שלוים ולא יתאו למנוחתם? מי האיש אשר לבו מלא תשואות ויראה בפעם הראשונה את סמל דמית השלום והשלוה אשר בבית היהודי בעיר קטנה בערבי שבתות, – ולא ירגיש את אשר הרגישה נפש **שלמה אחיטוב בעיר סכות בבית ר׳ ירוחם** לעת כזאת?

לא ביפיו ולא ביפעתו נעלה הבית הזה, לא בזהרו וגם לא ביקרת כליו ותפארת חפציו, – הבית הזה נעלה הנהו בשלומו, בשלותו, בחן אשר הוצק בכל פנותיו, בדומית השקט אשר תשׂר בו ובחיי המשפחה אשר תשכון בתוכו. אדוני הבית אם כי עשרו רב וכסף תועפות לו, אולם לא בעשרו יתהלל ולא בכספו וזהבו יתהדר: בגדיו כבגדי כל היהודים בעיר הקטנה הזאת, וכלי־ביתו גם הם פשוטים, מעשי ידי חרש העצים אשר בסכות; אשתו ובתו צופיות הליכות הבית ועיניהן משוטטות גם בבית־המבשלות; – בתי־משוש ובתי־משחק אין בעיר, לצאת במחולות, לעשות משתה ושמחה ולבוא בתוך מקהלות עם כמו זר נחשבו להן, ולהתהדר מאד לא תדענה, כל כבודן – כבת מלך פנימה!

הנה בא יום השבת – ותבוא מנוחה שאננה לרגליו!

שלמה אחיטוב ישב גם הוא בבית, ולא סר עין מן המחזה הנעים אשר לנגד עיניו.

הבית מלא אורה, נרות רבים יאירו את החדר אשר נקיון וסדר יָשׂרו בו, על השלחן פרושה מפה לבנה, שתי מנורות־כסף בעלות שליש קנים נושאים נרות דולקים תעמדנה עליו, בראשי שתי חלות לחם, מכוסות במטפחת ברה, המחכות על שוב האיש מבית־מדרשו לבצע עליהן, וממעל להן מנורת נחושת־קלל תלויה בספון הבית וששת קניה יפיצו גם הם אור בבית.

ומדי יסיר עיניו מן הדברים אשר אין יש רוח חיים באפם ויביט

בפני לאה גברת הבית ובפני בתה שפרה היושבת ומחכות גם הן לשוב ר׳ ירוחם – תהמה נפשי מאד ולבבו כהולם פעם; הנה לפניו סמל דמות הענוה והחן, אלהי השלום והשלוה... הן לא תתיפנה בתמרוקי הנשים, את מעשה-האדם לא תקחנה להרבות זיו יפעתן, את הכחול לא תדענה, יכפיך לא תקרענה את עיניהן, שרק לא תעברנה על פניהן, והכליל לא תתנה על לחייהן – ותהיינה מתנות הטבע צבי עדין ועניתן תפארת לראשן; אם לחיי שפרה אדמו מפנינים ועור פניה כצמר צחר וכשישני חמד היושבים באגדת-הבצלות מראיהן, אם בשפתיה הוצק חן ואור יקרות מבין עפעפיה יזהיר, אם שערותיה השחורות והדקות צמחו מאד ותהיינה לשתי מקלעות ארוכות מאד, היורדות ממול ערפה על כתפה, אם יפיה ותֻּמָּהּ לקחו לב – הנה יָפְיָהּ ותֻמָּהּ הם המה, מידי הטבע כל אלה לה, מבלי אשר תקח מהוצה דבר... והיה גם מוצא שפתיה, גם שכל מליה וגם חכמת לבה כאחד מהמה, גם אלה אך ממקור לבה יקירו, ואך בנפשה פנימה מקורם.

לאה ובתה ישבו על הכסאות ובדממה דברו אשה את רעותה, ואחיטוב ישב למולן, יושב וחושב מחשבות.

–הן עצב ישכון על פני אדני, אמרה לאה בפניתה אל אחיטוב בשפתי חן, וכמו תאמר לנחם את האורח אחיי אשר בא בצל קורותיה.

– לא נעצבתי עד מה – ענה אחיטוב ויאמר – אבל לבי מלא מחשבות אין קץ...

–הן יזכור עתה את ביתו, ויש לו געגועים על אשתו ובנו – אמרה לאה כמו תשתתף בדאגתו – הן שבת היום, יום אשר כל איש ישמח בביתו, באשתו ובניו... יום שבתון אשר קדש הוא לחיי המשפחה בישראל.

–מאד קנאתי בדממת קדש השוררת בזה – אמר אחיטוב בתיר מענה לדברי לאה – הן ענג כזה לא ידעו בני עיר מולדתי, מזרה היא המנוחה והשלוה ליושבי אדעססא... ברעם ורעש נבלה את ימינו שמה, בשאון והמולה רבה נעביר את הימים והלילות: לא נשקוט ולא נניח, לא נראה בטוב השלוה, ולא נדע השקט...

–האם אין יום השבת גם באדעססא?

–יום השבת ישנו, אבל לא נשבות בו... כשבת כחיל נבלה כל היום בשערי העיר, ובלילה לא תשכון במנוחה נפשותינו גם בבית... ומאד אקנא בכם, יושבי ערי השדות, כי תשבנו שלוים ושאננים במנוחת קדש ושלות הלב...

–ובאדעססא העיר האם לא ישבתו היהודים ביום שבת קדש כדת?

–עתנו קצרה, ועבודתנו הרבה לא תתן לנו לנוח – ענה אחיטוב בשפה רפה – ולו יגדל היום כמוהו עשר פעמים ככה גם אז לא נמצא שעה קלה למנוחתנו בבית...

לאה נדה בראשה לשמע הדברים האלה, כי לא הבינה לדעתם.

והנה ר׳ ירוחם שב הביתה.

בחן שפתים ברך את אשתו ובתו וגם את האורח ברך, ובשמחה וטוב לב השיבו אף הם את ברכתם אליו.

לא בלב ולב אמר אחיטוב כי יקנא בשלום הבית הזה, לא בחנף ומרמה דבר את דבריו אלה, לא נשא לשוא נפשו ואין רמיה על לשונו; הדברים האלה יצאו מעומק לבו, כי שלום הבית ושלות המשפחה – אשר ראה כאלה בפעם הראשנה לימי חייו – אמנם פעלו על נפשו מאד.

כי שלמה אחיטוב הנהו יליד אדעססא, וכי הנהו בן לזה האיש גבריאל אחיטוב, הלא ידעו הקוראים. שלמה חֻנך על פי דרכי אביו אשר הון ועשר היה בביתו ואשר על דגל „הנאורים" התחשב מימי ילדותו למד בבתי הספר אשר בעיר אדעססא, בבתי ספר הכוללים אשר הקימה הממשלה; ואם כי שכר לו גם מורה עברי, אשר ילמדנו קרוא עברית – כי יותר מאלה לא ידרשו האבות הנאורים באדעססא – אבל עד מהרה נשכחו הלמודים האלה כמת מלבו, וגם אביו לא נתן לב לבמו אלה ולא נתן לב גם כאשר ראה כי לא יעשה חיל גם בלמודיו הכוללים. הן נפש אחיטוב בזתה ללמודים בכלל יתקן במדעים אשר נושאי דגלם „ישרתו את עשירי-עם", והוא לא אבה כי בנו יחידו יהיה למשרת. ההצלחה עמדה אז על יד ימינו – ומה לבנו וללמודים?... ויפנק אחיטוב את בנו את שלמה מנער, וכל אשר שאלו עיניו לא מנע ממנו. ברב עמל ובכסף לא מעט הביאהו אביו לבית הספר אשר למסחר, ושם למד שנים אחדות, ובראות גבריאל כי קשתה על בני יד הלמודים גם שמה לקחהו הביתה, מבלי אשר ישלים שמה את חק-למודיו, ויקחהו להיות לו לִפקיד על „עסקיו" ויעתדהו להיות גם הוא קבלן כמוהו.

„מה יעשה הבן שלא יחטא?" ישאלו כל תושבי אדעססא למראה נער בן-עשיר כמוהו. ואמנם צדק בפיהם ונכונה תבענה שפתותיהם. נער בן איש עשיר אשר באדעססא, נער אשר אבותיו יפנקוהו ותאות לבו הנתן לו, נער אשר אין בכסף נחשב לו למאומה, ואשר לבו לא ראה חכמה ותבונה רחקה ממנו – מה יעשה נער כזה שלא יחטא?...

ויחטא גם שלמה ואחרי תאות לבו בזנה הזנה. רעים רעים התאספו

סביביו וילידיו בדרך לא-טוב, וילמדוהו לתור אחרי עיניו; אין בית משתה אשר לא היה תושב בתוכו, אין בית-שעשועים אשר לא אהב שמה בנשף, ואין „שחוק" אשר לא אמן את ידיו בו. את בתי המשתה והמשחק ידע בהיותו עוד בבית-ספרו; יום יום התהלך את רעיו וידידיו, ענג את נפשו בשעשועיו, ואל בית הספר ושעוריו לא שעה. לאט לאט החל לשחר בתי-המשתה אשר עלמות-תופפות תשרנה שירי עגבים באזני כל שומע וישתעשע גם בחברתן, עוד מעט ויִכָּבֵד לדעת גם את המשחקים והמשחקות בבית הטיאטר פנים אל פנים, וכאשר הרבה לתת על פיהם לקחוהו עמם מתחת למסך ויתנו לו מקום בצדי הבמה בעלותם לשחק; ויתנה א ה ב ה להמשחקות, ויפזר כסף כאפר ותאות לבו נמלאה. בשחוק וביין, בהוללות ובעגבים בלה את ימיו, ואביו לא כהה בו, כי כן יעשו גם בני „האצילים", ובמה נפלה הוא מהם?

גם בבית אביו היה משתה תמיד. פעמים בחדש עשה משתה שמנים לכל אוהביו וידידיו, לכל אשר יביא במסחר אתם ולכל שרי הצבא והמדינה, ופעמים רבות היה הוא קרוא למשתה אשר יעשו הם. בנו שלמה היה אתו תמיד וישא חן בעיני הבתולות וכל העלמות הטו חסדן לו; הן הוא היה ראש ההוללים, פיהו מלא חנף והלקות, ומנהגי הקידות, ההשתחויות, וההידאות ידע וימלא אחריהם עד מאד, גם יפי-פנים לו, גם אביו בעשירים יִמָּנֶה, ומדוע לא ימצא חן בעיניהן? — ויתנה שלמה אהבים גם בזה, וגם פה לא מצא כל שטן על דרכו, מאשר היה בבני אדעססא וההצלחה האירה פניה אליו באהביתיו כאשר היתה עם אביו במשלח ידיו; ויהי שלמה בכל דרכיו משכיל, וכל בתולות אדעססא אהבוהו.

„אכול דבש הרבה לא טוב"! יאמרו משלי המלך החכם, וגם שלמה אהיטיב אבל וישבע ויקיץ בו . . . לשלמה מלאו עשרים שנה וארבע שנים, אף כי עז פניו לא שֻׁנָּה, עוד כחו במתניו, עוד אונו בשרירי בטנו, ועוד יֵרָאה כגבר בגברים — אפס כי בלבבו פנימה כבר נחתו חִצֵּי התאוה ויעשו אתו כלה; האביונה ערכה מזבחה בלבבו ותקרב עליו את מבחר שנות חייו, את לשדו ואת מוח עצמיו, והנה כבתה האש, דעכה, ואך אודים עשנים נשארו בלבבו . . . ותחת אשר מלפנים בערה בו אש-פלדות שלהבת גדולה רִתְּחָה דמו ולפידים מפיו הלכו — תחת זאת אך אודים וגחלים תּוֹגָה התאוה עתה בלבו . . . ואם עוד גם עתה יהגה אהבה, ירדוף אחרי תאותו ותנף והלקות עוד בפיו, הנה הוא אך עשן האודים העולה דרך פיו ושפתיו . . .

„בני, אמר לו אביו פעם בערב יום, רב לך בני לרדוף קדים . . . כבר באה העת כי תעשה גם אתה לביתך, קח לך אשה, ובנה בית והיה לאיש!"

בנו שמע הפעם בקול אביו, ואת ראזאליא, אשר התנה אתה אהבים זה כבר, בה בחר ואתה בא במסרת הברית, אחרי אשר האבות התפשרו ביניהן על דבר הנדה ומכסת הכסף אשר יתן כל אחד.

ראזאליא היא בת אחד העשירים בעיר אדעססא, במשתה התודע שלמה לה, במחול כרתו ברית רעות, ובמשתה ובמחול השמיע אחיטוב חלקות באזניה, אף דבר אהבה לה. ראזאליא גם היא לא השיבה את פניו, וגם היא ידעה להגיד כי תאהבהו גם היא, ואחרי אשר האבות נאותו איש לאחיו בדבר ההתחתנות וגם בדבר הנדה, הלך שלמה ויוסף לשגות באהבתה, כרע על ברכיו לפניה – ותהי לו לאשה.

ראזאליא היא צעירה ממנו לימים, היא היתה כבת תשע עשרה שנה ביום חתונתה, נערה בתולה בעצם ימי התפתחותה; ובעוד אשר נפש „הבחור" החתן היתה שבעה, עיפה מעמל החיים, וכבר היו לה לזרא כל תענוגיהם וכבר תעבה כל תאוה, בסה כל נופת והמאס בכל תענוגות בשרים, – בעת הזאת היתה ראזאליא חפצת חיים, אוהבת ענג לראות טוב... ראזאליא לא טעמה עדן צוף החיים ומתקם, ראזאליא עודה בנעוריה בבית אביה אם אמנם באה בחברה, יצאה במחול אף שחרה את בית הטיאטר, אולם לכל אלה לִוְּתָה חברת אבותיה אותה על דרכה, ובמדה ובמשורה נִתְּנוּ לה תענוגיה, במדה ובמשורה – כראוי לנערה בתולה מבנות מרום עם הארץ... ועתה עת כי היתה לגברת, עתה אשר טובה בידיה ודרכיה לפניה, עתה בקשה את החיים מאד: ביתה היה בית-ועד לשמחים ועליזים, מנגינת המנים לא חדלה ושחוק ומחול לא משו מקרבו; בקשה אף מצאה רעים וידידים חדשים, ותואנה היא מבקשת תמיד לעשות משתה בביתה, או כי תלך אל המשתה אשר הכינו רעותיה בביתן; גם בבית הטיאטר, גם בכל מקום שעשוע שכנו רגליה, שרים ושרות כי באו בעיר, מנגן נפלא בכנור או במנים כי הודיע אשר ינצח בנגינותיו, רב-מג כי יראה נפלאותיו לעין רואים, וכדומה לדברים כאלה, – היתה ראזאליא מעשרה הראשונים לקחת לה מקום מושב; מכתב-עתי לַהֲ־יֹשֶׁת בגדים וּלְמַדֵּי-לבושים היה על שלחנה תמיד, ועל-פיהו הרבתה לחקור בבגדיה, במלבושיה, במגבעותיה, ובפאריה לשנותם מדי עדן ועדנים, ולעשות לה חדשים לבקרים.

ושלמה נאלץ, על-פי טעם החברה, ללכת אתה בכל אשר היה רוחה ללכת, להשתעשע בכל אשר שעשעה היא, אף לעשות בביתו משתה לצאת במחול, ולשמוח בכל עת, אף כי לבו בל עמו... לא אחת ולא שתים התאונן שלמה באזניה – בהיותם לבדם בבית – לאמר כי רע עליו המעשה, כי קצה נפשו בכל השמחות האלה, וכי גם לא יוכל לשאת

את משא הכסף הדרוש לכל אלה, — אולם היא הציקה לו בדבריה ותאלצהו ללכת בדרך אשר התותה לו.

— הן אך לזאת הייתי לאיש — אמרה לו תמיד בתלונה — למען אשר אשביע בדשן נפשי ולמען אשר אתענג בימי חיי...

ושלמה הן נשא אשה למען אשר ינוח, אחרי שבעו תענוגות, ולמען אשר ישקוט, אחרי כי כל אלה היו לו לזרא...

ויהי שלמה עצב רוח, לבו כים נגרש ותשואות מלא ראשו, המו מעיו בקרבו, ואין קץ להמית נפשו...

והנה פנתה ההצלחה ערף לאביו, „עסקיו" הלכו הלך ודל, הגלגל שב לאחור ונהפך עליו בלהות; עוד מעט ויתן גם כתף סוררת לנושיו, ועוד מעט קט ויצא כבלי ריק לעיני כל העדה... שלמה ראה ויבן-לה כי אם גם ימינו לא תושיעו וגם זרועו לא תסמכהו, כי אז יאבד בעניו ותושיה נדחה ממנו, ויתאזר שלמה חיל ותמיד כל היום שת עצות בנפשו להשיב כבוד אביו על מכונו להעמיד במישור רגלי מסחרו, ותבואת ביתו תשוב לו... והנה היא רץ במעגלותיו, הנה כל היום יסובב בחוצות עיר, יתראה פנים את הסוחרים, את שרי המלך, ואת אלי הכסף; יתור אחרי קבלנות, יבקש ערבה, וידרוש מוצא לכסף; פה ידבר קשות ושם חלקי מחמאות פיו, רגע ענקתי גאוה ומשנהו ישח ראשו... והנה היא שב לביתי בערב וראזאליא תקדם את פניו ובשורה בפיה, בשורה אשר תאמר לשמח בה את נפשו תחת העמל, הכעס והמכאובים אשר מצאוהו ביום, בשורה כי המשוררת פלונית באה העירה, כי תשיר היום בבית המיאטר, וכי אחרי עמל רב עלה בידה להמציא לה שתי פתקאות... או כי תודיעהו בשמחה רבה כי היום הוא יום הלדת ידידם אלמוני, וכי בכליון עינים חכתה לשוב אישה למען אשר ילכו חיש מהר לשוש אתם משוש ביום שמחת לבם...

שלמה לא שבע רצון מדברים כמו אלה, הן היא בוא יבוא לביתו עיף ויגע מעמל היום, לבבו מלא רגז, ונפשו עליו תהמה ויבקש למצוא מנוח בביתו, יבקש שלוה ושקט, — והיא בהבליה תשגה, ותמשך גם אותו במעשי תעתועיה... בלי חמדה הלך אחריה, ובלי-חמדה היה לה למנהל, היה למצחק ויצא במחולות... ותאבל נפש שלמה בעת אשר שמחה ראזאליא ויתעצב אל לבו בעת אשר השביעה היא נהצחות נפשה.

ולאוני אהיטיב באה השמועה כי הממשלה גזרה אמר לבנות בתי-מעון לאנשי חילה בעיר סבית, וירץ שלמה אל שרי הצבא, אל פקידי הממשלה ואל כל נושא משרה אשר דבר לו בבניה הזאת, אל כל מכיריו ומכירי אביו, למען אשר תנתן על ידו העבודה הזאת. ואחרי רב דברים

ועמל אין קץ צלחה דרכו לפניו, והמלאכה נתנה לו.

בחפצו להפיק רצון הממשלה גם בטוב העבודה, גם לבלתי יעבור על הזמן אשר קצבו לו – כי אצו בו השרים לאמר: כלה מלאכתך כי הזמן קצר – גמר שלמה בדעתו לנסוע עירה סכות, לשבת שמה בכל עת העבודה למען אשר יִפַּקֵּחַ על עשי המלאכה, להאיץ בַּבַּנָּאִים ולהחיש מעשהו, ולמען אשר יהיה הבנין כתבניתו אשר הוא מראה בבית הפקודות, ובכל אשר התוו לו אין נגרע דבר – ובאשר כי ירא עוד פן יקומו הקבלנים האחרים להוציא דבתו רעה, ופן יצליח בידיהם להעמיד את הבנין הזה עוד הפעם על השער – חשב לטוב לו להעלים את הדבר, לבלתי הגד לאיש את מעשהו זה, ולבל יֵדַע בעיר מכל אשר הוא עושה, ואיפה ישכנו כעת רגליו.

שלמה בא סכותה, ודרכי חיים חדשים נגלו לפניו.

סכות היא עיר קטנה בפלך וואָהליניען, העומדת על גבול ארץ גאַליציה. אנשי מקנה וקנין היו היהודים היושבים בקרבה מעולם, סחר תבואות האדמה היה סחרם, וחטים במרכלתם, ויסחרו את הארץ, ושבר רב ראו במשלח ידם, ויחיו וירבו ויראו בטוב.

שלמה ידע את כל אלה, ידע כי גדולים הם אנשי סכות במשאם-ומתנם, וכי עשרם עשה לו שם בארץ, ומה נבהלה נפשו לראות את חזות העיר ומראה פניה! – חוצותיה המלאים רפש וטיט, רחובותיה ושוקיה בבצאותיהם וגבאיהם, בתיה השפלים, ובגדי אנשיה אשר לא תאר להמה... שלמה אשר נולד בעיר אדעססא, אשר מעודו לא הציג כפות פעמיו לצאת מהעיר כאלפים אמה החוצה, אשר לא ראה מעודו את חזות ערי-השדה ואת תארן – שלמה נבהל למראה עיר סכות, ויתעצב אל לבו כי נטל עליו לשבת בעיר הזאת ימים רבים; והנה גם בית מלין אין בעיר אשר יאות לו, אשר חדריו ימצא לטוב לו, ואשר נפשו לא תקוץ בם.

אולם שלמה לא נתן הפעם לבו לכל הדברים האלה, כי בבנין שם כל מעיניו, ובבתים אשר עליו להקים כל מחשבותיו, ויעש חזה עם האנשים אשר דבר לו עמהם, אלה אשר ילבנו לבנים, ואלה אשר בחרושת עין מעשיהם, עם בעלי הכסף אשר בעיר ועם יודעי משפט הבנאים ונושאי-סבל; בין האנשים אשר בא בדברים אתם היה גם „הגביר" ר' ירוחם.

אף כי ירא אלהים היה ר' ירוחם בכל דרכיו, וחסיד בכל מעשיו, אף כי האמין באמונה שלמה ברבו ולא הפיל מדבריו צרור ארצה – אולם משלח ידו הביאהו בדברים את שלמה אהיטוב, והמסחר

קרב את שני האנשים האלה הרחוקים בדעותיהם ומעשיהם במראיהם ובבגדיהם. ר׳ ירוחם מצא את אחיטוב לזהר „בעל שכל", לאיש נבון דעת, וגם לגבר אשר דרכי השרים לא מוזרים לו ויודע ארחות תבל, ויבוא אתו בברית המסחר, ויהי לו גם ליועץ בכל דבר אשר שאל ממנו.

שלמה התאונן רע באזניו על כי לא מצא בעיר הזאת בית מעון אשר תיטב לו, ור׳ ירוחם נאות לתת לו חדר בביתו אף להטריפהו לחם חקו על שלחנו.

ולעיני אחיטוב נגלו חיי המשפחה בישראל בכל הודם והדרם.

את אשר לא ראה מעודו, את אשר גם לא פלל לראות, הנה לנגד עיניו עתה; הדבר אשר אליו כלתה נפשו בימים האחרונים, אשר לקח את לבו, ואשר היה תאות נפשו מאד — הדבר הזה נגלה נגלה לפניו בכל עצם זהרו!... פה בבית ינוה השלום, והמנוחה שתה קן לה; פה נוה שאנן, ושלות השקט תגור בו; זה בית-אלהים וזה שער האשר!...

שלמה התבונן בחיים האלה ותערוג נפשו אליהם, נכספה וגם כלתה למשכנות שלום האלה, ובכל אשר תעב ושקץ את חזות העיר ורחובותיה, בכל אשר מאס בבתיה השפלים חוצה, הנה כי כן אהב את הבתים האלה פנימה, את החיים אשר בתוכם, את השקט אשר בם, ואת השלום והשלוה אשר בלב האנשים השוכנים שמה.

החיים האלה לקחו את לבו ובהם כל חיי רוחו לעת הזאת, ולא בחנף ומרמה דבר את דבריו ללאה אשת ר׳ ירוחם היום בערב.

יג

זאת המַּרְגֵּעָה!

וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת — עֹנֶג:

(ישעיה נח, יג)

ר׳ ירוחם הלך בחדר אחת הנה ואחת הנה ובקול נעים אף יפה שר את השירה „שלום עליכם מלאכי השרת... בואו בשלום מלאכי השלום"! אם ר׳ ירוחם ראה את מלאכי השלים באים לביתו לא נדע, אפס כי עין שלמה אחיטוב שזפתן, רוחו הוא קבצם הנה, ודמיונו היאיל לְשׂוּמָם נגדו... שלמה ידע מאד כי עסקים גדולים לר׳ ירוחם, ידע כי חשבונות רבים לו עם אנשים רבים ושונים, ידע כי יש בהם אחדים אשר לא

יניחו את דעתו, וכי גם הוא הנהו כעת במבוכה על אדות ענין אחד ממשלח ידו – וישתומם לראות כי אחר חצות היום הששי הזה, השליך פתאם מעליו על מסחרו, חדל לדאוג גם לכל אלה אשר זה כשעה הצטער עליהם מאד, וכמו רָחץ גם מאלה ברחוין בשרו במרחין, וכמו החלפם גם הם כלבוש אשר החליף עתה, וכמו בעת אשר הסיר מעליו בגדי החול גם אותם הסיר התז... שלמה לא הסיר עין מן ר׳ ירוחם, אשר המנוחה שמה אותותיה על פניו עתה, אשר עיניו תביענה כי שבע-רצון הנהו מאד, ואשר גם צעדיו בנחת ומישרים המה; לא הסיר עין מן אשתו לאה אשר בעיני אהבה הביטה אל אישה כמו ספרה צעדיו וכמו תשבע גם היא נחת מרצון אישה הטוב ובמנוחתו תקח גם היא חבל; לא הסיר עין מן בתם שפרה אשר טהר תארה לקח לבו מאד: עיניה, אשר תם וחן התלכדו בהנה, השקיפו גם הן על מצעדי אביה ההולך בחדר, ועפעפיה יישירו נגדו – אולם רגע קטן תסב העין גם מול פני שלמה, וכמו יתגנב מבט אחד ויגע בעיני אחיטוב, וכרגע ישוב לאחור כבשת גנב כי יִמָּצא... שלמה ראה את המחזה היקר הזה ולבו הלך שבי, נפשו גם היא התעדנה בענג המשפחה הקטנה הזאת בליל שבתה, רוחו בקרבו התרומם על, ויחזה בחזיונו מלאכי השלום ההולכים בעקבות ר׳ ירוחם...

„אשת חיל מי ימצא״! – הוסיף ר׳ ירוחם לשיר – ומלב שלמה אחיטוב התפרצה אנחה...

גם קדוש-היום, גם בציעת הפת, גם כל אשר ראה שלמה בערב הזה פעל עליו פעולה עזה מאד, זכרון אבות ומסורת קדמוניה ראה בהושיט ר׳ ירוחם את כוסו לאשתו כי תשתה ממנו גם היא, ראה כי גם מאת חלת לחם אשר ברך עליה פרס לה ולבתו, והן קבלו את המנות האלה בחן ורצון רב; שלמה ידע כי לאה היא גברת הבית, ואל אישה לא תבוא לבקש את אשר תדרוש, ור׳ ירוחם לא ידע אתה כל אשר בבית, ומה גם בלחם וביין – ובכל זאת לקחה את כוס הקדוש ואת פסת הפת בחפץ לב ובאהבה רבה, כמו קדש קדשים הם המה לה, וכמו זִכָּה האיש לה בדברים האלה אשר ברך עליהם את ה׳ – ויתקדשו...

והנה כבר כלו לאכול את הדגים ור׳ ירוחם פתח שנית את פיו לשיר ולזמר את „הזמירות״.

בנפש רחבה, בלב מלא דשן ובקול נעים החל: „כל מקדש שביעי כראוי לו״, והמרק טרם היה על השלחן כלה את הזמר הזה.

שלמה אחיטוב ישב אל השלחן כנדהם, לא ידע מה אלה לפניו, לא ידע את מנהג הזמירות אף את שמען לא שמע...

– האם ישירו גם בארעססא את הזמירות ביום השבת? שאלהו

ירוחם בראותו כי האורח ישב דומם כל עת זמרו.

– הן האדון אחיטוב ספר באזני כי בעיר אדעססא לא ישבתו ביום השבת – העירה לאה בתור מענה לדברי אישה – הן עתם קצרה לשמור את השבת, הוסיפה בשחוק-קל.

– האמנם ?

– לדאבון לבי כנים הדברים האלה, ענה שלמה.

– ובכל זאת שמעתי אומרים כי ישנם גם „יראים ושלמים" בעיר ההיא; לא אלמן ישראל...

שלמה לא ענה דבר.

– והן יעקב כתב לנו כי מצא שמה חסידים ולומדים הרבה מאד, הוסיפה לאה.

– אמנם כן... הזכרתיני... הן האדון הזה הנהו מעיר אדעססא, אולי ידע שמה את האנשים אשר דבר ליעקב עמהם ?

– כל סוחרי אדעססא ועשיריה גלוים וידועים לי.

– וגם את האיש אביעזר ידע ?

– האם בית-רחים לו ?

– כן.

– אדעהו עד מאד.

– הידע גם את יוֹרֵב היודע דת ודין ?

– גם אותו אדע היטב, הוא ינהל את משפטי.

– צדק בפי המשל: „טורא בטורא לא פגע, אנוש באנוש פגע", העיר ר' ירוחם.

– ומה לאדני ולאנשים האלה ?

– לי אין דבר עמהם; אפס כי התני הנהו כעת באדעססא כי דין-ודברים לו את אביעזר.

– האם כסף ידרוש ממנו ?

– שבת היום לה' – ענהו ר' ירוחם במתינות – ואין לנו לחללו בדבר מקנה וקנין...

נבהלה נפש שלמה לראות תֻּמת האיש הזה.

– גם הדברים לא הֻתָּרו! העיר בדממה.

– „ממצוא חפצך וְדַבֵּר דָּבָר", יאמר הכתוב, ענהו ר' ירוחם.

שלמה לא הבין אל המענה הזה. הן שפת עבר טוזרה לו, אפס כי בוש לשאול פתרונו, וַיִּדֹּם.

ובין כה וכה הֻגַּשׁ המרק על השלחן, שיחתם חדלה, ושלמה הרבה לחשוב מחשבות.

והנה הדלת נפתחה ואשה צעירה לימים ושני ילדים באים הביתה.

– יהי שבתכם לברכה! אמרו הבאים.

– ברוכה גם אַתְּ לה׳! ענו אנשי הבית, שפרה קמה ממושבה ותתן כסא לשבת להאשה, וילדיה מהרו לגשת לר׳ ירוחם ואשתו.

שלמה התבונן בפני האשה וישתומם למראה עיניו: לפניו אשה צעירה לימים יפת תואר וטובת מראה. מִבְנֵה גויתה חסון הוא כאלונים. קומתה דמתה להתמר, ושתי עיניה – פטדה וברקת... אפס כי ממעל לעינים הטהורות האלה – אין מצח עוד! פרצוף בלי פדחת לנגד עיניו!... המטפחת אשר על ראשה תרד ותכסה גם את מצחה עד לפני עיניה; המטפחת הזאת אדמדמת היא וכעין פרחים ושושנים מעשה רקמה עליה, והנה היא קשורה בראשה באופן מוזר; אחיטוב התפלא מאד על אופן קשוריה אשר ראה כזאת בפעם הראשונה: הנה נכפלה המטפחת עד אשר היתה בעלת שלש-הקצות, והן הקצה התיכון יורד ממול ערפה, והמטפחת תכסה את כל ראשה ותרד על מצחה עד לפני עיניה ומשם תסב ותְחֻבַּר במחטים הדק היטיב מתחת לאזניה מזה ומזה ושתי קצותיה יורדות מול עבר פניה ותאגדנה יחד בשפותיהן הקיצונות מתחת ללחייה ומדי לכתה יבוא בהן הרוח ותהיינה כעין מעגל סביב לפניה. ויצחק אחיטוב בקרבו למראה המטפחת הזאת ואופן קשוריה, אבל גם ערך שאר הבגדים אשר על בשרה ואופן מעשיהם גם הם לא הפיקו רצון וטוב טעם, כרֻבָּם המה על פי הטעם הישן-נושן, אשר לא יוכלו מצוא חן בעיני אחיטוב אשר אֻמן באדעססא העיר, עיר אשר התעלה בטוב טעמה ובעדי עדיי נשיה.

„אשה יפה – ובגדיה ישליכו עליה שִׁקֻּצִים וִינַבְּלוּהָ, חשב אחיטוב בלבבו – בנות ישראל יפות הן, אלא שהחסידות מנבלתן ותתעב צלמן!"...

והנה גם האשה העיפה עין על פני שלמה וכרגע הֻכְּתָה מעליו, כמו גם חזות פניו – קצוצי הפאות, וערך בגדיו „הצרפתים" לא ישרו גם בעיניה.

–שרה – אמר ר׳ ירוחם אל האשה אשר ישבה על הכסא אשר שפרה הגישה לפניה – הן האיש הזה הוא יליד אדעססא וידע גם את אביעזר וגם את יורב ידע.

– ומי היא האשה הזאת? שאל שלמה בדממה.

– הלא היא בתי א ש ת י ע ק ב ח צ ר ו ן אשר אמרתי כי הוא נסע אדעססאה, כי דין ודברים לו את אביעזר ויורב ינהל את משפטו.

– והאם אלה המה ילדיה?

– ילדיה הם אשר חננה ד׳ באלה – ענתה לאה בגאון – נכדי המה אשר לא אבוש בהם...

הילדים גם הם ישבו על יד השלחן בדממה בראותם איש זר בבית
– והאם הארון הזה יודע גם את דבר-המשפט אשר לאישי ? שאלה שרה בתם לב את אביה .
– לא – ענה שלמה אחיטוב לשרה – את אלה הן לא אוכל לדעת, בהיות אנכי בזאת העיר .
– וגם את אישי לא ראה אדני באדעססא ?
– האם ארכו לו שם הימים ?
– זה כשני שבועות .
– והן כעשרה ימים אשר אנכי פה – ענה אחיטוב בצחוק קל – והעיר אדעססא לא מצערה היא . . .
– ומה יחשוב, אדני ? – הוסיפה שרה לשאול – האם יהיה לאל ידו להשלים את חק משפטו בימים מעטים, למען אשר ישוב לביתו עד מהרה ?
– ומה המשפט הזה ?
– משפט מסכסך אשר הנחילו אביו . . . החלה שרה לענות אותו .
– הן שבת היום – גער בה אביה – במשפט הזה אין כל סכנת נפשות, רחמנא-לצלן, וגם אחרי עבור יום המנוחה לא תאחרי לשאול על אדותיו . . .
– ועתה הן עוד „זמירות" לנו – הוסיף ר' ירוחם אחרי דממה קצרה – שב נא, ישראל, לימיני, וגם את חוה תזמרי אתנו, ישמע נא הארון הזה כי תיטיבו זמר . . .
הדברים האחרונים אמר לנכדיו, הבן – כבן שבע שנים, והבת צעירה ממנו לשתי שנים .
– הן תדעו את הזמירות – הוסיף עוד בנפש רחבה – ועתה אל נא תבושו ופניכם אל יחורו, „והדוד" הזה יתן לכם אגוזים ושקדים אם תיטיבו לזמר . . .
אחיטוב לא ידע את אשר לפניו ובדממה ישב לדעה מה יֵעָשה בזה. והנה ר' ירוחם החל לשיר :

„מַה־יְּדִידוּת מְנוּחָתֵךְ
אַתְּ שַׁבָּת הַמַּלְכָּה !
בְּכֵן נָרוּץ לִקְרָאתֵךְ
בּוֹאִי כַלָּה נְסוּכָה !
לְבוּשׁ בִּגְדֵי חֲמוּדוֹת

לְהַדְלִיק נֵר בִּבְרָכָה,
וְתֵכֶל כָּל הָעֲבוֹדוֹת
לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה!"

והילדים ענו אחריו גם הם בקול נעים מאד, קול ילד וילדה המשמחים לב ונפש.

אחיטוב שמח מאד למחזה היקר הזה אשר לנגד עיניו, שמח לראות את אשר המשפחה הקטנה הזאת, כי את אשר לא ראה מעודו – ראה הפעם!

והשמחה הזאת לא גִבְּרה אותותיה גם על פני אחיטוב, עד אשר גם ר' ירוחם ראה ויבן לה כי פעלה פעולתה על לב האורח „הצרפתי" ויאמר להרעיש את מיתרי לבבו עוד.

– הידעת, בני, את פתרון הזמירות האלה? שאל ר' ירוחם את נכדו את ישראל באחוז את לחיי הילד בין אצבעותיו.

– ידעתי! ענה הילד בגאון לב.

– הגד נא בשפה ברורה את אשר זמרת עתה לה'?

הילד תרגם את הזמר בשפה המדברת בטוב טעם ודעת.

ושלמה שומע ולבו יהמה מאד.

– טוב מאד, ילד חכם! קרא מקירות לבו כי לא יכל עוד להתאפק – מחר ואתן לך כסף לקנות לך אגוזים שקדים ונופת...

מחר? ! אמר הילד כמתפלא ויבט בפני אבי-זקנו ר' ירוחם כמו יאבה לדעת פתרון הדברים – הן מחר שבת... ביום השבת אסור לקנות... ביום השבת אסור לקחת כסף ביד...

אחיטוב נכלם, כי הכלימו הילד הקטן הזה.

– טוב מאד דברת, ילד נעים! ענהו שלמה כמו אמנם לנסותו דבר את דבריו בראשונה.

– ואַתּ חוה, גשי נא הנה! – הוסיף אחיטוב בשחוק שפתים – התקחי אַת כסף ביום המחרת?

פני הילדה התאדמו מבשת, ותשפל עיניה לארץ ולא ענתה דבר ותניע רק בראשה, לאמר: „לא".

תמימות הילדה הזאת לקחה את לב אחיטוב מאד.

– האם לא תחפצי באגוזים? הוסיף אחיטוב לשאול.

חוה הוסיפה להשפיל עיניה, ויהי כאשר בושה להביט בפני „הדוד" המדבר אליה, הפילה את ראשה בחיק לאה.

– קומי נערה אין-לב! – אמרה שפרה ותאחז בידי חוה – מדוע לא תעני לשואלך דבר.

– הניחיה! . . . אמרה לאה.

ובין כה וכה הגישו את הבשר ואת יתר הארוחה על השלחן.

– עתה נשיר את הזמר „י ה ר ב ו ן ע ל ם ו ע ל מ י א"! אמר ר' ירוחם בחפצו להתהדר לפני האורח! – הבו, בני!

ר' ירוחם פתח, והילדים עזרו על ידו, וישוררו את הזמר הזה במנגינה יפה, וישראל הגדיל כי את ההרוז האחרון „ל מ ק ד ש ך ת ו ב ו ל ק ד ש ק ד ש י ן" שר הוא לבדו בקול נעים מאד.

ושלמה ישב כנדהם אל השלחן, נפשו המה בקרבו, רוחו כים נגרש, וכל קרביו געשו מאד.

„זאת המנוחה, וזאת המרגעה! חשב בנפשו – הנה כי כן יברך גבר! זאת שמחת משפחה וזה אשר אב בבנים! . . . בשלום ובשלוה, במנוחה שאננה ובענג ונעם יְדֻשַּׁן ב ב י ת ו ו ב מ ש פ ח ת ו... וכל זר לא יתערב בשמחתו!" . . .

ברעיונות כאלה וכאלה ישב על־יד השלחן עד אשר כלו לאכול, ור' ירוחם ברך ברכת המזון בקול גדול ובנעימה, והרעיונות האלה לא הניחו לו גם לישן כל הלילה ההוא.

„נפשי תערוג לחיים כאלה – חשב על משכבו בלילה – למנוחה שלמה כזאת שאני רוצה בה! . . . מה יתנו ומה יוסיפו לי השאון והרעש ההמולה והמהומה אשר ימלאו את חיי בעיר אדעססא משוש כל הארץ? מה יתנו ומה יוסיפו ההוד וההדר, היופי והתפארת אשר ס ב י ב ו ת י נ ו בעוד אשר בלבנו פ נ י מ ה יְפַת שאיה? מה אשמח בחוצות היפים, בשוקים המהֻדרים ובארמנות הבנוים לתלפיות – אם ב ת ו ך הבית לא תגור השליה, והמנוחה לא תשים שם קן לה? מה הטוב אשר יביא לי באין שבת ואין מועד בביתי? אם אלך שולל כל הימים אשר אני חי מבלי מצוא מנוח אף רגע קטן – האם באלה עשיתי חיל? באלה השגאתי פעלי? . . . ומה היא המנוחה אשר אמצא לי בביתי ובעירי? מה דמות אערך לה? – לשבת בבית המשתה, בבית הטיאטר, לעשות משתה ושמחה בביתי או ללכת למשתה אשר עשה רעי, לצאת במחולות ולשמוח בשמחת א נ ש י ם ז ר י ם. . . הן כאלה וכאלה המה שעשענו ומשיש דרכנו, ואלה ואלה יוסיפו סאון על שאון לבנו, אלה ואלה יביאו סופה לנפשנו הסוערה, אלה ואלה ירבו מהומה והֶמְיָה בקרבנו ובחיינו הזועפים" . . .

ולפני עיני אחיטיב חלפו עברו מחזות ימי חייו, דמיונו הבהיל לשית נגדו חזית ביתו ומנוחתו: הנה היא בא מבית הטיאטר, או מבית אחד הרעים אשר עשה משתה, ראשו עליו כגלגל, קול הכנורות

והמצלתים ירעשו באזניו, עיף ויגע הנהו, בבית אין סדרים, נפשו תתעב את כל ותבקש מנוחה ומרגוע, וכהלום יין יתנועע, והנה היא באה, רעיתו אהובתו, להתאונן רע באזניו כי הפרח אשר ראתה במגבעת רעותה פלונית מצא חן בעיניה, או כי השמלה אשר לבשה אשת אלמוני יקרה היא מן שמלתה אשר לבשה היא, וכי בגלל הדבר הזה הגתה נכאים כל הערב וכל תענוגיה נהפכו לה ליגון ואנחה...

„שלום לך בית-מנוחה ונוה שאנן!—חשב בלבבו עוד — אשריך משכן בטוחים ואהל שלוים! מה נעמה המנוחה אשר עין בעין ראיתיה הלילה הזה! מה טובה השלוה אשר נגלה נגלתה לפני עתה!... אין פרץ ואין צוחה, בניו ונכדיו כשתילי זית סביב לשלחנו, בם יגל, בם ישמח ובם כל מעיניו!... בשובה ונחת ישב בביתו, ישבות שבתו לבבו ינוח, נפשו תתענג ורוחו בקרבו יתרומם על... ומה נהדר המחזה עת שר הילד את זמירותיו, בתמת לבבו נצח במנגנותיו! ומה מאד ידע לתרגם את הדברים... אמנם כן, כבת-מלך תֵּרָאֶה השבת במנוחתה, בת מלך ביקרותיה!... וגם בשפתיה הוצק חן ובמנוחתיה עדן אין-קץ וענג בלי-מצרים... טוב לי עדניך מכל מחזה, ונחת שלחנך מכל משתה ומחולות!"...

במחשבות כהנה וכהנה התהפך על משכבו כל הלילה, ויישן לאור הבקר והחלום גם הוא בא ברב ענין לערוך לו מערכה מול מערכה.

יד

קִנְאַת אִישׁ-מֵרֵעֵהוּ.

דִּבַּת רַבִּים — מָגוֹר מִסָּבִיב:
(תהלים לב, יד.)

וישמע אחיטוב הלך בכל העיר.

סכות היא עיר קטנה, ואף כי עשיריה סוחרים ונכבדיה כנעני ארץ, אף כי עומדת היא על גבול ארץ אחרת ורבים המה עובריה ושביה — בכל זאת חקות עיר קטנה שמרה גם היא ואנשיה בקרבה גם הם ששו לקראת כל חדשה אשר קרה שם מקריה, התבוננו בה וירבו שיחה על אדותיה.

וביום השבת הזה היה שלמה אחיטוב כל שיחם וכל הגיונם.

הן אמנם רבים הם העוברים ושבים, אפס כי יבוא איש מקרית אדעססא להשתקע בה כל ימות הקיץ למען אשר הוא בכבודו ובעצמו יפקח על הבניה אשר תאמר הממשלה לבנות – הוא דבר נפלא מאד.

הן אמנם רבים הם העשירים אשר בעיר ואשר יבואו בה, אפס כי בגדי אחיטוב החמודות, שתי שרשרות זהב אשר על לבו, טבעות זהב ובהן אבנים יקרות אשר על אצבעות ידיו, וכל אשר עליו נתנו אותותיו אותות עשיר מופלא; ומה גם כי ראו אשר כסף משחק לו, ובזהב יתקלס, יפזר שקליו כאפר וגרה לא יחשוב – הדבר אשר נראה ביושבי אדעססא בכלל ובקבלנים בפרט – הנה הגביהו את שיא עשרו ואת תפארת גדולתו עד מרומי שחק.

–אנכי ראיתיו היום בבקר – כפר אחד מדלת העם לרעהו – והנה הוא מצופה זהב טהור מכף רגלו ועד קדקדו!

– השמת לבך להאבנים היקרות אשר בטבעותיו? – שאל השני בלשון מדברת גדולות – הן יקר מחירן מאד.

– והן גם אלה אשר בכפתורי כתנתו יקרות מאד – העיר השלישי בהתפלאו פלאי-פלאים – בפעם הראשונה לימי חיי אראה אבנים יקרות בכפתורי הכתנת...

– לאיש הזה יש רב, ואנה יניחם?

–אמנם כי אשר רב יביא לעירנו בשבתו בקרבנו כל ימי הקיץ הזה.

– ומה מעשהו פה?

– האם לא שמעת דבר? – הן הוא יבנה בעירנו בית מעון לצבא המלך.

–בזאת ידעתי גם אני – ענהו השואל בגאוה – אולם אנכי בשאלתי: מה יעשה אדון רם ונשא כמיהו בעיר הזאת? הן לא לו לפקח על עושי המלאכה, אל לאיש נכבד כמוהו לעמוד כל היום על הפועלים, לאלה יש ויש אתו אנשים רבים סרים למשמעתו...

– ומה יעשה הוא בכל העת?

– הלא זאת שאלתי גם אנכי...

– בטח יש לו ענין נכבד בזה, אשר לא נדע אנחנו... הן לא לנו יגלה את מצפוניו...

– כי האדון האורח הזה הנהו אחד מן העשירים הגדולים אין כל ספק – אמר איש אחד לרעיו בקצה העיר מזה – אפס כי לדעתי הוא גם „קרוב למלכות"...

– מה-זה תרבה מלים? – ענהו אחד החיטים – אנכי הכרתי זאת על פי ערך בגדיו...

–ואנכי תם אני ולא אדע מה לאיש קרוב למלכות בעיר הזאת ? העיר עוד אחד .

– הנה שמעתי אומרים כי ירגל את העיר אם לא יביאו בה סחורות אסורות .

– שוטה ! האיש נכבד כמוהו יהיה למרגל חרש ?

– יראתי מאד פן בא הנה להתחקות על שרשי רגלי רבנו הצדיק– אמר עוד אחד ויסלסל בזקנו – מי יודע מה מעשהו בזה ?

– גם אתה כאויל תפשק בשפתיך – ענהו הראשון וימולל בידיו – אם כדבריך כן הוא , האם ישכון בבית ר׳ ירוחם אשר בכל בית רבנו נאמן הוא ?

– אדרבה, משם ראיה ! – השיבו השני מלים – הן הוא יכתיר ממנו את סודו , ושם בביתו יִוָדע לו כל דבר .

והנה נגש אליהם איש אחד בחפזה ובקול גדול אמר כמבשר , לאמר :

– הידעתם , רבותי , כי האדון הגדול אשר בא הנה הנהו יהודי ?

– כזאת נדע זה כבר – עניהו הנאספים בשחוק – אולם התדע את מעשהו פה ?

– ומי יוכל לדעת מעשה איש כזה ?

כאלה וכאלה דברו בו בכל העיר זה בכה וזה בכה , אלה דרשו לשבח , ואלה לגנאי .

והשיחה על אדות שלמה אחיטוב נסבה ובאה גם בבית-המדרש ותבוא עד לפני כותל-מזרחי ; אפס כי קבלה שמה פנים חדשים והסבוה לענין אחר .

–דרך ירוחם צלחה וחלקו יְאֻשר בארץ – אמר איש אחד אשר בין העשירים נחשב גם הוא – המעט לו את רֶוַח עסקיו , את אסמיו המלאים בר , את אוצרות יין-דגן ואת כל אשר לו – והנה הביא גם את אחיטוב לביתו , את זה האיש אשר יאמרו עליו כי עשרו רב מאד וכי הוא יביא ברכה בעיר הזאת , ועתה גם את השבר הזה יפול אך לו לחבל . . .

– צדקת מאד , ר׳ גרונם , בדבריך אלה – ענהו האיש היושב על ימינו הנודע מאד בעיר והגליל בשם „ר׳ שמעון בהרב" – הנה כי הכסף אשר יבוא הנה לרגלי האורח העשיר הזה יפול בידו , ואנחנו נעמוד מרחוק ונראה בבלע ירוחם חיל אחיטוב – ונחשה . . . האם נראה במלאו אוצרותיו זהב , ואנחנו נטמון ידינו בצלחת ?

– ואם-כן לא נדם ונצעק בקול גדול – התְגָר בו ר׳ גרונם בקול התולים – הנה את הנעשה לא נשיב אנחנו , ומדוע זה נדבר להבל ונצעק לבהלה ?

– התיצב-נא וראה את אשר אעשה לו היום – התפאר ר׳ שמעון בקול דממה באזני גרונם – הן ממני לא יִפָּלא כל דבר.

– אבל גם אתה, ר׳ שמעון, הנך נאה דורש כפעם בפעם ואך לעתים רחוקות הנך גם נאה מקים, הוסיף גרונם להתל בו למען העלות חמתו.

– לכן לא „אדרוש" הפעם מאומה, ואת אשר אני עושה תראה בעינך.

והנה עוד אנשים אחדים הסבו את מקום מושבותם.

הן השעה הזאת עֲתִידָה לכפר חדשות בבית המדרש, השעה אשר אחרי „הסעודה השלישית" טרם יתפללו תפלת „מעריב" היא השעה הזאת; בית-המדרש יהמה מאדם רב אשר יבוא שעריו, איש את רעהו יכביר במלים, איש איש יתאמץ לדבר מבלי אשר ישמע מה ידבר רעהו ומבלי אשר יראה גם את פניו, הן חשך ואפלה בבית המדרש לעת כזאת, אין נר אשר יאיר את הבית, זולתי קערת שמן קטנה בצד כותל מערבי לשם „נר תמיד" אשר תפיץ אור כהה, ונר שעוה לנשמת איש ביום-מותו אשר גם הוא ידעך ויהבהב במנורה אשר לפני „העמוד"; דעת לנבון נקל כי גם שניהם לא יעצרו כח לגרש את הקדרות אשר לבש בית המדרש הגדול לעת כזאת ועלטה היה בתוכו, וכל האנשים מגששים בו באפלה.

גם ר׳ שמעון ור׳ גרונם לא ראו את פני האנשים אשר נגשו הפעם למקום מושבתם, ועל כן החשו וייראו להמשיך את מדברותיהם על דבר ירוחם.

– חדשות שמעה אזני – אמר איש אחד מן הבאים אחרי אשר עברו רגעים אחדים ולא שמע דבר – הנה שמעתי אומרים, כי עת מלחמה קרובה לבוא בארצנו, ועל כן תאמר הממשלה לבנות בית-מעון לאנשי חילה פה על גבול הארץ...

–הקילך זה, פרץ? – ענהו ר׳ שמעון בשחוק – הנה הכרתיך בשתים: בקולך ובאִוַּלְתּך...

– קולי הוא, ר׳ שמעון, אבל האולת הזאת לא לי היא... שמעתיה אומרים בשם ר׳ ירוחם – ענה פרץ כמו יאמר לְנַצֵּחַ בזה את מנגדו – הן האדון הקבלן יגור בביתו, ובטח ידע זאת ממקור נאמן.

– הרף לדבר דברים בטלים – ענה ר׳ שמעון בגאוה – לא עת מלחמה העת הזאת, ולא עירנו היא מקום המערכה, האם לא מצאו מקום אחר להתגר שם מלחמה בלתי בעירנו הקטנה הזאת?

– ומי יודע? – ענה ר׳ גרונם חלקו גם הוא – הן לב מלכים אין

חקר . . . אולם שמע נא לי – לחש עוד באזני שמעון – אם אמת נכון הדבר כי תבוא מלחמה בשערי עירנו וזה האיש אחיטוב הוא הנהו הקבלן למלחמה ההיא, אז יעשר האיש אשר יהיה דבר לו אליו עשר רב . . .

– בזאת צדקת . . . והאמנם יעשה ירוחם לבדו את כל החיל הזה? אם אך הוא לבדו יקצור פרי העבודה?

והנה השמש נגש גם הוא אל המקום הזה.

– יתחיל נא ר' שמעון לאמר המזמורים – אמר בקול גדול – עוד מעט ויגיע זמן מעריב.

„לדוד ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה" החל ר' שמעון בקול גדול במנגינה המיוחדת למזמורים האלה במוצאי יום-השבת.

ובלבבו חשב:

„התפלה הזאת היא עתה לי כדבר בעתו, אמנם בכל לבי ובכל נפשי אתפלל לה' כי ילמד לשוני לקרב ופי ושפתי למלחמה בזה ירוחם האיש להוציא בלעו מפיו" . . .

כל העדה ענתה אחריו מזמורי התהלים פסוק אחרי פסוק עד אשר תמו לשיר והחזן החל „ברכו", ויתפללו תפלת ערבית.

ויהי בבקר למחרתו, ואחיטוב יצא בשער העיר לבקש לו פועלים ואומנים למלאכתו – והנה ר' שמעון בהרב לקראתו.

ר' שמעון הנהו מנכבדי העיר סכות ומראשיה, אביו היה רב בעיר הזאת, (וממנו נשאר לבניו כנוי „בהרב" עד היום הזה) ושמו היה גדול במדינה אחרי אשר היה גם גאון גדול בלמודים וגם יחוסו היה רב, ויתחתן הרב בעשירי הארץ, וגם בנו שמעון הזה לקח לו בת אחד „הגבירים" ונדה רב, וימאס ברבנות „המקברת את בעליה" ויהי היה לסוחר, למלוה בריבית „ולנושא-ונותן באמונה", ההצלחה עמדה על ידו, ויעש חיל במסחרו וישלמו לו כל אלה אשר לוו ממנו גם את „הקרן" גם את הנשך והמרבית, ובכל אשר פנה הצליח. עתה הגיעו לו ימי הזקנה, לכל בניו נשא נשים ואת בנותיו שלח החוצה, וישאר אך הוא ואשתו „זקן וזקנה יחד' כאשר יאמר משל העם, ויאסף ידו מן משאו-ומתנו, ויחדל לסחור את הארץ, ויצר את הכסף בידו ויהי לאיש מלוה, ותמיד כל היום עסק בתורה ובעבודה, בצרכי צבור ובעניני הקהלה, ביתו אשר ברחוב העיר הוא בנוי לתלפיות, פרנסתו מצויה לו ברוח מאד, ויתגאה מאד ר' שמעון על כל בני העיר, התגאה בכבוד יחוסו. בכספו, וגם בלמודו.

ויהי ר' שמעון המוציא והמביא בכל דברי העיר, וכל אנשיה חלקו לו כבוד למכביר, ושמו מהלל – אבל גם נורא...

אכנם כן, כאשר כבדו אותו כן גם יראו ממנו, ויתן חתתו על גרי עיר הקטנה הזאת ואימתו ופחדו על כל יושבי סכות.

גאותו ורום לבבו הביאו בקרבו רוח קנאה ויקנא את כל איש אשר ההצלחה תעמוד על ימינו, ויקנא את העשירים בעירו, ויקנא את כל שולח במסחר ידו ואשר יאמרו עליו כי יעשה עשר במסחרו; כחצים שנונים ירדו בלבו הדברים אם ספרו באזניו כי פלוני עשה חיל בסחרו, ולא יכל נשוא בקרית רוח אם שמע כי יש תקוה לאיש אלמוני לשאת פרי במעשה ידיו. ולא הסתפק ר' שמעון בקנאתו זאת, ויחשוב תמיד מחשבות להרע להאנשים האלה למנוע משכרת מביתם, ולהשחית עץ לחמם.

המדה הרעה הזאת הרבתה להרע עתה, כאשר חדל הוא להיות לו אורח כסוחרים, כאשר מנע את רגליו מלכת בדרכיהם ויחי אך מנשך כספו אשר הלוה. הן ירא לפנים להרע לאחד הסוחרים פן ישיב היא גמולו בראשו, ומה גם כי עתותיו לא היו בידו בכל עת; לא כן עתה אשר דבר אין לו במסחר וזמנו לפניו, עתה אשר היה גם ראש ומנהל בעיר, עתה אשר תמיד כל היום עינו ולבו למעשי אחרים, עתה היה חבר לאיש משחית להשחית ולחבל מעשי ידי זרים.

ויהי גם ירוחם כאחד מהם.

על השמועה כי באה אשר „הגביר הנעלה" שלמה אחיטוב היה מגרי בית ירוחם – קנא ר' שמעון קנאה גדולה, וכאשר הגדילו יושבי העיר את תפארת הראשון גדולתו ורב עשרו, כן רבה הקנאה בלבב השני וכן גדלה תשוקת נפשו להרע לר' ירוחם, וכן שת עצות בנפשו להוציא את האורח מביתו.

ובכן בקש אף מצאהו היום בבקר ויאמר להקים את אשר יזם לעשות.

חזות פני ר' שמעון, ערך בגדיו ומדברות פיו הולידו כבודו בלב האיש אשר ראהו בפעם הראשונה – הוא היה גבה הקומה ורחב הכתפים, זקנו הלבן ירד לו על לבו ויכס את כל חזהו, גם פאות ראשו אשר גדלו פרע הוסיפו הדרת-שיבה לראשו; בטנו גם היא לא הֻכתה בשדפון וכל מראהו כמו הביע – ראוני וכבדוני! – בגדיו גם הם נִפלו מן בגדי כל היהודים בעיר הזאת, הם נשאו עליהם חותם תבנית הבגדים הישנים, אשר אף כי הממשלה אסרה עליהם אסר, אולם בעיר קטנה כסכות העיר, ומה גם כי לבן-הרב, המו השוטרים הסדם ולא כהו בו, ובכן לא

מש האבנט מעל בשרו, בגדיו ארוכים מאד וערוכים לפי טעם בגדי העברים הישנים, גם כובע בראשו, כאשר ילבשו החסידים.

– שלום עליכם! אמר ר' שמעון לשלמה אחיטוב כאשר פגשו ברחוב העיר, בנחת בשפה ברורה ונעימה, ויושט לו יד ימינו.

אחיטוב ראה ויתבונן בו רגעים אחדים, בחנו בעפעפיו מכף רגלו ועד ראשו ולא ענה דבר, גם את ידו לא נתן לו.

– גם ידינו רְחצו למשעי, אף כי אין בתי-ידים להנה – אמר ר' שמעון בשחוק-קל ונעים – ואם נברך את איש זר הבא אלינו ב ש ל ו ם, לא עשינו לו כל רע...

אחיטוב לא ידע מה לענות, הן תאר פני האיש כפני מְכֻבָּד, גם דבריו בנחת נשמעים בקול נעים, ומה גם כי ידבר אליו טובות...

– ומה יבקש ארני? שאלהו אחיטוב בשפה רפה.

– אין דבר, בקשתי היתה לקדם את פניו בשלום, כמו שֶׁמִּצְוָה עלינו; והנה אנכי עשיתי את המוטל עלי וקִיַּמְתִּי את המצוה הזאת, אם שלום יענה לי ואם יחדל.

אחיטוב הביט בפניו, התפלא על דבריו ובשפתי לצון אמר:

– האמנם כי מצוה היא לקדם את פני כל אדם בשלום, טובה המצוה הזאת וישרה, אפס יגיד נא לי אדני אם גם לְעַנּוֹת נפש האורח בשאלות זרות – מאין? לאן? מה מעשהו? האשה ובנים לו? היתמהמה בזה? וכדומה לרב כאשר ענו את נפשי בהנה בראשית בואי – הגם השאלות האלה „מצות" הן?

– אמנם כן, אדני – ענהו ר' שמעון במנוחת לב – אַל נא יחר אפך באנשים האלה כי מדות אבותיהם בידיהם... הן גם אנכי הייתי בערים הגדולות באירופא, סוחר הייתי, סוחר גדול ונכבד, ראיתי את דרכי „האשכנזים" ואל מעשיהם התבוננתי – איש זר כי יבוא לעיר לא ישים כל איש אליו לב, יסובב בחוצות באין מקום לו ללון – ואין יודע, ידוד ללהם איו עד כי יגוע ברעב – ואין מתבונן, אין איש אשר ידרוש לשלומו, אין שואל ואין מבקש לדעת איתו, את מחסוריו ואת כל המוצאות אותו בעיר אשר גר היא בתוכו; ימים על שנים ילכו ואין יודע ואין שם על לב לדעת – אולי יחסר חק להמו, אולי מְזֻנָּה ומְדֻכָּא הנהו; – לא כן אנחנו בני ישראל, אנחנו הננו רחמנים בני רחמנים, גרים הננו כלנו בארץ וידענו מאד את נפש הגר, על כן נקדם את פניו בשלום, על כן נשאל את פיו „מאין אתה?" לאמר: אולי אין לך מקום לנוח, אולי יחסר לחם חקך, אולי תדרש לעצתנו במקום הזה, הננו לעזור לך; „אנה תלך"-- אולי אין בידך כסף להוצאת דרכך הלאה – אמר-נא

ונעמוד לימינך, והד הדברים האלה ישמיעו באזני האורח לאמר: הן אחינו אתה, אחינו בן אברהם יצחק ויעקב, אחינו – גם אם לא נדע איש את אחיו...

אחיטוב שמע את הדברים האלה באזנים קשובות, ולבו נפעם בקרבו.

– צדקת, ישיש נכבד! באמרי פיך – ענה לו אחיטוב רכות – סלח נא אם הארבתי את לבך בדברי... ואם אמנם כדבריך כן הוא, אם אמנם תשפרו מעשיכם כאשר תיטיבו לדבר, הנה תגדילו לעשות גם בדברי „שלום עליכם" אשר תקבלו במו פני איש זר ושלום אענך אף אני...

ובדברו הושיט לו את ידו.

ר' שמעון קבל את יד אחיטוב בשתי ידיו באהבה רבה.

– לא הפרזתי מאומה, אדני – אמר לו באחזו בידו בחֲזקה – איש עני כי יבא לעירנו, ונתנו לו גם ארוחתו גם את משכבו בלילה גם מעט כסף נאסוף למענו להוצאת דרכו, ואם נכבד האיש וִיכֻבַּד גם במאכלו גם ביין משתהו וגם בבית מלונו אשר נכין למענו; הלא כה דברי הגמרא הקדושה: „אפילו עבד לרוין לפניו" לנו לתת לאורח נכבד כי בא... גם פתח נפתח את ידינו וממיטב כספנו נוביל שי לו, למען אשר ילך לבטח דרכו בכל אשר יחסר לו... והנה לא אחת יקרה כי איש עובר אורח אשר לא כעני מראהו ואם למראה עינים נשפוט, נדמה בנפשנו כי אין כל מחסיר לו, והוא גם הוא יבוש לבוא ולבקש מלפני איש זר למלא לו די מחסורו, ואך על פי דברי „שלום עליכם" אשר במו נקדם את פניו אנחנו, על פי השאלות „מאין? ולאן?" אשר נציע אנחנו לפניו, יבוא אתנו בדברים ויגלה לנו את מצפוניו, וישפוך מרי שיחו לפני האיש המדבר אליו, ואך לרגלי השאלות ההן יִוָּדַע לנו כי חסר יבואנו – והושענו לו ברב או במעט...

אחיטוב הקשיב קשב, רב קשב, ולבבו היה כים נגרש; שמע הפעם מלים אשר אזנו לא שמעתן מעודו, ומעיו המו עליהן.

„אלה המה האנשים אשר אנכי קץ מפניהם, ואלה המה מעשיהם! חשב בנפשו לעת כזאת – זאת היא החברה אשר מאסתי בה ואשר אמרתי כי געלה נפשי אותה, וזה הוא פרי מעלליה!... אמת בפי המשל: „לפי בגדיו יְכֻבַּד האיש בביאו, ועל פי שכלו – בצאתו", כנים הדברים האלה, כנים הם גם בדבר איש פרטי וגם בדבר חברה ועדה בכלל... הנה עוד הפעם אראה עתה כי לא לפי ראות עין נשפוט על לב איש ורוחו בקרבו; הנה נתיפה מאד בארעסבא

למראה עין, הן נלבש מחלצות, הן נתהדר ביפי פנים, בשפה צחה, בפה דובר חלקות, על כל תנועה בלתי הֲגוּנָה נבקש „סליחה", ובעד כל שֵׁרוּת וטרחה קטנה נודה פעמים ושלש; אולם כל אלה הנם מן השפה ולחוץ; כל אלה הנם דברים אשר בלי דעת ובלי חשבון נעשם, כיד ההרגל הטובה עלינו — ובלבנו פנימה אין רגש, אין אהבת-אדם, אין חסד ואין חנינה; הן צדק בפי האיש הזה כי נראה עניים מרודים ואין שם על לב, נראה אנשים זרים נודדים ללחם ואין מתבונן, כמה יסובבו בחוצות אדעססא באין משען ומשענה, כמה יאבדו בענים באין מושיע. . . והיהודים האלה, אשר שחקתי ולעגתי למראה פניהם ובגדיהם, היהודים האלה רחמנים הם וגומלי חסדים, מתחת לבגדים הצואים האלה ישכון לב טוב ונפש זכה". . .

— מדוע זה יעמיק אדני במחשבותיו? שאלהו ר' שמעון, בראותו כי פעלו דבריו על לב האורח „האשכנזי" — האם לא תתן אֵמון בדברי?

— האמנתי בדבריך — ענהו אחיטוב וקולו העיד כי ממקור לבו יצאו הדברים — ונפשי יודעת מאד כי גם צדקת בשחרך למוסר אותנו בני הערים הגדולות. . .

— והנה הפעם אובה להראות לאדני כי כנים דברי — אמר ר' שמעון בהרב ויעמד את פניו — הן גם אדני גֵּר בעיר הזאת, לא ידע צאת ובוא, לא ידע את אנשי העיר הטובים וגם הרעים ועל כן קדמתי פניך לאמר כי בי בעזרך. . . הן ה' הנן את אדני בעשר, ומה מידי יקח? ועל-כן אנחהו בעצתי; הן מצות „הכנסת אורחים" גדולה היא מאד, מצוה אשר מפרותיה נאכל בעולם הזה והקרן קימת לעולם הבא, ומצוה כזו הבאה לידי אמהר מאד לעשותה; הן ברכני ה' גם אותי, הנה נא זקנתי, בני ובנותי יחיו בנחת ודשן מלא ביתם, גם אנכי — תהלה לאל! — לא חסרתי דבר, ביתי בנוי לתלפיות וכספי יתן לי פרנסתי ברוח; במסחר לא אשלח עוד יד, ויתר שנותי נדרתי לה' לעסוק בתורה ועבודה, בצרכי צבור ובמצות, על כן ארדוף מצות ה', ארדף צדקה וחסד, ואשמח מאד כי כאלה יבואו לידי — ואקימם. . .

— תיטיב מאד לעשות, וכל ישר דרך יודה לשמך, ענהו אחיטוב בתֹם לבבו ולא גרע עין ממנו.

— והנה קדמתי היום בבקר את פני אדני, יען כי אֹבה לדבר דברים אחדים באזנו לטובתו. . .

— „לטובתי"? ! שָׁנָה אחיטוב את דבריו בתמהון.

— אמנם כן.

אחיטוב הביט בפניו, כמו יחכה מאד למוצא פיו, אך ר' שמעון כלא הפעם שפתיו, ויחשב גם הוא רגעים אחדים.

– ומה הדברים אשר בפיך? שאל אחיטוב.

– „עוד היום גדול"! ענהו ר' שמעון בלשון הכתוב.

אחיטוב לא הבין למענה פיו ויחשה גם הוא.

– הן לא בחוץ נדבר דברינו – הוסיף ר' שמעון בראותו כי לא הבין אחיטוב בדברו עברית – ומה גם בדבר הנוגע גם לאיש אחר, אשר אדני נתן אמון בו...

אחיטוב, אשר אמנם לא ידע את אנשי העיר הזאת, שמח בנפשו מאד כי הקרה ה' לפניו איש זקן נכבד אשר ינההו בעצתו ואשר יזהירו מן האנשים אשר יבוא בברית המסחר אתם ואשר צדקתם ותמתם לא ילכו לפניהם.

– רב תודות לך, אדון נכבד, על כל הטוב אשר תאמר לעשות לי ואתה לא ידעתני מתמול שלשום.

– כל ישראל אחים המה – ענהו ר' שמעון וַיִּתַּמָּם מאד – כלנו בני אב אחד נחנו, ותורה אחת לנו אשר תלמדנו לעשות טובה והסד עם כל אדם, כַּמֻּכָּר כזר.

אחיטוב הוסיף להתפלא, הפלא ופלא.

– ומה שֵׁם אדני?

– שמי הוא שמעון וכנויי בהרב, כי אבי היה הרב בעיר הזאת, ושמו נודע לתהלה בכל הארץ, כי אין כמוהו חריף ובקי ירא אלהים וצדיק בכל דרכיו... הן אדני עוד צעיר לימים, ובין הרבנים לא יתחשב – הוסיף שמעון בצחוק־נעים – אבל שאל נא זקני העיר ויספרו באזניך את כל פרשת צדקתו...

– ושמי הוא שלמה למשפחת אחיטוב.

– ידעתי – ענהו בהרב בשפתי חן – והנה שמעתי לאמר כי משפחת אדני למשפחות הגדולות בישראל תחשב.

אחיטוב לא ענה דבר.

– ואם על אדני טוב – הוסיף ר' שמעון לדבר, בראותו כי כבר לקח את לב אחיטוב – ואם יש את נפש אדני יבא נא אתי לביתי – הנה הבית הזה קרוב הוא אלינו – ושם נדבר דברינו באין מפריע.

– טוב הדבר, נלכה.

בדממה הלך אחיטוב אחרי מנהלו, ולרעיוני נפשו – אין חקר!

„מה־טובו מנהגי ישראל, ומה־נחמדו! חשב בלבבו בלכתו על יד ר' שמעון – בטוב וחסד יסודם, ועל שלום וצדק אדניהם הטבעו, אהבת־

אדֹם שמי למו לקו, ומנוחה שאננה – למשקלת; מי יתן ואגירה באהלך ישראל, אשכין בצל קורות בתיך ואחסה בצור משכנותיך!"...

והנה המה באים בחדרי בית ר' שמעון.

אשתו אשר ישבה על יד החלון, ובידיה ארגה פוזמק, חרדה מאד לקראת האורח אשר אישה הביא לביתו.

גם ר' שמעון חרד לקראתו, ובידו נתן לו כסא לשבת.

– הלא אדני לא סעד עוד את לבו – אמר אליו בשפתי-חן – מהרי נא, אשתי, ותני נא לנו יין-שרף ועוגת-דבש.

האשה קמה ממושבה לעשות כאשר צֻוּתה.

– אנחנו החסידים לא נעשה דבר, וגם לא נדבר בעסקינו טרם יהיה יין שרף על השלחן – העיר ר' שמעון בשחוק-קל – בראשונה נברך לאלהי השמים, ואחרי כן נחשוב בדבר משלח ידינו על הארץ.

– גם אנחני „האשכנזים" איננו מן הנזירים – ענהו אחיטוב בשחוק גם הוא – גם אנחנו נשתה כום מלא בשבתנו לדבר.

אשתו הגישה את המשקה ואת העוגות וימלא ר' שמעון כוסו ויברך וישתה כמעט ויושט ידו אל אחיטוב:

– לחיים! לחיים! אמר אליו וישתה אף מלאהו שנית בעד אחיטוב.

– המצאה עירנו חן בעיני אדני? – שאל בהרב שלא כמתכוֵן את אורחו – הן עירנו קטנה היא, ואיך תישר בעיני איש כמוהו אשר אֻמן באדעססא מנעוריו?

אמנם כן – השיבו אחיטוב מלים בשפה רפה – חזות העיר ומראה פני בתיה לא יוכלו להפיק רצון מאת האיש אשר יגור בעיר גדולה כאדעססא, עיר כלילת יופי אשר לא יחסר כל בה; אפס כי אנשי העיר הזאת, חיי משפחותיהם הטהורות, מעשיהם הטובים, השלום השלוה אשר ישרו בבתיהם פנימה, והצדק והתמימות אשר בלבבם – אלה מצאו חן בעיני מאד.

– והאיש אשר בביתי יגיר אדני, הגם הוא מצא חן בעיני כבודו? – הוסיף ר' שמעון לשאול בלעגי-מעוג – הן שמעתי לאמר כי בבית ירוחם הָרַמָּאִי מצא לו מעון לשבתו – הלא?

נבהל אחיטוב לשמוע כנוי „הרמאי" יוצא מפורש מפי הזקן הזה, וכאיש אשר פחד פתאם יבוא לו התעורר מאד.

– „ירוחם הרמאי"? ! עָנָה את דברי בהרב בתמהון רב וכמו ישתומם לבו מאד על השמועה אשר שמע.

גם ר' שמעון ראה ויבן לה כי החריד את לב אחיטוב וכי הרעיש את נפשו מאד.

– אַל נא ישתומם אדני למשמע אזניו – אמר ר' שמעון בקרת רוח, כאיש המספר דבר ידוע – הנה זה שמו אשר יקראו לו וזה כנויו; הן את כל כספו ואת כל רכושו אשר רכש אך ברמיה בא לו, זה לו כעשרים שנה אשר נודע שמו ואשר ילך הלוך וגדל; כל אנשי העיר יודעים מאד את מצבו לפני עשרים שנה כי בין העניים נמנה, בין דלת העם, בין השְׁבים; מי ידע אז את האיש הזה? או מי בא בדברים אתו? – האם יצא חטר מגזע היחים? האם הנהו נצר משרשי הרבנים?... בן דלת העם הנהו, בן איש בלי-שם אשר צאצאי מעיו כמוהו, ואך מעשי נכליו עמדו לו ויאסוף כסף למכביר, ועתה בין עשירי העיר יחד שמו...

הדברים האלה הפליאו את לב אחיטוב, הן שמעה אזנו ולבבו הבין כי השנאה והקנאה מדברות הפעם מתוך פי האיש אשר זה כרגע השמיע דברים נעמים, דברים אשר אהבת האדם מוצאם ותקופתם על מדות טובות והנהגות ישרות, ואיככה התהפך כרגע? איככה ילך רכיל בעמו האיש אשר אהבה וצדקה על שפתותיו?... וישתומם אחיטוב, ויתפלא, ולא מצא את החידה.

– האמנם כן היא ואנכי לא ידעתי! – אמר אחיטוב בחפצו להוציא עוד מלים מפיו – הנה חשבתיו לאיש ישר הולך, סוחר אשר אין עולתה בו.

– הנה כי כן ישגו האנשים – ענהו ר' שמעון בקול מורה להועיל – אנחנו בשר-ודם הננו מלאים שגיאות, ועל כן אמרה תורתנו הקדושה: „לפני עור לא תתן מכשול" לאמר: כי מצוה היא על כל איש ואיש להזהיר את רעהו השוגה מָלֶכֶת בדרך המלאה צנים ופחים, ומה גם לאיש זר הבא לחסות בצל עיר נכריה אשר אנשיה מוזרים לו ואת סוחריה לא יכיר וילך ויכָּשֵׁל – הנה אהבת האדם ומצות התורה עלינו חזקה להצילו מפח טרם תלכדנה רגליו בו, עלינו לשמר את צעדי העִור לבלי תנגפנה רגליו מבלי-דעת... והמצוה הזאת הביאתך, אדני, היום הזה לביתי...

אחיטוב הביט בפני ר' שמעון, כמו יאבה להכיר במבטי עיניו אם אמת נכון הדבר, ואם אמנם לב טהור יתן הדברים האלה בפיו.

ור' שמעון הוסיף.

– הנה גם אתה אדני לא ידעת להזהר ובאת ביתה הנוכל הלזה, והוא יטך ברוב דבריו וחלקת לשונו, ויראתי מאד פן תפול בשחת יפעל... ועל כן קדמתי היום הזה את פניך, למען אשר אזהירך, ולמען אודיעך את אשר לפניך...

– רב תודות לך, ישיש נכבד! על כל הטוב אשר תחשוב לעשות למעני, ואתה לא תדעני מתמול שלשום, אמר אחיטוב בשפה רפה, כי אמנם לא ידע איך ידון בדבר הזה.

„פליאה דעת דברי האיש הזה ממני – חשב אחיטוב בלבבו – נשגבו, לא אוכל למו! לא אוכל לרדת לסוף דעתו ולבוא לסתרי מזמותיו. . . הן הוא בין היראים נמנה, דבריו אך דברי חן המה וכל אמרות פיו אך בדברי תורה ומוסר נוסדו – ואיך ילך רכיל בעמו? . . . ואולי אמנם צדק בפיו, אולי אמנם איש תככים הנהו זה ירוחם האיש? ואולי אמת נכון הדבר כי הריעותי לעשות בשומי משכני בביתו ומבטחי בו?”. . .

– הן גם עתה – הוסיף ר' שמעון כמו ידע מחשבות אחיטוב לעת הזאת – גם עתה יצטדק ויתמם בעיני כבודו למען אשר אדני יתן אמון בו – הן ידע כי כסף רב לאדני, ידע כי עשרך יביא אשר בעיר הזאת ומשכרת רבה תבא לרגליך, ויאמר יהיה נא הוא לבדו הקוצר ברנה אֲלֻמּת עבודתו, הוא לבדו יקח לו את כל השכר הזה. . .

ויִּצְחַק אחיטוב בקרבו לשמע הדברים האלה.

„עתה זה ידעתי מה כל החרדה אשר חרד ר' שמעון עלי – חשב בנפשו הפעם – הנה יחשבוני אנשי העיר לעשיר גדול, ידמו בנפשם כי כסף משחק לי, ואוצרות זהב במכמני, ועל כן ייראו פן יבלע ירוחם את כל החיל אשר הבאתי הנה”. . .

– אַל יפול לב אדני עליו – אמר אחיטוב בקול – הנה גם אנכי לא תמול הנני על האדמה הזאת, גם אנכי הנני יודע להלוך נגד הרמאים; ואחרי אשר עוד הפעם אשלם תודה רבה לאדני על כל הטוב אשר הוא חושב למעני, אבקשו כי נחדול הפעם מזה, יבא יום ויראה כי גם אנכי לא אתן את נפשי לצודדה כצפור. . .

ואחרי אשר הסב את שיחתם על דבר הבניה, ואחרי אשר הבטיח לר' שמעון נאמנה כי מלחמה לא תבוא בשערי העיר הזאת, יצא אחיטוב מאת פני הבית בלוית מחשבות ממחשבות שונות.

„הן אמנם נוכחתי לדעת כי קנאת־ההשתכרות וההתחרות נתנה דבריה בפי הזקן „היירא” הזה – חשב בלבו בלכתו לביתו – הן אמנם ידמו אנשי העיר כי עשרי רב, וכל אשר יגע בי יעשיר עשר גדול; אולם בכל זאת גם לי לדעת אולי דברי אמת בפי הזקן על דבר ירוחם – ונבאשתי בעיני שרי הצבא ובעלי הפקודות. . . והנה עלי לחשוב את דרכי ולדרוש אחרי בעל בית מלוני, למען דעת אם נכון לפני לשבת בביתו”. . .

טו

שִׂפְרָה.

אִשָּׁה עִבְרִיָּה, מִי יֵדַע חַיָּיִךְ?

. . . .

עָצְבֵּךְ וּמְשׂוֹשֵׂךְ, שִׁבְרֵךְ וּמַאֲוַיָּיִךְ
יֻוָּלְדוּ קִרְבֵּךְ, יִתַּמּוּ תוֹכֵכִי...

י. ל. גארדאן.
(„קוצו של יו"ד", א').

שוגה במחשבותיו אלה בא אחיטוב לבית מלונו – הוא בית ר' ירוחם.

בא – ומחזה נפלא לנגד עיניו.

שפרה ישבה יחידה וגלמודה בבית, בחיקה ינוח בד לבן אשר התפר – אפס כי בטרם בוא אחיטוב לא אחזה את מחטה בידה אף לא שמה עין ולב אל הבד אשר בחיקה, ויהי אך שמעה כי הדלת הסב על צירה מִהֲרָה וַתַּשְׁמֵט מאת ידיה את אשר אָחזה בו, ובחפזה הסתירה מתחת לַבַּד את הדבר ההוא, בידים ממהרות לקחה את המחט, פניה אדמו כמעט קט, עיניה הבריקו מאד – ואחיטוב בא הביתה.

הכרת פני שפרה ענתה בה כי נבוכה היא, ידיה לא מצאו כרגע את מקום התפירה אשר בבד, ועיניה אשר באו לעזרתן למצוא עד מהרה את אשר תבקש גם הן היו משוטטות הנה והנה, כמו על אפה ועל חמתה נלאו הפעם למצוא, ותהי מגששת כעור באפלה... אחיטוב הכיר את האותות האלה, וישם עין בשפרה, וכמצחק אמר:

– אַל נא תבהלי, עלמה, עד מאד! אנכי לא אגלה את מסתריך...

שפרה נכלמה עוד, פניה אדמו מאד, ותיר הצים ואש מעיניה אשר הביטו כרגע בפני אחיטוב.

– אין סתר במעשי ידי, אדני! ענתה בדממה ותשפל ותעמק להביט בבד אשר בידיה.

אחיטוב לא הסיר עין מנגדה.

– הנה ראיתי כי הסתרת דבר בבואי – ענה לה בשפתי חן

וכמו יצחק למבוכת נפשה – הגידי נא לי: מה היא הסחורה-האסורה הזאת?

– אין דבר – ענתה שפרה במבוכתה ותתאמץ להצהיל פניה ולהביא שחוק-קל על שפתותיה – סחורות-אסורות לא תבאנה בביתנו...

– לשוא תתחמקי, לשוא תסתתרי – אמר אחיטוב כמו יאמר לגרות אתה מדון – הן שמץ דבר ראיתי ואבין מאד לכמו אלה.

ושפרה עושה כה וכה למצוא את מקום התפירה בחפזה, למען אשר תשוב למלאכתה ולמען הסיר את החשד מעליה, והנה – נָגֹל הבד אשר בחיקה, וקצה דפי ספר גֻלָּה נגלה לעיני אחיטוב.

– הנה מצאתי! נבעו מצפוניך, והגנבה השופה! אמר אחיטוב בצחוק בחפצו לקחת את הספר בידו.

שפרה נבהלה, עיניה שוטטו בכל עבר ופנה כמו תבקש לה מנוס ומפלט מעיני אחיטוב אשר לטשן עליה, ותסתר עוד הפעם את הספר בבד אשר בחיקה.

– הן אנכי ראיתיו כבר – הוסיף אחיטוב בחלק-שפתיו, ויושט שנית את ידו לחפש אחרי הספר – לא תוכלי עוד הצפינו... ועתה אַל נא תבושי מפני, אם גם אחד מספרי העברים הוא, הן עברי גם אנכי...

ואמנם כדברים האלה חשב אחיטוב בלבבו, כי אמר בטח הנהו אחד הספרים בשפת יהודית אשר ראה כאלה פה בבית, וכי בושה הכסה פניה להראותו; ויתאו אחיטוב תאוה לראות במה תשגינה נערות ישראל בעיר סכות הקטנה הזאת.

אחיטוב אחז ביד שפרה כמו יאבה להֵאָבק אִתָּהּ, ולקחת את הספר בחזקה.

ותרעד מאד יד שפרה באחוז יד אחיטוב בה, פניה אדמו מפנינים, עיניה בערו כאיש פלדות, וכל מַרְאֶהָ היה נשגב ברגע ההוא.

שפרה שמטה את ידה מכפו ותתן לו לקחת את הספר אשר בחיקה.

ומה נבהלה נפש אחיטוב בפתחו את דפי הספר ובמצאו כי הוא – ספר השירים לנעקראַסאָוו בשפת רוססיא...

רגעים אחדים הביט בפני שפרה כמשתומם, רעיוניו נבוכו אשתוללו שרעפיו, וכמו איש אשר לפתע פתאם יראה דבר אשר לא שער מעודו, כאיש אשר ישמע פתאם קול הרעם ביום צח, – כן נרעש לב אחיטוב וכן נדהם רוחו לעת הזאת: מחשבותיו עזבוהו, ויבט בפני שפרה אשר העמיקה הביטה במעשה ידיה כמו יראה להביט בפני האיש הזה אשר גלה מצפוניה, ואשר ידע עתה את מסתריה.

– הנה כי כן ! – אמר אחיטוב רוססית ויפריע את הדממה אשר שׂררה זה רגעים אחדים – הן תדעי לקרוא בשפת ארצנו, ומה גם שירי נעקראסאוו, וזו תהלתך, עלמה נכבדה!... ומדוע זה תבושי בכמו אלה?

– לא בוש אבוש–ענתה אותי שפרה רוססית גם היא – אפס כי...

– תיראי... כלה אחיטוב את הדברים.

שפרה לא ענתה דבר.

– הגם מפני תיראי? הגם ממני תפחדי? – הלא תדעי הלא תביני כי אנכי כבד אכבדך בעד הדבר הזה, ואודה לה' חסדו כי מָנָה לי נפש משכלת אחת, נפש יפה זכה וטהורה כמוך, אשר אתענג להרבות שיחה עמה בעמק-הפתאים הזה.

שפרה גם היא נדהמה מאד: ברגע אחד נגלו מסתריה, וברגע הזה תשמע, כמעט בפעם הראשונה לימי חייה, חלקות בשפה ברורה מאיש זר, והאיש עשיר, רך בשנים, וּמשכיל גם יחד.

– רב תודות לאדני בעד החנף אשר יחניפני – אמרה בשפה רפה ובקול רועד מאד ותהין להביט בפניו רגע קטן בעיניה אשר חצבו להבות איש – אולם לו ידעו אבותי כי הנני קורא בספר הזה... הן מהם אסתתר, והיה כי יבואו עתה אבי או אמי החדרה, יואל נא אדני להגיד כי ספרו הוא זה, אשר יקרא בו...

– הנני נדרש לשאלתך זאת – ענה איתה אחיטוב, ולא הסיר עין ממנה – בכל לבבי אעמוד על ימינך... אפס כי מאד מאד הפצתי לדעת איפה לקחת את הספר הזה? מי אלפך דעת בשפה הזאת, ומי ומי הוא האיש אשר לו ספרי רוססיא החדשים בזה?

– סוד אחר לא אגלה, ענתה אותו שפרה.

– האם גם פלוני האיש במסתרים יקרא ספריו, וגם הוא ירא הנהו מפני חמת אחיו החסידים?

– אמנם כן.

– אבל ממני הן לא יירא...

– הרף נא מזה אדני, אנכי לא אוכל לקרוא בשם האיש לפניך.

– אם אמנם סוד כמוס הנהו לא אכביר במלים בדבר הזה, לא אובה להמרות דעתך, עלמה נכבדה!

– רב תודות לאדני.

– הגם ספרי רוֹמָנִים קראת? שאל אחיטוב בצחוק-קל.

– קראתי מהם רב, ענתה שפרה בדממה.

ושיחתם הסבה הפעם על-דבר הספרים והסופרים בשפת רוססיא, על דבר הספרות בכלל, ונסבה על דבר חיי החברה בעמים ובישראל.

אחיטוב התפלא לשמוע חות-דעתה בדבר הזה, אשר אף כי לא הסכים בדעתו למשפטי פיה, אף כי ראה והבין לה כי דרכי חייה, וחיי החברה אשר הָיְּתָה בקרבה עצרו בעד ההפתחותה, וכי השקפותיה על החיים בכלל הן הנה רק לפי מושגיה אשר קנתה לה בעיר הזאת – אולם נפשו מצאה גם בה את סמל דמות השלום, השלוה והשקט אשר ראה בכל אופני החיים בזאת העיר, ואשר התאוה תאוה לאלה מאד; כל דבריה ומשפטי פיה אשר הרבתה להלל את הסופרים והספורים אשר יהללו את חיי המשפחה הזכים, אמון רוח האיש והאשה, ושלום הבית, ותרב לחלל את הסכסוכים, ואת הפרעות, את המרי ואת הסוררים אשר מצאה בספרי הרומנים האחרים, – כל הדברים האלה היו לרצון לאחיטוב בעת הזאת, הם היו כהד לבבו, וכמו אשר העתיקה את רגשות נפשו במו פיה.

– הן לא אדע את דרכי החיים אשר יתארו לפנינו בהרומנים, מעודי לא יצאתי את פ נ י העיר הקטנה הזאת, ובין אנשים אשר לא מבני-ישראל המה לא אבוא, וחברתם מוזרה לי – אמרה שפרה בהמשך דבריה אל אחיטוב – אפס כי אם אמת נכון הדבר, אם אמנם רבו הסכסוכים גם בחיים כאשר יתארו בספוריהם, אם אמנם רב המרד והמרי בכל משפחה ומשפחה, אם בת קמה באבותיה ובן הנהו ממר ליולדתו, אם האהבה היא תגרה מדון, תקח לב הבנים מעל האבות ובין אחים תפריד, – אם כה הדבר אז נתגאה א נ ח נ ו ה י ה ו ד י ם בצדק בחיי חברתנו, במשפחותינו ובשלום השורר בבתינו...

אחיטוב צחק בקרבו לתמת לב הנערה התמימה הזאת, אפס כי עם זה הכיר גם את צדקת אמריה ויושר משפטיה.

– והיה כי תבואי לאחת הערים הגדולות – ענה אחיטוב ושחוק קל עבר על שפתותיו – ותראי ותוכחי כי גם היהודים למדו אל דרך הגוים אשר סביבותם בכל הנוגע לדברים האלה...

– האמנם?

– כן כן הוא!

– והנה אמת נכון הדבר כי ב נ י ם-מ ש ח י ת י ם, ב נ י ם ס ו ר ר י ם כאלה ימצא עלי אדמות...

– אל נא „משחיתים וסוררים" תאמרי למו – אמר אחיטוב אשר דבריה האחרונים היו לו לזרא – הן אם יד ה א ה ב ה תגע בך גם משפטיך על ה נ א ה ב י ם תשני ואחרת תדברי...

– הן גם הפעם רק האהבה דוברת בי ורוחה על לשוני ה...

– התדעי גם אהבה? ובעיר הזאת? שאל אחיטוב משתומם למשמע אזניו.

– מדוע זה תתפלא, אדני? – ענתה שפרה בחן שפתים ותישר להביט בפני אחיטוב – אמנם אהבתי...

– מי הוא המאֻשר הזה? התוכלי ותגידי לי את־מי תאהבי?

– אוכל ואגידה.

– את מי?

– את אבותי!... ענתה שפרה וצחוק נערה תמימה עבר על שפתותיה שושנים ועיניה הפיקו רצון־רב וחן מאד.

ואחיטוב נפעם מאד, לא הסיר עין ממנה ולא דִבר דָבר.

– שמע נא אדני – הוסיפה שפרה אחרי דממה קצרה – הן הואלתי נא לדבר את אדני על דבר הספורים והרומנים אשר קראתי, אַל נא ידמה בנפשו כי המה לא פעלו עלי מאומה, הן גם לי לב, וגם בעורקי דם יזלו... המה למדוני לאהוב את אבותי, למדוני לשקֵץ ולתעב את הסכסוכים והפרעות אשר יביאו אסון רב בבית אשר שלוה בו, – והמה למדוני גם לסבול ולטמון בחֻבי מחשבות נפשי...

– הגם אַת תסבלי? הגם בחֻבך מסתרים נטמנו?

ובטרם עוד ענתה שפרה על השאלות האלה סבבה הדלת על צירה, ור׳ ירוחם בא הביתה.

אחיטוב פתח בחפזה את ספר־השירים ויבט בו בלא רצון, ושפרה נתנה עיניה בבד ובמחט.

– האם בבית תשכנה רגלי אדני? – אמר ר׳ ירוחם אחרי ברכת הבקר – ואנכי חפשתיך ברחוב העיר.

– זה שבתי הביתה מעט, ענהו אחיטוב בשפה רפה.

– ואנכי הנה כבר דברתי את האמנים ואת חרשי העץ...

אחיטוב זכר את דברי ר׳ שמעון אליו, ויירא לנפשו פן אמנם צדק בפיו, ופן יְבֻלַּע למסחרו בלכתו אחרי ירוחם ועצתו, ויגמר אמר לבלתי היות מהיר בזה.

– הנה אחכה עוד על מכתב אחד מאדעססא, ועל־כן לא אעשה עוד דבר עד בואו.

– היחכה זמן רב עליו?

– ביום מחר אקוה לקבלו.

– ואם כן אלכה נא ואומרה לאנשים כי יחכו גם הם עד יום המחרת.

– אם טוב בעיני אדני, ואם יואילו האנשים לחכות – מה טוב!
– אולם אנכי אחשה לצדק כי את ראש האומנים אשלח הנה. אדני ידע את אשר לפניו.
– טוב הדבר! גם לזאת אשא פניך.
אחיטוב חשב מחשבות עת מעטה.
– ואם על אדני טוב – הוסיף אחיטוב ויאמר – אלך גם אנכי אתו יחד לרחוב העיר, ואדברה שם עם האנשים האלה; הן המלאכה נחוצה לפני, ומדוע זה אתמהמה?
– לו יהי כדבריך.
ושניהם יצאו מאת פני הבית.

* *
*

ושפרה נשארה יחידה ומחשבות נפשה גברו עליה מאד.
הבד נשמט מידיה, והמחט מבינות לאצבעותיה, ידיה גם הן נפלו על חיקה, ועיניה הביטו נכחה, ותחשוב מחשבות.
„הנה נגלה סודי, נגלה – לאיש זר! חשבה בנפשה אחרי אשר אחיטוב יצא את אביה מן הבית, – הנה בא איש מעיר רחוקה וגלה את מסתרי, חשף את אשר היה כמוס עמדי, ואת אשר אין איש – מבלעדי בנימין – יודע אתי יודע הוא... ומי יערוב עָרְבָּה לפני כי ישים מחסום למו פיו, כי יאבה גם הוא להסתיר דבר, וכי הסוד הכמוס הזה סוד יִשָּׁאֵר עוד?... הן כמצחק דִּבֶּר אתי את דבריו, לשחוק בעיניו הייתי – ומה מאד מֵאֲנָה נפשי כי יתקלס האדון אחיטוב בי, וכי ילעג לי ויבוז למשפטי פי... האיש הזה אמנם דבר חלקות באזני, אמנם שמע באזנים קשובות את דברי... והנה כאשר אחזה לי אני הנהו משכיל מאד זה זה האיש, יודע הוא שפות שונות, קרא ספרים הרבה, ולכלם בשם יקרא, ואיך לא ילעג לנערה בת כפר כמוני היום?... בת כפר אשר לא ראתה מעודה גם את חזות עיר גדולה, ובחברת אנשים משכילים לא באה, ואת שיחם ואת הגיונם לא תדע... ומה מאד חפצתי לדבר אתו עוד, להזהירו כי לא יגלה לאיש דבר כי ראה שירי נעקראסאוו בידי, הן הדבר הזה לשחוק בעיניו יהיה, והדבר הזה יוכל להביא לי רעה ויגון"...
והמון מחשבות עלו בלבה, רעיונות שונים וסעיפים אין קץ הלמו ומחצו את ראשה, ותקח את הספר בידה ועיניה הביטו בו – אך לא קראה את הכתוב שמה, מלה מלה לבדה עלתה לפניה מבלי אשר תוכל

עתה לצרפן, לדעת ולהבין את פשרונן ובאורן.

רגעים אחדים ישבה ותעמק לחשוב, לא ראתה כי הדלת נפתחה וכי אמה באה אל הבית, וכי כבר קרבה אליה.

– שפרה! – קרא לה אמה – מה זה בידך?

שפרה התעוררה פתאום לקול הקריאה הזה, בחרדה הביטה בפני אמה, וכנבהלה, כאיש אשר יעור לפתע משנתו, לא ידעה את אשר לפניה.

– מה לך? הגו שפתותיה בדממה.

– מה הספר אשר בידך?

– הן „האשכנזי" ישב בזה וקרא בו, טרם בוא אבי לקראו החוצה, ובצאתו עזבהו פה ואשימה עין עליו...

– ומה דִבֵּר אתך האיש הזה?

– לא דבר מאומה... ענתה שפרה בנתנה את ספר־השירים על הכסא אצלה.

– אל תרבי שיחה אתו – העירה לאה את אזני בתה למוסר – לא יאות לבת ישראל להג הרבה, ומה גם את איש כמוהו... לו ידעתיו מראש, כי אז לא נתתי לו גם מעון בביתנו גם לאכול בחברתנו; הן הוא בשם ישראל יִקָּרֵא, ואת דתי היהודים איננו עושה...

– לו כנוצרי יהיה בעיניך... ענתה שפרה.

– הן גם הנוצרי יעבוד את אלהיו על פי דרכו, והוא כזה וכזה לא יעשה – אמרה לאה בתלונה כמו אמנם לאחיטוב תטיף מליה – הנה טוב נוצרי ירא־אלהיו מן יהודי הבלתי־מאמין כזה...

שפרה לא ענתה דבר ותוסף לקחת את הבד ואת המחט בידה.

ואמה הוסיפה:

– שמעי נא בתי, הנה זאת מעשה אביך להביא את „הגוי" הזה בביתנו, ועתה השמרי נא מפניו, אל־נא תתרעי לו, ילך נא בדרכיו כאשר יחפוץ ואנחנו נשאר יהודים כאשר היינו... ישב נא אתנו שנים שלשה ירחים, ומדרכיו אל תלמדי, שטי מעליו ועבורי – ראי הזהרתיך!

„את דבריך אלה לא אשמע, חשבה שפרה בלבבה, – אנכי אֲדַבֵּר לו כל עוד ישב בביתנו, ואם יש ספרים במלתחתו אבקשהו כי יתנם על ידי למקרא, ומדוע אסתיר פנים ממנו, והוא דבר היום רכות באזני?"...

לאה שבה לבית המבשלות, ושפרה לקחה עוד הפעם את הספר בידה.

„הנה עתה אוכל לקרוא בו, והיה כי יראני אבי או אמי ואמרתי כי ספרו הוא זה".

כה חשבה שפרה ותוסף לקרוא.

טז

נִכָּרִים דִּבְרֵי אֱמֶת.

גם אחיטוב יצא מאת פני הבית בלוית מחשבות רבות ושונות. מעבר מזה בא דברי ר' שמעון הזקן ויסיתהו בשפק, ומעבר מזה נרעש לבבו למחזה פני שפרה וספר השירים בידיה; והנה גם דבריה והשקפותיה על החיים והספרים אשר קראה הוסיפו לקחת את לבבו, הוסיפו שאון בנפשו והמיה ברוחו.

„הנה התמימות היא עטרת תפארת לראש נערה בתולה – חשב אחיטוב בנפשו – ומה מאד תשוה הוד והדר על זאת שפרה העלמה? בדבריה שמעתי את קול הַתֹּם והענוה בדברם, ובמשפטי פיה – משפט הצדק, השלום והחן... מה-נָּהֲנֵיתְ, שפרה, בבואך להנות אשר המשפחה ואהבת האבות! מה יקרת, מה נכבדת אהבה ישרה אהבה זכה כזו! בנות אדעססא לא ידעוה ועלמות עירנו לא תָבִנָּה לחין ערכה"!...

ולפני עיניו חלפו עברו זכרונות ימי נעוריו, זכרון שיחותיו את העלמות בנות עשירי עם ואשר למשכילות תחשבנה, זכרון השקפותיהן על החיים, האהבה והספורים-בספרות – ולבבו נפעם מאד...

– מה זה תעמיק לחשוב? – שאלהו ר' ירוחם אשר הלך על ידו, ואשר התפלא לראות כי יגרע שיחה בדרכו.

– אחשוב לדעת מה בין אנשי עיר אדעססא אשר אנכי אגור בתוכה ובין אנשי העיר סכות הזאת.

– ומה דעת אדני בזה?

– הן את אנשי העיר הזאת לא אדע עוד – ענה אחיטוב בבוא זכר ר' שמעון בהרב לפניו – אבל לבבי יחשוב כי בעיר הזאת יחיו האנשים בשלום, אין קנאה ואין שנאה ואין תחרות בעיר הזאת...

– מאד מאד ישגה אדני אם יחשוב כאלה – ענה ר' ירוחם ויאמר – היחיו שנים יחדו ולא יריבו? ואם יועדו אנשים רבים וקנאת איש מרעהו לא תשלט בם? יצר לב האדם רע מנעוריו אמרה תורתנו הקדושה, ואנשים בזדון יתנו מצה.

– אבל הלא יראי ה' ושומרי מצותיו המה רב היהודים בעיר

הזאת? וכפי אשר שמעתי המה עושים טוב וחסד רב גם לאנשים זרים אשר יבואו לעיר הזאת...

– אמנם כן — הפריעו ר' ירוחם – דברי אמת הגידו לך האנשים בכל הנוגע לצדקת פזרון עירנו זאת, רֻבֵּי היהודים במקום הזה הנם יראים ושלמים, חסידים ואנשי מעשה, יחוננו דלים וירבו לעשות צדקה בכל אשר יהיה לאל ידם.

– ואיכה ירבו גם לשנוא ולקנא? – התפלא אחיטוב מאד – האם על אלה לא באה מצות ה' ופקודתו?...

– באלה יצרם-הרע יתקפם – ענהו ר' ירוחם בתומת-לבו – הן גדול מאד יצר-הרע של כסף ושל כבוד...

אחיטוב לא הבין למענהו זה, ויבט בפניו ויחכה כי יוסף לבאר לו את הדברים האלה, אך בין כה וכה באו ברחוב העיר ואנשים רבים סבבום, אנשי מלאכה, ואנשי מקנה וקנין, ושיחתם זאת חדלה.

* *
*

לא לשוא התפלא אחיטוב לשמע דברי ר' ירוחם האחרונים, הן הוא לא הבין פשר הדברים ההם, להיות ירא-האלהים ואיש תוך ומרמה גם יחד! – היתכן? שאל שאלה גדולה, הלא גם על אלה באה מצות ה'? הלא גם אלה אסורים על פי התורה?... הן צחק בלבו בבואו הֵנה ובשמעי בפעם הראשונה מאלה האנשים אשר באו לעשות חנף לו לאמר: כי „היהודים האשכנזים" אשר לא ייראו את ה' ואינם מדקדקים במצות „שבין אדם למקום", הנה האנשים ההם ידקדקו מאד בדברים „שבין אדם לחברו", כי השכלתם מביאה צדק ויושר בלבם, וכדומה לדברים האלה השגורים מאד בפי העם. אחיטוב שמע את הדברים האלה וילעג להם בלבבו לאמר: „מה להשכלה וליושר וצדק? הן אמנם הדעת תחוה לנו הַעֲ"ה כי לא יאות להונות איש את אחיו, וכל מרמה שקץ ותועבה היא לה, אולם האם ישקלו „המשכילים" את כל מעשיהם בפלס ההשכלה? האם על-פיה יפלסו המה נתיב למו בארחות חייהם"? – ככה חשב בלבו אז, יען וביען כי בין „משכילים" יחיה, אל דרכם יתבונן, ואפני מעשיהם ידע מאד, יען וביען כי „משכיל" הנהו גם הוא; אולם עתה בשמעו מפי ר' ירוחם כי איש אשר הנהו ירא אלהים וחפץ במצותיו הנה גם הוא איש רמיה ובין מרעים יפיל חלקו, הדבר הזה הפליא את לבבו מאד, עד כי לא האמין לשמועה הזאת.

הן מאד צדקו חכמינו הקדמונים בשומם פדות בין העברות שבין אדם למקום, ובין אלה שבין אדם לחברו; כי יותר שהנה נפרדות אלה מאלה בעקרן ויסודן – הנה נפרדות ונבדלות הֵנה במעשי האדם עלי אדמות. כההשכלה בדעתה וכהדת במצותיה לא תוכלנה לשנות את לב האדם לטוב, לא תוכלנה לפעול על מעשיו ותכונת נפשו, ועל כן נראה כי כאלה וכאלה רֻבָּם סגו, יחד נאלחו, כאלה וכאלה יעזבו צדק ויושר יזניחו, פקו פליליה ויטו אחרי הבצע... ישנם משכילים עֹשי טוב וחסד, ישנם יראי-ה' אנשי אמת ונפשם זכה, וכאלה כמו אלה לא השכלתם אף לא יראתם הורו להם דרך הטוב...

„היראים" יראו עושי רשע ביניהם וידמו בנפשם כי „המשכילים" אשר לא ידקדקו במצות ה' יקימו תחתיהן את היושר ואת הצדק בינם ובין חבריהם; והמשכילים אשר לא ידעו את „היראים" יאמרו בלבם כי שם מעין לצדק משגב ליושר; אנשי עיר סכות אמרו לאחיטוב בתם לבבם כי המשכילים ייטיבו לעשׂות לבן-אדם רעם, ואחיטוב התפלא מאד בשמעו הפעם כי גם ירא אלהים יבוא להונות את רעהו; – אולם כאשר יוכל היות משכיל ונבון דעת ופורע מוסר גם יחד, ככה יהיה איש חסיד בכל לבבו, ירא ה' באמת וחפץ במצותיו מאד בכל נפשו ובכל מאדו, ובעת הזאת גם רַמָּאִ' ואת אחיו יונה בכל אשר יפנה...

– והנה אנשים כאלה רבים מאד בקרבנו, הוסיף ר' ירוחם להחליט את דבריו בדברו שנית את אחיטוב בערב יום ההוא.

אחיטוב חשב מחשבות כל היום הזה על אדות דברי ר' ירוחם אליו בבקר, ונפשו מאנה האמן בדבריו; הן תאר פני ר' שמעון, אמרותיו הרכות, ודבריו הטובים אשר השמיע באזניו ואשר השם „מצוה" לא משה מתוך פיו, כל אלה פעלו פעולה עזה על נפשו: עיניו ראו איש שיבה ונשוא פנים, אזניו שמעו קול איש מדבר בשפה רכה ונעימה, איש רודף אחרי מצות ה', ומבקש לעשות טוב וחסד גם עם אנשים זרים – ואיך יאמין עתה לשמועתו כי אנשים כאלה ירשיעו לעשות?

הן אמנם לא דברו עד הנה מן האיש הזה, ור' ירוחם לא ידע אם דבר עליו בהרב רעות ונתן בו דפי, וכל דבריהם אך בכלל נאמרו, ועל-כן רצה אחיטוב להסב עתה את שיחתם על אדות ר' שמעון בפרט.

ר' ירוחם היה כל היום טרוד בעסקיו, ואך עתה שב הביתה, ואחיטוב חכה עליו. מכונת-הטהע עמדה על השלחן אשר שניהם מוסבים עליו, אין איש זולתם בחדר הזה עתה, גם אשתו גם בתו הלכו להן, ואחיטוב שאלו שנית את שאלתו אשר חשב בה כל היום.

– רבים אנשים כאלה בקרבנו – ענהו ר׳ ירוחם כאיש אשר ידבר בדבר ברור כשמש בצהרים – אנשים אשר ירבו לעשות „מצות״, אנשים אשר תמיד כל היום צדק צדק ירדפו, ובמסחרם יונו את כל איש, ויקנאו בכל אשר יעשה עשר במשפט; ייטיבו לעני ואביון יחמלו על דל, וירעו לכל סוחר אשר בחריצות ידיו ישתכר אל צרור לא-נקוב...

– פליאה דעת ממני!

– הן אדני לא ידע בעיר הזאת עד-מה, ישנו איש אחד פה, שמעון בהרב שמו. והאיש גדול ונכבד בעדתו, לא אכחד כי ידיו רב לו בכל תושיה, למוד הוא, חכם הוא, גם יחוס אבות לו – אביו היה הרב בעיר הזאת – ולפנים היה סוחר חרוץ במשלח ידו, גם רודף צדקה הנהו, גם „עסקן במצות״, גבאי היא בכל חברות הצדקות אשר בעיר... הן ימים יבואו וידע גם אדני את האיש הזה...

אחיטוב שמע באזנים קשובית, ויחכה לדבר המספר אשר שתה את הטהע אשר לפניו.

– והנה האיש הזה הנהו מקנא מאד – הוסיף ר׳ ירוחם אחרי שתותו – שונא הנהו לכל איש אשר ההצלחה תאיר לו פנים, והיה כאשר יראה איש מצליח במעשיו ויהי ערו, ותמיד כל היום יחשוב מחשבות להשחית עין-לחמו, ובכל אשר יפנה ירע לעשות...

– ואם-כן לא את טובתו ידרוש כי אם רעת אחרים, העיר אחיטוב.

– כן כן הוא – החליט ר׳ ירוחם את דבריו – כנחש אשר ישוך רגלי איש מבלי אשר ימלא את נפשו, כן האיש הזה וכן המה מעשיו.

– ומדוע יעשה ככה?

– היא הנהו רודף מאד אחר הכבוד – בֵּאֵר לו ר׳ ירוחם – מתגאה הנהו מאד בכבוד יחוסו, בכבוד אביו הרב, וגם יעז בכספי; והנה לפני שנים רבות היה היא „הגביר״ היחיד בעיר הזאת, האיש האחד אשר סחר את הארץ, וגם לארצות רחוקות שם מרכלתו; רב אנשי העיר הזאת היו מתפרנסים מעמל ידיהם ומסחרם לא פרץ בארץ, ויהי הוא לבדו המוציא והמביא, וכל עניני הקהלה נחתכים על פיו, והיה כאשר יראה כי איש אחד מבני עדתנו יעלה מעלה, ההצלחה תאיר לו פניו ובכל אשר יפנה ישתכר כסף לא מעט – יירא פן יעלה האיש למעלה לראש, ופן יועם כבודו ותפארתו לרגלי עושר האיש ואשרו... ועל-כן היה יהיה ערו...

– האם עד כה יגדיל שיאו למעלה, ועד כה יתגאה על כל בני גילו?

– הן כבר מלתי אמורה, כי אמנם לו הצדק להתגאות, הן יחוסו גדול מאד וגם הוא היה „הגביר" הראשון בעדה הזאת, ואנחנו כלנו אמנם נחלק לו כבוד כיאות לו, מפניו נקום ונהדר את שיבתו בכל דבר – אף כי כלנו יודעים את חסרונו ואת קנאתו . . .

– וגם בין אדני ובין זה האיש לא היתה כל מריבה, הלא ? – שאל אחיטוב כמו יתאוה לדעת סבת הדברים : מדוע זה הרבה ר' שמעון לחרף את שם ר' ירוחם.

– ביני ובינו ? ! ענה ר' ירוחם ויתמה תמוה – הן כבר אכבדנו בכל עת, גם בבית-המדרש וגם ברחוב העיר, גם בביתו וגם בביתי . . .

– האם רֵעות כזאת תשורר ביניכם ? – התפלא אחיטוב הפלא ופלא – האם ידידות רבה ביניכם עד כי תשחרו איש את בית רעהו ?

– ומה זה יתפלא אדני ? – הן נכבד האיש בעיר, ומדוע לא נכבדו ? אנחנו כלנו נדע את חסרונו ונסלח לו, יען כי לא אֵל איש ויהיה חף מפשע . . . ואנחנו כלנו האם איננו מלאים עון וחטאה ? . . .

אחיטוב, אשר מעודו לא שמע דברים כאלה יוצאים מפי איש, השתומם מאד למשמע אזניו, ראה את סמל דמות הצדק לפניו, הענוה והחסד מדברים באזניו – וכליותיו השתוננו מאד !

– הנה בכל חג ומועד נבואה איש בבית רעהו – הוסיף ר' ירוחם בתמת לבבו – וביום שמחת לבנו נתעלס באהבים גם יחד ; על יום חתונת בְּנִי בא ר' שמעון בהרב ויכבדני לשוש אתי משוש – ואכבדהו גם אני מאד ; הן הוא היה „גביר" נכבד בעדתו בעוד אשר אנכי הבאתי בזעת אף את המחיה ואת הכלכלה לביתי ; הוא הנהו בן הרב בעיר הזאת, ואבי, אף כי היה ישר דרך וירא אלהים, אולם יחוסו לא עלה למעלה לראש . . . מדוע אכחד מאדני ? – איש עני היה אבי, איש אשר בזעת אפיו אכל לחם ומיגיע כפיו החיה את ביתו.

– ואדני בעצם ידו עשה לו את כל עשרו ?

– הלילה לי להגיד, כי בכחי ועצם ידי עשיתי זאת ! לא אנכי, ולא בחכמתי כי נבינותי . . .

– ואיככה בא לידו כל הרכוש הזה ? שאל אחיטוב בשמעו את דבריו ובזכרו את דברי ר' שמעון אליו.

– אַל לאדם להתפאר על יוצרו – המשיך ר' ירוחם את דבריו – האדם במה הוא ושכלו וחכמתו כאין ואפס המה . . . לה' הארץ ומלואה ואך מידו כל אלה לנו, הוא הנותן לאדם בינה ולגבר חכמה, היא הוא אזרני חיל גם אותי, ובעזרתו כי חנני עשיתי לי את כל הרכוש הזה – יהי שמו מבורך !

ואחיטוב שומע ולבבו נפעם ונפשו התגעש.

– הן אם אמר לספר חסדי ה' עמדי, ולתנות כל צדקותיו אשר עשה עמי תלא לשוני ושפתי תאלמנה... ידעתי כי לא בצדקתי ולא במעשי הטובים עזרני ה' והביאני הלום... אנכי סחרתי את הארץ, וה' שלח את ברכתו, ובכל אשר פניתי הצלחתי מאד; הן גם אנכי לא קפצתי את ידי מאחי האביון וכפי פרשתי לעני... לאט לאט קבצתי על-יד, ותהלה לאל זה כשלשים שנה אשר ההצלחה תאיר אלי פניה, את בנותי נתתי לאנשים, ואקח נשים לבני והנה אך שפ"ח נשארה לי עתה – כה יתן ה' ואמצא גם למענה איש ירא אלהים, אשר ילך בעקבותי ולא אבושה בו, כאשר לא אבוש, הודות לה', בחתני וכלותי עד היום...

– והנה כפי אשר אחזה לי אני, רבים עתה הסוחרים אשר בעיר הקטנה הזאת – לפי ערכה, ואחשבה כי גם שונאים לאדני ביניהם...

– כאלה לא אדע אנכי; יוכל היות כי מקנאים המה אותי, אבל, לא כי ישנאוני... הן אנכי לא הרעותי לאיש, לא סבבתי בכחש את כל אדם ודברי ריבות רחקו ממני, ובשלום ובשלוה נחיה כלנו בעיר הזאת... תהלה לאל כלנו לא נרעב ללחם, משלח ידינו יעלה מעלה בשנים האחרונות, ואם גם נתחרה איש את רעהו, אם גם יקרה לפעמים כי נתחכמה במסחרנו וגבר על עמיתו יתגבר במשאו-ומתנו – אולם כל אלה המה דברים אשר רק ברחוב יֻלָּדוּ וברחוב יִשָּׁארוּ, ובשובנו הביתה אז רעים וידידים הננו...

אחיטוב שמע בשום-לב את הודוי אשר ר' ירוחם התודה לפניו, שמע באזנים קשובות את מנהגי היהודים בכלל בעיר הזאת, ואת ספורי ר' ירוחם על דבר חייו בפרט – ולבבו היה כהולם פעם.

עוד הרבו דברים רבים בערב הזה, ר' ירוחם ספר באזני אורחו את כל המוצאות אותו בדרכי חייו, את רֻבֵּי עסקיו הטובים וגם הרעים, את תולדות חייו ואת תקותיו לעתיד, וגם אחיטוב לא חָשַׂךְ את דבריו וגם הוא ספר לפניו דרכי היהודים בעיר אדעססא, ויפליא מאד את כל פרשת עשרו ורב עסקי אביו, ואת התרועעו עם כל השרים וְרַבֵּי המדינה, ושרי הצבא גם יחד... ובלב מלא רעיונות התפרד מעל ר' ירוחם ללכת ולנוח מעמל היום.

„האיש הזה הנהו ישר דרך – חשב אחיטוב בלבו על משכבו בלילה – וחמסי על זה האיש בהרב אשר הללו בדברו... הן

נ כ ר י ם ד ב ר י א מ ת , וצדק יתן עדותו ויצדיקהו . . . ומה מאד שָׁנוּ האנשים פה מאלה אשר באדעססא״. . .

ולפני עיניו עברו חלפו הליכות המסחר בעיר אדעססא, מעשי הסוחרים והסרסורים, מעשי המקנה והקנין ומעשי התחבולות אשר להמה — ולבבו נפעם מאד.

„הן נשחק לחסידים, נשחק לבני ערים הקטנות ונשחק לתמימות לישר ולצדק! . . . חשב אחיטוב עוד – לא בניד שפתים נקח את אלה מהם, ולא ברוח פה נשים לאַל את ערכם הרב! זה לי ימים מספר בעיר הזאת, וחזות הכל חזיתי בה . . . גם זה ב ה ר ב ה א י ש, גם המקנא והמוציא דבה הזה, גם האיש הזה המפיח כזבים והחושב להרע, גם הוא הנהו איש טוב ומטיב, גם הוא ידע לעשות צדקה בכל עת, גם ידו פתוחה וגם היא הנהו „עסקן במצות״; ומה טובים המה הדברים אשר יצאו מלב ר׳ ירוחם הטהור! מה נעים לשמוע כי אף אשר ידעו כלמו כי חורש עליהם ר׳ שמעון רעה, בכל זאת יכבדוהו ויתנו כבוד לשמו, יען כי מְכֻבָּד הנהו!... אמנם כן, נעלים מאד המה האנשים האלה! נעלים בבית ונעלים בחוץ! – גם במסחרם וגם בחיי משפחותיהם, גם בעבודתם וגם במנוחתם!״ . . .

רגע קטן התהפך במחשבותיו אלה, והנה בא זכר ש פ ר ה לפניו, שפרה בכל תֻּמָּתָהּ, ובחן אשר על שפתותיה שושנים, בא – ויהם את כל מחשבותיו, ויהם את לבו, וַיַּחרד את נפשו ויתגעש רוחו בקרבו – וכל עשתנותיו השתוללו . . .

„הִנֵּה הִנָּה סמל דמות הענוה והשלום! חשב אחיטוב בנפשו עוד – מה דמות אערך לה ותשוה? ותמונה אשוה לנגדה – ותִשְׁוֶה? היש בכל עלמות אדעססא יעלת חן ולב טהור כמוה? האם כל נערות משכילות האספנה, ונמצא כמוה לְתֹם ולענוה? . . . הן רבות בנות משכילות אשר יקחו לב, ואף גם את הנפש תקחי!״

וזכרונו הבהיל לְשׁוֹת לנגד עיניו את עלמות אדעססא הידועות לו, את הנשים היפות, ואת הנערות טובות רואי, המתיפות מאד ומטיבות דרכן לבקש אהבה, את מדברותיהן היפית ואת הצחוק אשר בתחבולות תביאינה עלי שפתותיהן, את פה-חלק אשר להן ואת החנף ואת החדודים אשר תאספנה אספה מן כל ספרי הרומנים אשר תקראנה, את הלב אשר כמוכני היא להן ואת הנפש אשר כדנג הִנֵּה לעשות בה בכל אשר תמצאנה לטוב להן – את כל אלה זכר ונפשו הלכה תמם, רוחו הומה בקרבו ומחשבותיו לא יתנו דמי למו . . .

„שם אראה פסל מעשי חרש, ופה יתגלה הטבע לנגד עיני!

חשב אחיטוב לרגלי זכרונותיו אלה – שם אין אמון ואין גם רגש, ופה נפש חיה לפני! שם התאוה והחשק ישוררו בלב, ופה הענוה והחן יפרשו כנפיהם כמלאכי עליון על כל פנים!... שפרה, לא את עיני שבית שבי, לא אך את לבי לקחת, כי אם את נפשי תצודי, את חיי ואת נשמת אפי"...

כל הלילה ההוא התהפך על משכבו, נדדה שנתו ממנו, ולבבו היה כים נגרש.

יז

גֶּבֶר אֲשֶׁר־דַּרְכּוֹ נִסְתָּרָה.

עברו ימים אחדים. אחיטוב עשה חוזה עם כל האנשים אשר יספקו לו עצים ואבנים, חמר וסיד למלאכתו, גם עם כל עשי במלאכה חרשי העץ ותרשי האבן, האומנים והבנאים – והנה מלאכת הבנין החלה.

על כר נרחב מחוץ לעיר הקטנה הזאת התוו תו ויטו עליו קו, ואנשים רבים יעבדו שם עבודתם; אלה יחפרו בארץ מקום ליסוד מוסד ואלה יסיעו את האבנים הגדולות אשר נועדו לזאת; בַּכִּדִים עושים במשרפות שִׂיד אשר הכינו שמה ועגלות רבות תסענה הלוך ושוב, להביא את הלבנים הנה; גם חרשי עץ עומדים על כלי מלאכתם וגם נושאי סבל; גם ארכיטקטים וגם אנשים המפקחים על הבניה יסבו הנה והנה, ואחיטוב גם הוא עומד על ידם ויאיץ באנשים, כי המלאכה נחוצה.

גם אנשים רבים, אנשי עיר ככות, נסבו על דבר הזה, אנשים אשר אין עבידה למו, או אשר כל עבודה לא יבקשו כי חננם ה' ויש להם כל מתבואת כספם אשר יתנו בנשך ומרבית, כל אלה נקבצו באו הנה לראות בבונים ולהתבונן בעשי המלאכה, כל אלה הרצו משפטם על הבית העומד להבנית ועל אופן מלאכתו, וכל אלה עמדו צפופים מסביב וישפטו שפוט על דבר הגזרה והבניה.

– מעשה היסוד הוא חזק מאד – אמר איש אחד מאלה הנצבים שמה – ועל כן אחשבה לדעת כי הבנין גם הוא יהיה גדול נשא ורם עד מאד.

– הן עוד ילדות בך! – ענהו השני בגאון – הן מעודך לא היית בעיר גדולה ולא ראית בתים גדולים, כי אם הבתים השפלים הבנוים

אשר בעירנו, ועל כן תתפלא לראות כדבר הזה; אולם לו כמוני היית גם אתה בערים הגדולות וראית משכנות מבטחים משכנות לעשירי העיר ואדיריה, כי אז לא נפלאת עתה מאומה.

– ובכל זאת יצאת גם אתה לראות בבונים, ולהתפלא על המפעל הגדול הזה, התגר בו איש אחד אשר חרה אפו על אשר נתן את בתי סבות לשמצה.

– ואנכי אמר לך שנית כי ראיתי בתים גדולים וטובים מאשר יהיה הוא – ענהו האיש המתפאר בגאותו – אנכי הייתי „בכל ארצות תבל מקצה" . . .

– ואם לא גדול יהיה כבוד הבית הזה – שאל עוד איש אחד וימולל בבהן ידו הימנית – אם כן קשה מאד: מה יסכין לו יסוד מוסד חזק כזה, אשר אנחנו ואבותינו ואבות אבותינו לא ראינו כמוהו לחזק?

– תיקו! שר אחריו איש אחד בניגון הגמרא.

– זאת לא זאת – ענה גם הפעם זה האיש אשר פיו מלא נפלאות אשר חזה בימי מסעיו – הנה חק הוא אשר לבתי הממשלה יהיה יסוד חזק מאד, אף כי הבית אשר עליו יהיה קטן הקומה ושפל מאד, חק ולא יעבור! . . .

– ואנכי לא ידעתי לפלפול מה זה עושה? – העיר עוד אחד והוא מיושבי בית-המדרש – הלא הבית יהיה בית מעון לאנשי החיל, וכל אשר המה עושים בזה בטח הוא על פי גזרת המלכות; גזרה היא – ואין להרהר אחריה!

עוד הרבו האנשים להג הרבה ודברים אין קץ, הרבו לחות-דֵעַם – אף כי ידעו נאמנה כי שומע אין להם – בדבר הבית ואופן מעשהו, זה בכה וזה בכה.

בין האנשים האלה עמד עלם אחד אשר לא התערב בשיחם והגיונם, לא דבר את איש דבר, לא שאל אף לא ענה – ואך לעתים רחוקות עבר שחוק-קל על שפתיו לשמע דברי האנשים – אף לא שָׂם עין בבניה ובבונים, כי אך לאחיטוב הביט ובו כל מעיניו.

העלם הזה הנהו כבן עשרים, שערות ראשו וזקנו – אשר אך החלה לצמוח – אדמדמות, ולא הוסיפו גם הן חן לפניו אשר לא חלק להם ה' ביופי והדרם אין אתם; בגדיו המה כבגדי היהודים בעיר הזאת, ואם על פיהם נשפוט נראה כי לא לעניי העיר יחשב, הן נראה גם שרשרת כסף תלויה על לבו לאות כי גם מורה שעות בצלחתו; והיו גם כובעו גם מנעלי רגליו וגם כל אשר עליו לאות כי לא בין עובדי עבודה

יַחַד ולא בזעת אפיו יאכל לחמו; וכל אשר ידע דרכי היהודים בערים הקטנות יכיר כרגע כי הנהו גם היא מאלה העלמים אשר יאכלו עדן את פת-בגם על שולחן אביהם או חותנם ולא יעשו כל-מאום.

העלם הזה עמד בין האנשים ולא הסיר עין מאת פני אחיטוב, סלסל בפאות ראשו, בשערות האחדות העתידות היות לו לזקן, מרגע לרגע הוציא את מורה-השעות מצלחת בגדיו ויתבונן בו, וכאשר נראה חכה עד אשר ילכו להם האנשים הנאספים בזה.

עברו כשעות שתים והיום פנה לערוב, ואנשי המלאכה חדלו גם הם לעבוד, האנשים פנו איש איש לדרכו, ואחיטוב גם הוא פנה שכמו ויאמר לשוב העירה. והנה נגש אליו העלם האדמוני הזה.

– סלח נא, אדון, כי אפריעך כמעט קט – אמר העלם בשפת רוססית צחה אל אחיטוב – וירשני נא לדבר באזניו דברים אחדים.

אחיטוב נבהל למראה עיניו – את פני העלם ואת פאותיו וערך בגדיו, ולמשמע אזניו – שפת רוססית צחה וּמְדֻיֶּקֶת; ומה גם כי קול העלם היה גם הוא נעים לאזן שומעת.

ויבט אחיטוב עליו בעינים חודרות מכף רגלו ועד קדקדו, וימשוך בכתפיו, כמו יאבה לפתור לו שני ההפכים בנושא האחד הזה, ויענהו רוססית גם הוא.

– ומה שאלתך, עלם?

– הן את האדון אחיטוב אתכבד לדבר.

– כן, כן הוא.

– שאלה קטנה לי לאדני.

– בוא נא מחר בבקר לביתי, הנה הוא בבית ר' ירוחם, ואשמע את אשר בפיך.

– לא, אדני – ענהו העלם בדממה – בדבר שאלתי ובקשתי לא איכל לדבר את אדני בבית ההוא וגם לא בעיני אנשים זרים; ידעתי את בית משכן אדני, אולם לא אביתי בוא שמה ויצאתי הנה ובכליון עינים חכיתי עד אשר הלכו להם האספסוף אשר בזה, למען אוכל ואדבר את אדני וכל זר לא יהיה בקרבנו, כי הדבר נוגע גם אל נפש עוד אחת היקרה לי מאד.

וַיַּטעם את הדברים האחרונים במו פיו.

אחיטוב הטה אזן קשבת.

– את הנפש הזאת ידע גם אדני – הוסיף העלם לדבר – ואקוה כי ישמע הפעם לדברי בגללה.

– ומה שֵׁם האיש?

– שפרה! ענה העלם, ויבט בפני אחיטוב.

אחיטוב לטש את עיניו שנית על העלם המדבר בו.

– ומה שמך אתה?

– נצא נא לשיח בשדה – ענהו העלם בראותו כי השם „שפרה" היה לאבן חן גם לאחיטוב – הן שמים טהורים מעל לראשינו ונאות דשא מתחת רגלינו, נלכה הנה והנה ואספר באזני אדני מי אני ומה השאלה אשר בפי.

– טוב הדבר, נלכה.

– אנכי הנני יליד זיטאָמיר – החל העלם לסַפֵּר – בבית איש חסיד נולדתי, „בחדר" ובבית המדרש הֻגּבתי, ואלך חשך גם אני ככל אבותי; תמיד כל היום הגיתי בספרי „הרביים" אלה „הקדושים" עושי נפלאות בארץ, ובספורים אשר שמעה אזני מכל הנסים „והמופתים" אשר יעשו בשמים ובארץ ומעט מזעיר למדתי גם תלמוד ופוסקים; חרפתי שמות המשכילים אשר מעודי לא ראיתים, וקללתי את ספריהם אשר לא קראתי במו; הייתי ביום שוגה באולת ובלילה – חולם הלום; ומי יודע אם לא בכל החסידים נשארתי שוטה כל ימי, לולי מקרה אחד אשר קרבני ביד חזקה לאחד מתלמידי בית-ספר-המורים לילדי ישראל אשר בעיר מולדתי, הוא פקח את עיני – ואראה אור בהיר, הוא נפח רוח חדש באפי – ואֶחי, והוא החל ללמדני שפת רוסיא בסתר. באיל תערוג על אפיקי מים, כפרחי שדי אל קוי השמש, כן ערגה וכן כלתה נפשי ללמודים אשר הורני מורי העלם במחבאנו, והגיתי בם יומם ולילה, לא נחתי ולא שקטתי, ואֶסָּתר מעין רואים, ואחבא וספרי בידי...

– ואבותיך לא ידעו אתך דבר? שאל אחיטוב ויתן אותותיו כי נגעו הדברים עד לבו.

– לוּ לקחה אזן אבותי שמץ דבר מנהו, כי אז הכו בחרפה לחיי ואז הסבותי להם יגון ודאבון לב עד מאד... ענה העלם בתמת לבבו – הנה ראיתי והתבוננתי מאד כי אנכי אבדתי כבר בדרכי חנוכי, ידעתי כי שנותי לא תתנני עוד בוא לבית-הספר, כי לא אוכל עוד להשיג מטרה על הארץ – ומדוע זה אמרר את חיי אבי ואמי? מדוע זה אהיה כבן סורר ומורה? ומדוע ארע להם מבלי אשר איטיב לי?...

העלם נאנח מרה, ויוסף לספר:

– ובכן הסתרתי את מעשי, צפנתי את ספרי-החול, ובמסתרים למדתי דעת את השפה הרוססית, במסתרים קראתי את דברי מבחר סופריה, ובמסתרים קניתי לי את ספריהם ואהגה בם... לא שניתי את מעשי עת כי שֻנו מחשבותי, לא הוצאתי הגה מפי עת כי קרבי מלאו

מלים, ולא הוכחתי אולת החסידים על פניהם עת כי נפשי קצה בהם ובמעשיהם, לבבי היה קבר לכל מחשבותי בקרבי, ואסתיר בחבי את הגות נפשי... גם בראותי כי אבותי בחרו לי אשה על פי דרכם, גם בלילה אשר כתבו למעני את „התנאים", גם ביום חתונתי, גם אז לא דברתי דבר, גם אז במסתרים בכתה נפשי, אך בסתר מחבואי שפכתי דמעות כמים, ובדממה הלכתי אחרי עצת אבותי, החרשתי עת עלי הפילו גורל ויתנו לי אשה כחפצם וכאות נפשם – דומם שמעתי בקולם, ואבוא הנה לאכול פת-בגי על שלחן חותני.

העלם עמד רגע קטן, וישאף רוח, ואחיטוב לא הפריעו כי חכה לדבריו עוד.

– ובכן באתי לעיר הזאת ואתחסד גם פה לעיני רואים, אֶתַּמֵּם בעיני חותני ובעיני „החסידים" מיודעיו, גם פה אשים חסידות מחסי ויראת-שמים לצור מעוז וגם פה אלמד בהחבא, ובמסתרים אקרא ספרים בשפת רוסיא, כי ערמתי עמדה לי להביא את כְּפִרַי הנה, ובערמה יביאו לידי מעיר זיטאָמיר ספרים הדשים לבקרים, אין איש יודע אתי גם בזה עד מה, ואין גבר אשר אוכל ואגלה לפניו את לבבי... הדבר הזה הֵמַר לי מאד: לבבי מלא הגיונות – ואיש אין אשר אוכל להביע רוחי לו, אין נפש אדם אשר תרגיש את אשר בנפשי, ואין מי אשר אשפוך בחיקו את שיחי והגיוני... שם בזיטאָמיר העיר היה לי מורי העלם גם לחבר, יחד למדנו ואיש לרעהו השמיענו הגות לבנו, ופה בסכות לא מצאתי לי כל רע וכל ידיד אשר אוכל לגלות לפניו את מסתרי...

– האם גם אשת חיקך לא תדע מכל מעשיך אלה? – שאל אחיטוב וישתומם מאד – הכי גם ממנה תסתיר את ספריך ודעותיך? ואם היא איננה הנפש האחת אשר אתה מבקש בזה ולא תמצא?

הה, אדני! – ענהו העלם ויאנח בשברון מתנים – הן לא ידע את חיי היהודים בזה, ודרכיהם מוזרים לו; לא ידע כי נשי ישראל בערים הקטנות הנן קַנָּאוֹת מאד, הנן בעלות הַיָּיָה, והן תקנאנה להסידות, לכל אמונת-הבל ולרביהן מאד. . . ואיכבה אוכל וגליתי את סודי לאשתי, והיא פתיה ומאמנת לכל הבל ורעות רוח? איכבה אוכל ואומר לה כי הנני קורא בספרי הגוים" אשר סביבותינו והיא היא תמסרני למשפט החסידים המקנאים, ומאת פני חותני אֲגֹרֵשׁ...

– האמנם כה גדלה חמת החסידים, וכה גדלה אולת נשיהם? הוסיף אחיטוב להתפלא.

העלם נאנח מרה, ויוסף:

הן אשה תכחש באישה ואם בבניה בקנאתה לחסידות, אמונתה בהבל תשקץ ותתעב בעיניה את כל האהוב לה . . . קנאת נשי החסידים תגדל רב יתר על קנאת אישיהן . . .

רגעים אחדים הלכו בדממה ויחשבו מחשבות גם שניהם .

– הנה כי כן יראתי לגלות סודי גם לאשתי – הוסיף העלם לספר למען בוא אל מטרת דבריו עד מהרה – והיתה השכלתי בלבי כאש בוערת, גלאתיה כלכל, מעי המו בקרבי ואנכי לא ידעתי נפשי – עד שמצאתי את שבקשה נפשי, מצאתי נפש זכה ותמימה, מצאתי לב טהור ולב רַגָּשׁ מאד, מצאתי נשמה לאפי ורוח חיים ללבבי, מצאתי יתר הרבה מאד מאשר בקשתי – מצאתי את ש פ ר ה . . .

אחיטוב התעורר מאד .

– האתה הוא האיש אשר נתת שירי נעקראסאוו לה? ואם מידך ספרי רוססיא בחיקה ?

השאלות האלה אשר יצאו מפי אחיטוב בבהלה וחרדת נפש הורו למדי כי נגעו קץ דברי העלם בלבו עד מאד .

– אנכי הנני האיש ! – ענה העלם בקול רועד מאד – ועתה חוסה נא, אדני, ואל תתננו בידי משנאינו . . .

אחיטוב הביט בפניו היטב .

– הן אדני גלה את המסתרים האלה – הוסיף העלם וקולו הולך ורועד מאד – ויראתי לנפשי פן יקל הדבר הזה בעיניך . . . הן לא תדע את יושבי המקים הזה – והיינו אני ושפרה חטאים !

– אל תירא ואל תחת – ענהו אחיטוב רכות – אנכי לא אגלה סודכם .

– לא-לי אדבר את דברי לעת כזאת, אך ש פ ר ה בבקשתי; היא גלתה את אזני כי אדני ראה את ספרי שירי נעקראסאוו בידה, ובשיחתה הגידה לו כי קראה גם ספרים וספורים עוד רבים, ותרא כי לשחוק בעיני אדני היה סודה ואת אשר תסתתר היא חשב למעשה נערות, ותירא מאד פן יגל לתמו את הדבר הזה לאחד מיושבי העיר הזאת, ושלא-במתכון יספר את אשר הפליא את נפשו; אפס כי בושה כסתה את פניה כי תבקשהו היא על אדות הדבר הזה, ותשלח את דבריה על ידי .

– בנתי לרעך מאד – ענהו אחיטוב ודבריו יצאו מן הלב אשר נגעו עדיו דברי העלם – את סודכם לא אגלה, והמסתרים אשר גליתי במיסים יהיו עמדי חתומים בסתר לבבי, ואיש לא ידעם בכל העיר הזאת . . .

– מקרב לבבי יקבל נא אדני תודתי, ויתנני נא להודות לשמו גם בשם שפרה . . . הן גם אנכי לא נידעתי הפעם לאדני לולא יראתי לשפרה ולמנוחת לבה, אך יראתה הביאני הלום ואך למענה ולמען השקט המית נפשה גליתי את מסתרי גם אני, וָאֹמַר אפלה נא אנכי ביד משכיל ובידי חסיד אל תפול היא . . .

– יהי נא לבבכם נכון ובטוח כי לא ידע איש אתי דבר; גם את לב שפרה תרגיע כי אנכי דברתי ואקימה, ושפרה מצאה חן בעיני מאד . . . אפס כי מאד מאד הפצתי לדעת: איככה באת אַתָּה בדברים? איך לא יראת לגלות סודך לה, דבר אשר הכתרת גם מאשת נעוריך? . . .

העלם נאנח במרירות, ויחשה רגעים אחדים, כמו יאסוף רעיוניו וכמו גם הוא לא יאבה לעורר בקרבו הזכרונות ההם, וכמו יקרים לו הנסתרות האלה גם מן מסתריו אשר דִבֵּר במו עד עתה.

– הה, אדני! השעה ההיא אשר התידעתי בה אל שפרה היתה לי השעה האחת בימי חיי הבלי אשר חייתי בה! – אמר העלם בהשתפך נפשו עליו – ברגע ההוא הרגשתי כי נפשי ולבבי עם כל חושי בי נתונים נתונים המה לה, כי אין נכחד לי לנגדה . . . לא ידעתי אז כל דעת וחשבון, לא ידעתי נפשי, וכמו יד נסתרה פתח פי אדבר את כל אשר בחבי . . .

– ואיככה באת עמה בדברים?

– חותני כרת ברית המכהר את אביה זה כמה, וכאשר באתי הנה ואהי מאוכלי שלחנו, באתי גם אנכי בדברים את ר' ירוחם, באתי בביתו לרגלי הדברים אשר בינו ובין חותני, באתי וראיתי שמה את שפרה, דברתי אתה אחת ושתים, ותהי כאבן-שואבת ללבי, ואתאוה תאוה לראות את פניה, ותשמחני בדבריה, וארגיש נעם ועדן במוצא פיה, ואשחר את בית אביה תמיד, וארבה דברים אתה, עד – עד אשר גליתי לה את מסתרי, עד אשר החלותי ללמדה שפת רוססיה ודקדוקה, עד אשר אתן על ידה את כל ספרי ההם, ועד אשר היתה לי לרעיה נאמנה מאד . . .

אחיטוב שמע בכל לבו את הודוי אשר יתודה לפניו העלם האדמוני הזה.

– ומדוע לא תדבר בשפה ברורה, לאמר כי תאהב את שפרה? – אמר אחיטוב ויבחן בעפעפיו את העלם הדובר בו – הן ממני לא תירא . . .

העלם השפיל עיניו לארץ, ורגעים אחדים הלכו בדממה.

– לא! את אלה לא אוכל להגיד!

– ואם לא תגיד לי כאלה בפירוש, האם לא שמעתי מכלל דבריך את אהבתך לשפרה?

– אהה, אדני! ואני נשוי... התפרץ מפי העלם ולא יסף, וישפל את עיניו מאד, ואגלי דמעה נראו במו, ובכל אשר חפץ להסתירם מעיני אחיטוב – כי בוש – פרצו המה כנחל מעם נֶגֶד.

אחיטוב נפעם מאד למראה הדמעות האלה.

– הה, אדני! – הוסיף העלם בקול רועד מאד – מה אֻמְלָלָה לבתי, ומה אמלל אני!... אך במסתרים תחיה נפשי, ורק במחבואים הנני גבר חי!... מת הנני בתוך קהל ועדה, הנני כמת-נודד, כנפש תועה בעולם התוהו – עת כי הנני בין אנשים, עת כי הנני בחברה... חשך לי היום, אור שמש כשטן על דרכי, ולילה אור בעדני והשך מגן סתרי... הנני חי אך בקרב לבי פנימה הנני חי אך בסתרי מחשבותי, הנני חי אך במקום אין נפש חיה, אך בנקרות הצורים ובנקיקי הסלעים...

העלם עמד מִדַּבֵּר כי דמעותיו עצרו בעד דבריו.

אחיטוב גם הוא הלך דומם ולא הפריעהו בדבריו בראותו כי גדול מחץ לבבו.

– ואהבה איך יבקש נרדף כמוני? – הוסיף העלם אחרי דומיה מִמַּשְׂשָׁבָה – חי הנני אך בקרבי פנימה, אך בסתר מחשבותי וככה גם אֶהָב.. הן גם את דעותי הסתרתי בחבי בראותי כי לא אוכל לגלותן וכי יועילו אך להותי ולהות אבותי, וככה יהיה לבי קבר גם לכל רגשותיו ולכל אשר עם נפשי... בדממה אשא ואסבול, בדממה אדבר את לבבי, ואהי מְאֻשָּׁר בפּנוּיות, ואהי שבע-רצון בקרב לבבי פנימה, ואהי מלא-דשן בבליותי, וָאֹמַר לנפשי: במסתריך חיי! ובמסתריך אהבי!...

– וגם לשפרה לא הגדת דבר מאהבתך אותה?

– מדוע אעורר בה רגשותיה ללא הועיל גם לשנינו? מדוע תהיה גם היא נוגה ועצובה באביב חלדה? – הן אין ישועתה בי ובאהבתי, אין תקוה נשקפת לה מלבבי ורגשותיו, ומדוע אעיר ואעורר את רגשותיה בקרבה? למה-זה אפיח רוח אהבה באפה, בעת אשר הנני מעמיק לסתיר גם את אהבתי?...

– ושפרה?... שאל אחיטוב.

– היא נערה תמה וישרה, נפשה זכה ולבה טהור, וחלילה לי לגעת עד-מה ברגשות קדושים כאלה...

– והיא גם היא לא גלתה דעתה בדבר הזה?

– ואיככה תגלה נערה תמימה את דעתה בדבר כזה, בדבר

האהבה? האם תפתח היא את פיה בעת אשר אחשה אנכי? האם תצא היא ראשונה לתנות אהבה? – חלילה לה מעשות כדבר הזה! . . .

– אילם הלא תבין, הלא תדע מן תהלוכותיה אתך אם לבבה נוהה אחריך ואם אין . . .

– הנה נא הואלתי לדבר אל אדני – אמר העלם אחרי האנחו במרירות – ומדוע זה אכחד ממנו את כל לבבי? – הן אנכי ל א א ו ב ה כ י ת א ה ב נ י ג ם ה י א . . . ידעתי כי לא תשא פרי באהבתה זאת, ידעתי כי יגון ואנחה, תלאות ודאבון לב יבואו לה לרגלי האהבה הזאת – מבלי אשר גם אנכי אֶבָּנֶה ממנה; ומדוע אביא לה השוד והשבר? למה זה אתאוה תאוה להותה? – טוב לי שלומה ומנוחת לבבה מכל חמודות תבל! . . .

וילכו בדממה שניהם יחד רגעים אחדים.

ובין כה וכה נטו הצללים ויהי לילה.

– הן אחרנו מאד – אמר אחיטוב בהתעוררו – נלכה נא ונשובה העירה.

העלם נד לו בראשו לאות הסכמתו, וירחיבו צעדיהם לבוא העירה.

– יהי נא לבך ולב שפרה נכון ובטיח כי לא אגלה את מסתריכם, וכי אעמוד על ידכם בכל עת ובכל אשר תדרשו ממני.

– אודך בכל לב!

– ומה שמך כי אדע?

– שמי הוא: ב נ י מ י ן ה א ל ו נ י.

יח

מַיִם גְּנוּבִים

יִמְתָּקוּ, וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם.
(משלי ט׳, יז)

אבן-חן הַסֵּתֶר ללב איש ויקר הסוד לבני אדם. יש דבר אשר לא שמנו לב לו בהִגָּלוֹתוֹ, אשר חשבנוהו קל-הערך וחדל-היקר לולא יֻשַּׂם סתר לו, ולולא חביון עזו; האדם יתאוה עד מאד לנסתרות, לנעלמות, לאשר סתום וחתום, לאשר יתפאר עליו כי איש מבלעדיו לא ידעהו, וכי אך הוא הנהו האוצר להמטמונים והמכמנים ההם . . .

הדבר הזה הנהו יקר ונכבד לכל בני אדם ובני איש יחד, והדבר הזה לקח עתה גם את לב אחיטוב מאד.

„הנה יקר הס״ד הכמוס אשר גלה לי העלם בערב הזה – חשב אחיטוב בנפשו אחרי הפרד בנימין מעליו – ומה יקר גם לבו! . . . הן משחת מאיש מראהו, לא תאר לו ולא הדר – ולבו מלא רגשות קדושים, חן ושכל טוב . . . הן הוא הקריב את כל נפשו על מזבח אהבת אבותיו, וישב ויקרב גם את לבבו גם את אהבתו על מזבח הצדק וְהַתֹּם; ארבת לשפרה עזה כמות, אבל שכלו ודעתו ימשלו על האהבה הזאת; הוא הנהו מושל ברוחו מאד וכל רגשותיו יכנס בלבבו פנימה אשר אך שם יחיה. . . ביאו נא נערי ישראל אשר בארעססא, אשר תתפארו מאד בהשכלתכם, בואו וראו את העלם האדמוני הזה – והשתעשעו ושעו!"

כה חשב אחיטוב בלבבו, ותפוש במחשבותיו אלה בא הביתה.

– מדוע אִחַר היום לבוא? שאלהו ר׳ ירוחם.

– יען כי איש אחד אשר נלוה עמדי בדרך בלכתי הנה, כפר באזני דברים אשר לקחו את לבבי מאד, ענה אחיטוב בשפה רפה, וישב על יד השלחן לשתות טהע.

גם שפרה ישבה על יד השלחן הזה.

הידעת, ר׳ ירוחם, את מי דברתי הפעם, ומי האריך דרכי עד בה? – אמר אחיטוב אחרי רגעים אחרים בחפצו להודיע לשפרה כי הקים בנימין את דבריה – הן גם אדני יודע את האיש ההוא.

– ומי הוא?

– עלם אדמוני ב נ י מ י ן ה א ל ו נ י שמו . . .

– בנימין!? קראו ר׳ ירוחם ולאה אשתו בתמהון.

ופני שפרה התאדמו מעט וברקים רבו עיניה אשר לטשה לאחיטוב.

– מה דִבֵּר אדני עם העלם הזה? – שאל ר׳ ירוחם בהתפלאו לדברי אחיטוב – אנכי ידעתיו היטב, הוא יבוא תמיד לביתי; הן אמנם הוא ישר דרך ותמים במעשיו, אבל דרכי התבל ואנשיה מוזרים לו, הוא הנהו כאשר יאמרו האנשים „ח ס י ד ש ו ט ה"; ומה הענין אשר מצא לו אדני לדבר עם „ה ב ט ל ן" הזה, אשר אין לו יד ושם במשא־ומתן?

אחיטוב צחק בקרבו למשפט אנשי המקום על אדות בנימין הזה, ולא ידע מה לענות את ר׳ ירוחם.

הנה הוא יליד זיטאָמיר, מצא לו אחיטוב מלים להשיבו דבר –

ושם לי מיודעים רבים, גם שארי-בשר, ואשאל עליהם ועל מעשיהם, והיא ענני דבר.

פני שפרה נהרו.

– אתפלא מאד כי ידע לענות לאדני גם בדבר הזה – העירה לאה אף היא – הן הוא מחובשי בית-המדרש, ומאין ידע את מיודעי אדני אשר בטח בין הסוחרים נפל חבלם ובין השרים גורלם?

– האמנם עד כה טפש לבו? שאל אחיטוב בחפצו לדעת את משפט האנשים האלה.

– לא בער הוא מאיש ואולתו לא גדלה – ענהו ר' ירוחם – אפס כי נבדל הנהו מאנשים, לא יתרועע עם איש ולא ידבר עם אדם, בדד ישב כל היום, תמיד יחשוב מחשבות, ומנהגו כמנהג חסר דעת...

הנה הוא יבוא תמיד בביתנו – הוסיפה לאה חלקה גם היא – וישב בדד באחת מפנות הבית וידם, ישב שעה או שתים מבלי אשר ידבר דבר, ובדממה גם יצא מזה מבלי אשר נדע בבואו ובצאתו.

עוד הרבו דברים בערב הזה, עד אשר אכלו להם הערב וילכו לנוח.

ואחיטוב לחש באזני שפרה, מדי עברו על-ידה, כדברים האלה:

– דברתי עם בנימין, דברתי הרבה מאד, ואדע את כל...

– אל נא יגיד אדני דבר לאבי מכל אשר ידע הפעם, ענתה אותו שפרה גם היא בדממה.

– כמוסים והתומים הדברים האלה בלבי; מחר ונדבר את אשר לנו... ויפן וילך לו לחדרו.

בלילה הזה נדדה שנת אחיטוב.

„הנה גליתי מסתרים בעיר הזאת, השב על משכבו בלילה – מסתרים אשר ינעמו לי מאד במקום ציה הזה, במקום אין איש אשר יקח את לבבי, במקום אשר אין מקום שעשוע, ואין בית אשר אוכל להסיע בו את העת אשר תתנהל בזה בכבדות מאד... ומי בעל המסתרים? מי ומי היא הנפש אשר מסתריה בידי הפעם? – שפרה, הנערה התמימה ויפת תאר הזאת! הנערה אשר רב ערכה ולא ידעתי משלה!... ומה המה המסתרים האלה? – מסתרי השכלה ומסתרי אהבה!!... נפלאים מעשי המקרה עמדי! – בעיר קטנה הזאת, במקום אשר אמרתי כי בית כלא תהיה לי לירחים אחדים, כי כמו בבית הסהר ובמהפכה אשב פה כל הימים עד אשר תכלה המלאכה אשר לפני – והנה פה נגלו לי נסתרות אשר לבבי נוטה אחריהם מאד, פה מצאתי את החיים אשר

להם תתאוה נפשי, פה מצאתי את השלום והשלוה, את המנוחה וְהַשֶּׁקֶט אשר כָּמַהּ להם בשרי, ופה מצאתי את בנימין ואת שפרה! . . . מה-יקרת לי שפרה, ומה-נכבדת לי בנימין! – סמל דמות הַתֹּם, החן והיופי הנך שפרה לי, וסמל דמות הצדק והענוה אראה בבנימין! היא לקחה את לבבי ונפשי המרגשת, והוא את רוח מבינתי. . . אמנם כן, מעודי לא דמיתי כי אדם יהיה שליט ברוחו ושליט באהבתו כאשר ישלוט בהם בנימין האלוני הזה, ומעודי לא דמיתי, לא שערתי בנפשי ולא חשבתי למצוא נערה כבת שבע עשרה שנה, נערה יפה ומשכלת, כי תהיה תמה וישרה, צנועה ותמימה כהנערה שפרה הזאת! . . . הה, שפרה צמאה לך נפשי, ובך כל חיי רוחי" . . .

ויהי למחרת היום ההוא וישכם אחיטוב בבקר לצאת ולראות בעושי המלאכה, ובצאתו מחדר משכבו ויביא הביתה, והנה שפרה לקראתו.

גם שנת שפרה נדדה בלילה הזה, גם היא חשבה מחשבות רבות, ודברי הסתרים ומעשיהם היו כל הגיונה גם היא.

„הנה נגלה נגלה מסתרי, ולרגלי הדבר הזה נאלץ גם בנימין לגלות את מסתריו – העמיקה חשבה שפרה מאד – ומי יודע אם לא ירע לנו הדבר הזה באחרית הימים? אם לא יֵדַע לאבותי או לאחד המתחסדים כי נקרא ספרי רוססיא בהחבא ויקומו עלינו מרעים, ויקללו ויחרפו, והיינו ללעג ולקלס, ושמי ושם בנימין מְנֹאָץ כל היום, והרעיתי גם לאבותי ביום ההוא מאד . . . אילם לשיא אפחד פחד – אחיטוב לא ירע לעשות! . . . פניו המלאים רצון, דבריו הנוחים אשר דבר באזני, והתהלכו לפני בכלל יעידו על טוב לבו, ומה גם כי נפש משכלת בחבו, ומשכיל לא ירע ולא ישחית בדבר הזה" . . .

ותמונת אחיטוב היפה רחפה מול עיניה הפעם, תמונה אשר לא ראתה כמוה בכל העיר ואשר נמנע כי לא תמצא חן בעיני עלמה רכה בשנים כמוה, גם צלצול קולו הנעים בדברו רוססית צחה נשמע עתה באזניה –

„הוא דִּבֶּר רכות באזני, שת לי בחלקות, ויהללני שבע, אף הבטיחני לתת מספריו על ידי, הוסיפה לחשוב ותמצא מרגוע לנפשה – והוא לא יעשה דבר למרות חפצי . . . מחר ואבקשו גם אני, אמלא אחרי דברי בנימין, והוא ישמע לקולי, כי איש-טוב הוא וטוב יעשה" . . .

ככה חשבה בלבה ושנתה ערבה עליה, והחלום גם חלומות נעימים ותיקץ בבקר השכם גם היא מלאת רצון מאד.

אין איש בבית עתה. ר׳ ירוחם הלך להתפלל בבית המדרש, לאה יצאה לרחוב העיר לקנות ולהביא הביתה (כי „יום-השוק" היום הזה), ושפרה היא יחידה בבית. היא לא שָׂמָה עוד בגדיה עליה, לא היטיבה את ראשה, וקוצותיה טרם שֹׂרָגו — והנה אחיטוב יוצא מחדרו.

פני שפרה התאדמו כמעט, כי בושה להֵרָאות בעיני אחיטוב, במלבושיה אלה, ותאמר לרתחמק ממנו ולבוא לחדר-המטות, אך אהיטוב עצר בעדה.

עמדי נא פה עמדי! — אמר אליה רוססית בקול נגיד ומצוה ובשחוק שפתים — הנך יפה עד מאד בבגדי בקר אלה! עמדי, עמדי ואחזה בך! הוסיף אחיטוב בשפתי-חן.

ואמנם היתה נחמדה מאד בתארה זה ובבגדיה אלה אשר עליה, גם שערות ראשה אשר לא הֻדָּרו הוסיפו כמו צבי תפארת לפניה אשר נהרו עתה.

— רב לך- להתל בי, אדון אחיטוב! ענתה שפרה בקול ילד המתהטא לפני אבותיו.

— בתם לבבי דברתי את דברי הפעם, אמנם הנך יפה עתה מ א ד... אפס כי לא להשמיעך תהלתך עצרתיך בזה, הוסיף אחיטוב וישת אמרתו — הן בנימין האלוני יצא אלי אמש השדה, ויגלה לפני את כל לבבו, ספר באזני את כל אשר אתו...

— אנכי שלחתיו לאדני — אמרה שפרה ותשפל לארץ עיניה — ותקותי חזקה כי יקשיב אדני בקול תחנוניתינו והסתר יכתיר את הדבר אשר יביא אסון לנו ולבית אבותינו...

— הנה כבר הבטחתיך ואבטיחך עוד כי איש לא ידע עמדי בדבר הזה, וכי אנכי אעמוד על ימינכם בכל אשר תדרשו ממני.

— רב תודה וברכה יקבל נא אדני ממעמקי לבבי בעד דבריו הטובים אשר השמיע באזני הפעם, ואשר תקותי חזקה כי כן יעשה כאשר דבר.

— הנה לא למען הדבר הזה עצרתיך הנה, עלמה עדינה! — אמר אחיטוב ולא הסיר עין מאת פני שפרה — אולם מאד אביתי לשמוע משפט פיך על דבר בנימין הזה; דן אנכי דברתי אמש אתו בפעם הראשונה, ומשפט אבותיך הלא שמעת גם את, ואמר אשאלה את פיך בדבר הזה.

שפרה חשבה מחשבות רגעים אחדים.

– ומה יאבה ארני לרעת על-אודותיו ?

– מה משפט העלם הזה, ומה מעשהו ? – בֵּאֵר אחיטוב את דבריו בחפצו לדעת מה בלב שפרה – האמנם אויל העלם, כאשר העידו בו אבותיך ?

– הן אבותי לא ידעו אתו דבר, לא ידעו בהשכלתו ולא יבינו למעשי מסתריו; ואנכי גם אנכי עודני נערה בבית אבותי, ואת דרכי החיים לא אבין ותהלוכות התבל לא אדע, ואיך תשפוט נערה כמוני על מעללי גבר ?

– אולם הירוע תדעי כי זה העלם בנימין אחרת ידבר בך – ענה אחיטוב למען הוציא מלים מפיה – הן הוא דבר אמש באזני דברים רבים, הרבה להללך, לספר טוב טעמך וטהר לבך, הרבה לפאר ולרומם את יפעתך וחכמתך, הרבה...

– רב לך, אדני! – הפריעה שפרה את דבריו – הן לא אדע אם מלים כאלה בפיו, ואדני אך יהתל בי...

– חלילה לי מעשות כדבר הזה! הוא דבר אלי בכל לבבו וגחלים להטו מפיו.

– ומדוע זה יחשה בכל עת בואו הנה, עד כי אבותי ידמו בנפשם כי הַדִּבֵּר אין בו ?

– וגם בהיותכם לבדכם בבית, וגם בעת כי יביא ספרי רוססיא הנה, וגם בעת אשר ילמד אתך – הגם אז יחשה ולא ידבר מאומה ?

– אמנם כן, גם אז אך יחשוב מחשבות, אך יאנח לרגעים ומעטים מאד דבריו אלי... לא אחת ולא שתים גליתי למוסר אזנו על אדות הדברים האלה – לא אכחד כי רע עלי המעשה אשר אבותי יחרפוהו תמיד וכל היום ישחקו ילעגו לו... הן אמנם לא חננו ה' ביפה פנים, והוד והדר לא שוה עליו, וכל תהלוכותיו כמנהג יושבי בית המדרש... הן גם אנכי אראה יום יום חסידים יראים ושלמים, אבל סוחרים המה, מהלכם, תנועותיהם וכל אשר להם יעידו ויגידו כי אנשים מביני דבר המה... אך לא לזאת שמתי מגמת דברי – הן דברנו בבנימין, הוא משכיל עד מאד, הוא קרא ספרים הרבה, ויודע שפת רוססיא באר היטיב, אפס כי איננו אהוב לכל רואהו...

– וגם לא בעיניך, עלמה ?...

– בעיני ?! ומה לו ולמשפטי פי ? – יהי נא אהוב בעיני רעיתו אשר יראה אתה חיים...

אחיטוב הביט בפניה מאד.

– ובלבך אין אף מקום צר למען מורך ?

– כבר אכבדנו מאד – ענתה שפרה בנכלמת – הן אמנם רב תודה ירחש לו לבי בעד ספריו אשר יביא לי כפעם בפעם, ובעד עמלו אשר היה לי מלמד להועיל; הן אזני תשמענה קולו ברצון רב מאד – אפס מה אעשה כי ע י נ י לא תשבענה ענג למראה פניו . . . והנה את ק ו ל ו ישמיעני אך לעתים רחוקות, ואת פ נ י ו אראה כל היום . . .

אחיטוב הבין מאד ללב שפרה.

– נכמרו רחמי על זה בנימין העלם – הוסיפה שפרה בכל לבבה – ידעתי כי לב טוב בחבו, ידעתי כי הוא ישר דרך ומשכיל בכל מעשיו, ידעתי כי הנהו נאלץ להתחסד בעיני האנשים, כי לבו ומעשיו לא ישוו יחד, וכי נבזה בעיניו לחם־החסד אשר הוא אוכל על שלחן חותנו, נמאס! – אפס כי אין דרך אחר לפניו, ולא בידו טובו! . . .

– עוד נשובה נדברה באלה – ענה אחיטוב בחשבו מחשבות גם הוא – העלם הזה מצא חן בעיני, ואולי אוכל ואעשה אנכי דבר למענו, ומיד החסידות אצילו.

– אנכי אודה לאדני חסדו, אם יעשה כזאת, ענתה שפרה ותלבב מאד את אחיטוב בעיניה אשר אורו.

– אם גם את נפשך אשמח במעשי אלה והיה זה שכרי, ענה אחיטוב בפה חלק כי יקרת בעיני, נכבדת עד מאד! למענך אעשה ככל אשר תצוה עלי.

ותבט שפרה בפני אחיטוב, כי לא ידעה אשר הפעל „צוה" שגור בפי אנשי הדור הזה מאד, ואף כי עת ידברו את נערה בתולה טובת מראה, לא ידעה כי אך רק מ ל י צ ה היא זאת להם – ועל כן השתוממה מאד לשמוע כי אחיטוב יעשה את אשר ת צ ו ה היא לו . . .

– אנכי אין לי ל צ ו ת על אדני – ענתה שפרה בענות־חן – מי אני כי א צ ו ה עליו? . . .

– לוּ ידעת כי נפשי ולבבי אחוזים וקשורים בך, שפרה היפה בבנות! כי אז לא נפלאו דברי בעיניך יונים . . .

שפרה נכלמה ותשפל את עיניה.

ואחיטוב עומד עליה ולא הסיר עין ממנה.

– הרף נא אדני! אמרה שפרה בדממה.

– צדקת, אילותי! – ענה אחיטוב וקולו השח גם הוא – הקדמתי לגלות את לבי לפניך, ואת לא תדעיני עוד . . . עוד חזון למועד! עוד יבוא יום ותדעי את בר לבבי . . . ועתה אמהר ללכת לראות בעושי המלאכה.

שפרה לא ענתה דבר; אף לא הרימה את פניה אליו, כי יראה פן תִּתְפַּגַּשְׁנָה עיני שניהם הפעם.

– הן לבי ונפשי יִשָּׁאֲרוּ פה, הוסיף אחיטוב בקול דממה.
– רב לך! . . .
– היי שלום, חמודתי!
– תהי דרך אדני צלחה!
– עוד נשוב נתראה פנים היום!
ואחיטוב עזב את הבית.

ושפרה הביטה אחריו ומחשבות נפשה גברו עליה, ותעמוד בתוך החדר נדהמה ותפושה ברוב שרעפיה בקרבה אשר המו מאד; לבבה היה כסיר נפוח, אשר הרתיח את דמה ויצת אש פלדות בקרב נפשה.

„האם באמת ובתמים דִּבֶּר האדון אחיטוב הזה את דבריו אלי זה כמה פעמים? – חשבה שפרה וכל עצמותיה רחפו – האם בכל לבבו ובכל נפשו הוציא את המלים האלה מפיו? . . . ואולי אך התל יהתל בי, וזו לעגו הנני אנכי? – אולם לבבי לא כן ידמה, מאנה האמן נפשי כי בלב ולב ידבר עמדי. . . הן עיניו המפיקות רצון רב ושפתותיו הנוטפות מור, פניו המלאים חן ונפשו המשכלת מאד, הן כל אלה יתנו עדיהם ויענו ויאמרו כי בתם לב היציא מליו מפיו, וכי אמנם. . .

וכמו עב ענן כסה את שמי רעיוניה ויחשך את המלה: „י א ה ב נ י" אשר עלתה במחשבותיה עתה לא בזהרה וביקרת אורה כאשר תעלה ותפיץ אור חדש אור מזהיר ומבהיק בלב נערה בתולה אשר תדע את החיים והאהבה – המלה: „י א ה ב נ י" אך מ ר ח פ ת עתה על פני מחשבות שפרה, כהתה רוחה, שְׂיָה כתר פנים לה, וכמו מבין עב הענן תשלח אך קו-אור אחד, וכמו מתחת למסיה תשלח מבטיה, וכמו אך מן החרכים מציץ לה הרעיון כי אחיטוב „א מ נ ם – י א ה ב נ י". . .

„זה אחיטוב האיש הנהו משכיל, הנהו טוב עין, ולבבו מלא רגש ופיהו מלא דברים רכים ונעימים, ועיניו מפיקות חן, ופניו „כתאר פני המלך". . . הוסיפה חשבה שפרה, אחרי רגעים אחדים אשר עברו עליה בתמהון לבב – ומה תְּאֻשַּׁר האשה אשר תפיל לו לחבל! ומה מאד אקנא בבתולה אשר תאמר לו „לי אתה"! . . .

והנה הדלת נפתחה ור' ירוחם שב מבית-המדרש ושק טליתו ותפיליו מתחת לאזרועו, גם ב נ י מ י ן נלוה עמו.

שפרה התעוררה, ותשים עין בבאים, ותתפלא לראות את בנימין בא בבקר אל ביתה ביחד את אביה.

– אמך איננה בבית? שאל ר' ירוחם.
– לא – ענתה שפרה בדממה – עוד לא שבה מרחוב העיר.
– תני נא לי מעט יין שרף ואסעד את לבי בטרם תבוא אמך.

הלא גם אתה, בנימין, תשתה אתי.
בנימין הניע בראשו לאות הסכמתו.
שפרה הגישה על השלחן בקבוק יין-שרף ועוגות דבש.
– ומה הדבר אשר דִבֵּר אליך האדון אחיטוב אמש בלילה? – שאל ר' ירוחם אחרי שתותו ואחרי אשר מלא את הכוס גם בעד בנימין – הן אחרתם מאד לשוח.
– אין דבר, הבליע בנימין את הדברים בפיו.
– האמנם תכיר ותדע את משפחת אחיטוב אשר בזיטאָמיר עיר מולדתך? חשה שפרה לעזרתו בראותה את מבוכת נפשו.
– בשיחתי אל נא תתערבי! – גער בה אביה ויבט בפניה בחרון אף – הנה הזהרתיך ואזהירך עוד כי לא יאות לבת-ישראל כי תקח חלק בכל אשר ידברו בבית.
שפרה נכלמה ותסב פניה מאת פני השלחן, ותרזם בעיניה אל בנימין.
בנימין הבין אל מה ירמזון דברי שפרה.
– את משפחת אחיטוב אדע מאד – ענה בנימין כמו לא שעה אל ר' ירוחם ואל דבריו – ואמש בלילה ספרתי לו את כל אשר נודע לי על אודותם, ועניתי לו על כל שאלותיו.
– ומי המה אנשי משפחתו בזיטאָמיר? שאל ר' ירוחם.
בנימין בא במבוכה.
– המה אנשים נכבדים בעיר...
– האם אתה תדע אותם ואת מעשיהם? העיר ר' ירוחם בלעגי מעוג ויבט בשחוק בפני בנימין.
– אדעם, ענהו בנימין בשפה רפה.
– ומה שמותם?
בנימין קרא בשם עשירים אחדים.
והנה לאה שבה מן השוק, ותבוא גם היא החדרה.
– אחרתי היום מעט ברחוב – התנצלה לאה בראותה כי אישה יחכה על ארוחתו – הן יום-השוק היום הזה, וקניתי ככל אשר ידרוש „הבית"... ואתה האם לא אכלת עוד כל-מאום?
– לא, כי חכיתי עליך.
– והנה גם אנכי אלך לביתי לאכול „פת שחרית", מצא לו בנימין תואנה לצאת מן הבית ולשום קץ להשיחה אשר היתה למרות חפצו – הן שמה יחכו עלי...
– לך לשלום!
ואחרי אשר ברך את האנשים יצא מאת פני הבית הזה.

– עד מתי כא:ת ללמוד אל דרכי התבל ואנשיה? העיר ר׳ ירוחם למוסר אזני בתו – ועד אנה לא תסירי מנהגך מנגד עיני? – אל לנערה לפתוח פה ולענות בדבר אשר לא ישאלו את פיה, ואשר אין לה עסק בו.

– מה זה קרא פה? שאלה לאה.

– שבי נא עמדי ואספרה באזניך דברים אשר תשתוממי לשמעו – ענה ר׳ ירוחם דברים נמרצים – הנה שמעתי אומרים כי ר׳ גרונם חותן בנימין הזה התחבר את ר׳ שמעון בהרב, ושניהם יחרשו עלי רעות; שניהם יקנאו בי על אשר ישכון אחיטוב בביתי...

– יקחו המה להם את „הגוי" הזה לבתיהם, הפריעה לאה את דבריו בכל לבבה.

– כאשה פתיה תדברי הפעם, לאה – ענה ר׳ ירוחם ויעקם את שפתותיו – הן לא אכחד כי אשתכר על ידו.

לאה הניעה בראשה ולא ענתה דבר.

– והנה המה אומרים להבאיש את ריחי בעיני אחיטוב – הוסיף ר׳ ירוחם לספר באזני אשתו – גרונם ור׳ שמעון יחדו עלי יעריםו סוד... המה ידמו בנפשם כי אמלא חרי זהב, כי יעשרני אחיטוב עשר רב, ויקנאו בי וישיתו עצות להביא את דבתי רעה אליו, למען אשר תאבד אמונתו בי, ולמען אשר לא יבוא בברית המסחר אתי...

– ומאין תדע כאלה?

– „אזנים לכותל" – ענה ר׳ ירוחם ויאנח במרירות – עוד ימצאון אנשים טובי לב, עוד ידידים לי בעיר הזאת, אנשים אשר טובתי ידרשון והם גלו את אזני בדבר הזה, והם הודיעו לי כי ר׳ שמעון קרא לאחיטוב לביתו, וכי כל מחשבותיו רק רע עלי כל היום...

– אם ה׳ בעזרנו, מה יעשה אדם לנו? העירה לאה.

– והנה כאשר ספר לנו אחיטוב אמש בלילה כי דִּבֵּר בדרכו דברים רבים את זה בנימין השיטה, וכי שיחתם האריכה לו דרכו מאד – הנה פחד באני פן שלח גרונם חותנו את דבריו גם הוא ביד חתנו, להוסיף חטא על פשע ולשים לי עלילות דברים להבאישני בעיני אחיטוב ולחזק את דברי ר׳ שמעון אליו, למען אשר יבצעו את אשר יזמו לעשות; ועל-כן הבאתי את בנימין היום לביתי, כי אמרתי הן הוא איש בער ולא ידע, ומפיו אוציא מלים, ואדע מה לעשות ואיככה אכונן אשורי גם אנכי...

– ומה נודעת ממנו?

– הן היא הדבר אשר אמרתי כי שפתה קלקלה מחשבתי ועצתי

הפרה – ענה ר׳ ירוחם ברגזו – היא שָׂמָה לָאַל את כל דברי, והיא השיבה דברים טרם ענה הוא . . .

ושפרה שומעת פתח החדר את כל דברי אביה, ותתפעם רוחה; הן נפשה יודעת מאד כי אך לשוא יפחד אביה פחד, היא הלא היא שלחה את בנימין לדבר את אחיטוב אמש בלילה, וכל דבריהם רק על אדותה ועל אדות מסתריה היו אז; ומה מאד חפצה להרגיע את רוח אביה, ולהשקיט לו ממחשבותיו הרעות – אפס כי לו גלתה את אזן אביה קשט אמרי אמת, לו הידיעה לו הדברים כאשר הם, כי אז הוסיפה אף על חרונו ואז הרעה גם לשלשתם, ועל כן החשתה וכאבה נעכר; אולם הפעם אחרי שמעה כי אביה מתגולל עליה, וכי הוא ידמה בנפשו כי היא לא נתנה לבנימין להתידע אליו, ולהתודות לפניו על כל דבריו אמש בלילה, לא משלה עוד ברוחה.

– הן גם אחיטוב אמר כי שאל אותו על אנשי משפחתו – ענתה שפרה בתלונה דקה – וככה אמר גם בנימין היום בבקר, ואנכי מה כי תלין עלי?

– אולם אנכי הזהרתיך זה כמה פעמים לבלתי התערב בשיח ושיג אשר לי – גער בה ר׳ ירוחם – פיך שלחת בשיחתנו וכל עצתי התבלעה... הן בנימין גִּמְגֵּם בלשונו ולא ידע מה לענות טרם פתחת אַתְּ פיך לו . . .

– ואנכי אין את נפשי להאמין כי גרונם ישלח דברים ביד שליח שוטה כזה – אמרה לאה בתמת לבבה – ובנימין הלא יגמגם בלשונו בכל עת, ואך לשוא תקצוף על שפרה עד מאד אשר לא נואלה ואשר לא חטאה . . .

– גם לך לב אשה, ולא תדעי גם אַתְּ את המסחר וכליו . . . אמר ר׳ ירוחם ויניע בידיו בחזקה.

ר׳ ירוחם ראה ויבן כי גם לו להתנכל במשלח ידיו בכל הנוגע לאחיטוב, ויחשה ויחשוב מחשבות, ויצא לרחוב העיר.

ואהבת אחיטוב את שפרה הלכה הלך וגדול. תָּמָּתָהּ ובר לבבה לקחו את נפשו, ובכל אשר הוסיף להתבונן אליה ואל תהלוכות חייה, הוסיף לאהבה ולמשכה חסד, הוסיף להגות בה ולשגות באהבתה מאד.

„לבי נמלא עלומים – חשב אחיטוב בכל עת אשר דבר דבריו את שפרה – ונפשי נעורה בקרבי! . . . הנני שב עתה להרגשות הנעלים אשר הרגשתי בעצם ימי עלומי, והנני אוהב הפעם כאשר ידעתי לאהוב אז . . . אולם, לא! אז ילדות היתה בי, הדמיון משל בי ממשל רב –

ועתה בכל אשר התפתחו רעיוני ובכל אשר דעתי מיושבת עלי, הנני איהב בכל לבי ובכל נפשי . . . ומה-נפלאה לי אהבתך, שפרה! מה-יקרת, מה-נעמת!" . . .

והאהבה הזאת אמנם לקחה את לבבו מאד, אמנם הרעישה את שרעפיו בקרבו, ואת נפשו אשר קצרה בעמלו השיבה!

אהבה מְהַתֶּרֶת! אהבה אשר היא למורת רוח לאבות אהובתו, אהבה אשר לא תִוָּדַע לאיש וסתר פנים לה, אהבה אשר גם בנימין בה, ואשר תארה אמנם כתאר האהבה אשר בספרי הרומנים – אהבה כזאת הכתה ש״ש עמיק עמיק בלב אחיטוב, ותצד את נפשו ברשתה.

מים גנובים היתה לו האהבה הזאת ותמתק לו מאד, ומסתריה ערבו לנפשו, ויהגה בה יומם ולילה, ובה שגה תמיד.

– מה מְאֻשָּׁר הייתי לו עלמה יפה וישרה כמוך נפלה לי לחבל! התאונן פעם אחיטוב בכל לבבו בדברו את שפרה.

שפרה לא ידעה כי אשה לו, ותדמה בנפשה כי אחיטוב יאמר לקחת אותה לאשה לו, ותכלם מאד, לחייה אדמו מפנינים ועיניה בערו כלפידי אש.

– הן ארני יבקש לו נערה בתולה אשר תדע לדבר צרפתית ועוד שפות אחדות, אשר תדע לפרוט במִנִּים, אשר תשיר ותצא במחולות ואשר תהיה „משכלת" כאשר יאות לאדני; ואנכי מה כי ישים עין בי? . . . אמרה שפרה בדממה, נכלמת מאד.

אחיטוב נאנח במרירות, כי זכר את ראזאליא.

את ראזאליא עודה בבתוליה בבית אביה, את ראזאליא טרם חשבו גם שניהם כי יבוא יום ותהיה לו לאשה, ואת ראזאליא אחרי אשר היתה לו; זכר את כל המחזות, השיחות, המחולות, ודברי האהבה וסוד המשחקים; זכר גם את כל העלמות והנשים היפות אשר אהב הוא, וגם את כל העלמים ובחורי-חמד אשר ידידים ורעים היו המה לה – ונפשו הלכה תמס, ורעיוניו נבהלו . . .

רעיוניו הבהילו לְצַיֵּר לפניו את תַּמַּת שפרה, ואת דרכי חיי המשכילות בכלל וראזאליא בתוכן; מעבר מזה ישרת נפש, חיים של שלום ומנוחה, חיי שקט ודממה, שבת בית ולנצור ארחות תם, כמי השלוח ההולכים לאט; ומעבר מזה סוד משחקים, בחורים ובתולות יחדו, בם גם איש ואשה, כלם הומים, איש אל כל בתולה ואשה יצהל, ושחוק וחנף על שפתי כלם, וכל הנאספים יהמיון . . .

„לזאת יִקָּרֵא אשה, ושם אך אילת אהבים!...הרה אחיטוב מחשבה אֲיֻמָּה מאד, מחשבה אשר שדדה את כל רוחו בקרבו וכל

עשתנותיו סכסכה — פה ימצא איש חברתו ואשת בריתו, לא יהגה אהבים, לא יכרע על ברכיו לפניה, לא ישית בחלקות לה, והיא גם היא לא תדבר את חתנה מטוב ועד רע, ובכל זאת יחיו בשלום ושלוה, באהבה ורעות מאד, אגדתם בא מונת אמון נוסדה, וכל חייהם על עמודי שלום ורצון־רב כוננו, המה ימסרו נפשם על קדוש קִדּוּשֵׁיהֶם, המה יפקירו חייהם האיש בעד אשתו והאשה בעד אשה — ולזאת יִקָּרֵא „נשׂואין", זה חלק אדם בארץ, ונחלת שדי זאת תברך... ומה המה האשה והאיש בעירנו אדעססא? מה המה המתהתנים בין משבילנו? — שחוק ושעשוע! כהאהבה בראשונה וכהחיים באחרונה המה רק יפים בעיני זולתנו, המה טובים בחוץ... אמנם כן, אילת אהבים וגם יעלת חן היא האשה בת עת־החדשה, תיטיב לנגן בִּמִּנִּים, תיטיב לחול במחולות, תדבר בשפות אחרות, תדע לקרוא בשם סופרים וספרים, וידיה רב לה בחברת האנשים הזרים אשר יבואו לביתה או אשר תבוא היא לביתם — אולם מה לאישה בה? מה היא בביתה? ומה היא לאישה ולבניה?"...

ולפני עיני אחיטוב שוה זכרונו מחזות רבים, מחזות חייו והיי רעיו, מחזות אשר סמר בשרו לזכרם, ונפשו נבהלה למו.

„מי יודע? — הוסיף לחשוב ובנהרות התגעשי רעיוניו — מי יודע אם לא ידחק גם אחר את ימין ראזאליא באהבה, כאשר אחזיק אנכי בידי אשה אחרת? מי יודע אם לא ילחץ זר את מתני רעיתי בצאתו במחול אתה, כאשר עשיתי גם אנכי לנשי רעי במחולת־מחנים?... ומי יודע אם לא ידבר גם הוא עגבים באזניה, אם לא בשחוק שפתים תענה לו גם היא, אם לא תקרץ לו עין, אם לא תשית בחלקות לו — כאשר נסיתי במסה גם אני?... ומי יודע..."

אחיטוב נבהל לרעיון אשר כברק חלף ועבר במוחו הפעם, לרעיון אשר אמנם הכה לרסיסים את לבבו ויפצפץ את נפשו וכל עצמותיו כַּפַּטִּישׁ.

„ברוכות אתן לה' ולאדם, משפחות כַּאֲשֶׁרוֹת! — חשב אחיטוב עוד אחרי רגעים אחדים אשר עברו לו בדמיונות מבהלים ומחשבות מטרפות — ברוכות אתן וברוכות תהיינה! ומה־מאד אֲשַׁרְתִּי בארץ לוּ כוננתי לי בית כזה, לוּ ישבתי גם אנכי במשכנות מבטחים כאלה, לוּ נחלתי שפרה גם עלי, וידעתי היום כי חברתי ואשת בריתי אשתי היא והילדים ילדי.. שקר החן, והבל ההשכלה, ואשה לאישה היא תתהלל!"...

כל הלילה ההוא התהפך על משכבו, ומחשבותיו אלה גזלו שנתו ממנו, מחשבותיו אלה הלמו ומחצו לבבו ולא נתנו פיגת לו, דמיונו שרר עליו ברגעים האלה ויתאר לו מחזות איומים ונוראים... והנה

פתאם הופיעה תמונת פני שפרה לנגד עיניו הסגורות, תבניתה מרחפת ברוח כמלאך ה' צבאות אשר בא לבשר שלום לו, פניה מלאים חן, עיניה מפיקות אהבה, על שפתיה שחוק צדיק תמים ונגה מסביב לה...

„האח, אילותי! האח, אהובתי! המו רעיוניו בקרבו מאד – מה-יקרת, מה-נעמת!... כל לבבי וכל נפשי, כל רגשותי וכל חושי בי – נתונים נתונים המה לך!... אני שלך ונפשי שלך!... היי נא גם אַתְּ לי, כאשר הנני אנכי שלך!"...

וכמעט אשר שלח את ידיו לחבקה בזרועותיו, וינשק בשפתיו ברוח... והתמונה נגוזה חלפה, ומשמים נשאר אחיטוב על משכבו.

„אבל הן אשה לי באדעססא, ואבות שפרה לא יתנוה גם אותה לי.. שפרה תפול לחבל לאחד המתחסדים... ואנכי?... אולם אנכי הן יליד אדעססא הנני, אנכי בשבעה דרכים אדע לצודד נפשות אלה, לי עצה, ותושיה לא נדחה ממני – לו תאבה שפרה ללכת אחרי... אולם גם היא לא תבזה צלמי, ואת לבבה אדרוש ברבות הימים"...

המחשבות האחרונות האלה השקיטו את המית רוחו מעט ובמחשבותיו אלה נם שנתו.

יט

הַמְּבוּכָה

רב כח ההרגל, ופעולתו עַל מעשי בני אדם עצמה מאד! יש אשר נפש האיש תקוץ בדבר או באיש, תתעב אותו בבואו בפעם הראשונה להראות לפניו, מאס נמאס בו עד לא הורגלנו לו, נשקצנו טרם בא בחברתנו וטרם גם לבנו בו – והיה כאשר ישב בקרבנו ימים או עשור, כאשר ירבו הימים, ונפשנו תתקרב לאט לאט אל הדבר או האיש ההוא – וכל שנאתנו וכל געל נפשנו כליל יחלוף.

כדבר הזה קרה הפעם ללאה אשת ר' ירוחם.

לאה, היא נולדה אֻמנה וְחֻנכה בסבות העיר הקטנה הזאת; אבותיה היו חסידים יראי אלהים ושומרי מצותיו מאד; עם החלב אמה ינקה את אמונתה בצדיקים וקדושים אשר בארץ, ומימי ילדותה שנאה, בזתה, שקצה אף תעבה את „האשכנזים" האפקירסים אשר „גוים" אמרה למו; גם הפעם בבואה בימים, גם הפעם אשר אישה ר' ירוחם יבוא בברית

המסחר עם אנשים כאלה, גם הפעם לא שנתה את דעותיה והשקפותיה; — „האנשים האלה טמאים המה, אבל כספם כסף טהור הוא" אמרה תמיד בלבבה בכל עת אשר ר׳ ירוחם עשה חזה במסחרו את אחד „האשכנזים", הן היא היודעת כי גם לב אישה שלם עם ה׳ ויראיו, גם הוא ישקץ ויתעב את האפיקורסים, ובהם געלה גם נפשו.

ויהי כי הביא ר׳ ירוחם את אחיטוב לביתו, כאשר היתה ידו עליה חזקה כי תכין לו חדר בבית וכי יאכל על שלחנה, היה הדבר הזה למרות רוחה מאד; בכל נפשה התקוממה נגד רצון אישה בזה, ובדברים רבים הוכיחה עותתו — אפס אחרי אשר ראתה כי לשוא תרב אמרים וכל דבריה לא יועילו להעביר את ר׳ ירוחם על דעתו הרכינה לו בראשה.

— לא עלי תפול החטאה הזאת, אמרה אז אליו כמיאשת, הן איש אתה, הבית ביתך והחדרים חדריך . . . ה׳ יהיה לי לעד כי מאנתי להביא „גוים" בנחלתי" . . .

ואחיטוב הובא ביתה ר׳ ירוחם.

לאה לא יכלה דברו לשלום, כזר וכנכרי היה לה, שקצה את פניו אף תעבה את מעשיו; כמו זר נחשב לה לראות בשבת אחיטוב בביתה בגלוי הראש, בשבתו לאכיל מבלי אשר ירחץ את ידיו, מבלי אשר יברך את ה׳ בראשונה אף לא באחרונה; ראתה כי אין ציצית ואין תפילין לו, ראתה כי לא יתפלל שחרית וערבית, ראתה כי גם לשבת לא יקרא ענג, ולא ישמרהו מחללו — ויהי בעיניה חרפת אדם ובזוי עם . . .

אפס כי ההרגל, הרופא הנאמן לדברים כמו אלה, שב ורפא גם את היחס אשר בין לאה ובין אחיטוב. הן זה כחדש ימים עבר ולאה הורגלה בו, לָמְּדָה במעשיו, ראתה כי לב טוב לו כי ידו פתוחה לכל דורש ומבקש וצדקות יעשה (הדבר אשר יכפר כל עון בעם ישראל), ואחרי אשר ראתה כי אמנם ישתכר אישה לרגלו כסף לא מעט — ותשב גם היא לכבדו ולהוקיר ערכו.

— כאשר נוכחתי לדעת — אמרה לאה פעם אל בתה אל שפרה — הנהו אחיטוב גם הוא יהודי, אף כי שונה הנהו במעשיו מאתנו, ישנם מין יהודים כאלה . . . לה׳ הארץ ומלואה ובטח גם יהודים כמו אלה למיניהם לרצונו נבראו . . .

אולם בימים האחרונים הוסיף עוד דבר אחד לקרב את לאה לאחיטוב מאד, והוא — בתה שרה.

זה כשבועות ששה מאז נסע לעיר אדעססא יעקב חצרון אישה — ועדן לא שב! . . . הן טרם נסעו אמר כי אך ימים אחדים יתמהמה בדרכו, אך כשבוע או שְׁבוּעַיִם ישב שמה — והנה „זמן רב

מאד" כזה חלף עבר, וחצרון עודנו באדעססא . . . בראשונה כתב מכתבים לאשתו בכל עת, והנה זה ימים רבים חדל גם לכתוב, ולא ענה על כל המכתבים אשר כתבו אליו גם אשתו גם חותנו ר׳ ירוחם. ותהי שרה עצובת רוח מאד, בכתה בכי תמרורים, ולא נתנה פוגת לה, ותמיד כל היום ישבה בבית אבותיה ותירד כנחל דמעה ומקור עיניה כמעין המתגבר.

– אוי לי ואוי לְבָני! – קננה שרה ותיליל באזני אמה – הן לבבי נבא לי כי אחריתי עדי-אבד . . .

– הסי, פתיה! גערה בה אמה אל תפתחי פה לשטן!

– אבל אנכי הלא גם מראש לא בסתר דברתי, כי אפחד מאד מדרכו זה – היסיפה שרה בדמעותיה – הן לא לשוא יאמרו „הצדיקים" כי אש הגיהנים בוערת סביב אדעססא. . . כי חנף מלאה העיר וכל רחובותיה מלאים זמה . . . הוי ואבוי! מי יודע את אשר נעשה שמה? מי יודע את אשר הוא עושה?

– אבל לב יעקב לא יִכְהֶה – נחמה לאה את בתה – הן הוא עם קדושים נאמן, והרבי – יאריך ה׳ ימיו! – ברכו גם הוא טרם נסע מזה, ומה כל הצעקה?

– ומדוע זה לא כתב כל מכתב אף לא ענה על מכתבי? . . .

– ואולי אבד המכתב בדרכו?

– הן אחד יאבד ושנים, אבל לא כֻּלם! – הוכיחה שרה ותמאן להתנחם – הנה מאז כתבנו לו, מאז קבלתי את מכתבו האחרון, הלא עבר עדן ועדנים, ועד עתה הלא מכתבים רבים היה לאל ידו לכתוב . . .

גם לאה לא ידעה מה לענות לה. הן בסתר לבבה פחדה גם היא פחד, וגם היא יראה לנפש התנה, ואך להפג צער בתה דברה את דבריה.

– אנכי אנדך פשר דבר, אמרה שפרה אשר ישבה גם היא בבית – הן הוא יחכה בטח כי היום או מחר ישלים את דבר משפטו שם וילך וישוב לביתו, והדבר נדחה מיום ליום, והוא בצפיתו יצפה למועד ההוא, ובין כה וכה אין מכתב ממנו.

– אולי צדקת גם את, בתי?

– אבל כדברים האלה חשבנו זה זמן רב, ועד מתי קץ-הפלאית הזה?

שרה היסיפה לבכות ואמה ואחותה נדו לה בראשן ואין עונה דבר.

– ואולי הוא נפל שם למשכב ויחלה? עוררה שרה בכי שנית – הן לא אדע עוד מה לחשוב על אדותיו, הן כבר נבוכו עשתנותי . . .

– אבל כאחת הפתיות תדברי, בתי, הפעם! – ענתה לה לאה

בהתעוררה – בזאת תִּנָּחֲמִי, כי לוּ, חלילה-וחס, חלה יעקב את חליו, כי אז בטח כתב הוא או אחרים אלינו את המקרה הרעה הזאת, למען אשר יבוא אחד מאתנו להחיש לו ישע ותרופה . . . דברים כאלה לא יעלים כל איש . . .

– ומה זה היה לו?

– חכי נא בתי עוד מעט, כי יבוא מחר מכתב, או כי יבוא הוא בעצמו, כאשר אמרה שפרה.

– אנכי ארבנו – אמרה שפרה חלקה גם היא – כי בעוד יום או יומים יבוא הנה.

שרה נדה בראשה.

– אבל שמעי נא, אחותי! – היסיפה שפרה אחרי דממה ממַשׁבה – הן האדון אחיטוב אשר היא יושב בביתנו הנהו מעיר אדעססא גם הוא, והוא הלא ספר באזננו כי יודע הוא את האנשים אשר דבר ליעקב עמהם, ועתה נשאלה נא את פיו, אולי ידע הוא לענות אותנו דבר . . .

– אנכי כבר שאלתיו – ענתה לאה בשפה רפה ותנד במו ראשה – אפס כי הוא ענני בצדק כי לא יוכל לדעת את אשר באדעססא אחרי אשר הנהו עתה בזה.

לא זאת, אמי – ענתה שפרה בצדקה נפשה – לא זאת אמרתי הפעם; אנכי אחשב לצדק כי אם נבקש את אחיטיב כי יכתוב למכיריו אלה באדעססא, והם בעלי משפט יעקב, ויבקש מהם מענה לשון כי יודיעוהו מה זה היה ליעקב בעיר ההיא, ונדע גם אנחנו פשר דבר.

– בזאת צדקת, בתי!

– ואנכי אנכי בעצמי אבקש זאת מאתו – אמרה שרה אשר כמו אור נגה בנפשה וכמו היתה העצה היעוצה הזאת לה לפתח תקוה – אנכי אשפוך לפניו שיחי וארוף כמטר דמעה ועפעפי יזלו מים, ובדמעותי אמסה את לבבו עד כי ישמע לי, עד כי יכתוב בעדי לאדעססא . . .

– הן הוא איש טוב הלבב – העירה שפרה על דברי אחותה – הוא שש לעשית צדקה, ואבטח כי יעשה זאת לך גם אם לא תרב תפלה.

– אנכי גם אנכי אבקשהו בדבר הזה – הוסיפה לאה בראותה כי התקוה הזאת השיבה את נפש שרה – ולוּ לעצתי תשמעי כי אז תבואי בלילה הנה, עת כי יהיה גם הוא גם אביך בבית, ואז נבקשהו כלנו, וגם אביך יבקשהו בדבר הזה, ואבטח כי ישמע בקולנו.

– טוב מאד, אמי – החליטה שרה ממנה – כן יקום! אנכי אבוא הנה, ולוּ ישמע „האשכנזי" הזה לקולנו . . .

– אבטח בטוב לבבו כי לא ישיב את פנינו בדבר הזה.

*
* *

ואחיטוב הלך תועה בימים האחרונים מאד. לבבו הומה בקרבו, שרעפיו נבוכו ונפשו עליו תאבל. מאז נדדה שנתו עליו בלילה ההוא, מאז עלתה ברעיוני לבבו מחשבה על אשת נעוריו, מאז בא החשד ויכיתו בשפק – גלה שלומו, נגזלה מנוחתו, ואור פניו אין אתו. אהבתו לשפרה התחזקה מרגע לרגע, וַתְּחַזֵּק גם את דמיונו, אשר תאר לפניו מחזות איֻמִּים ומאד נוראים; הוסיף למצוא מגרעות בדרכי חייו הראשונים, הוסיף לְשַׁקֵּץ ולתעב את עיר ארדעססא וחיי האנשים אשר בקרבה, וימאס במשבילים ומשבילות גם יחד, ויקץ מפני מנהגיהם ואופן חייהם המלאים רק שאון ומהומה, תאוה וקנאה... עיר סכות היתה לו לסכת שלום ושלוה, בית ר׳ ירוחם למעון האֹשֶׁר, ושפרה לסמל דמות הענוה והחן, התם והטהר... כמלאך ה׳ צבאות היתה שפרה בעיניו, ויירא לנפשו גם להביע את רגשותיו לה, גם את אהבתו חָשַׂךְ בלבו, פן יחללנה בדבריו ופן יַגְשִׁימָהּ באמרי פיו... ויחשוב מחשבות כל היום ותדד שנתו בלילה, ויחלום חלומות בהקץ; את מכתביו לביתו קִצֵּר מאד, וגם בבית ר׳ ירוחם דִּבֵּר אך דברים מעטים הנחוצים מאד.

ר׳ ירוחם חשב בנפשו כי עסקיו יתנו לו ענין לחשוב במו, ולא הרהיב עז לשאלו על ככה; לאה לא שמה לב לזאת; אך שפרה היתה האחת אשר הרגישה מאד את השנוי הזה.

– מה יום מיומים? שאלה אותו בהיותם לבדם בבית – מדוע פני אדני דלים ורעים? ולמה זה יעצור אדני במלים עד מאד?

– הה, שפרה! לבבי פצוע...

– האם מסחרו לא יפיק רצון ממנו?

– הן אלה יגעו אך בכספי, אבל לא בלבי!

– ומה הדבר אשר ידאג לו אדני?

– אהבה!... ענה אחיטוב ועיניו בערו כלפידים.

שפרה השפילה עיניה לארץ ולא ענתה דבר.

– הה! שפרה, חמדת לבבי! קרא אחיטוב בקול רועד מאד – מה-אמלה לבתי!... האהבה הראשונה בלב צעיר לימים היא אך שלהבת, אך אש להבות אשר תעלה להב רגע קטן, ועד מהרה תדעך אורה; לא כן האהבה בלב בא-בימים כמוני היום, האהבה הזאת היא

כאש בוערת עצורה בעצמותי, כגחלי-אש הֵנּה, מן הבשר עד הנפש תבער . . .

שפרה ראתה הביטה בו, ולא ענתה גם הפעם דבר

– שפרה! הוסיף עוד אחיטוב וקולו הולך וחזק – אהבתיך בכל נפשי ובכל רוחי בקרבי! אהבתך הכתה שרש עמוק עמוק בלבבי, ובלעדך למה לי חיים?

ובדברו אחז ביד שפרה ויגע בשפתיו וישקה בשפתים דולקות.

– ומה לאדני באהבתי? הגו שפתי שפרה בדממה וכל עצמותיה רעדו מאד ולבבה כהולם פעם.

– התבל ומלואה! חיי רוחי ונשמת אפי! . . . שפרה! האירי פניך לי, ואראה חיים גם אני! האצילי נא אור עיניך עָלי, ואהיה צלח ואהיה מאֻשָר! . . .

ואבותי? התפרץ מבין שפתי שפרה כמו שלא-ברצונה, אחיטוב נדהם.

– המלה הזאת קדושה היא גם לי עתה, ענה לה בכל לבבו – חלילה לי לפתותך כי תעשי דבר נגד רצון אביתיך . . . נרף נא מזה הפעם . . . צדקת . . . אמשול על רוחי עוד . . . ואנכי גם אנכי אחכה, ואשא ואסבול בדממה . . .

שיחתם כלתה הפעם, ומחשבות אחיטוב גברה עליו מאד.

והנה בא לו מכתב מעירו מאדעססא אשר הוסיף שממון לתמהון נפשו, הוסיף לו מחשבות נוראות, פליאות וחרדות גם יחד.

במכתב ההוא קרא כדברים האלה:

„רע אהוב!

„עזבתנו מבלי אשר תקח את ברכתנו אתך; עזבת את אדעססא ולא הגדת לידידיך דבר, אף לא הודעתני אנה פניך מועדות, למען אשר אוכל שלוח לך את ברכתי הנובעת מסתר לבבי.

„והנה כזאת אעשה הפעם, אחרי אשר נודעתי מפי רעיתך הכבודה כי הנך בסביבות העיר, כי עסקיך הביאוך שמה – ועל-כן קדמתי היום את פניך: יהיו מעשי ידי אדני צלחים, ובשלום תשוב לפקוד נות ביתך.

„מדי כתבי לא אמנע משאול את פיך על דבר איש אחד יליד סבות המתגורר עתה בעיר אדעססא, שמו יעקב הצרון – מה ומי הוא? הישלו אשה ובנים בעירו? האם עסקים לו בעיר ההיא? האם יחכו שמה על שובו? – בכלל, אנא הודיעני נא את אשר תדע על אדותו.

„הדברים האלה נוגעים לי בפרט, ואולי יגעו גם לבית אדני ומשפחתו בכלל.
„היה שלום וצולח, כברכת אוהבך ידידך
ומכבדך המחכה מאד למענה פיך
אלכסנדר בן-יוסף ברזלי".

אחיטוב קרא את המכתב בשום לב, וישנה וישלש – ומורשי לבבו נתקו, ושרעפיו המו מאד.

„מה זה לפני? שאל את נפשו במבוכתו – ברזלי הנער, ברזלי האוהב את ליזא, ברזלי זה ישאלני על דבר הצרון" – הלא הוא התן ר' ירוחם!... אשתי גלתה לפניו את מקום שבתי, אשר פעמים ושלש הזהרתיה לבלתי גלותו לאיש; ומה המה הדברים אשר כתב כי הדבר נוגע לו בפרט ולמשפחתי בכלל?... ומדוע לא כתבה לי ראזאליא מזה דבר? מדוע יחשו גם אבי, גם אחותי, גם רעיתי וגם יורב מבלי אשר יודיעוני פשר דבר?... ויורב הלא ידע מקום שבתי, והוא הוא הלא הנהו גם מנהל משפט חצרון?... „הדברים האלה נוגעים לי בפרט ואולי יגעו גם לבית אדני ולמשפחתו בכלל", קרא עוד הפעם אחיטוב את דברי ברזלי במכתבו במתון ובשים לב מאד – מה הרמז הזה? מה הדברים אשר נקרו ויאתיון שם בביתי ובמשפחתי?... ואיש אין זולתי ברזלי אשר יודיעני דבר על אפניו?... ואיככה נועזה ראזאליא לגלות סודי לנער הזה?"...

ונפש אחיטוב סערה מאד, פלצות אחזתהו חיל ורעדה, וכל היום ההוא היה כגבר עברו יין.

בערב שב לביתו, ולא דבר את איש דבר, לא ישב בחדר הגדול לשתות טהע ביחד את אנשי בית ר' ירוחם כמעשהו יום יום, לא ברך את האנשים בבואו, בצעדי ענק דָּרַךְ דַּרְכּוֹ הבית ובחפזה בא אל חדרו, ויתנפל על המטה וישתרע עליה בבגדיו ובכל אשר עליו ומחשבות נפשו סערו כסופת תימן...

והנה ר' ירוחם בא לחדרו.

– מה-זה? קרא בהשתוממות נפשו ויביט בפני אחיטוב – מדוע זה לא יבוא אדני לשתות טהע כפעם בפעם? האם חולה הנך? אם מכאוב יתקפהו? – האשלח ואקרא לרופא?...

– לא – ענהו אחיטוב בהתעוררו – אין דבר... רב תודה לאדני כי ישים עין עלי...

– הן אדני איש זר בעיר הזאת, ואנכי כאחד מבני ביתי אחשבך, אחרי כי באת בצל קורתי.

– אודה לאדני חסדו, אפס כי תהלה לאל לא יחסר לי דבר, הנני בריא אולם...

– ומדוע זה ישכב אדני פה לבדו?

– רעיוני יתגעשו מאד... ענהו אחיטוב בשפה-רפה וישב על המטה אשר שכב עליה – הנני נבוך מאד...

– הבמסחריו מצא תהלה? ואם לביתו ידאג?

– לא זאת אף לא זאת... אך גם זה יעבור...

– בואה נא אדני הביתה, שם נשתה חמים, נשיח אף נדבר יחד ויפוג תוגיון נפש אדני...

– צדקת – ידידי! ענהו אחיטוב בעמדו על רגליו – אצא נא ואשתה טהע.

– והנה בתי שרה אשת יעקב חצרון אשר הנהו באדעססא, הוסיף ר׳ ירוחם ואחיטוב הטה אזן מאד – תחכה שם עליך, אדון יקר, כי נפשה בשאלתה ואישה בבקשתה...

אחיטוב התעורר מאד.

– מה זה?

– בוא נא הביתה ותספר באזניך את אשר לה.

ומחזה חדש נגלה לעיניו בבואו הביתה, מחזה אשר הוסיף פחם ועצים לאש לבבו הבוערת.

שמה ישבה שרה ודמעותיה על לחיה, ולאה ושפרה יושבות על ידה לנחמה.

ויהי בראותה את אחיטוב בא פתח הבית ותקם מעל מושבה ותרץ לקראתו ובקול מר הילילה:

– חוסה נא ארני! חוסה על אשה קשת רוח! חוסה על שני ילדי הקטנים! חוס ורחם עלינו!...

– מה זה?

– אל נא בבכיך! – גער בה אביה – הן האדון אחיטוב ידמה בנפשו כי, חס ושלום! גדול אסונך מנשוא...

– אמנם כן – אדון יקר! צעקה שרה ותתן בבכי קולה – אמנם כן, גדול אסוני, אויה! גדול מאד!

ואחיטוב עומד בתוך הבית נבהל ומשומם למראה עיניו ולמשמע אזניו...

– אמת בפי רבותינו הקדושים באמרם: „אין חכמה לאשה אלא

בפלך" – העיר ר' ירוחם ויניע בראשו – האשה תדע אך לבכות, אך לצעק – וישמעו האנשים הורים ויאמרו כי השוד והשבר, חלילה, באו לה...

– האם אין כנים הדברים האלה? הוסיפה שרה ותתמרמר מאד – האם לא גדול שברי?

– אבל בארי נא אשה כבודה: מה-לך? אמר אחיטוב בחפצו לדעת את אשר לפניו.

– הן אב אני! גער בה ר' ירוחם שנית – ועתה הסי ודמי, אנכי אדבר באזני האדון הזה, ונדע בינינו מה לעשות...

לדברים האלה שבה שרה למקום מושבה; תלונה דקה נשמע מבין שפתותיה, אך קולה לא ישמע.

– ישב נא אדני על יד השלחן, אמר ר' ירוחם אל אחיטוב אשר עמד עוד על מקומו – גשתה חמין ואנכי אספר באזניו בשפה ברורה את אשר לה.

אחיטוב התפלא על משמעת שרה רב יתר מעל דברי צעקותיה וקול בכיה.

„זאת נחלת אבות מבנים"! חשב בלבבו ודומם ישב על יד השלחן.

שפרה מהרה למלאות את הצלוחית מהע, ודממת קדש שררה בכל הבית רגעים אחדים.

– מה שאלת בתו – ומה בקשתה? – שאל אחיטוב.

– הן אדני יודע כי חתני יעקב – הוא איש בתי שרה הזאת – נסע לעיר אדעססא לשום קץ למשפט אשר הנחילו אביו, עליו-השלום! החל ר' ירוחם לספר בדממה ובמתין – והנה ביום צאתו מזה אמר לנו כי שבוע או שבועים ישב שמה וישיב ויבוא לביתו, אשר גם פה עסקים גדולים ונכבדים לו, ואשר עזבם על ידי אנשים זרים; והנה עד היום הזה עברו זה כששה שבועות ועודנו לא ישוב...

– ואולי נמשך דבר המשפט עד היום?

– הן עורך דין לו באדעססא, ואנחנו כלנו אמרנו לו, כי אם יִמָּשֵׁךְ הדבר זמן רב, יניחנו ביד היודע דת ודין אשר לו, הלא גם אדני ידעהו...

– ואולי ידרוש בית המשפט אותו כי ישאר עוד שמה?

– גם לזאת נשאתי פניו – לו יודיעני במכתב כדברים האלה, ענה ר' ירוחם וַיְמַתֵּן את אמרות פיו – אולם הן היא חדל גם מכתוב מכתבים...

אחיטוב זכר את מכתב בצלאל אליו, ויעמק במחשבותיו מאד.

ור' ירוחם הוסיף:

– הן בראשונה כתב מכתבים אלינו מדי יום ביומו, אך זה ימים כבירים מאז חדל לכתוב, ולא יענה גם על כל המכתבים אשר כתבנו לו אני והיא. . .

ולא יכלה שרה להתאפק לקול הדברים האלה, ותקם ממקום שבתה ותבוא ותעמוד לפני השלחן:

– אוי ואבוי! – צעקה בקול יללה – מי יודע את אשר אתו שמה? . . . הן אדני הנהו יליד אדעססא, הוסיפה שרה בתמהה – ואדני הלא יגיד לי קשט אמרי אמת, אל נא יכחד ממני דבר – האמנם לפתח אדעססא חטאת רובץ, וכל באי שער העיר יהיו לרשעים וחטאים? . . .

– הסי – פתיה! גער בה אביה – הן גם האדון הזה הנהו בן-אדעססא. . .

– האדון הזה! – הגו שפתי שרה בדממה, ובנפשה חשבה: „אללי לי, אם יעקב יהיה שמה כאדון הזה"!

ואחיטוב ישב כנדהם.

– אל נא אשה כבידה, ענה אחיטוב להניח דעת ש"ה – הצעקתה הבאה אליך מעיר מולדתי לא כן היא; ישנם אנשים ישרים ותמימי דרך מאד בעיר אדעססא.

– והנה גם יעקב כתב אלינו במכתביו הראשונים כדברים האלה, ענתה לאה חלקה גם היא – הן היא כתב כי מצא שמה גם חסידים יראי האלהים, גם לומדי תורה וגם אנשי מעשה. . .

– רב לכן הגות בדברי הבל! – הפריע ר' ירוחם את דברי אשתו – הנשים תדברנה מלים אין קץ וכל רוח אין בקרבן. הנה קראתיך, אדון אחיטוב, הנה, לבקש מאת פניך כי תכתוב את המכתב להאדון יורב, הן ידעהו אדני, הלא ספר באזנינו כי ינהל גם את משפטו, וישאל נא ממנו מענה לשון לאמר: מה נעשה את יעקב חצרון? מה דבר משפטו? העוד ימים רבים ישב בעיר אדעססא? ומדוע נבהם ממנו הזון ולא יענה לנו ולא יכתוב אלינו כל מכתב?

אחיטוב חשב מחשבות רגעים אחדים

– גם לזאת אשא פניך, ענה לר' ירוחם – אנכי אכתוב.

– והיה כי יבוא דבריו אלינו ונדע גם אנחנו מה נעשה.

– הה – חיסה נא אדני עלי ועל שני בני! הוסיפה שרה לצעוק מרה – מדוע זה אכחד מאת פני אדני? הנה יָרֵאָה אנכי פן יפת לבי באדעססא, פן יסור שמה אחרי עיניו. . . הנה שמעתי אומרים, כי אדעססא היא עיר משכלת חסידים מסירה לב הוראים מדרכי ה'. עיר

אשר כל באיה לא ישיבו לביתם ולמשפחתם... שמעתי כי רבים מאד האנשים אשר באו שמה וישכחו את נשותיהם ויעזבון לעולמי עולמים...

– למה זה הבל תדברי? ענה לה אביה בחרי אף – מדוע תשני דברי אחת הפתיות? – הן לא יעזוב יעקב את ביתו ואת כל רכושו...

– אבל מדוע זה לא יכתוב אלינו כל מכתב? הוסיפה שרה ותאמר – הן אנכי לא אתן שנת לעיני כל הלילה ובדמעתי ערשי אמסה... ומה רבו המחשבות הנוראות אשר תעלינה בלבי? – הנה לא אוכל לתאר לפניך גם אפס קצה המחשבות האיומות והחלומות הנוראות אשר יבעתוני מדי לילה... הה, אבי! הוסיפה שיחה בקול בכי תמרורים – לו תדע מה אמלה לבתי, מה גדול שברי, ומה רב יגוני!... הנקל לך לשפוט על לב איש אחר, ואנכי הנני בודדה כל היום, גלמודה, עצובת רוח, ואך דמעות עיני, אך המה ינחמוני... הבית ומלואו ילבש תוגה, אראה על ימין – ואיננו, ועל שמאל – ועיני לא תשורנו, אקרא „יעקב, יעקב!" ואין מי יענני, ואריד בשיחי ואבכה יום ולילה; ישראל יגש אלי וישאל: „אמי, מתי יבוא אבי?" ואנכי אך בשטף דמעות אענה לו כי בוא יבוא ולא יאחר; והנה חוה תעור בחצות הלילה ותצעק: „אבי! –אבי!" ותגזל שנתי ממני עד נכון היום... ומי יודע את אשר אתו שמה בעיר נבריה? – הנה אשפוך עליו זעמי על בלי יענה לי על מכתבי, ואולי חולה הנהו? אולי – לא אתן את פי לחטוא – נפל שמה למשכב, ואיש אין אשר יהפוך את משכבו בחליו... הה, ה' אלהים! לו אשקר בדברי, מי יתן וארע כי סבה אחרת מנעתהו מכתוב אלינו, כי אז טוב לי... אהה, ה'!...

ושטף דמעות הורידו עיניה ויעצרו בעד דבריה.

כל השומעים לא הפריעוה, גם לא נסו לנחמה הפעם, בראותם כי גדול מחץ לבבה, ונפשה עליה תאבל מאד.

ולמחשבות נפש אחיטוב בעת הזאת אין חקר, המחזה הזה נוסף הפעם על דברי המכתב מאת ברולי אשר קבל היום לעת הצהרים, ונפשו הגתה נכאים מאד.

„מה נקשרה נפש זאת האשה בנפש אישה! – חשב אחיטוב בלבבו – ומה נפלאה דאגתה לו!... הן אך שבועות אחדים עברו מאז נסע מביתו, אך מכתבים שנים שלשה אשר חדל מכתוב – והן תשפוך דמעות כמים, תמרר בבכי ולא תתן פוגת לה!... ומה-טהורים אמרות פיה, הנובעים ממקור לבבה! דבריה היוצאים מן הלב יפלחו קרב וכליות איש, אין חנף במו, אין שפת חלקות, אין לשון רמיה; באמת ובתמים, באמונה ובבר לבבה תבכה על אישה כי לא

ענה לה על מכתביה האחרונים . . . כעורות הן נשי ישראל בבגדיהן ובמלבושיהן חוצה, אפס כי יפית ונאות מאד הנה בנפשן ובלבבן פנימה!" . . .

– הרפי נא – בתי! הרפי! אמרה אמה לנחמה ושתי דמעות נראו גם בעפעפיה – לא יְאֻנֶּה ליעקב כל רעה חלילה . . . בת ישראל תבטח בה'. . . ואם אחרו פעמי מכתביו, הנה האדון אחיטוב הזה הנהו טוב לב, והוא יכתוב שמה ונדע בעוד ימים אחדים את אשר שם, ובשורות טובות נשמע.

– אנכי אכתוב מחר בבקר מכתב ליורב, ענה אחיטוב כי נגע המחזה עד לבו – ואבקשהו כי יענה לי עד מהרה את אשר שם, לא יכחד דבר.

– רב תודות לאדני – על הדבר הזה, ענתה לאה בכל לבבה – אנכי אחשוב לצדק כי ישמע יורב אל דבריו.

– הלא הוא מנהל גם משפטיו, אמר ר' ירוחם, ובאין-ספק ישמע לדבריו גם בזה.

– אל נא ימעיט אדני לכתוב, התחננה שרה בכל לבבה – ירב נא אדני לדבר על לבו, ירב נא אמרים ודברים רבים, יכתוב נא לו מגלה עפה, יתאר נא לפניו את כל מצוקות נפשי. . לוּ יכלתי לכתוב אנכי . . .

– יהי נא לבך נכון ובטוח – ענה לה אחיטוב, כי תמת לבה נגעה עד נפשו – כי אכתוב דברים נמרצים, ויורב ישמע לקולי וימהר לענות לי על כל הדברים האלה.

ובלבבו חשב:

„הן ברזלי קדמני לשאול, ברזלי כתב לי במכתבו גם דברים אשר לא אבין למו, אכתוב נא אליו מענה על מכתבו אלי, ואשאל גם אנכי מאתו להודיעני את אשר עם חצרון שמה".

– הירבו הימים עד אשר יקבל אדני את מענה פיו? שאלה שרה אָצה לדעת את אשר באדעססא.

– לא – ענה אחיטוב רכות – הרגעי ודמי, אשה כבודה! אנכי אחשבה לצדק כי הוא יענה לי בו-ביום, ובעוד ימים שלשה או ארבעה יהיה מכתבו בידי.

– יואל נא אֱלֹהַּ ולא יתנני לחכות על המכתב ההוא, העירה לאה בכל לבבה – יתן נא ה' בלב יעקב ויכתוב הוא לנו טרם יכתוב איש זר על אדותיו . . .

– אמן! – לוּ יאמר כן ה'! ענתה שרה.

– הן יוכל היות כי ביום מחר נקבל אנחנו מכתב ממנו, הוסיף גם ר׳ ירוחם – אולם בעוד ימים אחדים נדע מאת האדון אחיטוב דברים ברורים.

– יתן נא ה׳ לי עז וחיל לחכות עד היום ההוא – ענתה שרה ותאנח במרירות – הן לבבי נגוע מאד!

בלוית תקות טובות שבה שרה לביתה, ובלוית מחשבות ממחשבות שונות שב גם אחיטוב לחדרו.

מבוכת נפשו גברה עליו, ושרעפיו המו מאד.

„הנה מעשי חנרון באדעססא יגעו הפעם גם ללבי, אמר אחיטוב בלבבו בשובו לחדרו – מכתב ברזלי אשר קבלתי היום הזה עורר בי חשד ושפק גם יחד, ונוספו דברי האשה שרה הזאת, מגיעת מכתביו לביתו.. ומי יודע את אשר נעשה שמה? מדוע לא תכתיב לי ראזאליא? מדוע יחשה גם יורב? ומדוע בהרה בברזלי להיות הוא הכותב?... אנכי לא אוכל לשאול את פי יורב, אחרי אשר הוא לא כתב אלי מאומה; יהיה נא ברזלי המליץ בינינו בדבר הזה אחרי אשר ראזאליא גלתה לפניו את מקום תחנותי ואחרי אשר עלי לענות על מכתבו.. ומי יתן וידעתי את אשר שמה בביתי ובבית אבי׳...

אחיטוב העמיק במחשבותיו מאד.

אבל גם אנכי לא אגלה את כל לבבי לפני הנער הזה, חשב עוד בלבבו – הנה אכתוב דברים קצרים, אענה לו על שאלתו, מבלי אשר אתאר לפניו את אשר בלבבי... ומה מאד חפצתי לגהות ממנה מזיר, מה מאד לקחה את לבבי האשה הזאת עם דבריה החוצבים להבות אש! – הנה היא אשה „פשוטה", לא תדע אהבים, לא תצא במחול, לא תקח מליצות מספרי הרומנים – ומה-מאד נאמנת רוחה עם אישה, ומה מאד נצמדה לבעל נעוריה!... בואנה הנה, נשים משבילות, ולמדנה אל דרך בנות ישראל! – צאינה וראינה, בנות עת-החדשה, בעטרת בעלה הזאת!..."

רעיונות לבבו לא נתנו דמי למו זמן רב.

ובבקר למחרתו כתב לברזלי את המכתב הקצר, אשר הביא גם הוא מהומה ומבוכה בבית אביו אשר שם בעיר אדעססא.

כ

מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי

ימים שלשה עברו. בימים ההם התרועעה לאה את אחיטוב מאד, מדי בואו לביתו, יצאה לקראתו והשאלה: „היש מכתב?" בפיה, וכאשר שמעה המענה: „אין" נאנחה בשברון מתנים, ויאנח גם אחיטוב עמה.

– לו היה מכתב בידי – ענה אחיטוב ואמר לה – כי עתה שמתי רגלי כאילות לבשרך את בואו.

לאה שבעה רצון לראות את אחטוב משתתף בצרת בתה, מדבר נחומים על לבה, ומבקש להרגיע את שאון נפשה בדברים טובים ולשון רכה, ובכל אשר הוסיפה לאה לדבר אתו ולשפוך לפניו שִׂחָהּ, הוסיפה גם לכבדו ולהוקיר שמו.

גם שרה ישבה כל היום בבית אביה ותחכה למכתב מאד; גם היא הרבתה לדבר ולשוח את אחיטוב בתקותה להציל מפיו דבר אמת על אדות השמועה אשר שמעה כי כל איש הבא לאדעססא יתפקר ויעזוב את אשתו על בניה מבלי שיב עיד. – אחיטוב הן לא ידע את אשר באדעססא ואת אשר נהיתה בבית אביו, כי יורב (אשר ידע כי אשה ובנים לחצרון בעיר כבות) סבב את גבריאל ובתו וגם את ראזאליא במרמה למען אשר לא יכתבו לסבות מכל הנעשה עד אשר יִגָּמֵר הדבר, ובכן לא ידע שלמה אחיטוב מאומה, וידבר על לב שרה דברים טובים ונחומים, ומה-גם כי דרכי שרה ותמתה, געגועיה על אישה, וגם יראתה פן יזנה יעקב אחר תאות לבו, מצאו עתה חן מאד בעיני אחיטוב, התפלא על דברים כאלה וישוקק אליהם, וירבה שיחה גם היא עם שרה, ויהי אחיטוב כאחד מבני בית ר' ירוחם לכל דבריו.

שפרה היתה האחת אשר גרעה שיחה לפניו בימים האלה. מעשה הבנין ועבודתו לקח לו את רֻבֵּי עתותיו ביום, ומעשה חצרון ואשתו שרה את כל עתותיו עת היה בבית. שפרה שמחה בנפשה על אשר לא אנו לה הימים האחרונים כי תִשָּׁאֵר את אחיטוב לבדם בבית; קשים היו לה דבריו המפרשים על אדות אהבתו כי לא אֻמנה בכמו אלה. ואף כי בסתר לבבה הרגישה גם היא חפץ לדבר אתו, אף כי חכתה מאד מדי ערב לבואו הביתה, אף כי לא סרה עין ממנו בכל עת ואף כי צלצול קולו ערב לה מאד – בכל זאת היו לה הרגעים אשר היתה אתו בבית באין זר בינותם למשא כבד מנשיא . . . דברי האהבים אשר השמיע באזניה הביאו

שאון בקרבה, הביאו המולה ברעיוני נפשה, הרתיחו מאד את דם לבבה, ותהי ברגעים האלה נדהמה מאד – ועל כן שמחה בנפשה על כי הרגיעה רוחה בימים האחרונים, על כי סערת נפשה קמה לדממה, מבלי אשר ישוב אחיטוב להטילו.

ויהי ביום הרביעי בערב, ואחיטוב שב לבית ר' ירוחם כפעם בפעם, אך לאה לא יצאה לקראתו וגם את שרה לא מצא בבית.

אחיטוב ישב על יד השלחן, ולאה נגשה אליו ותאמר:

– האם אדני לא קבל כל מכתב מאדעססא?

– מכתבים אקבל מדי יום, אולם בדבר יעקב לא ענוני מאומה; ואולי יבוא המכתב אשר נקוה לו ביום מחר?

– אבל שרה בתי קבלה היום הזה מכתב.

– האם מאת אישה?

– כן הדבר – יעקב כתב לה מכתב קצר כי הוא בריא אולם...

– וכי יבוא במהרה לביתו – הלא?

– נהפוך הוא – השיבה לאה ותשום ותשרק – הן הוא יכתוב כי עסקיו לא יתנהו לשוב עד מהרה וכי הוא ישאר שמה עוד זמן רב...

– האם עסקים לו באדעססא גם מבלעדי המשפט אשר לפניו? שאל אחיטוב בחפצו גם הוא לדעת את אשר את חצרון למען מצוא החידה אשר במכתב ברזלי אליו.

– כזאת לא אדע – הן לא מְלַמֶּדֶת אנכי, לא אדע קרוא מכתבים... הנה אישי ישוב עד מהרה לביתו ויכפר באזני אדני את כל פרשת המכתב.

ובין כה וכה הגישה השפחה את מכונת הטהע על השלחן, שפרה קרבה גם היא למהר את דכיסות ולמלאיתן, ואחיטוב ישב דומם וחושב מחשבות, כמעשהו בימים האחרונים.

כחצי שעה עבר וגם ר' ירוחם בא לביתו.

ר' ירוחם לא אבה לדבר באזני אשתו על דבר המכתב אשר בתו שרה קבלה מאת אישה לבלתי הדאב את לבה, כי לא ישרו דבריו בעיניו ויהי כי שאל אחיטוב אותו לאמר:

– מה המכתב הזה? ומה כתוב בו?

– חדשות אין בו – ענהו ר' ירוחם במנוד ראש – הוא ידרוש בשלום כלנו, אף יודיע לנו כי ישב בעיר אדעססא עוד ימים רבים... כי מ ס ח ר י ם חדשים לו בעיר ההיא.

ר' ירוחם הוציא את המלה „מ ס ח ר י ם" מפיו בצחוק ולעג, כמו התולים עמדו לזכר הדבר הזה.

שיחתם לא נמשכה הפעם, ואחיטוב עמד ממקום מושבו, ללכת לחדרו, ויקם גם ר' ירוחם וילך אתו ללותו.

– אנכי הנני נעצב עד מאד על המכתב אשר קבלה בתי היום הזה, אמר ר' ירוחם אחרי אשר באו בחדר אחיטוב ואחרי אשר ישבו שמה על השלחן – הנה לא אובה לצער את בני ביתי.. אולם בעיני לא מצאו חן דרכיו שם באדעססא וירא אנכי אותו פן יטה שם לבו מאחרי ה'...

– אבל הן כתב כי מסחרים חדשים לו שמה, נסה אחיטוב לנחמו.

– מה-לו ולמסחרים חדשים בעיר נכריה לו, בעוד אשר מסחריו פה יפרחו כזית, ענה ר' ירוחם וינד במו ראשו – מה-לו לעזוב את ביתו, אשתו ובניו וילך לנוע בעיר נכריה? מדוע יהיה כצפור נידדת מן קנה בעוד אשר בעיר מושבו ובביתו יהיה כאחד האצילים? מדוע ישבע נדודים במקום אשר אין מכיר לו, ויעזוב בשאט בנפש את כל אשר לו במקום הזה?

– הלא כן דרך המסחר בימים האלה – העיר אחיטוב.

– והנה סלחתי לו גם על הדבר הזה – לו ידעתי את אשר אתו שמה, ולולי שם סתר לו... נאנח ר' ירוחם בשברון מתנים – הן מכתביו אלינו בימים האחרונים קצרים מאד, לא יספר באזנינו את אשר הוא עושה, לא יקרא בשם את מסחריו אשר יאמר לתת למו יד, ורק כסף ידרוש מאתנו, כסף רב... הה – לבי בי ירעד ויתר ממקומו...

ר' ירוחם נאנח במרירות ויעמיק חקר מאד:

– ומה כל ההרדה הזאת? – התפלא אחיטוב ויאמר – הן זה אך שבועות אחדים נסע מזה, ואדעססא הלא לא מעבר לים היא...

– הה – אדני! לבבי נגוע מאד מאת חתני זה... האמינה לי, ידידי, כי מתני מלאו חלחלה למעשי יעקב גם בהיותו בזה לנגד עיני... דמי אביו הליטאי נוזלים בעורקיו...

– האם איננו יליד העיר הזאת? שאל אחיטוב.

– הוא נולד בעיר הזאת – אפס כי אביו היה יליד ליטא...

הה, לו אספר באזני אדני את תולדות הייו וחיי אביו, כי אז לא תצלנה אזני משמוע – לו בכפר זאת תכתב, כי גם אז היו הדברים תמוהים...

– הכה נפלאים הדברים? ואם אמנם יש בהם תמהון? שאל אחיטוב מתאוה לשמוע מה באיש הזה.

– הן אדני לא ידע את נפש הליטאים, אמר ר' ירוחם אחרי אשר אסף את רעיוניו כאיש המתעתד לספר נצורות – שאל נא את זקני העיר ואמרו לך כי הנקל לכל איש מארץ ליטא לעזוב גם את ביתו, גם את

אשתו, וגם את דתו . . . הן אמנם מְחֻתָּנִי, אבי יעקב הזה, נהפך פה ויהי לאיש אחר; הוא, עליו-השלום, אמנם היה כ י ו צ א מן הכלל הזה . . . והנה גם אביו – יִבָּדֵל החיים מן המתים – אשר בווילנא הנהו אחד הנכבדים בעיר ההיא, ושמו יקר מאד בעדתו, וכל האנשים יעטרו לו כבוד ותהלה למכביר.

– העוד אביו חי? – שאל אחיטוב בתמהון – הן הוא אבי-אביו של התנך יעקב!

– אמנם, כן דברת; מחתני, זכרונו-לברכה, מת בשנה הזאת, ואביו הזקן עודנו חי – יאריך ה' ימיו! – שם בעירו בווילנא, הוא הנהו זקן מופלג . . . הן זה כחמשים שנה עברו מאז בא ר' נתנאל מחתני להיות חתן בעיר הזאת, ואנכי אז נער את בני בית-המדרש; חותנו ר' ש ל ו ם ח צ ר ו ן היה אז „הגביר" בעירנו, ותהום כל העיר, „וכל העולם כלו" קנא את ר' שלום בשדוכו זה, כי מלבד רב עשרו ותפארת גדולתו של מחתנו אשר בווילנא, מלבד יחוסי הרב וכבוד אבותיו – היה גם „הבחור החתן" עִלּוי מופלג בתורה וגם יפי פנים לו . . . אפס כי העלם הזה היה גם הוא ככל אבותיו וככל בני ליטא „מ ת נ ג ד" גדול, לא האמין ברבי, וכל מעשיו היו לו לזרא . . .

– האם אז בימים ההם היה מחתנו כבר למשכיל? שאל אחיטוב באשר כי לא הבין פשר דבר „מתנגד" אשר בפי ר' ירוחם.

– חלילה! – ענהו ר' ירוחם ברתת וחלחלה – הלילה למחתני להיות משכיל ומה גם בעת ההיא . . .

– ומה זה אמרת?

– הוא היה „אשכנזי" לא „ספרדי" כמוני היום . . . באר לו ר' ירוחם.

אחיטוב לא הבין גם למענהו זה, וימשוך בכתפיו ויקמט את מצחו, ויתן אותותיו אותות כי לא נחה דעתו מאת הבאור הזה.

– הן אדני יודע כי בטרם היו „החסידים" בארץ היה המון בני ישראל כלם . . . „מתנגדים" . . . גמגם ר' ירוחם בלשונו מבלי דעתו לכלכל דבריו במשפט – רצוני לאמר: בלתי חסידים . . . שומרים את דברי „שלחן הערוך" בלי „דחילו ורחימו", בלא כונת הלב . . . אך רק „מצות אנשים מְלֻמָּדָה" . . . ההבנת, אדני?

ואף כי אחיטוב לא ידע גם הפעם את אשר דבר אליו, כי מוזרים היו לו הדברים מאד – בכל זאת לא אבה לדבר עוד באלה בראותו כי גם ר' ירוחם לא יוכל הבינהו בשפה ברורה, ויניע בידיו ויאמר:

– הרף נא מזה! – נשובה לדברי ימי מחתנך אשר ספרת באזני, כי שומע אנכי.

גם ר׳ ירוחם שמח מאד למענה הזה, וגם הוא חפץ מאד לחדול מזה, כי קשה הבאור הזה עליו מאד.

– אם כן נשובה נא לדברינו – אמר ר׳ ירוחם בשאפו רוח כמו נפלה אבן מעמסה מעל שכמו – הנה כי כן היה האברך החתן הזה „מתנגד" גדול, ויתגאה מאד בראשית בואו הנה, לא נשא לנו פנים וילעג לכל מעשינו . . . ואנחנו יושבי בית המדרש לעת ההיא לא העזנו פנינו גם לגשת אליו, יראנו לדבר בו מטוב ועד רע; אולם אחרי אשר עברו ימים וכאשר בא גם הוא לבית־המדרש ללמוד חקו דבר יום ביומו באנו לאט לאט עמו בדברים והתוכחנו אתו – אפס כי לא יכלנו לו, הוא ידע לענות על כל שאלותינו וגם להוכיח צדקתו בפנינו, וכן עברו ימים, חדשים הקפו, וחותנו ר׳ שלום נסע אל משכן „הרבי", (עוד „הרבי הזקן" – זכותו תעמיד לנו – היה בחיים חיתו), ויסע גם חתנו עמו, ומראש לא בסתר דבר אלינו לאמר: כי יסע שמה למען הִתְוַכֵּחַ עם „הרבי", למען אשר יורה הוא אותו דעת בתורה וגם ביראת-האלהים . . . אנחנו שחקנו על הבליו, ונפשנו ידעה עד מאד כי היה יהיה שמה לחסיד גם הוא . . .

– ואיככה ידעתם כאלה?

– יען אשר אין איש בארץ אשר יראה את קדוש ישראל ולא יאמין בקדושתו, כמלאך אלהים היה בתוכנו, וגם לב אבן ימס בקרבו, בראותו את הרבי ובשמעו דברי פיו הקדושים, אשר יבואו כשמן בנפש האדם.

– הכה רבה קדושתו? שאל אחיטוב בתם לבבו.

– תלאה לשוני להביע לאדני אף שמץ מנהו! . . . אין מלה בפי להגיד לך את הנפלאות והגדולות אשר פעל ועשה בחייו . . . והנה מחתני, עליו-השלום, יהיה לך לעד על כל דברי אלה . . .

– הגם הוא התחסד?

– כאשר נבאנו מראש כן היה – החליט ר׳ ירוחם את דבריו – „מתנגד" גדול מאין כמוהו נסע שמה, ויתברך בלבבו כי יתוכח שמה את הרבי ויוכל לו, כי יראה לעין כל את משגתנו ואת חטאתנו, והנה . . .

שחוק-קל עבר על שפתי ר׳ ירוחם ויבט בפני אחיטוב בגאה וגאון כמו יאבה להתפאר עליו בנצחונו.

– והנה הוא שב מבית הרבי, ויהי לאיש אחר – הוסיף ר׳ ירוחם לספר אחרי דממה קטנה – חדל לדבר תועה, הדל לשית בחסידים

פיו, ויחדל גם להתופף עמנו . . . עוד מעט והרבי בא הנה, ויהי העלם הזה משומרי פתחו, ויהי משכים בבקר להרין לקראתו ומאחר בנשף לשבת בחדרו, הרבי גם הוא הללו שבע ופיו הגיד תהלתו כל היום, ובעוד ימים או עשור ויהי כאחד מאתנו כחסיד מלדה ומבטן, וכל עקבות „מתנגד" לא נודעו בו . . . היטיבו מאד רבותינו הקדמונים אשר דברו: „כל מצוה שהחזיקו בה כותים מדקדקים בה יותר מישראל" ! הנה כי כן ראינו גם בזה האיש ר' נתנאל, כי מן היא והלאה רב את ריב החסידים באמת וצדק, כבד מאד את „הצדיקים", ובכל לבו ובכל נפשו היה גם נאה דורש וגם נאה מקיים . . .

ר' ירוחם עמד מִדַּבֵּר רגע קטן וגם אחיטוב לא הפריעו כמו נגעו הדברים אל לבו, ור' ירוחם הוסיף:

– וישמע הדבר הזה עשה לו כנפים, וישמעו כל בני ישראל כי נטה ר' נתנאל אחרי החסידים, וישמע גם אביו אשר בווילנא וירגז ויתקצף, ויכתוב אליו מכתב מלא מרורות ויתוכח אתו, והנה גם הבן לא טמן את ידיו וישב את אביו דבר ויוכיח לו צדקתו וצדקת החסידים, המכתבים האלה היו מלאים דברי תורה וחכמה פִּיּוּטִים וראיות, עד אשר נִצַּח ר' נתנאל את אביו באחרונה, ואביו מבלי מצאו מענה רגז על בנו רגז גדול, ולמן היום ההוא חדלה הלִיפת המכתבים בין האב ובנו, הדלו לשאל איש בשלום משנהו, ואביו בכה על בנו זה כאשר יבכו למת, וַיְיָאֵשׁ ממנו לאמר: „בני זה סר מדרכי, וגם אנכי הסירותיו מקרב לבי!" . . .

– האם עד הנה הגיעה קנאתו? – התפלא אחיטוב מאד לשמע הדברים האחרונים – היטוש אב את בנו, על אשר לא במחשבותיו יחשוב גם הוא? . . .

ובלבבו חשב:

„הן לו כמוני היום ראה את מעשיהם הטובים, ודרכיהם הישרים, כי אז לא קצף עד מאד" . . .

– שונים היו הימים הראשונים ההם מן ימינו אלה – ענהו ר' ירוחם בכל לבבו – עתה לא נשים לב למעשה הבנים, עתה אין יראת אלהים בלבנו, ואך הכסף והכבוד מגמת פנינו; לא כן בימים הראשונים עת נגעה היראה עד הנפש, עת דאג האדם לנשמתו ולעולם שכלו טוב, אז גדלה חמת האב בשמעו כי בנו היה לחסיד – הדבר אשר חשב כי היא „חוץ לשיטה" – ועד יומו האחרון לא התרצה לו . . .

ר' ירוחם נאנח לדברים האלה ואחיטוב העמיק התקיר במו.

– „עד יומו האחרון!" שנה אחיטוב את דבריו האחרונים בתמהון.

– אמנם כן, עד יומו האחרון! . . . החליט ר' ירוחם שנית – הנה גדל ר' נתנאל, ובנים יולדו לו, ויהי היה לסוחר ומסחרו פרץ בעיר ובמדינה, ולאביו לא כתב דבר, ואת אחיו לא ידע . . . ויהי כאשר באה „גזרת המלכות" כי גם כל איש ישראל יוסיף לו כ נ ו י לשמו ושם אביו, גם אז לא שאל ר' נתנאל לדעת את הכנוי אשר לאביו בווילנא ויתכנה „ח צ ר ו ן" כשם אשר כֻּנָּה אז את חותנו ר' שלום – הנה גם שניהם יניחו כעת על משכבותם בעולם האמת – ושמו זה הנחיל גם לבניו אחריו . . .

– ואיככה תדע כי אביו עודנו חי שם בווילנא? שאל אחיטוב מתאוה לדעת אחרית הדברים האלה.

– שמע נא, אדני, ואחוך, ענהו ר' ירוחם ויאנח – הה!, מדי אזכור תשוח עלי נפשי, וקרבי יהמיון . . . הן אנכי החלותי לספר באזניך את דאגתי לחתני, ומדוע אכחד מאת אדני? – לא ברצוני וחפצי נתתי לו את בתי, כי את הליטאים שנאתי . . . ועד „עשרה דרא" לא ניכל האמן במו . . . הן אמנם אביו נהפך והיה לאיש אחר, ויהי לירא אלהים וחרד על מצותיו מאד – אפס כי בנו זה התנכר בעודו נער כי לא ישרה נפשו בו וכי לא נאמנה רוחו בקרבו, וישתולל כל היום, ויט אחרי ההבל ויהבל . . . ללמודיו לא הטה אזן, ותמיד כל היום דלג על ההרים קפץ על הגבעות, בשדות ובגנים שכנו רגליו, ועל כל רמה גבוה שם מכון לשבתו . . . וכאשר הגדיל כן גדלה משובתו ושרירות לבו, החל לסלסל בשערו, ליפות את בגדיו, לגהץ את מנעליו למען היות להם ברק, ולהתהדר בכל אשר לו; גם תאותו לנגן בכנור נתן לו אביו – הן בן-יחיד היה לו – ובכן גדל זה הנער כ פ ר א - א ד ם, מבלי אשר יט שכמו לתורה וליראת אלהים . . . הן אמנם לא סר מעל דרכי ה' חלילה, לא נטה כמלא השערה מכל החקים והמשפטים התורות והמנהגים אשר לנו – אפס כי מ ע ש ה נ ע ר ו ת אשר נהג בהם לא ישרו בעיני כל בני העיר וגם לא בעיני אביו; ועל כן לא חפצתי גם אנכי לתת את בתי לו, אבל רבים פתוני לאמר כי כאשר יהיה ל א י ש יעזב את מעשיו אלה, פתוני ואפת, ומה גם כי דעת רבנו, יחיה, הסכימה גם היא לשדוך הזה, ועברתי על רצוני למען עשות רצון קדוש ישראל . . .

– ובתו!? התפרץ מפי אחיטוב כמעט שלא ברצונו.

– מה תדע נערה בדברים האלה?

– ואם כן לא תשאלו את פיה בעת אשר תבחרו איש לה?

– הן אנחנו ה א ב ו ת לא נדרוש דעתה, ולבה נכון ובטוח כי

נבקש טוב לה כל הימים. . . אנחנו האבות נבינה ונדעה רב יתר מאשר תדע נערה בתולה צעירה לימים כמוה . . .

אחיטוב זכר גם את דברי בנימין אליו על דבר אשתו, זכר גם את דברי שפרה ומשפטי פיה בכל הנוגע לדבר הזה – ולא ענה דבר; הן אמנם דברים רבים היו בפיו להוכיח אולת דברי ר׳ ירוחם האלה על פניהם, אפס כי ראה ויבן לה כי לשוא ישחית את דבריו הפעם להתוכח על אשר כבר נעשה; זאת ועוד אחרת: הן היא ראה כבר דברים רבים בחיי היהודים בעיר הקטנה הזאת אשר לא ישרו בעיניו בראשונה, ואשר נוכח אחרי כן לדעת כי ישרים המה ואין בם מגרעת, והנה כמו ירא הפעם להמרות דעת האנשים האלה, אשר מעשיהם ומנהגי חייהם תאות נפשו עתה.

– ומה היה קץ הדבר הזה? שאל אחיטוב, למען שוב אל דבריהם הראשונים.

– הלא אמרתי מראש כי התרציתי גם אני אל השדוך הזה, ואחרי אשר אנכי ור׳ נתנאל, עליו-השלום, גמרנו ־מר בדבר הנדה נכתבו „התנאים" ונתעתד ליום כלולת בנינו . . . אך אז בא זכר אבי ר נתנאל לפנינו, אך אז הגדתי לו אנכי כי עתה באה העת כי יתרצה אל אביו, וכי יבשרו יום שמחת לבו; מחתני מאן בראשונה לשמע בקולי – „הן זרים היינו ברב הימים אשר אנכי מתגורר הנה – ענה ר׳ נתנאל ויאמר לי – היא קצף עלי קצף רב ולא אבה לענות אותי על מכתבי הרבים הוא התאונן באזני אנשים רבים כי בן-אבד הנני לו, כי במתים נחשבתי לו, וכי כבר נתן גם הוא את לבו ליאש" . . . כדברים האלה דבר אז מחתני, אך אנכי הפצרתי בו מאד, הרביתי עליו מלים עד אשר נאות לי ויכתוב לאביו מגלה עפה, ויספר לו את כל אשר קרהו מאז, את רב עשרו ותפארת ביתו, אף בקש את פניו כי יבוא לשוש אתו משוש ביום חתונת בנו יחידו . . .

– ומה ענה אביו על המכתב ההוא?

– הוא לא ענהו גם הפעם דבר – הוסיף ר׳ ירוחם ויאנח במרירות – מחתני – מנוחתו כבוד! – קצף ירגז עד מאד; – „אנכי עשיתי את המוטל עלי, קימתי מצות כבוד-אב – התאונן מחתני באזני בעת ההיא – „ואם הוא החני גם הפעם בשתי ידיו מבלי אשר יענה לי על כל הדברים הטובים אשר הריצותי לפניו, הנה חטא גם היא, ולא שמע בקול התורה" . . .

– האם יאשם האב הבלתי שומע בקול בנו? – התפלא אחיטוב ויאמר – הגם הדברים האלה נאמרו בתורה?

– בתורת משה לא נאמרו הדברים האלה – אפס כי „הגמרא הקדושה" והפוסקים הורו לנו כי „אסור לאדם להכביד עֻלּוֹ על בניו ולדקדק בכבודו עמהם", והמכה את בנו הגדול מנדין אותו"...

– היטיבו מאד את אשר דברו! העיר אחיטוב.

ובלבבו חשב:

„הן נמצא גם בתלמוד דברים מְשֻׁכָּלים, דברים אשר יאיתו מאד למדות האדם ומוסריו, ואשר יוכלו עמוד גם בעת הזאת... ומדוע זה שמעתי תמיד את שם „התלמוד" מְנֹאָץ ויתנוהו למלא הבלים ורעות רוח, והוא לעגם כל היום?...

מאד מאד חפץ אחיטוב להרחיב הדברים בזה, ולשמוע מפי ר' ירוחם משפטו על דבר התלמוד ודברים הטובים אשר בו – אפס כי לא אבה להפריע את המספר, כי גם תולדות חצרון נגעו הפעם אל לבו, ובכן הטה אזן לשמוע.

– אמנם כן – הוסיף ר' ירוחם לספר – צדק מתתני בתלונותיו על אביו בעת ההיא – אפס כי ימים אחדים לפני התונת בנינו באה מנחה שלוחה ממנו: ש"ס בבלי ושתי מנורות כסף טהור, ומכתב קצר כתוב לאמר:

„מתנה ליום התונת נכדי, ילמוד ויעסוק בתורה,

„והמאור שבה יהזירו למוטב"...

מבלי אשר יזכיר בו גם שם בנו, ומבלי אשר יכתוב מכתב שלום וידידות כאשר יאות לעת כזאת...

אחיטוב התפלא מאד, ור' ירוחם הוסיף:

– מתתני קצף אז קצף גדול וכמעט אשר אמר להשיב את המנחה בדרך אשר באה, אפס כי אנכי לא מלאתי אחרי דבריו בזה, ועל פי עצתי שלח התני – הוא יעקב – מכתב תודה וברכה לאבי-אביו הזה, ואז בא לידו גם מענה מכתב רחב ידים, אשר יוהירו מלכת בדרכי החסידים, מהאמין ברבנו הקדוש ועוד ועוד...

– הידע אביו מן הליפות המכתבים האלה?

– לא, כי הסתרנו ממנו הדברים... אבל הן גם התני לא הוסיף עוד לכתוב אליו; הן מאז נשא לו את אשתו – היא בתי – נהפך גם היא ויהי לאיש חסיד בכל נפשו ובכל מאדו, את שם הרבי הצַדִּיק ויקדיש מאד, בעצתי שאל, ולשבתו דרש שלש פעמים בשנה; גם היא החזיק במצות ה' כאביו – זכרו לברכה – וגם בביתו נתן להסידים יד ושם... רבנו הללו שבחו וכל החסידים ספרו תהלתו... ואם כי „מ ע ש ה

נ ע ר ו ת" ראינו בו גם אחרי כן, אם הרבה לפאר את גנו, אם אהב את הפרחים, סלסל עוד בשערו, וניגן בכנורו – הנה אמרנו כי עוד ילדות בו, כי כאשר יוסיף ימים יוסיף גם דעת, ויראת שדי וְתַבַּת ישרים כתֻמָּן תבאנה בלבבו . . . פעם אחת התאוננתי באזני רבינו הקדוש לאמר כי רע עלי המעשה אשר החגי עושה להתיפה ולהתהדר, ולבקש את החן מאד – ורבנו השיבני בענות צדקי כי „שרש נשמתי הוא מן היכל התפארת וההוד, וכל מה שהוא פוגם במעשי הול בבקשו נקיון ויופי, אשר חלק ה' לעמים – הוא חוזר ומתקן בנוי סוכה והדור מצוה" . . . הדברים הנפלאים האלה אמר באזני והם נשארו חקוקים על לוח לבי; הן שמע אדני ויבן למו מה-עמקו מחשבותיו, ומה נפלאו דבריו!

ר' ירוחם הוציא את דבריו האחרונים בהתפעלות גדולה בתנועת ידיו ובנדוד כל גוו, וישכח כרגע כי אחיטוב השומע לא ידע עד מה מכל אשר דִּבֶּר הרבי, ומלים זרות שמע הפעם.

ואחיטוב לא ענה דבר, לא שאל פתרון הדברים, אף לא הסיר עיניו מן המדבר לאות כי יטה גם אזן קשבת.

– אולם הן גם זאת העיד בי רבנו הקדוש – הוסיף ר' ירוחם אחרי רגעים אחדים אשר העמיק במחשבות לבו – כי אשמור צעדיו מאד; „הדרך הזאת היא מסֻכֶּנֶת מאד, אמר לי אז – ואם יטה כמלא השערה אז יוכל לנפול בשער היופי אשר לסטרא-אחרא, חלילה, ויבוא ביד השטן השומר עקבות אנשים כאלה ומבקש לצודם" . . . ועל-כן אירא מאד הפעם, על-כן מלאו מתני חלחלה למעשיו אשר באדעססא . . .

ר' ירוחם נאנח במרירות ואחיטוב התעורר לשמע דבריו האחרונים.

– אבל הן גם באדעססא אנשים ישרים, העיר אחיטוב כמו יאבה להצדיק את בני עירו.

– אמנם כן, אדני! ובימים הראשונים כתב לי חתני כי מצא שמה גם חסידים ויראי האלהים; אפס כי מעשיו בימים האחרונים לא ישרו בעיני, לא טוב הדבר אשר ימנע ממני את מכתביו, אשר יכחד את מעשיו תחת לשונו, ואשר הואיל לכרות ברית לסוחרי העיר ההיא ולהשאר שמה כל ימי הקיץ . . . יראתי אנכי אותו, פן יזנה לבבו, פן יטה מן הדרך הטובה והייתי אני ובתי חטאים . . .

– אבל הן לא נער יעקב ויפתה . . .

– דברי רבנו האחרונים לא יניחו לי לישן – ענהו ר' ירוחם בכל לבבו – דרכיו המוזרים יביאו דאגה בלבבי, ועצה נדחה ממני . . .

ר׳ ירוחם עמד מִדַּבֵּר רגעים אחדים יחשה גם אחיטוב עמו, וגם שניהם חשבו מחשבות עת מעטה.

– האם לא קבל עוד כל מכתב מאת אבי-אביו אשר בווילנא? – שאל אחיטוב למען הסב דבריו אל ענין אחר בראותי כי רבות אנחות ר׳ ירוחם ולבו דוי מאד – האם לא שמע עוד ממנו דבר מאז ועד היום?

– רבות מאד שמעתי על אדותו – ענהו ר׳ ירוחם בהתעוררו ממחשבותיו, אשר כמו נרדם בהן עד עתה – הן לפני שנים אחדות בא הנה איש מעיר ווילנא, ויספר באזנינו את כל פרשת גדולתו, את רב ידיעתו בתלמוד ופוסקים, את י ר א ת ו הגדולה וגם את רב עשרו ותפארת ביתו; הפליא האיש לספר לנו את כל הכבוד והיקר אשר ינחילוהו בני עדתו, יהדרו את שיבתו מאד, והנה גם הדרת פניו, גם דבריו המְחֻכָּמים, יתנוהו למעלה לראש, וכל בני עירו יתני כבוד לשמו, ותהלתו מלאה הארץ...

ומדוע יתנכר לו נכדו?

– הלא מלתי אמירה כי דרכי האמונה והיראה יפרידו בין שניהם, זה מחזיק בחסידות וברבו, וזה הנהו „מ ת נ ג ד" מקנא לדעתיו... הן כאשר גוע מחתני ויאסף אל עמיו כתבנו לאביו לווילנא והודענו לו את האסון אשר קרה לנו, וגם אז קבל יעקב מכתב מאבי-אביו אשר הצטער בו מאד על כי מת בנו ב ח ט א י ו ב ל י ו ד ו י. ויתחנן אל נכדו כי יעזוב את העיר הזאת ואת החסידות גם יחד ויסע ויבוא לווילנא והוא ינחילהו בין בניו – כי כסף תועפות לו...

– ומה ענהו יעקב?

– הן גם אם יְלָחֵץ בעניו לא יעשה כדבר הרע הזה – ענהו ר׳ ירוחם בתֻמַּת לבו – אין אדם מוכר חיי עולם בעד חיי שעה... מה יסכן לו עשרו וזהבו, אם לרגליהם יכחש באמונתו?... ומה גם כי תהלה לאל, לא ידע רע גם בזה; הן אביו הנחילו עשר ונכסים; וגם ידי לי רב להושיעו, אם ימוך, חלילה, וממטה ידו... היחדול את עסקיו הנה וילך לנוע אל נדבות אבי-אביו?...

– הנה כי כן... הגו שפתי אחיטוב, למען מלאת אחרי דברי האיש המדבר בו.

– ועל כן לא ישרו הפעם דרכיו בעיני – הוסיף ר׳ ירוחם ויאמר באנחה – כי איככה אוכל וראיתי בעזוב יעקב את ביתו ועסקיו הנה ויאמר להשָׁאֵר באדעססא כל ימי הקיץ? איככה תשב בתי פה גלמודה ועזובה, והוא ימנע מאתנו גם את מכתביו, מבלי אשר נדע את המעשה אשר יעשה שמה?...

ויאנח ר׳ ירוחם בשברון מתנים, ויבט בפני אחיטוב כמו יבקש ממנו תנחומים לנפשו ההומיה; אפס כי מלים נעתקו גם מפי רעהו זה.

– והנה גליתי לפניך את כל לבבי – הוסיף עוד ר׳ ירוחם אחרי רגעים אחדים אשר העמיק במחשבותיו – ועתה אדני לו שמעני, הנה לא אבה להכאיב את לב אשתי ובתי, לא אבה להחריד מנוחת ביתי... הנה הנן שבעות רצון הפעם, הנה המכתב הקצר הזה הניח את דעתן – לו כן יהי! אל נא ידבר אדני דבר באזניהן מכל הדברים אשר נדברנו בזה... אולם אנכי הנני מבקש מאד מאת פני אדני כי יכתוב לכל רעיו וידידיו אשר בארעססא, השכם וכתוב, כי יודיעוך את כל אשר אתו שמה, את מנהגיו ודרכי חייו, את שמות האנשים אשר בא עתה בחברתם, ואשר יאמר לכרית אתם ברית במשאם-ומתנם... הן ערום הפעם לבי נגדך, ותדע ותבין עד מה תשמח נפשי בדעתי כי אך טוב יסובבנהו, וכי לבבו שלם עם ה׳...

– הנה אנכי כבר כתבתי לארעססא בדבר הזה – ענהו אחיטוב בהשתתפו בצרת נפש ר׳ ירוחם – ועד היום לא קבלתי מענה; תקותי חזקה כי בוא יבוא המענה, ובכל זאת אכתוב ביום מחר, מכתב שני למלאות את דברי הראשונים, ולבקש תשובה ברורה בכל הנוגע לחתנך יעקב.

– רב תודות לאדני על ההבטחה הזאת; אפס כאשר יבואו דברי המכתב וידעתי את מעשיו ומנהגיו, אז לא אוסיף עוד להודות לאדני...

אחיטוב הביט בפניו, כמו יאבה לדעת פתרון דבריו.

– אל נא תתנני אדני לכפוי-טובה – העיר ר׳ ירוחם בצחוק בראותו כי לא יבינהו אחיטוב – הן לא נודה לאיש בעשותו אחת ממצות ה׳ לבלתי יגרע משכר המצוה; הן מצוה רבה באה הפעם לידו, מצוה להשיב לב בנים על אבותם, ושכרה נעלה מאד מעל כל ברכה ותהלה...

„מה נעימים הדברים היוצאים מלב טהור! – חשב אחיטוב בלבבו – תמתו וישרו המה צבי תפארתו, נפשי הזכה תאצל מהודה עליו והיא תרוממהו על!..."

– אבל אדני – הוסיף ר׳ ירוחם בהוציאו את מורה-השעות מצלחתו ובהתבוננו בו, ויפריע את הדממה אשר שררה רגעים אחדים במקום הזה – אבל אחרנו מאד בנשף הזה; סלח נא אדני כי הפרעתי את מנוחתך עד עתה.

– דבריך אשר השמעתני בערב הזה שמעתי באזנים קשובות – ענהו אחיטוב בכל לבבו – המה לקחו את לבי מאד...

– „דאגה בלב איש ישחנה" אמר הכתוב – ויפה מאד בארוהו לנו

חכמינו, זכרם לברכה, לאמר: „י ש י ח נ ה ל א ח ר י ם" – הוסיף ר' ירוחם ויתרגם את הדברים לפניו – אמנם להשיח דאגת הלב לאחרים היא עצה טובה וישרה מאד, הנה מבשרי אחזה זאת הפעם: גליתי את כל לבבי לפני אדני – והוקל מעלי . . .

„עוד הפעם דבר בשם ה ת ל מ ו ד וגם הוא מלא רוח חכמה ותבונה – חשב אחיטוב עוד לשמע הדברים האלה – הנה כפי אשר אחזה לי אני, הנהו התלמוד מורה דרך ליהודים ה ח ס י ד י ם האלה לא רק באסור והתר, לא רק במצות ועבודת האלהים, כי אם גם במדות ומוסר, בדרכי החיים והחברה, וגם בדברים כאלה נחמד התלמוד להשכיל – ואנכי לא ידעתי!

– מא־ מאד התענגתי על דבריך בעת הזאת – אמר אחיטוב תפוש במחשבותיו אלה – ובכל לבי הנני מכיר לך טובה על הדברים האלה.

ר' ירוחם קם ממקום מושבו, ויאמר:

– גם אנכי אשלם תודה רבה לאדני, הן הפרעתי מנוחתו בלילה הזה. . . אש־בה נא עתה לחדרי, וגם אדני ישכב ויישן ושנתו תערב לו.

– תמתק גם שנת אדני!

– והלא ישוב אדני ויכתוב מחר שנית לאדעססא לדעת את אשר שם.

– אמנם כן – אנכי אשמור מוצא שפתי מאד!

– עוד אחת אבקשהו, טרם ־פָּ־די מעמו – אמר ר' ירוחם עוד בהתעתדו לצאת מן החדר – אל נא יגל את אזני אשתי ובתי על אדות כל הדברים אשר נדברנו בזה, „הן נ ש י ם ד ע ת ן ק ל ו ת" אמרו חכמינו הקדמונים, ומדוע זה אוסיף להם יגון ותוגה בדבר אשר לא יעיל?

– בנתי לרעך, רעי – ענהו אחיטוב ויקם ממושבו גם הוא – אדע להסתיר את הדבר ולכלכל דבר במשפט.

ור' ירוחם יצא מן החדר.

לא לשוא אמר ר' ירוחם, כי השיחה הזאת הסירה סבל מלבו, וכי הוקל מעליו על מחשבותיו אחרי אשר גלה את כל לבבו לפני אחיטוב; אמנם כן, כמו אבן מעמסה היתה על לבו, רעיוני נפשו הציקו לו מאד וכמו היו עליו לט־ח; ועתה השיח דאגתו – וישחנה, הוציא את כל הגיוני לבו – וְרָוַח לו.

אפס כי המעמסה אשר הוסרה מלב ר' ירוחם, שבה ותפול על לב אחיטוב.

אחיטוב העמיק במחשבותיו מאד אחרי צאת ר' ירוחם מחדרו.

„הנה את כל לבבו הוציא האיש הזה לפני – חשב אחיטוב בלבבו–

ומה נפלאים הדברים אשר ספר באזני! מה מאד ירחש לבבי כבוד יקר לאנשים כאלה! – אנשים אשר אמונת לבם יקרה להם מהון ועשר, אנשים אשר בגלל דעותיהם יעזוב אב את בנו ובן את אביו, אשר טוב להם לשכוח את כל מנעמי החיים, למאס בכל אשר האדם, למנוע מהם גם נחלת אבות, ולהסיר מעל פניהם גם תקות רכוש גדול – אך למען אשר לא יכחשו ולא ישקרו באמונתם ודעותיהם... אנשים כאלה נעלים המה מאד! . . . הן לא אתפלא אפוא כי לא נכחד קיומם, כי לא אבד זכרם בכל אשר רדפום אויביהם שנים מאות ואלפים, וכי חיים וקימים עומדים הם עד היום, למרות כל החושבים עליהם רעה . . . אנשים אשר רצון נמרץ ודעה חזקה מצור ישכנו בקרבם, המה על עמדם יעמודו לנצח נצחים" . . .

הרעיון האחרון הזה לקח את לבבו מאד, ויעמק בו הקר רגעים אחרים.

„והמשכילים אשר באדעססא . . . חשב עוד ויחרד לבו ויתר ממקומו – החזקה גם דעתם, ואם גם אמונתם יקרה להם? היעמדו גם הם בנסיונם, ואם גם הם יעזבו הון ועשר בעד רגשות לבבם? האם גם המה יוקירו את הנפש מפז ואת הדעה – מכסף? . . . לו על פיהם יחיה ישראל ועל דעתם יכונן אשוריו – כי אז כבר כלה כענן, וניר‍ו אבד . . ."

במחשבות כאלה וכאלה התהפך על משכבו כל הלילה, שקץ ותועבה היו לו עתה אלה אשר אך לכספם ישימו עין, בו כל מעינם, הוא כל כבודם, ואך אותו שמו למטרת חייהם וירוממוהו מעל כל רגש ואמונת לב –

„הם המה כבהמות נדמו, כחיתו שדי נמשלו! . . . הוסיף לחשוב ברגעים האלה – המה אנשים לרדוף אחרי תאות לבם מאד, ובני אדם – לכחש בכל רגש ולחקור ממסך! . . . לא באלה יתהלל המתהלל, לא ביפה פניו, בחמודת בגדיו ובלשון מדברת גדולות יהלל איש, כי אם בעז נפשו, באמון רוחו, ברגשותיו הזכים ובלבו הטהור . . . לא למראה עין יקר גבר, כי אם לאשר בכליותיו ולבו פנימה" . . .

זכרונות רבים ומעשים אין מספר אשר ראה בימי חייו, אשר עשה הוא ואשר עשו אביו, רעיו ובעלי-הכסף האחרים התיצבו כמו חיים לנגד עיניו עתה, ויקץ בם וימאס בהם, ונפשו געלה אותם . . .

כא

הַיְהוּדִים וְהַיַּהֲדוּת

או

מִכְּלָל לִפְרָט וּמִפְּרָט לִכְלָל.

הקיר: מדוע-זה תנקב בי חור אף תשרוט שרטת?

המסמר: יען כי גם על ראשי יכו מכה בלתי סרה!

הולם ופעם, פטיש וסלע, קורנס וסדן מְלֵאִי את כל הארץ; מַכִּים וּמֻכִּים, נוגשים וְנִגָּשִׂים, לוחצים ונלחצים המה כל האדם אשר עליה; והנה גם הַמַּכֶּה גַּם־הוּא וגם הנלחץ לוחץ, ונגש איש באיש ואיש ברעהו כמעשה האיפנים אשר במוכני, מן האופן הגדול אשר גדולים גם עליו, עד הקטן אשר עוד קטנים ממנו; כלם הנם פועלים ונפעלים, מפוצצים ומתפוצצים הולמים והלומים גם יחד; אין דרך לנטות ימין ושמאל, אין איש חי בחברה אשר יאמר להביק את ידיו, אשר לא יַכֶּה ולא יֻכֶּה, אשר לא יט גבו לְהַלְמוּת עמלים ואשר לא ירום ידו גם הוא להכות אויבו אחיו; רק המתים שכבר מתו, אשר בעמל אנוש אינימו, רק המה ינוחו בשלום על משכבותם, רק אלה, אשר עיניהם סגורות ולבבם לא ירגיש, רק אלה אשר לא יתאוו ולא יצטרכו, ואשר אין צורך גם לאחרים בהם, רק אלה ידעו שקט, נקיים המה מצבוא צבא במלחמת החיים...

אמנם כן, מלחמה לאנשים מדור דור, מלחמה אשר בשם „חיים" תִּקָּרֵא: לַהֲרוֹג או לְהֵהָרֵג, לשדוד או לנפול שדוד, לשבות שבי או ללכת שבי...

והנה גם שרים למלחמה הזאת: שרי מאות ושרי אלפים, יש גבורים אין מספר, פקידים גדולים עם קטנים, עורכי המערכות נושאי מגן ודורכי קשת, בם אויב ואוהב גם יחד, צר ומגין התלכדו, ותהי המלחמה לאדם מפנים ומאחור, פה ילחם נגד צריו מלחמת-מגן ויהפך פנים והנה הוא יתיצב כאויב מול אלה אשר יכר עם הוא תחת עֹל סְבָלוֹ...

המלחמה נטושה על פני כל הארץ, וצבאותיה – איש ואיש

ילדבה; אפס כי בין צבא הלוחמים, בין קהל המַּכִּים והמֻכִּים בין כל אלה הדוחים והנדחים, השונאים והשנואים, ישנו עם אחד, מפזר ומפֹרד, אשר מלבד מלחמותיו גם היא, באשר היא חי, מלבד אשר גם פניו הולכים בקרב, באשר הוא אדם ונשמת חיים גם באפו, עוד מלחמה לאנשים בו מדור דור; מלבד מכת מכהו מבן אדם הדומה לו – עוד ירבו פצעיו חנם, ומלבד קנאת איש מרעהו ומלבד שנאת קהל מרעים – עוד יוסיפו שנוא אותו על אמונתו ועל חריצות כפיו . . .

העם הנגש והמעונה הזה, הוא – עם בני ישראל!

כאשר נוסיף להכות על ראש המסמר, כן יוסיף הוא לנקוב חור בקיר; כאשר נצור על עיר לבלתי תת לאנשיה צאת ובוא, כן ערם יערימו וכן יתנכלו גם הם בנו; חדלו להניף את המקבת על ראש המסמר ויחדל גם הוא להרע, הוציאו ממסגר נפש האנשים ולא יוסיפו לדאבה עוד, ולא יוסיפו גם להדאיב . . .

אפס כי יתפאר מאד הגרזן על אשר הוא חוצב בו, והשבט על אשר הונף ועל אשר הרם עליו, יתגאה מאד ויתברך בלבבו כי נעלה הוא ממנו, וכי כחו וגבורתו ישנו לו, ובכן לא ידע הפטיש את הסלע והקורנס את הסדן לא יכיר, וירשיעו גם במשפט ואת נפשו לא יציל . . .

כן הוא משפט עם בני ישראל בלאמים וזהי דיני הקשה בכל ארצות פזוריו: העמים עשיהו לסדן למו, נתנו גוו למכים ולחייו למורטים, גדרו בעדו דרך החיים, העמידו רגליו במשעול צר, כל גוים סבביהו גם סבבוהו, ויקראו אחריו מלא – והנה גם הוא היה לנפרד, לנבדל, וַיִּקָּבֵר בתוך ביתו, ויהי עם לבדד ישכון, ובמוסרי נהתם; והיה בצאתו החוצה ועמדה לו ערמתו ויתנכל להביא טרף לביתו ולחם לפי הטף; ויוסיפו העמים עוד שנוא אותו ויבזוהו וישליכו עליו גם שקוצים, וימנעוהו בוא בחברתם, אף לא באו לראותו במעוני הצר, ויבדאו עליו דברים אשר לא כן – ולא ידעו איש את אחיו . . .

הדבר הזה הרע לנו רב יתר מכל הרדיפות והגזרות הרעות, הרע לנו מבית ומבחוץ: לו באו השרים והמחוקקים לראות את היהודי בביתו, לו התבוננו לחייו במשפחתו, לו שמו עין ולב לכל תהלוכותיו בתחום מושבו – כי אז ראוהו כאשר היא: אדם בחסרונותיו וגם במעלותיו, איננו כלו טוב במלאך אלהים, ואיננו כלו רע כבשר משחת, גם לו לב ונפש מרגישים אהבה, כבוד, חמלה וחנינה, ולו גם גוף וגו מרגישים רעב ושובע, קור וחם, מחסור ודשן, וגם הוא איש לאשתו, אב לבניו, ובעל בעמיו, אשר ידאג מאד לכל הצטרכותם: ולו נתנו הם להיהודי בוא בחברתם, כי אז ראה גם היא כי

לא זאבי ערבות המה משנאיו ורודפיו, כי לא על התורה והתלמיד לבדם יחיה איש ישראל, כי לא סם מות המה המדעים לתורתו ואמונתו, כי לא רק פרוזדר הנהו העולם הזה, וכי התורה והמדעים, האמונה וההשכלה, הדת והחכמות גם שניהם נחוצים לאדם.

אולם עריצי הגוים בימים מקדם שמו פדות בין האנשים, חומת ברזל בָנוּ בינינו ובין אדני הארץ, ויסגרו גם דלתותיה לבלתי צאת ובוא, ויאמרו לעם הארץ כי בנים משחיתים המה בני ישראל, וימצאו עונות ויעלילו עלילות ויצדיקו את הפטיש המכה בעברתו — ויאמרו גם היהודים להסגר עוד, וייראו מאד מפני כל אשר בעמים יסודו, ויקראו אור מתעה לשמש אשר תאיר לארץ ולכל הדרים עליה, ולכל מולדת חוץ „צא טמא" אמרו...

והנה עינינו הרואות, כי גם עתה, כי גם בימים „הנאורים" האלה, בימים אשר נתצה — ברב הארצות — החומה הבצורה ההיא, בימים אשר על תלה בנו חומה אחרת נאה ממנה, בימים אשר התקרבו מעט האנשים בעלי אמונות שונות, והנה גם בימינו אלה נשמע לא אחת מבעלי-האגרוף, אשר סבות שונות קרב את אחד היהודים אליו, לאמר: „לו היו כל היהודים כמוך כי אז לא רדפנו ולא היינו להם לשטן על דרכם בכל משלח ידם" — ואיככה תדע — פטיש כל היהודים, כי אינם כמוהו? איככה תדע כי שונה הוא מהם, אם לא תבוא בחברתם ולא תביאם בחברתך?... בוא נא לתוך בתיהם, לתוך תחים מושבם, התבונן נא לא בשנאה קדומה — לכל מעשיהם, ואז תשפט ולא עתה...

וכהיחס אשר בין היהודים לעמים אחרים, כן גם יחס היהודים מבני דור הישן לאחיהם מנדיהם, אלה האמונים בבתי-ספר ואשר לדור החדש יתחשבו. גם אלה אשר קראו לנפשם דרור, גם אלה היהודים אשר הֻכּו על ברכי החכמה, אשר „משכילים" יקראו למו, ואשר יקחו עמדתם בחברה לפי רוח עת החדשה — גם אלה לא יאבו הבט בתוך מרכז אחיהם „הנתונים בצרה ובשביה", גם אלה לא ידעו את עמם, ואת אחיהם לא יכירו, גם אלה ישפכו בוז וקלון על אחיהם „יושבי חשך וצלמות", גם אלה רחוקים הנמו מן העם אשר ממעיו יצאו, וגם אלה לא ידעו ללמד עליהם זכות — יען כי לא ידעו דרכי חייהם, ויען כי לא יבואו לביתם...

„הנה גם אנכי חשבתי על היהודים „החכידים" רעה — חשב אחיטוב בלבבו בימים האלה — גם אנכי אמרתי בלבי כי חלאת אנשים וחרפת אדם המה, גם אנכי דמיתי בנפשי כי רק לאיר ההשכלה אדם יֵנָאֶה,

ואף לנוגה זרחה נכיר איש, לא כן החסידים אשר בחשכה יהלכו, אשר אפל שמו סתרם, שם אין רגש ואין חיים, אין לב ואין נפש — ומה-מאד נואלתי! מה-מאד שגיתי! . . . לו ידעום כל שיטניהם כאשר אדעם הפעם אני, לו באו בחברתם, ולו ראו פעלם, דרכי חייהם ומשפחות ביתם כאשר אחזם אנכי לעת כזאת, כי אז אחרת דברו!"

„מה-נואלו האנשים אשר ירבו חקור ואשר יתפלספו בבואם לתנות צדקת היהודים, ולהוכיח צדקתם נגד שונאיהם מקטרגיהם! — חשב אחיטוב בעת אהרת — לא בחקירות, לא בפלוסופיאה ולא בדברי השכל ודעת לנו להוכיח כי משפט אזרח לנו בארץ, לא בספרים אף לא במאמרים נכחיש את איבינו — לנו להביאם אל תוך בתינו, לנו להראותם את חיי משפחתינו, לנו לשות נגדם את צדקותינו, חסדינו ואת ישרנו, ידעו את רגשותינו ואת מעשינו, את בנינו ואת חברתינו... וכי יחדלו אז להיות בעוכרינו — מבשרי אחזה זאת!"

ואמנם מבשרו חזה כאלה! — הן גם הוא, בהיותו באדעססא, בָּזָה וְשִׁקֵּץ את היהודים האדוקים, אשר בשם „חסידים" קראם; גם הוא, ככל אלה אשר דרכי אחיהם מוזרים למו, האמין באמונה שלמה בכל אשר יאמרו שונאינו מנדינו; וכאשר ידונו האחרונים מפרט לכלל, כאשר יורו אלה באצבע על איש אחד מבני ישראל כי יחטא, לאמר: חטאת „הקהל" היא! — ואם ביהודי אחד נמצא עולתה, אז יצעקו בקול גדול כי כל היהודים חטאים ופושעים הנם גם יחד — ככה נראה כי אחינו „המשכילים", אלה „הנאורים" בנו, אשר לא ידעו את עמם, דנים מכלל לפרט, וכי יראו כי כל העדה מחוקת בגיישנית היא, כי פאיתיהם ארוכות וזקנם מגֻדָּל וכי בגדיהם כבגדי דור הישן — אז יאמרו כי איש ואיש יֻלַּד בה ככל הוא, אין לב לו, ואיננו בָקִי לדבר בו מטוב ועד רע; וככה חשב גם אחיטוב בבואו לעיר סבות בפעם ראשונה, בראותו את אנשיה ואת תארם, את פניהם ואת בגדיהם . . . ומה-שֻׁנּוּ מחשבותיו עתה! — מה-נשתנו רעיוניו ומשפטיו על האנשים האלה ועל דרכי חייהם!

גם זה „התלמוד", גם הספר רב-העליליה הזה, אשר לא רק בפי צוררינו, כי אם גם בפי בנינו היה למשל ולשנינה, ואשר גם עליו דנים מפרט — ממאמרים אחדים אשר לא ישרו בעיני הדור הזה — על הכלל כלו, לאמר כי רע רע הוא — גם הוא, אשר אחיטוב לא ידע ממנו כי אם מה ששמע מפי זרים ומה שקרא בדברי מקטרגינו, גם זה התלמוד אשר גם אחיטוב חשב בלבבו כי היא מקור לכל סכלות — אם לא לכל עון יפשע — גם מאת זה התלמוד

שמע הפעם אחיטוב דברים רבים אשר מאד ישרו בעיניו, דברים אשר בהשכל ודעת יסודם ואשר יורו בינה בדרכי החיים והחברה.

פעם בערב ואנשים אחדים מבני העיר באו ביתה ר' ירוחם, והוא ערך לפניהם שלחן, יין שרף ושכר גם מכל מאכל אשר יאכל, ויבקש אדון הבית גם את אחיטוב כי יסב גם הוא עמהם.

– מה יום מיומים? שאל אחיטוב.

– יום „הלילא" לנו היום הזה – „הלולא דר' שמעון בן־יוחאי", ענהו ר' ירוחם שמח וטוב לב.

אחיטוב בקש לבאר לו את הדברים האלה, אשר לא ידע פתרונם ואשר לא הבין למו.

ויספרו לו הנאספים את כל פרשת יום ל"ג בעומר, את הגדות התלמוד, ואת מעשי ר' שמעון בן־יוחאי הנפלאים והנוראים, ואת החג אשר יָחֹגּוּ החסידים ביום ההיא בכל ערי מושבותם לזכרון הנסים והנפלאות ההם.

אחיטוב ישב בתוך האנשים האלה, שתה את כוסי, אף נדב גם הוא יין ושכר למרבה המשתה.

אפס כי לא הרוהו „ההלולא" הזה נחת, ולא השביעו רצון; הן אמנם חברת האנשים האלה חביבה עליו עתה מאד, אמנם הוקיר אחיטוב הפעם את שיחם ואת הגיונם את חדודיהם ואת ספוריהם – לוּ הבין למו, לוּ שמע את לשונם ילוּ ידע את שפתם; אבל רֻבֵּי הדברים היו בלולים בלשון המקרא, ומליצות רב לקחי למו מאת התלמוד ומדרשים, בשפתם ובלשונם, ואחיטוב שומע ואיננו יודע מה הוא שומע, ויהי ביניהם כאלם, וכנכרי היה ביניתם; ויתעצב אחיטוב בלבבו מאד, וביותר היה לו עד מות עת אשר אחד הנאספים אמר דברי חדודים, כל הנאספים שחקו לדבריו ויפליאו את החדוד ההוא, ואחיטוב לא ידע אף לא הבין, כי בעקבות מאמר בתלמוד או במקרא כרוכה ההלצה ההיא...

„אנחנו המשכילים נבזה אף נמאס את אחינו התמימים, ותקל גם שפתם גם תירתם בעינינו, חשב אחיטוב בלבבו, אחרי שבעו כעס ויגון בערב ההוא – ומדוע־זה יתנכר אח אל אחיהו? מדוע לא נדע איש שפת אחיו?... מדוע לא ידע היהודי דבר מתורתו ומדברי ימיו? – הן משכילים נִקְּרֵא, משכילים בחכמה ודעת, בוז נבוז להאיש אשר לא ידע דברי־ימי־עולם, דברי־ימי־הרוססים, וגם דברי־ימי־העמים הפראים והרחוקים; ודברי־ימינו, דברי־הימים אשר לנו, לא נדע, לא נדע את אשר קרה את אבותינו מאז היינו לגוי עד היום הזה, לא נדע את אשר עבר על ראשינו, ואת זכרון הימים הטובים גם ה עים לא נכיר... כל

עם ועם יחג את זכרונותיו, את זכרון גבוריו וחכמיו, וככה עושים היהודים, כאשר ראיתי ונוכחתי בערב הזה; ומדוע זה נשכחם אנחנו? . . . הן החסידים האלה קרבוני הפעם באמת ובתם לבבם, אִמְצוּנִי במו פיהם, אף הואילו להראות לי את אהבתם כאחים נאמנים, ואנכי לא ידעתי את הדברים אשר בפיהם, לא הבנתי את שיחם ואת מהתלותיהם, ואהי בעיני כזר לאחי וכנכרי לבני עמי . . . לא טוב המעשה אשר אנחנו „המשכילים" עושים!" . . .

המחשבות האלה הכו שרשם בלב אחיטוב, ויגמר אמר להמציא לו ספרים, בשפות אשר ידע, אשר בתולדות עם בני ישראל ותורתו, ואשר יתנו לו דברי ימיו, תולדות חכמיו, סופריו וגם רבניו, למען אשר ידעם גם הוא.

„גם את השפה העבריה למדתי – לוּ מצאתי לי מלמד להועיל, ולוּ היו עתותי בידי, חשב אחיטוב עוד – אולם גם את זאת אמציא לי, אין דבר העומד בפני הרצון!"

ויהי ביום השני לעת הצהרים ואחיטוב יצא לראות בעושי המלאכה, לפקח על הבניה, ויהי אך יצא יצא את העיר, ומחשבותיו אשר המו עוד גברו עליו ויעמק לחשוב מאד, ויעבור על הבונים ולא התבונן, על עושי מלאכתם ולא ראה, ושוגה בשרעפיו הלך הלאה למרחבי השדה, עד עלותו על הגבעה הנשקף מול פני היער.

פתאום נבהל לראות איש יושב בצד הדרך הזאת על אבן גבוהה ותלולה, תחת צל הקמה, פניו מול פני השדה, וראשו שחות מאד, כמו יספור וימנה את חול הארץ ההיא.

אחיטוב סר לראות, ולאזני האיש הגיעה שעטת פעמי ההלך, ויתעורר גם הוא ויסב פניו.

– בנימין?!

– אחיטוב?!

קראו חליפות גם שניהם בהשתוממות.

– הוא המקום אשר איתי למושב לי – אמר בנימין בראותו כי יפלא הדבר בעיני אחיטוב – למען אוכל לקרוא בספר אשר בידי הפעם.

ויוציא מחיקו ספר בשפת רוססיא ויראהו לאחיטוב.

אחיטוב הוסיף להתפלא.

– הן לא אוכל להגות בו בעיר מפני המת החסידים האורבים לי והשומרים צעדי, ועל כן אֶבָּתֵר מהם ומהמונם – ואצא גם אנכי בצאת הנערים הולכי בטל לראות בבונים, ואבוא עד הלום, לאמר כי הולך אנכי לשוח לרוח היום, ואֶסָּתֵר הנה בתוך הקמה ואקרא בספר אשר בידי.

ואחיטוב לא הסיר עינו ממנו.

– שמע נא בנימין – אמר לו אחיטוב אחרי אשר חשב מהשבות רגעים אחדים – התדע את דברי־ימי היהודים ואת קורותיהם?

– אדעם; הן ראשיתם בכתבי־הקדש, ואת אלה ארע עד מאד, וגם את תולדות היהודים מן זמן התימת המקרא ועד היום הזה קראתי בספרים אשר נתן לי מורי ורעי אשר בזיטאָמיר.

– והנה גם לשון־הקדש וגם את התלמיד הלא תדע באר היטב?

– אדע גם את אלה! ענה בנימין ונפשו התפלאה לשאלות האלה אשר בפי אחיטוב.

– ועתה שמע נא הפעם בקולי – ענהו אחיטוב בלבב תמים, ויתן את יד ימינו על כתף בנימין – אנכי גמרתי בדעתי ללמוד את השפה העבריה, ללמוד מעט הפתגמים הטובים והמאמרים היפים אשר בתלמוד, ולהגות בדברי ימינו...

בנימין הביט בפניו וישתומם מאד.

– ועתה דע לך – הוסיף אחיטוב עוד – כי אנכי הושב עליך טובות, מצבך בעיר הזאת נגע עד לבי, ולישפרה אמרתי כי אעשה דבר למענך להצילך מיד הקנאים...

– אודך בכל לבבי!

– אפס כי הפעם אני נוטל עליך כי תבוא יום יום אל ביתי בערב ללמדני בדברים אשר הגדתי לך... נקבה עלי שכרך, ואתנה.

בנימין חשב מחשבות.

– הן לא אקח מידך כל מאום בעד הדבר הזה – ענהו בנימין תפוש במחשבותיו – אפס כי לא אדע אם יתנני חותני לעשות כדבר הזה...

– ועל כן אמרתי כי בשכר תעשה את עבודתך – ויראה חותנך ושמח בלבבו.

בנימין לא ענה דבר.

„הנה מה־טוב ומה נעים היה לי הדבר הזה! – חשב בנימין בלבבו – אמצא חן בעיני אחיטוב, ויקחני אחריו לאדעססא, עיר מלאה חכמים ומשכילים... אבל, תקותי שוא ותוחלתי הבל, הוא לא יקחני, ואנכי גם אנכי לא אוכל לנסוע מזה... הן פה חיי רוחי, ופה נשמת אפי... פה כי יקרבני אליו, פה כי אהיה לו למורה, כי אז אֻשַּׁרְתִּי, כי אז באתי יום יום לביתי, לבית ר׳ ירוחם, כי אז ישבתי בחדרו גם בעת אשר איננו, ואקרא בספרי רוססיא עם ישפרה״...

ויאנח בנימין במרירות
– מדוע אתה נאנח? – שאלהו אחיטוב בצחוק – הכי יראת את חותנך? – אנכי אסבב את פני הדבר כי גם הוא יאמר לדבר הזה טוב.
– ואז אעשה גם אנכי כדבר הזה בכל נפשי.
אחיטוב שב למקום הבנין, והעצה היעוצה ממני כי בנימין יהיה לו למורה בכל הנוגע לשפת עברית ותולדות עם בני ישראל, מצא חן בעיניו.
„הן להעלם הזה יד ושם גם בספרות הרוסית, הן הוא קרא ספרים הרבה גם לרוח העת, וחברתו תנעם לי מאד, ויהיה לי גם מלמד להועיל; הן ארכה לי העת בזאת העיר, ועל-כן מה-טוב כי אשתלם בלמידים, בדברים אשר בעיר הזאת הרגשתי ראשונה את תועלתם וטיבם"...
אחיטוב לא החמיץ את דבר עצתי זאת, ובערב ביום ההוא בשובו לביתו, גִלָּה את אזן ר' ירוחם את החלטת דעתו, אף חִלָּה את פניו כי ידבר על לב ר' גרונם חותן בנימין כי יתנהו להיות לו למורה.
– ברוך ה' אשר נתן בלב אדני לעשות כדבר הזה – ענהו ר' ירוחם בכל לבבו – אולם מדוע בחר רק בעלם „השוטה" הזה כי יהיה מלמד?
– יען כי שוטה הנהו – ענהו אחיטוב על פי דרכו – ולא אפחד ממנו פן יִוָּדַע לו תעלומות מסחרי בהיותו קרוב אלי מאד ויושב בחדרי יום יום...
המענה הזה הפיק רצון מאת ר' ירוחם.
– אנכי אדבר עם ר' גרונם, והוא לא ימנע את התנו מעם כבודו.
ואמנם כן היה: ר' גרונם קבל את הדברים האלה בשמחה רבה.

– האף כי לא אובה כי יהיה חתני למלמד – אמר לר' ירוחם אחרי אשר הציע את דברי אחיטוב לפניו – אולם בדבר הזה אשר גם מצוה בו לא אסרב, ואקוה כי גם בנימין לא ישיב את פניו.

כרגע נפוצה השמועה בכל העיר, וישיחו בה נערים וזקנים, אנשים ונשים גם יחד; איש אל אחיו תמהו, ואשה אל רעותה השתוממו, ותהי לשיחה בפי כל, אלה דרשו זאת לשבח, ואחרים מצאו דברים לצדד גם לחוב.
– מי יודע? – אמר איש אחד בבית המדרש בין מנחה למעריב בתוך אנשים רבים אשר סבבוהו – אם לא להפש עלילות בא האיש

הזה הנה? – הן דברים לו עם שרי הארץ ושרי הצבא, ואולי יאבה ללמוד „על מנת לקנטר״?

– הבל הבלים! – ענהו השני והוא עושה במלאכת אחיטוב אשר בבנין – הן אנכי ידעתיו מאד: הוא אוהב ישראל – ואיש טוב ומיטיב...

– ואם כן, מדוע לא יבוא להתפלל בבית המדרש אף בשבתות? – הוכיח הראשון צדקת דבריו – אם באמת ובתמים מעשהו, מדוע לא ישמור את מצות ה׳? – אנכי אתקע לך כפי כי אין ציציות בכנפיו, ולא יניח תפילין...

– את אלה לא אדע – אולם טוב לבו וישרת רוחו אדע עד מאד, ענהו האיש העושה במלאכתו.

– המאת הדברים האלה תוכיח? – השיבו עוד אחד מן הנאספים – הן יש ויש גם „ערלים״ טובי לב...

– ואמנם טובים הם גם יחד – ענוהו רבים מבני דלת העם – טובים הם מיהודים רבים צדיקים וחסידים...

– רב לכם! גערו בם אחדים תופשי התורה אשר עמדו גם המה שם.

– לא תאמינו את אשר שמעתי היום הזה! אמר איש אחד בעמדו בתוך להקת אנשים שונים

– מה הדבר?

– הנה שמעתי אומרים כי „ה א ש כ נ ז י״ אחיטוב השיכן כעת בעירנו, שלח פ ד י ו ן ל ר ב נ ו ה ק ד ו ש...

– ומה זה תתפלא? – הפריעו חסיד אחד – המעטים הם „האשכנזים״ המשכימים לפתחו?

אבל היא הנהו מעיר אדעססא, עיר מלאה כופרים, אשר לא אמון בם, ובצדיקים יתנו תֳהֳלָה...

– האם לא שמעת כי זה אחיטוב לקח לו את החתן גרונם לו למלמד ללמדו עברית?

– האם החתן גרונם היה למלמד?

– לא, הן גרונם לא יתן את חתנו להיות מלמד בישראל; אפס כי ללמד לאחיטוב יחשוב לו למצוה וגם לכבוד.

– עקבא דמשיחא! העירו אחרים.

* *
*

– אכן נודע הדבר! צעק איש אחד בביאו פתאם לרחוב העיר למקום אשר שמה יתאספו הסוחרים והתגרים, הסרסרים והמלוים.

– מה הדבר אשר נודע לך? – שאלהו ר׳ שמעון בהרב בדעתו נאמנה כי בין „הלצים״ נמנה האיש הזה.

– הן תתפלאו בלבכם ולא תדעו: מדוע החל האדעסכאי ללמוד שפת עבר! – הלא? . . . ואנכי ידעתי.

– ומדוע?

– הן הוא שמע כי ר׳ ירוחם יזמר בכל מוצאי שבת-קדש את אשר קרה עם „איש חסיד״ כי בין לילה „מלאכי רחמים ממעונתי, אז החלו לבנותו, רבו בני המלוכה, ותשלם כל המלאכה. . . כלילת מגדלים נאים, לפי ענין הבנאים״, אמר האיש ויזמר את החרוזים בנגון – ועתה כאשר גם עליו לבנות את בית המעין לאנשי חיל, ידמה בנפשו כי כאשר ילמוד תורה מפי בנימין, ילך ויעסוק גם בקבלה, וישביע גם הוא את המלאכים כי יבנו למענו את הבית הזה, מבלי אשר יוציא את הכסף מכיסו . . .

– לצון חמדת לך, בעת אשר הדבר הזה הנהו פלאים – ענהו בהרב ויקמיט את מצחו – והאמת אגיד לכם, רבותי, כי אם אמנם יד ר׳ ירוחם עשתה כל זאת, ואך הוא פעל עליו לטובת הדבר הזה, אז שכרו הרבה מאד. . . אל יהי הדבר הזה קל בעיניכם להחזיר בתשובה איש כזה ולהכניסו תחת כנפי השכינה . . .

– בודאי היא מצוה גדולה! הוסיפו האנשים כלם פה אחד.

* *
*

כדברים האלה וכאלה דברו אנשי עיר סכות, לשמע מעשי אחיטוב האחרונים.

וביום השבת הבא הגדילה הפליאה, ותרב התמיה בעיר הזאת על אחת שבע.

לעיר סכות בא „מגיד״ נוסע מעיר לעיר. החסידים לא אבו בראשונה לתתו לדרוש בעיר הזאת, כי שנואים הם „המגידים״ לכל עדת „החסידים מאז; אפס כי המון העם, האומנים והפועלים, וגם רבים מן „בעלי הבתים״ הפכו בזכותו ויתאוו תאוה לשמוע אל דבריו, ובכן נתנו לו לדרוש ב ב י ת - ה כ נ ס ת ביום השבת אחרי הצהרים.

ומה מאד נפלאו האנשים בראותם כי גם זה האיש אחיטוב בא ביתה-הכנסת לשמוע את דרשתו!

כל העיר היתה כמרקחה, כל אנשיה, למקטן ועד גדול, דברו בדבר הנפלא הזה, כלם השתאו וישתוממו, כלם התפלאו אף חקרו, דברו ויתוכחו, וכלם גזרו אמר כי שב אחיטוב להיות ירא האלהים באמת ותמים.

אולם רב יתר מאשר השתוממו הם – השתומם הוא בבוא בפעם ראשונה ביום השבת אחרי הצהרים לבית הכנסת בעיר הזאת.

הוא קדם לבוא, ובטרם בוא „המגיד" התבונן בכל אשר בבית ההוא: ראה כי אנשים רבים נאספים, איש איש יושב על מקומו, יושב וקורא בספר; זה ילמוד בנגון „משניות", ומשנהו „עין יעקב", זה ישים עיניו באחד מספרי מוסר, והשני בספר „שלחן ערוך"; גם אלה אשר לא ידעו קרוא ספרים כאלה, גם אלה ב ת ה ל י ם הגו, בספר „מנורת המאור" עם תרגום אשכנזית-יהודית... ויחם לבב אחיטוב בקרבו, וכל עשתנותיו המו מאד; ויוסף להתפלא, הפלא ופלא, בראותו כי גם הפיעלים, שכירי-יום, נושאי סבל, ועובדים במלאכת הבניה אשר לו, גם המה כלם נאספים פה, גם אלה הוגים בתורת ה', וספרי קדש בידיהם ובאמונה ותם לב הם מבלים את עת מנוחתם במקום הזה.

– הכי לשמוע דברי „המגיד" נאספו פה? שאל אחיטוב את בנימין האלוני, אשר הלך אתו ללותו הנה וישב אצלו עד צאתו.

– כן הדבר!

– ומה הספרים אשר בידיהם?

– הן הם ילמדו מדי שבת בשבתם בבית-המדרש – באר לו בנימין, בראותו כי לא ידע את מנהג ישראל הזה – האנשים האלה אשר בימי החול טרודים הם מאד במלאכת ידם להביא טרף לביתם, ואין עתם מספקת להם ללמוד תורה – האנשים האלה יקראו לשבת ענג בקראם בספרי הקדש, אלה אשר למדו ב ח ד ר בנעוריהם בבית אביהם ואשר יבינו במשניות או באגדות התלמוד יתעסקו בזה גם הפעם, ואחרים הבלתי מְלֻמָּדים „יגידו" תהלים, ככה יעשו בכל שבת קדש בבית המדרש; אולם אחרי אשר „המגיד" ידרוש היום בבית-הכנסת הזה לקחו גם המה ספריהם הֵנָּה למען אשר יהגו בם טרם יבוא „המגיד"...

אחיטוב הוסיף להתפלא.

„מה-גדלו מעשי האנשים האלה, ומה-רמו! – חשב בלבבו אשר נפעם מאד – הן כי אזכרה מעשי הפועלים, אשר בעיר אדעססא, ואשוב ואראה מעשיהם פה אשתאה עד מאד! שם הוללות וסכלות, יפה

הם ואמונה ! שם חשק ותאות בשרים, ופה תורה ועבודת אלהים! שם תשוקות החמר, ופה רגשות הנפש ואמונת הלב! . . . שם ביום מנוחתם שכר ירדפו, וביום שבתם ומועדם יין ידליקם, שחוק הקוביא והקלפים יקח לבם, ואחרי תאותם הזנה יזנו, בשוקים וברחובות יבלו את עתם, בכל בית משתה ישבנו, ואצל כל פנה יארבו; ופה – בית-המדרש ובית-הכנסת מכון לשבתם ביום השבת, תורה ותהלים כל הגיונם, בם ימצאו ענג ובם יתעדנו . . . והנה גם לעשירי עם, גם לסוחרים וגם לתגרים, נפלא היום הזה, יום המנוחה – פה מאשר באדעססא; מה יתנו ומה יוסיפו לנו עמל הימים האלה, שמה ? הירבו עשרנו ואשרנו באין שבת ואין מועד לנו, על עשר ואשר האנשים האלה פה אשר מנוחתם נעמה עליהם ? . . . נעלים האנשים האלה פה על האנשים אשר באדעססא כאשר נעלה הנהו הרגש על התאוה, הרעיון על החמר והרוח על הגשם ! . . .

ובין כה וכה בא „המגיד" ביתה הכנסת, ויהס השמש את האנשים והדרשה החלה.

אחיטוב שמע באזנים קשובות את כל אשר אמר, ואף כי לא הבין לכל דבריו, ואף כי לא ידע את הכתובים ואת המאמרים אשר העתיק, בכל זאת התעורר בלבבו רגש הדת בעת שמעו את הדברים האלה, ונפשו כמו התרוממה גֹל בשעה הזאת, ושבע-רצון יצא מן בית הכנסת.

בנימין גלוה עמו גם בצאתו, וילוהו עד בית מגורו בית ר' ירוחם.

– הן לא תדע את הפעולה העזה אשר פעלה עלי השעה הזאת – אמר אחיטוב לבנימין בלכתו – השעה אשר בה באתי בפעם הראשונה לבית-הכנסת לא תמיש מזכרי עדי-עד ולא אשכחנה נצח . . . היא הראתני את תמת-לב היהודים, את צדקתם ואת ישרם פעם אחת . . . אתם, יושבי ערים הקטנות, לא תדעו להכיר חין ערך הדברים, לא תדעו להוקיר את המחזה הזה ולא תבינו לכל אשר אחזה אנכי בה . . . מכתבי-עת הרוססים, אשר לשנאינו ולצוררינו, לא יבואו הנה, וכי יבואו לא יתנו למו לב; ומאד מאד חפצתי להביא את אחד הכותבים עלינו שטנה לבית הכנסת הזה ביום השבת אחרי הצהרים יראה גם הוא כמוני את ישרם ותם דרכיהם בפועל, יראה את פני האנשים האלה אשר יחיו באמונת הלב, יראה בעיניו וְיָבִין כי ישרים המה . . .

בנימין לא הפריעו, ויתן לו לכלות את דבריו אשר ממקור נפשו נבעו הפעם.

– אבל גם אתה אדני הנך שופט מהיר! – ענהו בנימין בענות-חן – הנך נפעם ונרעש, ולבבך נדהם למחזה אשר לא ראית מימיך; אולם לו כמוני ידעת גם את חמת החסידים, את אולתם ואת קנאתם לה, את אמונות ההבל ואת ההזיות אשר בלבם ואת כל מעשיהם בבית ובחוץ, כי אז לא היית גם אתה אָץ לשפוט על פי היום הזה.

– אנכי לא על דבר האמונה והדת דברתי הפעם, לא על דבר חכמתם ואולתם.

– ואם-כן כמוך ככותבי מכתבי-עת ההם תדונו גם שניכם מפרט לכלל...

– מה המשל הזה אשר נשאת?

– הן צוררינו כי ימצאו איש עָוֶל אחד והוא יהודי, ירחיבו פה ולשין לאמר כי היהדות רעה וחטאה היא; ואדני כי מצא דברים טובים אשר ביהדות מצאם, ישפוט בחפזו כי טיבים וישרים הם כל חסיד וחסיד...

– לא אבין לשכל מליך אלה!

– הן אמנם כי מדות טובות ומנהגים ישרים לעם בני ישראל, אשר גם החסידות לא שלחה בם ידה להשחיתם; אולם הם המה פרי היהדות בכלל, מעשי אבותיהם המה בידם, ומנהגים אשר הירישים הדורות אשר לפנינו בטרם עיד חסידות נולדה, ובטרם גמלה פרי הקנאה וההויה בישראל; וכי תבוא עתה לשפוט מן הכלל הזה על כל חסיד וחסיד בפרט, או כי תשפוט מן המחזה הפרטי הזה על מעשיהם בכלל, הנה ישגה גם אדני בהצדיקך כלם, כאשר ישגו הסופרים ההם בהרשיעם את כל העם הזה, כי גם שניכם לא הבדלתם בין כלל ופרט, בין היהודים והיהדות.

אחיטוב היה מלא מלים, ורוחו הציקתהו לענות להאיש הזה – אפס כי כבר קרבו עד פני פתח בית ר' ירוחם, ובנימין אמר לו:

– למרות רצוני וחפצי לא אוכל לבוא הפעם לביתך, אדני, כי רד היום אלכה ואשובה לביתי.

כב

מְשֻׁבַּת חָרֶק

אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל.
(במדבר כג כו)

אחיטוב בא הביתה, וימצא את לאה יושבת על־יד החלון, ושפרה יושבת לפניה וקוראת בספר „צאינה וראינה" את פרשת-השבוע באזניה.

וַתִּכָּלֵם שפרה בבוא אחיטוב, ותחדול ותסגר את הספר אשר בידה, ולחייה האדימו כתולע.

גם אמה לא כהתה בה, כי כן דרך הנשים, אשר תדענה כי האנשים — גם החסידים — ילעגו להן ולספריהן, ותבושנה לקרוא בספרים ההם בעיניהם.

— הישרו דברי „המגיד" בעיני כבודו? — שאלה לאה את אחיטוב — המצא בית-הכנסת אשר בעירנו חן בעיניו? — הן זאת הפעם הראשונה אשר יבוא שעריו, ואשר יבקר בבית ה' מאז בואו הנה . . .

— על דבר הדרשה לא אוכל לשפוט — ענה אחיטוב בשפה רפה — אפס כי את אשר חזיתי במקום ההיא, את מעשי האנשים הנאספים, ואת מנהגי היהודים במקום הזה — את אלה אכבד בכל לבי.

ובדברים רבים יוצאים מעומק לבו שפך שיחו לפניהן ויערה את כל רגשותיו באזניהן.

בין כה וכה וגם ירוחם שב מן בית המדרש, ותערוך לאה את השלחן, ויאכלו את „הסעודה השלישית" יחד, וגם בעת האכל הרבה אחיטוב להפליא את מנהגי היהודים במקום הזה, את מנוחת שַׁבָּת, ואת רחשי לבו למראה הזה.

ר' ירוחם קם ממקום מושבו וישב ללכת לבית המדרש. לאה יצאה לשבת פתח הבית, ושפרה נגשה אל אחיטוב, ובקול דממה אמרה לו:

— לו ידע אדני עד מה היקרה נפשי היום הזה בעיני אבותי . . לכתו לבית הכנסת לשמוע דרשת „המגיד" היתה להם לאות על „נקודת היהודי" אשר בלבו, ועל „רשף-הדת" אשר עוד לא כבה בנפשו . . . אבותי שמחו בזה, ואנכי משנה שמחה שמחתי על מצאו חן בעיני אבותי, ועל אשר ירב החן הזה יום יום . . .

אחיטוב הביט בפניה, ובטרם פתח את פיו לענות לה דבר, וקול אמה נשמע, כי תקרא לשפרה כי תצא גם היא לעמוד על ידה שם בפתח הבית.

– הנני! ענתה שפרה, ותמהר ותצא.

ואחיטוב נשאר יחידי בבית הזה, ורעיוני נפשו נבוכו, ושרעפיו המו מאד.

הערב הביא את החשך בחדר, (כי את הנרות לא יעלו טרם יתפללו האנשים תפלת ערבית שם בבית המדרש), והחשך היסיף לעורר את מחשבות אחיטוב; הוא נתן את ידו על השלחן ויתן את ראשו עליו – ויעמק במחשבותיו מאד.

דברי שפרה המעטים הביאו בלבבו סעיפים רבים וחזיונות אין-קץ.

„שפרה תשמח אלי גיל כי אמצא חן בעיני א ב ו ת י ה – חשב אחיטוב בלבבו לעת הזאת – ולי מה יקרו דבריה אלה! מה מאד אשמח גם אנכי בשמחתה זאת! ומה רב הלקח אשר אלמד מאת הדברים הנעימים האלה, אשר תם וענות-צדק נשמע בם!... ה י א תשמח כי אמצא א נ כ י חן בעיני א ב ו ת י ה; – ה י א, א נ כ י, ו א ב ו ת י ה... אמנם כי שלשה אלה כל מעיני, והם המה כל מעיניה... שפרה תאהבני גם היא, גם היא תאבה ללכת אחרי וגם היא תוקיר אהבתי; אפס כי היא לא תעשה דבר בלי רצון אבותיה, לא תמרה את פיהם, ותכבש גם את אהבתה, גם את לבה וגם את נפשה תבניע לפניהם, ולא תתן גם את פיה למרות רוחם וחפצם – ותשמח הפעם כי אמצא א נ כ י חן בעיניהם, לאמר: כי תקיה טובה נשקפת לה, כי תבטח בחן הזה אשר אמצא אנכי כי גם אבותיה יאמרו לזבד טוב, וכי תיחל כי הני ילך הלך וגדול בעיניהם עד אשר ברצונם וחפצם האמר: „לי אתה"! ובאהבתי תתימר... ואנכי? האם גם צדקי הולך לפני? האם תם ויושר ילווני גם אותי בדרכי זה? האם גם לבבי בר ונפשי תמימה? הזכה גם אהבתי? א ה ב ת י?! היא אמנם זכה, היא תקנן עמוק בלבבי, היא תגע עד נפשי; אולם ל ב ב י ו נ פ ש י לא זכו... האצדק כי אקח לב נערה תמימה, בעוד אשר ארע כי אבותיה לא יתנוה לי? התישר דרכי לפני להתבונן על בתולה, בעת אשר נפשי יודעת מאד כי א ש ה ג ם ל י?... באדעססא יושבת א ש ת י בביתי, ופה א ב ו ת „הסידים" לשפרה, ואנכי אשגה באהבתה?!... אמנם, הלב לא ידע ח ש ב ו נ ו ת, הרגש לא יכיר כל-מעצור, והאהבה לא תחיש כל שטן

וכל מפריע . . . אהבתי זכה מאד, טהורה היא ונאמנה, ורוח נכון בקרבה! . . . אפס כי קול הצדק קורא באזני לאמר: „אין ומרמה!" התם והענוה, השלום והשלוה, אשר להם אשא נפשי הפעם, חיי המשפחה, ושלום בית אשר לקח את לבי, תמימות לב וצדקת נפש אשר בם התפאר שפרה, הם הם לא יתנוני לעשות תועבות, לזנות אחרי עיני ולבי, לטרף שושנה נחמדה כמוה, להוליך תועה נפש זכה, ולהסיר לב הבת מעל אבותיה" . . .

זעה־קרה כסתה את פני אחיטוב, לרגלי מחשבותיו אלה; החשך הגדיל גם הוא בחדר, ואימה חשכה שכנה בנפש אחיטוב ולבבו כים נגרש.

„ומדוע לא אהיה גבור הכובש את אהבתו? — השב בלבו עוד — מדוע זה לא אוכל גם אנכי לאהוב בלבי? מדוע לא אצור את רגשותי בחבי מבלי תת להם להתפרץ חוצה? . . . צִדְקָה נפשה אולת בנימין מהשכלת שלמה! . . . הן גם בנימין יאהבנה אהבה עזה כמות, הן גם נפשו ולבו נתונים נתונים המה לה; אולם היא ידע לעצור בעד תאותו, ידע למשול על רגשותיו, וידע גם לשום מחסום לפיו ונצרה על דל שפתיו . . . מורה הוא לי בנימין בשפת עברית, ויהי לי למורה גם בלב עברי! אלמד ממנו גם תם וישר באהבה, אלמד ממנו למשול ברוחי, ולשים מתג ורסן גם לרגשותי בקרבי, וממני אלמד להכתיר אהבתי" . . .

כה חשב אחיטוב, וכה גמר בדעתו; אפס כי בעוד רגע היתה החלטתו זאת כמוץ אשר ידפנו רוח, כל מחשבותיו וכל הגיוניו היו כלא היו בפתוח שפרה את הדלת ובבואה להעלות נר בבית.

שפרה לא ראתה בשבת אחיטוב יחידי נשען על יד השלחן, וגם אחיטוב בהעמיקו להשיב לא שמע את קול צעדיה — ויהי כאשר הציתה אש באחד עצי־הגפרית אשר בידיה, ובראותה את צלם דמות אחיטוב היושב בזה, עבר צחוק קל על שפתיה.

— אחיטוב?! קראה בקול־ערב.

אחיטוב התעורר ויבט בפניה.

— הן אדני לבדו בבית, ואנכי לא ידעתי — הוסיפה שפרה בצחוק שפתים.

— לא לבדי הייתי בזה, אילותי; ענה לה אחיטוב.

— ומי אתך פה?

— את היית עמדי בכל עת שבתי! — ענה לה אחיטוב ומפיו בערו גחלים — בלבבי ובנפשי שמת קן לך, ואיככה אשב לבדי? כל

חושי בי נתינים נתונים המה לך, ואתך אני עדי עד, אתך אני ברוח, גם עת כברת ארץ קטנה תפריד בין שנינו...

שפרה לא הֵפֵרָה עתה בתמהון לשמע דבריו אלה, לא האדימו לחייה ועיניה, אשר הישירו להביט בפני אחיטוב, לא השפילו מבטן הפעם; אהבת אחיטוב גדלה בלבה מיום ליום, ומאד הכה לבה אותה על אשר מנעה מלים ממנו בימים האחרונים, ותירא פן יאמר אחיטוב כי כָּלָה ארבתו בלבה, ותתאוה תאוה להביע גם רגשותיה אליו; ונפשה גרסה מאד לדבר אתו באין איש עמהם, בהיותם לבדם בבית.

ואת השעה הזאת מצאה עתה.

הן היא החלה את השיחה הזאת אחרי צאת אביה, אך אז הפריעה אמה אותה בקראה לה לצאת לעמוד אצלה, ועל כן שמחה הפעם למצוא בדברי אחיטוב תואנה להשלים עתה את אשר החלה אז.

– אחיטוב יקירי – ענתה לו רוססית, ושפתיה נטפו מור – מאד אודה לאדוני חסדו זה; ויהיה נא לבך נכון ובטוח כי גם אתה עמדי בכל עת, כי גם אנכי הוגה בך כל היום, בדבריך אשגה תמיד, ותמונתך העדינה נגד עיני... גם בלילה לא ישכון לבי, וגם אז אשבע בנועם תמונתך בחזיוני לילה.

חם לב אחיטוב בקרבו ברגעים האלה, ונפשו התגעשה מאד בשמעו את דברי שפרה המבֹארים.

ויאחז אחיטוב ביד שפרה באהבה רבה.

– אהובתי!

– אהובי!

ולב שניהם פחד ורחב מאד, עיניהם הביטו איש בפני רעהו – ונהרו, ובעוד רגע ויחבק אחיטוב את שפרה בזרועותיו והיא גם היא חבקה לו, ושפתים דולקות נגעו, ותצפנה נפת, והנשיקה הראשונה נשמעה...

„מי את הנשיקה?" שאל המשורר, – היא שפת הלבבות, לשון הנפשות, והיא החתימה בשטרי האהבה?

ושטר האהבה כמו נחתם גם פה הפעם כמו את כל לבבם הוציאו עבר, כמו את כל נפשם הערו עתה וכמו כל אשר בחֻבּם גלו.

בדממה התפרדו הנאהבים האלה, בדממה הביטו שנית איש בפני רעהו, ובדממה התחמקה שפרה ותלך אל החדר השני, – ותבך מאד...

ואחיטוב נשאר בתוך הבית, עשתנותיו עזבוהו, ורעיוני לבבו אין אתו, וכאיש אשר נִתַּן בין השמים ובין הארץ, אשר לא ידע ולא

יחוש מאומה, אשר נפשו תמה הלכה, ואשר אין יש רוח חיים במחשבותיו, בן נדמה אחיטוב לעת הזאת.

במצב כזה מצאוהו ר׳ ירוחם ואשתו לאה בשובם הביתה.

– מה יעמיק יחשוב אדני עתה? – שאל ר׳ ירוחם את אחיטוב בצחוק שפתים – האם יאמר לחזור ולְשַׁנּוֹת את דברי „המגיד״, אשר שמע היום דורש בבית הכנסת?

אחיטוב התעורר, אך לא ענה דבר.

ר׳ ירוחם „הבדיל״ על הכוס, והשפחה הגישה את מכונת-הטהע, את הכוסות ואת כל אשר להם, ותציגם על השלחן.

– איה שפרה? שאל ר׳ ירוחם.

– הנה היא היתה בזה לפני רגעים אחדים – ענתה לאה בשפה רפה – ובוא תבוא עד מהרה.

ואמנם כן היה: שפרה שמעה באשר היתה כי אבותיה כבר שבו הביתה, וכי גם מכונת-הטהע עומדת הכן על השלחן, ותמהר ותמח דמעתה מעל פניה ותשב החדרה.

תמהר שפרה ותגש אל השלחן לטהר את הכוסות ולמלאותם למען אשר לא ירגישו אבותיה את אשר בלבה.

אולם מה זה היה לה? איה עיניה, אשר אורו לפני שעה, איה שפתותיה אשר דלקו? איה פניה אשר שמחו? ואיה הפה אשר נשק באהבה רבה?

עיניה השפילו עתה להביט, כמו יראה מאד פן תפגשנה את עיני אחיטוב, שפתותיה נהפכו לתכלת, ועל פניה נסוכה עצבת, ובפיה אין אמר ואין דברים; בדממה עשתה את מלאכת ידיה הפעם, וכמו נפל פחד אחיטוב עליה, וכמו לבה חרד ונפשה נבהלה מאד.

גם אחיטוב ישב בדממה אל השלחן הזה, גם עשתנותיו המו מאד, וגם לבבו הלך תועה.

ובכן עבר הערב הזה בדומית השקט.

„הה, מה נואלתי ומה חטאתי! – חשב אחיטוב בלבבו בשיבו לחדרו ובעלותו על ע״ש יצועו – לשוא פציתי פה לכבוש את אהבתי, לשוא אמרתי כי אהיה גביר, מושל ברוחי, ולשוא היו כל מזמותי לקנות לי ל ב ע ב ר י!... חַלָּש אנכי, רפה רוח, ואין אונים!... ומי יוציאני הפעם מתוך ההפכה הזאת? מי יישר לפני ההדורים אשר עקשתי בחפזי? מי ישים דרך לפני ללכת בו ברחבה? ומי יָסֹל המסלה, יְסַקֵּל מאבן, ויאיר אחרי נתיבות אשר עויתי?... הה, גדר בעדי הדרך, מ ש ו כ ת ח ד ק לפני, ולא אדע צאת ובוא, אין דרך לפני לנטות ימין או

שמאל . . . אם אמרתי : אלכה בדרך זו בחרתי , וחטאת לי , וחטאתי לראזאליע , וחטאתי ליהדות , וחטאתי גם לשפרה כל הימים ! . . . ואחדל , – אך , לא ! לא אוכל לחדול הפעם , לא אוכל לסגת אחור , לא אוכל לתקן את המֻעות עוד ! . . . אמלל הנני , וגם נפשי אֻמְלָלָה ! . . .

ברעיונות נוראות כאלה התהפך אחיטוב על משכבו כל הלילה ההוא , וחלומות מבהילים הדריכוהו מנוחה גם בנפול תרדמה על עיניו ויישן .

כג
יום הַבִּכּוּרִים.

„מכל החגים ומועדי השנה , חג השבעות הכי נכבד – יאמר משל העם – כי כל דרכיו דרכי נועם , ושמחתו שלמה ; בחג „המצות" לא נאכל את כל אשר תתאוה נפשנו , בחג „הסכות" לא נשב בכל המקום אשר נתענג בו – לא כן חג „השבועות" כל מאכל יֵאָכל בו , ובכל מקום ומקום אשר נראה בעינים נשב בו !"

כנים דברי המשפט הזה , וכל אמרותיו צדקו יחד . העם אשר ירגיש מאד את נטל חג המצות , ואת עול קָבלו , את הכסף הרב אשר יוציא , ואת „לחם העוני" אשר יאכל בו , את כל הימותיו ואת כל המשא לעיפה אשר נתנו רבנינו על שכמו , וישוב ויזכור את חג „האסיף" לתקופת השנה , את סכתו ואת דלף הטורד ביום סגריר , את דאגתו לימי החורף אז , ואת החדש אשר כלו חג ומועד הנהו , וכל מלאכה לא יעשה בו , – הנה בזכרו את כל אלה יאנח בשברון מתנים ונפשו יודעת מאד להוקיר את חג „השבועות" „יום הבכורים" , להכיר ערכו הרב ואת כל העם אשר ירגיש אז , ואת שמחתו אשר ישמח בו .

והנה גם הטבע הפלה את החג הזה לו , גם הוא עזר על ידו לנטלו לגדלו ולרוממו על אחיו החגים ; בתקיפות ניסן וגם בתקופת תשרי יעננו השמים עבים , יורידו שלג ומטר על פני כל הארץ , הקור ישליך קרחו , מזרם ירטב האויר , והרוח יבוא גם הוא להניס את כל האנשים ביתה , ולמרר את ימי שמחתם : לא כן חג „הבכורים" : בימיו ידשן האביב כל עצם , ישמח כל רוח , ויפיח נשמת חיים באף כל היקום ; שמש מאירה ועדינה תצא אז כחתן מחפתו , רוח צח ישובב נפשות וירנין כל לב , השדות יעטפו בר ועצים רעננים יעשו פרח ויציצו ציץ , היער ילביש ירק והאדמה תעדה ששנים , וכל צאצאיה יחגרו גיל .

וחג הבכירים עם כל הודו והדרו בא גם לעיר סכות בפעם הזאת, בא – ויקח גם לב אחיטוב.

אחיטוב לא ידע מדברי החגים ושמחתם; הן אמנם נזכר הפעם כי בימי ילדותו שמע שמעם, אפס כי למן העת ההיא לא ידע דבר מנהם, וגם בבית אביו לא בא זכרם; זולתי ראש השנה ויום הכפורים אשר אז הלך עם אביו לבית התפלה, – ויתפלא אחיטוב מאד בראותו את כל אשר יכינו לחג הזה: ענפי עץ עבות הביאו ויפארו בהם את הבית פנימה, גם על מנורת נחשת קלל בעלת ששה קנים התלויה בספון הבית בתוך, גם בארבע פנות הבית, וגם בכל מקום ומקום אשר עין האדם צופיה, נתנו זמורות ופארות, ויקחו סוף וקנה וגם גומא, וינתחו אותם לנתחים ויעתדום לפזרם על פני רצפת הבית; וידי שפרה מלאות עבודה לעשות בבד, לכבס ולגהץ את מכסה הכסאות ואת כל אשר במפות ובמטפחות ובסדינים, אף לקטה עלי-עץ ועלי-פרחים ותדבקם בלוחות-הזכוכיות אשר בחלון ותעש מהם ציצים ופרחים, אף תמונות שונות לפאר בהם את החלונות, ותקח גם ביצים ותנקב חורים בשתי קצותיהן מזה ומזה, ותער את החלבון וגם את החלמון מתוכן, ותתן נוצות אפרוחים בחורים, ותתלה אותן בחוט בתקרה, לאמר: צפרים הן אלה...

אחיטוב ראה וישתומם בלבו, ויהי כמחריש, ויתעתד גם הוא לקראת החג הזה, לראות את אשר יֵעָשֶׂה בו.

ויגל את אזן מלמדו בנימין כי יאבה ללכת לבית-המדרש להתפלל בימי החג, אף בקש את פניו כי יבינהו לדעת את המעשה אשר יעשה שם, ואת המנהגים אשר ינהג במי בבואו בבית התפלה להתפלל בתוך קהל ועדה.

בנימין מלא את חפצו, ויספר לו כי החג הזה הוא „יום מתן תורתנו" כי הלילה „ליל תקון שבועות", כי בו יעורו האנשים כלם, וכי יחגוהו בשמחה וטוב לב; הורהו לדעת את ענין „קריאת התורה" ואת דבר „העליות" ומנהגיהן.

– בבוא אדני ביתה המדרש „יכבדוהו" הגבאי באין כל-ספק בעליה, ועל-כן מה טוב כי ילמד אדני את ברכותיה לפניה ולאחריה, למען אשר לא יכלם אז, ולא ילעגו לו האנשים תחת הכבוד אשר יכבדוהו.

– צדקת מאד, ענהו אחיטוב.

כתלמיד מקשיב ישב אחיטוב לפני בנימין, וישמע באזנים קשובות את כל אשר אמר לו, אף למד בעל פה את התפלות ואת הברכות אשר עליו לברך שם בפומבי, ויתעתד גם הוא להוג את „יום מתן תורתנו" בתוך כל קהל ישראל.

ולאה אמרה אל ירוחם אישה, לאמר:

– הנה יעקב לא שב עדנה, ושרה תשב גלמודה בביתה נעצבת עד מאד, עיניה תדמענה מאין הפוגות, ועתה מדוע זה יהיו לה גם ימי החג לבכי ולאבל? ושמחתה – למספד?

– ומה נעשה לבתנו?

– על-דעתי נקרא לה ולשני ילדיה כי יבואו הנה לשׂוּח בשמחת החג, וכי בביתנו יָחֹגּוּ את שני הימים האלה.

– ומה זה תשאלי? עשי כטוב וכישר בעיניך, וגם אנכי אשמח מאד לדבר הזה, אם אך תאות שרה, – הלא ידעת את קשי-ערפה!

– אבל בקראנו את שרה, הנה לא נוכל להשאיר שמה את תמר גיסתה יחידה בבית.

– מדוע תרבי מלים? – אמר ירוחם ברגזו: – קרא נא גם לנערה הזאת ותאכל אתנו יחד! האם תמעט מַכֹּלֶת הבית בעדה?

– אבל בלי רצונך לא חפצתי לעשׂות דבר – ענתה לאה בשפה נעימה – ואמרתי אשאל את פיך בטרם אעשה.

– בדברים כאלה לא אמרה את פיך.

לאה לא החמיצה את הדבר, ותמהר ללכת לבית בתה היא שרה, לבקש מלפניה ומאת תמר בת נתנאל אחות יעקב חצרון אשר אתה בבית, כי לא יכינו כל מאומה לימי החג הבאים כי אתם יאכלו בימים האלה

שרה מאנה בראשונה לשמוע בקולה.

– בביתי ובחומותי אשב ואבכה על קשי יומי – אמרה לה בקול בוכים – ואולי עוד יבא יעקב.

אבל לאה הפצירה בה ותאות, וגם תמר נאותה לה.

לא מוזר היה בית ר' ירוחם לתמר, זכרונות שונות עלו בלבה בהציגה עתה את כף פעמיה על מפתן הבית הזה, זכרה את ימי ילדותה את הימים אשר היא ושפרה למדו בחדר אחד, את הימים אשר כאחיות היו בכל משחקיהן אז; זכרה את העת אשר התחתנו אביה ור' ירוחם, והיא עם שפרה היו כתאמי צביה יחד, אין יום אשר לא התראו פנים, אשר לא באו אשה בית רעותה ואשר לא הלכו יחד לשוח; זכרה כי לא הסתירו אז דבר, וכי לבבן היה ערום נגדן בכל עת, ורעיות נאמנות התחשבו; זכרה גם את הזמן אשר למן הוא והלאה הלכה הרעות הזאת הלוך ודל, את העת אשר שפרה כמו טמנה בחֻבָּהּ את מחשבות נפשה, אשר כמו מסתרים היו לה, וכמו אשר גָּאֹה גאתה עליה, וכמו תעדה גאון וגבה נגדה... למן העת ההיא נתקו מיסרות אהבתן, התראו פנים אך בעתים רחוקות, ואשה את רעותה לא ידעו עוד, ותהיינה

כמו זרות, ותשבנה אשה בביתה, והימים הראשונים נפלו; והנה גם זכרון הימים אשר נפל אביה למשכב ויחלה בא עתה לפניה, הימים אשר לבה היה לה לאבן, ראשה סחרחר, ועיניה מקור דמעה; הימים אשר לא הרגישה דבר ואך באביה החולה שׂמה כל מעיניה, הימים אשר גם שפרה ישבה שעות רבות בכל יום ויום בביתה, אך היא לא שׂמה לה אז לב – לא מגדל לבב, אך מקצר רוח . . . הזכרונות האלה באו לפניה דחופים ותכופים איש על יד אחיו, ולא נפקד מהם גם הזכרון האחרון אשר הועיל לקרב את שתי הנפשות שנית, ואשר לזכרו רתחו דמי לבבה ותדמענה שתי עיניה, – הוא זכרון מות אביה וימי אבלה! . . . כמו חי נצבו הימים ההם לנגד עיניה עתה, כמו מחץ מכתה נפתח עוד הפעם, וכמו הותה וענות נפשה הגדילו לעת כזאת על אחת שבע . . . זכרה כי הרבתה אז שפרה לנחמה, הרבתה לדבר נחומים על לבה, השתתפה מאד בצרת נפשה, וכאחות לצרה היתה לה אז, – אך היא לא הבינה הפעם את דבריה . . . שפרה דברה גדולות, דברה על דבר החיים והמות, על הזקנה והבחרות, על החלוף והתמידה, על האבות והבנים, ומליצת חידות לה, ותמשיל משלים, ותדבר גבוה גבוה, ומאום לא הבינה היא מכל אשר דברה . . . הן אמנם מאז ועד היום שבה הרעות לשרור בלב שתיהן, הידידות הישנה התעוררה עוד הפעם ותהי שלטת בנפשן, – אפס כי האמון והתגלות הלב ההיו למו בימי ילדותן לא שבו עתה, לא שבו לשים מבטחן אשה ברעותה כבראשינה, וסוד לבבן כמוס עמהן.

„הן שנתה שפרה את טעמה – חשבה תמר בלבבה – עד כי לא אדע מה היה לה בימים האחרונים!"

ואמנם כן היא. מאז למדה שפרה את השפה הרוססית והחל לבקר את דברי סופריה החדשים, מאז קראה בספרי הרומנים ובשירי המשוררים, מאז החלה גם היא לחשוב מחשבות, ובדמיונות שעשעה נפשה – מאז מאסה בחברת רעותיה בנות העיר הזאת, מאז היו עליה למעמסה שיחות הבטלות אשר בפי הנערות אשר כגילה, ותתגאה היא בדעתה, ותאמר בלבבה כי טוב לה לקרוא בכפר, לשבת בית ולהגות באחד הרומנים, מאלפי דברי הבל ורעות רוח אשר תהגינה בהם בתולות סבות; ואף גם זאת, באשר כי הכתירה שפרה את דבר למודיה וספריה, לא הגידה את מעשיה לכל נערה – כי יָרֵאָה – ותכחד את הדבר הזה, על כן חשבוה הנערות למתגאה, לנפרדת ונבדלת, וכל מעשיה ודבריה היו למו כמו זר, והאמרנה נערות סבות כי שנתה שפרה את טעמה וכי תתגאה ביפי פניה ובכסף אבותיה.

וכן חשבה גם תמר.

תמר היתה גם היא בת לאחד עשירי-העיר הזאת, בת לנתנאל הצרון, אשר „גביר" קראו לו, ותהי תמר גם יפת תאר וטובת מראה, וכאשר שָׂמָה מבטה באחת המראות ופניה מצאו חן בעיניה מאד, לא מצאה את החידה: מדוע התגאה שפרה עליה? – הן גם אנכי לא נופלת ממנה בחן וביופי, ואבי גם הוא עשיר, ובמה התעלה היא?...
אמנם לפעמים זכרה כי יתומה היא מאמה זה רבות בשנים – אולם את החסרון הזה לא הרגישה עד מאד, כי את אמה לא הכירה, כי מתה עליה עודה ילדה קטנה, ואביה פנק אותה מנעוריה, ויהי לה גם לאם, ועל כן חשבה לשוא מחשבות למצוא את יתרון שפרה עליה – כי לא מצאה.

אַל נא יִפָּלֵא הדבר בעיני הקורא אשר קרה מקרהו בעיר סכות, ואשר ידע את תמר וגם את שפרה פנים בפנים, וידע כי גם מלבד שפת רוסיא וספריה, אשר למדה וקראה שפרה בימים האחרונים, ואשר לא ידע כל איש את הדבר הזה, הנה מלבד כל אלה הן יתרון לשפרה על תמר כיתרון האור מן החשך: שפרה היתה חכמת לב, ובינה יתרה נודעת לה מימי נעוריה, תחת אשר טפש לב תמר, אולת היא ופתיה, וחכמת מה לה – אַל נא קורא-כַבָּר! אַל נא תשאל כאלה, הטרם תדע כי בדבר הזה, בדבר חכמה ודעת, ישמח איש איש בחלקו מאד, ועוד לא נולד האויל אשר יאמר לכל: „סכל אני"; ומה זה תתפלא כי גם תמר לא הכירה את חסרונה זה, וגם היא חשבה בלבה כי תחכם משבעה משיבי טעם...

תמר היתה בת סכות-העיר, עיר מלאה חסידים ויראים, אשר כלם יגזרו אֹמר כי אין חכמה לאשה עניה בישראל כי אם בפלך ובשפית הקדרה, ולבנות עשירי עם – כי אם לשבת בית ולהסתר מעין רואים; ואֶת החכמה הזאת הלא ידעה גם תמר, – ומה מנה יהלוך? איככה תדע את חסרון בינתה? ומה היא התבונה אשר ידרשו בעיר כזאת מאת נערה בתולה בת אחד „הגבירים"?...

ועל כן עוררה לה תמר זכרונית בבואה הפעם לָחֹג את חג השבועות בבית ר' ירוחם, להיות בביתו ולאכול על שלחנו בשני „הימים הטובים" האלה.

ושפרה קבלה את פניה באהבה וברצון רב, שפרה השתתפה בצרת נפשה מאד, מאז מת עליה אביה ותהי יתומה באין לה אב ואם, ואחיה ואחותה גם הם אינם אתה בעיר הזאת, והיא יחידה וגלמודה; זאת ועוד אחרת הואילה יְחַדֵּשׁ את ברית האהבה והידידות בין שתי אלה: לבב

שפרה נמלא בימים האחרונים רגש ודמיון, הגתה אהבה, – ותחשוב מחשבות כל היום, וגם בלילה לא שקטה רוחה ולא נחה דעתה, ותהי נדהמת ומבהלת, נפשה פזורה, ותתחלחל תמיד מאד, ואשר על כן אמרה בלבבה למצוא לה רעיה אשר תרב תדבר עמה, אשר תבוא ברב דברים וברב ענין להסיח דעתה, ואשר תשביח את הגות לבה בשיחתה; הן אמנם ידעה עד מאד כי לא תוכל לגלות את מסתריה לפני כל איש ואשה, לפני כל רעיה וידידה – אולם גם דברים בטלים היו לה לרצון בעת הזאת, בעת אשר גם לקרוא בספרים לא יכלה, וגם לעשות במלאכת יד היו לה לזרא: בכל ספר וספר קראה את דברי אחיטיב אליה, וכמו הצטרפו האותיות, ושם „אחיטיב" נדפס באותיות גדולות בכל שורה ושורה אשר תשים בה עין; גם בעשיתה בכל מלאכת-יד ראתה את פניו בכל דבר אשר בין אצבעותיה. . . ועל כן היו לה לרצון רב דברי אמה, אשר גם אביה הסכים למו, לבקש מאת פני שרה ותמר כי תבאנה הנה, וכי תחגגה פה את חג השבועות הבא, ועל כן קבלה את תמר באהבה רבה, ותרב מאד לדבר אתה דברים של מה-בכך.

שרה ותמר באו לבית ר' ירוחם כיום תמים לפני החג, למען אשר תעזרנה גם הן להכין את צרכי החג המרבים, ותהי שרה את אמה בבית-המבשלות, ותמר היתה את שפרה בבית, לעשות בכלי לבן, בציצים ובפרחים ובכל אשר עשו לפאר את הבית פנימה.

– אנכי אמרתי כי תתגאי שפרה עלי – אמרה תמר אחרי ראתה כי שפרה תאיר פניה אליה – ואשר על-כן מנעת רגליך מבוא אלי יום יום כאשר הסכנת לעשות.

– גאה וגאון רחקו ממני.

– ומדוע זה דחה דחיתיני בכל עת?

– הן כל עבודת הבית עלי היתה כלה – ענתה שפרה כמו תאמר להצטדק לפניה – ואנכי הנני טרודה מאד.

לעת הצהרים בא אחיטיב הביתה לאכול ארוחתו כמשפטו יום יום, וירא את תמר ויתבונן אל מעשיה, ויחרש ויתאפק ולא דִבֵּר דָּבָר עד צאתו.

– האם גם בחג יאכל אתנו „האשכנזי" הזה? שאלה תמר את שפרה אחרי צאתו.

– הלא תדעי כי הוא ישב בביתנו ועל שלחננו יאכל מאז בואו הנה ועד היום הזה – ענתה לה שפרה ותתאפק – ומה זה תשאלי? – הן יהודי הנהו גם הוא.

– „יהודי"? ! – שנתה תמר את דבריה, ותעקם את שפתותיה

ועתה פניה – הלאיש כזה יהודי תקראי? אבי, עליו-השלום – בגן-העדן תהי מנוחתו! – אמר תמיד כי אסור לשבת יחד עם איש כזה, אשר „הערל" טוב ממני . . . ודבורה השכנה הקרובה אלינו ספרה לי מעשה ברבי אחד אשר בא אליו „אשכנזי" כזה בחלום לבקש ממנו רחמים . . . לו תשמעי, שפרה, את המעשה הנורא הזה, – הן לא אוכל לספר הדברים כמו . . כי אז ידעת גם אַת אֶת גדל החטא לקרוא לאיש כזה בשם „יהודי" . . .

שפרה רגזה תחתיה לשמע הדברים האלה, אך בדעתה את האולת הקשורה בלב תמר התאפקה, ותאמר:

– האמנם תדמי בנפשך כי כל דברי דבורה אמת וצדק? גם היא פתיה אין-לב, ודבריה אולת המה יחדו.

– ואַת תחכמי מכל אדם! ענתה תמר בתלונה-דקה.

– נרף נא מזה, תמר! – אמרה שפרה בכל לבה – ונשים לבנו לעבודתנו, היום קצר והמלאכה עוד מרבה לפנינו . . .

תמר הביטה בה, ושיחתן הסבה לדברים אחרים.

ביום ההוא חדלו גם הפועלים והבנאים לעשות מלאכתם, אשר בבנין שלמה אחיטוב, בעוד יום, הקדימו לשבות כשלש שעות טרם באה השמש, באמרם כי גם להם להכין לקראת „יום טוב" הבא, לרחוץ את בשרם בבית-הרחצה, להתקדש ולהטהר לפני ה'.

ואחיטוב לא כהה בם, וישב הביתה גם הוא, וירחץ, ויסך בשמן את ראשו, וישם את בגדיו החמודות אשר לו עליו, ויתעתד גם הוא לחג את שני הימים הבאים את אחיו היהודים, ככל משפטם והקותיהם.

ויהי השמש לבוא, ויגש אחיטוב אל ר' ירוחם, ויאמר:

– גם אנכי אלך אתך אל בית-המדרש להתפלל.

דבריו אלה הפיקו רצון מאד מאת ר' ירוחם, וגם לאה ובתה שפרה שמעו ונהרו מאד.

– היטבת ככל אשר דברת! ענהו ר' ירוחם בשפתי חן, וילכו שניהם יחדו.

– חאַ-חאַ-חאַ! השמיעה תמר בצחוק קולה, אחרי אשר ר' ירוחם ואחיטוב יצאו מאת פני הבית. – האַ חאַ חאַ! „האשכנזי" הולך לבית המדרש . . הולך להתפלל . . .

– למה זה צחקת? – אמרה לה לאה בתלונה – הכי ידוע תדעי לב איש? ודרכי תבל נגלו לפניך?

– איש טיב ומיטיב הנהו האיש הזה – הוסיפה גם שרה – כל בני העיר יתַנוּ צדקותיו, וגם אנכי הנני מכרת טובתו מאד על אשר השתדל למעני באדעססא . . .

ושפרה לא ענתה דבר.

לבבה היה כים נגרש, מעיה רָתָּחוּ, ותקצף קצף רב על תמר ועל דבריה.

– באנשים כאלה אהתל בכל עת ועת – צִדְּקה נפשה תמר ותאמר – יהיו יהודים כמונו ואכבדם!

ולא יכלה עוד שפרה להתאפק, פניה אדמו כתלע, וכל יצורי גוה רעדו מכעס ומרגז.

– לו החרש תחרישי, והיתה לך לחכמה! – גלתה למוכר אזני רעותה – פתיה אַת, ופתיות תדברי! . . .

– אַל נא תקצפי עד מאד! ענתה לה שרה בהיותה עתה לאֵם לתמר, ותריב את ריבה הפעם.

ותמר גם היא אמרה לענות לשפרה ולהשיב חרפה אל חיקה, ותהס אותה שרה.

ופני שפרה התאדמו עוד, דמיה בערו בה כיקוד אש, וכל עצמותיה רחפו.

– הסינה נא, בנותי! – אמרה לאה בצחוק שפתים – יעבור זעם, והייתן רעיות כאשר היה.

ושפרה קמה מעל השלחן ותשב לה מנגד.

– הנה אַת היא הפתיה הפעם! – הוסיפה לאה בצחוק בפנותה אל שפרה – האמנם כי לכן המשפט בדבר אחיטוב?

שפרה לא ענתה דבר, ויחדלו מדבר בזה עוד.

אפס כי לאה הביטה בעין בקרת, עין חושדת, בפני בתה שפרה, ראתה כי התאדמו לחיה, שמעה כי בדברים היוצאים מן הלב הצדיקה את אחיטוב, וכי דברי תמר נגעו עד לבה – ותשמור גם היא את הדברים בלבה.

ואחיטוב היה שבע רצון מאד בבית-המדרש אשר בא שמה להתפלל. ר׳ שמעון בהרב, הגבאי בבית הזה, קבלהו באהבה גלויה, וגם יתר האנשים חלקו לו כבוד רב, ויפַנו לו מקום בכותל מזרחי על יד ר׳ ירוחם, ובדברי הנף והחלקות קבלו פניו, גם הרב אשר בעיר הזאת כִּבֵּד את „העשיר" הזה, ויגש אליו ויושט לו את ידו, לאמר: „שלום" וכן עשו גם שאר האנשים המכֻבדים אשר בעיר, תחת אשר דַלּוֹת-העם הביטו אליו ביראת-הכבוד מאד ולא נועזו לגשת אליו, ויהי בעברו בין הספסלים

עמדו כל הפועלים העושים במלאכתו, ויעמדו גם שאר האנשים היושבים על ידם לכבדו, ולהוקיר שמו.

„בתוך אחי אנכי יושב! חשב אחיטוב בלבו למראה הזה, — הן זרים המה לי כל האנשים האלה, וידעו כי אנכי אינני „חסיד" כמוהם, ידעו כי לא אדע את המצות ולא אדקדק בהם, ובכל זאת יכבדוני מאד בבואי בפעם הראשונה לבית תפלתם! . . . עון פלילי הוא להתנכר לאנשים כאלה, להתנכר לאחים אהובים כמוהם!' . . .

בשמחה ובטיב לב יצא אחיטוב מאת בית-המדרש, ובנפש שומחת בא בליית ר' ירוחם לביתי, אשר גם הוא כלו אומר „יום-טוב": חג בכורים לה'! חג האביב לבני האדם!

הנרות אשר יאירו את הבית מבינות לענפי העץ הירוקים אשר יָסֹבּו את מנורותיהם, הקנה והסיף אשר על הרצפה, והמזמרות והדליות אשר בכל פנות הבית, השלחן הערוך עם מכסה בד לבן אשר עליו, עם מנורות הכסף ופטורי ציצים אשר עליהן — כל אלה פעלו עתה על נפש אחיטוב מאד, לבבו נמלא רגשית-נעלים, ונפשו כמו התרוממה עָל, וכמו הדרת-קדש חופפת עליו . . .

פניו האירו, ומלבושי-כבוד אשר עליו הוסיפו גם הם ליית חן לו, ושפרה לא הסירה עין ממנו, ותשכח כרגע את כל, ותשבע דשן למראיתו, ומאד גרסה נפשה להביע רגשותיה עתה לפניו ותקצוף על אנשי הבית אשר לא יתניה לדבר אתו הפעם כאשר עם לבבה, וחברתם היתה עתה לה למשא.

בעת האכל דברו רק מעט. אחיטוב שאל על תמר, אשר ראה את פניה בפעם הראשונה, ואנשי הבית הגידו לו מי היא, ופניה נהפכו לאדמדם מדי דברם על אודותה; ובכן תמה הסעודה, פנו את השלחן, ור' ירוחם צוה להביא את המנרה על השלחן למען אשר ישב כל הלילה להגות בספר „תקון ליל שבועות" אשר הכין לו.

— גם אנכי אשב פה עמך — אמר אחיטוב בכל לבבו — גם אנכי לא אישן בלילה הזה, ושנינו יחד נקים את מצות ה'.

אנשי הבית השתאו איש אל רעהו:

— טיב הדבר — ענהו ר' ירוחם בכל לבו — כמוני כמוך נהגה בתורת ה' כל הלילה ונתפלל ותיקין בבקר השכם.

והלילה — ליל אביב בכל הדרו; שמים טהורים מאד, ומראיהם תכלת-כהה נחמד למראה, הירח יקר הולך וכל צבאיו, הככבים, יעלו איש איש במסלתו, כנקודת הכסף יזהירו, וישמחו כל נפש וירנני כל לבב; ריח צח נושב בארץ, לוחש על הדשאים וכמו יפיח רוח חיים

באף כל היקים, וכמו ישא על אברתו נשמת הבריאה ורוח כל המאֻשרים עלי תבל ארצו.

עין אחיטוב לא שבעה לראות את המחזה הנחמד הזה, מדי יצאו החוצה, ועמד כאיש אשר לפניו נגלו תמונות יקרות אשר אין ערך למו...

– היחכה אדני לעת אשר יִבָּקְעוּ השמים ממעל? – שאל ר' ירוחם אותו בצחוק שפתים בצאתו גם הוא, ובראיתו את אחיטוב נפעם ונרעש – היאמר לכַוֵּן את הרגע ההוא?

אחיטוב הביט בפניו, כי לא ידע מה בפיו.

וַיַּפְסֵק ר' ירוחם עוד, ויספר לאחיטוב את אמונת ההמון כי בליל זה יבקעו השמים כהרף-עין אחד, וכל איש ואיש אשר יכַוֵּן את הרגע ההוא והיה כל היוצא מפיו אז בא יבא וכל משאלות לבו בהרף עין הזה יקום.

– אפס כי עוד לא קרה מקרה כזה – הוסיף ר' ירוחם בסוף דבריו – כי לא יאבה ה' להודיע לבני אדם את „עת רצון" אשר לפניו, כי הנהו לנו „בבחינת הסתר פנים".

אחיטוב לא ענה דבר, ואף כי הבין עד מאד כי האמונה הזאת בהבל יסודה, – אולם לא אבה בפעם הזאת להתוכח עם ר' ירוחם, להוכיח לו אולתו, ויהי כמחריש.

ובלבבו חשב:

„אמנם אמונה טפלה היא בלבם – אולם לי נפתחו באמת שמים חדשים בימים האחרונים!"...

אחיטוב לא נתן גם הוא שנת לעיניו כל הלילה, וביחד את ר' ירוחם ישב, שמע לדברי „התקון" אשר הגה בו האחרון, אף דברו דבריהם, וכאשר האיר היום, ור' ירוחם הלך לטבול את בשרו במקוה, יצא אחיטוב לראות בצאת השמש, דבר אשר לא ראה מעודו בעיר גדולה כאדעססא, אשר מחזות הטבע מוזרים לאנשיה.

פאת קדים האדימה, ותשלח קויה – קוי-זהב, על כל נאות שדי, נְפָזוּ הדשאים, וכמו מדהבה גדולה, כמו פח זהב טהיר מֻרְקע ועליו פתוחי חותם, ציורים מעשה חושב היתה כל כברת הארץ ההיא לפניו, כמו כל עשב למינו, כל צמחי האדמה וכל עץ השדה – כלם מעשי רקמה הנמו, רקמת זהב ותכלת.

אחיטוב התבונן אל המראה מאד, עשתנותיו בקרבו נחו שקטו, לבבו הרגיע, ונפשו רותה עדן עד מאד.

ויעורו גם כל בעלי כנף – ויתנו בשיר קולם, ויקיצו גם כל בהמות

שדה מישור עד שה, פרה ועז יחד, ויצאו לרעות באחו, ויצהלו הסוסים, ויגעו השורים והפרות, גם שה ועז פערו פה, — והשמש הוסיפה לעלות מעלה ונגה לה מסביב, ויאירו פניה, וילבינו קויה, ולבת אש כל הוותה, — ותרום נפש אחיטוב ותתענג על הדרת הבקר הזה מאד!

והנה יד שלוחה אליו, ותגע בכתפיו, וקול מדבר באזניו יהודית, לאמר:

— מה תחזה במראה אשר לפניך?

אחיטוב התעורר וירא והנה יד ירוחם היא, וקולו הוא זה; ירוחם שב מבית הרחצה ממקוה המים אשר טבל את בשרו בו, וישתומם לראות את אחיטוב עומד ומשתאה.

— הה, אדני, מה נהדרה המחזה הזה!

ר' ירוחם לא הבין לדבריו, ובקול דממה אמר:

— הילך אדני עמדי עתה להתפלל „ותיקין", או כי ישכב לנוח ויתפלל עם „המנין השני"?

— אתך אלך, ענהו אחיטוב.

ויבואו אל הבית, וישימו בגדיהם עליהם וילכו לבית המדרש להתפלל „עם נץ החמה".

כד

„הַדְּרָשָׁה" הָרִאשׁוֹנָה.

מִפִּי עֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז.
(תהלים ח' ג').

וישמע שם אחיטוב הולך וגדול בעיר סבות עד כי גדל מאד; שמעו כי היה ער כל הלילה, כי התפלל „ותיקין", כי עלה לתורה וכי „נדר" נדבה הגונה בעלותו לתורה, מלבד מכסת הכסף אשר שלם בעד „העליה"; ספרו כמו כן כי אכל את „הסעודה של חלב" בבקר השבם, הכל כמנהג ישראל, ועל-כן לא התפלאו מאומה בראותם כי הוא ילך אחרי חצות היום ביחד עם ר' ירוחם לבית חתנו — ר' ברוך.

וזה הדבר:

אחרי אשר קמו משנתם ויסבו לאכול את ארוחת הצהרים, פנה ר' ירוחם אל אחיטוב ויאמר:

— הנה היאיל אדני לנהוג ביום הזה כמנהג כל היהודים, ועתה

אם טוב בעיניו ילך נא אחרי הצהרים אתנו יחד לבית בתי חנה, ומחזה אשר לא ראה מעודו יחזה.

– ומה נחזה שמה?

– בנה הקטן ידרוש ביום הזה.

אחיטוב ראה הביט בו, כי לא ידע מה הוא שָׂח.

– היא החל ללמוד „חומש" בימים האלה – בארה לו לאה בראותה כי לא ידע אחיטוב את „מנהג ישראל" הזה – ויעש לו אביו משתה, והילד, יאריך ה' ימיו, ידרוש בפני כל הנאספים ככל אשר הורהו מלמדו.

ואף כי לא הבין אחיטוב גם עתה את כל אשר אמרה לו, בכל זאת נאות ללכת עמהם באשר ילכו הם, ולראות גם את אשר יֵעָשֶׂה שמה.

כל אנשי בית ר' ירוחם הלכו לבית ר' ברוך, גם תמר נלותה עליהם, כי חג-משפחה הנהו הדבר הזה.

– אנא, עמדי נא על ידי שמה – אמר אחיטוב אל שפרה בהיותם בדרך – למען אשר תביניני במראה, ותגידי לי פשר הדברים אשר לא ארע.

– אנכי אעשה כדבריך.

אחיטוב ידע כבר את ר' ברוך הזה, כי ראה את פניו וגם דבר אתו בבית ירוחם, גם את אשתו את חנה הכיר, ועל כן חשבוהו גם המה כמכר, וישמחו מאד לקראת בואו, ויתנו לו מקום בראש הקרואים.

כל משפחת ירוחם, אבי חנה, וגם אבות ברוך ומשפחתו, נאספו לאט לאט, וישבו כלם אל השלחן, לראות בשמחת האבות ובחכמת הבן; אפס כי הבן „הדרשן" הזה לא היה עוד בבית, כי לקחו „המלמד" לשנן לו את הדרשה עוד פעם אחת.

ואחיטוב יושב גם הוא מחריש משתאה לדעת מה היא הדרשה, ומי הוא הדורש.

והנה הדלת נפתחה, והמלמד נשען על יד „העוזר" עם כל צבא תלמידיו, ילדים רבים מבן חמש ועד בן שבע שנים, באו הביתה.

כל הנאספים קמו ממקום שבתם, ויתנו מקום להאורחים הקטנים האלה לשבת על יד השלחן; ואדון הבית ואשתו מהרו להגיש לפניהם אגוזים ושקדים, תפוחים ואגסים, גם רקיקי שמן, וגם יין הביאו בעד המלמד ועוזרו, והילד „הדרשן", בן חמש שנים, נגש אל אמו, אשר באהבה רבה החזיקה בו ונשקה לו, ותחבבו מאד.

– הלא תראה את הילד היושב שם על יד המלמד – אמרה שפרה

אל אחיטוב להבינו במראה – הנה הוא הדור בלבושו וגם מורה שעות גם שרשרת זהב נתנו עליו – הילד הזה הנהו „ה מ ק ש ן".

– לא אבין דבריך, עדינה!

– האם לא תדע את סדר היום הזה?

– לא אדע.

– הילד „הדורש" יעמיד על השלחן, וזה „המקשן" יעמוד לנגדו על הכסא, זה ישאל וזה ישיבו דבר, וזאת היא „הדרשה".

ובין כה וכה לקח ר' ברוך את מצנפתו הלבנה, אשר נועדה לו ליום הכפורים, ואשר קליעות מעשה עבות במשי ובזהב חתולתה, וישימה על ראש הילד, גם את מורה-השעות אשר לו הוציא מצלחתו וישם בכליו, ויקחו גם יתר הנאספים את מורי-השעות אשר להם ואת שרשרותיהם, אשר בכסף ואשר בזהב, גם אחיטוב נתן את מורה השעות אשר לו, וגם שרשרת זהב אשר עליו, וירכסו את כל אלה על בגדי הילד ממול לבו עד אפס מקום, והילד עדה גאון למראה כל השרשרות האלה, ואבותיו ואבות אבותיו גם הם ראו ונהרו.

והמלמד נתן אות, ויציגו את הילד „הדורש" על השלחן, והמלמד הציג את „המקשן" לנגדו על הכסא, כל הקרואים התאספו סביב לשלחן ופניהם מול פני הילד, דמעות-שמחה נראו בעיני חנה ועיני לאה, האב גם הוא היה נפעם עד מאד, ואמו הזקנה נדחקה בין האנשים ותגש אל „הדרשן" ותלחש עליו לחש להצילו מן „עין הרע" – והדרשה החלה:

– מדוע העמידוך על השלחן? שאל המקשן.

– יען כי החלותי ללמוד „חומש", ענה הדורש.

– מה זה „חומש"?

– „חומש" – הוא תורת ה' תמימה אשר נתן לנו אלהינו על ידי משה עבדו.

– ומה לך ולחומש הזה?

– אנכי הנני בן ישראל, המצוה „לעשות לשמור ולקים" את כל הכתיב בו, ועל כן הנני לומד בו למען דעת את המעשה אשר לנו לעשות, ואת המצות אשר לנו לשמור ולקים.

– ומה למדת בחומש הזה?

– ספר „ויקרא".

– מה זה „ויקרא"? יהודי או נכרי?

שחוק-שפתים נראה על פני האנשים לשמע השאלה הזאת.

„ויקרא" איננו שם אדם – ענה הילד „הדרשן" בקול גערה – „ויקרא" היא תיבה.

– ומה הרגום התיבה הזאת ?

הילד תרגם לפניו בשפת יהודית־אשכנזית את הפעל הזה.

– מי קרא ?

– ה׳ אלהי ישראל !

– למי קרא ?

– אל משה .

– מי הוא משה ?

– אדון כל הנביאים .

– ומה בקש ה׳ מאת הנביא הזה ?

– להודיעו את תורתו ואת מצותיו .

– ומה המצוה הכתובה בספר „ויקרא״ ?

– בספר „ויקרא״ כתובים דיני הקרבנות .

– ומדוע זה החלות ללמוד את הדינים האלה ?

– להורות כי איש ישראל מצוה להקריב את נפשו קרבן בעד אמונתו ואלהיו .

– ומה תדע עוד לספר באזני על אדות „ויקרא״ ?

– אות אלף בתיבת „ויקרא״ היא קטנה מכל האותיות .

– ומדוע ?

– להורת לנו כי „אין התורה נקנית אלא למי שמשפיל את דעתו עליה״; וכל איש המתגאה בתורתו התורה נשכחת ממנו . . . משה רבנו היה אדון הנביאים, והיה ענו מכל אדם, וממני ילמד כל איש שלא להתגאות בתורתו נגד חבריו . . .

– ומדוע קטנה אות אלף, ולא אות אחרת ?

– יען כי אָלֵף פרושו לַמֵד .

– ומדוע התגאה אתה בדרשתך זאת ?

– חס־ושלום, אנכי לא אתגאה .

– ומדוע תעמוד על השלחן ?

– הנני שומע בקולך, והנני יורד ממנו . . .

– טיב דרשת, בני ! טוב מאד, אמר המלמד, לאות כי הדרשה באה עד קצה הפעם .

אבי הילד ואמו מהרו ויחבקוהו בזרועותיהם, ויבכו מרב חדות לבם, ואבותיהם גם הם היו עליזי גאוה, ופני כל האנשים הביעו רצון רב .

אֵם ברוך הזקנה הוסיפה עוד הפעם ללחוש עליו מפני „עין הרע״ וכל הנאספים ברכוהו בכל לבם .

– יתן ה׳ ותגדלהו לתורה, לחופה ולמעשים טובים !

– אם־ירצה־השם נזכה ונראה בו ברכה – הוסיפה אמו בלב שמח מאד – והיה ביום הגיעו ליום היותו „בר־מצוה' ידרוש עוד הפעם דרשה טובה ממנה.

– אמן! ענו הנאספים.

ולב אחיטוב קָער מאד בקרבו.

„הנה כי כן ישרשו אהבת התורה והעם בלב הילד עודו באבו! – חשב בנפשו למראה המחזה הזה, – הנה כי כן ישמחו האבות ביוצאי חלציהם, וכן תאֻשַר המשפחה בישראל!... שוא כל הטיאתראות, הבל כל קרקסאות! ושמחת בית, שמחת אב בבניו היא תהֻלל!..

והאנשים שבו וישבו סביב לשלחן ביחד עם כל הילדים, רבים מהם לקחו את הילדים ויושיבום בחיקם, וברוך ואשתו וגם לאה עמדו לשרת את האורחים ולתת לאיש ככל משאלות לבו, ולעשות כרצון הקרואים.

ושפרה ישבה על יד אחיטוב, ועל ידה ישבה תמר.

– המצא חן בעיניך המחזה הזה? – שאלה שפרה את אחיטוב בקול דממה – הלקח את לבך המראה אשר הָראית בזה היום, או אולי תלעג בלבבך על המשחק הנעשה את הילד הקטן אשר ראו עיניך?

– חלילה לי להלעיג אחרי הדברים האלה! – ענה אחיטוב בכל לבבו – ואם כהתל באולת אהתל בם?... הן מהם אראה וכן אדע איככה יגדלו הנערים ויהיו בנים נאמנים לאבותם, לעמם ולתורתם... ואדע גם כן – הוסיף אחיטוב לדבר בשפת רוססית באזניה – איכה תגדלנה בנות עדינות ויקרות כמוך על ברכיהם.

– ובן יקר אף נכבד כמוך – איכה נולד על ברכי אבות משכילים בעיר אדעססא, גם בלא „דרשה"? ענתה לו שפרה כמו כן רוססית בקול דממה דקה.

– מדוע תדברו בלשון „הערלים"! אמרה פתאם תמר בקול גדול, למען אשר ישמעו כל הנאספים.

תמר היתה עוינת את שפרה למן הערב ההוא אשר עברו דברים ביניהן על אדות אחיטוב, ועתה מצאה את העת המכשרת לנקום את נקמתה ממנה.

הנאספים הרימו ראש ויביטו בפני שפרה ולא דברו דבר אך לאה עִמה עין, ותרא והנה התאדמו פני שפרה ותשפל את עיניה ארצה, ותלחש באזני ר' ירוחם אישה לאמר:

– קרבת שפרה לאחיטוב לא מצאה חן בעיני.

– הרפי נא להגות בדברי הבל, ענה ר' ירוחם בדממה והשמחה והמשתה בבית הזה ילכו הלוך וגדול, האנשים והנשים

יאכלו וישתו וייטיבו לבם, זה יאמר דבר תורה ומשנהו „מלתא דבדיחותא", אלה יספרו מעשי צדיקים ואחרים לצון חמדו להם, והמלמד אשר יושב בקרבם שתה רב יתר מאשר יאות לו וידבר דברים הרבה ויצעק בקול גדול וישמח לב הנאספים מאד.

פתאם נשמע קול רעש גדול והמולה רבה ברחוב העיר, קול ענות גבורה, קול העם בצעקו חמס. כל הקרואים עמדו איש איש ממקומו, השתאו וישתוממו, ויאמרו לצאת ולדעת מה הקול הזה אשר הגיע לאזניהם.

והנה הביתה פרצו אנשים רבים מן דלות-העם ויקראו בקול גדול אדיר וחזק:

– הנה הנהו המסית והמדיח! „המיססיאָנער" הארור! ... הן הוא יתחסד, למען תפוש את נערי בני ישראל בלבותם! ... בקרבו ישים ארבו לנו! ...

– מי הוא זה ואיזה הוא?

– מה הדברים אשר בפיכם?

– דברו בשפה ברורה!

שאלו כל הנאספים בזה, למען דעת את אשר נהיתה.

– „האשכנזי" האדעססאי הזה! ענו הצועקים בקול גדול, ויורו באצבעותיהם על אחיטוב.

כל האנשים השתוממו עוד, גם ר' ירוחם גם לאה, גם אחיטוב גם שפרה וגם כל האנשים הנכבדים קמו ממקומם ויבואו עד לפני הצועקים.

– הגידו בשפה ברורה את אשר קרה בזה – אמר ר' ירוחם בדממה – אל תכחידו דבר!

ובטרם עוד הספיקו לענות, פתח עוד אחד את הדלת ויצעק בקול גדול:

– הנה הוא בבית הרב! לכו נא הגברים! ...

ויפן וילך בחפזה לדרכו.

ונשים מבכות את החתאים הולכות אחריו הלוך וצעוק בקול בוכים:

– הה, חטאים בעיר! הוי! נמצאו בנו אנשים פושעים ורשעים! ... ועל כן ימותו בנינו עודם בשחר טל ילדותם... בעונותיהם ימותו ילדים רכים שלא טעמו טעם חטא – אוי ואבוי לנו...

וההמון הולך ורב בחוצות העיר, כלם ירוצו, יצעקו, יהמו אף יריעו, לבית הרב ישימו פעמיהם, ומדי עברם על פתח בית ר' ברוך יזעקו זעקה גדולה ומרה:

– „מסית ומדיח! ... „מיססיאָנער! ... „אפיקורס"! ...

אחיטוב היה כאיש נדהם, כגבר עברו יין; הן היא הבין עד מאד

כי בשלו הסער המתחולל הזה, שמע את שמו מגֹאָן בפיהם וחרפתו על לשונם, ישמע את כל הקולות והצעקות האלה – ולא ידע במה חטא ואשם לא ידע את מי ומי החטיא והאשים, את מי הסית והדיח . . .

גם שפרה היתה נבוכה מאד, גם נפישה השתוממה, וגם לבה נפעם.

אפס כי ר׳ ירוחם ולאה מחשים לכל הנאספים, לאמר: „הסו, ונשמעה את אשר בפיהם, ונדע את אשר היתה בעיר״.

וחפצם זה הצליח בידם, ויחשו כל הקרואים, והאנשים הבאים ספרו בקול כדברים האלה, לאמר:

– זה כשעה יצאו אנשים, אנשי העיר הזאת, לשוח בהיער הסמוך לעירנו, והנה מצאו שמה את התם ותפסם את בנימין חתן ר׳ גרונם יושב וקורא בספר, כתוב בכתב ולשון רוססיא. . . כרגע נתנו עליו בקולם: „הוי, אפיקורס! מטא מטַמֵּא! ביום מתן תורתנו, בחג השבועות אחרי התקון, תסתתר מעין רואים ותקרא בספרי „הגוים״ ספרים טמאים ופסולים!״ – לקול הצעקה נאספו אנשים רבים טף ונשים יחד כל ההולכים לשוח, ויחזיקו בו ויביאוהו העירה, והנה הוא מובל לבית הרב לחרוץ משפטו . . . ותעבור הרנה בעיר לאמר כי יד אחיטוב היתה בכל אלה, וכל האנשים פה אחד יאמרו לאמר כי על כן החל אחיטוב ללמוד עברית ולבוא לבית המדרש ולבית הכנסת למען אשר ימשוך את בני הנעורים בחבה, ויפרוש עליהם מכמרתו ויצודד נפשות לאפיקורסות – ובבנימין החל . . .

אחיטוב שמע גם הוא את הספור הלזה, ויחם לבבו בקרבו מאד, וירחם את בנימין, ויעמד את פניו, ויאמר:

– הנני ללכת גם אני לבית הרב, לראות את אשר יֵעָשֶׂה שמה!

– לא עת היא ללכת – ענהו ר׳ ירוחם בדממה – אתנו תשב פה עד אשר נדע איך יפול דבר.

– ואנכי הנני יודעת מאד כי בנימין קרא ספרי רוססיא עוד בטרם בא אחיטוב הנה, אמרה שפרה בנוגע הדבר עד לבה.

– ומאין תדעי אַת באלה? – שאלה לאה – ותבט בעין חושדת בפני בתה – מה לך ולדברים האלה?

– הן גם היא דברה עתה את „האשכנזי״ רוססית – העירה תמר בקנאתה – באזני שמעתי אותם מדברים בשפת הגוים . . .

– דומי פתיה! – גערה בה שפרה בחמה גלויה – הגם אַת במדברים? הגם אַת תרחיבי פה ותאריכי לשון?

ובטרם עוד התגלה הריב החדש הזה, נשאו כלם את עיניהם לראות את המחזה החדש אשר נגלה לפניהם:

הדלת נפתחה ברעש, ותקפוץ לתוך הבית אשה צעירה לימים, קצרת הקומה ורעת המראה, פניה שחורים כעורב ועיני חתול עיניה, מעֻטֶּפֶת בשמיכה גדולה, ותקרב עד לפני אחיטוב אשר עמד בתוך הבית נדהם מאד, ובקול צעקה גדולה, קראה:

– בוא אתי לבית הרב! לא ארפך ולא אעזבך...

– סורי מהר מזה, שד משחת! – גער בה אחיטוב רוססית וחמתו בערה בו – הלצחק בי נאספתם פה?

ור' ירוחם אמר לו בלשון רכה:

– היא אשת בנימין, ונפשה מרה עליה.

– הה, עוכר בעלי, עוכר אישי! מה עשיתי לך כי הבאת עלי רעה כזאת? הוסיפה האשה, ותבך מאד.

למראה הדמעות רך לב אחיטוב, ובהמלה גדולה הביט על האשה ויתעודד ויתעורר, ויאמר:

– אתך אלך לבית הרב, נקומה ונלכה... אנכי אריב ריבו...

כל הנאספים התאספו שנית סביב אחיטוב, הביטו אליו ולא דברו דבר, כמו יראו מפניו הפעם, כמו ראו בעיניו כי לפידים מהן יהלבו, כמו פניו העידו בו כי הֵמות בלבבו, וכמו על שפתיו רעם יברק...

אחיטוב צוה כי יתנו על ידו את מעילו, ויתעתד ללכת לבית הרב להציל את בנימין מרעתו ולהשקיט את דבר המהומה והמבוכה אשר בעיר.

– מעשה נורא! – העיר אחד הנאספים לרעהו בדממה – הנה אנחנו שמחנו מאד לבוא אחיטוב ביתה המדרש, אמרנו כי היה יהיה לירא אלהים וחפץ במצותיו – והנה פתאם נהפך הגלגל, ותחת אשר דמינו כי החתן ר' גרינם ילמד את אחיטוב דרכי היהודים, למד אחיטוב אותו דרכי הגוים ולשונם...

– „מרשעים יצא רשע!" ענהו השני במנוחת לבב.

– אולם קצרה בינתי ולא אוכל לדעת: איככה למד בנימין בזמן קצר כזה את ספרי הגוים האלה? – שאל האיש בנפש תמה – הן זה רק כשבועים ימים מאז יבוא בנימין ביתה אחיטוב, וכבר למד ממנו לקרוא בספריהם, בספר כתוב בשפת רוסיא!

– שוטה שבעולם! התדמה בנפשך כי חכמה גדולה היא ללמוד שפות „הגוים" והכמתם? – ענהו האיש המדבר בו – ראשונה, הן נכללו

כל החכמות בתירתנו הקדושה; וזאת שנית, האיש אשר למד „הויות דאביי ורבא" הנה כל „חללא דעלמא" לפניו „כקליפת השום" ובין רגע ילמוד לדעת את כל אשר יראה בעיניו . . . וזה לך האות: כי „יוסף הצדיק" למ־ שבעים לשון בלילה אחד . . .

– הלא גבריאל המלאך למדו אז?

– ותתן בנימין הלא לא למד כי אם שפה אחת!

* *
*

– עתה נודע הדבר! – אמר איש אחר, אשר בלומדים יתחשב, במקצוע הבית מזה – הנה „לכא־רה" היה קשה מאד: מה למעונות הצבא בעירנו הקטנה הזאת? מה חפץ לאנשי חיל בבית־אבנים פה, אשר אבותינו ואבות אבותינו לא ראו כזאת בעיניהם?

– ומה הוא התירוץ אשר מצאת עתה לק ש א הזאת

– פשוטו כמשמעו! בית מעון לאנשי צבא לא היה בעיר הזאת, וגם עתה לא יהיה! . . .

– ומה הוא הבנין הגדול הזה אשר המה בונים?

– הוא הדבר אשר אמרתי! הן נדע הפעם כי האיש הזה הנהו „מיססיאָנער", והוא בא הנה רק למען הדיח נערי בני ישראל מאחרי ה' ותורתו . . . והנני נשבע „בזקני ובפאות ראשי" כי הבית הזה יהיה בית מעון להמסיתים האלה, כמו „בי אבידן ובי נצריפי" שהיה בימי חכמי הש"ס. ואך לסמא את העין אמר כי בית מעון לאנשי חיל המלך יהיה . . .

השומעים התפלאו מאד לחכמת לבבו.

– אם כן עלינו להודיע הדבר לרבינו הקדוש . . .

– הוא ידע זאת באין כל־ספק גם טרם הגדנו לו . . .

ור' ירוחם דִבֵּר אל לאה אשתו בלאט, לאמר:

– הן תזכרי את הלילה אשר אחיטוב ספר באזנינו כי הוא דבר דברים רבים את בנימין, ואנכי יראתי מפני השיחה הזאת, כי גם אחיטוב גם בנימין לא הוציאו מפיהם דברים ברורים על אדות שיחם והגיונם; – והנה עתה אדע ברור כי זאת היתה שיחתם גם אז, ואשר על כן בחר גם בבנימין להיות לו למורה, ובנימין גם היא התרצה אליו להיות „מ ל מ ד", אף שהדבר הזה איננו לפי כבודו ומצבו . . .

– ואנכי יראתי מאד לבתנו ש פ ר ה – אמרה לאה בכל לבבה באזני אישה – הן הם יתלחשו תמיד, וגם עתה, הלא אמרה תמר כי שמעה

אותם מדברים רוססית יחדו . . . ומה לנו ולצרה הזאת ? – הגם שפרה תהיה לשיחה בפי כל ? . . .

ר' ירוחם העמיק במחשבותיו מאד לדברי לאה האלה .

– ואולי צדקת גם אַת, ענה בשפה רפה .

– מחר, ואגידה לו כי יתור לו מנוחה במקום אחר . . .

– דרך נשים לך ! . . . – אמר ירוחם בחשבו מחשבות עד מאד – „אָין במעשיו לא יצליח", יאמרו האנשים ; אנכי אחשב דרכי, ואדע מה לעשות . . .

– אבל, דע לך כי נפש שפרה וכבודה הנה בידך עתה . . . לא יקל הדבר הזה בעיניך . . . חשוב דרכיך . . .

– אנכי אדע את המעשה אשר אעשה !

* *
*

ואחיטוב לא שמע את כל הדברים האלה אף לא שָׂם לב לכל אשר בבית ; לבבו הומה מאד, נפשו עליו תשתוחח, ורעיוניו נבהלו .

ברוך אדון הבית הגיש לפניו את מעילו, והוא ממהר לעשות להלבישו, למען אשר יחיש פעמיו לבית הרב .

והנה נפתחה הדלת ונושא המכתבים בא הביתה .

– מה־זה לפני ? – אמר בשחוק־שפתים – הנה בחוצות מבוכה, ובבית מהומה . . . ואנכי גם אנכי לא אדע את כְּתֹבות המכתבים אשר בידי . . . הנה האדון אחיטוב ! – שלשה מכתבים בידי אליו מעיר אדעססא, הנם לפניך .

ויתן על ידו את המכתבים .

אחיטוב התבונן על הכתב אשר על המעטפה .

– מאת ראזאליא . . . מאת אבי . . . מאת יורב, הגה אחיטוב בדממה בהכירו את הכתב .

והנה עוד שני מכתבים מאדעססא – הוסיף נושא המכתבים בקול כמסתפק – אשר לא פרש על המעטפה שם הא'ש אשר אליו הוא שלוח . . . הנם גם הם לפניכם, על מעטפה אחת כתוב : „לאשת האדון יעקב חצרון – לידה ממש„ . . .

ש"ה נבהלה נחפזה ותקח את המכתב מידו .

– אני אני הנני האשה הזאת !

– ועל המעטפה השניה כתוב לאמר : לחותן האדון יעקב חצרון – לידו ממש", הוסיף נושא המכתבים .

– אני הוא האיש! – אמר ר' ירוחם בנפש מבהלת – ובידים רועדות לקח את המכתב בידו.

– מה זה? – שאלו הנאספים משתוממים – מכתבים אשר לא פֹּרש עליהם שם האיש, ורק בסימנים נכתבו . . .

ונושא המכתבים עזב את הבית, והבהלה האחרונה השכיחה את הראשונה.

כה

בַּחוּץ תְּשַׁכֶּל קִנְאָה, בַּחֲדָרִים—אֵימָה!

בידים ממהרות ובלב חרד פתח אחיטוב את המעטפה אשר למכתב אביו ראשונה, – ופניו הלבינו כסיד, אצבעות ידיו רעדו, עד כי התניעע המכתב אשר ביניהם, עיניו כמו גדלו ותמהרנה לקרוא את הכתוב שמה עד תמו, וַיִּשֹּׁם וישאף רוח, וכל יצורי גוו רעדו מאד . . .

אביו הודיעו את כל אשר נעשה בביתו בימים האחרונים, את חג יום הולדת ליזא, את אהבת חצרון לה, את אשר ארש אותה לו – על-פי רצונו – בפני קהל גדול ואנשים רבים בטוב לבם, ואת אשר בא היום – ממחרת הערב הזה – ברזלי, ובידו „מכתב ידך אשר הראה לנו, ואשר הגדיל מבוכת נפשנו מאד" . . .

„ארור נוכל, אשר הביא שואה על ביתי וינבל את שם בתי! וארור „גם יורב אשר מנעני מכתוב אליך ראשונה לְהוֹדִיעַ ממך את אשר אתו, „טרם נתתי את בתי לו! . . . יורב סבבני בדברים רבים, לא נתן לי „לכתוב, ואנכי שמעתי בקולו, – והנה באתנו הצרה הזאת! . . .

„עוצה נא עצה! דע את ענינו – והשמיענו את דבריך! שים נא „לב להדברים האלה, וחקור ודרוש (הנה הנך בסכות עיר מגורו) וכתוב „לנו דעתך באר היטב".

בדברים האלה חתם גבריאל אחיטוב את מכתבו, ובנו שלמה אחיטוב הנצב עמנו בזה, נדהם מאד לשמוע את הדבר הזה אשר לא פלל מעודו ולא עלה גם על לבו.

„הנה עתה ידעתי את אשר כתב לי ברזלי . . . – חשב אחיטוב בנפש הומיה – עתה אבינה לדעת את השאלה אשר שאל אז ממני ואת הרמזים אשר במכתבו. . ."

וימהר ויפתח גם את המעטפה אשר למכתב רעיתו ראזאליא, והנה

גם היא תספר באזניו את המקרה הנורא אשר קרה לאחותי עם זה האיש יעקב חצרון, גם היא כתבה לו כי יורב הזהיר אותם אחת ושתים לבלתי יודיעו בסכות העיר דבר מכל הנעשה עד אשר יִגָּמֵר דבר.

„וכי אך לזאת גליתי את אזן ברזלי לאמר: הנה אישי יושב בסכות, כתוב נא אתה אליו ושאל-נא את פיו על אדות האיש הזה, למען נדע מי ומי הוא..."

בדברים האלה חתמה ראזאליא את מכתבה, אשר גם היא הוסיף להפליא את אחיטוב מאד.

„הה! – חשב בלבו הנפעם – ה' מצא את עוני! אנכי בגדתי באשתי ויפת לבי אחרי בתולה תמה וישרה – והנה נלכדה גם אחותי בפח, גם רגליה נאחזו ברשת כרשת אשר פרשתי אנכי לשפרה... אולם חמתי על זה האיש יורב, הן הוא, כפי הנראה, ידע מראש כי אשה ובנים לחצרון בזה, ומדוע סבבם בכחש? מדוע לא גלה את אזנם, וימנעם גם מכתוב אלי?..."

ובחמתו קרע את המעטפה מעל מכתב השלישי, מכתב יורב, ויקרא בו כדברים האלה:

„ידידי האהוב!

„אביך וגם רעיתך הכבודה כתבו לך על אדות השערורה אשר בביתו, על אדות ליזא וחצרון. ועתה שמע הפעם בקולי, לדברי האזינה, ולאמרי פי הט לבך, כי יגעו לכבוד בית אביך, למצבו, ולתקותיו בימי הזקנה, ועמהן גם לתקותיך...

„חצרון אוהב את אחותך את ליזא אהבה עזה כמות, כל לבו וכל נפשו וכל אשר לו יתן באהבה הזאת, גם היא תכבדהו מאד; ואתה הלא ידעת את מצב אביך כי ברע הוא, אתה הלא תדע כי אם לא יעמיד רוח והצלה לו ממקום אחר, אז יאבד בעניו, ביתו יִמָּכֵר, וכבודו ירד לעפר, וזאת הניעתני לתת את ידי לחזק את האהבה הזאת לתמכה ולסעדה, כי ברכה בה לכל בית אביך: חצרון גמר בדעתו לגרש את אשתו אשר בסכות, להשתקע באדעססא, ולהיות חבר בכספו לכל עסקי אביך... האיש הזה הנהו האחד אשר בידו להציל את אביך ממצבו הפרוע, להשיב לו את כבודו הראשון – באהבה אשר יאהב את ליזא... ועתה הלא תדע, הלא תבין, כי בחכמה עשיתי לבלתי הודיע לאביך כי אשה לחצרון בסכות העיר; אמרתי יהיה נא לה להתן, יארש נא אותה בפני קהל ועדה, ואחרי כן נשים עצות בנפשנו לגרש את אשתו – ואיש לא ידע פה דבר – ולאביך היתה הרוחה... אולם זה הנער ברזלי קלקל את עצתי; לא אדע איככה נודע לו כי אדני הנהו בסכות,

ויכתיב מכתב אף קבל את תשובתך, ויבא שערוריה רבה... ועתה, שלמה בן-יחזקאל, אם כביד אביך ואחותך יקרים לך, אם תאבה גם אתה כי יוטב מצב אביך בימי זקנתו, ואם – (הדבר אשר לא אספוק בו רגע) – קרובים כל הדברים האלה אל לבך, – זאת עשה איפוא: בקש עצה בקש תושיה כי אשת חצרון תקבל את גטה מידו, ואנכי אישר את ההדורים גם עתה, אנכי אקשר את המעדנות האלה עוד הפעם, כי אנכי היודע אשר לב ליוא טוב עליו עוד גם עתה, ואביך הלא יבקש עזרתו בו...

„אחשוב לצדק כי בנת לרעי גם מרחוק, ועל כן עשה כאשר יעצתיך... הפוך בדברי והפוך בם, וידעת כי הצדק אתי.

„ידידך וידיד בית אביך

יורב".

נדהם ומשומם מאד עמד אחיטוב בתוך החדר, – המכתב האחרון הזה שדד את כל מערכי לבבו, ויהם את מחשבותיו; סגנון לשונו, אופן מדבריו, תארו את מצב הדבר כמו שהוא בדעת צלולה ומיושבת, דבריו בדבר כבוד אביו ואחותו, התקות הטובות והישועה הגדולה אשר חזו למו בראשונה, ואשר עוד גם עתה בפיו ובלבבו למלא אחריהם – כל אלה הפיגו את לבו, כל אלה הביאו לו מחשבות, תחת הדמיונות אשר בלבלו את מוחו בראשונה...

ואשת בנימין תעמוד עוד עליו, תריד בשיחה, תהגה ותהמה, תתאונן מר באזניו, ובקול תלונה תצעק:

– מהרה, החישה! נלך ביתה הרב, והצל נא את בעלי, אשר הבאת עליו שואה לא אדע שחרה!...

והנה מירכתי הבית מזה, נשמע פתאם קול צעקה:

– הושיעו! חושו לעזרה! – היא מתעלפת!!...

ויסב אחיטוב את עיניו, וירא והנה שרה נופלת ארצה, ר' ירוחם, לאה אשתו, שפרה, חנה, ברוך, תמר, ואנשים רבים מן הנאספים עומדים סביבה ויבקשו להשיב נפשה אליה, פני כלם הלבינו כסיד, כלם ישתאו איש אל רעהו באין אֹמר ואין דברים...

– מה זה? מה נהיתה? שאל אחיטוב בבהלה.

ושפרה הושיטה לו בדממה שני מכתבים כתובים יהודית בכתיבה תמה ואותיות גדולות, אשר ידי איש אחד כתבם, ושפה אחת ודברים אחדים גם לשניהם.

הם המה המכתבים אשר האחד נשלח על שם אשת יעקב חצרון, והשני על שם חותן יעקב חצרון, ואשר גם בשניהם לא מצאו כתוב: מי ומי הכותב והשולח.

בעת אשר אחיטוב קרא את שלשת המכתבים אשר באו לידו, מהר ר׳ ירוחם לקרוא את שפחת ברוך, למען אשר תקרע את סגור המכתבים אשר קבל הוא ושרה בתו; השפחה באה, המכתבים נפתחו, ופני ר׳ ירוחם הלבינו כסיד, — ושרה נפלה על הארץ מתעלפת . . .

את המכתבים האלה נתנה עתה שפרה על יד אחיטוב, בתור מענה על שאלתו; אותות פחד ושממון נראו גם בפניה, עיניה הביטו בפני אחיטוב אשר גם הם זועפים, רגע קטן הביטה ותרא כי גם ידיו, האוחזות במכתבים אשר נשלחו לו, רועדות, וכי גם הוא איננו שבע רצון מאת המכתבים האלה, ורגע הסירה את עיניה ממנו ותבט בפני אחותה המתעלפת, בפני כל הנצבים עליה, — ותהמה מאד.

— השמועות רעות גם במכתביך? — שאלה שפרה בקול דממה דקה את אחיטוב — הגם לך הודיעו את הדברים האלה? —

אחיטוב לא ענה לה דבר, ואך פניו העידו בו כי לא טובה השמועה אשר בפי מכתביו.

ושפרה החישה למקום שרה, ואחיטוב קרא מתוך המכתבים. שפת יהודית אשכנזית, כדברים האלה:

„הנני זר ומוזר לכם, אולם אסונכם נגע עד לבי; לא אדעכם „בשם, וגם את פניכם לא ראיתי מעודי, אך את פני י ע ק ב אדע ואת „דרכיו הרעים ראיתי, ומעשיו בעיר הזאת ידעתי, על-כן אמרתי: אודיע "דרכיו לכם, אולי תוכלו להביא לכם עזר; איש ישראל אנכי, ישראל „אשר יחוש צרת נפש רעהו, אשר מְחֻיָּב להזהיר ולהודיע, ואזהיר „ואודיע גם אני.

„דעו נא הפעם כי יעקב עזב פה דרך הישרה וילך שובב בדרכי „לבו, עזב את מנהגי ישראל ותמיד כל היום ישב בבתי משתה ושמחה, „בתוך עלמות תופפות, ובלילה ישכנו רגליו בבתי טיאתראות, ובכל מקום „ומקום אשר איש ישר הולך לא יבוא . . .

„עוד גם זאת, הנה חשקה נפשי באחת מבנות העיר הזאת, „ויאמר לקחת אותה לו לאשה, כחד לה ולא הגיד כי „אשה לו בסכות, ויפתה את לבה ולב אביה, והנה „תמול בערב כתבו את „התנאים„ עם הבתולה ההיא...

„חושו בואו ונה בעוד מועד, בעוד אשר תוכלו להצילו, ולהציל „גם את נפש הבתולה, אשר יגורה בחרמו, חושו, אל תעמודו, כי „בנפשכם ובנפש יעקב הוא!!

„אנכי עשיתי זאת למען המצוה, וכל דברי אמת וצדק, לא הערפתי „על מדת רשעתו עד-מה.

„ואתם אם תאבו, ושמעתם – ותצילו את נפש יעקב ואת כבוד „ביתכם, ואת נערה תמת לב אשר תאמין בו; ואם תמאנו – ונחמתם „באחריתכם ולא תוכלו הושיע, ותהיו מן „הצועקים ולא נענים".

„בואו הנה עד מהרה, ותראו כי כנים הדברים אשר ידבר באזניכם

„הדורש טובתכם

„והמזהיר אתכם מראש

איש יהודי".

ופני אחיטוב נפלו מאד, המכתב הזה שת נוספות להמית רוחו בקרבו, עורר בו רגשות אשר לשוא נאמר גם אנחנו להגשימם בזה באֹמר ודברים . . .

„ידי ברזלי במכתבים האלה! – הנה אחיטוב בר.ח נשברה, – ידיו היו במעל הזה, הוא הוא שלח את המכתבים. . . הוא ישאף נקם, – ואנכי, אך אנכי נתתי את החרב בידו. . . אנכי גליתי לו את הדברים . . ."

פתאם נשמע קול רעש גדול ברחוב העיר עוד הפעם. אנשים, נשים, ונערים ירוצו יחד, יצעקו בקול גדול, יריעו אף יהמו, מחנה כבד מאד; האבק עולה לפניהם, ונערים שובבים יעפרו בעפר מאחריהם, והקול הולך וחזק, והעם הולך ורב . . .

בנימין האלוני הנהו מובל בתוך המקהלה הגדולה הזאת ביתה המדרש, כי לא מצאו את הרב בביתו, והרבנית אמרה כי הלך לבית-המדרש, ותהפוך כל העדה הנועדה את פניה גם היא, ויקחו את בנימין השבוי אתם, ויוליכוהו בקול צעקה והמולה רבה למקום אשר שם הרב, ואשר שם ישבו כסאות למשפט הזה. ושם ידינו את דינו.

– הה, הנה אישי!! צעקה בקול גדול האשה הנצבת על יד אחיטוב, ובחפזה עזבה את הבית.

גם אחיטוב התיצב פתח הבית לדעה מה יעשה בזה . .

– הנה הנהו האפיקורס, המיססיאָנער! – צעקו הנערים קול גדול – רבותי! ראו הביטו בפני „הגוי" הזה!

– קחוהו גם אותו! – צעקו אחרים בהמולה רבה – נוליך גם אותו אל הרב, נמשוך את המֻגָל הזה לבית המדרש! . . .

– הוא הוא אשר בעונו מהו עוללי טפוחים, אשר הביא מגפת-הילדים לעיר הזאת! – צעקו „הנשים הצדקניות" אשר בעיר בקול מעורר בכי – הנה הוא הרשע, החוטא והמחטיא! . . .

ועיני אחיטוב רואות, ואזניו תשמענה, ולבבו כים סוער.

פתאם התעורר, וכמו נחה עליו רוח גבורה, כאיש מלחמה אחרי אשר אויביו יקיפוהו מכל עבריו.

– סורו מהר מזה, פועלי און! – צעק אחיטוב בקול גדול בשפת רוססיא – מדוע סבתם את בנימין הזה? . . .

– חאַ-חאַ-חאַ! ! ענהו קול העם ברעה – הוא ידבר עמנו „יונית" ! . . . – הנירא? . . .

וכל האספסוף הלך למסעיו, הלוך וצעוק הלוך וסעור . . .

– אפיקורס! „נוי"! מסית! „מיססיאָנער!" . . . צעקו הנערים השובבים באזני אחיטוב, והזקנים נדו ראש ולא הרפו מן בנימין ויוליכוהו לדרכם לבית המדרש.

ואחיטוב עמד כנציב מלח, מבלי נוע, ושרעפיו עזביהו.

ולאזניו הגיע פתאם קול יללה מן הבית, קול לאה בצעקה, קול בכי גדול:

– חושו לעזרה! הביאו רפאים! הביאו סמי מרפא! היא מתעלפת! לא נותרה בה נשמה! . . .

ויגדל השאון מאד, ואין קץ למהומה . . .

ספר שלישי

אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכָּן אוֹר ?

כו

אַחַר הָרַעַשׁ

אֵשׁ . . . וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה .
(מלכים א׳ י״ט , י״ב) .

ליזאַ יושבת על יד המנים הפתוחים לפניה, ידה האחת נתנה על קיר הכסא אשר תשב עליו, ותתן את ראשה עליה, וידה השניה עוברת לאט לאט מבלי משים על המנענעים, אשר ישמיעו קול דממה מדי יגעו אצבעותיה בם.

פניה חורו כסיד, שפתותיה – כתכלת, ועיניה כמו כבו את האש אשר בערה בתוכן, כמו מאסו באור, ותשמנה חשך סתרן . . .

גם לבבה כמו הורק, גם נפשה ריקה הפעם; כל רגשותיה כמו נסו הפנו, כל מחשבותיה כמו נדדו כצפור, – ולבה ח ל ל בקרבה . . .

כחלום יעוף יבואו עתה זכרונותיה לפניה, כמו חלמה לפני ימים רבים, כמו בחזיונות לילה תמונה לנגד עיניה . . . תזכור כי בחלומה הנורא ההוא ראתה אנשים רבים בביתה, ראתה את ח צ ר ו ן כלול בהדרו . . . את חצרון אשר הפליא אז לנצח בכנורו, אשר לקח אז לב כל האנשים, והנשים והבתולות ביפה תארו, בדבריו המחכמים, במנגינותיו הנעימות, ובהוד וההדר אשר לו . . . בחלומה והנה הוא מגיש לפניה אגדת פרחים נחמדה למראה, צמיד זהב משבץ באבני יקר, והוא מגיש לפניה גם את לבו ואהבתו, גם את נפשו אשר קשרה בנפשה . . . אך מי היא התמונה השניה אשר לנגד עיניה עתה? – היא תמונת ב ר ז ל י . . . אמנם לא תעלה ביפיה, ויפעה רחקה ממנה, אמנם לא משכיות זהב וכסף לו ואבני יקר אין אתו, אולם א ה ב ה טהורה מכתם פז ויקרה מאבני חפץ תשכון בלבבו, אהבה נאמנה, אשר לפנים קנתה גם את לבה . . . ובחלומה והנה גם תמונת א ש ה לפניה, אשה כשד משחת מראה, שערות ראשה נחשים צפעונים, עיניה – שני לפידי אש, פיה – שוחה עמוקה, וצעדיה – שאול יתמכו . . . ובת-תפת הזאת תרק בפניה, לבלעה חיים תאמר, – „הבי את אישי!׳ תצעק באזניה בקול פחדים, „מדוע גנבת את בעלי?" תרעם נוראית . . . אך גם היא תעבור, חלפה לפתע פתאם, נסתרה מאת

פניה, ואת חצרון תסחב אִתָּ , סחב והשלך , וכל המחזות נגזו ועברו...
ונפשה ר י ק ה עוד הפעם, ולבה ח ל ל...

ושתי דמעות הוציאו שתי עיניה, ידה הכתה במנענעים בחזקה, וגם ידה השניה החישה לעזרתה, לאט לאט שבו הקולות להתלכד, וליזא העמיקה במנגינותיה מאד.

זמן רב פרטה ליזאַ על פי המנים, לא ראתה את אשר אתה בבית, לא שמעה כל-מאום, לבה לא הרגיש, ונפשה לא התעוררה, ואך במנגינה כל מעינה.

זה כימים עשרה, אשר לא פתחה את דלתות המנים האלה, ואך זה היום הראשון, אשר הרופא הרשה אותה לשבת על-ידם.

אחרי יום הנורא ההוא, היום אשר בו גלה ברזלי את מצפוני חצ ון, אשר מכתב שלמה אחיטוב השמיע למו חדשות לא ידעו ונצורות לא שערו מראש, היום אשר ליזא עֻלְּפָה וכמעט אשר ניתרה בה נשמה, — אחרי היום ההוא ואחרי הדברים האלה, נפלה ליזא למשכב, אש קדחה בדמה, אש צרבת בעורקיה, פיה דבר זרות, ולשונה — תהפוכות והרופא לא מש מעל מטתה, אביה וגם ראזאליא עמדו כל היום וכל הלילה עליה, הבית סֻגַּר מבוא, גם לפני יורב גם לפני ברזלי סגרו דלתיו, כי מצות הרופא עליהם חזקה לבלתי יפריעו מנוחתה כמעט קט. ימים שמונה לא עזבה את המטה אשר עלתה עליה, אך ביום אתמול נתן לה הרופא לנסוע במרכבה לשוח לרוח היום, והיום בבקר הרשה לה גם לנצח בנגינותיה, — הדבר אשר תערוג לו נפשה מאד.

הן גם עתה צוה עליה הרופא כי לא תרב לנגן. וכי לא תשית לבה למנים בעת הזאת, ויצו על אנשי הבית כי ישימו עוד בה עין וכי לא יתנוה להרעיש את נפשה מדי תנגן בידיה, ועל כן גם עתה כאשר הכתה במנים, ותעמק לנגן ברגש, מהרה ראזאליא ותבוא החדרה גם היא.

— רב לך, ליזא! — אמרה לה במתק שפתים — הלא תדעי כי הרופא צוה עליך, לאמר: לא תרבי לנגן, פן יבולע לך...

— אַל נא תדאגי אחותי לי עד-מאד — ענתה ליזא בשפה רפה — הן החלימני הרופא והחייני, ותחי גם רוחי בקרבי, והתאו מאד לשפוך נפשה במנגינות האלה, ובמנים תביע רגשותיה.

— והדבר הזה הוא אשר הזהיר הרופא אותך ממנו, כי לא טוב הדבר אשר אַת עושה לעורר רגשותיך הפעם בקרבך.

— הנה שמעתי בקולך, אחות יקרה, אמרה ליזא, ותסר את ידיה מעל פני המנים, ותסב גם את ראשה מול פני ראזאליא.

– ועתה ספרי נא לי חדשות, הוסיפה ליזא, אחרי אשר ישבו גם שתיהן דומם רגעים אחדים.

– אין כל חדש בארץ הזאת.

– ואיה אפוא הוא חצרון לעת כזאת? הכבר נסע מזה וישב לעירו למשפחתו ולאשתו?...

את השם האחרון אמרה בקול רועד מאד.

– לא עת עתה לדבר בדברים האלה – ענתה לה גיסתה במנוד ראש – אם תיקר נפשך בעיניך, שכחי את הדברים האלה, עד עת מצוא, עד אשר תבריאי, ותשובי לאיתנך...

– האמנם תדמי בנפשך כי אוכל לשכוח את הדברים האלה? האמנם יִמַּחוּ כעב ובענן יעופו?

– ועל כן אמרתי: שמרי את בריאתך מאד!

– אבל, לא עוד אבהל, ולא עוד אלבש חרדות לזכרם... אמרה ליזא ותאנח במרירות – הה, ראזאליא! הימים הראשונים מרו לי כלענה, הרעישו את מורשי לבבי, הציתו אש בעצמותי, וכל מחשבותי בֻּלָּעוּ... לא כן הפעם, כי אם ברוח קרה אביט על כל הנעשה, ודומם אשמע מפיך את אשר תספרי...

– "L'espoir n'est pas encore perdu!", אמרה ראזאליא בדממת כמו תדבר אל לבה.

– מה הדברים אשר בפיך? – שאלה ליזא בגעגועים גדולים – האמנם לא אבדה תקותי? העוד תקוה נשקפה לי בחצרון?... הגידי אל תכחדי ממני דבר!

ראזאליא הביטה בפניה, ולא ענתה דבר.

– אחות יקרה! – אמרה ליזא בקול תחנונים – פתחי נא סגור פיך, כַּפְּרִי, ואדע גם אנכי את אשר נעשה בימים ההם, עת אשר התהפכתי בחליי, איפה הוא חצרון? הידע כי החלני ויפילֵני למשכב?

– חצרון הנהו בעיר הזאת – ענתה ראזאליא בשפה רפה – ולו תדעי, ליזא...

ראזאליא עמדה מְדַבֵּר, כי ברגע הזה נפתחה הדלת, וגבריאל אחיטוב בא הביתה.

גבריאל נגש עד בתו עד ליזא, וישק לה על מצחה, אף העביר את ידו על מחלפות ראשה באהבה רבה.

– מה שלומך? בתי היקרה! שאל גבריאל ברחמים גדולים, ולא הסיר עין ממנה.

– שלום, שלום! – ענתה ליזא ותתרפק על אביה – הן אנכי כבר שבתי לאיתני, הנני בריאה ושלמה, אבי . . .

– הן אך היום ירדת מן המטה, וכבר הנך יושבת על יד המנים לעורר את רגשותיך בקרבך! . . .

– אבל הרופא הרשה לי לעשות כדבר הזה – ענתה לו ליזא בתלונה דקה – ואנכי גם אנכי לא הרביתי לנגן, כי גיסתי היקרה תואיל לספר באזני את אשר נעשה במשך ימי חליי, את אשר קרה אתכם ואותו בימים אשר לא עזבתי את מטתי . . .

– אבל גם את אלה תדעי בעוד ימים אחדים, כאשר תשובי ותְהיִי בריאה, עורקיך ינוחו ולבך ירגיע, אז אספר אנכי באזניך את כל הדברים האלה . . .

– אבי! – אמרה ליזא ותתחטא לפניו – הנני בריאה, עורקי ינוחו ולבי הרגיע כבר; ראה הביטה בי ותדע כי לא אשקר לך . . . ומאד מאד אִוְּתה נפשי לדעת את אשר נעשה את חצרון.

גבריאל אחיטוב הביט בפניה באהבה, וכמצחק אמר אל ראזאליא היושבת אִתּם, לאמר:

– מה המה הדברים אשר אמרת לספר באזניה, ואשר אליהם תערוג נפשה? – הן אנכי לא אדע דבר, ספרי נא גם לי . . .

– אַל נא תהתל, אבי, בבתך . . .

והנה יורב בא הביתה.

– תהלה לאל כי אראך, ליזא הכבודה, יושבת בזה על יד המנים – אמר יורב אחרי אשר ברך את אדון הבית – כה יתן ה' וכה יוסיף לך שלום, טוב וחסד עדי-עד!

– רב תודות לאדני על אשר ישמח בשלומי! ענתה ליזא בשפה-רפה, ותשב ותבט בפני אביה, ותחכה על תשובתו.

– יואל נא אדני לבוא עמי אל החדר השני – אמר יורב בפנותו אל אחיטוב – כי דברים לי אליך . . .

אחיטוב קם ממקום מושבו, וילך עם יורב לבוא אל החדר.

וראזאליא אמרה אל ליזא בלאט:

– כפי אשר אדמה בנפשי, ידברו שם הפעם על אדות חצרון, אלכה נא ואשמע גם אנכי, ואגיד את הדברים גם לך.

– טוב הדבר אשר דברת!

וגם ראזאליא באה אל החדר ההוא.

וליזא הפכה את פניה למול פני המנים, ותאמר לנגן עוד, ופתאם נגלה לנגד עיניה גליון אחד, אשר הונח שמה למשמרת; ליזא שמה עין

בו, ותכר את אותותיו כי הוא הוא השיר־הרוססי אשר הקריב לה חצרון ליום הולדתה.

ליזא קראה בו עתה עוד הפעם, ורעיוני לבבה התגעשו.

„חצרון... הידעת אז כי חולי, יגון, דאבה וגם בשת־פנים, תביא לי בשיר־אהבה הזה? – חשבה הפעם ליזא בנפשה, וכמו תדבר את חצרון פנים בפנים, – הידעת כי ממחרת הלילה ההוא, אשר בו לקחת את לבבי, תקח את נפשי? הידעת כי הברכה אשר ברך אותנו אבי אז בלילה, תהפך לי לקללה בטרם עוד תעברנה עשרים וארבע שעות?... האם ידעת? – הן מי כמוך יודע את ביתך, את אשתך ואת בניך? האמנם חשבת בנפשך כי מסתרים כאלה לא יִגָּלוּ... הרעות לעשות!..."

הגליון נשמט מידה, ויפול על הארץ, וליזא לא שמה לב לזה, – שקועה היא בהמון מחשבותיה. היא שבה ותזכר את הערב ההוא, אשר בו התודע חצרון אליה ראשונה, את הערב אשר יורב הביאהו ביתה ראזאליא, ואשר לא עלה אז על לבה כי תלאות כאלה תהיינה תולדותיו, כי יביא גם אהבה גם רגז בלבה, ויביאה בצר ומצוק, במצב נורא כזה... זכרה את הערב, אשר בו הלכה עם חצרון לשיח בגן, ואין איש אתם, והוא הנה אהבה לה בפעם הראשונה, אף כחש לה, לאמר: כי אין אשה ואין בנים לו...

„הערב ההוא הביאני במבוכה הזאת, חשבה ליזא בלבה, הוא היה ראשית חטאת, והיא פרש הרשת ללכדני... „אשתי מתה", אמר לי אז, – והאשה הזאת היא צרתי עתה..."

ותמונת אשה צעירה לימים, יפת־תאר וטובת מראה, ראתה בדמיונה הפעם, אשה עדינה ויעלת חן, תמרר בבכי, תבך ותתחנן לה, וכמו אמריה תאמר: „הנך בתולה טובת טעם, – הן תמצא לך איש כלבבך, ואת אישי השיבה נא אלי!... המבלי אין „חתנים" בארעססא, לקחת את מחמד נפשי ממני?" – ולבב ליזא נמס ויהי למים...

„המבלי אין חתנים?" – הלא גם לי חתן... הוסיפה ליזא להעמיק במחשבותיה מאד, – גם לי התן אשר יאהבני מאד, אשר אנכי חטאתי נגדו, ואשר גם אחרי כל אלה נפשו קשורה בנפשי עוד, ואשר הוא גלה לי גם מסתרי חצרון... ומי יודע? מי יודע אם לא ימוד לי עתה ברזלי מדה כנגד מדה? אם לא ישלם לי עתה כמפעלי, וכמעשה ידי ישיב לי?..."

ועצב נורא בא בלבבה, יגון בנפשה, מחשבותיה שבו עוד הפעם לדמיונות, ותוסף לפרוט על פי המנים מבלי־משים, ידיה מתיפפות על המנענעים בחזקה, ולבבה הומה מאד...

כז

עֵת־רָצוֹן.

... בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן יַעֲקֹב!

(ישעיה כ"ז, ט').

גבריאל אחיטוב, כלתו ראזאליא וגם יורב שבו החדרה, וליזא לא התבוננה, כל מחשבותיה יחד שגו בדמיונותיה ובמנים אשר עזרו הפעם על ידיהם; רגעים אחדים עמדו שלשתם בתוך החדר ובדממה שמעו את הד לבה אשר השמיעה עתה במנגינותיה, ואביה לא יכל עוד התאפק, ויקרב אליה וישק לה, ובקול תחנונים אמר:

– בתי יקירתי! תני פוגת לך, הרפי הפעם ממנים ומנגינות, הן הרופא אמר כי תשמרי לנפשך...

ליזא נעורה, כאיש אשר יעור משנתו, ותבט סביבה בפני הנצבים עליה רגע קטן.

– מה-נעימה היתה לי השעה הזאת! – אמרה ליזא בשפתים דולקות – הנה כמו חלמתי, והחלום חלום נעים...

– למה תשגי, בתי, בחלומות? הסירי דמיון מלבך...

– ליזא – אמרה ראזאליא בקול גדול – נסעה נא לשוח לרוח היום; השמים טהורים, ורוח צח ישובב נפשות...

– צדקה ראזאליא הפעם – העיר אחיטוב בכל לבבו – הן זה ימים עשרה אשר לא יצאת החוצה, ועתה שימי נא שמלותיך עליך, והתענגי על האביב המשמח לב.

ליזא שמחה לקול הקורא הזה. הן ראזאליא החלה לספר באזניה דברים על אדות חצרון, ואביה בא ויפרע אותה אז מדבריה, ועתה אמרה בלבבה כי בדרכן תשמע בשום לב את הדברים האלה.

– הנני, ואשמע בקולכם הפעם! ענתה ליזא.

– ואם כשר הדבר לפניכן – אמר יורב בשפת חלקות – אארח גם אנכי לחברה עמכן במסע הזה...

– !Bravo – ענתה ליזא ותצהל קולה – הן הארון יורב ינעים לנו את דרכנו...

ובלבבה חשבה:

– „את אשר תחסיר ראזאליא לספר, ישלים היא! – הן הוא נאמן בבית חצרון, וכל מחשבותיו גלויות לפניו..."

וליזא לא ידעה כי רק על כן בא יורב הפעם הנה למען אש־

ידבר דבריו באזניה, למען אשר יסעו לשוח יחד, ולמען אשר יתקן עתה את המֻעָוֹת אשר קלקל ברזלי.

ליזא יצאה לחדרה, לרחוץ, לסוך ולהחליף את שמלותיה, ויורב אמר אל אחיטוב:

– הלא זה דברי אליך כי עוד לא אבדה תקותי מחצרון, אדע לכפר עון יעקב בעיניה, ואדע להסיר כל מכשול וכל אבן נגף מן הדרך אשר סלותי למענכם...

– ואנכי גם אנכי חפצתי מאד לישר הדורים אלה, למען לא אהיה לבוז בעיני האנשים, ולא אשיא חרפה על בתי – ענהו אחיטוב בכל לבבו – כל תקותי בו כאין וכאפס הנה, אולם אירא מאד פן תהיה ליזא לשחוק ולקלס בעיני יושבי העיר.

– בטח בי, ואת אשר החלותי, הוא יקום.

ראזאליא הלכה לעזור על יד ליזא, ואחיטוב שלח את אמתו כי תקרא לרכב עם מרכבתו, ובעוד עת מצערה, וליזא ישבה במרכבה את ראזאליא ויורב.

– על דרך בואכה גן-הפרחים, צוה יורב את הרכב, והמרכבה הלכה למסעיה.

– עתה ספרי נא באזני את הדברים אשר הואלת לספר בראשונה, – אמרה ליזא אל גיסתה – הדברים על אדות חצרון, אשר אבי הפריע אותך מִדַּבֵּר אז.

– מדוע זה תשאלי עליו, ליזא? – אמר יורב, למען בחון את לבה – הן הוא אשר...

יורב גמגם בלשונו למען הוציא מלים מפי ליזא.

– אתה תשאלני: מדוע אשאל עליו? – ענתה לו ליזא בכל לבבה – זכור דרכך עמדי לפני ימים מספר, זכור כי אך אתה העמדתהו לפנינו, אתה הרבית בכל עת לספר בשבחו באזנינו, ואתה, אך אתה, היית האיש אשר עוררת את אהבתי, אשר תמיד כל היום הרבית לדבר לפני כי נפשו קשורה בנפשי, הגדלת את האהבה אשר יאהבני הוא, ואך מידך היתה זאת לנו כי נקשרנו בפני קהל ועדה, ואך על פיך גרשתי את ברזלי, אשר לבבו שלם עמדי, מהסתפה בנחלת לבבי... ועתה אתה אומר לי: „מדוע זה תשאלי עליו?".

– צדקת, ליזא, באמרי פיך! – ענה לה יורב בשחוק שפתים – אולם לולי יראתי לעורר רגשותיך לעת כזאת, לולא יראתי לעורקיך הנחלשים...

– אל נא תכחד ממני דבר! הגד בשפה ברורה את כל אשר

בלבבך, אנכי הנני לשמוע בקרת-רוח את אשר תדבר . . .

– וכבר הנך נרעשה, ליזא! . . . אמרה ראזאליא, ותישר להביט בפני גיסתה.

– שגית, גיסתי, שגית מאד!

– לכן שמעי נא-לי, ליזא – הוסיף יורב, וקולו העיד כי ממקור לבבו יביעו דבריו – שמעי ודעי כי זה האיש חצרון הנהו הולך למות באהבתך . . .

– למות?! קראה ליזא בקול רועד מאד.

– אמנם כן, לבבו הומה מאד מאז נודע לו דבר המכתב אשר כתב שלמה, לא יתן לפיו אכל, ושנתו נדדה בכל לילה, כצל יתהלך ופניו אין אתו, והרופאים אמרו פה אחד, כי לא יאריך ימים במצבו זה, כי חצי האהבה נחתו בו, ורשפי אִשָּׁהּ יעלו את כל לבבו על המוקד, מבלי אשר ימצאו כל צרי למחלתו זאת . . .

ליזא הוסיפה להעמיק במחשבותיה, ויורב הוסיף:

– הרגש לא ידע חשבונות, והלב לא יתבונן לכל מעשה! . . . בדבר כל מסחר וקנין, בדבר משא ומתן, ובכל דבר אשר יגע למעשי האדם, לגופו ולעסקיו, יתבונן האיש מאד, יחשוב חשבונות, יחשב שכרו נגד הפסדו, ובמתינות, בתבונה ובדעת מְיֻשֶּׁבֶת יעשה את אשר ימצא לטוב לו; לא כן הדברים אשר בנפש יסודם, אשר הלב יבקשם, והרגש יולידם, – בדברים כמו אלה אין אדם שליט ברוחו, הדעת לא תחיה בם דֵּעָה, והתבונה לא תמשל בם, אין חשבון ואין שקול-הדעת, את כל אשר לאיש יתן בעד רגשי נפשו, ובעד כל כפר לא יתרצה לעזוב מקומו . . . והנה גם באופן הראשון, גם בדבר מקנה וקנין, יש אשר ישגה האדם, ישוב להטיל ספק באשר האמין בו עד כה, ישוב ויחזה כי לא נאמן פלוני לפניו, יגרשהו, יתיר את כל שטרי-האמנה, ויבקש לו איש כנפשו . . .

– הן יורב ידמה בנפשו כי לפני „המושבעים" בבית-המשפט ידבר דבריו הפעם – העירה ליזא בכבד-ראש – יעתיר עלי דבריו, אשר לא אבינה למו, ולא ידעתי מה לי ולהם . . .

– ועד כמה פעמים ראינו – המשיך יורב את דבריו, מבלי פנות אל הערת ליזא – כי אנשים רבים שנו את כל אופן חייהם, את מנהגי ביתם, את דבר מסחרם ואת כל אשר להם, יען כי דעה חדשה באה ותקח את כל מורשי לבבם . . . ואף כי בעת אשר יבא רגש חדש למשול בלב האדם, בעת אשר הנפש תמלוך על מעשיו, – הנה אז לא ידע גבול, לא ידע כל שטן ואין מעצר לרוחו, גם בערבה יישר

מסלה לו, כל העקוב יהיה לו למישור, ידלג על ההרים, ולכל אבני נגף וצורי מכשול ילעג, – ואף כי בעת אשר רגש־הרגשים ישכון כבוד בלבו, בעת אשר האהבה תבחר מכון לשבתה בנפשו, ותמשיל היא לבדו בחבו...

– בְּשֶׁלְמי הדברים הרבים האלה? שאלה ליזאַ אשר רק מצבה לנגד עיניה עתה.

– בחצרון, באשתו ובאהבתו... ענה יורב ויבט בפני ליזא.

וליזא כמו נבהלה; רגע קטן הביטה בפני יורב והשב ותבט בפני ראזאליא היושבת אצלה; לא ענתה דבר, אף שפה לא הניעה; בשתי ידיה אחזה בימין ראזאליא בחזקה, וראזאליא נתנה את יד שמאלה על כתף ליזא, ותבטנה אשה בפני רעותה רגעים אחדים באין אמר ואין דברים.

– ליזאַ! – הוסיף יורב בקול דממה – הן בנת הפעם לרעי, ולבךְ שמת לדברי...

– לא אדע עד־מה...

– לכן שמעי נא אלי, ושפתי ברור תמללנה. אל נא תבהלי, ונפשך לא תחרד, כי לא אכחד ממך דבר הפעם...

ליזא הסבה פניה מול פני יורב, לאות כי תאבה לשמוע דבריו עתה בשום־לב.

– הן נבעו מצפוני חצרון, ואַת ידעת כלה... להצרון אשה בסכות, אשה אשר אביו נתנה לו, עודו נער, אשה אשר מעודו לא אהבה, ואשר עתה ישנאה תכלית שנאה... חצרון לא היה מעודו בעיר רבתי עם, לא ידע את החיים, לא ידע אהבה ולא ידע גם את נפשו, ותהי האשה ההיא לו לאשה... אולם מאז בא חצרון הנה, מאז ראה את פניך, ליזא היפה בבנות, נהפך גם הוא ויהי לאיש אחר, לאיש מואס בעירו, מואס באשתו, ומואס בדרכי החיים אשר חי בהם עד הנה; חצרון גמר אמר להשתקע בזאת העיר, לעזב עסקיו בעיר סכות, ולכונן לו פה בית־מסחר ביחד עם אביך – הלא נפשך יודעת זאת מאד – וחצרון גמר אמר לגרש את אשתו ההיא, אשר מאס בה, ולקחת אותך לו לאשה, כי אהבך אהבה נצחת אהבה עזה כמות.

יורב החשה רגעים אחדים, ובראותו כי ליזא לא תענה לו דבר, משפלת היא הבט, ומעמקת לחשוב, הוסיף עוד:

– חצרון גלה את אזני מראש על אדות מחשבותיו אלה, ושנינו יחד גזרנו אמר כי ממחרת הערב ההוא, אשר נקשרו נפשותיכם לעיני

קהל ועדה, אסע אנכי לעיר סכות, למען אשר אפטיר את אשתו בגטה, אשים סדר ומשטר בעסקיו — הן עשרו רב מאד, — ואיש לא ידע בזה דבר, וכאשר אשובה וידיו לא תהיינה אסורות עוד, יקים לו פה בית מסחרו, אף יארשך כדת וכדין; והנה זה בא ב ר ז ל י, וגלה את מסתריו בטרם בא מועד ויסבב לך וגם לחצרון דאבון לב. . . ברזלי, אך ברזלי הנהו האיש אשר החליך, ואשר הביא סופה וסערה בנפשך, תחת אשר כל הדברים האלה היו נעשים ב נ ח ת, ו ב ט ו ב לב, ואת ובית אביך ת׳שרו לעד . . .

— ומדוע-זה כחד הדברים ממני ?

— אהכתו כחדה אותם ממך ! . . . הן מי כמוני יודע את לבבו, מי כמוני יודע את כל רגשותיו, ומי כמוני יודע את אהבתו העזה . . . לו תראי, ליזא, את פניו עתה כי הלבינו כסיד, את שפתותיו כי נהפכו לתכלת, ואת עיניו אשר יומם ולילה תרדנה מים מאין הפוגות, בבכי ודמעות יקום בבקר, בבכי ודמעות יבלה את כל היום, ובבכי ודמעות ימסה את ערשו . . . כילד קטן יריד בשיחו ויהמה, כמשגע, כככה בתמהון לבב, כאיש אובד עצות ידד כל היום בחוצות קריה ; שמך ליזא לא ימוש מפיו, ותמונתך נגד עיניו תמיד . . .

— רב ! — קראה ליזא בשפל-קולה — ומה יהיה לעת הזאת ? מה אעשה עתה ?

— הן הדברים לא שֻׁנו עד-מה — ענה יורב ויטעם את מליו הפעם — הן הוא לא ישוב אחור, ותחת אשר חשבנו עד כה לעשות מעשינו בסתר, כי לא תדעי אַת מכל הנעשה, הנה נעשה את הדברים האלה עתה בידיעתך, אנכי אסע לסכות, כאשר אמרתי, אוציא את מחשבותיו לאור, ואין פרץ ואין צוחה . . .

— הנקל לך לדבר בשפתיך . . .

— אולם ראשית דבר — הוסיף יורב בדברים נמרצים — אבקש מלפניך עתה על נפשו . . . הן חייו ומותו בידך עתה, נפשו ונשמתו ברוח פיך . . .

— ברוח פי ? !

— אמנם כן ! — אם לא תתני לו לראות את פניך, אם לא תשובי אליו ולא תרשיהו לדבר אתך דברים, — וחצרון מת . . .

— אהה, לבי ; אהה, נפשי ! . . .

— הרגעי, ליזא ! אמרה ראזאליא — אשר ישבה דומם עד כה — הן אין איש בכל העיר הזאת אשר ידע את המסתרים האלה, ועד אשר נדע

איך יפול דבר, מדוע תדחי אותו ממך בשתי ידיך? מדוע-זה תעירי אַתּ את דבת האנשים?

– ראזאליא, הפיך ידבר כאלה? ואם גם שפתותיך תאמרנה כדבר הזה? – הן יורב גבר הוא, איש אשר לא יבין לרגשי נפש עלמה אמללה כמוני היום, איש אשר יביט על כל הדברים האלה כבעל דבר מסחר או שטר-אמנה; אולם אַתּ, גיסתי היקרה, הלא תדעי לב בתולה... לא, את פניו לא אראה, עד אשר יחרץ דבר, עד אשר אדע מה אמללה אני...

– אני דואג לחייו, ליזא... לא ראיתי כמוהו באוהבים...

ליזא לא ענתה דבר. מחשבותיה גברו עליה, לבבה כהולם פעם, וכל יצורי גוה רעדו.

– על כל פשעים תכסה האהבה, – הוסיף יורב לדבר עוד בכל לבבו – הן גם לך לב בשר, גם לבך רך וענוג, וגם אַת תדעי לכפר על כל פשעיו באהבה...

– „על כל פשעים", – אך לא על פשעי האהבה! ענתה ליזא בשפה רפה וקולה רועד מאד.

– אבל, מה פשעו ומה חטאתו? – שאל יורב בדברים נמרצים – היחטא כי יאהבך אהבה בלי-מצרים? היפשע כי לבבו הלך שבי לפניך? האם חטא ואשם כי נפשו הרכה והמרגשת נקשרה מאד בנפשך? היאמר אדם ללבו: „חדל"? ואם יצוה על נפשו כי לא תרגיש?"... או האם לחטאה תחשב לו כי נתן לו אביו אשה בעודו נער ולא ידע בחור בטוב ומאוס ברע? האם ישוב אשם א ב י ו בראשו, ועון מולידו על קדקדו ירד?... או אולי תשא, ליזא, עליו חטא באשר לא ידע חשבון באהבתו אותך, כי שכח אז בהמון רגשותיו תבל ומלואה וישכח גם את סבות ואת ביתו?... ליזא! חצרון הנהו גם היום הזה „א ד ם ט ב ע י" אדם אשר לא ידע משול ברוחו, לא ידע לדבר בלב ולב, לא ידע לדבר חנף, ורמיה רחקה ממנו; לבו איננו כמוכני מעשה ידי אדם, אשר לא ירגיש מאומה, ואשר ישתק בקרבו בעת אשר השפתים דולקות... פיו ולבו שוים מעשיו ורגשותיו ישאו בד בבד, ולשונו ונפשו התלכדנה תמיד...

– ומה יבקש מ מ נ י הפעם?

– לראות את פניך!

ליזאַ הפילה את ראשה על כתף ראזאליא, ותבך.

דממה שררה במרכבה רגעים אחדים. שעטות פרסות הסוסים, וקול האופנים בלכתם עלה באזני שלשת האנשים האלה, ליזא היתה כנדהמת, גם לב יורב המה מאד בקרבו, וראזאליא גם היא חשבה מחשבות

רבות; דברי יורב הנאמרים ברגש ובהגיון ישר מצאו חן בעיניה ותתן צדק למו, – אפס כי דאגה לליזא, לליזא אשר זה יום או יומים ירדה מן המטה אשר התהפכה עליה בחליה, ואשר לבעבור נסות אותה עוד לקחות אתם במסע הזה...

ראזאליא הרכינה בראשה גם היא, ותגע בשפתיה אל לחיי ליזא ותשק לה באהבה רבה וברחמים גדולים.

– התאוששי נא ליזא! – אמרה אליה בדממה ובנחת – חשבי נא דרכיך, ודעי כי צדק בפי יורב; כבר היה לעולמים מעשים כאלה וכאלה, ולא אחת ראינו בעינינו, אף הספרים ספרו לנו, כי באה אהבה בלב איש אשר אשה לו, או גם בלב אשה בעולת בעל, ואיש אין בכל הארץ אשר יבוז אותם או ילעג למו, – יודעים הם כי האהבה הזאת קדושה גם היא, וכי גם דרכיה דרכי יושר, ואף כי נתיבותיה ללא-שלום...

– והנה בדברים כאלה הלא נכיר לטוב את המנהגים אשר לנו בני ישראל, ודת משה הלא השכילה מאד בתתה חקים טובים ומשפטים נחיה בם – העיר יורב על דברי ראזאליא האחרונים – כי לנו היהודים, שומרי דת משה, יש גרושין ויש גט, – והאיש והאשה יוכלו להתיר אגדתם על-פי הדת, אשר גם הממשלה נתנה תקף לה... והם המה הדברים אשר אמרתי גם מראש...

– וכמה ספורים ורומנים קראת גם אַת, ליזא, המספרים דברים כאלה – הוסיפה ראזאליא לחזק את דבריה – וכמה מחזות ראית גם אַת בבית הטיאתר אשר יצדיקו מעשים כאלה, ואשר יקרו יום יום...

דברי ראזאליא האחרונים פעלו רב יתר מכל דברי יורב, ליזא שבה ותזכור רומנים רבים אשר קראה, לפני עיניה חלפו עברו מחזות שונים אשר ראתם על הבמה, זכרה גם את דברי הנאהבים בצדקם נפשם, ולאט לאט מצא גם לבה מרגוע, לאט לאט הרגיעה רוחה, שקטו מחשבותיה וינוחו שרעפיה.

ליזא הריטה ראשה ובמנוחה שאננה הביטה בפני יורב, במנוחה שאננה הביטה דרך חלון מרכבתה, אשר כבר יצאה את פני העיר, ואשר עוברת עתה על פני השדה, דרך בוא הגנה; נאות דשא אשר דשאה כברת הארץ הזאת, העצים הרעים השתולים שמה, והצבים והמרכבות אשר יעברו על ידם רצוא ושוב, השיבו את רוחה עוד, ויורב וגם ראזאליא שמחו לראות כי פג צערה, וכי רוחה אִתָּהּ, ופניה צהלו.

רגעים אחדים ישבו דומם גם שלשתם. המרכבה נסעה הלאה לדרכה, וליזא עודה נשקפת בעד החלון, כמו תשכח למראה מרחבי ארץ

את יגונה, וכמו תשליך במצולת ים-האויר את כל הגות לבה ועצבון נפשה, וכל מחשבותיה תמם ילכו למראה עיניה . . .

עוד רגע קטן והמרכבה עמדה, כי באה לפני שער הגן, והרַכָּב הפך ראשו, ויבט דרך החלון הקטן, לדעת: היצאו „האדונים" לשוח, או כי ישובו העירה.

ויורב אמר אל ליזא וראזאליא:

– עוד היום גדול! נבואה הגנה, ונשאף רוח צח!

– היטבת את אשר דברת! – ענתה ראזאליא, ותאחז ביד ליזא – בואי נא גם אַתּ אתנו לשוח בגן, אמרה אליה.

ליזא התעוררה.

– אלכה גם אני . . .

וימהר יורב ויפתח את דלתות המרכבה ויצא, ויאחז בידי ליזא ותצא גם היא, וגם ראזאליא יצאה אחריה.

– ואתה עמוד נא פה עם המרכבה עד שובנו ונסעה העירה, נתן יורב צו אל הרכב, ושלשתם באו הגנה.

בדממה באו אל השדרות*) אשר בגן, ובדממה סבבו הלכו שמה. היום בהיר בשחקים, הרוח צח ונעים, העצים לבשו מעיל ירק ועליהם כל בעלי הכנף מצפצפים, ונותנים בשיר קולם, ואף כי לא יגדל צל העצים האלה בגן הזה, אפס כי גם קיי השמש לא יכו הפעם בשרב פני איש, גם המה כמו יחמלו עתה על האנשים שואפי רוח, המקוים למצוא בזה מרגוע מעמלם, ולא יענו אותם בתרבוני קיץ עד מאד . . . ליזא היתה שבעת רצון ברגעים האלה, אחרי הימים הרעים אשר מנתה לה, השתעשעה מאד בשושנים ובפרחים אשר לרגלה, וכמו שלא־מדעתה זכה לה הטבע הפעם, להשכיחה את כל עמלה ולהסיח דעתה מכל התלאות אשר מצאה. גם ראזאליא לא דברה דבר, לבלי הפריע את ליזא ממחשבותיה ברגעים האלה, ועיני יורב משוטטות בגן מסביב, כמו יבקש לו דבר, וכמו יתור לו מקום נועד להוליך שמה את אלה אשר תלכנה עתה על ידו.

פתאם התעורר מאד, אף שָׂם את בתי-עיניו על חוטמו, כמו יאבה לראות היטיב אם לא שגה ברואה ואם עיניו לא הטעוהו, ויתבונן מאד מעבר פניו ימינה.

---

*) שדרות Alleen —

– מה התבונן שמה עד מאד? – שאלה ראזאליא בקול גדול – למען אשר תשמע גם ליזא.

וליזא אמנם התעוררה גם היא

– מה זה? שאלה בדממה.

– שורי, עדינה, אל העבר מזה! – ענה לה יורב, בהראותו לה על המקום אשר התבונן בו – ראי והביטי שמה . . . אפס כי רחוק ממנו המקום ההוא, נמהר נא ללכת, נרחיב צעדינו נחישה פעמינו . . .

– מה תחזה שמה? – שאלה ליזא עוד – אנשים הולכים לשוח אראה שם, ומה יקח לבך?

– בואי נא עד מהרה! – ענה אותה יורב ויוסף להתבונן עוד – בואי ותראה גם אַתּ את אשר לא פללת, והתבונני גם אַתּ . . . הן שם בין ההולכים . . . נחישה נמהר ללכת הפעם . . . עיני לא הטעו אותי . . .

– מה זה? מה ראית ושמחת? – שאלה ליזא ותשתומם מאד – אף מהרה דרכה גם היא.

יורב לא ענה אותה דבר, אף לא הסיר עין מן המקום ההוא, ושלשתם מהרו ללכת, עד בואם אל השדרה הפונה ימינה ויבואו אל תיכה. והנה – יעקב חצרון לקראתם.

מה נבהלת ליזא למראהו? מדוע נפלו פניך? מה תרעדנה ידיך, ושפתותיך כמו תמללנה? עיניך מדוע השפילו הבט, ולבך מה יפעם מאד? . . . רגע תביטי בפניו – וחרדת, ורגע תסבי את עיניך מנגדו – ונבהלת . . .

פני חצרון אמנם דלים ורעים מאד, לא הפריז יורב על המדה, ולא הגזים עד מה; אדם לחייו גז חיש ועבר, אור עיניו אין אתן, והשמחה סרה מעל פניו; הולך הנהו שחוח, יכוף כאגמון ראשו, ועצבת נוראה יחזה כל איש בו; גם שערותיו לא הוטבו, גם בגדיו לא הֻיפּוּ, גם לכל אשר עליו אין משטר ואין סדר, כמו לא ישים למו לב בעת הזאת, וכמו כבר אמר נואש לכל אשר לקח את לבו לפני ימים עשרה . . .

וחצרון בראותו את ליזא הולכת לקראתו בחברת יורב וראזאליא, ויעמוד פתאם כאיש אשר אחזהו השבץ, עיניו התרוצצו כברקים, וכל עצמותיו רעדו.

– יעקב בן-נתנאל, הנה ליזא לפניך! קרא יורב רוססית.

– ל י ז א . . . הגו שפתי חצרון ברעדה, ולא יספו, כי עשתנותיו נבוכו ויעתיקו מהן מלים.

וליזא נדהמה גם היא. היא לא ידעה מראש כי קרובה ההתראות

הזאת – אשר דִבֵּר עליה יורב – לבוא, כי תִפָּגֵשׁ אתו עתה, וכי בגן הזה לעיני יורב וראזאליא יעמיד לפניה לדין . . . ותתפעם רוחה מאד, נפעמה ולא יכלה גם היא לדבר דבריה .

– מדוע זה נעמד באמצע הדרכים – פתח יורב פה לאלמים האלה – נלכה נא הלאה לשיח, או כי נשב על אחד הספסלים אשר בזה ונדבר דברינו .

איש לא ענה אותו על דבריו אלה, ובדממה התלכדו כלם, בדממה נצב חצרון על יד ליזא, ובדממה הלכו לאטם בשדרה ההיא רגעים אחדים .

– ליזא, סלחי נא ! – אמר חצרון שנית, אחרי אשר שב רוחו אליו – לא איש דברים אנכי, מלים אין בפי, במליצות לא לְמדתי, ובכל לבי אֹמר : סלחי ! ! . . .

ליזא נשאה את עיניה ותבט בו בחמלה .

– מה תתן ומה תוסיף סליחתי ? ענתה לו, וקולה גם היא הילך ורועד מאד .

– היא תתן חיים לנפשי, מזור ללבבי ורפאות תעלה לכל חושי בי ! היא תוסיף אימון ברוחי, תוסיף כח ועצמה לכל הגיוני בקרבי, תוסיף רוח לנשמת אפי ושקוי לעצמותי . . .

– בסליחתי לא נושע גם שנינו . . .

– אַל נא תאמרי, ידידות נפשי, כדברים האלה ! אך רגע קטן הייתי מְאֻשָׁר, אך בין לילה עליתי על במתי ההצלחה, אך שעות אחדות אמרתי : „מצאתי חיים" ! – יאֹת בקר, הה, בקר עבות מאד, בקר אשר הָשכו לי המאירות בשמים, בקר אשר שדד את כל חיי, אשר לקח ששון ישעי ואשר במספר ימי לא יבוא . . . בקר אשר בו הקיצותי וכחלום עף כל אשרי בתבל, כחֹלם חלים הייתי בעיני, כרעב אשר יחלום והנו אוכל – ונפשו ריקה, כאיש אשר מצא הון רב ושודדים גזלו ממנו את כל, גם את אשר היה לו בראשונה . . . ליזא, למראה פניך הזכים, למראה עיניך הטהורים נפלו לי הימים הראשונים, נפלו ואינם ; כל אשר עבר עלי עד עתה כאין וכאפס בעיני, אך זה היום נולדתי, אך אותך ראיתי אור, אך לנגה זרחך ראיתי חיים, ואת החיים האלה, את האור הזה תשיבי לי בסליחתך . . . לא כליחה, אך ח י י ם, אבקש הפעם מידך ! . . .

– ואת נפשי ונפש עוד אחת אמית בחיים האלה, אשר אתנם לך . . . ענתה ליזא .

חצרון לא ענה לה דבר על דבריה אלה האחרונים, ואך את עיניו נשא וירא ויתבונן בה ; המבט הזה הביע רב יתר מאשר תוכל כל לשון

לדבר, וכל פה להגיד; גם כעס גם תחינה, גם רמז גם יאוש, גם אהבה גם קנאה ראתה ליזא בו, – ותחרד ותלפת . . .

– הנה אנכי הגדתי לך מראש את אשר נעשה עתה – אמר יורב באזני ליזא בדממה – ומדוע זה החרידתי לרגעים, מדוע תמררי לו את השעה הזאת ?

ליזא העמיקה במחשבותיה רגעים אחדים.

– באחת הסכלת עשו, חצרון – אמרה ליזא אחרי אשר שב רוחה אליה, ואחרי אשר גמרה אמר לדבר אתו בפעם הזאת בשפה ברורה ודברים מבֹארים – הסכלת להסתיר ממני את אשתך אשר בססבות! לו גלית לפנינו את כל לבבך, לו ספרת באזנינו גם את הדבר הזה, לו ידענו כי נפשך אסורה וגם אשה וגם בנים לך, – כי אז לא אצנו לעשות, כי אז עזרנו גם אנחנו על ידיך להתירך בראשונה, גם אנחנו השתדלנו להתיר אגדתכם, ואחרי כן יכדנו אגדתנו אנחנו, וכל שטן וכל פגע לא בא בגבולנו . . . אולם לבבך לא כן חשב, ותסתר הדבר ממנו, כחשת באשתך, ותכחידנה תחת לשונך, – והבאת גם עליך גם עלינו שואה, הבאת בסדרגלי כלנו, מבלי אשר נמצא לרוחה . . .

חצרון שמע באזנים קשובות את כל דבריה אלה הנאמרים בדעת, במתינות וברוח קרה.

– צדקת, ליזא היקרה, באמרך: לו גליתי לפניך את כל לבי . . . הה, ליזא, ליזא! לו יכלתי לגלות לבי לפניך, לו כח אלהים כחי לפקוח את עיניך יונים למען אשר תראי גם את אשר בלבבי פנימה, לו היה לאל ידי לקרוע סגור לבבי, למען אשר תראי בעיני בשר וגם בעיני רוח את אשר שם, לו ידעתי ללמדך שפת הלבבות, לו לב ללב הביע אמר ונפש לנפש חותה רגשותיה, לו דברנו גם עתה לא בפינו ובלשונינו, לא בשפתי חמר, כי אם ברוח אפינו, בנשמת חיינו, ברגשות נפשותינו וברחשי לבבנו, – כי אז ידעת מאד מה רבה אשמתך כי תפזרי מלח על לבבי הפצוע, כי אז ידעת כי אין אשה לי . . . ליזא! את קנית את כל לבבי הפצוע, מבלתי השאיר מקום כל-שהוא לנפש זולתך, את מלאת את כל נפשי, ואין לזר כל חלק ונחלה בה . . . את, אך את כל שיחי וכל הגיוני – ואיככה אכזב לאמר כי עוד אשה לי? איככה אמר לשקר כי עוד נפש אחת תקח חלקה בלבבי? . . . אין אשה לי הפעם! אין אשה לי, בראותי את פניך החמודים! אין אשה לי, כי אני שלך ונפשי שלך! . . . אם גרשתיה כבר, אם כבר נתתי ספר בריתותיה, אם כבר קבלה ממני את הגליון הכתיב או אין, אחת היא לנו: היא כבר גרושה ממני היא כבר גרושה מסתרי לבבי, זרה היא

לי, זרה לרוחי, לחיי, ולכל אשר לי, – ואיככה יכלתי והגדתי לך כי אשה לי? איככה אוכל גם עתה, לדבר שקר באזניך?...

– אבל החקים והמשפטים הלא יתנו לה תקף ועז לאמר אשתך אני... לה הצדקה לקרוא לך בקול גדול „אישי" בראש כל חוצות...

– לדבר הזה אדאג אנכי! ענה חצרון ברוח נכון.

דברי חצרון מצאו חן מאד בעיני יורב, וידמה בנפשו כי גם על לב ליזא יפעלו לטוב, וגם היא תבין לשכל מליו, אפס בשמעו את מענה פיה וייראמאד פן יהיה המענה הזה לו למוקש, ועל כן אמר לשים קץ להשיחה הזאת עתה.

– לא פה המקום לדברים כאלה! – אמר יורב בקול גדול – הן אנשים רבים ושונים יבטו בזה, ומדוע נדבר דברינו באזניהם? נעזוב את אחרית הדברים לזמן ומקום אחר.

הערתו זאת מצאה לה שומעים גם בלב ליזא גם בלב חצרון וילכו כלם יחד בדממה רגעים אחדים.

וראזאליא וגם ליזא החישו פעמיהן במעט קט, עד כי הלכו הנה לפני הגברים, ויורב עם חצרון אחרונים.

– ערבת את־לבך מאד, ליזא, בדבריך אלה! – אמרה ראזאליא בשפת צרפת – הן תרבי מאד לדחותו ממך...

– לו אדע נאמנה כי תקבל אשתו את גטה מידו, אז אהרת דברתי אתו, ענתה ליזא כמו כן צרפתית.

– אולם גם עד העת ההיא לא תדיחיהו, פן...

– הבל ורעות רוח! אנכי אדע למשכהו בחבלי אהבה, אדע לאצור בקרבי גם „כח המושך" גם „כח הדוחה" יחד...

– כשמש בשמים, חמדה ראזאליא לצון לה.

– והן האהובה היה תהיה כן...

ויורב אמר אל חצרון:

– אל נא יפול לבבך מדבריה אלה, הן דרך בתולות לה...

– ואנכי גם מראש ידעתי את הסער הזה המתחולל עתה על ראשי... – ענה חצרון במבוכתו – והנה לא אחת ושתים אמרתי לך כי אפחד ממנו פחד, ועתה באתני הצרה הזאת, ולא אדע את נפשי...

– השקט ובטח בי כי אשים את כל המעקשים למישור! – ענהו יורב בקרת־רוח – הוסיף נא ללבב את ליזא, גם היא תאהבך, ולדבר הגרושין אדאג אני.

– אולם יראתי מאד פן תכזב תוחלתי מליזא – אמר חצרון וכל עצמותיו רחפו – הן כלה ונחרצה מאתה הדבר הזה.

– אל תירא ואל תחת ! אנכי לא אתננה להשחית מעשי ידי, ודע כי גם אביה, גבריאל אחיטוב, יעמוד על ידי לבלתי הפר את בריתכם,
– לו יקומו דבריך אלה!
ההולכים לשוח התלכדו שנית יחד.
– נשב נא על יד אחד השלחנות, למען הרגיע ולמען נסעד גם את לבנו כמעט.
ההצעה הזאת, אשר הציע יורב, מצא חן בעיני ההולכים ובעוד רגע והנם יושבים כלם יחד ומיטיבים את לבם.
יורב וגם ראזאליא לא נתנו לחצרון וללייזא לשוב לדבר בכל הנוגע להם ולאהבתם, ושיחתם הסבה לדברים רבים אחרים, דברים מהולים בשחוק ולצון.
והמרכבה אשר חכתה עליהם בפתח השער, קבלה את אורחיה, אחרי זמן לא כביר, לשוב בדרך אשר באה ולהוביל את האנשים הביתה.
אפס כי תחת השלשה אשר ישבו בה בנסעם הגנה, ישבו הפעם בתוכה, בשובה הביתה – ארבעה.
יעקב חצרון היה הרביעי.

כח
שְׁמוּעָה אֶל שְׁמוּעָה.

„אב יקר!
„בלב הרד, בנפש הומיה וברוח סוער הנני כותב את מכתבי זה אליך היום! נבוך הייתי, נדהם מאד – ויבא מכתבך והממני, וידכא לארץ חייתי... הה, אבי! גם לבבי פצוע, גם רוחי נעכרת, והנה זה בא – מכתב מבשר מהומה ומבוכה!...
„להגדיל המהומה ולהרבות המבוכה באו שני מכתבים לאשת יעקב חצרון ולחותנו, מכתבים מאיש אשר לא חתם שמו עליהם, ואשר יספרו מעשי חצרון כי רעים הם מאד, ודרכיו כי נלוזים, יספרו כי בדעתו לקחת אשה על אשתו, וכי כבר אר־ש לו נערה בתולה מבנות אדעססא...
„אבי! לו ידעת את לבי, לו ידעת את מבוכת נפשי, לו ידעת סערת רוחי בקרבי בימים האחרונים האלה, – כי אז אולי ידעת גם את הפעולה העזה אשר פעלו עלי דברי מכתבך, ודברי שני המכתבים אשר זכרתי, ואשר אחשוב לצדק כי ידי ברזלי היו בם, אז אולי לקחו גם

אזניך שמץ דבר מכל אשר עבר במשכיות נפשי, ואיש־ לא אוכל לתתו לפניך במכתבי זה, כאשר לא אוכל לגלות את לבי לפניך בעת הזאת...

„שא נא, אבי, לפשע בנך אשר יסתיר הפעם את לבבו ממך! חצים שנונים נחתו בו, הצי־רוח אשר יכאיבו מאד... לא בדבר המסחור לא בדבר הבניה, (הדברים האלה יתנהלו כסדרם, ומצבם טוב מאד), לא באלה יהגה רוחי, ולא אלה יביאו סאון בלבבי... אולם אחדל הפעם, אחדל לדבר באלה, עד עת־קץ...

„ראה אתה אומר לי – „עוצו נא עצה" – ואנכי גם אנכי איש אבד עצות אני, לא אדע לשית עצות בנפשי, לא אדע לעשית דבר למעני, ולא אדע את אשר יהיה עמדי...

„אַל נא, אבי, תחשיב עלי רעה, ואל נא תדאג לי. דרכי מסחרי צולחים, הבניה תפיק רצון, ובטרם יבוא המועד, תעמוד על תלה ערוכה בכל, ולא תחסר כל בה... ואם לבבי נפעם, אם נפשי תהמה ואם רוחי סוערת, – הנה ימים יבואו ואגדך פשר הדברים האלה, והדעם גם אתה...

„הנני בנך המתימר בך

שלמה"

P. S. את המכתב הזה כתבתי אמש בלילה בעת אשר רעיוני היו נבוכים מאד וסרעפי המו, עתה שבתי וקראתיו. אבי! אַל נא יפול לבך לדברי, יעברו נא יום או יומים, ואולי אדע אז להשיבך מלים בדבר חצרון ואולי יהיה גם עצה נכונה בפי. בין כה וכה עשה כהכמתך וכרב בינתך.

בנך הנ"ל".

את המכתב הזה קבל גבריאל אחיטיב מבית הדואר בעת אשר בתו ליזא יצאה לשוח בגן את ראזאליא וייורב.

גבריאל קרא את המכתב הזה אחת ישתים, קרא בו בשום לב, ורעיוניו נבוכו גם הם, מחשבותיו המו בקרבו, ועשתנות לבבו סערו מאד.

„מה זה לפני? – חשב אחיטיב בלבבו ויהגה אימים – מדוע הסתר הסתיר בני ממני את אשר בלבבו? מדוע לא הגיד לי בשפה ברורה מה אתו? מה המה „החצים" אשר נחתו בלבבו?... ואם אמנם לא היה אסון בבית אשר יבנה שמה, אם אמנם לא תשים הבניה מועקה במתניו, – מה הוא הדבר אשר דכא לארץ נפשו? מה המה הפצעים אשר יסתירם ממני? ומה יקח לבבו שם בסכות העיר הקטנה?... נשגבים דבריו ממני, לא אוכל למו!..."

וגבריאל קרא את מכתב בנו שנית; וישם לבו מאד לדברים אשר מצא בתוכו, לאמר:

„להגדיל המהומה ולהרבות המבוכה באו שני מכתבים לאשת חצרון ולחותנו" . . .

„מה לו ולמכתבים האלה ? – חשב אחיטוב בלבו עוד – מאין ידע כי באו מכתבים כאלה לידי אנשים זרים לו ? . . . הן אמנם יצדק בהשערתו, כי ידי ברזולי במכתבים האלה, – הוא ישאף נקם . . . אולם בער אנכי ולא אדע : איככה נודע לברזולי כי שלמה הנהו בסבות, ואיככה נודע לו הפעם גם שמות אשת חצרון וחותנו כי יכתוב אליהם מכתבים ? . . . מי הגיד לו את הדברים האלה ? . . . והדברים האלה הלא יגעו גם עד לב שלמה, כאשר אחזה לי מן דברי מכתבו ! . . . כתומים ותתומים לי הדברים ! . . ."

והנה קול שעטת פעמי סוסים נשמע באזניו, קול אופנים במרוצתם על רצפת האבנים אשר ברחוב . גבריאל התעורר, ובעוד רגע באו הביתה אלה אשר לפני שעה נסעו לשוח . גבריאל, קבל את אורחיו בפנים צוהלים, ראה כי הצליח יורב במעשיו כאשר אמר, והביא את חצרון לביתו כאשר דבר, וישמח בלבבו מאד .

– ברוך יהיה בואך לביתי בפעם הזאת ! – אמר גבריאל, בקדמו את פני אורחיו, אל חצרון – יתן ה' ולא נוסיף לדאבה עוד .

– אמן ! ! קרא אחריו חצרון בכל לבבו .

ליזא הביטה בפני אביה בתמהון .

„האם כבר גזר אבי אמר, והאם כן גם יקים ? –השבה ליזא בלבבה לשמע דברי אביה, – האם בברכת אבי, ובמענה „אמן" אשר ענה חצרון הפעם על דבריו אָוָשֵׁעַ אנכי ? האם אחרי משאלות לב אבי ואחרי מאויי חצרון אלך גם אני כעורת אין עינים לה ? . . . או האם גם אנכי אתברך בלבבי לאמר : אלכה אחרי מאהבי זה טרם גרש את אשתו, ולא יאונה לי כל רע, ובמנוחה שאננה אביט על כל אשר יעשה סביבי ? האם גם אנכי אֹמר שלום שלום, – ואין שלום ? . . .

– לא ! אמרה ליזא בקול באזני אביה וחצרון, והיא תפושה במחשבותיה מאד .

– מה זה בפיך, בתי ? – שאל גבריאל בגחיק שפתים – ויבט בעיני חמלה בפני ליזא המעמקת מחשבה .

ליזא התעוררה .

– אב יקר ! – אמרה בשפה רפה, ותתחטא לפני גבריאל מאד – אנכי אמנם הרשיתי את האדון חצרון לבא לביתנו, הנה אנכי הביאתיו ראשונה במרכבתי, – אבל, טרם אשר . . .

– רב לך, ליזא ! – הפריעה יורב בשפתי חן – הן אנחנו כבר דברנו את דברינו באר היטב, ומדוע זה תוסיפי שנית לעורר את השיח

הזאת ? מדוע תחלי עוד הפעם באגת „א״, אחרי אשר כלינו כבר באית „ת״ ?
– יוכל היות כי אתה, אדני יורב, כלית כבר את הדבר הזה, אולם אנכי עידני מחזקת בדברי, וגם אות „א לא אמרתי עדנה, עוד לבבי תיהה בקרבי . . .
וחצרון שומע, ולבבו גם הוא נפעם מאד, ונפשו נבהלה.
וגבריאל, אשר לבו לא הרגיע עדנה גם הוא, והסער אשר הביא בקרבו מכתב בנו עוד לא קם לדממה, – אמר הפעם לשום קץ להשיחה הזאת, אשר היתה בעיניו כראשית מדון.
– יורב! – אמר גבריאל בדממה, וכמו לא שמע את שיחתי את ליזא – יורב, הן מהרת לנס ע לשיח ט״ם כלינו אנחנו את דברינו, וטרם אשר אדע את עצתך בדבר הנכבד אשר שאלתיך; ועתה לו תאבה והשמעתני את דבריך אשר אחכה עליהם מאד.
יורב הבין אל מחשבת אחיטוב, ויען ויאמר:
– אנכי אעשה כדבריך.
– נעזב נא את הילדים האלה להגות באשר להם – הוסיף גבריאל אחיטיב ויאמר – ישיחו נא המה בדבריהם, ואתה אדני בא נא אתי לחדרי ויחדו נמתיק סוד.
וגבריאל וגם יורב עזבו את החדר הזה.
– אַל נא באפך, ידידות נפשי, תדברי עמדי! – התפרץ מפי חצרון, אחרי אשר יצאו „הזקנים„ מן החדר הזה – ואל נא בחמתך, נשמת אפי, תיסריני! . . . הדברים הקשים האלה, אשר הוציאו שפתיך, ירדו כחצים שנונים בלבבי ויפלחו כליותי . . . האירי נא פניך, ליזא, אלי, – ואחיה, שימי לי שלום – ולא אמות לעיניך . . .
ליזא ראתה הביטה בו, ולא ענתה דבַר.
– עַל דעתי – אמרה ראזאליא בשפת חלקות – היטבתם מאד לעשות כי לא תדברו גם שניכם בדבר הזה מטוב ועד רע! – שכחו כמעט רגע את היהם אשר נולד לכם בערב ההוא, שכחו את כל אשר היה, את כל אשר נעשה, עד אשר יביא היום ומרפא בכנפיו . . . עד אשר בשמחה ובטוב לבב תזכרו זכרונות אלה, בשמחה ובטוב לבב תספרו את דאבון לבבכם עתה, אז כאשר תרוו נחת עד בלי די . . .
גם עַל הדברים האלה לא ענתה ליזא דבר, גם הפעם לא הוציאה הגה משפתותיה, – נאנחה בשברון מתנים, וַתִּדֹם.
גם חצרון לא ענה דבר. הן את כל הון ביתו נתן הוא בשבחה הזאת, אשר בפי ראזאליא עתה, את כל אשר לו יתן בעד מנוחה ללבו ומרגוע לנפשו . . .

רגעים אחדים ישבו גם שלשתם דומם, עד אשר פתחה ראזאליא שנית את פיה, ותדבר על אדות בית הטיאתר ועל אדות המחזות והמנגינות החדשות אשר באו בשעריו בימים האחרונים, ועל המשחקים והזמרים אשר הוציאום לפעולת אדם, ועל „הבקרת" אשר קראה על כל אלה במכתבי-עת, היוצאים לאור בעיר אדעססא יום יום.

ליזא שמעה ברצון רב את הספורים האלה, גם חצרון שמח בלבבו מאד כי שיחתם הסבה לדברים כמו אלה, דברים אשר לא ירתיחו את דמי לבבו בקרבו.

לאט לאט שבה המנוחה ותהי שוררת בלב שניהם, לאט לאט החלו לדבר דבריהם, ועוד רגע קטן וגם צחוק נראה על שפתי ליזא ופני חצרון הגיד חדודים.

וגבריאל קרא באזני יורב את מכתב בנו אשר קבל, אף לא כחד את הגות לבו ממנו.

– גם זו לטובה! – ענה לו יורב בכל לבבו – הן ברזלי (כותב המכתבים לסבית) עזר הפעם על ידי, והוא הקל מעלי את העבודה...

– אל מה ירזמון מליך?

– הנה נטל עלי לגרש את אשתו, – ועתה יהיה נא מכתב ברזלי הציר הראשון אשר יבשרה בשורות כאלה, ואנכי גם אנכי איסיף על דברי המכתבים כהנה וכהנה, וכאשר תוסיף היא לשמוע כי שתת חצרון את דרכו בארעכסא, כן יקל לי לפתותה כי תקבל את גִּטָּהּ מידו, וכן יקרב לבוא יום פדות נפשו ונפש ליזא, וכן ימעטו הימים אשר יביאו דאגה בבית הזה.

– ואיככה תעשה את הדבר הזה?

– הנה בידי כח-הרשאה כתוב וחתום בידי חצרון, כחה־הרשאה לשים עין על עסקיו שם בסבות ולעשית סדרים למו על-פי דעתי; ואחרי אשר עשיתי שלום בזה, אחרי אשר ליזא שבה לאיתנה, ואחרי אשר על פי דברי שב גם חצרון לבית הזה וליזא קבלה פניו ברצון, – הנה אחרי כל אלה הנני לנסוע בעוד ימים אחדים לעיר סבות, ותקותי חזקה כי חפצי בוא יבוא, וכי מעשי יצליחו בידי גם בדבר הגט.

– הלא עוד נשוב נתראה פנים, טרם תשים לדרך פעמיך, אמר גבריאל אחרי דממה קצרה.

– באין כל־ספק.

– הן לבי חרד מאד על דברי בני בכל הנוגע לי – אמר גבריאל עוד ויאנח מרה – הנה אראה ממכתבו כי נפל דבר בבית, דבר אשר יירא לגלות את אזני עליו, ואשר יציק לו וימרר את חייו, ומאד הפצתי לדעת את אשר אתו שמה . . . והיה בנסיעך סבותה וידעת את אשר לו, והודעת גם אותי דבר.

– כדבריך, אדני, אעשה.

– ואתה בחכמתך תדע לגלות את מצפוניו . . .

– הן ממני לא יכחיד דבר; ועים נאמנים הננו, ואחשיב לצדק כי גם הוא לא ישים סתר-פנים לי.

דברים עוד מעטים דברו יחד, וישובו אל החדר הגדול, מקום אשר „הילדים" יושבים, וישמחו לראות מנוחה שלמה על פניהם, וצחוק נעים על שפתותיהם, ויקחו גם הם חלקם בשיחתם, וכלם יחד דברו דברים רבים ושונים.

פתאם נפתחה הדלת, וברזלי בא הביתה.

ברזלי לא ראה גם הוא את פני ליזא מאז התעלפה לרגלי הבשורה אשר במכתב אחיה, אשר ביד ברזלי, מאז נפלה למשכב ואביה וגם ראזאליא לא נתנו לאיש לראות את פניה, במצות הרופא אשר עליהם חזקה, לבלתי עורר את רגשותיה בקרבה; ברזלי חשב בנפשו כי עתה לא יתנו עוד את חצרון לבוא לבית הזה, כי גם אחיטוב וגם ליזא ידיחוהו בשתי ידיהם, וכי עתה תשיב אהובתו לו באמת ובתמים, ובכל יום ויום בא ברזלי לדרוש לשלום ליזא, לדעת את אשר תעשה, ואם רפתה מחלתה ממנה, ויהי כי לא נתנוהו לבוא החדרה, וגם גבריאל אחיטוב גער בו מאד, ויבוא לבית המבשלית, לשאול את פי האמהות ואת פי השפחות על של מה ועל אשר בבית; ותקותו חזקה מאד בלבבו בשמעו כי בכל הימים האלה לא בא חצרון בבית הזה, ועקבותיו לא נודעו פה למן הערב ההוא, ערב יום הולדתה.

ובבואו היום הזה בבקר, ויספרו לו כי ליזא כבר שבה ותחי, כי נסעה לשוח בגן, וכי גם היום לא נראו פה רגלי הצרון.

ברזלי שמח לבשורה הטובה הזאת.

„הן כאשר אחזה לי אני גרשו את „הפראי" הזה מהסתפח בבית אחיטוב – חשב ברזלי בלבבו בשמחה רבה – לא נתנו לו לבוא הנה ולהבות את לב יונה פותה הזאת . . . אולם לא, אנכי חטאתי בשומי עליה עון אשמה! – אך אביה המתגאה, אך ידיו היו במעל הזה . . . זכה נפש ליזא ולב טהור בקרבה, אפס כי לא יכלה למרות את פי אביה, גבר יהיר, אשר בכפו הצרון נקר את שתי עיניו . . . „אנכי הנני ברשות אבי, ואת

אשר יחפץ יעשה — אנכי לא אמרה את פיו"... כדברים האלה אמרה לי אז בבקר בבואי לביתה, ומלב טהור הקרו הדברים האלה!... וזה לי האות כי אחרי אשר גליתי את חרפת הצרון לעיניהם, אחרי אשר חפשתי את מצפוניו, ואת נבלותו נתתי לפניהם באותות ומופתים, הנה גרש גרשוהו בחרפה, לא הציג עוד כף רגלו בבית הזה, ועתה תקבל ליזא את פני באהבה כאשר הסכינה לעשות מימים ימימה..."

כה חשב ברזלי בלבבו, ושבע רצון צעד על המעלות בואכה בית גבריאל, ומלא תקות טובות פתח את הדלת...

ומה נבהלה נפשו לראות גם עתה את חצרון יושב במסבת גבריאל, יורב, ראזאליא, וגם — ליזא, יושב בפנים שוחקים, וגם ליזא תאיר אליו את פניה...

— יתבשר נא, אדני חצרון — אמר ברזלי בלב חרד ושפתים רועדות — יתבשר נא כי עוד ימים אחדים וחותנך ואשתך ושני בניך באים אליך הלום... הם ידעו כבר את מעשיך הטובים בעיר הזאת, ויבואו הנה לשמוח אתך ביום חתונתך את ליזא...

את הדברים האלה אמר ברזלי בחפזון, בקול סואן ברעש, עיניו ירו ברקים ואש, וכל עצמותיו רעדו, — ויפן שכמו ויצא, מבלי אשר יברך את אנשי הבית בצאתו.

והחרדה שבה בבית הזה.

פני חצרון הלבינו כסיד, רעד בא בעצמותיו, ופלצות אחזה את בשרו, ויהי כנדהם; גם יורב, גם אחיטוב, וגם ראזאליא, נבהלו נחפזו; וליזא ישבה כבול עץ, עשתנותיה עזבוה, דמיה קדחו מאד, ולא ידעה נפשה.

תמהון לבבם העתיק מהם מליהם, וכפסילי שיש, מעשי חרש, הביטו איש בפני משנהו, באין אמר ואין דברים ובאין גם מחשבה בלבם...

כט

תְּשֻׁאוֹת מְלֵאָה עִיר!

והעיר סכות הומיה. כשאון מים רבים יִשָּׁאוּן יושביה, כהמית ים ההמון, כל פה מלא מלים, וכל אזן נטויה לשמוע; אלה ישרקו ויניעו ראשם, ואלה יחרקו שן, אלה יקללו ויחרפו, ואלה יאנחו בתמת לבב על השערורה הנעשה בקרב עירם, אלה ואלה יאמרו כי הרעו „האישכנזי" אחיטוב והתם ומתמם בנימין לעשות.

הן לא יפלא בעיני הקורא כי המקרה אשר קרה בעיר הזאת ביום

הראשון לחג השבעות, את אשר מצאו את בנימין קורא בספרי „הגוים", מלא את פי יושבי העיר הזאת למקטנם ועד גדולם, ואנשים ונשים גם יחד מלאו פיהם נאצות, וחרפות על לשונם, – הן הימים האלה המה ימי חג ומועד, ימים אשר כל מלאכה לא תעשה בם, ואשר כל יושבי העיר הקטנה הזאת שמחים מאד כי מצאו ענין לדבר בו, וכי הקרה ה' לפניהם היום הזה דבר אשר ידונו עליו . . .

אפס כי הדברים אשר דִּבֶּר בנימין האלוני בבית־המדרש בפני הרב לעיני כל הקהל הנאסף, הוסיפו להפליא את לב השומעים, הוסיפו דברים רבים בפי ההמון ומחשבות רבות בלב הרב, ר' שמעון בהרב, ר' גרונם, ובלב אנשים עוד רבים, נכבדי העיר ופרנסיה.

בנימין בהתפשו בכף, שם ביער מחוץ לעיר, לא שער בנפשו כי הדבר הזה יביא סופה וסערה בתוך העיר, ויאמר לִשְׁכֵּט מידי מעט האנשים אשר סבוהו, להשקיט שאונם והמיתם.

– אין דבר, . . – גמגם בנימין אז בלשונו – אנכי הנני מביט לְתֻמִּי בספר הזה. . . ומה כל החרדה ? . . .

ויאמר לפנות להם ערף וללכת לדרכו.

אולם בין כה וכה ראה לתמהון לבבו כי רבו היום ההולכים לשוח במקום הזה, רבו מאד מאשר חשב; הן היא אמר בלבבו כי ביום הראשון לחג הזה, אחרי „ליל תקון" לא ירבו העם ללכת, איש איש ישב בביתו, או כי ישכב לנוח, ובדבר הזה בטח לבו וילך בטח לדרכו – והנה הוא נפל בפח! . . . בעוד אשר הוא עושה הנה והנה הִשְׁתַּקֵּט מיד, – ואנשים רבים מאד נקבצו באו, כלם הומים איש לאחיו, כלם סבוהו גם סבבוהו, לא נתנו לו להמלט, ובכל נפשם עמו על השלל – הספר „הטמא והפסול" אשר בידו – ואותו הוליכו שבי בקולי קולות . . .

מרגע לרגע גדל מספר האנשים, גדל השאון והרעש, ובבואם העירה גדל מאד; אנשים נשים וטף מרבה להכיל נאספו יחד, מחנה כבד מאד; בקול המולה רבה הובילוהו ביתה הרב, בקול גדול, בחרפות וגדופים, בקללות ונאצות . . . ובשובם מבית הרב ללכת אל בית־המדרש ויגדל המחנה מאד, ויגדלו גם הקולות, ובנימין היה כאיש נדהם . . .

להגדיל מבוכת נפשו שמעה אזנו גם את שם „אחיטוב" נשא על שפתי האנשים ההומים, שמע כי אותו יאשימו האנשים בדבר הזה, וכי יתנו על ראש „האשכנזי הארעססאי" את כל פשעו לכל חטאתיו, – ויהמה לבבו בקרבו וכל עצמותיו נבהלו.

החרפה אשר נשא הפעם, הקלון אשר שבע, ואשר נגלה לעיני כל יושבי העיר; שם „אחיטוב" אשר שמע והרעיון כי ירעו אנשי העיר

גם לו בגללו; לכתו שבי לפני בית ר' ברוך ועיני שפרה רואות. – כל אלה עוררו רעיוניו מאד, כל אלה עוררו את רגשותיו בקרבו, הציתו איש לא נפח בלבבו, הפיחו רוח גבורה בנפשו, ויגזר אֹמר לפתוח את פיו עמהם, לגלות את כל אשר בלבבו פנימה, לספר עתה באזניהם את כל מצפוניו, – ויעבור עליו מה...

„הן אלה יאלצוני הפעם לצאת מאפלה לאורה – חשב בנימין בנפשו בלכתו בין האנשים אשר סביב שתו לו – הן אלה יכריחוני לגלות באזניהם היום הזה את כל מסתרי, ואת כל אשר בנפשי פנימה אותם אגיד להם בשפה ברורה... לא – לי, לא לי, כי אם למען אחיטוב לא אחשה, למען אשר לא ירשיעו גם אותו... למה יאמרו האנשים כי היא הנהו המסית והמדיח?.. ועד אנה אשב גם אנכי כאלם בין הפתאים האלה? עד מתי אסתתר ואהיה כחסיד שוטה בעיני כל רואי?... ומה גם כי אחיטוב אמר לעמוד על ימיני, ולהושיע לי ברב או במעט... יד ה' עשתה זאת למען הצילני מכף החסידים, מכף חותני ומכף אשתי... וכאחד מן הצדיקים הנסתרים אמר גם אנכי עתה: הנה באה העת להִגָּלות!... אסיר המסוה מעל פני ואבלע במקום הזה פני הלוט על כל מעשי, והמסכה הנסוכה על ספרי ומחשבותי!...

מהשבותיו האחרונית האלה הביאו רוח גבורה בלבבו, ובאֹמץ לבב דָרך על מפתן בית-המדרש לעמוד לפני הרב.

אולם כי שם מצא גם את ר' שמעון בהרב, גם את חיתנו גרונם, ומבין הנאספים סביבו יצאה גם אשתו ותעמוד גם היא לפני הרב בקול צעקה והמולה רבה.

למראה האנשים האלה נפל לב בנימין עליו, ולמראה אשתו ולשמע קול צעקתה בא גם גֹעַל בנפשו.

גם הרב גם כל היושבים לפניו עתה בבית המדרש נבהלו נחפזו, קול ענות הנם שומעים מבלי אשר יבינו פשר דבר.

ויהם הרב את העם הצועק, וישאל פשר דבר.

ור' גרונם נטה אזן, פניו הורו ולבבו כהולם פעם.

ויספרו האנשים את אשר ראו, את כל התועבה אשר עשה בנימין ויתנו על ידו את הספר אשר לקחו ממנו ביד חזקה.

– האם אלה המה מעשיך, בן-יקיר? – נהם ר' גרונם בחמה שפוכה – ויאמר להכות בחרפה לחיו – בהתחברך עם אחיטוב היית גם אתה כמוהו לבשתך ולחרפת ביתי?...

והרב מחשה גם אותו, לאמר: נשמעה בראשונה את אשר בפיו.

ובנימין שאף רוח, ויאמץ את לבו, ויאמר:

– הנה נבעו מצפוני, לא אוכל עוד להחבא ולהכתיר מעשי, ועל כן אביע לכם רוחי, אגלה לפניכם את כל לבבי, ואם יש און בכפי ענו בי, ומלפניך, רבי, משפטי יצא.

– האם גם לענות עוות למד אחיטוב את לשונך? צעק ר' גרונם ויחרק עליו בשניו.

– אל נא תשת, חותני, על אחיטוב חטאת, אשר לא נואל ולא חטא – ענהו בנימין בקול גדול, ויישם אל הרב פניו ויוסף בשפה רפה – ולך, רבי, עיני עתה תלויות כי תשמע לכל דברי ותוציא כאור צדקי...

הרב העמיד פניו ויטה אזן.

– אל נא תפריעוהו – אמר אל הנאספים – נשמע את אשר ידבר הפעם.

– הנה עיניכם הרואות כי בכל הימים אשר אנכי יושב בקרבכם, הנני ירא אלהים וחפץ במצותיו מאד – אמר בנימין אחרי אשר אסף את רעיוניו למען אשר ידבר דבר דבור על אפניו – ענו בי אם מצאתם בי עון אשר חטאתי, אם לא ישרים דרכי, ומעשי אם לא זכו, – ועתה דעו איפוא כי את שפת המדינה, שפת רוסיא, למדתי במסתרים עודי בזיטאמיר בבית אבי; בטרם בואי הנה קראתי בספרים בשפה הזאת, ספרים רבים הבאתי הנה טמונים בסתר מלתחתי, וספרים חדשים יביא לי כפעם בפעם עגלון אחד מעיר זיטאמיר אשר יבוא הנה פעמים בשבוע, אף על ידו אשלחם לעיר ההיא אחרי קראי בם...

– הכה תעשה?... החל גרונם בקצף, אך הרב הפריעו ויפצר בו לחשות, ובנימין הוסיף:

– בספרים האלה אין כל חטא, המה ספורים, שירים וגם הגות־לב הסופרים על דרכי החיים...

ולא יכל גרונם להתאפק עוד, ובקול צעקה והמולה רבה, בעינים מזרות זועה, בידים פרושות וסביבות שניו אימה, עמד ממקום מושבו, ויעמוד נכח פני בנימין.

– הם בליעל! – צעק עליו בחמתו, וכל עצמותיו רעדו מכעס – הם!... פן אכלה אפי בך והמתי על קדקדך תרד... לולא את פני הרב אני נושא ואת המקום הקדוש הזה אוקיר, – כי עתה ידעת את תנופת ידי, ואת לשונך בחבל אשקיע...

הדברים האלה פתחו פה גם לבתו – היא אשת בנימין – אשר כנדהמה עמדה עד כה, מבוהלה ולא ידעה נפשה מרב תמהון לבבה.

עתה פתחה גם היא את פיה, עיניה הורידו דמע, ובקול מיאש, קול מהול בבכי, אמרה:

– אהה, אישי! אתה בנימין! . . . מה לך ולאשכנזי הזה? . . . אויה לנפשי! הזאת היא דרכך? . . . הוי ואבוי! התאמר לעשות כמעשה „הגוים" גם אתה? . . . סרת מהר מן הדרך הטוב, ותבחר להיות „אישכנזי" גם אתה! . . . אויה לי! . . .

וגרונם הוסיף גם הוא:

– האם לזאת לקחתיך לביתי, אטריפך לחם חקך, וכל מחסירך עלי, למען אשר תעסיק בספרים „טמאים ופסולים"? למען אשר תטמא בם את ביתי ונחלתי? . . .

ותרב המהומה, ותגדל הצעקה: האשה תבכה בקול גדול, אביה יצעק מרה, כל הנאספים יהמו וירעשו, ובנימין לשוא יפצה פיו, לשוא ירבה דברים – שומע אין לו . . .

ויהס הרב את הצועקים שנית.

– הן חג לה' היום – אמר בשפה רפה, וישם אל גרונם פניו – וכבר הגיע זמן המנחה . . . היום לא נדון את דינו; השקט נא הפעם, ויהיה לבך נכון ובטוח כי אחרי החג נשים בו עין ונדע את אשר נעשה לו . . . לכו נא הגברים איש איש למקומו, וגם את שובי לביתך, לא נחלל את יום הקדוש הזה . . . הן הוא כבר הודה בפנינו על פשעו ועל חטאתו, ומדוע עוד נרבה היום דברים? . . . שב נא, ר' גרונם, על ידי, ואל נא תחלל את קדושת החג בקצפך עד מאד . . .

– צדק הרב בדבריו – ענה גם ר' שמעון בהרב, אשר ישב דומם עד עתה, ויטה אזן קשבת – אין „חלול יום-טוב" גדול מזה, בוא נא למנוחתך, ר' גרונם, אנחנו נדע מה נעשה בנער הפריץ הזה . . .

– שובי לביתך! – אמר גרונם לבתו, בתור מענה לדברי הרב ור' שמעון – אל תבכי לנער שובב כזה! אנכי אפקוד עליו את חטאתו . . .

וגרונם ישב על מקומו, וראשו עליו כגלגל.

בתו שמעה לקולו ותצא מן בית המדרש, גם האנשים הרבים אשר נקבצו באו הנה הפעם נשמטו אחד אחד ויצאו להם, הדממה שבה להיות שוררת במקום הזה, אין איש דובר דבר, אין מגיד שפה, – ותהי הדממה הזאת כדממת יום שאה ומשואה, אחרי כי רעם ורעש הפכו ערים לגלים נצים . . .

גם ב נ י מ י ן יצא בתוך היוצאים.

אך עתה החל לחשוב מחשבות, רק עתה בצאתו להפשי ובשאפו רוח, רק עתה החלה רוח בינתו לפעמו, רק עתה התבונן בינה לכל

הדברים אשר דבר, ולודוי אשר התודה באזני הרב ובאזני חיתנו.

„האם טובים היו הדברים אשר הוצאתי מפי ברגעים האלה? – חשב בנימין בנפשו הנבהלה, – האם לא עצה נמהרה היתה עצתי לגלות את לבי לפני „החסידים המקנאים" האלה? יאם לא הרעותי לעשות לי בהתתי היום חרב ביד משנאי לרדפני ולגרשני כלה מבית חותני ומלחם שלחנו?... אבל כבוד אחיטוב ושלומו דרשו זאת ממני... הן אמנם היא לא יירא מרגשת פועלי און האלה, הן אמנם לא יוכלו לעשות לו רעה גדולה או קטנה, – אולם איך יכלתי לשמוע כי יתנו שמו לשמצה, כי יתנו על ראשי את „חטאתי" זאת – ואחריש... ומדוע לא אצא גם אנכי לאור עולם? הלעולמים אסתר בנקרות הצורים ובסבכי היער, ואם עד נצח אשב במחבואי נפשי? – גם להם-חסד אשר יאכילני חותני היה כבר לזרא באפי, גם הבלי החסידים אשר אשמע יום יום געלה נפשי, בא היום אשר אבקש גם אנכי לקום ולעשות!... כבר מלאו ימי, כבר באתי בימים, ומדוע אחבוק את ידי? מדוע לא אבקש לי עבודה? – והנה זה האיש אחיטוב הלא אמצני במו פיו, והבטח הבטיחני לעמוד על ימיני בדבר הזה, דבר עלי טיבות באזני שפרה ויאמר כי יוציאני מכף החסידים ויתור לי עבודה ומעשה, ועתה הנה הייתי אנכי הראשון אשר התעוררתי, אנכי נתקתי פעם אחת את המוסרות מעל ידי, וראה אחיטוב ושמח בלבבו ויחיש לרוָחָתי, וישועתי ממנו תצמח עתה לטוב לי כל הימים..."

הרעיון האחרון הזה הניח את רוחו, וברגלים ממהרות הלך לבית ר' ירוחם, למען אשר יספר באזני אחיטוב את כל אשר קרהו.

בא – וכל מחשבותיו התבלעו!...

אחיטוב שב זה כרגע מן בית ר' ברוך, אחרי אשר בא הרופא, ואחרי אשר השיבו את רוח שרה המתעלפת אל קרבה, – וילך בחדרו אחת הנה ואחת הנה מעמיק לחשוב מאד. שלשת המכתבים אשר באו לידו, ושני מכתבי ברזלי אשר קבלו ר' ירוחם ובתו, בלבלו את רעיוניו, וישתוללו שרעפיו מאד. המחזה אשר נגלה לפניו בבית ההוא, הקילות והצעקות, הבכי והמספד, שרה המתעלפת, ר' ירוחם, לאה ושפרה אשר חשו לעזרתה, וכל אשר נקרה שמה לא נתנו לכל הקרואים לשיש שמה משוש לשבת בית עוד, וישמטו אחד אחד, וילכו לקראת החדשות אשר נקרו ברחוב העיר, גם אחיטוב ראה ויבן כי גם הוא לא יכירנו מקומו בבית ההוא, אשר נהפך פתאם מבית משתה לבית אבל, ומה גם כי המכתבים אשר קבל היא, עוררו גם בו מחשבות רבית וימסו גם לבבו ויהי למים, ויוחל עד בוא הרופא ועד אשר פקחה שרה את עיניה, ויצא

גם היא, ויבא לחדר מעונו אשר בבית ר' ירוחם סר וזעף עד מאד.

„זה לַ־ת זה! – חשב אחיטוב בלבבו הסוער – ל י ז א התעלפה ותפול למשכב לרגלי מכתבי ישם בבית אבי, ו ש ר ה התעלפה פה לרגלי מכתב ברזלי!... מה עשה ה' בי? האמנם כי דבר שלח באדעססא בבית אבי ליסר בו שגעוני וחטאתי בבית הזה? האמנם אצבע אלהים היא ללמד תועה כמוני בינה, ולנמהר לב – דעת? האם חצרון הוא שבט אפו, ושרה למטה זעם בידו?... שפרה הגם אַתְּ תידעי עד מהרה כי פי המ־בר אהבה באזניך, פה דובר נבלה הוא? הגם אַתְּ תודעי כי אשה לי באדעססא – אחרי אשר אתנך לבוז בעיני יושבי העיר הזאת, ככל אשר עשה חצרון לאחותי?... לא, אניסה נא מזה, ואַל אעשה הרעה הגדולה הזאת! אמית את לבבי הנמהר בקרבי, ואַל אמיתך איתך! אכבה את האש הזרה... „הזרה"?... האם אמנם זרה היא? האם לא איש אהבה טהורה, איש קדש תָּקַד בי? האם לא נאמנה אהבתי? האם לא זכו רגשותי בקרבי?... ו ר א ז א ל י א? האם לא תתעלף גם היא לקול השמועה, בכל אשר התעלפה שרה לעת הזאת?... הה, לבי! אהה, נפשי!..."

אחיטוב הרחיב צעדיו, ורעיוניו התגעשו עד מאד.

„הפעם אודה את ברזלי – חשב בנפשו עוד – כי הֲ־ך מהם את שם ליזא, ולא הגיד למו במכתביו כי „ה ב ת ו ל ה" ה ה י א ה י א א ח ו ת י, לא הודיע אותם, לאמר: כי לנערה אח ושמו שלמה אחיטוב היושב לבטח אתכם... אבל מסתרים כאלה הלא יִגָּלוּ – ואני אנה אני בא?... אהה ליום אשר בו ידע ר' ירוחם, תדע לאה, תדע שרה ותדע גם ש פ ר ה כי אח הנני להנערה אשר שתה בחלקות לחצרון, אשר הטתו ברוב יפיה, ותקח את לבו... הלא אָמֹר יאמרו כי אנכי הסבותי בכל אלה, כי ידי במעל... והנה גם היום, קראו רבים באזני: „מ י ס ס י אָ נ ע ר". לאמר כי אנכי הדיחותי את בנימין מעל ה', כי בו האיצם בקראו בספר רוססי... ומה נעשה לאמלל הזה? גם להצילו לא יכלתי, גם לחוש לעזרתו לא מצאתי בי כח!..."

וברגע הזה נפתחה דלת חדרו, והנה ב נ י מ י ן בא.

אחיטוב לטש עליו שתי עיניו, אשר כשני הרים מריקי־אש היו ברגעים האלה, ויגד לו בראשו, ויתבונן בו, ולא דִבר דָבר.

גם בנימין לא פתח את פיו עמו, גם הוא היה כאלם, ויבט בפני אחיטוב, אשר ראה כי שֻׁנּוּ מאד.

רגעים אחדים הביטו איש בפני רעהו באין אֹמֶר ואין דברים, עד אשר אחיטוב התעורר.

– מה־זה היה לך ? – שאלהו ברחמים גדולים – ההרפו האנשים ממך , או כי שומרים הם לראשך פתח הבית .

– הנני חפשי , – עתיד למצה ומריבה , לרדיפות והרמים , לענות נפש , ולהיות מטרה לחצי החסידים הקנאים ! . . .

את הדברים האלה אמר בנימין ברוח נכאה מאד , ויספר לאחיטוב את כל אשר קרהו , את הודוי אשר התודה בבית המדרש , את הדברים אשר דבר באזני הרב ובאזני חותני , את קול הצעקות , את בכי אשתו , את דברי חותנו , ואת דברי הרב .

– הנה באה העת להסיר את המסוה מעל פני – והסרתיהו – הוסיף בנימין בלשון מדברת גדולות – גליתי לפניהם את כל לבבי , לא כחדתי דבר , אמרתי הן לא לנצח אֶכָּתר . . .

– הן אין להשיב את הנעשה – ענה לו אחיטוב אחרי דממה מְמֻשָּׁכָה , ואחרי אשר העמיק מחשבה – אבל , דע , כי פחז כמים היית הפעם , הן הסתר הסתרת מגשיך עד כה , ותהי סמוך על שלחן חותנך , ובטרם אשר מצאת לך מוצא לבקש ממקום אחר , הלא לך להשאר שמה עוד למלא בטנך כי ירעב . . .

– הן לא א נ כ י גליתי הדברים בראשונה – הצטדק בנימין בראותו כי לא ישרו מעשיו בעיני אחיטוב – הן אדני ראה את אשר עשה לי העם הפרוע לשמצה . . . אולם בכל זאת , מצאתי אולי דברים להתחפש ולהצטדק מבלי אשר אגלה להם סודי , לולא שמעו אזני את שם אדני נשא לקללה על שפתותיהם . . . הדבר הזה עורר רגשותי בקרבי , וָאֹמַר מדוע זה ישיאו עליך עון אשמתי ? מדוע יחרפו ויגדפו שם איש נכבד ואנכי היודע ועד כי אין עולתה בו ? . . .

הדברים האלה אשר יצאו מן לב בנימין הטהור , ואשר כל שומעם יכירום כי לא בחנף ורמיה נאמרו , הדברים האלה פעלו מאד גם על לב אחיטוב הפעם .

– הן כבר מלתי אמורה כי את הנעשה אין להשיב – ענה לו אחיטוב דברי נחומים – ועתה אַל תירא , ידידי , כי אתך אני להושיעך , אתי תשב , אם יגרשך חותנך מביתו . . . הן לולי דברי המכתבים אשר הֲמָמוּנִי , ואשר בשרו לי יום מהומה ומבוכה . . .

– מה זה ? שאל בנימין בבהלה .

ויספר אחיטוב לו את דברי המכתבים אשר קבלו ר' ירוחם ובתו , ואת אשר התעלפה שרה לשמע דבריהם , אפס כי דבר המכתבים אשר קבל הוא כחד לו .

– והנה אנכי חפצתי ללכת גם אני אל בית־המדרש למען הצילך

מכפם – כלה אחיטוב את דבריו – אפס כי המקרה בבית ברוך עצרני מדרכי; והנה גם אנכי קבלתי מכתבים מביתי אשר הוסיפו מהומה למבוכת נפשי . . . אולם אם ירא הנך מפני חמת חותנך והרב, הִכָּבֵד ושב בביתי למן השעה הזאת, עד אשר נדע איך יפול דבר . . .

– לא, כדבר הזה לא אוכל לעשות, הן אז הלא יאמרו כי צדק ההמון באמרו כי מידך היתה זאת נסבה, וכי אמנם אדני הנהו המסית והמדיח . . . אנכי באתי הנה רק למען אשר אספר באזני אדני את אשר נעשה, ועתה הנני לשוב ביתה המדרש להתפלל מנחה, ואת אשר יקרה עוד, אותה אגיד לך.

ובנימין עזב את החדר, וישב על עקביו, ואחיטוב נשאר לבדו, ורעיוניו התגעשו עוד הפעם.

עוד הפעם שבו דברי המכתבים והבשורות לשלוח חציהם בכליותיו, עוד הפעם זכר את אחותו האמללה ואת שרה המתעלפת ואת חצרון אשר הביא את השואה, ואשר היה בעוכרן; עוד הפעם הציתו רגשי אהבתו לשפרה אש בקרב לבבו, ועתר ענן דמיונות מבהלות מלא את ראשו. –

„והנה זה בא – זה העלם בנימין, זה המחֻל בלי פשע, זה המדֻכא על לא חמס עשה, ונוסף גם הוא לעורר רגשיתי בקרבי! . . . חשב אחיטוב עוד, הן אנכי הייתי הראשון בעיר הזאת אשר גליתי את מסתריו אנכי לקחתיו לי למורה, ואנכי פציתי פה כי אשים עיני עליו, וכי אפדהו מידי החסידים האלה, – ועתה הנה הנהו בצרה גדולה, הנה הוא הִתְיַדָּה למען אשר יציל את כ ב ו ד י, למען אשר ישים לאל את דברי האנשים אשר דברו ע ל י סרה, – ואיך אתעלם ממנו הפעם? איככה אוכל ואראה ידי קנאים פוגעים בו? ומה גם כי מסתריו ומסתרי שפרת מסתר אחד הוא, כי נבעו מצפיניו ונגלה סודו – ואירא מאד פן יְגֻלּוּ גם מסתרי שפרה, והיתה גם היא היטאת, ופגעו גם בה הקנאים . . . לא! כדבר הזה היה לא תהיה! . . . אנכי אציל גם את בנימין מידם . . . וראתה שפרה ותשמח בלבבה . . . הה, שפרה! למענך אעשה חסד עם בנימין, למענך אקרא לריב עם המקנאים, למענך . . ."

ורעיוניו הבהילו להזכירו פתאם עוד הפעם על דבר ליזא, שרה והצרון, ותמונת ר א ז א ל י א רחפה פתאם מול עיניו, תמונת ראזאליא המתעלפת בבוא לה הבשורה כי אישה אהובה איהב את שפרה . . .

„הה יראה ורעד יבוא בי לזכר הדברים האלה, חשב אחיטוב עוד ונפשו נבהלה, – האמנם אעשה גם אנכי כמעשה הצרון? האמנם גם אנכי אביא שואה על נפשות נקיים, וגם אנכי אהיה עוכר ראזאליא ושפרה? . . ."

והנה שרעפיו עזבוהו, רעיוניו המו מאד, ודמו בעורקיו היה כנחל גפרית ואש, ויפול על המטה אשר עמד עליה, ראשו כמשא כבד, ולבו סחרחר, אנחות אין מספר שברו מתניו, ופלגי מים הורידו עיניו...

וקול הקריה הומה, הקול הולך וחזק, ובכל אשר נשים את עינינו, נראה אנשים רבים, עם אלהי אברהם נאספו מקהלות מקהלות, להקות גדולות עם קטנות, בהן זקן ובחור, אנשים נשים וטף גם יחד, איש לאיש ידברו, יְתַנּוּ רשעת אחיטוב ומשובת בנימין, וגבר לעמיתו יחוה דעו בדבר הזה, הנשים מבכות את „החוטאים", והזקנים יאנחו על ידן...

– הנה אנכי נבאתי מראש – אמר זקן אחד, והוא חסיד „אדוק" ברבו מאד – כי רעות רבות יביא „האשכנזי" הנה... מה לנו ולאשכנזים? אבותינו ואבות אבותינו לא ידעום, וגם אנחנו לא נדרוש אחריהם... מארץ רחוקה בא הנה להפיץ ספרים „טמאים" בעיר הזאת, ולהוליך שולל עלם נחמד כבנימין...

– הן הוא הודה בפנינו כי כבר קרא בספרים האלה טרם בוא אחיטוב הנה – העיר אחד האנשים – אנכי באזני שמעתיו לאמר כי עוד בימי בחרותו קרא בכמו אלה...

– ואני אומר כי כל המעשה הוא שקר וכזב! אמר פתאם איש אחד בקול גדול.

כל המקהלה נחרדה.

– היתכן? הנה אנכי ראיתי בעיני את הספר אשר מצאו בידיו, ואשר קרא בו בשבתו ביער...

– אם גם אחז ספר בידו לא קרא בו – התאמץ האיש להחזיק את דבריו – וכל דבריו אשר ספר בבית-המדרש כי קרא הוא ספרים באלה רבות בשנים הוא שקר מוחלט, ואיננו נאמן על דבריו אלה...

– מדוע?

– יען כי גמרא ערוכה בידינו, אשר אמרו: „א י ן א ד ם מ ש י ם ע צ מ ו ר ש ע", ואיך יעיז „שקץ" כמוהו לחלוק על דברי הגמרא הקדושה, על דברי חכמינו, זכרונם לברכה, לאמר: כי אנכי הנני משים עצמי רשע גמור, קורא ספרים חצונים זה כמה שנים? אלא לאו שמע-מינה „שכל דבריו שקר וכזב!"...

האיש סִיֵּם את דבריו האחרונים בנגון של „ברכת ההפטרה" ויצחק בקרבו, לאמר: נצחתי!

– שוטה שבעולם! – ענהו איש אחר מתוך המקהלה – הן הקורא

בספרים כאלה היא אפיקורס בלתי ספק, והאפיקורסים הלא יחלקו גם על דברי הגמרא הקדושה, וילכו וישימו עצמם רשעים, להכחיש את דברי חכמינו!...

– ואנכי לא יתנני לבי להאמין כי ידע בנימין לקרוא בספרי חוץ, הן הוא שוטה גמור, ואיככה יבין בדברים האלה הנקראים „חכמת יון"?...

– והלא אנשים רבים ראוהו יושב וקורא?

– אנכי אגדך פשר דבר: אנכי שמעתי אומרים כי בספרי הגוים ישנם ציורים רבים, ובלי שום־ספק הביט רק בציורים ההם, והתבונן בתמונות ולא יותר...

– ואני אומר כי גם להביט בציורים ההם אסור על פי דין, כי הוא פוגם גם בזה בעיניו מאד...

כדברים האלה וכאלה דברו בכל פנות העיר: זאת אומ־ת כי בנים קטנים מתים עתה בגלל האשמה הזאת, וזה יענה לעומתה כי החטא הזה „קשה לפרנסה"; זה יפזר התילים, ומשנהו יאנח בשברון מתנים; איש אחד יגול האשמה על ראש אחיטוב, ורעהו יענה ויאמר: „פרצה קוראה לגנב"; ותהום כל העיר לקולם...

ובנימין בא לבית המדרש, ויתפלל מנחה וגם מעריב עם הצבור, לא שעה לכל דברי האנשים, ולכל דבותם לא שם לב.

והרב אמר לחותנו לר' גרונם, לאמר:

– לוא תשמע בקולי, כי אז הזהרתיך אחת ושתים: אַל נא תחלל, ר' גרונם, את קדושת החג ושמחתו: ילך נא בנימין לביתך כתמול שלשים, ותחגו חגכם היום ומחר, ואחרי עבור הימים הקדושים האלה, נדע מה נעשה לו...

– לו יהי כדבריך, רבי. ענה לו ר' גרונם.

והרב קרא לבנימין ויודיעהו את הדברים האלה.

ובין כה וכה נשמע בבית-המדרש גם פרשת דברי המכתבים אשר קבלו ר' ירוחם ובתו מעיר אדעססא, ונוספו גם המה על שיחת ההמון, וידונו גם על הדבר הזה, ואין קץ לדברים, כל פה ידבר גבוה גבוה, וכל אזן לא תמלא לשמוע וכל העיר היתה כמרקחה...

ור' שמעון בהרב שמע את כל הדברים האלה, ויישב למו לבו מאד מאד. הן הוא חרה אפו בר' ירוחם ובאחיטוב גם יחד, היא אשר מראשית בוא אחיטוב הנה לא נח דעתו ולא שקט רוחו עד אשר יוציא את „הקבלן" העשיר הזה מן בית ירוחם; – בירוחם קנא קנאה גדולה, ובאחיטוב חרה אפו, על כי לא שמע לקול דבריו אשר יעצו בסתר

ביתי, – ועל כן שמח הפעם לקראת שני הספורים האלה גם יחד, ויאמר בלבבו כי עתה יכונו מחשבותיו אשר חשב עליהם, וכל עצתי תקום.

„בראשינה אפיח קריה – חשב בלבבו לעת כזאת – אגרה בם החסידים הקנאים, ואחרי כן אדע מה אעשה להם".

– על דעתי, – אמר ר' שמעון בה־ב אל גרונם היושב על ימינו – על דעתי לא תספק לך דברי הרב ועצתו, לו היית „גבר בגוברין" כי אז קמת ועלית למקום רבינו הקדוש, לעצתו דרשת, וכאשר יגזור אֹמר כן תעשה.

– מפי הוצאת המלים האלה – ענה לו גרונם בכל לבו – כזאת חשבתי גם אני; אם-ירצה-השם ממחרת החג אשים לדרך פעמי...

– טוב תעשה – ענהו ר' שמעון ויהלט את דבריו – הנה עירנו היתה עד הנה עיר מלאה יראים ושלמים, חסידים ואנשי מעשה, אין פורץ גדר בה, ואין עובר על „דת יהודית" בקרבה, – ועתה, הנה ימים באים ואין קץ לפרצה; אחיטוב ישב בזה ויסית וידיח את בני הנעורים, ויעקב נסע לאדעססא ויהי שם „לגוי גדול"... והיהדות מה תהא עליה?...

הרב שמע גם הוא את הדברים האלה ויאנח מרה.

– „עקבא דמשיחא"! העיר בכל לבו.

– ואם לא נמהר ונודיע הדברים לרבינו הקדוש, ויהיה בנו חטא! – הוסיף ר' שמעון ויאנח גם הוא – תחזקנה ידיך, ר' גרונם, ולך לך אל רבינו הקדוש אולי יראה בצרת נפשנו, אולי יתעשת אלהים לנו, וחטאתינו לא יעברו ראש...

– כן אעשה כאשר דברת! – ענהו ר' גרונם בכל לבו – כן גמרתי אֹמר וכן יקום.

והנה איש נכבד ונשוא פנים הקריב אל ר' שמעון בהרב, וישב על ידו, ובקול דממה העיר את אזנו, – לאמר:

– אנכי הייתי בבית ר' ברוך בעת הזאת, כי קרא נקראתי גם אני לשמוח אתו בשמחת בנו, והנה ראיתי כי זה האיש אחיטוב דבר בשפת רוסיא באזני בת ירוחם, שפרה, וכל העת התלחשו יחד ומדברים בשפת הארץ... ומי יודע אם לא יאמר להסיר גם את לבה מאחרי ה', ואם לא פרש רשתו גם עליה, הן היא יגור בבית אביה...

הדברים האלה היו כדבר-בעתו, ור' שמעון שמעם בכל לב ובכונה גדולה, ויחשוב מחשבות עוד.

– האם באזניך שמעת כזאת?

– הן כל הנאספים שמעו כאלה, ותמר בת ר' נתנאל, נוחו-עדן,

עוררה את האנשים על הדבר הזה, ובקול גדול צעקה: „מה לכם לדבר בשפת „הגוים" בבית הזה?"...

– ומה ענה ירוחם לדברים האלה?

– הן נושא-המכתבים בא, ויהם את לבם...

„גם זאת לי לדעת! – חשב ר' שמעון בלבו – גם הדברים האלה נחוצים לי עתה מאד... ואשכל גם שניהם יום אחד..."

ל

מָרֵי נֶפֶשׁ

וּבְעַצְּבַת־לֵב רוּחַ נְכֵאָה.

(משלי ט"ו, י"ג)

שני ימי החג עברו, – והקולות לא חדלו! לא חדלו גרי עיר סכות לדבר בבנימין ובאחיטוב, בשרה, וביעקב חצרון, לא חדלו להשמיע משפטי פיהם על דברי „החדשות הנפלאות" אשר נקרו בעיר הקטנה הזאת יום אחד, ואשר אין איש יודע את אשר יהיה בסופן, ואשר תבאנה מי יגיד למו?

„את אשר תבאנה" – הן ר' שמעון בהרב יושב בעיר הזאת, ופיו ולשונו הלא יעמדו לו לככסך איש ברעהו, להרבות המהומה ולהגדיל המבוכה... ומי יודע? אולי התרצה גרונם אל חתנו, אחרי אשר כי נוכחו לדעת כי לא יד אחיטוב היתה בדבר הספר הרוססי, ואחרי אשר באמת לא מצאו בבנימין כל עון אשר חטא ועם החסידים והצדיקים נאמן הוא – ומדוע-זה יגרשו מביתו להביא שואה על בתו כי תהיה גרושה צעירה לימים? ומה גם כי שפת רוססיא לבדה, איננה עון גדול מנשוא גם בעיני החסידים בעת הזאת; ומי יודע אולי בטחו אנשי בית ר' ירוחם גם הפעם בזה האיש אחיטוב, אשר ראוהו כתור האדם המעלה בימים האחרונים, ואך בו בחרו גם עתה להיות למו לפה בארעססא, והשלום והשקט אולי שָׂמוּ גם עתה משטרם בעיר הזאת, – לולי ר' שמעון שהיה בה... ר' שמעון שמח בנפשו מאד לשני המקרים האלה, אשר נקרו ויאתיו ביום אחד, ואשר היו כמו עצים לאש קנאתו, אשר כאיש מלחמות העירה עתה, ותהי לחמה גדולה אשר בערה בו ואין מכבה...

„כלה אעשה הפעם באחיטוב ובחצרון – חשב בהרב בלבבו בימים האלה, – וגרונם יהיה כלי מלחמתי... בנימין יפול שדוד, ובנפלו –

ויפלו אתו שנואי נפשי, תחת אשר לא אבו שמוע בקולי, ולעצתי לא הטה אחיטוב אזן, ותחת אשר ירוחם היה לאיש סודו וכל משֹכֹּרת הבניה לקח לו . . ."

ותהי ראשית מעשהו לעורר חמת גרונם עד לאין השב.

– הלא עין בעין נראה כי יד ה׳ עשתה זאת לנו – אמר בהרב אל גרונם במוצאי החג – השגחתו הפרטית הביאה את שני המקרים האלה גם יחד, למען אשר נפקח עין, ונדע את אשר לנו לעשות . . .

– מי המה השנים?

– המכתבים מאדעססא על דבר יעקב חצרון, הלא באו הנה בשעה הזאת בעת אשר ראו את בנימין וספרו הטמא והפסול בידו . . .

– ומה לי ולמכתבים ההם?

– האמנם תדמה בנפשך כי רק מקרה הוא זה, האינך רואה בזה אצבע אלהים המורה לנו דעת במעשה אשר נעשה . . . הן בא זה ולִמֵּד על זה: אחיטוב הוא יליד אדעססא, אשר בא הנה להסיר לב בנינו מאחרי ה׳, וכאשר החל בבנימין ויעש פרי, לא ירפה את ידיו וילך ויזיק ואת בנינו לא נציל מכפו . . . הן רבות כאלה ראיתי בימי חיי הבלי: הייתי בערי אשכנז, עם אנשים כאלה גרתי, ואדע את כל מעשיהם . . . תהלה לאל, אנכי לא אירא אותי ואת תנואתו, בנים צעירים לימים אין אתי ונכדי כלם ילדים עודם, – אולם איככה אוכל וראיתי את הרעה אשר תבוא לעירי? איככה אוכל וראאה באבדן האמונה בעיר הזאת, מלאתי חסידים ואנשי מעשה? . . . הן כן דרכו של יצר-הרע: היום אומר לו לך ולמד שפת רוססיא, ולמחר יטה לבו מאחרי הצדיקים, ובעוד יום – ויפתנו לסור מעל ה׳ ותורתו, עדי אשר יסיתו לעבוד אלהים אחרים . . .

– אוי ואבוי לנפשי, כי בבנימין החל! נאנח גרונם בכל לבבו.

– ועל-כן אמרתי: אַל נא יקל הדבר הזה בעיניך, אַל נא תתברך בלבבך לאמר: אך מקרה הוא!

– ומה אעשה הפעם?

– ראשית דבר: גרש נא את הבליעל הזה מביתך . . .

– הן אודה ולא אכחש כי גם אשתי גם בתי תדרשנה זאת ממני, – אמר גרונם, כמו יגלה לפניו את כל לבו למרות חפצו – הן לא תדע, ר׳ שמעין, מה גדלה עַזוּת בנימין מאז נגלה סודו: בביתי, לעינינו, ולמרות כל דברינו הוציא הפעם את ספריו הטמאים, ועל שולחני יושב וקורא בם! לשוא צעקנו, לשוא הרימנו קול, לשוא אמרתי להכות בחרפה את לחיו, הוא באחת כי לא יסתתר עוד, אחרי

אשר נודע הדבר, וכי לא יסור מן הדרך הזאת עדי-עד...

– הלא זה דברי רבותינו, זכרונם לברכה, על דרך המינות: „כל באיה לא ישובון!"...

– אשתי ובתי צועקות אלי לגרש כלה את „הנחש הארור" הזה, לבלתי תראינה את נבלותו ואת פחזותו...

– שמע נא לקולן, כי „נשים צדקניות" הנה, ואתה שא נא רגליך למעון רבינו הקדוש, ספר נא באזניו את כל התלאה אשר מצאתנו בעיר הזאת, ואת אשר יגיד – אותו תשמור לעשות, והגדת גם לנו את המעשה אשר יצוה לעשות לאחיטוב...

וגרונם נאנח מרה, ולא ענה דבר, ויאנח גם ר' שמעון אתי.

והנה איש אחד נגש אליהם, ויספוק את כפיו, ויאמר:

– הוה על הוה! מה זה עשה ה' לנו? ההביא הנה איש לצחק בנו, ולעשות אתנו כלה? הכלה ונחרצה?...

– מה זאת? שאלו גם שניהם.

– הן עתה נודע הדבר כי גם שפרה בת ירוחם נפלה בפח אשר טמן לרגלה זה אחיטוב „המסית והמדיח"...

נבהלה נפש גרונם, ור' שמעון שת לבו גם לזאת.

– מה זה בפיך? באר נא לנו את דבריך! מה הוא הפח? האם כבר טמא אותה ויפתנה?...

– כזאת לא אדע... ומי יודע?...

– ומה הוא הפח אשר אמרת?

– כי גם אותה למד שפת הגוים, ותמיד כל היום ידברו בשפת רוססיא ויתלחשו באין שומע, וגם מספריו נתן על ידה...

– האמנם?...

– הנה הקול הזה נשמע בכל העיר!

ואמנם כן היא. את אשר פעל ועשה ר' שמעון בקנאתו ובנבליו – עשתה גם תמר בשנאתה ובאולתה.

שנאת תמר לאחיטוב איננה תלויה בדבר, היא תשנאהו באשר כי הוא הנהו „אשכנזי", ומנהגיו, ומלבישיו, ומדברו וכל אשר לו אינם כמנהג העיר הזאת, וכי מימי נעוריה שמעה באזניה חרפת „האשכנזים", ותבז אותו בלבה, ולא יכלה דבר טוב עליו; לא כן שנאתה לשפרה, השנאה הזאת מולדת קנאה היא, היא חשבה כי שפרה התגאה עליה, שמעה כי קראה לה „פתיה", ותרא כי כגבירה וכחכמה היא בעיניה, ומאז עברו דברים ביניהן, בליל התקדש חג „השבעות", נתכה כאש חמתה ותהי עוינת את שפרה ותבקש למצוא עלילות דברים, ותבקש לבזותה ולהרף

את שמה, ותקרא בקול גדול בשמעה אותה מדברת רוססית את אחיטוב בבית ר׳ ברוך, ואחרי אשר נתפש בנימין בכף אחרי אשר יצא הקול כי אחיטוב נתן לו את הספרים הרוססים, מצאה גם היא עת-מְכשרת לדבר בשפרה, ולהעיד כי שמעה גם אותה מדברת בלשון הארץ את „המסית והמדיח" הזה מבלי בוא חשבון כי תביא הַצִּיָה אלה בכליות כל בית ר׳ ירוחם, ובכן הלכה וספרה דברים באזני שכנתה ובאזני כל „הנשים הצדקניות" אשר בעיר; והשמועה הזאת עשתה לה כנפים, ותגדל, ונוספו עליה עוד דברים, ותבוא הפעם גם לאזני ר׳ שמעון, אשר גם הוא ידע לנטלה ולנשאה ככל אשר עם לבבו.

* *
*

ובבית ר׳ ירוחם גדל המספד ותרב הצעקה עד מאד. אחרי אשר בעמל רב השיבו את רוח שרה אל קרבה, ויביאוה לבית אביה, פתחה פיה בבכי וצעקה, ותקלל את היום אשר נתנה לאישה ללכת לעיר מִשְׁכֶּלֶת אורחיה, ותקלל את אדעססא, ותקלל את נפשה, ולדמעות עיניה אין הפוגות; לשוא אמרו אביה ואמה לנחמה, לשוא אמרו כי לא ישקטו ולא ינוחו עד אשר השב ישיבו אותו לביתו, — הכל הבל! היא לא התן פוגת לעיניה ודמי לקול בכיה. ר׳ ירוחם ואשתו שכחו כי חג היום לה׳, שכחו את אחיטוב, את בנימין ואת הרעש אשר הסב בעיר, וגם את שפרה ותמר שכחו, וישימו כל מעינם בשרה.

ויהי ערב, ויהי בקר „יום טוב השני", והסערה קמה לדממה במעט, ר׳ ירוחם אמנם הלך לבית־המדרש להתפלל, אך לא דבר את איש דָּבָר, לא ראה אף לא שמע את כל אשר מסביב לו, ובדממה יצא מן בית המדרש, ועצבו לא סר ממנו בבואו לביתו.

— מה נעשה הפעם? שאלה לאה בכל לבבה בקדמה פניו.

השאלה הזאת עוררה את רוח ירוחם בקרבו, השאלה הזאת הקיצה אותו מהמון דמיונותיו — לחשוב מחשבות; הסירה את היאוש מלבבו ותעירו ותעוררו לבקש עצה.

— מחר בבקר אשים לדרך פעמי — ענה ירוחם ויאמר לה, אחרי חשבו מחשבות עת מעטה — אסע לבית רבינו, בעצתו אשאל, ואת אשר יגזור אֹמר אעשה.

העצה הזאת מצאה חן מאד בעיני לאה וגם בעיני שרה, אשר התאפקה לקול הדברים האלה, ותאמר:

— לה׳ הישועה, ואך לרבינו הקדוש אשא עתה את עיני!

– ובין כה וכה נבקש אולי עוד הפעם את אחיטוב, כי ידרוש מאת מַכָּרָיו אשר באדעססא כי יודיעוהו פרטי הדברים, וכי אולי נעשה גם אנחנו דבר, הוסיפה שרה אחרי רגעים מעטים.

– אַל תוסיפי דַבֵּר באיש הזה – ענתה לה לאה, ותנד במו ראשה – אילי יסר יסרני יה על כי הבאתי את „הגוי" הזה לביתי ועל שלחני האכלתיו מלחמי...

ור' ירוחם החשה הפעם ולא ענה דבר.

מענה פיה הזה הסב את מחשבותיהם על-אודותו, שב ויזכירם את אשר קרה אתמול לבנימין, את קול העם ברעו, את צעקת ההמון ואת דברי פי האנשים אשר תלו את האשמה בראש אחיטוב; ויזכרו גם את דברי תמר, ותזכור לאה גם את דבריה, ויזכיר ר' ירוחם גם את מחשבותיו ויאנחו שניהם מרה, ויביטו בפני בתם שפרה, אשר ישבה למולם, ויאנקו דם, ולבם כים נגרש, ועיני לאה רטבו מזרם דמעות.

כה עבר עליהם היום ההוא, יום־הטוב אשר נהפך להם לאבל, השמחה ליגון, והמנוחה לחרדה.

ויהי ממחרת, ביום „אסרו חג", וישכם ר' ירוחם בבקר, כי לאה אשתו ושרה בתו אצות בו, לאמר: „החישה מעשיך!" ויצא ברחוב העיר למען אשר יספר באזני כל ידידיו ומכיריו כי נוסע הוא היום יֵרָאות את פני הצדיק, לשאול בעצתו, ולבקש ממנו רחמים על בתו האמללה אשר גדול כים שברה, ואסונה עד בלי-שחקים.

– הלא גם גרונם יסע היום לרבינו, אמר לו איש אחד.

– גרונם ?!

ויספר לו רעהו את דבר המשפט בבית המדרש, את מנהגי בנימין בבית היתני אחרי כן, את דברי אשת גרונם ואשת בנימין כי גם שתיהן תבקשנה לגרש את בנימין, וכי לא יאבה גרונם לעשות כדבר הזה בחפזון, ועל כן יסע גם הוא לרבינו לשמוע מה בפיו!

– טוב מאד כי נודעתי כאלה – ענה ר' ירוחם בכל לבו – אלך ואבקש את גרונם ויחדו נשים לדרך פעמינו, הלא „טובים השנים מן האחד".

וימהר ר' ירוחם, וילך ביתה המדרש להתפלל, למען אשר יראה שמה גם את פני גרונם וגם את פני הרב, אשר יקח ממנו את ברכתו – ברכת הדרך!

והנה הרב טרם בא, אולם את גרונם מצא יושב באחת הפנית, ומתלחש דברים את ר' שמעון.

ויהי כי הקריב ר׳ ירוחם לבוא, ויקדמו גם שניהם את פניו, וישאלו לשלום בתו שרה.

ויספר ר׳ ירוחם לפניהם את פרשת דברי המכתבים אשר קבל, ואת אשר יאמר לנסוע היום הזה אל „הצדיק" לשאול בעצתו —

— ועל כן בקשתיך הפעם — כלה ירוחם את דבריו — הן שמעתי אומרים כי גם אתה תלך במסע הזה.

— שמע נא לי, ר׳ ירוחם! — ענה בהרב ואמר לו — בטרם תצא את פני העיר, עליך לעשות דבר בזה למען בתך הצעירה אשר אתך בבית...

— למען בתי הבתולה? — שאל ירוחם בנפש מבהלה, וילטוש את עיניו על פני המדבר אליו — למען בתי שפרה?... מה תבענה שפתותיך?...

ברוח נכון ובלב שקט הביט בהרב בפני ירוחם רגעים אחדים, נד לו בראשו, וכמו יחוס ירחם עליו.

— הנה נא ידעת כי לבי טוב עליך — אמר לו אחרי רגעי־מספר — „והייתם נקיים מה׳ ומישראל" כתיב בתורתנו, ועל כן גם אנכי הנני לזרוך ולהזהירך כי תוציא את אחיטוב מביתך, טרם תשים לדרך פעמיך...

ר׳ ירוחם נבהל לשמוע את דבריו המפרשים, העמיק במחשבותיו, ולא ענה דבר.

— הן גם מבלעדי כל אלה לא יאות כי תשאיר את איש זר בביתך, על יד אשתך ובתך, בנסעך מזה — הוסיף ר׳ שמעון בראותו כי דבריו מצאו מסלות בלבבו — ומדוע זה תתן תואנה בפי העם לרגן אחריך ואחרי בתך?... הן כבר שמעתי אומרים כי תדבר בתך הבתולה רוססית עם „האדון" הזה, (בהוציאו את השם „האדון" מפיו עוַת שפתיו ופנים קלקל, לאות לעג ובוז), וכי תמיד כל היום יתלחשו יחד, — ומה לך ולצרה הזאת?... ראה, כי את טובתך אני דורש, ואת כבוד בתך אשמור, — למה תהיה גם היא כמטרה לחצי לעג השאננים?...

„יש בוטה כמדקרות חרב" — יָדַע ר׳ שמעון בהרב כי דבריו אלה האחרונים המה חצים שנונים היורדים בלב איש ישראל להחריד מנוחתו ולהרתיח את דמו? הידע כי בפיו עתה הקסם וכשפים על לשונו להפוך את לב ר׳ ירוחם בקרבו, להטותו לכל אשר יחפוץ, להיות שורר בכל רגשותיו, ומושל עליו ביד חזקה?... ואיך לא ידע את אלה? — הן איש יהודי הנהו גם הוא, גם הוא בן־ישראל, ולב עברי בקרבו; ידע עד מאד תכונת עמו, ונפש היהודי לא מוזרה לו: ידע כי כל אשר לאיש

ישראל יתן בעד ביתו, כי אף אם יקר מאד ערך הכסף וההשתכרות ליהודי, אשר אך בו יראה את עולמו, אף אם יתאוה עד מאד לזהב, אשר יתן לו חיים וכבוד בארץ גלותו, בכל זאת ישנו דבר אחד היקר לו מכסף וזהב וכל מטמונים ומכמנים, – הלא היא: ביתו, בניו ובנותיו!... ידע עד מאד כי אין דבר אשר יהמה לו מעיו, אשר יקח את כל לבבו, ואשר למענו יפקיד את כל אשר לו, יתן גם את נפשו בעדו – כאשר בניו, הצלחת ביתו, וכבוד בנותיו... יָדע את כל אלה, וידע כי לא יחטיא עתה את המטרה, ודבריו לא ישובו ריקם.

ר׳ ירוחם אמנם נבהל לשמוע את דברי בהרב, זכר גם את דברי אשתו אליו אז בבית התנו ר׳ ברוך, – ונפשו הגתה נכאים.

– אַל נא תדבר, ר׳ שמעון, כדברים האלה! – ענהו ירוחם בכובד-ראש – ואל נא תחלל את כבוד בתי!.. חלילה לה גם לדבר דברים אחרים את האיש הזה, בתי היקרה!...

ובלבבו חשב:

„אשמע הפעם בקול אשתי, היא צדקה ממני! אבקש את פני אחיטוב כי ימצא לו בית אחר למעון, אדבר באזניו דברים רכים, והוא גם היא יענה כי צדקתי, וישמע לקול מלי..."

– חלילה לי לדבר סרה בבתך – הצטדק בהרב – בראותו כי מְהַין מאד לבב ר׳ ירוחם בקרבו – אנכי רק למען הזהירך דברתי את דברי אלה, למען אשר לא תתן עוד פתחון-פה לאנשים אשר לשונם תהלך בארץ, ואחרי כל דבה יתורו... כי כבודך יקר בעיני...

– והנה אמרת כי תסע גם אתה לרבינו – אמר גרוגם למען שום קץ לשיחה הזאת – אם-כן נסעה ונלכה יחדו.

– טוב הדבר; אפס כי עלי להתמהמה פה יום או יומים למען אשר אשים משטר לדברים אחדים אשר במסחרי...

– גם לי לעשות כדבר הזה, ועוד נשוב נדבר באלה.

ובין כה וכה בא גם הרב ביתה המדרש, תפלת הצבור החלה, ותשם קץ לכל שיחם והגיונם.

אחרי אשר כלו להתפלל, מהר ר׳ ירוחם לשוב הביתה. שמה מצא את בתו את שרה מתנודדת מתופפת על לבה, ולאה אשתו עומדת עליה לנחמה; ויטה ר׳ ירוחם את אשתו הצדה, ובקול דממה אמר:

– עתה ידעתי כי צדקת, לאה, באמרך אלי כי לנו לבקש את אחיטוב כי יתור לו בית אחר לשבת, לבלתי הוציא דבה על שפרה...

– האם נודע לך דבר? הגד בשפה ברורה!... אל תכחד ממני! הה, ליום! הכבר שמעת אומרים כדברים האלה?...

– לא, לא שמעתי דבר! אַל נא תבהלי ברוחך . . . אפס כי אנכי חשבתי דרכי, אנכי הן גמרתי אֹמֶר לנסוע לרבינו, וָאֹמַר אַל נא יִשָּׁאר אחיטוב לבדו בבית, בימים אשר אנכי אינני פה.

לאה הביטה בפני אישה, ועפעפיה יבחנו את לבו, לדעה האמנם כבר יצא שם רע על שפרה? – ותאנח בשברון מתניה, ותאמר:

– לולא הבאת את האיש הזה הביתה, כי עתה שקט לבי . . .

– החשי וָדֹמִּי! אנכי אנכי אישר את פני הדברים האלה . . . האם בבית ישב אחיטוב עוד?

– לא, כי הלך לפקח על הבנין.

– ואיה שפרה?

– הנה היא בבית המבשלות.

וימהר ר׳ ירוחם ללכת לבקש את אחיטוב, לא סעד את לבו לא אכל את ארוחת הבקר, וברגלים ממהרות הלך עד מחוץ לעיר, עד המקום אשר אחיטוב עומד שמה על יד הבונים.

– השלום? שאל אחיטוב בראותו את פני ר׳ ירוחם.

– שלום! – ענהו ירוחם בשפה רפה – דברים אהדים בפי להשמיע באזני אדני, והדברים נחוצים.

ויסבו פניהם מול פני השדה, וירחיקו מעט ללכת.

– הנה אנכי נוסע בעוד יום עירה * * *, מקום משכן רביני, אשאלה עצה כמני: מה לעשות לבתי שרה, ולחתני יעקב אשר יצא לתרבות רעה? איככה נשיב את לבו, ואיככה נקדם אנחנו את פני הרעה הזאת? והנה גם שמה אתמהמה ימים אחדים, ואולי יצוה עלי כי אסע אנכי לעיר אדעסא לחלצהו מן המצר, ואז אולי יארכו הימים אשר בביתי לא ישבנו רגלי, ואך אשתי ושתי בנותי (כי גם את שרה לא אוכל עתה להת לשוב לביתה יחידה וגלמודה) תהיינה בבית, – ועל כן קדמתי היום את פניך, להגיד לך כי תבקש ותמצא בית אחר למעון לך . . .

– בית מעון אחר!? אמר אחיטוב וישתומם לבו.

– הן לא יֵעָשה כן במקומנו, כי ישב איש-זר בבית, אשר הלך האיש בדרך למרחוק, ואשר אך האשה וילדיה נשארו בו . . . למה נפתח פה למוציאי שם-רע, ולמה יְחֻלל כבוד האשה, גם אם כנים וישרים מעשיה? ומה-גם כי בתי שפרה כבר בגרה . . .

– רב! הנה בנתי לרעיך – ענהו אחיטוב בנפש מבהלת – אנכי אעשה כאשר אמרת, כבוד ביתך יקר לי מאד . . . חלילה לי להיות כאיש אשר יַשִּׂיא חרפה על ביתך . . . אנכי אשמע בקולך . . .

– אַל-נא יחשוב לי אדני עון בדבר הזה, אִגֶּרֶתנו, אִגֶּרֶת המסחר,

לא הופרה, חלילה; אנחנו נשאר נאמנים איש לאחיו כאשר היינו, בכל הנוגע למקנה־וקנין הננו רֵעים וידידים. . . אפס כי הדבר הזה הוא נחוץ הפעם, כאשר אמרתי . . .

– אַל תוסף דבר כי עוד בדבר הזה – ענהו אחיטוב בכל לבבו – הן אמרתי כי בנתי לרעיך . . .

ר' ירוחם שב לביתו בדרך אשר בא, ולב אחיטוב הגה נכאים. דברי ר' ירוחם אלה שתו נוספות על המית רוחו, ויביאו סופה בלבו הסוער, וכל עצמותיו רעדו. החדשות אשר שמעו אזניו מעיר אדעססא אשר נקרו בבית אביו, המכתבים אשר קבלו ר' ירוחם ובתו, והחדשות אשר נעשו פה בעיר הזאת לעיניו, כל אלה סכסכו רעיוניו, בלבלו מחשבותיו, מררו ועצבו את רוחו מאד, הכוהו בתמהון וישקוהו יין תרעלה, – והנה זה בא ר' ירוחם בהצעתו, וישלם את המבוכה וַיַּגְדּוֹשׁ את סאת עניו, וכל עשתנותיו הֻרְעָלוּ! . . .

„הנה כלתה הרעה בי חציה! – חשב אחיטוב כאשר כלה ר' ירוחם לדבר אליו וישב וילך לדרכו – הנה הפליאה מכות לבבי, ובכל עצמותי שלחה אש! . . . הן גֹּרַשתי היום מבית ירוחם, ומפני שפרה אֶקָּתֵר . . . השמש לא עוד תאיר לי יומם, אם עיני שפרה לא תתננה מהודן עליה, והירח יְכַּסֶּה בעלטה בעדי, מבלי אשר תאיר לי שפרה את הלילה! . . . הה, שפרה! האמנם לא אשוב לחדות את פניך? האמנם מליך הטהורות לא עוד ככנור נעים תצלצלנה באזני? האמנם באו דברי אביך להפריד בינינו עד עולם? . . . אולם ברית המסחר הן לא הופרה, ואגודתנו לא תֻּפְרָה, והמסחר הזה הלא יפתח לי תמיד את דלתות ביתו ויביאני בו ברחבה. . . אפס כי לא עוד אוכל לדבר אִתָּהּ באין זר בינינו, לא עוד כּרֵעַ אתהלך אִתָּהּ, לא עוד אשבע נעימות בפניה יום יום, לא עוד אשפוך לפניה שיחי, ואחֲוָתִי לא תבוא באזניה . . . מה-מאד נואלתי כי מהרתי להלוט הדבר ממנו! מדוע זה נתתי לדבריו צדק עד מהרה, ולא מריתי את פיו? . . . אולם הן כבודה יקר בעיני . . . ונפשי עלי מרה. . ."

אמנם כן, מרי-נפש המה גם ר' ירוחם גם אחיטוב, ועצבת לב הביא רוח נכאה! רוח נכאה הזאת שָׂמָה מחסום לפי ר' ירוחם בשמעו את דברי בהרב, ורוח נכאה הזאת נתנה דברים בפי אחיטוב להצדיק את דברי ר' ירוחם אליו הפעם; לוּ לא אָבלה נפש ר' ירוחם עליו, לולא הֻכָּה בעצבון ותמהון לבב מדברי המכתבים אשר באו לו על דבר יעקב הצרון, – כי אז לא רפתה רוחו בְּדַבֵּר ר' שמעון דבריו באזנו, כי אז לא יירא מהמון דבת עם, בטח יבטח לבו בתמת נפש אשתו ובתו, ואל דברי בהרב לא שעה, ובשפה ברורה ענהו כי לא יחת לקיל מלחשים, ולדברי מוציאי-דבה

לא ישים לב; ולולא הגה גם אחיטוב נכאים כל היום, לולא נודעו לו המעשים אשר נעשו בבית אביו, לולא גבר העצב גם עליו והשח לעפר רוחו הכביר, – כי אז חִזֵּק הוא בדבריו את לב ר׳ ירוחם, דִּבֵּר נחומים לו, אִמֵּץ את רוחו, ולא היה ממהר לענות, כי כדבריו כן יעשה; אפס כי העצבת אשר קננה בלבבם, הביאה רוח נכאה בכנפיה, רוח כהה, אשר תרפה את ידי האנשים, אשר תביא מרך בלבבם, ואשר תתן אֹמן לכל אשר יֵאָמר באזני מרי נפש האלה...

ומרת נפש היתה גם שפרה.

ימי החג נהפכו גם לה לאבל, ושמחתם – לדאבון לב, צהלה ושמחה השכימה קום בבקר יום ט״ב הראשון, הטיבה מאד את שערות ראשה, לבשה את בגדיה ההמ־דות, אף שתה את עדיה עליה, והתקוה משחקת לפניה, נפשה צהלה ולבה שמח; הן היה אחיטוב כאחד היהודים גם בעיני אבותיה, הן שמעה אזנה את תהלתו גם מפי אמה, והן תמול בערב הלך לבית המדרש להתפלל, ויהי ער כל הלילה את אביה, אף התפלל עם הצבור „ותיקין״... ומה נהפך פתאם הגלגל! מה מאד שֻׁנָּה הדבר בעצם היום ההיא לעת הצהרים! בנימין איש סורה נתפש בכף וספר בשפת רוססיא בידיו, ובקול שאון, בקול מחרף ומגדף, הובל ברחובות קריה... שפרה ראתה כל אלה ומעיה המו לו, נכמרו רחמיה עליו, ונפשה השתוחחה; ברגע הזה הרגישה ג״עַל במעשי החסידים בני עירה, וחנינה ורחמים גדולים לבנימין מורה ואיש סורה, רגע הביטה בשאט נפש על ההמון ההומה, ורגע יראה וחרדה פן יגלה בנימין גם את מַעֲשֵׂיה מרב המית רוחו... פתאם נלכד אחיטוב ברשתם, אנשים מבני דלת העם העיזו פניהם לחרף ולגדף את שמו בפניו, לקרוא לו „מסית ומדיח״ באזני כל העם, ידרשו גם את מעשיו הטובים לגנאי, וכפשע בינו ובין חמת ההמון, כמעט תפש דלת העם גם בו, לנהוג גם אותו שבי, ויחד את בנימ־ן יוליכוהו ברחוב העיר בתוך המון מחרף ומגדף.. והנה באו מכתבים אשר הביאו מהומה חדשה, מכתבים לאחותה ולאביה, ומכתבים גם לאחיטוב אשר זעמו את פניו, ויביאו רעד בידיו האוחזות בם...

„מה זה עשה ה׳ לנו? העמיקה שפרה במחשבותיה, – הן גם פני אחיטוב שֻׁנּוּ מאד, הן שפתיו נאלמו, וכמו אין הדִּבֵּר בו... זה פעמים שאלתיו על ארות מבוכת נפשו, והוא כאלם לא יפתח פיו, סרה השמחה מעל פניו, והשחוק הנעים עבר מבין שפתיו, יהגה נבאים, ויהי לאיש אחר...״

לשוא בקשה למצוא פתרון הדברים האלה, הן מצאה עת-מצוא

לדבר את אחיטוב באין שומע, אולם לא יכלה הצל מפיו דבר, הוא דבר אתה בשפה רפה, דבריו לעו, ותשובותיו לא-ברור תמללנה; הדבר הזה היסיף עצב על יגונה, וחרדה לתמהין לבבה, וגיסתה תמר עומדת על ידה לשטנה, לפזר מלח על פצעי לבבה, ולהגדיל את מהומת נפשה.

פתאום שמעה אזנה היום כי אחיטוב יצא מביתם לגור בבית איש אחר, כי אביה העד בו כדברים האלה, וכי הוא שמע לקילו, ויצו את הסרים למשמעתו כי יבקשו בעדו בית למעון עד מהרה, וכי עוד ביום הזה יעזוב את בית אביה...

„מה החדשות אשר צמחי בימים האלה? – הגתה שפרה נכאים וכמו בינתה הסתתרה – האמנם נגלו מסתרים לא ידעתי, וצפונות אשר לא יגידו לי? האמנם בחלה נפש אחיטוב בי, ולא יוסיף עוד ראות פני?... לא, הוא לא יכזב בי! היא לא ישלה את נפשי... ומדוע-זה לא יפתח פיו אתי ושפתיו כמו נאלמו? הכי גם בטרם ילך מאתנו לא יגלה את אזני מכל הדברים אשר נעשו בזה?..."

ושטף דמעות שמו קץ למחשבותיה אלה, שטף דמעות אשר הקרי ממקור לבה עצרו בעד עשתנותיה, ויביאו יאוש נורא בסתרי לבבה, יאוש, אשר לא נתן לה לחשוב מחשבות, עיניה כמו קמו, לבה כמו נקפא, וראשה הֻכָּה בתמהון...

לא

הוזר וְנֵעוֹר!

הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים, –
וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ!
(תהלים ס"ו, ט'.)

... „כי ה' אלהיך הוא ההולך עמך, – לא ירפך ולא יעזבך!" אמר הרועה הנאמן, משה רבינו, אל עם מרעיתו – עם בני ישראל, טרם מותו [1], – ומה נאמנו דבריו!... „כי לא יטוש ה' את עמו!" אמר המשורר אחריו [2] אחרי ראותו מסבות מהתהפכות על העם הזה, – ודבריו צדקו! דברי-ימינו. מאז היינו לגוי

1) (דברים ל א, ו'). 2) (תהלים צ ד, י"ד).

עד עצם היום הזה, יקימו ויעידו על אֱמִתָּם, יתנו עדיהם ויצדיקום, עדינו המה כי לא עזבונו רחמיו, וכי גם בעת אשר היה כמסתיר פנים ממנו, בעת אשר נתכה עלינו כאש חמתו, ויתננו בידי גוים עריצים להשכין לעפר כבודנו, לשלול ממנו צדק ומשפט, להיותנו כעפר לדוש, להסגירנו במביא צר, למרר חיינו הגשמים, — בעת ההיא נתן בלבנו כל שביות החכמה והמדע, נטע בקרבנו אוצר סגולות המדות, הנחיל לנו את חיי המשפחה הטהורה, את רגשית-לב הזכים, ונהי „עם מרֻשָּׁשֵׁי ענג" בקרבנו פנימה, וגראה חיים בקרב לבבנו, ונחיה חיים רוחנים בארץ . . . בעת הרעה ההיא, אשר שונאינו ומנדינו עצרו בעד השמש להאיר לנו יומם, — שלחה לנו השמש הרוחנית את קויה הנעימים, להחיותנו כיום הזה ! . . .

אמנם כן, שמש רוחנית האירה לנו את הדרך הרב אשר הלכנו בימי גלותנו, ואשר קיצים כסוחים ושיחות עמוקות על כל מדרך כף רגלנו; חיים רוחנים חיינו, בעת אשר צוררינו מררו ועצבו את חיינו הגשמים, — ואת החיים ההם הורישו אבותינו לנו, את עקבותם נכיר עד היום הזה, אף כי כבר נשבתו מטהרם, אף כי העלו הלידה כמעט, מרב הימים, ואף כי גם קנאה גם הזיה נלוו אתם בדרכם . . .

ומה זה תתפלאו, קוראים יקרים, אם העם הנדכה והשחוח הזה, אשר גוים רבים ועצומים רדפוהו מכל עבריו, אשר אריות גבורי הכח פערו עליו פיהם ויאמרו לבלעהו חיים, אשר מוקדי-אש, אשר עד לב השמים עלתה השלהבת, ערכו סביבו, אשר הביט אך צר ואויב בכל אנשי תבל, אשר לא מצא אף איש אחד אשר יחוש בצרות נפשו, ירגיש את אידו ויחיש לעזרתו, אשר אך באש תורתו יתחמם, אשר רק שמש הרוחנית תאיר לפניו את דרכו, ובה כל חייו, תקותיו, ובה גם עזרתו, — האם יפלא בעיניכי כי האש המאירה הזאת, היתה גם לאש בוערת? האם נשתומם לראות כי קַנָּאִים נולדו על ברכי העם הנרדף, אשר קנאו לתורתם זאת — תקותם האחת בימי ענים ומרודם — והביטו בשבע עינים אחרי כל איש אשר כמעט נסג מהם אחור? האם נתפלא תָּמֹהַּ כי גם אמונות תפל, גם דברי הבל וגם הזיות נקבצו באו בלב העם הזה? — הרחיבו מקום אהלו הרוחני, ויריעות אמונתו האריכו מאד, עולם אחר נִתַּן בלבם, עולם אשר בו תשב האמת על כסא משפט, שרים ליושר יִשֹׂרוּ וצדק ימשול בו, עולם אשר גם הם יקחו חלקם בו, לא עוד יעשקים זדים, לא עוד רצוצי משפט יהיו, ומחה שם ה' אלהיהם דמעה מעל פניהם, וישכר יהיה להם על כל התלאות אשר מצאום בחייהם הגשמים אשר נואשו מהם . . .

האמונות הטפלות וקנאה גדולה, קנאת הדת, אמנם מצאי קן למו בלב ישראל; — אפס כי לא השחיתי את חלקו הרוחני, לא עצרו כח לשרש מלב ההוא את המדות הטובות, את חיי המשפחה הקדושים, את הרגשות הנעלים, ואת כל שביות המדתי, הנחלה הרוחנית אשר הנחלתהו תורתו הנצחית, כי „לא יטוש ה׳ את עמו", וה׳ אלהיו הוא ההולך עמו, —לא ירפהו ולא יעזבהו!...

הן אמנם כי את אשר לא פעלה העת הרעה ביד חזקה, אותה התפאר העת החדשה לעשות ברוח נדיבה, ואת אשר לא עלתה בידי הגזרות, השמדים, הרדיפות, המועקה ושאול הדוחה, — תאמר הימין המקרבת לפעול בפה חנף ושפת חלקות; — נערינו, בני הדור הזה, בפקחם עין ויראו אור השמש בהלה נרה גם על ראשם, בטעמם מפרי עץ החיים הגשמים והאורנה עיניהם ויתנו במחירם את כל חייהם הרוחנים, הסירו את הטיח התפל וגם את הקיר הפילו, נערו את חצנם מן האבק הרב אשר על בגדיהם מרב הדרך, וגם את הבגדים השליכו, ויהיו נעורים וריקים... אפס כי הרגש השוכן עמוק עמוק בלבם, גם הוא חוזר ונעור, למראה פני היהדות הישנה! — המדות הטובות והמוסר הנחמד אשר הכו שרש בלב היהודים, ויהיו למו לטבע־שני, אך נרדמו בחיק דורנו זה, העת החדשה תישנם על ברכיה, ותפיל תרדמה על עיניהם; — אולם קצר קצרה ידה להמית את רוח העם הזה, לשית קציר למדותיו וקץ למוסרו, — לקול קורא אליהם יקיצו מתרדמתם, יתעוררו, ויתנו אותיתם אותות כי חיים המה, חיים וקימים לעולמי-עד!...

ויתעוררו עתה גם בלב שלמה אחיטוב, ויקיצו, ויהיו לרוח באפו, ולנשמה בקרבו, ויקחו את לבבו וישבו את נפשו שבי...

שלמה אמנם ראה גם את הקנאה, קנאת־הדת, השוררת בין „החסידים" האלה, אמנם ראה גם את האולת הקשורה בלבם, — אפס כי הוא לא לאמונתם שם עתה לב, לא על חכמתם ואולתם שם עין; כי אם להתמם, לדרכי חייהם הרוחנים, לאשר משפחתם, לשלום ביתם ולמנוחתם השאננה.

ומחשבותיו אלה גברו עתה בלבו מאד.

הן זה כשבוע ימים עברו מאז יצא מבית ר׳ ירוחם לגור בבית אחר, שבוע אשר היתה יד הקנאה גם בו להחרידו ממקום שבתו, להוציאו מן הבית אשר שפרה בו, ולהיות למשל בפי הקנאים אשר בעיר, — והימים האלה חזקו ואמצו את רוחו, הוסיפו על אהבתו לעם ישראל ולמנהגי חייו, ויוסיפו להשרש שרשיה בלבו.

הלא תתפלא, הקורא, הפלא ופלא! — אילם בוא נא אתי, נראה את מעשיו ונתבונן לכל תהלוכותיו, ונדע גם את הגות לבו.

אחיטוב שמע לקול ר׳ ירוחם אז, ויצו על אחד האנשים הסרים למשמעתו לתור לו בית למשכנו. דעת לקירא נקל כי אנשי עיר סכות, אשר חשבו בלבבם כי רב עושר האיש, קדמו פניו באהבה ולמרות קול ההמון כי הוא בא הנה להסיר את לב האנשים מאחרי ה׳, נמצאו בעלי-בתים רבים לאשר דרש, ויאמרו לפנות את ביתם, ולתת לפניו מקים במבחר חדריהם; וראה זה פלא, כי גם ר׳ שמעון בהרב שלח להגיד לו כי יתן לו חדר בביתו... אפס כי אחיטוב לא שמע לקולם בפעם הזאת.

– אנכי לא אחפץ לגור בחדר אחד האנשים – אמר להאיש אשר הלך לבקש לו בית מעון – כי רצוני לשכור לי בית מיוחד לי לבדי, בית רחב ידים, גם אם ייקר מחיר משכרתו.

כרגע נמצא לו בית כחפצו בקצה העיר, לא רחוק ממקום הבניה אשר יבנה, ואחיטוב לקח את חפציו מן בית ר׳ ירוחם, להביאם אל תוך הבית אשר שכר לו.

נורא היה מחזה הערב אשר בו נפרד אחיטוב מבית ירוחם, שפרה ישבה במקצוע הבית ותסתר דמעתה אשר על לחייה, ר׳ ירוחם היה נבוך גם הוא, לאה ושרה ישבו בקצה החדר מזה ותהגינה נכאים, ושלמה גם הוא כגבר עברו יין; – אולם בבואו עד לפני שפרה לקחת מאתה ברכת-הפרידה, התאפקה בכל כחה לבלתי יראה את בכי עיניה, אך גם מליה נחבאו במו פיה, ולא יכלה להוציא הגה משפתיה, ובהלימת-רעם קמה נצבה, בנציב שיש לא הנידה עפעף, ורק שפתיה נעות וקולה לא נשמע...

גם אחיטוב היה נדהם ונפעם עד מאד.

– הן נתראה פנים מדי-יום – פתח אחיטוב את שפתיו אַפֵּה, בראותו את מבוכת נפשה – הן אבוא הנה דבר יום ביומו לרגלי „העסקים" אשר לי ולאביך... גם אקוה כי יכתבו לי מאדעססא בדבר הצרון אשר שאלתי...

הדברים האלה הפיחו רוח חיים באף שפרה, והדברים האחרונים הגיעו גם לאזני לאה.

– האם אדני כתב שנית לאדעססא בדבר בתי? – שאלה אותו בכל לבבה – האם יקוה עתה אדני למענה?

– אמנם כן – ענה אחיטוב בקול רועד וישם ללאה פניו – אנכי כתבתי ובקשתי כי יודיעוני מכל אשר שם.

– יהי שם אדני מבורך! ענתה לאה.

– תהי משכרתו שלמה מאת ה׳! ענתה גם שרה, ושטף דמעות עבר על פניה, ותבך גם לאה עמה, ותבך גם שפרה בקול גדול, וגם בעיני אחיטוב נראו דמעותיו.

אחיטוב לא כחש לה, כי אמנם בא יום יום לבית ר׳ ירוחם,

וירבה שיחה עם שפרה, וינחם את שרה – אשר אבותיה לא נתנ׳ה עוד לשוב לביתה, ותשב היא וילדיה וגם תמר בביתם – וגם לאה היטיבה את פניה אליו.

אולם בלב אחיטוב התלקחה מלחמה גדולה, מלחמת הנפש, אשר דכאה לארץ חיתו, הפילה אור פניו, ותשקהו מרורות...

שלמה אחיטוב אחרי אשר יצא מן בית ר׳ ירוחם, אשר על שלחנו היתה גם ארוחתו ארוחת תמיד, וישכון בדד בבית אשר בקצה העיר, בקש לו אשה אחת אשר תערוך לפניו שלחן, ואשר תבין לו נזיד, – והנה אחת מנשי העיר לפניו, ותאמר:

– שמע נא, אדני! אנכי עודי נערה בתולה הייתי רַקָּחָה וטַבָּחָה ואופה בבית אחד הגבירים אשר בעיר קיוב, ונפשי יודעת מאד לעשות מטעמים כאשר יאהב אדני; ועתה, אם טובה אני בעיניו וכשר הדבר לפניו, אכין לו את ארוחתו דבר יום ביומו...

– ומה מעשיך בזה?

– אנפי הנני נשיאה פה לאחד מבעלי-המלאכה אשר בעיר; אישי הנהו אומן, ותהלה לאל כי להמנו נמצא... אפס בשמעי כי אדני יבקש לו אשה מבשלת ארוחת שלחני, אמרתי אבוא לפניו אולי אמצא חן להכירני, ואהיה גם אנכי משתכרת פרוטות אחדות להקל מעל אישי כלכלת ביתנו.

אחיטוב נאות לה.

אולם אנכי לא אוכל לבוא הנה לעשות בבית המבשלות – הוסיפה האשה ותאמר – הן ה׳ חנן אותי בילדים, ואין איש בבית אשר תשים עליהם עין... אנכי אופה ו א ב ש ל ב ב י ת י ואביא את הבריה הנה לעת האכל, בשעה אשר יצוה אדני.

– גם לזאת אשא פניך. – ומה משכרתך?

– הן אדני לא יעשוק שכרי – אמרה אליו בענות חן – אנכי אשרת לפניו, והיה כאשר חיך אדני יטעם את האכל, אז יקיב ה ו א את שכרי...

אחיטוב נתן על ידה כסף, ותהי לו לטַבָּחָה.

והנה הגיע יום החמישי, ותבוא האשה ותעמוד לפניו.

– מה נעשה ביום השבת? – שאלה אותו בענוה – היאכל גם אדני ח מ י ן („טשאלענט") אתנו, או כי אכינה לו צלי-איש צונן?

„יום השבת!... הזכרון הזה שדד מערכת לב אחיטוב בקרבו, עורר בו רגשותיו מאד, וכל עשתנותיו כמו נבהלו נחפזו; הן כבר לְפָּד לשמוח בשמחתו, כבר הרגיש בו את „ה נ ש מ ה י ת ר ה" אשר לכל

איש ישראל, כבר א־ב בלבו את בת מלך הזאת ביקרותיה, וכבר לבבתהו „הכלה" הזאת – „שבת מלכתא" – בעיניה . . . ויחרד שלמה מאד ויצר לו; נפשי כלתה למנוחה הזאת, למלאכי השלום, ולזבח משפחה הזה, וימאן לשבת יחידי בביתו גם בליל שַׁבַּתּוֹ.

– שמעי נא אלי – אמר אחיטוב להאשה הנצבת עמו בזה – הן גם אנכי איש יהודי הנני, וצר לי לשבת פה גלמוד ועזוב ביום השבת, ועל כן אמרתי: אלכה לי לביתך לאכול שמה את ארוחתי יחד את אישך ובניך . . .

האשה חָרְדָה חֲרָדָה גדולה לשמע הדברים האלה.

– האם יבוא אדני לביתי? . . . הנה הבית בית קטן ודל . . . והאם יאכל אדני אתנו יחד? – ואנחנו הננו דלים ורשים . . .

לדבר הזה לא אשים לב! זאת אִוְּתָה נפשי, אוהב אנכי לשבת בין הילדים . . . זאת עשי איפוא: הא לך כסף ככל אשר תאמרי, ילך לביתך והכיני מכל מאכל אשר יאכל גם לי גם לבני ביתך, קחי לנו דגים טובים ובחורים, גם בשר רך וטוב, גם כל אשר דרוש לארוחת השבת, אַל תמעטי לקנות, ואנכי גם אנכי אשלח יין לקידוש וְשֵׁכָר למשתה, ותהיה זאת גם לי „למצוה", ואתענג בתוככם, כי כן אהבתי . . .

והאשה עודה עומדת על עמדה, מבלי לדעת את המעשה אשר תַּעֲשֶׂה, ואת המענה אשר תען.

– אַל נא תחשבי מחשבות רבות! – הוסיף אחיטוב בשפה רכה ונעימה – הן לא אֵגָרֵשׁ אנכי בדבר הזה, ואתענג אתכם ביום הקדוש, יום השבת . . .

האשה נאותה לדבריו, והקול נשמע בכל העיר, ויהי לאות חדש כי באמת יתמים עשה אחיטוב את מעשיו אלה, וכי עוד מעט והיה יהיה לחסיד ירא אלהים „כאחד מאתנו".

הן כבר נוכחו לדעת כי לא ידו היתה במעל בנימין ובספריו הרוססים, וכי חשדו הפעם בכשרים; על פי הספרים אשר מצאו במלתחת בנימין, ואשר הוא בעצמו לא הסתירם עוד, ועל פי עדות העגלון מעיר זיטאָמיר, אשר העיד במו פיו כי הוא המוציא והמביא ספרים כאלה ליד בנימין זה ימים רבים, – סרה תלונת ההמון מעל אחיטוב, ולאט לאט שב כבודו אליו, ועל פני כל העם יִכָּבֵד; ותהי השמועה, אשר העבירה האשה ביום החמישי, עוברת מפה לאוזן מקצה העיר ועד קצֵיה, ותשת נוספות לתהלתו ושמו מרומם על כל לשון.

והנה גם בלב אחיטוב השאיר יום השבת הזה הָאֵ־נָבָּ־, פעל עליו פעולה עזה, ורשמו גדול יתר מאד! . . .

ביום הששי בערב לבש אחיטוב את בגדיו החמודות וילך בית־המדרש לקבל את פני „שבת מלכתא" עם הצבור; סדריו, מנהגיו ומשטריו לא זרו לו עוד, ובזקן והגיל ישב לו על מקומו בכותל מזרחי, כל האנשים קבלו פניו בכבוד, ברכוהו בכל לב ונפש, אף שתו בחלקית לו, – כמו יש את נפשם לכפר פניו על אשר הכלימוהו רבים מדלת העם בעת המהומה ביום חג „השבועות" . . .

ויהי אך יצא יצא אחיטוב מן בית־המדרש, והנה איש נגש אליו, איש אחד מתוך ההמון היוצא.

– „שלום עליכם!" אמר אליו ביראת־הכבוד ויושט לו יד ימינו.

אחיטוב השיב לו „שלום" גם הוא, ויעף עיניו בו.

– אנכי הנני בעל האשה אשר תכין ארוחת אדני יום יום – בֵּאֵר לו האיש, בראותו כי לא ידעהו – והנה הואיל אדני לכבדני ולבוא לביתנו, לאכול אתנו יחד ביום השבת, ואמר אחכה נא פה, ואורהו הדרך לבוא לביתי.

– היטבת לעשות! ענהו אחיטוב, וילכו שניהם יחדו.

ומה נבהלה נפשי בבואי הביתה! מה מאד המו מעיו כאשר דרכו כפות רגליו על סף הבית הזה! . . . הן לפניו בית עני שבישראל, בית איש מסכן, איש עושה במלאכה בעיר קטנה, – ומה נהדר הבית הזה עתה בליל התקדש השבת! אותות המלאכה לא נראו, וגם עקבות כליה לא נודעו, כמוהו כבית ר' ירוחם העשיר תאר אחד להמה; גם הבית הזה טאטא במטאטא, ונקיון וסדר בכל פנותיו; גם על השלחן הזה פרושות מפות לבנות, וגם עליו מנורות ונרות מפיצות אור, והמנורות נחשת־קלל הן, והנה מרֻטה למען הֱיה־להן ברק, ונגה להן כמנורות הכסף אשר על שלחן ר' ירוחם; גם האיש הזה, גם אשתו גם בניהם ובנותיהם הקטנים רחצו למשעי, וכתנות־בד אשר עליהם טהורים ונקיים מאד; גם כל אשר חזו עיניו בבית הזה, גם כל אשר לפניו לקחו את לבו: הן הוא ידע כבר כי השבת נקראת „כלה", ויהי האיש הזה בעיניו כחתן יוצא מחפתו, ואשתו ובניו כשושבינים הבאים „לשמח חתן וכלה" . . .

גם דברי „הקדוש", גם „לחם המשנה" אשר הכינו לו, גם כל הארוחה, גם „הזמירות" אשר זמרו, גם תמת לב הילדים, גם אמון האשה הזאת, – כל אלה דִברו יחד להפליא את לבו, לשיב ולעורר בנפשו את עשתנותיו, לשיב ולהזכירו את הגות לבו, לשיב ולערוך בדמיונו מערכה מול מערכה ומחזה מול מחזה . . .

„האיש הזה הנהו אוכל לחמו בזעת אפו – חשב אחיטוב בלבבו, – ביגיע כפים יביא לחם נקודים לביתו, שבע עמל הנהו כל הימים, עיף

ויגע בכל ימי השבוע, – ומה נעימה לו מנוחתו, מנוחת־קדש, ביום שבתו! . . . לא ידע יליד אדעססא ערכה, ולא תִמָּצא בין כל עמי־הארץ! . . . מנוחת הגוף והנפש גם יחד, מנוחה שלמה, שאננה ושוקטה . . ."

ברעיונות כאלה וכאלה ישב לביתו, ודמה לא הניחו לו לישון כל הלילה, כל הלילה חשב באיש הזה בעמלו שיעמול ובמנוחתו שינוח.

„הן עשיר הנני אנכי – חשב אחיטוב עוד על משכבו בלילה הזה, – רכושי רב מאד לְעֻמַּת האיש הזה, ואנכי לא איכל לשבות שַׁבַּתִּי בביתי כאשר ישבות היהודי העני בביתו! . . . בעבודה ובמשכֹּרת יקנא הוא בי, – ובמנוחה ובשלום־הבית אקנא אנכי בו! . . . ומדוע זה לא אוכל גם אנכי לכונן לי בית כזה? מדוע לא יעלה גם בידי לנוח כמוהו ביום שבת־קודש? . . . אבל, אנכי יושב בעיר אדעססא, ואשתי היא אחת מבנות עת־החדשה, אשר עת שחוק ועת רקוד לה העת הזאת, אשר תבכר את בית־הטיאַטר על פני בית־ה׳, ומשתה ומחול בהמון חוגג על מנוחה שאננה בביתה . . . הה, שפרה, שפרה! לו היית אַתְּ לי לאשה, לו נערה ישרה וטובת־טעם כמוך נפלה לי לחבל, ולו היית אַתְּ חברתי ואשת בריתי . . ."

ורעיוניו דתעשו מאד, רעשי שרעפיו, ויהמו מעיו.

„מה־אֻמְלָה לבתי! הנה הפעם שלמה נבאים, – שני הפכים בלבבי, ושני רגשות לוחמים בקרבי, ורגש מרגש יאמץ! . . . הנה אקנא בשלום־משפחה, – ואנכי עומד הכן להביא מהומה ומבוכה בבית איש ישראל! . . . הנני דורש ומבקש לכונן לי מנוחה שלמה, ובאהבתי את שפרה אהיה מפריע שלום במקום הזה! . . . הנני להיות יהודי נאמן לעמו, למנהגיו הטובים, לשַׁבַּתּוֹ ולחגיו, – וכמעשה „הגוים" אעשה הפעם לאהוב עלמה ישרה ותמימה, בעת אשר כבר נשאתי לי אשה! . . . הה, שפרה! בלעדך למה לי חיים! בכל לבבי ובכל נפשי ארבך, – אולם קדשי־קדשים אַתְּ לי ולא איכל לגעת בך ולטמא גם את נפשך . . . מי־לי בלעדך פה בארץ? – אבל גם אַתְּ מרוממה ונשגבה הנך ממני! . . . אוי לי אם אשכחך, – ואוי ואבוי לנפשי אם כשטן המשחית אעמוד על ימינך, שטן המשחית לך, לאבותיך, לשלומכם ולתֻמַּת נפשיכם! . . .

ועשתנותיו בקרבו היו כים נגרש, מחשבותיו שבו עתה לדמיונות, כחלילים יהמיון, – ולבו עזבו . . .

וממחרת הלילה הזה, ואחיטוב עודנו הילך שחוח, מתגרת יד מחשבותיו אשר גברו עליו, עודנו יושב משומם, תחת נטל שרעפיו אשר יהמו עוד בקרבו, – והנה בנימין בא הביתה.

גרונם חותנו אמנם נסע לעיר מושב „הרבי" (ביחד עם ר׳ ירוחם)

לשאול בעצתו: מה לעשות להתנו בנימין הזה, אשר לא ידע גם הוא גם הרב גם כל אנשי העיר את משפט הנער ואת מעשהו: הן הוא הודה לפניהם, ויוכח באותות ומופתים – וגם נאמנו דבריו – כי קורא היא בכפרים חיצונים בשפת רוססיא, זה ימים רבים בטרם בא הנה, ובכל זאת לא מצאו בו עון אשר חטא בכל הימים האלה, הן לא ראו איתו פורץ גדר, לא חלל כל קדש, לא סר מכל דרכי „החסידים", וגם בצדיקי הדור לא ישים תְּהלה; ואם כי לא ירבה לספר מעשי נפלאותיהם, ורֻבֵּי תורתם אינם שגורים על לשונו, – הנה הנהו עוד צעיר לימים, ובתורת-ה' יהגה, ובתלמוד ישים מעינו כל היום... ועל כן שמע גרונם הפעם לדברי הרב, לבלתי היות מהיר חמה, ולבלי גרש אותו מביתו טרם יחרון „הרבי" את משפטו, לשבט אם לחסד... וישב בנימין בבית חותנו כמבראשונה, ויחכה גם הוא למוצא פי „הרבי" אשר ישים בפי גרונם חותנו.

אולם כי הואיל בנימין לדאוג בעד עתידותיו ויזכור את אחיטוב את כל הדברים הטובים אשר אמר לו, וגם אחיטוב לא שָׂם לְאַל מלתו, ויקחהו אתו, ויבינהו במעשה הבניה, לאמר: „בין במראה, והיה כאשר תדע את אשר לפניך, ואקב שברך אתי, ותהיה משגיח על הבונים, ופקיד על אנשי המלאכה אשר לפני, – ואולי אקחך אחרי כן גם לעיר אדעססא, ותשרת לפני כל הימים".

ויהי בנימין את אחיטוב כל היום בשדה, במקום אשר הבונים יעבדו עבודתם, ובלילה הוא בא לביתו, ללמדו עברית, מנהגי ישראל, ודברי-ימי-היהודים ככל אשר מצא את ידו.

ובכן בא גם הפעם לבית אחיטוב, הן שבת היום הזה, יום אשר כל מלאכה לא יֵעָשה בו, ויאמר ללמדהו בתורת ה', ככל אשר היא עושה מדי יום בערב.

ואחיטוב הנהו נדהם, נרעש, אשתוללו רעיוניו, ונפשו הימיה.

גם היום בבקר היה בבית־המדרש, גם היום אכל את לחם־הצהרים בבית האיש העני, וגם היום המו מעיו למחזה אשר חזו עיניו בבית ההוא בטרם אכלם.

אחרי אשר קדשו גם שניהם את קדושת היום על כוס יין-שרף, ובעלת-הבית הגישה לפניהם עוגות-דבש ורקיקי-שמן, ביצים ובצלים וצנון עשוים בטוב טעם, כבד צלי-אש אשר פתתה אותו פתים ויצקה עליו משמני-אוז, ויסעדו את לבם, בטרם עוד פתחו את מסגרות התנור להוציא את „החמין" העתידים להיות להם לארוחת-השבת, – ובעל-הבית קרא לבנו הגדול – והוא נער כבן שמונה שנים – כי יעמוד לפניו.

הנער נגש, ובראותו את אחיטוב יושב בראש השלחן, ויבוש, ולחיו האדימו כתולע.

– אַל נא תבוש, בני, עמוד על ימיני, וקרא נא באזני את פרשת „החומש" אשר למדת, באר היטב, וישמע גם „הדוד" הזה ויאהבך.

וילבש הילד גאות, וילך להביא לו את „החומש" ובשובו קרן בעיניו לאחיו ולאחיותיו כי ילכו אחריו, לאמר: לכו חזו מפעלותי! התיצבו על ידי לשמוע רֶבי תורתי אשר אספר באזני „הדוד" הזה!

וכבואו לפני השלחן, וַיָּסֹבּוּ אותו כל אחיו הקטנים ואחיותיו, גם ילדים אחרים, בני „השכנים" אשר ברחוב, ואשר באו בבית הזה לשחק בו כפיהי מסביב, והוא העמיד את פניו הקטנים והתמימים, ובקול גדול, בקול זמרה ורנן, תרגם את פרשת התורה אשר קראו ביום הזה, ואשר היתה שימה בפיו מפי מלמדו, מלה במלה, אף ספר במו פיו את כל הדרשות אשר תלו המפרשים בה; אביו שמע ושמח בלבבו, אמו הביטה אליו מרחוק ונהרה, וגם על לב אחיטוב הראה המחזה את פעלו:

„הנה איש מדלות-העם לפני – חשב אחיטוב בלבבו למראה המחזה הזה, – איש עושה מלאכת עבודה, מתפרנס בצער מעמל ידיו, – והנה האיש הזה ישים לב לתורת בנו, אזנו למודיו תבחן, אף יורהו דעת, אם ישגה כמעט... אחת ראיתי, ושתים התבוננתי במחזה אשר לפני: ראיתי כי גם האיש בעל-מלאכה הזה יודע ספר הנהו, יודע הוא דרך התורה ויודע לנסות את בנו הקטן לדעת הישנו מצליח בלמודו ואם אין, – ואדע גם זאת, כי מעשי אבותיו בידו, כי גם אביו עִם לבו ללמודיו הוא, וכי העם הזה יוקיר את תורתו מאד, ואב לבנים ינחיל תורה ומוסר, תורת האלהים ומדות טובות... מה-טוב ומה-נעים המנהג הזה!... מה רב ערכו, ומה-יקר דרכו, ומה מאד יְאֻשְּׁרוּ האבות והבנים גם יחד!...

והנה גם הפעם אמר למצוא דוגמא למעשה הזה במנהגי אנשי עירו אדעססא, אבל – בקש ולא מצא...

שוגה במחשבותיו אלה ישב בדממה אל השלחן הזה, עד אשר בעלת-הבית העירתהו כי עת האֹכל הגיע, ומחשבותיו אלה לא עזבוהו גם בשובו לחדרו, אחרי אכלו, ומעמיק בם חקור מצאהו גם עתה בנימין בבואו לביתו.

– הנה תמלא אתה לי בעת הזאת, את אשר החסיר אבי בימי נעורי – אמר אחיטוב אל בנימין הבא – אם אבי לא קדש את יום השבת, ולא יעדו לנסותני בלמודי העברים, הנה עשה תעשה אתה הפעם כדבר הזה...

בנימין הביט בפניו.

– מה הדברים האלה, אשר בפי אדני?

– דברים אשר ראיתי בעיני היום הזה...

ויספר אחיטוב לבנימין את כל אשר ראה בעיניו בבית האיש אשר אכל לחם בביתו, את אשר הרגיש בנפשו, ואת כל מחשבות לבבו לא כחד ממנו, בלשון מדברת גדולות תאר לפניו את פני האיש, האשה והילדים ברגעים האלה, ויפליא את הדברים, הפלא ופלא.

ובנימין שומע, מתנודד, ישרוק, אף יחרוק שן.

הן מחשבות אחרות בלבבו הפעם, הן לבבו נמלא כעס ומכאובים ממעשי החסידים וקנאתם, הן הוא יבוז צלמם, ואך הבלים ומעשי תעתועים יראה בכל דרכיהם; – מעשיהם אלה הטובים, ואשר יתפאר אחיטוב בהם לעת הזאת, המה בעיניו דברים פ ש ו ט י ם, דברים אשר לא יתפעל מהם, לא יעוררו את לבו ולא יולידו בקרבו כל רגש, – הוא ראה את הדברים האלה, מיום הולדו, הֻנך על פי דרכם, ויהי לו כדברים טבעים, דברים אשר אין כל-חדש במו; ואך את אולת החסידים וקנאתם, אך את מדותיהם הרעות ואת שנאתם לכל השכלה, לקחו הפעם את לבו, באשר כי נגעו מאד עד נפשו... ועל כן ינוד במו ראשו לדברי אחיטוב בפעם הזאת, על כן יצחק בקרבו לשמע הדברים האלה...

– הלא כבר מלתי אמורה כי שופט מהיר הנך, אדני! – ענה לו בנימין בכל לבו – כבר אמרתי לך כי בחפזך תוציא משפט מן ה פ ר ט ע ל ה כ ל ל, מן ה י ה ד ו ת ע ל ה י ה ו ד י ם, או גם על ה ח ס י ד י ם...

– באר נא לי את דבריך אלה.

– הסב נא אדני את עיניך מן האיש הזה ב ח י י ו ה פ ר ט י ם, אל-נא תביט אל מנהגיו ב ב י ת ו...

– אבל הדברים האלה הלא יקרים המה לי מאד...

– א ו ת ם לא אבזה גם אנכי, אבל הביטה נא וראה את מעשי החסידים ב ח ו ץ, את האולת הקשורה ב ל ב ם, את השנאה ואת המשטמה לכל חכמה ודעת, לכל השכלה ובינה ולכל איש השוגה באלה... שורה נא אדני ע ל י, ראה והביטה בי: אנכי הנני לצלע נכון על כי למדתי שפת המדינה, שפת רוססיא... אנכי הן לא כרתי מדרכם אף מה, אנכי בכל שלומי אמוני ישראל לא נטיתי ימין ושמאל מן הדרך אשר ילכו בה, ורק כי נודע להם כי אקרא בספרים בשפת הארץ, – הלא

ראה אדני את אשר עללו לי, כי נתנוני לבוז ולחרפית, שפכו עלי מרורים, אף ירדפוני בלי-חָשך . . .

ולפני עיני אחיטוב נִגולו כספר המחזות אשר ראה ביום חג-השבעות, להקות האנשים, קול יללת הנשים ורעש הילדים, כמו חי נצב הפעם לנגד עיניו את כל אשר עבר אז, ויעמק במחשבותיו גם הוא, ויאנח מרה ולבבו כהולם פעם.

– אבל אנכי רק את הטוב אשר בהם אהלל – הגו שפתיו אחרי רגעים אחרים – הן לא אֹמר כי כל מעשיהם טובים המה . . .

– לולי כסף אדני יעמוד לו, ולולי היה בעיר הזאת רק אורח הבא לגור פה ירחים אחדים, כי אז גם עליו קָשתה יד הקנאה והשנאה הזאת – ענהו בנימין ומפיו בערו גחלים – לו יאמר אדני להשתקע בעיר הזאת, להיות כאחד מבני העיר, כי אז ידע גם הוא את אפס כי עז ואת קנאת דתם כי גדלה מנשׂא . . . אולם לא רק לדתם יקנאו, לו אמנם אך לתורתם ומצות אלהיהם ידרשו, כי אז החרשתי גם אני, אולם הם הלא יקנאוני בהבליהם, יכעיסני במעשי תעתועיהם . . . האם עברתי אנכי על דת ישראל? האם לא יהודי נאמן לה' לתורתו ולעמו אנכי? האם מצאו און בכפי? ואם חטאתי לאלהים? – אנכי רק את פי אולתם לא שמרתי, רק את סכלותם שנאתי . . .

בנימין נדמה, כי רגשותיו בקרבו גברו עליו ויעצרו בעד פיו ולשונו, נאנח בשברון מתנים, ודמעות נראו בעיניו.

ועל לב אחיטוב עלתה מחשבה, אשר הלמה ומחצה את ראשו, מחשבה נוראה אשר הביאה סער חדש בלבו.

„האמנם אוכל אנכי לשבת פה ימים רבים? – חשב בנפשו וכל עצמותיו רעדו, – האמנם היה אהיה כמוהם בכל אשר להם? . . . האם לא צדקו דברי בנימין כי רק כאורח יכבדוני בקרבם? האמנם גם מנהגם בחול ייטיבו לי? . . .

ולבבו המה עוד הפעם, ומחשבותיו התגעשו כסופת תימן.

לב
הָאוֹרֵחַ

„מרגלית טובה היתה בידי,
ואתה מבקש לאבדה ממני!"
(ב"ב קכ"ג, ב').

כשני שבועות עברו.

גם ר' ירוחם. גם ר' גרונם כבר שבו מבית „הרבי" ותשובותיו ומועצותיו שומה בפיהם, אמנם כי לא הראה להם הפעם את רָבֵּי נפלאותיו, את ידו החזקה המפליאה לעשות, ואת כחו הגדול לתת מופתים בסכות ובאדעססא, ורק „בחכמה" דבר אליהם את דבריו, בחכמתו יעץ את גרונם כי לא יהיה אָץ לגרש את חתנו, כי יהיה עוד סמוך על שלחנו, כאשר היה, ואך את עיניו יפקח מאד עליו לדרוש אחרי מעשיו ואחרי דבריו, „והיה באשר תמצא בו כל עון אשר חטא – הוסיף הרבי בלשונו הקדושה – אם בפועל ידים, חלילה, אי גם בשפתו ובדבריו, אז יובא הנה, ואנכי אדין דינו כפי אשר יורוני מן השמים".

ויהי גרונם שבע שמחות את המענה הזה; הן אם לא חסה עינו על בנימין, אשר „יצא לתרבות רעה", – אולם איך לא תחוס עינו על בתו כי תהיה „גרושה" עודה בנעוריה בבית אביה, ועל רכושו אשר בנימין אכל כבר ממנו די שבעו, ואשר עליו להכין עוד – גם בכסף גם בבגדים וגם בכל דבר – ולתתם ליד האיש החדש אשר יבוא לביתו לקחת לו את בתו „הגרושה" מידו... ועל־כן מצא את עצת „הרבי" טובה לפניו מאד, ויפליא את חכמתו באזני כל שומע.

לא כן זה האיש ירוחם; הוא בא לבית הרבי בקול זעקת שבר ויללה גדולה מאד, ויתברך בלבבו כי יראה הפעם רבו כל מעשי נפלאותיו, כי לעיניו ולעיני כל העדה יוציא את חתנו משערי הטומאה – אדעססא, ובאותות ובמופתים ובמורא גדול יהפוך את לבו בקרבו, ויביאהו הנה, ויתן בלבו לשוב לאשר היה, – ומה ענה לו „הרבי"?

– ידעתי מאד, ידעתי... – אמר „הרבי" אל ירוחם בקול דממה דקה ויאנח לרגעים – „התפארת"... „ההוד"... „שער היופי"... הה!... „סטרא אחרא"... ידעתי, גם הגדתי גם השמעתי האותות מאחור...

– והנה נתן לו רבינו הרשיון לנסע... הגו שפתי ר' ירוחם ברעדה, ויתאונן מר מצרת נפשו.

– נתתיו לנסוע . . . נסיתיו במסע . . . הביאתיו לידי נסיון . . .
– ומה אעשה הפעם ? האסע א נ כ י לאדעססא לחלצהו ? . . .
הרבי לטש עליו את עיניו מאד .
– א נ כ י א נ כ י אחלץ את נפשי – אמר הרבי בדחילו ורחימו, ויעצם את עיניו – א נ כ י א נ כ י אמלט את נשמת חסידי מיד שאול . . . לא אתן לסטרא-אחרא נפש דבקה בי . . . אתה שוב לביתך, אַל תבוא בשערי העיר הנדחת . . . „פדיון נפש" אעשה לו, פדיון גדול . . .

ועיני הרבי נשואות השמימה, פניו עמדו, וכמו אין יש רוח חיים באפו, בלי-נוע ישב רגעים אחדים, וירוחם עומד עליו נבהל, אחז בשרו פלצות, רטט החזיקו וכל עצמותיו רעדו .
פתאם נעור הרבי, כאיש אשר יעור משנתו .
– תן לי פדיון נפשי ! – צעק בקול גדול וישם עיניו על ירוחם – אצילנו מרדת שחת, אצילנו . . .
בדממה הוציא ירוחם בכף מכיסו וינח לפני הרבי ככל אשר אמר .
– באה העת ! . . . הנה באה ! – צעק הרבי עוד ואור-שמחה נגה על פניו – הנה באה העת כי ידעו גם מרחוק כי צ ד י ק מ ו ש ל ביראת האלהים ! . . . הן אב-חי לנתנאל אבי-יעקב המת, „מתנגד" . . . „ירא ושלם" . . . וגם עשיר . . . אליו כתוב מכתב, הודיע נא לו את אשר נעשה, – יסע הוא לאדעססא, ויביא הנה עם נכדו עם יעקב, והיה יהיה ל ח ס י ד גם הוא . . .
ואף כי מאמין ברבו מאד הנהו ר' ירוחם הזה, ואף כי האמין למראה עיניו כי „הפדיון" אשר נתן יפדה את נפשו, – בכל זאת לבו חרד עליו בשובו הביתה, יסיתו בשפק, ולא הונח לו . הוא שמע לקול הרבי, ויכתוב מכתב רחב ידים למחותנו אשר בווילנא, מכתב מבשר לו מעשי נכדו ומבקש עזרתו, ובכל יום ויום הלך לדרוש את אחיטוב, אם לא השיג הוא מכתבים מאדעססא לדעת את אשר נַעֲשה שם, וגם מביתו יצא בפחי נפש, אחרי אשר מצא גם את אחיטוב נדהם ומשמים .
מלחמה כבדה התלקחה בלב אחיטוב מיום עזבו את בית ר' ירוחם וילך לגור בבית איש אחר . הן אמנם מצא לו דברים לשחר יום יום את הבית אשר עזבו, שפרה קבלה את פניו באהבה רבה, ולאה גם היא בקשה את פניו כי יבוא יום יום, – אפס כי בלבבו פנימה כבר הכה הַנֹחַם שרשו, הַנֹחַם המר והנמהר, אשר יאכל כעש קרב וכליות איש, ואשר אין צרי לגהות מזורו .
„האם זך וישר פעלך ? להש הַנֹחַם דברו באזניו בכל עת, – האם

בצדק ובמשפט תפתה לב נערה בתולה, נערה תמה וישרה? האם באהבה אשר תאהב אותה, תאמר לשום מחנק לצוארה? האם על-כן אהבתה, למען אשר תביא אסון עליה ועל בית אביה באהבה הזאת? האם על כן לקחה את לבבך, למען אשר תקח אחרי כן את נפשה?..."

הרעיונות האלה וכאלה הכוהו בשממון, מררו ועצבו את רוחו בקרבו ונפשו עליו תאבל.

ויגמר אמר בנפשו, כי לא יבוא עוד ביתה ירוחם, ולא יראה עוד את פני שפ־ה, — ותהי אהבתו כאיש פלדות בעצמותיו, כלפיד בוער בלבבו, — ימים שנים לא ראה את פניה, ויהיו הימים האלה כשתי שנים, כשני שכיר, לא אכל במו לחם, לא נתן שנת לעיניו, — וכהלום-יין היה בעיני כל רואהו וכן היה גם בעיניו.

„אך זה דמיון וְאֶשָּׁאֶנּוּ"! — חשב בנפשו ההומיה בערב יום השני — והנה שפחת ר' ירוחם באה ותתן על ידו מכתב קטן, מלא קנים הגה והי, מאת שפרה...

שפרה אהבה את אחיטוב, אהבה נצחת, אהבה עזה כמות, אהבה בכל רשפי אש שלהבתה, כאשר תאהב נערה בתולה את האהבה הראשונה, ותתן אמון בכל דברי החלקות אשר דבר אחיטוב באזניה, — ואשר אמנם יצאו מעומק לבבו, — ותמאן שפרה להתנחם, אחרי כי לא ראתה את פניו זה שני ימים.

המכתב הקטן הזה עורר רגשותיו בקרבו מאד.

„אלכה ואגלה לפניה את כל לבבי — חשב אחיטוב בנפשו — אלכה ואספר באזניה כי א ש ה ל י ב א ד ע ס ס א, אשה אשר לקחתיה לי בחפה וקדושין, ואשר כמוה כְּשָׂרָה... אהה, ה' אלהי! שרה ת ב כ ה ע ל א י ש ה כ י א ה ב א ת א ח ו ת י, ו ר א ז א ל י א ת ב כ ה ע ל י כ י א ה ב ת י א ת ש פ ר ה ג י ס ת ו!... לא, לא אהיה נוכל! לא אעשה כמעשה הרע הזה!... הן הראני ה' את ש־ה, למען אשר אקח מוסר, למען אשר אדע את אשר לי לעשית... אלכה נא ביתה ר' ירוחם, אגלה נא באזני אנשי הבית ההוא את כל לבבי, אספר לפניהם כי הנערה אשר לקחה לב יעקב חצרין ה י א א ח ו ת י, כ י א ב י הוא האיש אשר פרש את הרשת לרגלו... וכי אשה גם לי בביתי, אשה אשר תאהבני גם אותי, אשה אשר תחכה גם עלי, ואנכי — אנכי פתיתי את לב שפרה באהבה... שפרה! מה-יקרת לי, מה-נעמת! בכל לבבי אהבך, בכל נפשי, בכל חושי בי!... אהה, ה' אלהים! מדוע נתת לי אשה בטרם בואי הנה, ומדוע זה הראתני את שפרה, אחרי אשר נשאתי אשה?... שפרה, שפרה! תאהביני גם את, גם את תאהבי את האיש

אשר יוליכך שולל ! . . . גם נפשך קשורה בנפש האיש אשר רמיה תחת לשונו ! . . ."

ויתנפל אחיטוב על המטה, ורגעים אחדים שכב כבול-עץ, מחשבותיו נתקו ולבבו אין אתו.

„אלכה לי לבית ר' ירוחם – השב בנפשו אחרי אשר התעורר כמעט – הן שפרה תקראני! . . . אלכה ואראה את פניה".

כרגע קם על רגליו, רחץ את פניו, היטיב את שערות ראשו, וישם את בגדיו עליו, ויאמר לצאת את פני הבית, – והנה הדלת נפתחה לקראתו, ואיש נושא מלתחה בא הביתה.

– הנה האדון אשר אדני מבקש! אמר נושא-המלתחה.

ובטרם הבין אחיטוב את אשר אתו, – והנה יורָב לפניו ! . . .

– השלום ? צעק אחיטוב נבהל ומשתאה.

– שלום, שלום ! – ענהו יורב בצחוק שפתים, וישב על הכסא – ראשית דבר קח נא מכל כל אשר יֵאָכֵל ומכל משקה אשר יִשָּׁתֶה ושים לפני, ואסעד את לבי, אנכי לא אדבר דברי עד אם אֹכַל ואשתה לרויה, כי רעב וצמא, עיף ויגע גם יחד הנני לעת הזאת.

אחיטוב הביט בפני יורב מאד, כמו לא יאמין למראה עיניו הפעם, כמו מאנה האמן נפש כי אמנם בא יורב הלום.

– מה תראה תביט בי ? – קרא יורב וישתרע על הכסא אשר ישב עליו – האם לא תדעני? האם לא תכירני ? . . . תנה לי לאכול, כי רעב וצמא מאד הנני עתה, הבליג לא אוכל !

– אבל, יורב ! . . . – גִּמְגֵּם אחיטוב במו פיו, וכל עצמותיו רעדו – מה מעשיך בסכות ? . . . האם קרה אסון בביתי ? . . . הה, מה שלום אבי, אשתי, ואחותי שמה בארעססא ? . . .

– שלום, שלום ! אך טוב וחסד בביתך ובבית אביך . . . אבל, אין שלום בעצמותי, אנכי אנכי הנני מת לעיניך – ברעב ובצמא, אם לא תמהר הפעם לערוך לפני שלחן, לתת אֹכל למו פי ושקוי לעצמותי, להשיב את נפשי השוקקה . . .

נדהם ומשומם עמד אחיטוב עליו, כאיש אובד עצות, כגבר אשר דרכו נסתרה; גם מליו נחבאו בפיו, גם שפתו לא היתה אתו . . . כֻּלם, אשר אין יש רוח חיים באפיו, היה מראהו, וקִצְבֵּ(ו)מִּיֵּים התנודד בתוך חדרו, פתח את דלתות מְזָוו 1) ויוציא משם מעט אכל אשר היה אתו,

1) Speise-Schrank, היהוד מן : „מְזָוֵינוּ מלאים מפיקים מזן אל זן". (תהלים קמ"ד, י"ג).

גם יין שרף גם יין הוציא, וישם את כל אלה על השלחן אשר לפני יורב בדממה, ויוסף להביט בפניו באין אמר ודברים.

יורב מלא כוסו וישת, אף נתן אל פיו מן המאכל.

– למען אשר תדע את מטרתי, למען אשר תבין לדעת את מעשי בעיר הזאת, – אמר יורב בראותו כי נפלו פני אחיטוב מאד – הנני לתת על ידיך את כח-ההרשאה אשר נתן על ידי בארעססא, קרא נא בכתב הזה, ודע את אשר לפני...

ובדברו שלח ידו אל אמתחת בגדו ממול לבו, ויוציא מקרבה גליון גדול, כפול כגליוני בית-המשפט, ויתנו על יד אחיטוב.

– קרא נא בו עד תמו, הוסיף יורב בשפה נמרצה – ואחרי סעדי את לבי נדבר דברינו, אשאלה ממך עצה, ואבקש מאתך כי תישר לפני את דרכי, כי תעמוד על ימיני וכי תנחני בעצתך בדבר הזה, אשר הוצאותיו רבות, ואשר יגעו מאד לכבודך, לכבוד אחותך, ולאשר כל בית אביך...

הדברים האחרונים האלה עוררו את אחיטוב מתרדמת רעיוניו בקרבו, ובידים רועדות לקח את הגליון מיד יורב; לבבו פחד מאד, כמו נבא לו יום רע, וכל עצמותיו הרועדות כמו תאמרנה: הכן לקראת בשורה לא-טובה המובאת לך בזה!

ובנפש חורדת פתח את כפלי הגליון הזה, – והנה הוא כתב כח-הרשאה, מאֻשר ומקֻים מאת בית הפקידות כדת המלך, ובהעיפו עיניו על החותם, וירא את שם: „יעקב בן-נתנאל חצרון מעיר סכות", – ותחשכנה עיניו, רעמו פניו, פלצות אחזה בשרו, והגליון התנועע בידיו כי רעדו...

יורב השתומם לראות כי נפלו פני אחיטוב למקרא המגלה הזאת, וכי כל עצמותיו תרעדנה לשמע דבריה.

– מדוע זה פניך זועפים? – שאל יורב ויתפלא – הן עוד זכור תזכור את דברי אשר כתבתי אליך זה כירח ימים, את מכתבי אשר בו גליתי לפניך את המסתרים אשר בבית אביך, את התקוה אשר לו לרגלי חצרון הזה, אשר אהזתיו ולא ארפנו, זכור תזכור את הדברים אשר כתבתי אז כי עוד לא אבדה תקותי ממני, כי יש לאל ידי לישר את ההדורים, ולקשר את המעדנות האלה עוד הפעם... והנה נבואתי באה! – אנכי הבאתי את חצרון עוד הפעם לבית אביך, עוד הפעם השיבותי את לב ליזא אליו, וברזלי קלקל עוד הפעם את מעשי, והביא מבוכה חדשה בבית...

ויספר לו יורב את כל אשר קרה בעיר אדעססא, את החוזה אשר

עשה להם בגן, כי שבו ויהיו נאמנים בברית שעה אחת, וכי גם את השעה הזאת לא נתן ברזלי להם, כי בא לעורר מדנים שנית . . . בא — ובין „הנאהבים" הפריד . . .

- לא לשוא אמרתי הפעם „הנאהבים" — הוסיף יורב ויאמר, בראיתו כי נאלמו שפתי שלמה וכי אין מענה בפיו — כי אמנם יאהבו . . . ליזא איהבת את חצרון אהבה רבה, גם אביך גם ראזאליא יודעים מאד את זאת; אפס כי בטרם יפריד הגט בין חצרון ואשתו . . .

— מה-זה בפיך ? צעק פתאם שלמה, והקול יוצא מעומק לבבו, כמו אשר מלת „הגט" היתה כמדקרות חרב לו.

— הלא אך לזאת באתי הנה ! הלא לדבר הזה מגמת פני בעיר הזאת ! ענהו יורב בקרת רוח.

— יורב ! . . . הגו שפתי אחיטוב, וברקים רבו עיניו.

— הנה הגדתי לך מראש כי חצרון איהב את אחיתך, את ליזא; אולם מה דמית אערוך להאהבה הזאת, — ותשיה ? מלים אין בפי לתארנה בפניך . . . הנה ראיתי אוהבים רבים, גם שמעתי שמעם, גם ברומנים גם בספורים קראתי על דברת האהבה והנאהבים, גם בבית הטיאטר רבות כאלה ראיתי, — אולם אהבה עזה כמוה לא ראיתי ולא שמעתי מעודי; הן לא נער חצרון, לא עלם רך בשנים, ואהבתו אשר יאהב את ליזא אין בעלמים משלה . . . הנה היא הלך שחוח, מעונה ומדכא, אחרי מחזה היום ההיא אשר ברזלי הביא לבית אביך את מכתבך על דבר אשתו, אילם אנכי נחמתיו, ואחזק את רוחו; אולם אחרי אשר בא ביתה אביך שנית וברזלי שב עוד הפעם לעורר מדנים, ויצא בפעם הזאת מן בית אביך לבלתי שוב עוד עד אשר יגרש את אשתו בראשונה, הנה אחרי היום ההיא גברה יד העצבת עליו מאד, מאן להתנחם, בכה בכי תמרורים, עד אשר יראתי לנפשו . . . יראתי פן יֻכֶּה בשגעון . . .

— ומה אחרית הדברים האלה ?

— ואנכי ראיתי והתבוננתי מאד — המשיך יורב את דבריו, מבלי פנות אל שאלת אחיטוב — כי גם לב ליזא איננו שלו ושקט, גם היא תהגה נכאים, גם נפשה תבכה במסתרים . . .

— אהה, ה' אלהים ! . . .

— וָאֹמַר בלבי — הן הדברים האלה, אשר אנכי הריתים אף ילדתים, אשר אמרתי אך שחוק היא, ובשחוק הזה אביא ישע ופדות לעסקי אביך אשר ילכו הלוך והסור — והנה השחוק הזה היה נהיה למחזה-תוגה, ונפשות שתים תתהלכנה קדר בלחץ האהבה הזאת, ונפשות השתים האלה קרבתי אנכי בראשונה . . . זכרתי זאת ואתאושש, ואחגור שארית

אינים, אף קרבתים הפעם בשלישית, וזה הדבר אשר עשו ונדברו יחד, לבלתי פגוע גם בכבוד ליזא: הנה הם חדשו בריתם, אף נשבעו שבועת אמון עוד הפעם; אפס כי לא יתראו פנים עד אשר יגרש חצרון את אשתו, יפטירנה בגטה, – ואך אז יקימו כל דברי הברית, וליזא תהיה לו לאשה . . .

– ואיה חצרון? הגם הוא שב אתך הנה?

– לא, הוא לא אבה לנסוע, ויתן על ידי את כח־ההרשאה הזאת, אשר ירשני לפקוח עין על עסקיו פה, לעשות סדרים בביתו, בנחלתו, ברכושו ובכל אשר לו לפי ראות עיני, אף גם זאת, להתפשר עם אשתו כי תקבל את גֵּט מידו, לשמוע את אשר תבקש ממנו, אף לדבר על לבה כי תאות להג"ש, – והיה אם חפצי זה יצליח בידי, יבוא הוא הנה ויגרשנה . . .

ואחיטוב שומע, – ולבבו כהולם פעם!

הן הוא עמד הכן ללכת ביתה ר' ירוחם – הבית אשר גם שרה אשת חצרון תשכון עתה בו – לראות את פני שפרה. אשר זה ימים שנים לא ראה את פניה, עקב המלחמה הכבדה אשר בלבבו, ונפשו תהמה עליו, תהגה נכאים, אף כליותיו ייסרוהו למשפט על האהבה אשר יאהב הוא, – והנה פתאם שמעה אזנו את דברי יורב, את מעשהו בזה כי נצב לדון את שרה ואת ירוחם, כי יוסיף לסבך את הדברים, יוסיף להגדיל את המהומה, להגדיל את המדורה, ולהצית אש לא־נפח בכל העיר הקטנה הזאת . . .

„ואני אנה אני בא? – חשב אחיטוב בנפשו ההומיה – איך אשא פני, ואיככה אוכל ואביט בפני ירוחם, בפני אשתו, ובפני שפרה? . . . איככה אוכל ואראה את האסון החדש אשר יביא יורב הפעם לביתם, ואיפה אמצא מלים לענות להם ולדבר דבר באזניהם? . . . הן כחוטא ופושע אהיה הפעם בעיניהם, כמפריע שלום ביתם, וכאיש העומד על דמם . . ."

– מה זה העמיק מחשבה? שאלהו יורב, מבלי אשר ידע את אשר בנפש אחיטוב כעת.

– אהה, יורב! גדול כים שברי! . . .

– מה זה?

– שתים אני נוטל עליך! – אמר אחיטוב אחרי רגעים אחדים, אשר ישב תפוש מאד בשרעפיו – ראשית דבר: בקש לך בית מעון אחר לשבת בו, כי לא נוכל לשבת יחדו בבית אחד . . . ועוד גם זאת: חלילה לך להזכיר את שם אבי ושם אחותי בבית ר' ירוחם חותן הצרון,

או באזני האנשים אשר בעיר הזאת, כי בנפשי הוא ! . . . אַל נא ידע איש או אשה בסבות כי אהובת חצרון היא אחותי, או כי היא נודעה גם לי, – כי באלה תביא עלי שואה . . .

את הדברים האלה אמר אחיטוב בקול רועד מאד, בקול איש העומד לפני שופטיו, אחרי אשר נגלה עונו.

יורב לא הסיר עין ממנו, חידה סתומה היו דברי אחיטוב אליו בפעם הזאת, – וגם עור מצחו קֻמָּט.

– שמע נא, אחיטוב, – אמר יורב אחרי חשבו מחשבות גם היא – הן עוד דברים אחרים לי, דברים אשר שָׂם אביך בפי, כי גם במלאכותו אני בא הנה...

– במלאכות אבי ?

– אמנם כן, והדברים האלה יגעו אך בך . . .

אחיטוב שָׂם עיניו מאד על פני המדבר אליו.

– הגד בשפה ברורה את אשר בפיך עוד ! . . . אשמעה ואדע מה עוד יעשה ה׳ בי . . .

– הן אתה במכתבך הדאבת את לב אביך מאד, דברת דברים זרים באזניו, דברי מסתרים, ודבריך העידו בך כי המסתרים האלה כחצים שנונים המה לך, כי יפצעו את לבבך ויעכרו את רוחך, ואביך הנני דואג לך מאד, וכל דבריך במכתבך האחרון להפיג צערו, להשקיט לבבו ולהניח דעתו, לא עשו פרי, – היא יפחד פחד, גור יגור מפני הדברים אשר באוך בזה . . . ולולי עסקיו הסבוכים בעת מאד, ולולי ירא לצאת עתה את פני העיר פן יאמרו כי בורח הוא, – כי עתה נסע כבר לביא סביתה, למען דעת את אשר אתך . . . ועתה, הנה גם אנכי שומע מפיך דברים זרים, ועל כן טרם אעשה דבר, טרם אצא לראות את פני האנשים, הנני משביעך בשם ידידותנו ובשם אביך כי תגלה הפעם לפני את כל לבבך, כי תודיעני את כל אשר אתך, לא תכחד ממני דבר !

– אהה, יורב ! ואנכי הנני אוהב גם אני ! הנני אוהב, אהבה נצחת, את גיסת חצרון הזה, את בת ירוחם חותנו . . .

ובשפתים דולקות ספר באזניו את דבר אהבתי. גלה לפניו את כל לבו, את האהבה ואת הוחם, את דבשה ואת עוקצה, את נעימותיה ואת רעלה . . . והנה גם את הגית רוחו על דבר חיי היהודים אשר ראה בזה, את הגיון לבו ואת המית נפשו לא כחד ממנו, לא היה דבר אשר לא ספרו לו שפתיו, מן בית ר׳ ירוחם ובנותיו ונכדיו, עד בית האמן אשר אכל בו ביום השבת הזה ובניו . . .

ויורב שמע את הדברים האלה באזנים קשובות, עד אשר תם שלמה לדבר, לא הפריעו מאימה, אף לא נכנס בדבריו.

בנתי לרעיך! – ענה לו יורב בשפה רפה וברוח קרה, אחרי אשר כלה אחיטוב לדבר באיש לבבו – הנה אין יוצא מדרך הטבע בדבר הזה, ואָבינו עד מאד, – הן חסר ענג ושעשועים, אשר הָרגלת באלה מימי נעוריך, הנך בעיר הזאת, נפשך תתאו להוללות מעט, אחרי העבודה אשר תעבוד כל היום, – ותהי האהבה שעשועיך, ונערה בתולה בתענוגיך, ותשבע רצון באלה, ותשתעשע בגיסת חצרון, ותתענג על שלום הבית בעיר הזאת...

–„הוללות, ענג, שעשועים" תקרא לאלה! נהם אחיטוב ומפיו בערו גחלים.

– ידעתי כי עתה היה בך יד הדמיון לחזק את שעשועיך אלה, ובדמיונך הנך בונה עולמות במרום האויר... אילם כמעט תשובנה רגליך לעיר אדעססא, ושעשועים טובים מאלה יקחו לבך והיה תהיה את אשר היית, ולבך ישוב לך...

– את לבי לא בחנת עוד! ענהו אחיטוב קשות.

– האם באמת ותמים תאמר לעזוב את אדעססא ולהמירה בסבות? – הנה יבואו ימי החרף, כל מלאכת עבודה לא תִמָצא לך, והלילות ארוכים מאד, וחשך ואפלה על שמי העיר הקטנה, ורפש וטיט, אי שלג רב, על פני אדמתה, ובית משחק אין, ונשף-חשק לא תמצא, – וגהקת ופהקת ואין נחת... או אז תזכור את אדעססא, המלאה לה חיים וענג, ונפשך תתאו מאד לשוב עדיה! – או אולי תלך אז ביתה המדרש לשמיע ספורי החסידים, ומעשי נפלאות רבייהם, ולשתות יין-שרף עמהם?... הן אנכי לרגלי משפטים שונים נסיתי בכמו אלה פעמים אין-מספר, הייתי בערי המדינה לרוב, אף זאת העיר סבות לא מזרה היא לי: בחרף העבר הייתי פה שתי פעמים – לרגלי משפטים אחדים – ואקלל את יומי, ואאיר את המשפט ואת משברתו גם יחד... או אולי תתענג אז על „החסידה" אשר תביא בית? – לעגה לך, אחיטוב!...

אחיטוב הֻכָּה בתמהון, הן מלים אין בפיו להשיבו דברים, הדברים הפשוטים אשר השמיע יורב לעת כזאת, השחוק והלעג אשר בפיו והלצון אשר חמד לו, לא יגעו ברגשי הלב עד מה; אולם הרגש אך רגש הוא, ושפת אחיטוב דלה היא מאד, למען אשר תוכל להשיב אותו דבר, – ויאנח אחיטוב מרה.

– אתה לא תדע את אשר בלבי, וגם אנכי לא אוכל הגד כזאת

באזניך, יורב ידידי! ענהו אחיטוב וינד במו ראשו — בלצון אשר תחת לשנך לא תהפוך לבי בקרבי, ובהתלים אשר עמדך לא תשנה את נפשי, רגשותי לא ינוחו, — ואיך אשקט אנכי?...

— נעזוב נא עתה לדבר במעשי־נערות האלה — ענהו יורב בקרת רוחו — נשובה נא להדברים אשר הביאוני הנה, ואשר גם אשר אביך ואחותך...

— אבל איככה איכל אנכי לעשות בזה דבר?

— אתה כידיד בית אביה תוכל לעשות הרבה מאד...

והנה הדלת נפתחה ובנימין בא הביתה. הן הוא לא ידע כי יורב בא הנה, ויבוא ללמד את אחיטוב את שעוריו כדבר יום ביומו, וכאשר הסכין לעשות בימים האחרונים מאד.

יורב נתן בו עיניו.

— מי הוא זה? שאל בדממה.

— אין עתותי הפעם בידי — אמר אחיטוב לבנימין הבא — כי אורח בביתי לעת הזאת.

בנימין ברך את היושבים וישב על עקביו.

— מי הוא זה? שאל יורב שנית אחרי צאת בנימין.

בדברים קצרים ספר אחיטוב ליורב את מעשי בנימין הזה, את הרדיפות אשר „החסידים" רודפים אותו, את דבר הספר הרוססי אשר מצאו בידו בימי החג, ואת קנאת־הדת אשר בעיר הזאת...

— והאנשים האלה מצאו חן בעיניך!? הוסיף יורב להתל בו.

ולבב אחיטוב המה עוד. הן מחזה פני בנימין בשעה הזאת הזכירו גם את מחזה היום הראשון לחג השבועות — אשר כחד מאת יורב, כי גם את שמי בזו החסידים אז — הזכירו גם את דברי בנימין אליו בפעם בפעם, ינוספו גם הם על דברי יורב בעת הזאת, ויעכרו את נפשו, וירגיזו את מחשבותיו, וירעישו עשתנותיו, ויתגעשו מאד...

לג

דִין וּדְבָרִים.

ועיר סכות הומיה עוד. חדש אחרי חֹדש בוא יבוא — חדשים לבקרים!... בטרם ראשונות נשכחו, וחדשות נצמחו!...

„יורב!" — מה נורא השם הזה עתה בעיר הסכות! אין זה כי אם

מפריד אלוף, מעורר מדינים, מביא שנאה, מרבה קטטה, – ובין איש ואשתו יאמר להפריד! . . .

גם לגנב כי יגנוב ימצא היהודי זכות, גם להכיר כי יתפקר יִשא פנים, גם חטאת כל חוטא יסלח ברבות הימים, – אך לא לאיש מטיל קנאה ושנאה בין איש לאשתו! . . .

ופי שנים ברעת יורב:

– עתה נודע הדבר! – אמר איש אחד העומד בתוך להקת אנשים ברחוב העיר: – יורב חפץ לקחת את כסף יעקב בערמה, ויט את לבו לזנות אל בנות אדעססא, למען אשר תסיתהו לעשות ככל אשר יאמר „המרצח" הזה . . .

– הלא כן דבר שלמה המלך בחכמתו: „כי בעד אשה זונה עד ככר לחם" . . . ומה זה תתפלאו?

– אולם השכחת את תמת לב יעקב?

– והנה גם הוא נפל בפח!

ואמנם הקול הזה יצא בכל העיר לאמר. כי אנשים זרים – ויורב בראשם – אשר יאמרו לגזול את הון חצרון בערמה סביהו גם סבבוהו, ויקחו למו אשה זונה ומנאפת, ויאמרו לה: „היי נא אַתְּ לנו לפח, וגורלך תפילי בתיבנו" . . . ויבזו את יורב מאד, אין איש דובר לשלום לו, ואין עונה אותו דבר.

ובבית ר' ירוחם גדל המספד על אחת שבע.

ר' ירוחם שלח איש עתי לבית „הרבי", ומכתב שני מאֻשר ומקֻים מאת הרב לאבי ר' נתנאל בו ילנא, והוא ואשתו וגם שרה ושפרה דברו מאד על לב אחיטיב כי יחוש הוא לעזרתם, בכו ויתחננו אליו כי ידרוש מאת יורב אשר אתו בבית לדעת את אשר נעשה עם יעקב בפרט, מי היא „הזונה ונצורת לב" אשר לקחה את לבו, ואולי יקח יורב זה כסף כפורים מאתם, למען אשר יסיר את לב יעקב מעל „הזונה" ההיא, וישיב את לבו לאשת נעוריו, וילך וישוב לביתו . . .

– הן יורב אך לכסף ישים עינו, לחש ר' ירוחם דבריו באזני אחיטוב: – ותהת אשר ישתכר כספו באסור, ויביא אסון על ביתי, על ראש בתי ובניה, וקללתנו על ראשו תחלנה, – תחת זאת נִתֵּן אנחנו לו כסף ככל אשר ידרוש בהתר, ואת שמו נברך ונהלל שבע ביום . . .

ואחיטוב שומע את הדברים האלה, ונפשו התפלצה.

הן אמנם שמע יורב בקילו, ולא גלה את סודו, כי הבתולה אשר לקחה את לב יעקב, היא אחת שלמה אחיטוב הזה, אולם הוא מאן לבקש לו בית מעון אחר.

הלא בין כה וכה יודעים כל אנשי העיר הזאת, כי נדע איש את אחיו, – אמר לו אז יורב: – בין כה וכה הלא נתראה פנים בכל עת ובכל שעה, ומה בצע כי אשכון בבית איש אחר? . . .

והנה אחיטוב שמע חרפת אחותו – ושפתיו נאלמו, שומע דברים אשר כחצים שנונים יפלחו כליותיו – ואין עונה . . .

והנה גם יורב ידבר דברים קשים באזניו, גם הוא יוכיח דרכו על פניו, לאמר:

– כבוד אביך יאֻשרו בימי זקניו, וכבוד אחותך הבתולה, דורשים ממך בחוקה כי תעזוב דברי הבל אשר בלבך – לא עוד ילד קטן הנך – ותעמוד על ימיני! . . . אַל נא תדמה בנפשך כי רוח והצלה יעמיד לאביך ממקום אחר, כי אם לא נחוש נמהר מעשינו, אם לא נאזור שארית אונים לכלות את אשר החלותי לעשות, – כי אז יאבד אביך בעניו, ביתו ימכר בפומביה, הנושים בו יקחו את כל אשר לו, יציגוהו ערום, וגם את לחמו לא ימצא בימי זקנתו האלה . . . ומה התקוה אשר לליזא בעת ההיא? – הן אז גם ברזולי יָרֹק ירק בפניה, גם הוא מאן ימאן בה, וכל אנשי עיר ארעסבא יודעים עד מאד כי הצרין היה לה לחתן בפני אנשים רבים . . . שלמה! אם רגש אחד חי בקרבך, אם לבך לא עוד היה לאבן, ואם אֹשר אביך וכבוד אחותך קרובים ללבך, זאת עשה איפוא: הנה נא ידעתי כי דבריך נשמעים בבית ירוחם, נסה נא כחך, ואולי ישמעו לך . . .

דמעות עינים היו למענה לאלה הדברים.

– והנה נפשך יודעת מאד כי אנכי הנני זר ומוזר לכם, וגם לא לכסף אישים פני בדבר הזה; הוסיף יורב ויאמר בראותו כי דבריו פעלו על לב אחיטוב: – הן אודה בפה מלא כי לו ידעתי מראש כי סבסוכים כאלה יבואו לרגלי הדבר הזה, לו ידעתי כי מחזות מהרידות נפש כמיהם יהיו סוף האהבה, אשר עוררתי על ידה, – כי אז אולי לא החלותי לעשות; אפס כי עתה, עתה עת אהבה טהורה וישרה, אהבה עזה כמות, באה ותשם קן לה בלבב הצרין, עתה כי אדע עד מאד כי הצרון לא ישיב הנה בין כה וכה; עתה כי גדולה עוד השנאה, אשר ישנא את אשתו, מהאהבה אשר יאהב את ליזא, עתה באשר גם כבוד אביך גם כביד ליזא תלוים באהבה הזאת, – עתה אמרתי: עת לעשות! . . . ועתה אתה אומר אלי, כי לא יכונו דרכי, אתה הבן לאב הזקן האובד, אתה האח לאחות אמללה, אתה אשר בידך טובת אביך ואחותך, אתה אשר לך עיני אב זקן ועיני אחות בתולה נשואות לחלצם מן המצר, –

אתה שגה הנך באולת, בשעשועים, בענג ורך, תעמוד מרחיק, ותשים ידיך בצלחת ועוד מעט ונתת ידיך לעריהם, עד מעט ותעמוד לשטן להם, ולפני רגליהם תתן מכשל...

– רב!... הרף!... – צעק אחיטוב ודמעותיו פרצו מעיניו כנחל נובע – הה, לבי!... הה, נפשי!...

– בדמעותיך לא תושיע לא לאביך הזקן, גם לא לאחותך התמה! לא למען הוציא דמעות מעיניך דברתי דברי עד הנה! לא למען ראות בביך פציתי פה הפעם!... הבכי והדמעות נועדו לילדים קטנים, אשר אין כחם רק באלה!...

– ובמה כחי גדול?

– לך לך לבית ירוחם, דבר על לבו, על לב אשתו ועל לב שרה בתם, הבינם דעת כי אין טוב גם להם בלתי לשמוע בקולי, הגד נא למו כי אנכי לא אשא עיני אל כסף יעקב חצרון, אינני דורש כספם, ואינני דורש גם רעתם... הן כח הרשאה בידי, הנה הרשיתי לעשות ברכוש הצרון כאשר עם לבבי; – אפס כי בשלום חפצתי ודברי ריבות שנאה נפשי, ולשלום באתי גם הנה, והיה אם „שלום" יענו גם המה לי, ונדע בינינו מה טוב גם לחצרון גם לשרה אשתו; הגד נא למו בשפה ברורה כי אם יקשו את ערפם לבלתי שמוע לי, אז יאלצוני המה כי אעשה הפעם להם רעה כרשיון הצרין אשר בידי... לא אשא את פניהם, כי מצות חצרון עלי חזקה להכביד אכפי עליהם ולהראותם קשה... לא כן אם יתנו לי יד גם המה, כי אז היטיב איטיב עם שרה ככל אשר לאל ידי לעשות...

אחיטוב חשב מחשבות רגעים אחדים, ולא ענה דבר.

– ואם מאן תמאן גם אתה לשמוע בקולי הפעם – הוסיף יורב וקולו הולך וחזק – אם גם אתה תמרה את פי לבלתי שמוע אלי ולבלתי תת לי יד, אם שעשועיך אלה, אשר תשתעשע נפשך במו, יקרים לך מכל כבוד בית אביך ואשרו, אם אתה תתן יתר שאת להאולת אשר לקחה את לבך על הצלת כבוד אחותך, ועל הצלחת אביך בימי זקוניו, – הנה אחרי כל אלה, אעשה אנכי ככל אשר יהיה לאל ידי; אולם אם מעשי לא יצלחו, ודברי וכל מחשבותי ישובו ריקם, אם ריקם אשובה אנכי מעיר הזאת, והיה באחרית הימים, וריקם ישוב גם אביך מביתו, מנחלתו ומכל אשר לו, וריקם תשוב גם ליזא מחצרון, מברזלי ומכל העלמים אשר ידרשו לה עתה מאד, ריקם ישובו גם שניהם, מבלי אשר יהיה בידם אף שקל כסף אחד לכלכל את נפשם, מבלי אשר ימצאו גם בית מעון למושב למו, ובאחד מפנות ביתך ישבו גם שניהם לחבות

ללהם חסד, אשר תתן אתה למו . . . ישבו ויצפו לשלחנך, ויהיו מגרי חדריך . . . ואם יחם אז לבך בקרבך למראה פניהם, אם ישתוננו אז כליותיך ויתחמץ לבבך, – וזכרת כי אתה היית בעוכרם, וכי האולת הקשורה בלבך בססבות העיר שדדה מנוחתם ותביא להם את אסונם . . .

ולב אחיטוב קָער מאד מאד בקרבו לשמע הדברים האלה, אשר קדחה בנפשו, וכל מחשביתיו התבלעו.

– אקימה ואלכה! אמר בקיל רועד מאד – וה' יהיה עם פי ויורני את אשר אדבר . . . אולי אצלח? . . .

– לך בכחך זה, והושעת את אביך ואת אחותך! . . .

ואחיטוב עזב את חדרו בנפש הומיה מאד. הן גם מבלעדי יורב ודברי ריבותיו לא נח ולא שקט רוחו בקרבו, הן היתה בו יד הנִחַם לְהָמוֹת את כל מחשבותיו, להיליך שולל את כל רגשותיו, ולשים לבו כמרקחה, – ועתה באו דברי יורב ויוסיפו מהומה להמיִתו . . .

„הנה אנכי הולך לבית ר' ירוחם – חשב אחיטוב בלבבו בצאתו לרחוב העיר – יורב צדק במשפטי פיו כי כביד אבי ואחיתי דורש זאת ממני . . . אולם מה הדבר אשר אדבר באזניהם? איפה אמצא מלים לכלכל דברי? – הן לא אוכל ואדבר באזניהם דברים מפֹרשים בכל אשר יָּשׂם יורב בפי, לא אוכל להגיד למו בפה מלא כי ילבו ויתרפסו וידהבו את יורב, כי יָאשו מחצרין, וכי יאותו כי יגרש את שרה בתם . . . ומדוע לא אוכל לעשות כדבר הזה? – הן המה לא ידעו כי ליזא אחיתי היא אהובתו, כי בית אבי הוא הבית אשר יאמר לבנות באדעססא . . . מה נואל זה חצרין האיש, ומה-נלוזים דרכיו! את אשתו התמה יעזוב, את הנפש אשר באמונת אמן קשורה בו, את חייו השוקטים והשלוים, את כל אלה יעזוב, ללכת ולנוע על אחת מבנות אדעססא, בנות אין אמן בהן . . . את שרה אשתי יאמר להחליף ולהמר – בליזא אחותי . . . אחותי, אמנם כן, אחות היא לי ליזא, ולא לי לדבר בה סרה, לא לי להגיד כי לא ישרה נפשה בה . . . אפס כי מאד נפשי יודעת כי את השלום והשלוה אשר עזב הצרון בזה, לא ימצא באדעססא; כי אשה נאמנה כשרה לא תהיה גם אחותי . . . אולם הלא זר הנהו חצרון לי, וליזא היא אחותי, ולרגלי אהבתו תבוא תשועה גם לאבי . . . והנה גם באהבתי לא אמעל עתה מעל, גם שפרה לא תדע את היחס הזה, וגם היא וגם אבותיה וגם שרה ידמו בנפשם כי רק לטובתם אדרוש, וכי בכל לבבי אדבר את הדברים האלה, אשר אשמיע באזניהם . . .“

הרעיון האחרון הזה הקל ממנו את על מחשבותיו מעט, נפח רוח גבירה באפיו, הרחיב גם צעדיו, ובאמץ-לבב פתח אחיטוב הפעם את דלת בית ר' ירוחם ויבוא בו.

ומה נבהלה נפשו למחזה אשר ראו עיניו בבית הזה ברגעים האלה! מחזה אשר שב ויזכירו את דבריו הראשונים עם שפרה, מחזה כמחזה אשר לקח את לבו בפעם הראשונה.

אין איש בבית עתה. ר' ירוחם, לאה, שרה בתם וגם תמר גיסתה כלם הלכו לבית יעקב הצרון, לקחת משם את הכסף, את הבגדים, את כלי הכסף והזהב, ואת כל אשר מחיר רב לו, להביאם ביתה ר ירוחם, להצפינם שמה, למען אשר לא ישלט במו יורב.

ושפרה היא האחת אשר נשארה בבית הזה; יושבת היא יחידה וגלמודה בחדר הראשון, והנה גם הפעם כתנת בד לבן תנוח בחיקה, גם הפעם מחט וחוטים בידיה, גם הפעם תתראה כמו תתפר בכתנת הזאת, ועינה ולבה בספר הרוססי אשר לפניה.. . המחזה הזה הזכיר את אחיטוב את היום אשר ראה כאלה בראשונה, שב ויזכירהו את הגות לבו ביום ההוא, ואהבתו התחזקה בלבבו מאד מאד למראֶהָ עתה.

שפרה לא הסתירה הפעם את ספרה אשר בידה, לא אחזה בבד ובמחט, וגם הספר נשמט מידיה ויפול פתוח בחיקה, ותישר להביט בפני אחיטוב הבא.

– האם אין אביך בביתו, והאם גם אמך גם שרה אינן? – שאל אחיטוב אחרי דרשו לשלומה.

– אין איש בבית עתה – ענתה לו שפרה ולא סרה עין ממנו – ואל השעה הזאת התפללתי, אל השעה אשר איכל לדבר דברי באזניך באין שומע, אל השעה אשר אוכל לשמוע גם דבריך אלי באין ראות... אבותי, שרה וגם תמר – אשר היתה לי לעוינת, ואשר תביט אחרי כל צעדי – הלכו מזה, ולא עד מהרה ישיבו... הה, אחיטוב! מיום אשר באה תמר בביתנו, באו גם ריב ומדון בבית הזה, ויבוא גם חשד בלב אבותי, והחשד הזה התחזק עוד בהגלות מסתרי בנימין אז ביום חג השבועות, החשד הזה הציאך גם אותך מביתנו, והחשד הזה ישים מועקה רבה במתני... הה, שלמה! לו ידעת את אשר בלבבי, לו בנת לרעי מאז יצאת לשכון בקצה העיר... אולם הן גם פניך שֻׁנו מאד, הן גם שמחת לבך ועליצות רוחך אין אתך למן היום ההוא, למן היום אשר דברי המכתבים הביאו מהומה ומבוכה בבית הזה...

אחיטוב ראה כי האדימו פניה מאד מדי דברה, שמע כי תדרוש ממנו עתה התגלות לב, כי יוציא את כל רוחו לפניה הפעם, ותתפעם

רוחו מאד, ומבוכת נפשו הגדילה, וידום שלמה, לא ענה לה דבר, ורק האנח לרגעים בשברון מתנים.

– הן אנחותיך אלה יעכרו את נפשי מאד – הוסיפה שפרה אחרי ראותה כי החריש אחיטוב – אנא, גלה נא את לבבך לפני, הגד נא לי בשפה ברורה: מה היא העצב השוכן על פניך? מה היא סבת היגון אשר קונן בסתרי לבבך?...

– הה, שפרה! ולבבי נגוע מאד.., אהבתיך – ואת רחוקה ממני! והנה באו גם מעשי יעקב אשר באדעססא, ויוסיפו הוה להות נפשי...

גם שפרה נאנחה.

– והנה יורב ישכון הפעם בחדרי, ותמיד כל היום אשמע מפיו דברים קשים, דברים כמדקרות חרב... – הוסיף אחיטוב בכל לבבו – הן הוא יאמר להלחם באביך ובישרה ביד חזקה, יאמר לקחת מידם את כל אשר להצרין, בכח הרישאה אשר בידו, יתפאר לעשות ככל חפץ לבבו...

– צרת נפש שרה נגעה אמנם עד נפשי – ענתה לו שפרה ותאנח מרה – אפס כי צרות נפשי גדלו על אחת שבע!... הן האסון אשר קרה אותה, השוד והשבר אשר באו לה, כל אלה גלוים וידועים הם, גם אבינו גם אמנו גם כל אוהבנו בעיר יחישו לעזרתה, ידברו על לבה, ינחמוה מעצבונה, אף יתנו ידם לה להושיעה בכל אשר לאל ידם... ואנכי – במסתרים תבכה נפשי, לא אשא את הות לבבי על שפתי, ואיש לא ידע בכל צרת נפשי, עין איש לא יראה את דמעותי, ואין אזן אשר ישמע את אנחותי... ובאשר לא אוכל עוד הצפינן, כאשר למרות חפצי תפרצנה עלי פרץ, ואמי תשאל את פי ברחמים גדולים, לאמר: „מה את בוכה? בתי!“ אז תאלמנה שפתי ולשוני אין אתי, אז אבקש לי דברי שקר ומרמה, למען אשר לא ידעו דברי האמת...

חם לב אחיטוב בקרבו לשמע דבריה אלה, אך גם הוא לא מצא מלים לנחמה מיגונה זה.

– והנה כל עוד ראיתי את פניך העליזים, כל עוד שמעתי את קולך הערב – קול מבשר אהבה, כל עוד היית אתי בבית ותשמחני בדבריך, היית את נחמתי בעניי – הוסיפה שפרה בדברים חוצבים להבות אש – אולם למן היום אשר גם אתה קדר תהליך וגם לפני לא תגלה את לבך, למן היום אשר גם אתה הנך כמסתיר פנים ממני, רבית בעצבון ותחשך את שפתיך אתי, לא תענה לי על שאלתי זה כמה, ותשובותיך תשארנה מעל, הימם תשב בבואך לפני, והגה לא יצא מפיך, – למן היום ההוא השברתי עד מאד, משנה שברון השבר לבי, ולדמעת עיני

ולאנחות לבבי אין קץ . . . אחיטוב ! הנה הננו עתה לבדנו בבית, אין איש אתנו, וכל זר לא יקרב אלינו, גלה נא לנו הפעם את אשר בלבבך ! ספר נא באזני את אשר נהיה אתך למן היום ההוא ! . . .

אחיטוב השפיל להביט, ולא ענה גם הפעם דבר.

– אם יקרה נפשי בעיניך, אם אמנם תאהבני גם אתה כאשר אמרת לי במו פיך – הוסיפה שפרה ועיניה זלגו דמעות – אם במנוחת לבבי חפצה נפשך, ודמעות עיני כי תחדלנה תתאוה גם אתה, הנה בפיך הפעם כל אלה ! . . . פתח פיך אתי, הגד נא לי את כל אשר בחבך, אל תסתיר דבר ! . . . הנני נכונה לשמוע גם דבר מר, גם דבר כל אסון . . . הן אין רעה אשר תֵמר לי כהדומיה הזאת השוכנת על פיך, אין אסון אשר יגדל מאשר תסתיר מחשבותיך ממני ותחשיך את דבריך במו פיך ! . . . אנא, אחיטוב, פתח נא פיך, וישיבו דבריך את נפשי ! דבר נא בשפה ברורה, ואדע מה אמללה אני ! . . .

ותבך שפרה בנפש מרה, ואחיטוב יושב על ידה ולהמית נפשו אין חקר ! . . . כמעט אשר כרע על ברכיו לפניה, ומלתו על לשונו, לאמר לה : „אַל לך, שפרה, להגות באהבתי – כי נוכל ואיש תככים אנכי ! . . . אַל לך, לדרוש אחרי סתרי לבבי, כי נחשים ועקרבים ישכנו בקרבי ! . . . אַל לך לבקש את אהבתי, כי רעה משנה תביא לך ! . . . אַל לך לדרוש ולדעת את סבת עצבי ורגזי, – כי בידעך את אלה תדעי דברים אֲיֻמִים מאד : תדעי כי א ש ה ו א ח ו ת לי, אשה – אשר קדשתיה כדת, ואשר תדרוש במשפט ובצדק את כל לבבי, אשר גם היא תצעק מרה, תבכה ותריד בשיחה אם אהבתי לך תִוָדע לה . . . ולי גם א ח ו ת אשר הסירה את לב יעקב מעל אחותך, אשר הביאה שואה על בית אביך, ואשר על פי דבריה בא יורב הנה בבח הרשאה מאת הצרון . . .״ כדברים האלה היו שומים בפי אחיטוב לעת כזאת, כדברים האלה חשב בנפשו להגיד באזני שפרה, – אפס כי אך ראה ראה את פניה, אך הביט בעיניה המלאות אהבה ודמע גם יחד, וכל מחשבותיו כעב עפו, נגוזו ועברו . . . הוא אמנם נפל על ברכיו לפניה, אך מלים אחרות בפיו :

– אהבתיך, שפרה ! בכל לבבי ונפשי ! – אמר לה באחזו בכף ידה וישקה למו פיו – ואהבתי זאת תשים מועקה בנפשי ! . . . הן ראיתי בנפיל בנימין בידי הקנאים גרי עיר הזאת, ראיתי את הוללות „החסידים״ ואת משפטי פיהם, ואדע עד מאד כי לא יתנך אביך ללכת אחרי, ואתעצב אל לבי . . . והנה גיסך יעקב הלך לאדעססא, ויעזוב את שרה ויפת לבו אחרי בתולה . . . ויביא שערורה בבית הזה, – וגם זאת יועיל להתנו,

יועיל להרחיק אותי מעל בית אביך, ואיך אשמח ופני יהיו אתי? איככה לא תשכון תוגה על עפעפי, אם אהבתי בֹערת כאש שלהבת בלבבי, ותשועה רחקה ממני? . . .

ואור שמחה נגה על עפעפי שפרה, ותקים את אחיטוב מכרוע על ברכיו, ובשפה רכה ונעימה אמרה:

– עתה ידעתי כי תאהבני, יכי לא שגיתי באהבתך גם אנכי! . . . אַל נא תתעצב עד מאד, לי עצה ותושיה, לקחת גם את לבב אבותי . . . ולולא מעשי יעקב שהיה למי בעת הזאת, לולא הימה רוחם עתה ונפשם עליהם תאבל, כי אז השמעתיך כבר את דבר העצה אשר בחבי . . . אולם לא עת-דברים עמהם בימים האלה, – אתה לך בדרכך אשר בחרת בו, היא דרך טובה, דרך המובלת לאשרנו . . . אבותי שמעו כי הלכת לאבול ביום השבת לבית האיש, וישמחו בלבבם . . . ואם ל ב ב נ ו שלם אתנו, אם אהבתנו גדלה בלב שנינו, אז נקוה ונוכל . . .

את דבריה האחרונים אמרה שפרה בגילת רנן, ופניה צהלו מאד, החן והתֹם שבו להאיר את עיניה, שבו לכלול יפיה, ותשב ותהי כלילת יופי.

אחיטוב לא סר עין ממנה, ופניו צהלו גם הם, ברגעים האלה שכח את דברי יורב, שכח את מלאכותו; שכח את אדעססא וישכח גם תבל ומלואה . . .

– שמחתִני, אילותי, בדבריך אלה, – אמר אליה בהמון עליצותיו – רוח חיים חדשים הפחת באפי, – ואחיה עוד! . . .

– גם אתה החייתני בדבריך! – ענתה לו שפרה באהבה גלויה – החייתני באהבתך! . . .

רגע קטן הביטו בפניהם הנאהבים האלה, – והנה חבקו יחד בזרעותיהם, ועתרת נשיקות על שפתותיהם . . .

– עתה שמע נא אהובי לקולי, – אמרה שפרה אחרי רגעים אחדים – הן הנני לבדי בבית הזה, והיה כאשר ישובו אבותי הנה, ומצאוך בזה, והבאתי עלי דבה; על כן אמרתי: לך לך הפעם לביתך, אַל יודע לאיש כי היית עתה בביתנו, ושוב תשוב הנה לעת הערב . . .

גם לקול הזה שמע אחיטוב, ואחרי אשר שבו וישקו איש למשנהו, – יצא אחיטוב מאת פני שפרה.

צעדים אחדים הלך לבטח דרכו, אך פתאם הבהילוהו רעיוניו, וכמו אשר שבו את דרכו בסירים . . .

„הנה אמרתי לתקן, וקלקלתי עוד! הנה אחיטוב מחשבה אשר הכתה את לבבו לרסיסים, – הנה אמרתי כי אציל את שפרה מפח

יוקשים אשר טמנתי לרגליה, ופרשתי רשת חדשה! . . . לא טוב המעשה אשר עשיתי בפעם הזאת! . . . ומה הדבר אשר אגיד הפעם ליורב? – הן הוא יחכה למענה פי, הוא הלא ידמה בנפשו כי אנכי דברתי שמה על לב ירוחם, אשתו ובתם, ככל הדברים אשר שָׂם בפי, – ואנכי? אנכי הגיתי אהבה, אשר „הוללות וסכלות" יקרא יורב לה, „שעשועים" יכנה את אהבתי! . . . אך, לא! האהבה הזאת הכתה שרש עמוק עמוק בבתר לבבי, האהבה הזאת טהורה היא! שפרה היא חית רוחי ונשמת אפי, היא הֶגֶה נפשי, היא לבי! . . . והאהבה הזאת תאיר גם את פני שפרה, גם היא תאהבני כנפשה, גם היא תאהבני בכל לבבה . . . אילם האצדק אנכי באהבה הזאת? האם לא היספתי חטא ופשע היום הזה? האם לא ישיבו כליותי ליסרני שבע על המעל אשר מעלתי היום בלב עלמה ישרה ותמימה?" . . .

ורעיוניו התגעשו מאד, ולבבו כהולם פעם.

– שערורה! קרא כל איש ישראל יושב סכית, – אחרי עבור ימים שלשה ומלאכות יורב נודעה בכל העיר – מי שמע כזאת? מי ראה כאלה? היתן איש לאיש זר למשול בכל אשר לו, – גם באשתו ובניו? . . . היעזוב איש את כל רכושו ואת כל קניניו, וישים אדון אחר למו? האם גם באשתו ימעול מעל ואת בניו לא ירחם? . . .

– שערורה! – קראו כל אנשי בית ר' ירוחם ויאנחו מרה – מי יגיד לנו פשר דבר? מי ילך אדעססא ויראה בעיניו וישמע באזניו את אשר נעשה עם יעקב, וישוב ויגד לנו? האם בינתו הסתתרה? האם עד כה הונה לבבו? . . . או אולי כשפים נעשו לו שמה, מכשפה היא הבתולה אשר לקחה את לבו בתזנוניה . . .

– שערורה! – קרא אחיטוב בלכתו בחדרו אחת הנה ואחת הנה – שמה ושערורה בלבבי! הנני מכיר את חטאי – ואחטא עוד! . . . הנני יודע את עותתי – ויום יום אגדיל את המעוות! . . . הנני יודע כי דרכי כמשוכת הדק – ואוסיף ללכת בה! . . . הה! מי יאיר לי נתיבות אלה? מי יוציאני מאפלה הזאת? מי יורה לי דעה במעשים הנעשים לנגד עיני עתה, ומי ישקיט את המית לבבי הסוער מאד מאד? . . .

– שערורה! – קרא גם יורב בשובו מן בית המשפט – זה לי הפעם הראשונה אשר השופטים לא ישימו לב לכתב מאֻשר ומקֻים, ויטו אזן לדבת ההמון ולאמרי פי הנשפטים! . . .

ואמנם כן היה. יורב אחרי אשר ראה כי נכזבה תוחלתו משלמה

אחיטוב, ראה כי הוא ישגה באהבתי מאד, ויִנסה הוא בעצמו לדבר דברי שלום לירוחם ולשרה בתו, אולם גם דבריו אלה לא מצאו להם שומעים, ויעניהו קשות ויריבו אתו בחזקה, ועל דבריו: כי יש לאל ידו לעשות עמהם רעה, וכי בכח הרישאה אשר בידו יקח את כל אשר לחצרון, מבלי אשר ישאיר לשרה מחוט ועד שרוך נעל, על דבריו אלה ענתה שרה בחמת רוחה, לאמר:

– גם כי אדע כי ערומה ויחפה אשאר, גם אז לא אסור לדברי פיך, ולא אשמע לקולך!... קח נא את כל אשר תוכל לקחת, ואנכי אֶשָּׁאֵר בבית אבי, – תהלה לאל, עוד ידיו לו רב לכלכלני, אותי ואת טפי... ואת יעקב לא אוציא לחפשי!... חלילה לי לקחת מידו גט פטורין, – גם אם באכזריות נוראות יכביד אכפו עלי, גם כי יהושי את בשרי את הברקנים...

והנה יורב גמר אֹמר לנסות דבר אל בית המשפט, ולקחת את כל אשר לחצרון ביד חזקה; אולם סירים סבוכים שכו גם את דרכו זאת: אין איש בכל העיר הזאת אשר יגיד לו – גם בעד כסף מלא – את אשר לחצרון, אין איש אשר יוליכוהו עד מקום אסמיו המלאים בר, עד בית האנשים המפקחים על עסקיו – אשר גם אחיטוב לא ידע בכל אלה – ויהי יורב כמתעתע בעיני... אולם הדבר אשר הרע לי מאד, ואשר חרה לו עד מות, הוא דברי השופט והשוטרים אשר דרש עזרתם, ואשר חשב בנפשו כי המה יעמדו על ימינו.

– אנכי לא אוכל לדון על פי התעודה אשר בידך, – ענה לו השופט – הן נשמע הקול בעיר, לאמר: יצא יעקב חצרון מדעתו ובינתו הסתתרה, – ואיככה אוכל יאמסור הפעם את כל רכושו בידי איש זר, על פי חתימת ידו? איככה אתן לאחרים חילו, והוא הנהו מֻכֶּה בשגעון, ושכלו אין אתו?...

הדברים האלה העלו את חמת יורב מאד. הן הוא הבין למו כי הדברים האלה שומים בפי השופט מאת ירוחם ואשתו; אפס כי במה כחו גדול, אם השופט וגם השוטר לא ישמעו לו, ולדבריו לא יטו אזן? – לשוא צעק בחמתו כי נכון הוא לשים פעמיו לעיר המלך ולהביא אתו שופטים ושוטרים גדולים ונכבדים מהם, לשוא פצה פה לאמר כי גם על השופטים בעיר הזאת יבקש משפט, כל דבריו אלה שבו ריקם כי שומע לא היה לו...

ויתעצב יורב אל לבו מאד, וגם בשלמה אחיטוב לא מצא נחומים.

– אנכי אעשה ככל אשר לאל ידי ומחשבותי תקומנה! – אמר יורב אל אחיטוב בשפתים דולקות – הנני לנסוע לעיר המלך, יש דין

ברוססיא ! . . . אביא הנה חוקר-דין, וגם את השופטים וגם את השוטרים אשר בעיר הזאת אקים למשפט . . .

ואחיטוב שמע את הדברים, אך לא ענה דבר, כי גם לבבו פצוע ונפשו עליו תאבל .

– והנה גם אתה לא תצדק במעשיך ! הוסיף יורב אחרי רגעים אחדים ויבט בפני אחיטוב בקצף .

– ומה אוכל לעשות אנכי ? – הצטדק אחיטוב בכל לבבו – הנה איש זר הנני גם אני בעיר הזאת, גם אנכי לא אדע דבר, וגם דברי שבו ריקם, גם לקולי הן לא שמעו האנשים האלה, וגם אותי חשבו לעוזר על ידך . . .

ודברי ריבות נשמעו בכל העיר הקטנה הזאת . חדלו האנשים לדבר באחיטוב, בבנימין, בשפרה ובתמר, ויישימו כל מעינם במעשי יורב, אשר חשבוהו כחומס ורוצח או גם כשד משחת ; בצאתו לרחוב העיר פנו כל האנשים לו ערף, אין דובר אליו דבר, ואין איש אשר יענה לו כי ישאל אותו, בשאט בנפש הביטו אחריו, וכל היום שמו מנאץ בפיהם, ויהי יורב כמנודה ומוחרם בעיר הזאת . . .

ויורב גזר אמר ויקם, ויסע וילך לעיר הפלך, לנסות דבר אל השופטים בעיר ההיא, ובצאתו – ותשקוט סכות ימים אחדים, כי סר פחד יורב מעליהם .

אולם נפש אחת לא שקטה הפעם, נפש אשר מבלי דעת ומבלי משים פעל יורב עליה פעולה עזה מאד .

הנפש הזאת היא נפש – בנימין .

בנימין אהב את שפרה אהבה עזה כמות, אך את אהבתו זאת טמן בהבו, הסתירה בסתר לבבו, כי כל תקוה לא היתה לו ממנה לפני ירחים שנים ; בימים האחרונים חשב על ארותה מאד : הוא ראה כי אחיטוב יתנה אהבים גם הוא, כי גם הוא יאהב את שפרה אהובתו, וירא ויתבונן עוד כי גם שפרה תט לבה אחריו וגם היא תשא עיניה אל אחיטוב, – ויצר לו, ויתעצב אל לבו מאד, ויהגה נכאים .

„הן אנכי באולתי לא פציתי פה לתנות את אהבתי לה, ויבוא אחיטוב ויקח את לבבה ! . . . חשב בנימין בלבו בקנאתו לאחיטוב, – איש שפתים יאֻשר בארץ, ואנכי הלא כאלם הייתי בבואי לפניה, כאיש אשר הדבור אין בו . . .

אילם הקנאה הזאת לא העלתה חמת גבר הלוה, כרגע בא רעיון אחר ויקים סערת לבבו לדממה :

„הן בדעה מיושבת הכתרתי אנכי את אהבתי לה ! הן אנכי

לא חפצתי כי תאהבני גם אותי, הן שלומה ומנוחת לבבה יקרים לי מכל חיי רוחי, – ומה זה תתפעם רוחי בקרבי למראה האהבה אשר תאהב את אחיטוב ? . . . הן אשה לי, ומה אשא עיני על שפרה ? מה לי באהבה הזאת ? . . . תאֻשר שפרה בבית אישה אשר תבחר ואשר תאהב, ואנכי אבדתי בעניי, אנכי אשא בשרי בשני, ואהבתי לה תִּסָּתֵר במחבא נפשי כאשר עד הנה . . . אוסיף לאהב את בת האלהים הזאת בסתר לבבי, וארוה נחת מאד לראות את פניה והנם שמחים, את שפרה וְהִיא מאֻשֶּׁרֶת ! . . .״

כה חשב בנימין, ויאנח, אפס כי גם אנחותיו אלה לא שמעה אזן, כאשר לא ראתה כל עין את דמעותיו אשר שפך כמים לרוב בימים האחרונים.

והנה בא יום הבכורים, – ובנימין נתפש בכף הַקַּנָּאִים.

בכל אשר הרעו לו האנשים האלה, בכל אשר בזו את שמו ויתנוהו לשמצה בעיני כל יושבי העיר הזאת, – בכל אלה הביאו גם תקוה טובה בלבו, תקוה אשר חזתה עתידות לו: לרגלי הדבר הזה קותה נפש בנימין לצאת מאפלה לאור גדול, בעזרת אחיטוב אשר הבטח הבטיח לו לעמוד על ימינו, ויקו להתנער מעפר החסידות ולהיות משכיל בכל דרכיו, להסיר מעליו את בגדי החסידים הארוכים, אשר „צואים״ קרא למו בעת הזאת, ללבוש בגדי „אשכנז״ תחתיהם „לכבוד ולתפארת״, ובצפיתו צפה והנה הוא הנהו „אשכנזי״ הדור בלבושיו ונעים בכל מהלכו . . . והנה עוד תקוה אחת לחשה דברים באזניו, דברים אשר לקחו את לבו מאד: התקוה – כי יגרש את אשתו, ויהיה פנוי . . .

„הן גדלה קנאת הדת אשר בלב חותני אשתו ואשתי, חשב בנימין בלבו עוד, וקו אור נגה לפניו, – המה בקנאתם וגם באולתם יגרשוני מן הבית, ואנכי גרש אגרש את אשתי . . . אנכי אלביש בגדים קצרים, אחיטוב יתן משרה על שכמי, אהיה למפקח על עסקיו, ואז הלא תשוב גם שפרה ותהיה לי ! . . . כל המעקשים וכל המכשלים אשר על הדרך הזאת הלא יש בי ויהיו לאין ואפס, – ואהבתי הלא קרובה להגלות ! . . .״

כאלה וכאלה חשב בנימין בנפשו, – אפס כי הפעם שבה הקנאה ותהי ללפיד בער בלבבו, תקותו וגם קנאתו גדלו בלבו, – ושתי אלה אך לזה האיש אחיטוב שמו עין, כי כל אשר הוסיף בנימין להגות אהבה, הוסיף לדעת מה רבה האהבה אשר בינה ובין אחיטוב.

„הן אם גם כל מחשבותי הקומנה יחד – חשב בנימין בנפשו הנבאה – אם גם תבאנה כל תקותי, אם גם גָּרֵשׁ אגרש את אשתי ואם גם יקום אחיטוב את מחשבתי הטובה אשר הוא חושב עלי ויספחני אל

אחת הכהונות אשר במסחרו, – הנה גם אז אבדה תקותי משפרה ותיחלתי זאת תִּכְזב, כי כבר אחרתי את המועד! . . . כבר קדמני איש אחר ויקח את לבבה! . . . ומי הוא האיש האחר ההוא? – הוא אחיטוב, אשר בו אשים מבטחי הפעם כי יחלצני מן המצר, אשר אליו אשא את נפשי הפעם כי יהיה בעזרתי . . . אחיטוב הוא האיש אשר יכשירני לאהבת שפרה, והוא הוא האיש אשר יקחנה מידי! . . . אליו אני נושא את נפשי להעמידני במרחב, ולתת תקוה בלבבי כי שפרה תהיה לי, – והוא הוא אשר ישיב וידכא את רוחי, בקחתו את מחמד נפשי ממני באהבתו אשר יאהבנה הוא . . ."

הרעיונות האלה שדדו את לב בנימין, ויעכרו את רוחו בקרבו מאד, – והנה בא יורב ויגלה לתמו את סוד אחיטוב לפני בנימין, מבלי משים גלה לו הדשות ונצורות, אשר הביאו סופה וסערה בנפשו ההומיה . . .

יורב בבואו הנה ויביא סכסוכים ודברי ריבות בעיר הזאת, ויביא רעש ומבוכה גם בנפש אחיטוב, – ויהי בנימין עומד כל היום על הבונים אשר בבניה.

בבואו אז בערב ללמוד את אחיטוב את שעוריו, וירא את יורב בפעם הראשונה, ואחיטוב שלחו אז לנפשו, לא ידע איש עד-מה ממעשי יורב, – אפס כי בבקר למחרתו בא אחיטוב לראות בבונים ויקרא אל בנימין ויאמר לו:

– האיש הארח אשר בא לביתי הנהו מעיר אדעססא, וכאשר אדמה בנפשי, הנה לא אוכל הפעם, בימים האחדים אשר ישכון בביתי, לפקח על הבַּנָּאים האלה, ועל כן שים נא אתה עין עלימו, ומדי ערב תבוא לביתי, לא ללמדני דעת כדבר יום ביומו, אך לספר באזני את דבר המלאכה אשר יֵעָשה בזה, וכל אשר הנם עושים תַגיד לי.

בנימין שמח לקול הזה, כי הוה ראשית לו להיות מפקח בעסקיו וגם לבוא בשכרו, ובכל יום ויום בא בנימין פעמים ושלש לבית אחיטוב, להגיד לו דבר וגם לשאול ממנו מענה לשון. וישמע בנימין בדַבֵּר יורב אל אחיטוב, כי גם הם לא הסתירו ממנו דבריהם.

פעמים ושלש שמע בנימין את שם „ראזאליא" נשא על שפתי שניהם, וידברו על אדותה, אך לא ידע מי היא זאת; ופתאם שמעה אזנו את יורב מדבר אל אחיטוב לתמו לאמר: „אשתך ראזאליא" . . .

ויפול המכוה פתאם מעל פני השם הזה, – ולב בנימין המה מאד מאד.

„הן אשה לו, – והוא יהגה אהבה! חשב בנפשו ההומיה

ויעמק במחשבותיו אלה, – אחיטוב הוא נשוי, – וילכוד את לב שפרה התמה באהבתו! . . ."

ככה בשגעון, כאיש אבד עצות, כגבר אשר עברו יין היה בנימין למן השעה ההיא.

„האלך ואגלה את סודו לפניה? התהפך במחשבותיו על משכבו כל הלילה, – האלך רכיל ואספר באזניה את אשר שמעתי? . . . הן שפרה נפלה בפח יוקשים, ואיך לא אמהר להצילנה? איככה אשב דומם ואראה באבדן אהובתי? . . . אבל, הלא אז יהדפני אחיטוב, יגרשני מעל פניו, וכל תקותי כעב תעופנה! . . . ויהי מה, ואנכי לא אשקוט ולא אנוח עד אשר גליתי סודי לשפרה . . . שלימה יקר לי מחיי, ושלות לבבה – מכל נפשי . . . אבל „איש אין בדבריו תקוה לכסיל ממנו" יאמרו משלי שלמה . . . אולי אחכה עוד, ואראה את אשר יעשה אחיטוב בה . . . אבל, לא! לא אעמיד על דם שפרה! . . . לא אראה באחוז השלהבת בבתי נפשה – וְאֶדֹּם! . . . אַל אראה ברעתה – ואשקוט! . . ."

לד

אור יְקָרוֹת–וְקִפָּאוֹן.

זוגתך נזכרת. . . יונתך נזכרת!
(כתובות ס"ג, א')

לוי שם העלם, נחמיה שם אביו, ומשפחתי בשם „סוראָבין" תתכנה, כל יודעיו ומכיריו קראוהו, על-פי מנהג המדינה, בשם: „לעוו נאַאומאָוויטץ", ובפי אהֻבֹת מרעיו, ידידיו וחבריו בבית-הספר, נודע בכנוי: „האַנגלי", לאמר: קר הרוח.

בדברים הקצרים האלה תארנו את העלם סוראָבין הזה, ואם נוסיף עוד להודיע כי הוא הנהו יליד אדעססא, כי אביו ימצא חית-ידו בריוח, אף כי לא ברכהו ה' בעשר, וכי העלם הזה הנהו נמנה עתה בין שומעי לקח בחכמת המשפטים בבית-ספר הגבוה אשר בעיר אדעססא הזאת, וכי הוא יעשה חיל בלמודיו, – אזי לא חסר דבר אשר יגע לחייו למצבו ולכל אשר לו.

גם בכנוי „האנגלי" היטיבו מאד רעיו לסמן את כל תכונתו, רוחו ונפשו.

קרת-רוח, או עצלות-הנפש, נראה בכל מפעליו, אשר יעשה במדה ובמשורה, במתון ובנחת, אף ישמור את עתו לרגעים, וידקדק בזמנו מאד, עד כי מורה-השעות לא ימיש מידו אף רגע; גם הגות לבו, גם מחשבות נפשו, גם דעותיו וגם משפטיו על החיים, על הספרות ועל הספרים הנם מדֻיָקים. מגבלים וגדורים מאד; המליצה והשיר לא יקחו את לבבו, ורוחם לא נוספה בו, הרגש והדמיון לא ילוהו בחייו, זרים לו כל דבר אשר ברוח יסידו, את „עולם האצילות" לא יכיר והתפעלות הנפש לא ידע, ויהיו הדברים „חשבון-המעשה ודעת צלולה" שומים מאד בפיו, ויתפאר על רעיו לאמר: „לא נפתה לבי ללכת אחרי הבלי המליצה, מעודי לא שבעה בטני מדברי שיר, וגם נפשי לא החייתי במליצות שדופות קדים"...

לוי סוראָבין אמנם לא שנא את החיים, וגם בחברה לא מאס, לא היה בודד במועדיו, ולא מנע רגליו מבית ידידיו, וגם בחברת העלמות היה נמצא מאד; אפס כי מנהגו גם שמה כמנהגו בכל דבר ויתהלך גם אתן על פי דרכו, ותהיינה עלמות אדעססא נדונות עליו, זאת אומרת כי הוא בן לא-חנוך בו, וכי מאסה נפשה בחברתו, בחטאו עד מאד למנהגי „החברה הטובה", וזאת אומרת: לא, כי הוא משכיל בכל דרכיו ונבון בכל תהלוכותיו, וכל דבריו כנים המה...

פעם מצאה נערה בתולה חן בעיניו, ויואל סוראָבין לשפוך לפניה שיחו ולהשתעשע בחברתה; ויהי בעוד ימים אחדים, ויגש אליה ויאמר לה:

– עלמה כבודה! שערי נא בנפשך כי אנכי כבר דברתי דברי מליצה באזניך, כבר השמעתיך דבר על קוי השמש המיפזים, על הדר הפרחים והשושנים, על הירח היקר הולך בלילה ועל הכבבים המזהירים, על נאות שדי ועל זמרת הצפרים, וכבר שרתי גם בשירים על כל אלה, – הן אחרית כל הדברים היא למצוא חן בעיניך, ועל כן אמרתי: נעזוב נא את כל המליצות האלה: תזרח השמש ויפרחו הנצנים, יגיהו הירח והכוכבים את חשכת הלילה וישמיעו הצפרים קול רנתם – הן לזאת נוצרו – ואנכי אגיד לך בשפת אנוש פשוטה כי מצאת חן בעיני ואבקש מאד למצא חן גם בעיניך, – היכונו דברי?...

דעת לקורא נקל כי העלמה הזאת האמונה על פי „המנהגים הטובים" אשר לבני דור החדש, הסבה את פניה ממנו בבוז, לאמר כי פגע בכבודה מאד, וכי השביעה קלון...

וסוראָבין גם הוא הסב פניו ממנה לאמר כי פתיה היא, ולא יסף עוד לדבר אתה מטוב ועד רע.

* *
*

הלא כבר תדעו, הקיראים, את העלם לוי בן-נחמיה סוראָבין הזה, – וידעתם היום כי הוא הוא המורה אשר בו בחר יורב להורות את חצרון דעת בשפת רוססיא וספרותה, בדברי הימים וקורות התבל, וללמדהו בינה ככל אשר יִדָרש לאיש משכיל בימים האלה ובעיר הזאת.

יורב ידע את אשר לפניו, ובכונה מיוחדת בחר באיש הזה, הן תכונת נפשו לא מזרה היתה לו וידע עד מאד כי הוא ימלא את חובתו באמונה, כי יהיה מלמד להועיל לזה האיש חצרון אשר חֻנך על ברכי הדמיון וההזיה אשר בחסידות, ויורב ידע גם את זאת כי לא יבקש סוראָבין לדעת דבר את אשר עם חצרון, לא יבקש את מצפוניו, לא יתערב באשר לו, ומלבד שעוריו ודברי למודיו לא ידבר אתו מאומה.

ומחשבתו זאת לא שקרה לו. סוראָבין אמנם ראה ויבן עד מאד כי לא תנוח נפש חצרון, ראה כי בימים האחרונים יהגה אימים, עיניו בוכיות, ועצב נורא על פניו, ראה כי חצרון לא ישים לב לשעוריו, ככל אשר עשה בימים הראשונים, ופעמים אין מספר אמר לו בפה מלא כי לא ילמוד היום הזה כי נפשו עליו תאבל; אולם סוראָבין לא שאל אף פעם אחת לסבת יגונו, לא בקש לדעת את אשר עם תלמידו זה, ויאמר בלבבו; „הן הוא הסתר יסתיר ממני את עצבו ולא יגלה את לבבו לפני, – ומדוע זה אפתח אנכי פה לו? מה לי ולסודו? ומדוע אציק לו בדבָרַי ואאלצהו?..."

והן גם חצרון לא גלה לפניו את לבו, – כל עוד יורב לנגד עיניו: הן הוא בטח ביורב מאד, וכל אשר לו לא הסתיר ממנו, ומה לו ולמורהו הזה, אשר לא ידע את בית אחיטוב ואת ליזא לא יכיר?

ויהי חצרון לפלא בעיני סוראָבין, כחידה אשר לא בקש למצוא פתרונים לה, – „חידות שנאה נפשי!" חשב סוראָבין בבוא זכר חצרון לפניו, „מעודי לא בקשתי למצוא פתרון לחידות־הבל אשר יחודו בחברה, או גם במכתבי-העת, – ויהי גם חצרון כאחת מהן..."

אולם אחרי אשר ראה חצרון את פני ליזא בגן בפעם ה א ח ר ו נ ה, אחרי אשר גזרה אֹמר כי לא יבוא לבית אביה וגם לא לבית ראזאליא עד אשר יגרש את אשתו בראשונה, ואחרי אשר נסע יורב לעיר סכות, – והצרון נשאר י ח י ד י בעיר אדעססא ההומיה, גלמוד ב ע י ר רבתי עם, אין איש עתה, אשר ישפוך לפניו שיחו, אין נפש אשר תדע

את אשר בלבבו, ואין גבר אשר ינחמהו בעצבונו, עתה גלה את כל לבו לפני מורהו אשר אתו בבית.

– לבבי הומה מאד מאד, – אמר אליו בבואו לביתו ללמדהו דעת בשעוריו – ונפשי עלי תשתוחח...

סוראָבין לא ענהו דבר.

לו ידע אדני את אשר אתי...

ויהי כאשר ראה כי מורהו לא ישים לב לדבריו, ולא יכול חצרון להתאפק, ויספר באזניו את כל המוצאות אותו בעיר הזאת, את האהבה הגדולה אשר יאהב, את הברית אשר כרת את אהובתו זאת לעיני קהל גדול, גם את דבר אשתו אשר בסכות „השטן הנצב על דרכו זאת" לא כחד ממנו, גם את דבר עצתו ומלאכת יורב ספר באזניו, – לא כחד ממנו דבר, את כל לבו הוציא לפניו.

וסוראָבין שומע באזנים קשובות, לא הפריעו עד מה, ויתן לו לכלות את דבריו.

וחצרון שאף רוח מאד, כמו הסיר הפעם משא כבד לעיפה מעל שכמו, וכמו נפלה אבן מעמסה מעל לבו.

– הן אדני היה אמון עלי הדמיון מנעוריו, – ענה לו סוראָבין בקרת-רוחו – מעודו התהלך את החסידים המבהילים והשוגים בהבלי דמיונם מאד, – ומה זה אתפלא, כי החליף הפעם דמיון בדמיון? כי דרכי החיים החדשים נתנו לפניו הֲוָיָה חדשה לענות בה?...

נבהל חצרון לשמע הדברים האלה! – „דמיון"... „הזיה חדשה"... בדברים האלה יכנה מורו – עלם משכיל, יליד אדעססא, מבני דור החדש, – את אהבתו...

וסוראָבין הוסיף:

– יסיר נא אדני את ההבלים מלבו, ישגה מאד בדעת ובעבודה, ומכל משוגותיו יתרפא, ויהיה אך שמח...

וחצרון לטש את עיניו על פי המדבר אליו, כמו יפון הפעם אם אמנם מפי מורו יצאו הדברים האלה.

– מה זה תשמענה אזני? – אמר חצרון בנפש מבהלה – האם באהבה תשים תהלה?...

– שמע נא אדני לי! – ענהו סוראָבין בשפה רפה – התבונה והאהבה הן הנה כשמש וכירח, אך כאשר תבוא שמש תבונתנו ולא תוסיף להאיר לנו, אך אז תגיה האהבה לנו באורה הכוזב... כשזאת שוקעת, תעלה השניה...

וחצרון ישב כנדהם, כמו לא יאמין למשמע אזניו.

– הן הואלתי לפתוח במשל פי, – הוסיף סוראָבין ויאמר – ועל כן אשלים הפעם את המשל הזה: הן גם להתבונה גלהאהבה, כאשר לשמש ולירח, יקרו „לְקוּנֵס": כאשר תעמוד האהבה אשר באה בלב איש בעל דמיון, נוכח פני התבונה, תחשך לו את אור היקרות ההוא, ולא תתן לשמש תבונתו לשלוח לו את קרניה המשמחים לב; לא כן איש לבב, איש אשר בדעת צלולה הפצה נפשו, ויבקש חשבון מעשיו, בלב איש כזה תבוא שמש תבונתו ותעמוד בינו ובין הירח אהבתו, ואור כהה ההוא כליל יחלוף, ולא יכיר עוד מקומו...

חדשים מאד היו הדברים האלה להצרון, ולו שמע אותם מפי איש אחר, כי אז לא שָׂם למו לב, ויבזה את האיש ההוא בלבבו, אפס כי שמעם הפעם מפי מורו, אשר כבדו מאד; ואשר חשב בנפשו כי אין במשכילים משלו, אשר גם היא הנהו עלם צעיר לימים, עלם משכיל מאד, חֻנך על פי דרכי „החברה הטובה", אשר תמיד כל היום שמע תהלתה כפי יורב; והן מורו זה יָדַע מאד את כל דברי השירים הרומנים והספורים אשר יפארו, ישבחו, ירוממו ויעריצו את האהבה, ויעלו לשמים שיאה...

– הן תהלל בי!... התפרץ מפי חצרון.

– התְ'ים אן עמדי! – ענהו סוראָבין ושחוק-קל עבר על שפתיו – אם כן, הנה גם אתה אדני שתית את כוס האהבה לשכרה, את הכוס העמוקה והרחבה, המשכרת כל הארץ, שתית ומצית, והנה נמלאת שכרון גם אתה, ובמצבך זה לא תבין לשכל מלי, ותדמה בנפשך, כי אהתל באדני... ועל כן אמרתי כי תשגה מאד ב ד ע ת ו ב ע ב ו ד ה, ויפוג השכרון הזה מלבך, תתרונן, ותדע את אשר לפניך...

הצרון לא הבין גם הפעם אל דבריו, בכל לבו חפץ לענות לו, להוכיח לו כי לא יצדק במשפטיו, כי האהבה קדושה הנה, וכי אהבתו לליזא איננה דמיון, הזיה ושכרון... אולם לא מצא מלים בפיו, וכמו אין הדבור בו ישב למולו וחשב מחשבות ולא ענה לו דבר ושפתיו נאלמו.

וסוראָבין הוציא את מורה-השעות מכיסו ויפתח את מסגורו ויתבונן בו מאד.

– הכה אחרתי לשבת פה היום, – אמר סוראָבין בשפה רפה – כבר עברה השעה, בשיחתנו זאת...

ויקם מעל כסאו, ויברך את חצרון, ויצא.

והצרון נשאר על מקומו נדהם ומבולבל מדברי פי מורו, אשר הביאו מבוכה רבה בקרבו.

„הן לא אוכל לתת צדק לדבריו, חשב הצרון בנפשו, אחרי צאת

סוראָבין, – הנני מרגיש בנפשי כי אין בפיהו נכונה... אבל הלא לא אוכל גם לבטל את דבריו! הלא לא לי להתפאר כי חכמתי עתה יותר ממנו!...

המחשבות האלה הביאו מבוכה חרשה בנפשו, ויחכה מאד ליום השני למועד בוא מורו אליו, למען אשר ישאל ממנו מענה לשון, כי יואל לבאר לו את הדברים האלה, וכי ירחיב את הדברים אשר קצר בם היום

והשעה הזאת באה.

– הנה מורה דעת אתה לי, – אמר חצרון לסוראָבין בבואו לביתו בשעה ההיא – מורה לי דעת בספרות, ומדוע זה תמאן להורות לי דעה גם בחיים ובחברה?... הן גם הדברים האלה נכבדים לי מאד, גם אותם איתה נפשי לדעת...

סוראָבין נתן צדק לדברי חצרון האלה, ויאמר בלבבו להגות את חצרון מן המסלה אשר הגהו הולך עליה, ואשר על דעתו איננה מסלת ישרים, ואין צדק בדרכיה.

– ומה הדבר אשר תבקש ממני? שאל סוראָבין.

– פתרון הדברים אשר אמרת אלי ביום אתמול! – ענהו חצרון וכל עצמותיו כמו רעדו – הנה הרעשת בדבריך את נפשי, פצמתָּה, ועתה באר נא לי את הדברים האלה!... הן דבריך גזלו שנתי ממני כל הלילה, וגם עתה לא אדע פתרון להם...

– לו לא הרעישו דמיונית ומליצות את נפשך בראשונה, כי עתה לא נֻדדה מנוחתך לדברי היום הזה! – ענהו סוראָבין ויעמוד את פניו – הן לו השבת דרכיך, לו מצאת חשבון מעשיך אז בבואך הלום, לו לא שגית בשוא נתעה, ואור מתעה לא עִוֵּר את עיניך, – כי אז כסוחר נבון דעת פִּלַּסת מעגל רגליך, וברוח קרה חשבת לדעת אם נכון הדבר לעזוב את אשתך ואת שני בניך, את ביתך ואת מקום מגוריך. אשר נולדת בו, ואשר תדע דרכי אנשיו והם גם הם ידעוך, ותלך לנוע אל עיר אחרת מוזרה לך, אשר דרכי חייה לא תדע ומעשי סוחריה נכרים לך, ותלך לנוע עוד על עלמה מבנות העיר הזאת, אשר לבה לא תלך אחריך...

הדברים האחרונים העירו את חצרון מאד.

– מה זה בפיך? מה הדברים אשר הגדת הפעם – הן ליזא האהבני מאד, וגם בלבה הכתה אהבתי שרש ותעש פרי... ליזא התמה!...

– גם היא במליצות תהגה!... הן אנכי לא אדע את הנערה הזאת, את „ליזא התמה", כאשר תכנֶה – אולם נערות אדעססא לא

מוזרות לי בכלל, ואדע מאד, כי אין אמון בהנה, כי בכללן הנה דעתן קלה, וכי דעת צלולה נעדרה מהן . . . אמנם כי הדעת הזאת חסרה לרוב יושבי המקים הזה, כאנשים כנשים, בעלמים ובעלמות יתיפו אך לעין רואים, ישגו רק בדברי שיר ומליצה, ובכל דבר אשר לא יגע למסחר ידם (אשר האנשים ידעו בו חשבון מאד) לא יעמיקו חקר, וגם הגות לבם אך מן השפה ולחוץ . . .

חצרון נבהל לשמוע משפטי פיו אלה, משפט קשה על „החברה הטובה" אשר לקחה את לבו מאד, ואשר לה כל הגות רוחו בימים האחרונים האלה ויחשבה לצודקת ונעלה מאד.

– הה, אדוני! – ענהו הצרון אחרי דממה מעטה, אשר העמיק במחשבות לבו – לו ידעת את אנשי עירי הקטנה, לו ידעת את דרכי „החסידים", את אולתם ואת דרכי חייהם, לו ראית מעשיהם ולו שמעת את משפטי פיהם, – כי אז אחרת דברת גם אתה באזני . . . מה המה החיים אשר חיתי עד היום הזה? – הבל ורעות רוח! כל היום נדדתי בחוצות העיר המלאים רפש וטיט, ובעת מנוחתי ישבתי בבית המדרש לשמוע שיחות בטלות והבלים . . .

ובשפתים דולקות תאר לפניו את דרכי החיים העצבים ההם, אף לא חשך שפתיו לפאר ולרומם את דרכי החיים השמחים והנהדרים אשר מצא בזה, את כל השעשועים, בתי-המשחק וחברות האנשים אשר יקחו את לבו מאד, את ההוד וההדר אשר בחוץ, ואת הענג אשר בבית . . .

וסוראָבין שמע את דבריו בקרת רוח, הן דבריו האחרונים האלה אינם חדשים לו, הן הוא נולד בעיר הזאת, לא ראה מעודו את חזות עיר קטנה ותוארה, ודרכי החסידים אמנם מוזרים היו לו; – ואת אשר הפליא את עין חצרון, – אותו ראה מיום הולדו, ויחשבו לדבר פשוט וטבעי, אשר אין לשום לב אליו . . .

– והנה יראה נא, אדוני, ויביט אלי, – הוסיף חצרון לדבר, אחרי אשר מורו לא ענהו דבר – הנה בן-עשיר אנכי, בן איש אשר ידיו היו רב לו בכסף ובזהב, והנה עשיר הנני גם אנכי עתה, – ומה הייתי טרם בואי הנה? איככה בלותי את ימי עלומי בעיר הקטנה אשר בה נולדתי? ומה הדברים אשר למדתי שמה? – כעיר פרא באתי הנה, כפרא לֻמד מדבר הייתי בעיני כל האנשים, וכן הייתי גם בעיני . . . לא למדתי חכמה ודעת רחקה ממני, ויהי התלמוד כל ידיעתי ומעשי נפלאות „הרביים" כל שיחי והגיוני . . . חברת האנשים לא ידעתי ומנהגיה מוזרים לי . . . וכמוני ככל אנשי עירי כפראים הננו גם בבגדינו, גם בבתינו, גם בעבודתנו וגם ביום מנוחתנו . . .

– אמנם כן, צדקת! – ענהו סיראָבין בשפה רפה – החכמה והדעת הן הנן נחוצות מאד לכל אדם באשר הוא אדם; כי לא למדת חכמה בנעוריך וכי כלות את ימי ילדותיך בהבל הבלים, – משגה הוא אשר ישגו ואשר יחטאו „החסידים" בחנוך בניהם... אפס, הלא לא ל ח כ מ ה ו ל ד ע ת מגמת פניך גם כעת, הלא גם עתה אך למעשי האנשים ה י פ י ם תשים לב, ואך ב י פ ע ת ם בחרת; הן אתה תתאוה תאוה רק לברק נגהם בחוץ, רק לזהרם אשר יעור את עיניך...

– ואלה אמנם מצאו חן בעיני!

– ובעד אלה הלא לא תקריב קרבן אשתך ושני בניך!... החכמה והמדע אשר יחסרו לך, הענג והשעשועים אשר תתאוה למו מאד, והיים „טובים" אשר תבין לקראתם, – הן כל אלה לא יאמרו לך כי תעזוב את ביתך, את משלח ידיך, את אשתך ואת בניך, כי תשגה במליצית, בדברי אהבה, ובעלמה אשר ברגעי התפעלות לקחה את לבבך... שמע נא, בעל־מחשבות! הנה ימים יעברו, תמהון לבבך יעבור, יפוג השכרון מלבך, וההדשות אשר תראה בעיניך בעיר הזאת תשובבנה ותהיינה לישנות, תתרגל במו, ורוחך גם הוא יתקרר בקרבך, – אז תשיב ותראה משגתך, אז תזכור ראשונות, תזכור את אשתך ה נ א מ נ ה ב ב ר י ת ך, את בניך אשר תאהבם, ואולי תזכיר אז גם את אמונתך, גם את תורתך, – ונהמת מאד!...

בקול רעם בגלגל רעמו הדברים האלה באזני הצרון, בקול רעש גדול רעשו, וכקול מים רבים אדירים המו; המה עוררו את רגשות חצרון מאד, המה שבו ויזכירוהו רגשות נשכחות, המה שבו ויביאו בלבו מחשבות, אשר הסירם משם ביד חזקה, – המה הזכירוהו על דבר א ש ת ו ו ב נ י ו, והמה הזכירוהו גם על דבר א מ ו נ ת ו ו ת ו ר ת ו... הדברים אשר יורב חשב מחשבה להשבית זכרם, הדברים אשר גם הוא מחה אותם מעל לבו כאשר ימחה את הצלחת, הדברים אשר השב כי כבר אבד זכרם וכי כבר נמחו מעשיהם, – את הדברים האלה החיה הפעם סוראָבין, נפח בם רוח, ויקומו ויחיו לפניו, ויקימו ויעוררו את רגשותיו בקרבו, ויביאו סער בלבו, – ונפשו התפלצה!...

„האם אמנם צדקתי במעשי אלה? – חשב חצרון בנפשו, אחרי הפרד סוראָבין מעמו, – האם לא חטאתי מאד בבגדי באשת נעורי ובילדי הנחמדים והאהובים? האם ישרה נפשי בי בעשיתי דברים כאלה? האם לא יחשוב ה' עון לי בהשחיתי את דרכי בעיר הזאת!... הן לא רק את אשתי עזבתי, לא רק את ביתי נטשתי, לא רק את ילדי שכחתי, – כי גם ב א ל ה י כחשתי, גם את ת ו ר ת ו עזבתי וגם את מ צ ו ת י ו לא

שמרתי . . . עד כמה פעמים חדלתי להתפלל בקר ערב וצהרים, עד כמה פעמים חללתי גם את יום השבת, וכמה חטאים ופשעים עברו על ראשי מיום בואי הנה . . . שבת וחדש לא ארע וגם את מועד חג השבועות „יום מתן תורתנו" לא שמרתי ! . . . אהה, ה' אלהים ! צעדי שאול יתמכו ! . . .

כל היום ההוא הלך משומם בעצבון רוחו, הגה נכאים, אף רעיוניו בקרבו התגעשו מאד.

ובערב והנה הוא בא לשוח בַּפַּרְוָר, להשליך במצולות ים את שרעפיו, ולהשבית בהמון גליו את מחשבותיו ההימים, והנה בבואו שמה — וירא את ליזא ואת ראזאליא הולכות בו לשוח גם הן . . .

ראזאליא וליזא ! . . . מה מאד המו מעי חצרון למראה פניהן ! מה מאד השתוננו כליותיו לפגישה הזאת ! . . .

הן אמנם אסרו אסר על נפשו לבלתי בוא לבית משכנן, טרם יגרש את אשתו, אמנם כי גם שתיהן אמרו לו כי לא ישוב יראה את פניהן בעוד אשתו היא האשה אשר בספות, — אפס כי הן לא חדלו מהבית אחרי כל מצעדיו, ומשאול את כל אשר אתו. הן גם שתיהן ידעו עד מאד כי לא רק האהבה הבקש ליזא בו, כי לא רק רגשי לבה יצוו עליה ליסד אגדתם, — הן יום השִׁלֻּם, אשר בו ישלם אביה לאשר נשים בו, הילך וקרב, יום הכֶּסא, אשר הנושים יאיצו בו לאמר : „שלם תשלם, ואם אין נקח את כל אשר לך, מבלתי השאר מאומה", ומוצא לכסף אין, וחצרון הוא כל ישעו וכל תקותו . . .

— אַל נא תדיחהו בשתי ידיך ! שנן גבריאל אחיטוב לבתו לליזא בכל עת.

— אַל נא תגרשי אותו כלה מאת פניך, אמר לה גם יורב טרם נסעו מאדעססא.

— אַל נא תמחי זכרו מלבבך, אמרה אליה גם ראזאליא כפעם בפעם.

ומלב ליזא אמנם לא נמח זכרו. ליזא, אם כי לא אהבה את חצרון אהבה נצחת, אולם הוא מצא חן בעיניה מאד ופניו היו אתה בכל עת, ומה גם עתה אשר יחידה וגלמודה נשארה, היא אסרה אסר על חצרון לבלתי יבוא לביתה, ואביה גער בברזולי וימנעהו גם אותו לדרוך על סף ביתו, בעיני אביה היה רע המעשה אשר ברזולי עושה, ויגרשו מן הבית בחמה שפוכה, ויצו עליו לבלתי ביא שמה עוד, וליזא נשארה יחידה ועצובת רוח מאד, הן מצב אביה לא יתנהו עתה לעשות משתה ושמחה בביתו, כאשר הסכין לעשות בימים מקדם, ויהי בית גבריאל אחיטוב עזוב בעיר הזאת. אין דורש לו, ואין בא בדלתיו,

ותהי ליזא נוֻגה מאד. בסתר לבבה התנחמה על האסר אשר הוציאו שפתיה, — ותשמח מאד הפעם לראות את פניו פה בפרָ֫ר.

— השלום? — קדמה ראזאליא את פני חצרון, והבקשו ללכת על ידן — הקבלת מכתב מאת יורב?

— כזאת וכזאת אין אתי! — ענה חצרון ויארח לחברה אתן — מאת יורב לא קבלתי כל מכתב, ואין שלום גם בעצמותי! . . . ואיככה שלום יהיה לי, אם אהובת נפשי גרשה אותי מעל פניה? איככה אוכל ואשקוט במכוני, אם לא איכל לשבוע נעימות את פני חמדת לבבי? . . . אם לא אדע אם שלום לך, ליזא נשמת חיי, ואם אַת הסתירי פניך ממני . . .

את הדברים האחרונים אמר בפנותו אל ליזא.

— האמינה לי, אהובי, כי גם לי תנאיב הפרידה הזאת מאד, — ענתה ליזא בשפל קולה — גם נפשי במסתרים תבכה על בלי ראות את פניך . . .

— ומדוע זה אסרת אסר על נפשי? . . .

— דברים רבים בפי, אולם לא פה המקום לדבר בכמו אלה, — אמרה ליזא אחרי דמיה מעטה — הן אנשים רבים יסבו הנה, ולא נוכל דבר באזניהם . . .

— נלכה נא למקום אחר.

— שמע נא לי, חצרון אהובי! — אמרה פתאם ליזא אחרי אשר חשבה מחשבות רגעים אחדים — בוא נא מחר לעת הערב ל ב י ת ר א ז א ל י א, גם אנכי אבוא שמה ונדבר דברינו באין מפריע . . .

כמים קרים על נפש עיפה היו הדברים האלה ללב חצרון, כמבשרת שלום היתה ליזא בעיניו הפעם, — הן שבה ותפר את האסר אשר אסרה על נפשו, שבה ותתר לו לבוא לבית ראזאליא להתראות אתה פנים, — ושמחת לבבו גם היא שבה אליו, וכל עשתנותיו בקרבו שבו ויהיו שמחים ונפשו מלאה גיל.

— האח, אילותי! מה נעמו דבריך אלה ומה מתקו! . . . — השמיע חצרון קול שמחה היוצא מקירות לבבו — מה־מאד אֻשרתי ברגע הזה! . . . מה גדלה שמחתי! . . .

ותהס אותו ראזאליא, ותאמר:

— רב לך, חצרון! פה בפרָ֫ר לא תשמיע במרום קולך . . . כבוש רגשותיך בחבך! . . . נלכה נא עד כה ונשבה על יד השלחן ונשתה שכר, ונדבר דברים אחדים, ומחר לעת הערב, ותבוא לביתי ושם תדברו את דבריכם.

חצרון וגם ליזא שמעו בקולה, ומלא שמחות נפרד חצרון בעוד שעה מעם אהבתו.

הן כל דברי סוראָבין נשכחו פתאום מלבו, כל הגיוניו וכל מחשבותיו הנוגית, חיש גז ויעופו, כמץ לפני רוח היו לפניו אמרי פי ליזא, אשר הפירה את נדרה, ותתן לו לבוא לבית ראזאליא לראות את פניה.

„הן עתה לא עוד אעצב, לא עוד אבכה מנהמות לבי, חשב חצרון בלכתו מאתן לבוא לבית מלונו; – לא עוד אהיה גלמוד בעיר הזאת! . . . בית ראזאליא פתוח לפני לרוחה, ובו אבוא כפעם בפעם, כפעם בפעם אראה שמה את אהובתי את ליזא, אשפוך לפניה מרי שיחי, ומכל תוגת נפשי תנחמני . . . והנה בעוד ימים אחדים ישוב גם יורב מדרכו, ישוב ובשורה בפיו כי נאותה שרה לקבל את גִּטָּהּ מידי . . . ושני בני? . . . איפה ישארו הבנים האלה, היתומים אשר אביהם חי? . . . הה, בני הנחמדים! . . ."

ועצב נורא השכין עננה על פני חצרון עוד, רעיוני תוגה שבו ויתעוררו בו, ומחזות נוראות שוו לנגדו . . .

אפס כי בעוד רגע קטן שב וינחם.

„גם את ילדי אביא הנה, חשב בלבבו עוד וישקט את המית רוחו בקרבו, – אלמדם לשון וספר, אלמדם לנצח על פי המנים, אלמדם לצאת במחולות, ויהיו בנים כבני העשירים אשר בעיר הזאת, בנים אמונים באדעסא, חנוכים על דרכי העת החדשה . . . אנכי אשמח בם והם יִשְׂמְחוּ בי, וישַׂמְּחוּ לב כל איש . . ."

הרעיון האחרון הזה הקל מעליו את המון מחשבותיו הביא שקט בנפשו, וישיב לו ששון לבו.

לה

בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ

... כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ? –

(קהלת ז' י"ג)

ובעוד ימים שנים, ואיש לא-נִפַּח קרחה בנפש חצרון; נבואת מורו סוראָבין באה, וכמו קרחת אֲיֻמָּה פוררה בעֻזה את כל עצמותיו! . . . רגע הציתה א ה ב ת ו אש בבתי נפשו, ותהי ללפיד בוער, ותעל שלהבת, ותרתח כסיר את דמו בקרבו, והעש את לבו לכבשן אש פלדות, נפשו

להטה גחלים, עיניו היו למקור דמעה, וכנורו הביע דמיונות . . . והנה פתאם כבתה האש, נדעך נרה, וְהַנֹּחַם השליך קרחו בלבבו, הביא רעד בעצמותיו וכפור וקפאון בכל רגשותיו, וכמו גם דמעותיו קפאו ברגע ההוא, גם מיתרי כנורו נדמו, גם מהשבותיו אין אתו, וכמו גם לבו עזבו, וכמו גם דמו היה נהיה לכפור וקרח . . .

הן אמנם נפתח בית ראזאליא לפניו, — אבל גם מקור הַנֹּחַם נפתח בלבו; הנחם אשר לא ידעהו מעודו, ואשר אימים עקביתיו בלב איש בַּגָּש בעל מחשבות כְּלֵב חצרון.

שמח וטוב לב היה חצרון ביום אתמול העבר, יום אשר בבליון עינים הכה לעת בוא השמש ויהי ערב, לעת אשר שָׂם רגליו כאילות לרוץ ביתה ראזאליא, — לראות את פני ליזא, ולשמוע את אשר בפיה, את הדברים הטובים אשר תדבר באזניו, ואשר למענם פתחה לפניו את בית גיסתה.

ראזאלא קדמה את פניו באהבה ובחן, וליזא שתה בחלקות לו ותחדהו בשמחה את פניה.

— אם אמנם הדאבתי את לבך בימים האחרונים — אמרה אליו ליזא בשפתי חן — אפס כי הימים ההם יוסיפו לך נעם בימים יבואו; הלא עדן־משנה יתנו לנו קוי שמש מאירה, אחרי יום סגריר, ענן וערפל ! . . .

— לו אמת תבענה שפתיך, ליזא חמדת לבבי! כי הימים ההם אחרונים יהיו, — ענה הצרון ויגע את יד ליזא האחוזה בידו אל פיו — לו ימים טובים מאלה יהיו הימים הבאים לקראתנו . . .

— הן יורב הנהו בסכות, ובו אבטח כי לא ישקט ולא ינוח עד אשר כלה את אשר החל לעשות.

— אמן ! ! ענו אחריה גם חצרון גם ראזאליא.

— והן גם אנכי עֻנֵּיתִי מאד בימים ההם . . . הוסיפה ליזא, ובעיני אהבה לִבְּבָה את חצרון מאד.

והצרון גם היא לא הסיר עינו מעליה, ויבט אל פניה רגעים אחרים אשר עברו בדומיה.

אבל הדומיה הזאת הביעה רב יתר מאשר תכיל כל לשון מדברת גדולות, ומאשר יכילו אֹמר ודברים אין־קֵץ.

— מה יקרת ומה נעמת הפעם, ליזא נשמת אפי ! — אמר פתאם הצרון וקולו כמו מעומק לבבו יצא — הן ברתת והלחלה אזכור עוד את דבריך אלי, אז עת גזרת עלי לבלתי ראות פניך החמודים: הרעם היה אז במו פיך, והברק במבטי עיניך . . . והנה שַׁבְתָּ אלי, ותביא עת רצון, — ודבריך עתה המה מנגינה ערבה, והברק היה לקו אור נעים ! . . .

– והרעם והברק הרם הלא מידך המה לי... ענתה ליזא, וכמו ענן עבר על פניה ויעכרם.

– שכחו את העבר! העירה ראזאליא ותצהל פנים, – כי ראה פן יהיו היתה הדברים האלה לראשית רוגז – הן הימים הראשונים ההם נפלו, ועוד מעט וישוב יורב וינהמכם מעצבינכם, ואך אושר ושלום מנת חלקכם מעתה ועד עולם.

דבריה אלה הצליחו לאשר יחלהו, ויארו פני ליזא ופני חצרון עמהם, ותשבנה העינים ותפיצנה אור בהיר, ותשבנה השפתים ותעטנה צחוק קל על שפם, וישובו הלבבות ויהגו אהבה וחן.

כשעות שתים ישב חצרון בבית ראזאליא, ותהיינה בעיניו כרגעים אחדים, עד אשר ליזא התעוררה, ותקם מעל מושבה.

– כבר אחרתי זמן רב – אמרה ליזא בקומה – ועלי לשוב הביתה.

– והנה גם את קול המנים לא השמעת, עדינה, באזני, התאונן חצרון בקומו ממושבו גם הוא.

– עוד חזון למועד!

חצרון ינהג את ליזא עד ביתה, וישבע שמחות שב לבית מלונו.

ידעתי גם אנכי ידעתי כי באין ואפס הוא המבטא „שובע שמחות" להאר בו את רוח חצרון בלילה הזה. ידעתי כי אין מלה בפי כל השפה אשר תכיל את רוחו, כאשר גם לבו היה צר מהכיל את רגשותיו לעת הזאת; הוא שב לבית מלונו ולבו כים נגרש, המו שרעפיו, ודמיונות מלאו את ראשו, – אין די באר את שמחת לבו ואת המית רוחו... גם כנורו, אשר תמיד היה לו לעזר ברגעים כאלה, גם כנורו זה, אשר אחז בו גם הפעם, אך קול ענות חלושה השמיע עתה באזניו, חלש, אין אונים, היה ברגעים האלה, אין עז במיתריו ואין איל במנגינותיו להשקיט המית רוחו, וסערת לבבו...

עד אשר עלה השחר עמד חצרון על רגליו, כנורו בידו ועז בלבבו, בכנורו השמיע גדולות, ועל כנפי דמיונו עפה נפשו, – ויהי כאשר.

ובעד החלון שלחה השמש את קויה הראשונים, וירפו ידי חצרון האוחזות בכנור, וזמרת צפרים הגיעה לאזניו מעל עצי הגן השתול שם בחצר בית מלונו, רוח צח נשב בארץ, ונפש חצרון התרוממה על, את כנורו הניח מידו, עיניו נשא השמימה, לבבו הגה מחשבות אין-קץ, ודמיונו גבר עליו, וישכח את כל עמלו, וישכח גם את נפשו, ויהי כגבר עברו יין...

זמן רב עמד על עמדו, עד כי עיפה נפשו, ויתנפל על המטה, ויישן לאור היום, והחלום גם הוא בא ברוב ענין, וינעם לו את שנתו.

אפס כי יד איש דופקת על הדלת הערה אותו משנתו אשר ערבה עליו, ותבא מבוכה חדשה בבתי נפשו, ותבא את הַגֹּרַם בלבבו.

היד הזאת היתה יד נושא המכתבים, אשר הושיטה לו בעד הדלת הנפתחה שלשה מכתבים, וַתֵּעלם.

חצרון התעורר, העביר ידיו על עיניו, ויפתח את סגור המכתבים האלה, – והנה ששון לבו לֻקח פתאם, שמחת נפשו חלפה עברה כרגע, הנחם הנורא שב על עקביו ואימה חשכה נפלה עליו.

שני המכתבים הראשונים באו לו מעיר סכות.

יורב הודיעו במכתב קצר ובדברים מעטים את אשר עבר עליו בעיר סכות, כי לשוא כלה שם כחו, וכי הבל וריק היה קץ מפעליו בעיר הזאת, כי גם חותנו גם אשתו וגם השופטים וגם השוטרים לא אבו שמוע בקולו, וכי הוא ישים עתה לדרך פעמיו, לנסוע לעיר המלך, למען בַּקֵּשׁ משפט. –

„תקותי לא אבדה עוד, ואנכי גזרתי אֹמֶר ואקים לישר לפניך „הדורים, אם גם ביד חזקה ובזרוע נטויה; תקותי נאמנה כי שרי „עיר המלך ושופטיה יקימו דבר למרות עיני חותנך ושופטי עירך, „אשר יְעַוְּתוּ משפט".

כה היו דברי יורב האחרונים.

והמכתב השני, הנה הוא מכתב חותנו ר' ירוחם גליון אחד, ומכתב אשתו שרה גליון שני לו.

במכתב הזה שפך ר' ירוחם את כל חמתו עליו, נתנוהו לבוז וחרפת אדם, לעוזב דת ומפיר ברית ה' וישראל, למחלל כל קדש, ולמסיר לבו מן התורה והמצוה אשר הנחיל ה' לנו, עם בחירו. –

. . . "ומה יושיעך כל אלה? – הוסיף ר' ירוחם בקץ מכתבו, – הן „ידוע תדע כי אף פרוטה אחת לא נתן על ידך מכל עשרך ומכל „אשר לך . . . מחוט ועד שרוך נעל לא תקח מכל רכושך, ומכל „בית והון אשר הנחיל לך אביך, זכרו לברכה! – הן אביך גם „הוא ישקיף מן השמים מָעַל על מעשיך הרעים, שם בגנזי מרומים „ירעם פנים, יבוש ממעשי התעתועים אשר תעשה, ויתן צדק לכל „אשר אנחנו עושים בזה, לבלתי תת יד לפושעים ולבלי אשר „נסייע לעוברי עברה . . . בשם ה' אלהי ישראל, בשם אביך המת, „אשר בגן עדן ינוח, ובשם אשתך ובניך החיים פה עמנו, אבקשך „לשוב מדרכך הרעה, לשוב עד ה' אלהיך, לשוב אל אשתך ושני „בניך, לשוב אל ביתך ונחלתך . . ."

בדברים כאלה וכאלה, דברי בוז ונאצה מהולים בדברי בקשה

ותחנונים, מלא ר' ירוחם את מכתבי זה, ויעקב חצרון קורא – ולבו כים נגרש.

„הה, מה עשיתי אני, ומה יעשה בי ה'? חשב בנפשו ההומיה. – אהה, ה' אלהים, אבינו שבשמים!... ואבי, הלא גם אתה בשמים הנה הנך, הלא גם אתה תראה עתה ללבי ותדע את כל מגפותי... תדע כי לא במרד ולא במעל הסבותי את לבי מאשתי ומביתי..."

עיניו זלגו דמעות, ידיו רעדו ויתנועע גם המכתב אשר בין אצבעותיו ויפול הגליון השני אשר בו על השלחן.

ועיני חצרון ראו את כתב ידי אשתו על הגליון ההוא, וימהר ויקחהו ויקרא בו, וכל עצמותיו רעדו.

היא לא תחרף אף לא תגדף, – לאישה האהוב-לה תתחנן; היא לא תדבר אתו קשות, לא תבזה את שמו, אף לא תעטה עליו בושה, – לפני בעל נעוריה תשפיך שיחה; חמה אין לה, לא תקצוף אף לא תרגז, – בדברים רכים ונעימים תדבר אליו, נפשה תערה לפניו, ולבה תשפך כמים נכח פני אישה בעלה ואדוניה... בדמעות עיניה תבך, תשאל את פיו: „במה הוגעתיך? מה פשעי ומה חטאתי כי תעזבני? ואלה הצאן, שני הילדים האהובים והנחמדים אשר ילדתי לך, מה חטאו?... כל היום וכל הלילה לא יתנו דמי למי, „איה אבינו?" יצעקו בבכי עינים, ובבכי עינים באין אֹמר ואין דברים אביט עליהם מבלי אשר אמצא מענה... בדמעתי אֵבל להמי, בדמעתי ערשי אמסה מדי לילה, ובדמעותי על לחיי אכתוב גם את מכתבי זה"...

ואת דמעותיה אלה ראה הפעם חצרון עין בעין, לא רק למשמע אזניו שמע את שמען, לא רק קרא על אדותן במכתב הזה, – כי אם בעיניו ראה את הדמעות היבשות על הגליון, ראה כי נכתם המכתב על פני כלו, כי נטפי דמעה נִמְרוּ את הנְיָר הזה, ויש אשר המסו גם את הדיו ויטשטשו את האותיות... וימס גם לב חצרון בקרבו, אף עיניו נטפו, דמעות רותחות נפלו על הגליון אשר בידו, ודמעות בדמעות נגעו... כמעט אשר קרא את המכתב הזה עד תמו, והנה שורה אחת קטנה שדדה את כל רוחו בקרבו, שורה אחת קטנה, אחרי התימת האגרת, הרסה בְזָוּה את כל מחשבותיו, הביאה סער וסופה בבתי נפשו, מהומה ומבוכה בחדרי בטנו, וכמו אחזה בלבו ותפצפצנו, ובנפשו–ותפרפרנה... השורה הקטנה הזאת, כתובה בידי בנו יחידו ישראל – בן שבע שנים – לאמר:

„בוא נא אבי הביתה; אמי, אנכי וגם חוה בוכים

„בדמעות שליש, ומחכים לבואך מאד, מדוע
„תתמהמה? ולנו געגועים עליך.
„ממני בנך ישראל חצרון".

ורחמי האב נכמרו. האב יעקב חצרון היה כאיש נדהם, רגשי אב התעוררו בלבבו, והמה המסו נפשו ויכו את לבו רסיסים... כמשתגע רץ בחדר אנה ואנה, כמְבֻקָּה בתמהון מרט שערות ראשו ויתופף על לבו, וכמו מחשבותיו שבתו, וכמו שרעפיו אין אתו; כהלום רעם, כאובד עצות התיצב בתוך חדרו, פניו חורו, עיניו קמו וכל עצמותיו וכל יצורי גוו רעדו...

רגעים אחדים עמד מבלי-נוע, כמו אין יש רוח חיים באפו; ומבלי דעת, כנודד לילה, נגש שנית אל השלחן אשר המכתבים מונחים עליו. עיניו ראו גם את המכתב השלישי אשר הובא היום אל ביתו, ואשר לא פתחהו עוד, אצבעותיו נגעו בו, אף לקחהו, ויקרע את מעטפתו, חצרון קרא בו, אף שָׂם עיניו על החתום, — ונפשו התגעשה עוד, דמיו בקרבו קדחו, ויצעק צעקה גדולה ומרה: „אהה! ה' אלהים! ה' צבאות!"...

המכתב הזה היה מכתב רבו „הצדיק", אשר על פי בקשת חותנו ר' ירוחם שלח אליו הפעם לעוררו לתשובה, בשם האמונה והחסידות.

רק שורות אחדות במכתב הזה, — ואימה חשכה גדולה רובצת עליהן; רק דברים אחדים ומלים ספורות על הגליון, — אפס כי כמו ענן כבד ישכון עליהם, כמו ערפל כסם, וכמו שתו חשך סביבותם... „סט־א אחרא", „סמאל", „לילית וכל כת דילה", „מ"ט שערי טומאה"; „שאול ואבדון", „קליפות" — מִלְּאוּ את המכתב על פני כלו; „נשמות ערטלאין", „נציצות", „צנורות", „פגימות", — היו דברי „הרבי" אליו, „נשמתך נפלה בפח אשר טמן הס"ם לה", „יחידתך היתה לבער בידי סטרא אחרא האורבת לנשמת כל איש ישראל להשביתה מטהרה, למען אשר תפול בידיה"... וַתִּבָּהֵל נפש חצרון, נעותה משמוע, נבהלה מראות, ותשח עד מאד; ופלצות אחזה את בשרו, רטט החזיקו, — „אהה, ה' אלהים!" צעק מרה, ומקור דמעותיו נפתח עוד, שטף דמעות נגרו עיניו, ויתנפל על המטה, וילט פניו בכר, ויבך בקול גדול.

רגעים אחדים שכב למעצבה, היאוש הנורא בלבו, והגִּהִם בבתי נפשו, עיניו שפכו דמעות כמים, ומחשבותיו כמשק מים שוקקות בו; לבו עזבו וכל חושיו כמו נדמו...

דלת חדרו נפתחה, — והוא לא שמע; מורו סוראָבין בא בו, —

והיא לא התבוננה; עינו נגרה מאין הפוגות, וקול אנחותיו הולך וחזק.
גם סוראָבין נבהל למראה עיניו.

– מה זה?... מה אלה לפני?... אמר בתמהון לבבו, ויאחז ביד חצרון לעוררו ולהעירו.

וחצרון התעורר, לטש את עיניו הבוכיות על מורו, – וירם את ראשו.

– סוראָבין?! אמר בשפל קולו, ויאנח בשברון מתנים.

– אבל מה זה היה לך? – הוסיף סוראָבין לשאול במבוכתו, ולא הסיר עין מאת פני חצרון – הן א י ש אתה... איש ס ו ח ר, איש נבון דעת...

וחצרון יורד בבכי עוד, שפתיו נאלמו, וכמו אין הדבור בו, וכמו אך לאנחותיו שָׂם ה' פה לו; ועיניו כמו אך לדמעות נועדו, כי על כן הסירן הפעם מעל פני מורו...

– קומה נא, אדוני! התעורר, חצרון! – אמר סוראָבין כי חם גם לבו למחזה אשר לנגד עיניו – פתח נא פיך עמדי, הודיעני: מה אתך היום הזה?...

לאט לאט שב רוח חצרון אליו, ויתאפק ויספר באזני מורו וידידו את כל אשר קרהו, את אשר שבה ליזא ותקרבהו, את דברי התנחומים ודברי האהבה אשר השמיעה אתמול באזניו, את השמחה אשר שמח בה, ואת התקות הטובות אשר הזה לו, – וגם את פרשת דברי המכתבים אשר קבל היום הזה הגיד לו, לא כחד דבר, את דברי יורב, חותנו, אשתו וגם רבו; ואת הגות לבו ברגעים האלה, רגעי הנחם והיאוש, ספר באזניו, שפך לפניו שיחו והגיונו, ואת כל לבו הוציא.

– ובדמעותיך ובאנחותיך אלה תאמר לגהות ממך מזור!... – ענהו סוראָבין ויאמר, אחרי אשר שמע את כל דבריו – האם באלה תעלה ארוכה למחלת לבך ולסערת נפשך? הגם אתה, ה א י ש, נַסָּתָּ לעזרתן, באשר יעשו ה י ל ד י ם עוללי טפוחים, אשר אין כחם בידם?...

חצרון נאנח עוד, ולא ענה דבר; סערת נפשו שָׂמה מחסום לפיו הפעם.

– הן דמעותיך ואנחותיך אלה לא יועילו לך מאומה! – הוסיף סוראָבין בקול אדיר ודברים נמרצים – ה ד מ ע ו ת ה ו ע י ל ו ר ק כ י י ר ט ב מ ע ט ה כ ר א ש ר מ ר א ש ו ת י ך, ו ה א נ ח ו ת ה ר ע י ד ו כ מ ע ט ק ט א ת ה א ו י ר ס ב י ב ך... ו ב ע ו ד ר ג ע ק ט ן י י ב ש ה כ ר ו ה א ו י ר י נ ו ח, ו ה י ו כ ל א ה י ו!...

וחצרון נבעת לשמע הדברים האלה, וכמו מים קרים נזלו על ראשו פתאם.

– והנה גם אנכי לא לעזר גם לא לתועלת קראתין הפעם, – אמר חצרון במר נפשו, וכמו יאמר להצטדק לפני מורו – הן הנה פרי מערת נפשי, תִּדָּרשנה ללא ישאלו, ותְּנַצאנה לכל קשי יום מבלי אשר יבקשן... צרות לבבי הרחיבו, אידי ופידי לנגדי, – ואבך ואאנח מבלי דעת את המעשה אשר אעשה, ואת הדרך אבחרה בה...

– לחשוב דרכיך, לפעול ולעשות, לא להתמוגג בדמעות! – ענהו סיראָבין קשות – הן כבר אמרתי לך זה פעמים כי לא במחשבות תִּוָשע ולא ברגשותיך תצא ממבוכה זו לאור עולם; אם קשתה עליך יד האהבה–לך בכחה זה... אולם גם דעתך לא תְּפַגֵּר מלכת אחריך, גם אותה תקח לְלַוֹתך בדרך הזאת למען אשר לא תנהם באחריתך, ולא תִנָּחם...

– הה, דעתי קצרה לעת הזאת ובינתי תסתתר! – אמר חצרון וקולו כאוב מארץ ודמעות עיניו התגלגלו על לחייו – אוי לי מאהבתי, ואוי ואבוי לי מאשתי ובני... שני רגשות ילחמו בלבי ביד חזקה, ורגש מרגש יאמץ... גם שניהם יבנו מזבחותם בקרב לבבי פנימה, – ואנכי הנני השה לעולה!...

– שמע נא, חצרון! הזכרתני – אמר פתאם סוראָבין, כמו חדשות בפיו הפעם – הן אתה למדת תורה, עסקת בתלמוד, וידעת להשיב אותי דבר...

חצרון שָׂם עיניו על פני מורו, כמו ישתומם לאמרי פיו עתה.

– למדתי, ענהו בשפה רפה.

– ואם-כן תדע להגיד פשר שאלה אחת אשר אשאל מאתך הפעם,

וחצרון מחריש משתאה לאמריו אלה הרכים, – האם להתל בו יאמר מורו לעת כזאת?

– מדוע-זה צוה ה' להקריב לפניו קרבן רק „מן הכבשים או מן העזים", „שה תמים", „פר ואיל" וכדומה, – ומדוע לא יקריבו על מזבחי את הארי את הדוב ואת הנמר? או את הפיל או את הראם למיניהם?...

– מה השאלה הזאת?

– הן אמרת כי אתה הנך השה לעולה, ואזכור את שאלתי זאת ואמר לשאול את פיך, כי יודע תורה אתה... אפס כי נפשך הומיה מאד ברגעים האלה, ולבך לא ילך אחרי הפעם, ועל-כן אשמיע באזניך גם את התשובה אשר אחשוב אנכי בזה...

חצרון הוסיף להתפלא הפלא ופלא: הגם מורו סיראָבין בין לומדי תורה יתחשב? הגם הוא ידרוש ויחקור בתורת משה?..., והאם את השעה הזאת בחר לו להורות לו דברים כאלה?...

– מה תראה תביט בי? – הוסיף סוראָבין בלעגי מעוג – אנכי אאלפך חכמה... אנכי אודיעך מדוע בחר ה' באלה...

- ומדוע? הגו שפתי חצרון כמעט שלא ברצונו.

– יען וביען כי הארי הדוב והנמר לא יתנו את נפשם להאָסר ולהֵעָלות עולה כליל על מזבח ה', יען וביען כי שבעים ושבעה כהנים יפלו שדוד תחתם טרם יעלו אחת מחיתו יער לקרבן... והנה זאת גם תורת האדם – המריין פתאם סוראָבין את לקחו וַיְטַעֵם את דבריו – הן צדקת באמרך כי אתה הנך השה לעולה, אמנם כן, יען כי שה אתה, על כן הנך גם לעולה... לו ידעת להיות עז כנמר וגבור כארי, כי אז גם עולה לא היית... חק הוא בתבל ומשפט בחברה: השׂית התמימות עולות המזבחה, והאריות והנמרים המה הכהנים המקריבים, המרחצים כפות רגליהם בדם-הקרבנות האלה; מזבחות רבים ושׂגים עלי תבל ארצה, והכבשים והעזים הבקר והצאן ילכו בנפש חפצה להֵאָסר עד קרנות המזבח... והיה אם באה חכמה בלבב הכהן המקריב, אז עולות לאלפים וקרבנות לרבבות יאסוף מכל הבא לידו, ואין פוצה פה ומצפצף, כי לרצונם יזבחם, בנפש חפצה הֻעֲלוּ על המזבח אשר לפניו... והנה גם החבלים גם העבותים להם המה, בחבליהם יאסרום, ובעבותים חדשים אשר יביאו אִתָּם יעקדום... וכמוהם כמוך משפט אחד וחקה אחת לכם, – גם אתה, השה התמים, אֻסרת בעבותים אשר יַבְהִקְמוּ עליך, ותקרב לפני העלמה אשר בחרת להיות לך לכהן, והנה הנך שוכב על מזבחה, מבלי דעת כי יש לך הצדקה גם הכח והעז לרדת ממנו...

חרשים וקשים היו הרעיונות האלה לאזן חצרון; המה אמנם השביתו שאון לבבו, אמנם הקימו סערת נפשו לדממה, והמית רוחו השקיטו, – אפס כי גם המחשבות אשר הביאו בלבו, לא נתנו דֳמִי לו, ולא הרגיעו גם הם את רוחו; המה הביאו סער חדש בקרביו, ותחת היאוש הביאו את הַסֶּפֶק בלבו, ויהי כמתעתע, כאיש אשר יעור משנתו אחרי חלום נורא...

– אין בי הכח והעז אשר תדרוש ממני, גם אין לי הצדקה...
– ענהו חצרון בשפה רפה אחרי חשבו מחשבות רגעים אחדים – ליזא לקחה את כל לבבי, ודברי המכתבים חמסו את נפשי, ואנכי אבדתי בעניי...

– לא אבד, כי אם חולה הנך! לבך ונפשך לא לֻקְּחוּ גם לא נחמסו, – חַלָּשים הנה הנם, פְּגֵּי הדמיון, אשר בעלי-ההזיה „רגש" יקראו לו...

הצרון הפיל את ראשו על הכר במטה אשר הוא יושב עליה, ודמעות נושרות מעיניו מנהמות לבו.

– לו תקראני לרופא לך, – הוסיף סוראָבין ויאמר, למראה הדמעות אשר לפניו – לו לעצתי תשמע, כי אז ידעתי סמי-מרפא להגות ממך מזור, ידעתי רפאות תעלה לנפשך הנכאה וללבך הכואב...

חצרון התעורר.

– ומדוע זה תשים יד למו פיך? – שאל חצרון בבהלה וכל עצמותיו רעדו – מדוע זה תכחיד רפאותיך אלה תחת לשונך ולא תלעיטני מהן?... אנא, מורי היקר, היה-נא לי לרופא נאמן והגידה לי: מה המה סמי-מרפא האלה?

– ע ב ו ד ה ו מ ד ע! – ענהו סוראָבין דברים נמרצים – הנה תלך בטל כל היום, תצא לשוח, תסובב עיר, ותבוא לחדר מלונך ותקרא ספרי שיר ומליצה, ספרים וגם רומנים, – ותשגה בחלומות, תתן לבך לדמיונותיך ולבך נגוע; כי על-כן אמרתי: המציא לך עבודה ומסחר, כל מקנה וכל קנין אשר תאבה נפשך, הסר הבטלה–המביאתך לידי שעמום–מעליך, ולא תשגה בדברי הבל גם בבואך הביתה: קנה לך ספרי הכמה ומדע, ידיעות הטבע והלמודים (הן יש כאלה גם בשפה ברורה ונעימה אשר תקל גם לך), לאט לאט יבואו רעיונות וַדָּאִים בלבך, לאט לאט יֵהָפכו דמיונותיך וישובו ויהיו למחשבות ברורות, – ורפא לך...

חצרון לא ענהו דבר, אך הביט בפניו מאד.

– זאת עשה וחיה! הוסיף סוראָבין ויחלט את דבריו.

רגעים אחדים עברו בדממה. חצרון הביט על פני מורו ביראת-הכבוד, וסוראָבין הביט גם הוא בפני חצרון במנוד ראש; והנה הוא מוציא את מורה-השעות מאמתחת בגדו, וישם עיניו בו.

– התאמר, מורי, לעזבני הפעם.

– הן כבר באה לי העת ללכת – ענהו סוראָבין בקית-ריח – עשה נא כאשר יעצתיך וייטב לך; שמע בקולי, ואנכי אהיה על ידך לנחמך מעצבך...

סוראָבין עזב את החדר, וחצרון נשאר לבדו, תמהון לבבו גבר עליו, ויוסף לבכות רב בכי...

לו
צום הָרְבִיעִי.

„אם חפֵץ אתה להִדָּבק באהבת חברך
הֱיֵה נושא־ונותן בטובתו".

(מסכת ד"א זוטא פ"ב)

„בְּכָל עֵת אֹהֵב הָרֵעַ, וְאָח לְצָרָה יִוָּלֵד," — יאמרו משלי שלמה בן-דוד. אמנם כן, אם יקר הָרֵעַ בכל עת, אם האדם, „המדיני בטבעו", יבקש לו חברה, אוהבים וידידים להתעלס במו בכל ימי חייו, — הנה בעת צרה ומבוכה, בעת יגון ושבר ברוח, אז ייקר הידיד מפז, והאוהב מכתם אופיר, אז „אח" יקרא לכל רֵעַ, ואז ידרוש את אהבתו מאד; ואף אם בעת שלום יבקר האיש בין רעיו, יפלה בין ידידיו, יִבָּרו נושאי אהבתו, יִזַּכו ויצרפו, ויבקש לו רק את האיש אשר יאות לו ולמצבו, אשר ידמה אליו בעשרו אי בחכמתו, — הנה לעתות בצרה יאמר „ידיד" לכל אשר יכרה לו אזן, לכל אשר ישתתף בצרת נפשו, ולכל איש ואיש אשר יוכל וישפוך לפניו שיחו, „ויהיה נושא-ונותן בטובתו".

כדבר הזה ראינו גם הפעם בנוגע לנפש שלמה אחיטוב ונפש בנימין האלוני.

קרבת שלמה לבנימין היתה בראשונה רק כיחס הרם והנשא אל השפל והמדֻכָּא; אֲגֻדתם על חסד ורחמים נוסדה, מבלי אשר תקשרנה נפשותיהם; גם אחרי כן, אחרי אשר לקח אחיטוב את בנימין למורה לו, גם אחרי אשר החסידים רדפו את בנימין ואחיטוב לקחהו השדה להיות משגיח על הבונים, גם אז לא שנו את יחוסם איש לרעהו, גם אז כעיני עבדים אל אדוניהם כן נשא בנימין עיניו אל שלמה, וכאדון התהלך גם אחיטוב אתו; — אפס כי לעתות בצרה התלכדו יחד, בעת צרה היה נהיה בנימין ידיד וגם רֵעַ לאחיטוב, אשר לפניו גלה את כל לבבו, וישפוך מרי שיחו בחיקו.

יורב עזב את סבות העיר, ונפש אחיטוב נביכה. אהבתו לשפרה גדלה מיום ליום ומשעה לשעה, — אבל גם הזַּעַם גדל בלבו . . . יורב נסע מזה, אבל המלחמה הכבדה אשר עורר בלב אחיטוב הלכה הָלֹךְ וחזק, והכבד עליו אכפה מאד, — ובנסעו מזה הגדילה על אחת שבע . . .

הדממה האיֻמָּה אשר שרתה בעיר, אחרי הרעש הגדול, כרתה אזנים לאחיטוב כי ישמע לקול לבבו הסוער מאד מאד, הזכירה לפניו את דברי

יורב בניגע לאהבתי, והמה ירדו הפעם כחצים שנונים ללבו, ויהיו סף רעל לנפשו.

„האמנם צדק יורב באמור לי כל היום כי רק הוללת וסכלות ענג ושעשועים היא האהבה לשפרה אשר הכתה ש־ש בלבבי? — השב אחיטוב בנפש הומיה — הן לא אכחד כי צדקו דבריו כי שָׁוְא תהיה תמורתה, כי אביה לא יתגנה לי, ואנכי גם אנכי לא אוכל לקחתה — כי אשה לי בביתי, ולא אוכל גם לשבת פה ימים רבים — כי עסקי ומסחרי באדעססא הנה הנם . . . אולם הגם דבריו הראשונים צדקו יחד? הגם את רגשי לבי ידע הוא יותר מאשר אדעם אנכי? . . . בין כה וכה ונפשי אמללה! . . . אמלל־משנה הנני כי גם את נפש שפרה בחכה־זו העליתי ובחרמי גְּרַתִּיהָ, נפש שפרה הזכה והתמימה הנשאה והנשגבה מאד מאד . . .״

הרעיונות האלה הלמו את נפש אחיטוב, ויגדילו את מחץ לבבו מאד, המו שרעפיו ומחשבותיו כים סוער . . .

ובימים האלה בקש לו אחיטוב ידיד ורע, בקש לו איש כלבבו אשר ישפיך את נפשו לפניו, בקש — ולא מצא! דאגה גדולה בלבו, ויאמר לוהשיחנה לאחרים, להקל מעליו, — אפס כי לא נמצא בכל העיר הזאת איש כלבבו; כי מי ומי ההולכים אתו בזה באמונה ותם, זולתי ר׳ ירוחם, ומי ומי הוא אשר לפניו יוכל לגלות את כל לבו ואת כל סתרי מזמותיו לא יחשוך ממני, זולתי שפרה, — והאנשים האלה הלא הם המה סודו, הותו ועקת לבו? לאנשים האלה הלא תהים נפשו, ולזכרם תמים ילך לבבו . . .

ויהי בנימין האיש האחד אשר מצא לנכון לו, האיש האחד אשר ישמע אליו, ואשר גם בין יבין למליו, לרגשותיו ולכל אשר בלבו, כי הלא גם משכיל הנהו, גם ספרים רבים קרא, וגם את האהבה ידע, את נועמה ואת רעלה גם יחד . . .

אפס כי גם בנימין חמק עבר ממנו בימים האחרונים, דבר אתו — בכל הנוגע למעשי הבניה אשר יעמוד עליה כל היום — אך דברים קצרים, דברים מְקֻטָּעִים, וכמו ירא מפניו, וכמו אשר יחיל ויפחד ממנו; לא ישא עיניו לו, לא יביט בפניו, וכל אבריו כמו יזדעזעו בגשתו אליו.

אם נפלאת היא, החרדה הזאת, בעיני אחיטוב, הלא אתה הקורא הן לא תתפלא: הן אתה ידעת גם את אשר בנפש העלם „האדמוני״ בנימין הזה, הן הקרְאתָ ותדע כי למן השעה אשר נודע לבנימין כי אשה לאחיטוב ישבה ראזאליע, לא ידע שלו בבטנו ונפשו עליו תתמוגג, יעמיק במחשבותיו,

ויבקש עֵצה – להעיר אזן שפרה בדבר הזה – וגם ממנו נדחה תושיה . . .

אולם בין כה וכה, והנה צ ו ם ה ר ב י ע י בא, יום „שבעה עשר בתמוז" הגיע, והיא קרב אותם אחד אל אחד, הוא קרב מאד לבות שני האנשים האלה, והוא פתח גם את פיהם, גם את סגור לבבם קרע, וישפכו שיחם איש בחיק רעהו, וישיחו דאגיתיהם, ויערו את נפשם, – ויהיו רֵעים, ידידים ואוהבים נאמנים, ויהיו לנפש אחת . . .

ביום ההוא לעת תפלת „המנחה", ואחיטוב יושב בביתו, על יד החלון הפתוח לפניו, יושב וחושב מחשבות, הוגה במצבו האיום, והנה להקת „בנים שובבים" עוברים על ידו, וצועקים בקול גדול:

– אפיקורס! . . . אוכל ביום הצום! . . . הנה ת ל מ י ד ך ב נ י מ י ן מֻכֶּה עתה ב ב י ת - ה מ ד ר ש, מ ח ר י ע ש ו ג ם א ת ך ש פ ט י ם . . . לא נירא גם ממך, ו ע ש י נ ו ל ך כ א ש ר י ע ש ו ע ת ה ל ב נ י מ י ן . . .

בראשונה לא עָשׂ אחיטוב לבו לנערים האלה, אך כאשר שבו וישנו וישלשו את „הפזמון" הזה בעברם על פניו רציא ושוב, – התעורר מאד, ויקרא אליו את אחד הנערים האלה, וישאלהו:

– מה זה בפיך?

– את אשר תשמענה אזניך! – ענהו הנער עזות, וירץ שובב לדרכו, הָלֹךְ וְצָעֹק וכל הנערים ענו לעומתו:

– שמה בבית המדרש יעשו השפטים! . . . לך נא שמה ותראה בעיניך, וגם אתה תִּשָּׁפט, כמוך כבנימין משפט אחד לכם! . . .

ואחיטוב שמע ולבבו כים נגרש. הן שמעה אזנו ותבן לה כי אמנם נעשה דבר עם בנימין, וכי נאספו עליו קַנָּאים שנית; וימהר גם הוא וישם בגדיו עליו, וילך ביתה המדרש, לדעה את אשר שם.

ומחזה מרעיד לב ונפש נגלה לפניו בצעדו על סף בית המדרש ההיא, מחזה אשר סִמַּר שערת בשרו, ורב עצמותיו הפחיד.

בית-המדרש הנהו מלא אנשים מפה לפה, כלם יצעקו וירעשו, כלם פה אחד עונים ואומרים קול גדול:

– מלחמה לה' באפיקורסים מדור דור!!

– נעשה בו שפטים גדולים, ויהיה לאות לבני מרי!

– נכחידנו מן הארץ, ולא יהיו עוד מסיתים ומדיחים בקרבנו!

הדברים האלה וכאלה צעקו הנאספים קול גדול; גם הנשים היושבות שם בעזרתן, בעלית הבית מערבית, פתחו את החלונות הקטנים אשר בקיר מושבן הצופים פני בית-המדרש, והנשים „הצדקניות" אשר בהן צעקו גם הן בקול גדול קול אדיר וחזק, לאמר:

– כלה עשו ! . . . עקרו, שברו ומגרו את המין והאפיקורס הזה ! לעירנו אין חפץ באנשים כאלה ! . . . השמידום מתחת שמי ה׳ ! . . .

ואחיטוב נבהל. הן אמנם כי אחדים מן הנאספים בראותם את אחיטוב בוא הביתה החשי, וַיְפַנּוּ גם מקום בעדו לעבור; אולם בבואו לפני כותל מזרחי, מקום אשר הרב והאנשים המְכֻבדים יעמדו שמה, השתומם לשמיע גם מפי זקני העדה וראשיה, כדברים אשר שמע פתח הבית, מפי דלת העם; גם אלה בקנאתם שגו, וגם בפיהם אלות ונאצות, חרפות וגדופים.

ובנימין עומד לפניהם, עמד ודַבֵּר, פעם ירום קולו, כמו יתוכח ויוכיח צדקו, ופעם אך קול ענות חלושה ישמיע, כמו לִמְשֹׁפְטָיו יתחנן; והכרת פניו תענה בו כי גם בקרב לבבו פנימה אין שלום ואין מנוח.

ויהי כראותו את אחיטוב בא הביתה, התחזק גם הוא, וירם את ראשו.

– מה זה ? שאל אחיטוב.

– הן צום לה׳ היום הזה לנו בני ישראל, – ענהו ר׳ שמעון בהרב, אשר היה עתה ראש המדברים – ונתאסף עתה להתפלל „מנחה" ולקרוא בתורה פרשת „ויחל", ויבוא גם בנימין להתפלל, – והנה באו אנשים נאמנים ויעידו בפנינו כי בנימין זה אכל אף שתה היום בצהרים . . .

– הלא המשפט לאלהים הוא, כי עבר ממצותיו . . . החל אחיטוב לצדד בזכות בנימין.

– לדבר הזה יסלח לי אדני – ענהו ר׳ שמעון קשות – המשפט הזה לנו היא, לנו המְצֻוִּים לענוש קשה את עוברי עברה, לבער הרעה מקֶרב העדה, ולשָׁרֵשׁ שֹׁרֶשׁ פורה רוש ולענה . . .

– מה זה תרב אמרים, ר׳ שמעון ? – צעק גרונם בחמה שפוכה – הן האדון הזה לא לנו הוא, אורח נטה לשבת בעיר הזאת ימים או עשור . . . אולם איך אשקוט ואנוח בראותי כי תתני לוקח בתי עושה מעשים כאלה אשר לא יֵעָשׂוּ ? . . . „רבנו הקדוש" אמר לי בפירוש כי אם אראה עמל בו ענש יענש, – והנה הוא אוכל לעיני ביום „שבעה עשר בתמוז", ואחשה ? . . .

ובדברו הרים את ידו ויאמר להכות את בנימין לחי.

ותרב הצעקה בבית המדרש, ותגדל המהומה, כל האנשים הנאספים הרימו קולם, חרפו גדפו את בנימין ואת כל האפיקורסים, ולא חשכו גם מפני אחיטוב כלימה ובוז.

וירגז אחיטוב תחתיו, ויאחז ביד בנימין הנשפט, ויקרא בקול גדול, לאמר:

– בוא נא אתי! מה לך ולאנשים הקנאים האלה? מדוע תעמוד פה עתיד לבוז ולמהלמות?...

וימשכנו אחריו, ושניהם עזבו את בית המדרש, אשר המו אנשיו מאד, וילוו את היוצאים האלה בחרפות וקללות, וכל הנערים צעקו אחריהם בקול גדול ולזות שפתים דברים יורדים חדרי בטן.

– נקיתי הפעם מבנימין! – אמר ר' גרונם בחרון אף – גרש אגרשנו מביתי כלה!... מחר יפריד הגט בינו ובין בתי... לא אראה ברעה אשר תמצא את ביתי בגללו... נלאיתי נשוא! – אשתי ובתי צדקו יחדו...

– כן תעשה כאשר דברת – החליט ר' שמעון בהרב את דבריו – ולנו לשום לב גם למעשה אחיטוב בזה...

גם הרב הסכים לדבריו, וקול ההמון הולך והומה, הולך וסוער, וגם הנשים צעקו מבעד לחלונותיהן, ותהי חרדת אלהים בבית הזה, רעש ומהומה.

ובנימין הלך אחרי שלמה אחיטוב, ולב שניהם סָער כסופות בנגב. הן לא נכחד עָצמם ממך, הקורא, ואת הגות לבם בימים האחרונים הלא ידעת, – והנה נוספה גם הצרה הזאת, ותוסף המיה לשאונם, ותוסף גם רֵעות ללבבם, ותחזק את הקשר הזה ליחדם באהבה, בידידות וחן.

– הן נסיתיך בהנהגתך אף ראיתי פעלך בימים האחרונים – אמר אחיטוב אל בנימין בבואם הביתה, אחרי אשר חשב מחשבות עת קצרה – ועתה שב נא עמדי, אכול בלחמי ושתה ייני, וכל מחסורך עלי; והיה כאשר תִּגָּמֵר מלאכת הבנין אשר בזה – הן קרובים הימים מאד – ואקחך אתי אדעססאה, ואדע את אשר אעשה לך שמה, כי יש לך תקוה.

– לשוני קצרה מהביע לך תודתי – אמר בנימין בכל לב ונפש – הן אתה ידעת את לבבי, עניי ומצוקות רוחי לא נכחדו ממך, ידעת כי אין נפשי אל האשה הזאת, אשר היא אשתי, ובשמחת לבב פטרתיה בגטה זה כבר; אפס כי לא ידעתי מאין יבוא אז עזרי? איה אמצא פת לחם להשביע את נפשי? כי גם לשוב אל בית אמי לא איכלה...

– האם אין לך אב? – שאל אחיטוב לְהָמוֹ למען מצוא מלים, להפיג צערו ולהשכיח תוגת לבו.

– הה, אדני! – נאנח בנימין וישם ידו על מצחו, כמו זכרונות נוראים

יעברו כעת לפניו – אמת בפי קדמונינו באמרם: „מעשה אבות סמן לבנים", „וכל מה שקרה ליעקב קרה ליוסף"!... הנה מבשרי אחזה זאת. מה שקרה לאבי בימי נעוריו, יקרה הפעם גם אותי... אפס כי אנכי לא ילדתי עוד בן לאשרי...

אחיטוב התעורר לדברי המסתרים האלה.

– אל מה ירמזון מליך?

– הן אנכי לא ספרתי באזני אדני את דברי ימי חיי, לא מצאתי עת מכשרת לזאת עד עתה; ואם לא אהיה גם הפעם למשא על אדני, אספרה נא לו כעת אפס קצתם, וידע פתרונים גם לדברי אשר אמרתי בזה.

אחיטוב, אשר גם לבבו סר מאד, ומחשבותיו המו כהמות ים, חשב להשביח שאון גליהם, ולהסיח דעתו מן דאגותיו, בשמעו את הספור אשר יספר בנימין בזה, ויבקשהו לעשות כאשר אמר.

– הן שמעת שם „אבותי" מפי פעמים רבות – החל בנימין לספר וקולו כאוב מארץ – ועתה דע לך כי בשם הזה אכנה את אמי ואישה, הוא אבי-חורגי... את אבי לא ידעתי, וגם הוא לא ידעני, רק בשמו אקרא, ורק את שמעו שמעתי מפי אמי ומפי אנשים זרים, כאשר גדלתי; לא אדע גם עתה אם בין החיים עוד יִכָּנה, איה מקום משכנו ומה המעשה אשר הוא עושה... הן תתפלא, אדני, יען כי לא תדע מה רבה קנאת-הבל בלב החסידים, ומה רבה האולת אשר בלב נשיהם, לא תדע מה גדלה שנאת אלה וגם אלה לכל אשר ישים פניו לדעת, לחכמה ולהשכלה, – שמע והשתומם עוד: גם אבי היה אָמון עלי החסידות מעודו, גם לו השיאו אבותיו אשה – היא אמי, – והנה פתאם נפקחו עיניו, וישם להשכלה פניו... לא אדע גם אנכי מי ומי היו האנשים אשר עוררוהו לאלה, ומה ומה היו הדברים אשר עשה, – הן אנכי רק מפי אמי ומפי החסידים אשר בעירי שמעתי כי „יצא לתרבות רעה", כי „נתפקר", כי היה „לאפיקורס גדול", ואך עתה רוח מבינתי תאלפני לדעת כי כמוהו כמוני מקרה אחד לנו... הה, אך עתה, לרגלי התלאות אשר מצאוני בזה, נפקחו עיני ואבין למעשיו גם הוא... והנה החסידים רדפוהו עד מאד, ועל פי מצות „הרבי" גרש את אמי, ואנכי אז כבן ירחים שלשה; אמי נשאת לאיש, ואותו קראתי „אבי" וכן אקראהו עד היום... כאשר גדלתי ואֶקָּרא „בן גדליהו", ואולם משה שם אבי מִקְּדָאי, ואשאל את פי אמי, ותספר לי כדברים האלה, ותוסף לאמר: כי אבי עזב את העיר ואת הארץ הזאת אחר גרשיה, וכי שמעה אומרים כי הוא עזב גם את דתו, ויעזוב אחרי כן גם את ארצות החיים...

ומאז לא נשאתי גם אנכי את שמו על שפתי, לא שאלתי עליו, ולא אדע ממנו דבר . . .

בנימין עמד מְדַבֵּר, כי תָקְפוּ עליו רגשותיו, ויאנח בשברון מתנים, ועיניו נטפו דמעות קדש.

גם אחיטוב התעורר מאד לשמע הספור הזה, גם לבו המה בקרבו, ויזכור כי גם הוא לא יִנָּקֶה מהם.

– אמנם קַנָּאים גדולים המה „החסידים", וכמעט אשר אתן הפעם צדק לדבריך אלי כי גם אותי יכבדו רק בהיותי אורח בקרבם, ואולי גם הפעם לי לירא מפניהם . . .

– כדבריך כן הוא.

– ואולי גם צֶדֶק יורב בדבריו – הוסיף אֲחיטוב בהלך נפשו – כי גם אנכי אמאס בם ובחברתם כאשר אשב פה ימים רבים . . .

– הַאם יש את נפש אדני להשתקע בזה? – שאל בנימין בקול רועד ובתוכו ישתומם לבו.

– למה אכחד ממך דבר? – ענהו אחיטוב בנפש הומיה – הן אחשוב לצדק כי אתה התבוננת לדרכי, בנת לרעי, ותדע – גם מבלי אשר הגדתי לך – כי אוהב אנכי את שפרה אהבה נצחת . . . האהבה הזאת לקחה את כל לבבי בימים האחרונים, בדעתי היטב כי גם שפרה תאהבני מאד, וכי גם נפשה ולבבה נתונים נתונים המה לי, וכי כבר התודינו את אהבתנו זאת, והתודענו איש אל משנהו בדברים ברורים ומפֹרָשים . . .

נבהלה נפש בנימין לשמע דבריו אלה, נפשו התפלצה, וכל רוחו בקרבו היה לסער מתגורר.

– התחשוב בלבבך כי אביה החסיד יתן אותה לך? . . . – שאל בנימין בְּעֶיָם רוחו, ועיניו אשר היו כלפידי אש הביטו מאד בפני אחיטוב.

– ולוּ גם יתן . . . הה, בנימין! למדני דרכי יושר, ודרך אורחותיך הבינני! . . . אותך ראיתי צדיק מושל ברגשית לבבך, מושל גם ברגשי אהבתך . . . ואנכי הנני חלש ואין אונים . . .

את הדברים האלה הוציא אחיטוב משפתיו ברעד ברתת והלחלה. גם בנימין נפעם.

– הנה הואלתי לדבר אתך בזה, ולפניך אשפוך שיחי והגיוני – הוסיף אחיטוב בראותו כי בנימין יטה אזן לו – אין לי איש בעיר הזאת, מבלעדיך, אשר יבין הגיגי . . .

– דַּבֵּר כי שומע עבדך,

– ועתה דע לך, ושמור את הדברים בלבבך, דע כי גם לי

אשה באדעססא עיר מגורי, אשה אשר אהבתי ואשר האהבני...

ופני אחיטוב נפלו, כמו נבעת מאמרי פיו, וכמו יתנחם על אשר גלה סודו לאיש הזה, אשר הוא צָ״ו *).

ובנימין, אף כי כבר ידע את הסוד הכמוס הזה, נבעת גם הוא בהתידה אחיטוב לפניו, ויחשו גם שניהם רגעים אחדים, ויביטו איש בפני רעהו, והמון מחשבות בלבם.

– דרך סוגה בחוחים!... התפרץ מפי בנימין שלא-במתכֻּן ויאנח מרה, וגם אחיטוב נאנח.

– יפה אמרת! אמנם כן, דרכי סוגה בחוחים... – ענהו אחיטוב בכל לבבי, ואנחותיו רבו – לא אדע לנטות ימין ושמאל, לא אדע לשית עצות בנפשי, גם לא אדע להרגיע את רוחי בקרבי.

– היודעת גם שפרה כי אשה לאדוני? – שאל בנימין אחרי דממה מְשֻׁכָּה – הגלית לפניה את הסוד הזה הכמוס אתך?

– זה פעמים אחדות אשר אמרתי לגלות לה סוד לבבי, – ולא עצרתי כח... לא יכלתי, ומלי נחבאו בפי...

– ואתה, אדני, תאבה בכל לבבך כי תדע שפרה את זאת?...

– נבוך הנני גם ברצוני זה... לא אדע דרך אבחר... ובכל-זאת ידעתי כי מאד מאד שמחה נפשי כי ידעה זאת שפרה, לו נודע לה הדבר... אפס כי אנכי לא איכל להגיד לה, גם לא איכל שלוח דברי על ידי אחר... חפצתי כי מִסִּבָּה לא-תלויה-בי תֵּדַע זאת, כי ממקום אחר תבוא לה הבשורה, וגם אנכי לא אדע ממנה...

– בנתי לרעך – ענהו בנימין בשפה רפה.

רגעים אחדים חשבו גם שניהם מחשבות, ובעיני אחיטוב נראו דמעות.

– אולי אודיע אנכי לה את הדברים האלה, מבלי אשר אגיד כי אתה שלחתני?... – אמר פתאם בנימין, ועפעפיו בחנו את אחיטוב היושב למולו.

– לא ולא!! – צעק אחיטוב בקול גדול – אַל נא תהיה הולך רכיל! אל נא תגלה את סודי!... הן אירא מאד פן יכאיבו הדברים האלה את לבה. ופן... ואולי – הוסיף אחיטוב וקולו השפיל – ואולי אמנם טוב הדבר הזה לפניה; יתבררו הדברים, ויתלבנו... שמע נא, בנימין, התדע גם להצדיקני לפניה? התדע להקטין חטאתי ולהיות

*) Nebenbuhler.

גם מליץ-טוב בעדני ? – אם כדבר הזה תעשה, לך וצלח ! . . .

– מוצא שפתיך, אדוני, אשמר, ומפקידיך לא אסור – ענהו בנימין רכות גם היא – קדושה לי מצות פיך להימין או להשמאיל, ללכת להגיד לה או לחדול.

ולבב אחיטוב הוגה מחשבות אין קץ, צולל היא בים רעיונית מטֻרפים ובלולים, עד אשר לא שמע גם בדבר בנימין אליו.

– כן תעשה ! – אמר בשפה רפה – נראה איך יפול דבר, נדע מה תפעל הבשורה הואת על נפשה ולבה, ואדע גם אני מה אמלל אנכי . . .

וזרם דמעות שטפו עיני אחיטוב, ויבך מנהמות לבו הרבה בכה.

– אבל, אַל תרשיעני במשפטך, אַל תתן גם לה להרשיעני ! – הוסיף אחיטוב ודמעותיו על לחייו – צדקני, טהרני . . . נקני מעיני זה . . . לא בזדון עשיתיו, לא במרד ומעל . . . אהבתיה באמת ובאמונה, אהבתיה בכל לבבי ובכל נפשי . . . כל רגשותי בקרבי נתונים המה לה . . .

– בטח בי כי אשכיל במעשי – ענהו בנימין, כי נכמרו גם מעיו – אֲתַנֶה צדקתך ואהיה לעד על תמת נפשך . . . אשקיט גם את רוחה ואדבר נחומים על לבה . . .

– טוב לי כי גליתי את לבי לפניך ! – אמר פתאם אחיטוב ויקם מעל מושבו ויתהלך בחדרו הנה והנה – אותך מצאתי נאמן לפני בעיר הזאת, ידיד וְרֵע נאמן . . .

ויתיצב לפני בנימין ויבט בפניו מאד.

– האמנם כי ידיד נאמן אתה לי ? – אמר אחיטוב בנפש הומיה אל בנימין ולא הסיר עיניו ממנו.

גם בנימין קם ממקום מושבו.

– עבד נאמן הנני לאדוני כל עוד רוחי בי ! . . .

– הבה נתקעה כף ! נכרתה ברית אהבה, רֵעות וידידות ברית מלח ! . . .

וידי שניהם התלכדו, ולבב שניהם הומה, ועיני שניהם נוטפות דמעה . . . .

לז

מַסָּע וּמַסָּה.

„מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם מַר יִבְכָּיוּן !"

(ישעיה ל"ג ז')

ובית ר' ירוחם היה למעון דכאי לב, השלום חלף הלך לו, השלוה והמנוחה נָגזוּ גם עברו, כי אסף ה' את שלומי מאת האנשים השוכנים בקרבו, ורק קול בכי, קול יגון ואנחה, וקול זעקת שבר נשמע בו.

ר' ירוחם, אשתו וגם בתו שרה ידעו עד מאד, כי יורב נסע לעיר הפלך לבקש משפט, ואף כי גם השפטים בעיר הזאת הגישו את עצמותיהם למשפט הגבוה, אפס כי גם הם לא יוכלו להבטיח נאמנה כי חפצם יצליח בידם, וכי יזכו בריבם את יורב היודע דת ודין, ואשר כח-הרשאה מְקֻיֶּמֶת כדת בידו; גם האיש אשר שלחו לביא אל „הרבי" להתחנן לו ולבקש מלפניו על נפש יעקב, הנה היא שב, ובפיו מענה נמרצה: „אחת דבר הרבי ולא ישוב, כי רק אבי ר' נתנאל המת יסע לאדעססא להשיב לב נכדו, וישוב גם הוא ויהיה להסיד, – כן הראו לו מן השמים, ודבר האלהים אין להשיב"... ויחכו מאד למענה פי האיש הזה על המכתב השני אשר כתבו לו, ואשר מִלְאוּ אותו קנים הגה והי על כל גדותיו.

ומה נבהלה נפש ר' ירוחם כאשר בא המענה במכתב קצר, לאמר: „הנה נא זקנתי וָשַׂבְתִּי, ואיככה אוכל לשום לדרך רחיקה כזו „פעמי? – הלא קרובים אתם אל העיר הזאת, ונקל לכם הדבר „לעשותו"...

בראשונה לא אבה ר' ירוחם לספר באזני אשתו ובתו את דברי המענה הזה, אשר ישימו לאַל את כל תקותיהם, – אפס כי לא יכל גם להכחידם בפיו, אחרי כי „תשועה ברב יועץ"...

– שמע נא אבי אלי – אמרה שרה, אחרי שמוע את דברי המכתב ואחרי אשר נואשו מתקוה – אנכי אנכי הנני לנסוע עירה ווילנא אל חמי-הזקן הזה, אנכי אתנפל לרגליו, אבכה בדמעות שליש לפניו, עד אשר ירך לבבו, ישמע לקולי ולקול „רבנו הקדוש" ויסע לאדעססא להלין את נפש יעקב.

– מה-זה תדברי הפעם? – ענו לה בבהלה גם אביה גם אמה – האם אַת תחרפי נפשך למסע רב כזה?

– הן מסלת הברזל תלך למישרים עד ווילנא – ענתה שרה ברוח נכון – ובעגלה אשר אשב בזה אבוא שמה... לא ילדה קטנה הנני,

וגם ברכת הרבי תְלַוֵני בדרכי, וממי אירא ? . . . ולי תהיה הצדקה כי הצלתי את נפש יעקב, הלא אישי הוא, כבודי ומרים ראשי! . . .

עוד דברים רבים דברו, ויהי כי ראו ר׳ ירוחם ולאה כי מתאמצת היא ללכת, ויחדלו גם הם מהניא אותה.

– עשי כאות נפשך, וה׳ אלהי אבותנו יהיה בעזרך! אמרו גם שניהם בלב נדכא ושחות.

ושרה התעתדה למסע. תקותה אמצה וחזקה את לבה הרך, והוחלתה כי יעלה בידיה להשיב לב אישה אליה, לשוב הביתה את יעקב – הוסיפה איל ללבה האנוש ועז לנפשה הסוערת. ולמן הרגע אשר אבותיה הסכימו על ידה כי תסע עירה ווילנא, סר העצב מעל פניה, ומקור דמעותיה יבש, ותשם כל מַעְיָנֶיהָ בצרכי המסע הזה, להכינם ולאספם אספה.

גם אבותיה הגו אך בה, ורק בדברי מסעיה חשבו, שאלו את כל איש נוסע תמיד, את תורת המסע במסלת הברזל ואת משפטיה, ויועצו את כל רעיהם בדבר הזה אשר חשבה שרה לעשות; אולם כלם פה אחד ענו ואמרו כי טובה עצת שרה מאד, וכי תסע, תעשה וגם תוכל.

והנה בדאגתם לשרה לא שמו עין ולב לשפרה, אשר גם היא הגתה נכאים מאד בימים האחרונים, שפכה דמעות כמים, ותלך קדרנית כל היום; דברי הריבות וצעקתם, מעשי יורב ומשפטיו, תשובת „הרבי" ימ׳נה אבי-נתנאל, ועל-כלם מחשבת שרה לקום ולנסיע מסע רב, – כל אלה לקחו את לב ר׳ ירוחם ואשתו, ולא ראו ולא התבוננו לאשר שָׁנּוּ פני שפרה, אשר תתמוגג בדמעות, ותהי נוגה ושוממה.

שפרה לא ראתה את פני אחיטוב מאז דברו אליה בפעם האחרונה, מאז כרע על ברכיו לפניה ובדברים חוצבים להבות אש בִּשֵׂר אהבתו לה, נוסף על כל דבריו אליה כפעם בפעם, – ואיך תשקוט? איך ינוח לבה, אם אחרי היום ההוא, אשר אמרה כי אהבתה נכונה לפניה, יתחמק אהובה ממנה, וכמו יברח מפניה? . . . איככה תתן בת עינה פוגת לה ולא תדמע דמוע, אם שלמה אחיטוב יתחבא בסתר אהלו, ולא ידרוש בשלומה יום יום, כאשר הבטיח אותה לעשות? . . . והנה כל עוד ישב יורב בביתו מצאה דברים להצדיקו, לאמר: הנה אורח בביתו, לא יוכל לעזבו לבדו . . . אולם זה ימים אחדים אשר גם הוא נסע וילך, ומדוע זה לא ישביענה נעימות את פניו? מדוע לא יבוא לראות את פניה? ומדוע זה יסתתר ממנה גם הפעם? . . .

„לי רְוָחָה והצלה יעמיד לאחותי לשרה, כי אז מצאתי גם אנכי פּי דרך להתראות אתו פנים – חשבה שפרה כל היום – מצאתי לי תואנה לדבר אתו, לשאול את פיו כי יגיד לי קשט דברי אמת... אפס כי לא יתכנו הדברים בעת אשר הביאה שרה שערורה בבית הזה, לא אוכל עתה לעשות כדבר הזה, – ואנכי הנני אמללה, ולבתי אמולה... והנה גם בנימין חמק עבר ממני, גם את פניו לא ראיתי זה כבר... כל־נגדו הלכו, מבלי אשר אדע איככה אוכל ויגיעו דברי לשלמה, הגות לבי לאחיטוב..."

ופתאם הביא לה נער מכתב מאת בנימין, אשר השלים מבוכת נפשה, הביא סער מתחולל בלבבה, חץ שנון בכליותיה; המכתב הזה רִתֵּה מעיה, הקדיח דמיה בקרבה, ותחשכנה עיניה, ואימה חשכה גדולה נפלה עליה, ותהי נדהמה, מבהלת, ותחרד וַתִּלָּפֵת מאד.

בנימין שמח מאד בערב ההוא על כי נתן לו אחיטוב לגלות את סודו לפני שפרה, להגיד לה כי אשה לו.

עתה אמלא חובתי וגם לבבי ינוח – חשב אז בנפשו – אזהירָה מאחיטוב, אודיעָה כי אל עקרבים היא יושבת אתו, כי היא לא לאמונה הגביר את אהבתו, – וגם אחיטוב לא ישטמני בגלל הדבר הזה... והנה כאשר אחזה לי אני באו דברי גם בלב אחיטוב, והנה חבלי־נֹחַם באו לו, כליותיו ייסרוהו על כי גָּ״ר בחרמו עלמה ישרה, כי על־כן התודה לפני, ולא כחד את דבר אשתו ממני, ואנכי גם אנכי אֲלַבֶּה את הגחלת הזאת. אפיח באש ההיא עד כי תהיה לנחל גפרית וללפיד בוער בלבבו... ואנכי אגרש את אשתי, – וישועתי קרובה להִגָּלות!..."

מחשבות בנימין אלה לקחו את לבו מאד ויהגה בם יומם ולילה; אפס כי לא ידע גם הוא: איככה יבואו דבריו אל שפרה? – הן מאז חרפו וגדפו את שמו ברחוב העיר ביום חג השבועות, מנע רגליו מבית ר' ירוחם – אשר בא בו עד הנה רק בשם חותנו – ומה גם כי מאז היה גם בית ר' ירוחם לחרדת אלהים, גם בקרבו מסך יעקב סף רעל, והן נוסף עתה גם מקרה יום צום הרביעי, ויגָרֶש כלה מבית הותנו, – ואיככה יבוא הפעם לבית ר' ירוחם? גם בושה תכסה פניו, גם את אשר שם בבית לא נעלם ממנו... וַיִּוָּעַץ עם אחיטוב גם בדבר הזה, ויסכימו גם שניהם כי את הדבר הזה **יודיע לה בנימין במכתב**.

– אולם את המכתב הזה אקרא גם אנכי טרם תשלחנו – התנה אחיטוב אתו מראש – למען אדע גם אני איך אכלכל דברי בבואי לפניה אחרי כן.

– הנה בביתך ולעיניך אכתבנו, ענה לו בנימין במנוחה.

ושפרה קבלה את המכתב, ותקרא בו כדברים האלה:

„עלמה כבודה, ידידת נפשי!

„בנדבת לבך הטהור אבטח כי לא תאשימיני גם אַת על „דברת העונות, החטאים והפשעים אשר יאשימוני בני עירך; את „לבי הלא תדעי. ואדע גם אנכי את לבך, ועל-כן באתי הפעם „במגלת ספר הזה לפניך, יען וביען כי לא אוכל בוא בביתך, לא „איכל לראות את פניך הנעימים (וזאת יכאיב את לבבי מאד מאד), „אולם הדברים אשר בפי המה נחוצים לאשרך ולהצלחתך, למנוחת „נפשך בימים יבואו ולהמציא מרגוע להוהך עדי-עד, ואיככה אוכל „וראיתי מנוחתך בידי – ואחשה? איכה אמנע שלום ממך, חמדת „לבבי, ויש לאל ידי?

„חזות קשה הֻגד לי. ואיתה אתן הפעם לפניך במכתבי זה, „סוד כמוס נגלה לפני, ולא אכחידנו ממך; ואַת גם אַת [illegible] נא „לקראתו, שימי נא אותו בלבך בטרם יעבור המועד, התאפקי, חשבי „מחשבות, ודעי את אשר לפניך...

„הן ראיתי והתבוננתי מאד כי לבבך הלך שבי לפני לבב „זה האיש הטוב והמטיב, המשכיל והנבון – א ח י ט ו ב, ראיתי „ושמחתי בלבבי; אָשרך חשבתי לאשרי, והצלחתך להצלחתי, אמרתי „תהי נא דרכך רפודה בששנים וישמח לבי גם אני... ואנכי „כאשר אבדתי אבדתי... הה, שפרה! גם שמחה גם עצב נורא, „גם ששון וגם דאבון לב כתמם באו לי לרגלי הדבר הזה, אך יד „השמחה היתה על העליונה: אבד הייתי, אֹבד בעניי, ואשיש אלי „משושך... אולם הפעם נודע לי דבר אשר לא אוכל עוד הצפינו „בלבבי, שמעי, עדינה, ושימי לבך לדברי, וחשבי דרכך מאד...

„שמעתי – והדברים נאמנו מאד – שמעתי כי א ש ת „ל א ח י ט ו ב ב ב י ת ו ב א ד ע ס ס א...

„אחיטוב הנהו ישר דרך ואיש תבונות, ועל כן קדמתי „להודיעך את כל אלה, למען אשר תשאלי ממנו מענה לשון. „את אשר ה ו א חושב בדבר הזה...

„עוד הפעם: חשבי דרכך מאד, ודעי את אשר לפניך!

„הנני ידידך בכל לב ונפש ב נ י מ י ן ה א ל ו נ י".

ופני שפרה נפלו. ברגעים הראשונים היתה כמשתגעה, בכתה אף צחקה יחד, צחוק בפיה ודמעות בעיניה, – ולא ידעה נפשה: אך לאט לאט גבר עצבונה, הדמעית רצו בחפזון רב, לבבה כהולם פעם, וכל יצורי גוה רעדו...

ולמן הרגע ההוא לא דברה את איש דבר, הָגְתָה בעצב, חשבה מחשבות, בכתה הרבה בכה, ולבה בל-עמה.

ויהי השמש לבוא, – ואחיטוב בא הביתה.

בא לדעה עד מה פעל המכתב הזה עליה, לדעה את אשר בלבבה, לשמוע את דבריה, ודברים רבים לקח אתו להצטדק, לספר באזניה את כל אשר בלבבו, גם להתיעץ מה יעשו בימים יבואו.

אחיטוב שמח לראות כי לעת-מצוא בא הנה: אין איש מאנשי הבית, ושפרה הנה יחידה וגלמודה.

– צא לך מזה, אַל תוסיף ראות פני, כי נוכל אתה! היו דברי שפרה אליו בבואו הביתה, ותפן לו ערף, ותבוא לחדר השני, ותסגור הדלת בעדה, ותבך בקול גדול.

ואחיטוב נשאר על מקומו כבול עץ, לבו עזבו, מחשבותיו שבתו, נפשו הלכה תמם, וכמו כל חושיו בו נדמו היו לאבן...

דבריה המפֹרָשים בלא לבֵ ולב הרעישו את נפשו, – הוא לא אִָין בכמו אלה; הוא חשב בלבבו כי שפרה תרגז, תקצוף, תגל למוסר אזנו, ותתן גם לו להצטדק, להוסיף ולהגיד לה כי אהבתו גדולה ורבה עד מאד, ובחלקת לשונו בטח לבו כי ידע לשכך את חמתה, ידע להצדיק את סודו באהבתו ואת זדונו ברפיון רוחו... אפס כי היא לא נתנה לו לדבר ולהצטדק, גרשה אותו מעל פניה, הוציאה את כל רוחה, לא הסתירה כעסה, קראתהו „נוכל" ותברח מפניו לבוא אל החדר השני ותסגר הדלת בעדו...

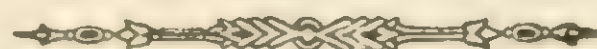
„האמנם לא תאבה עוד ראות פני? האמנם כי המכתב אשר כתב לה בנימין – על-פי דברי ועצתי – יהיה כמו ספר כריתות לאהבתנו? האמנם תשנאני שפרה הפעם, תחת האהבה אשר אהבה אותי עד הנה? האמנם כלה גרש גרשה גם את אהבתי מלבה, כאשר גרשה אותי מביתה ברגע זה?..."

השאלות האלה עלו בלב אחיטוב, והוא עודנו עומד בתוך בית ר' ירוחם בנפש הומיה; והנה קול בכי גדול בא לאזניו מן החדר השני, קול שפרה הבוכיה בכי תמרורים.

„עוד לא אבדה תקותי!... גם היא בוכה!..."

– הה, שפרה!!... לוּ תדעי את לבבי!..., אמר אחיטוב קול גדול, קול מהול בבכי, – ויעזוב את בית ירוחם.

ושפרה בכתה עוד, רב בכה, כי שמעה את הדברים האלה...

ספר רביעי

הַזָּקֵן שֶׁבַּחֲבוּרָה.

לח

„ירושָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּלִיטָא"

„אֲנִי מוֹפֶתְכֶם !" קרא לפנים נביא-ה', יחזקאל בן-בוזי הכהן; „אֲנִי מוֹפֶתְכֶם !" יענה אחריו כל איש אשר שאר רוח לו, אשר הגות לבו תבונות, אשר יעשה מעשיו בהשכל ודעת, אשר לב לו לבַקֵּר אחרי מעשי בני דורו וארצו, לְהָבֵר ולהֲפֹךְ את האמונות ואת הדעית, את המחשבות ואת המעשים, לבלתי לכת אחרי העם שתום-העין כעור אחרי מנהליו וְהָכֹל לו מסלה העולה למעלה למשכיל, למצוא את הטוב ולהזר את הרע; – „וַאֲנִי מוֹפֶתְכֶם" יאמר בצדק זה האיש יְהוּדָה עִמָּנוּאֵל בעיר הבירה ווילנא, אשר בארץ ליטא, ליראיה ולמשכיליה גם יחד!...

נודע ביהודה שם העיר ווילנא, ובישראל גדול כבודה, נודעה היא לעיר גדולה של יראים ושלמים, בעלי תורה ובעלי מדות, חכמים וסופרים, רבנים וגאונים, עד כי בשם „ירושלים דליטא" כנוה, לאמר: מארץ ליטא תצא תורה, ודבר ה' – גם בחכמה ובדעת – מווילנא; ונודע בווילנא שם „הישיש הנכבד רבי יהודה עמנואל", ובכל הערים מסביב גדול כבודו, כי זכה „לשני שולחנות": תורה וגְדֻלָּה, עֹשֶׁר וחכמה, אמונה והשכלה, יראת ה' ובינה יתרה, הון רב ונפש נדיבה.

בלכתך אחרי, הקירא, לבוא בגבול ארץ ליטא, לגור אתי ימים מספר בעיר הבירה ווילנא, ולשבת בבית „הגביר" עמנואל, – ולקחת עמך דברים אחדים, לדעת את הארץ הזאת, את עם בני ישראל היושב עליה, את הגות לבם ואת מעשי ידם. ידעתי כי מארץ רחוקה תבוא הנה, מעיר הַכּוֹת, אשר בארץ וואהליניען, ומעיר אדעססא, היושבת על חפי ים השחור דרומית, – ומה שֹּׁנוּ דרכי היהודים בארץ הזאת, אשר אתה בא אליה! – מה שֹּׁנוּ פה החיים לכל אפניהם, ומה מאד תְּשֻׁנֶּה גם יראת-האלהים גם ההשכלה בלב האנשים אשר נֹאחזו בה!

דלה ורזה היא אדמת הארץ הלזו, ודלים ורשים הנם היהודים היושבים עליה; גם סחרה ואתננה קטנו מאד, המסחר לא פרץ בארץ וסחר גוים אליה לא יגיע, נהרות איתן לא ישטפו בה, ובתי-מלאכה גדולים

אין בקרבה, – וידעו גם היהודים – אנשי מקנה וקנין – עני ומחסור בה, לחמם, לחם-דגן, בדאבה יאכלו, ומי משתהם בעצב ישתו, „חלות"-חטים וארוחת-בשר אך מדי שבת בשבתו תבאנה על שלחנם, ועני וריש מנת גורלם; – אולם הזהר נא בבני העניים האלה, כי מהם תצא תורה! חביבה התורה על בני ליטא, חביבה מאד! אין עיר אשר לומדי-תורה „בחירים" „ופרושים" גם יחד, לא ימלאו את בית-מדרשה, ואין איש, אף העני שבעניים, אשר לא יספיק להם ארוחתם, אשר לא יפרוס לרעבים האלה לחמו, ולא ישתתף בעזרתם, כי גם שומרי מצוה מאד המה האנשים האלה, ממעשי אבותיהם לא זנחה נפשם, ומחזיקים-בנושנות המה עד קצה האחרון.

ענים ומרודים שֵׁרשו מקרב לבם תאות החיים, תענוגות בני אדם מוזרות להם, ושמחה רחקה מאתם, ועל-כן הטו שכמם לכל חומרות הרבנים, לכל האסר אשר אסרו על נפשם, ולכל דין ומנהג אשר שמו חק למו, הן עולם-הזה כבית-כלא הוא להם, עולם אשר לא ישביעם אף לחם צר, ואשר לא יתן להם כל מאומה, – ועל כן חרדו מאד מאד לקראת העולם הבא, כל תקוהם וכל ישועתם בחיים, הטו אזן מאד לכל אשר יאמר רב ורב כי מהם לחיים-במות תוצאות, כי עושה אלה ינחל כסא כבוד „בבא" ויקנה את עולמו אחרי מותו... ועל-כן לא הכתה גם שיטת החסידות שרש בלבבם, – השיטה הזאת אשר נוצרה בראשונה להקל את עול החומרות, להוריד את הרבנים מכסאותם, להגות את העם מן מסלת „שלחן הערוך" אשר נקדש בעיניו, ולהורות נתנה בלבם כי דרך עצב היא דרכו, ולחם העצבים אשר בפיהם ובלבנם לא יעלה לרצון גם לפני ה', – את השיטה הזאת הרחיקו הליטאים מביהם, ולא נתנו לה עבור בגבולם; הן השמחה לא היתה במעונם מני אז, את החיים שנאו, ואת מנעימותיהם לא טעמו, ותהי השיטה הזאת בעיניהם כיורדת לחייהם העתידים לחיי „עולם הבא", תקותם ומשאת נפשם.

לא כן בארצות וואהליניען, אוקריינא ובאסעראביא, שלחנם מלא דשן, ואת התורה לא ידעו אף לא הוקירו מאד, ותהי יראתם את ה' יראת אנשים מְלֻמָּדה, – המה שמחו מאד לקראת השיטה החדשה הזאת, אחזוה בשתי ידיהם, ותהי להם להורה ולדת גם יחד, וישישו אִתָּהּ משוש, וימליכוה תחת הרבנות.

התורה ויראת-ה' המה לבני ליטא, כבן-היחיד לאיש זקן ושבע-ימים אשר השאיר לו ה' מכל בניו ובנותיו, – מוסרים נפשם עליהן בהן כל תקותם, הן כל שעשועם, וכארי משחית יתנפלו על כל הנוגע בהן... ותהיינה אלה להם גם לשלטי הגבורים, לצור מעוז, לחומת

בצורה ולמגדל-עז, בהן יסתתרו בעת צרה, בהן ימצאו נחם בצר להם, ובהן כל חיי רוחם; והתורה ויראת־ה׳ היו בימינו אלה לבני וואהליניען, אוקריינא ובאסעראביא – אחרי אשר נהפכה להם החסידות לרועץ, כאם זקנה יושבת בית לנכדיה בני הנעורים, ותהיינה להם גם למסוה, או גם לעלי-תאנה לכסות את ערותם...

וביחוסם לחסידות, כמשפטם וכמעשיהם לתורה ויראת ה׳, ככה נפלגו הארצות האלה גם במשפטיהם ובמעשיהם בכל הנוגע לחכמה והשכלה, אשר הכו אז שורש בארץ רוססיא ופולין.

כשמש בשמים השולחת קויה לקצה הארץ, כן היתה עיר ברלין לכל היהודים גרי ארצות אירופא לפני מאה שנים, ממנה יצאו קרני אור-ההשכלה להאיר לבני ישראל בכל מקומות מושבותם, לחדור בתוך החשך אשר סביב שתו עליהם, לגרש את האולת אשר לקחה את לבם רבות בשנים, ולהפריח נטעי החכמה וההשכלה בארצות לא-זרועות האלה; הקרנים האלה באו ארצה ליטא מארץ פרוסיא היושבת על גבולה, ויבואו גם לארצות וואהליעניען ואוקריינא דרך ארץ גאליציא, אשר היתה אז למעבירה למו; – וכקוי השמש, אשר אף ישוו יחד בתארם ובפעולותיהם, יצמיחו פרחים וצמחים שונים, יוציאו דשא עשב ועץ עושה פרי למיניהם, לפי תכונת האדמה אשר יפעלו עליה, לפי טבעה וכחה, – ככה היתה גם פעולת קוי-ההשכלה, ותוצאותיהם שונות על פי תכונות האנשים השונים בארצות שונות אשר באו להאיר להם ולהשכילם דעת.

היהודים הליטאים קבלו את ההשכלה בכבד-ראש, עסקו בלמודיה, בחכמות ומדע, בפלוסופיא וחקירה, בדברי חכמים, ובדעת נבונים, ויהי להם התלמוד לאבן פנה, והעיון ליסוד מוסר; וכאשר הגו לפנים בתלמוד יומם ולילה, ויפלפלו בדברי הפוסקים והמפרשים, ככה עשו הפעם להשכלה וספריה, להחכמה ולמודיה, ויתעסקו גם בה „לשמה", מבלי אשר יפרצו חק הרבנים, מבלי עבור על-פיהם לכל דיניהם ולכל הלכותיהם כי לא תקפה עליהם תאות החיים, המוזרה להם, ויאכלו לחם עני גם בהשכלתם, כאשר אכלוהו ביראתם, ודברי ריבות בינם ובין הרבנים לא נשמעו בארץ.

לא כן היהודים הדרומים, היושבים בערי וואהליניען ורוססיא-החדשה, שמה בקשו למו חיים ועונג, שמה היתה כבר יד החסידות ברבנים ובהלכותיהם למגר לארץ כסא כבודם, שמה הלכה תאות החיים קוממיות, – ושמה באה ההשכלה ותהי ליהודים ההם לכלי חפץ להסר מלבם גם תורת החסידות, לשבור גם את מוטות עֻלָּה, לאחוז בכנפי הארץ ההיא וינערו החסידים ממנה; והמשכילים האחרים אשר היו אז במחוזות

אלה היו למורת רוח „הרביים" אשר שָׂמוּ משטרם בארץ, ויקם שאין במדינה, וריב ומדון בין יושביה העברים.

היהודים הליטאים הקדישו את העבר, ויקוו לעתיד, ולעת-ההוה לא שָׂמוּ לב: כבדו מאד מאד את כל הרבנים מרורות עברו, את כל ספר וספר משנים קדמוניות, ואת כל דין והלכה, מנהג ותקון אשר היו מלפנינו; וכל תקותם לעולם הבא, לימות המשיח, ולעתיד לבוא, — כי מה „ההוה" לעניים ונכי רוח האלה? מה המה החיים לאנשים אשר לא יראו בטובה?... לא כן החסידים אשר „רבייהם" בטלו את העבר, ושלחנם מלא דשן, — המה אחזו בהוה וגם מן העתיד לא הניחו את ידיהם, התענגו בטוב בחייהם, ויחזו גם עתידות למו לאחרי מותם; ויבואו המשכילים שמה, ויכזבו גם בעתיד, ולא נשאו נפשם לתקות עולם אחר, ורק „ההוה" לבד כל שיחם וכל הגיונם...

והנה זאת תורת „המשכילים" גם בימיני אלה, זאת תורת בני הנעורים — ומה גם שותרי בית-הספר — גם בערי ליטא לרוב, את עמם הזקן לא יהדרו, בתקותיו לעתיד לא יאמינו, ויהי להם רגע ההוה לקו ושנת חייהם למשקלת; לא כן המשכילים הזקנים אשר בארץ ליטא, והשרידים היחידים אשר בעיר ווילנא, — המה ישכילו אל דברי התורה הישנה ליחדה באמת ובאמונה עם דרכי החיים ההוים, למען אשר יעמדו גם לדור יבוא, המה יפיחו רוח חדש ונכון באף העם התנוט זה שנות עולמים למען אשר ידאג גם לאחריתו... ויהי גם זה האיש יהודה עמנואל מופת לרבים בהשקפותיו אלה, במעשיו, בחכמת לבו והם דרכו.

וברעתו זאת ובהשקפותיו אלה לא יחיד הנהו בעיר ווילנא רבתי עם העיר הזאת „אֵם בישראל", אשר רבניה היו גאוני הארץ, וממנה יצאה הוראה לכל בני הגולה, — העיר הזאת היתה הפעם גם מרכז ההשכלה, ותהי כּוֹכָבָהּ נכח פני ברלין-השמש, ותאר את הלילה, ומשכיליה לאמונה ודעת גם יחד גברו בארץ; עיניהם בראשם להבין דבר לאשורו, להבין ולדעת את יסודי דת ישראל ואת עמודי ביתו, להבין ולהבדיל בין העקר ובין הטפל, בין השרשים ובין הענפים, בין הקיר ובין הטיח; — אפס כי שלמים המה האנשים גם את היראים, לא יכעיסום במעשיהם, ולא ירגיזום בתעלוליהם, ואת השלום לא הפריעו בארץ, ויכבדום גם היראים, גם הרבנים לא בזו את שמם, ולא חללו את כבוד המשכילים הראשונים האלה, — ואת „האיש הנכבד" רבי יהודה עמנואל כבדו מאד, כי נוסף על תורתו ועל השכלתו — הנה גם כסף תועפות לו, בין העשירים הגדולים היא נמנה, ובשם „גביר" יקראו לו,

גם הדרת פניו, עטרת השיבה אשר על ראשו, גם אמרי פיו הרכים והנעימים, גם רוחו הנדיבה וידו הפתוחה, גם אלה הוסיפו על כבודו שבע, ויהי מכבָּד מאד, ותהלתו מלאה הארץ.

הן ביתו פתוח לכל בא, נבואה נא גם אנחנו שעריו, נתבונן להתהלוכותיו ונדע את אשר לו.

תורה וגדולה כי יתאחדו, עשר והכמה כי יתלכדו והיו לעטרת תפארת, ללוית חן, ולעדי עדיים; והם היו גם צבי תפארה על ראש הישיש אשר נעמוד הפעם על מפתן ביתו. ביתו זה בנוי לתלפיות, הוד והדר חוצה לו. וכאשר נעלה במעלות לבוא אל חדרי המכפלה הראשונה, אשר שמה אוה למושב לו, והנה איש זקן יפה תאר והדור בלבושו לקראתנו, ויביאנו חדריו המרֻוָּחים, המפיקים גם הם רצון רב. האיש הזה עבר כבר את שנת השמונים לימי חייו, — אפס כי השנים האלה לא הניסו את ליחו, לא השחו את קומתו, לא הסירו את הכליל לחייו, לא העבירו את הצחוק הנעים אשר על שפתיו, ולא כהו את עיניו השחורות אשר מבעד לגבותיהן תפיצנה אור בהיר, אור יקרות; השנים האלה יַּמו איתותן בו רק כי הלבינו שערות ראשו, — והנה הוסיפו תפארתו ויגדילו על הדרו, דַּלַּת ראשו וזקנו הגדולה היו לוית חן לראש הישיש הזה, זר תפארה, והוד והדר תְּשַׁוֶּינה עליו, עינינו לא תשבענה למראה פניו, ונראהו ונכבדהו.

וביתו — היא גם בית-ועד לחכמים. כי נעבור על פני החדר הראשון אשר נועד לדבר-מסתריו, גם לא נתמהמה בחדר השני, המפאר בכלים מכלים שונים נעלים מאד ביפים, ונבוא עד לחדר השלישי, — נשתומם על המראה אשר לפנינו: תיבות עץ גדולות מהמסד עד הספון לארבעה קירותיו סביב סביב, מלאות ספרים גדולים עם קטנים; בתוך החדר שלחן עגול, כסאות מסביב לו, וספרים רבים גם עליו, שמה ישב בעת מנוחתו, שמה יקבל פני הרבנים והחכמים הדורשים לשכנו, ושמה נשמע לעתים לא-רחוקות גם משפטי פיו על היהודים והיהדות, על הסופרים והספרים, ועל כל דבר הנוגע לכלל ישראל, לאמונתו ולהשכלתו, לדרכי חייו ודעת נבוניו.

בית-עקד ספריו זה נודע בעיר לשם ותהלה, כי צדקות יעשה בו בכל עת, וישאיל את ספריו לכל דורש*), שאלות-ותשובות — לרבנים,

*) „עושה צדקה בכל עת, זה הקונה ספרים ומשאילם לאחרים" (כתובות נ׳, א׳).

ספרי מחקר ובקרת למשכילים, ספרי מליצה ושיר לבני הנעורים, וספרים בלשונות חיות לאשר ידרשם, והיה כאשר יבקש אחד ספר בעיר ולא ימצאנו ויבוא אל בית רבי יהידה עמנואל וחפץ לבבו ישלים, כי רבו ספריו מאד, ועוד לא יחדל להוסיף עליהם יום יום.

והנה גם הוא קורא בספריו בכל עת. הן גם הפעם נראהו יושב בחדר-המקרא אשר לו, על השלחן לפניו צבורים ספרים שונים גם בתמונתם, גם בתכנם וגם בשפתם, רגע יביט בגמרא ומשנהו בספר כתוב אשכנזית, המונח על ידו, פעם ישים עין במדרש ופעם בספרי הפלוסופיא, פה „זהר" „ומורה נבוכים" נפגשו, פרושי ראב"ע, וספר „המדות" לברוך שפינאזא חֲבָ״ו, תורה וחכמה נשקו, והאמונה וההשכלה היו תאמים בבית הזה.

אפס כי גם תוגה-חרישית נראה על פניו עתה, וכמו עננה תשכון על מצחו הרחב וכמו אין נפשו ברגעים האלה לספריו אשר לפניו, וכמו לא ישבע הפעם רצון, וכמו מחשבותיו ורעיוניו יטרידוהו ויניאו את לבו לרגעים.

כפעם בפעם יעמוד מעל מושבו, ילך בחדרו אנה ואנה, עור מצחו יְקֻמַּט, ויקרב אל השלחן, יקח מכתב אחד בידו, יקרא בו, ישם וישתומם, כמו קשה עליו לחרוץ משפט, וכמו ישית עצות בנפשו, לשמוע או לחדול, לענות הן או לא, כי גם שניהם כאחד רעים בעיניו, גם שני האופנים האלה לא ישקיטו את רוחו בקרבו ולא יניחו את דעתו.

למי המכתב? ומה כתוב בו? —

המכתב הזה שלוח אליו מאת ר' ירוחם ובתו שרה מעיר סכות.

סלח נא, קורא, כי אנכי טרם הודעתיך כי זה האיש יהודה עמנואל, הוא הוא אבי ר' נתנאל חצרון אביו של יעקב חצרון מודעתנו, והוא הוא אשר אליו נושאים ר' ירוחם ובתו את נפשם בימים האלה.

„הן נכדי הוא, בן-נתנאל בני המת, חשב הזקן בלכתו בחדרו הנה והנה, בני הוא, ועלי להצילו מרעתו, עלי להוציא למרחב רגלו, להעמידנו בקרן אורה, להסיר מלבו גם את הכפירה גם את החסידות... הן אנכי מאז מעולם גזרתי אֹמר כי אחות הַיָה הכפירה אל אחותה החסידות, ואשמר רגלי מלכד בפח טמנו גם שתיהן לרגלי היהדות, — והנה יָסֹר יסרני ה' כי בני האחד יצא לכפירה, יצא ואיננו... ובני השני מת בחסידותו..."

ויאנח ר' יהודה בשברון מתנים, עיניו השפיל לארץ, ועל עפעפיו צלמות.

„והנה הם דורשים מאתי כי אשיב להם את נכדי את יעקב, הוסיף לחשוב אחרי רגעים אחדים, – המה יאמרו במכתבם כי כן חוקה עליהם מצות „הרבי" באמרו כי אנכי אנכי אחלץ את נפשו, אנכי אהיה לכלי אומנתו של „הרבי" שנוא נפשי.. על ידי יעשה נפלאות... ובי בחר להשיב לו את השה הנדחה מעדרו, – היה לא תהיה!... אבל השה הנדחה הזאת הלא נכדי הוא, בן-בני המת, שיי הוא, שה תמים... ואולי אצילנו לי, אביאנו אל ביתי, אהיה לו לאב ולמורה גם יחד, ובין בָּנַי ובנותי ניני ונכדי יפיל גורלו ויהיה כאחד מהם?... אולם הלא אז יוסיף חותנו לצעוק מרה, והוסיף אשתו לבכות ולשפוך דמעה כמים... ועלי קללתם אז, עלי יתאוננו ואנכי אהיה למלאך משחית בעיניהם, תחת כי יקוו למצוא בי מלאך גואל ומושיע... ובין כה וכה ונכדי הנהו תועה כשה אבד..."

הן הנה המחשבות אשר גולו מנוחת האיש הזה, הם המה הרעיונות אשר שגה בום לעת כזאת, ואשר השכינו את הענן ואת הערפל על פניו.

לט

שַׁעֲרֵי דְמָעוֹת לֹא נִנְעָלוּ!

– „תִּתְיַפֶּה, חַנָּה! – וְנִתְיַפְּתָה..."
(תענית כ"ג, ב')

לשוא גזר ר' יהודה עמנואל אמר לבלתי שמוע לקול ר' ירוחם ובתו, לשוא היו גם דבריו אליהם במכתב, לאמר כי שיבתו לא תתן לו לנסוע דרך רב כזו, – הן שרה בעצתה קלקלה מחשבתו, הפירה את דבריו ותקרע את גזר דינו, וַתַּטֵּהוּ אל כל אשר חפצה.

הן לא נח לבו ולא שקט רוחו גם אחרי אשר שלח את מכתבו לר' ירוחם, גם אחרי אשר גמר בדעתו כי לא-לו העבודה הזאת לא הרגיעה נפשו בקרבו, והנה היא חושב מחשבות עוד, עוד המו מעיו לנכדו, עוד רחם ירחמנו, עוד הכה לבו אותו על אשר שחת רחמיו, יתעוף לעיני נפש יעקב בן נתנאל בנו – והנה עגלה אחת עמדה על יד

ביתו, ובעוד רגע קטן, והנה אשה צעירה לימים, מובלה בידי העגלון הנושא צקלונה בידו, באה החדרה.

ר' יהודה חרד לקראתה, בחנה בעפעפיו, והעגלון הציג את צקלונה בקצה החדר בירכתים.

האשה הסירה את מטפחתה מעליה, ותוציא מבין בגדיה מכתב סגור ותתנהו על יד בעל-הבית.

ר' יהודה עמנואל פתח את מסגורו, ויקרא בו עד תומו, וישם עיניו עוד על האשה הנצבת עמדו, וימשך בכתפיו, וישתומם עוד, והכרת פניו ענתה בו כי לא ישבע הפעם רצון, וכי לא נחה דעתו בבוא האשה הזאת הנה.

– הן אנכי כבר כתבתי לאביך כי לא אוכל לעשות כדבר הזה, – אמר עמנואל בשפה רפה אל האשה אשר עמדה כנדהמת על ידו, מבלי אשר יצא הגה מפיה – ראי הביטי בי! הנה זקנתי ושבתי, ואיככה אוכל ואשים לדרך רחוקה כזו פעמי? איככה אוכל ואסע עתה מסע רב?... והנה גם את מדרך רחוקה הלא תבואי, שבי נא עמדי, ונראה איך יפול דבר, נבקש עצה ותושיה...

– חמי היקר! חוס ורחם עלי! אמרה האשה, היא שרה בת ר' ירוחם אשת יעקב חצרון, ולא יספה, כי גם נפשה עליה תהמה מאד.

– הרגעי וְדמי! – אמר לה ר' יהודה עמנואל, כי נכמרו רחמיו – הן עתה באת, בואי נא החדרה, סעדי את לבך, ואנחנו נשית עצות בנפשנו, נחקרה ונרדפה לדעת את המעשה אשר לנו לעשות, אחרי כי באת בצל קורתי.

כשבוע ימים ישבה שרה בבית ר' יהודה, ומה שֻׁנו פני הדברים! מה מאד שֻׁנו מחשבותיהם גם האשה הבאה, גם הזקן אדוני הבית!...

הן לכל החי על הארץ כלי קרב ומלחמת, בם יגבר חילים, ובם תעז ידו: לאלה קרנים, ושן ראֵה או רגל מיעדת לאלה, זה אינו במתניו, וזה במלתעותיו, האיש בחרבו ובקשתו אשר המציא לו שכלו, והאשה – בדמעות עיניה, בהן תלחם אף תוכל... ובדמעות עיניה נלחמה גם שרה את ר' יהודה ותוכל לו. – ימים שלשה בכתה לעיניו בכי תמרורים, התמוגגה בדמעות, עד כי נהפך לבב ר' יהודה בקרבו, עד כי שמע בקולה, ועד אשר הבטיחה נאמנה כי ישים אתה לדרך פעמיו, כי ילך עירה אדעסכא, למען השב לב אישה אליה.

– אפס כי גם את תלכי עמדי! – היו דבריו האחרונים אליה בדבר

הזה – אתך אלך ואביאך שמה, ושלום אשים בינך ובינו, שלם-רב בכל אשר תמצא ידי.

– הנני, הנני! ענתה לו שרה בכל לבבה.

– אבל, בטרם תלכי אתי, הלא תכיני גם את למסע הזה – אמר אליה ר׳ יהודה וישם עין בה ובכל מלבושיה – הן תלכי למצוא חן בעיניו, ועליך לשים לב לכל אשר לך, גם לך לבקש ולמצוא את החן ההוא.

שרה הביטה בפניו, כי לא הבינה לכל דבריו.

– באר נא לי, חמי היקר, את אמרי פיך!

– הן בת עיר קטנה הנך, ובגדיך וכל אשר לך יאותו רק לעיר הקטנה ההיא; הן תראי כי גם בזאת העיר תלבשנה הנשים במוב טעם ודעת, – ומה גם בעיר אדעססא, רוכלת העמים; והיה כי תאבי למצוא חן בעיניו, אחרי אשר ראה את בנות אדעססא, – הנה גם לך ללבוש מחלצות, להתהדר ולהתיפה.

– ומה אלבש ואמצא חן בעיניו? שאלה שרה כְּיָה משתוממת.

– צאי לך העירה וראי בבנות ישראל, ראי והתבונני למלבושי בנותי ונכדי, שימי לבך לכל תהלוכותיהן, ודעי את אשר לך.

שרה נאנחה. הן מלבושיה אשר עליה מלבושי „בת ישראל" המה, לפי דעתה, ואיככה תלבש פתאם בגדים כבנות עם נכר, כבנות „הגוים" אשר סביבותינו?...

הן אמנם פעלה עליה העת המצערה אשר ישבה בזה, בבית ר׳ יהודה בווילנא, פעולה עזה, הימים האהדים האלה עברו עליה לא מבלי-משים, עולם חדש ראתה לפניה – ותשתומם, עיר גדולה, ובית איש משכיל – ותתפלא, ותתמה כָּמֹהָ; בפעם הראשונה ראתה תמונת עיר גדולה, וחומות בצירות, רחובות מהֻדרים וחדרים מרוחים, כלי-בית יקרים, ומלבושי כבוד, – בגדים לא כבגדי „היהודים" אשר בעיר מגורה, והנה חמיה הזקן אומר באזניה כי תלבש גם היא כאלה, כי למען מצוא חן בעיני אישה תחליף את בגדיה...

„למען מצוא חן בעיני אישה" – מה רב ערך הדברים האלה בעיני אשה עבריה! מה מאד יפעלו הדברים על לבה! כל אשר יאמרו אליה תעשה למען הדברים האלה, לא יקשה ממנה כל דבר, – אפס כי גם לכחש „במנהגי ישראל", לכחש באלהים ותורתו, בהסידות ובהרבי, יאמר לה חמיה הפעם...

הן אמנם כל הגות לבבה, כל רעיוני נפשה וכל מחשבותיה רק עליו כל היום, רק למצוא חן בעיניו, רק להשיב לבו אליה, רק כי

ישוב ירחמנה, וישיב לאהבָה כימי קדם; הן אמנם כי ראתה הפעם בעיניה כי גם בנות ישראל אשר בעיר הזאת ואשר בבית הזה לובשות בגדים לרוח היום לכבוד ולתפארת; – אפס הלא שמעה אומרים כי אמנם לא בין החסידים יִמָּנו, ואביה וגם אמה אמרו לה טרם נסעה כי „מ ת נ ג ד" גדול הנהו חמיה הזה, אשר לא יאמין ב ר ב י י ם ובצדיקים ישים תָּהלה, ואיככה תלמוד את דרכי בנותיו ובנות בניו אשר אתו? איככה תהיה גם היא לכופרת במעשי אבותיה, ולעוברת על דת ישראל?...

– הסירי נא את המטפחת מעל ראשך – הוסיף ר' יהודה ללמדה – ואם גם תמאני לגלות את שערות ראשך, הן תוכלי לשים פאה-נכרית על ראשך אשר למראה עינים תיטיב על אחת שבע מן המטפחת הזאת... צאי וראי כי גם ב ת ה ר ב תלך בפאה נכריה כזאת.

„ג ם ב ת ה ר ב" – הדברים האלה לא נִכְּרוּ אותותם, ופעולתם חזקה על שרה.

„אנכי הן רבנית אינני וגם לא אהיה לרבנית, – ומדוע לא אעשה כמעשי הרבנית בזה?... והן גם חמי י ה ו ד י הנהו, אף כי איננו „ח ס י ד"...

– הן כל א י ש למראה עיניו ישפוט – הוסיף עמניאל הזקן בראותו כי אין מענה בפי שרה – העין רואה והלב חומד... והיה כאשר ראה יעקב את בנות אדעססא לובשות מכלול, נחמדות למראה, ויחמד את יפין בלבו, – והנה י פ ה ו נ א ו ה ה נ ך גם אַת, אפס כי הבגדים אשר תלבש, המטפחות אשר תעטה בהן, וכל אשר עליך יתעבו צלמך, ויעכרו יפיך...

ושרה שומעת, ונפשה הומיה.

– והנה אספר באזניך מעשה שהיה באחד הַתַּנָּאִים ו א ש ת ו ה צ ד ק נ י ת, אשר יְסֻפַּר ב ג מ ר א ה ק ד ו ש ה, הלא תדעי הלא שמעת כי לנו לשמוע לכל דבריהם, כי הגמרא היא יסוד כל דתנו ועקר לכל מעשי ידינו...

לשמע הדברים האלה התעוררה שרה מאד.

– מה תספר הגמרא הקדושה מאת התנא הקדוש ואשתו הצדקנית? שאלה שרה, ופניה הביעו ת"ז, ועיניה לטשה על פני חמיה הזקן.

ולמען אשר יפעול עוד על האשה הזאת, קם ר' יהודה מעל מושבו, וילך לחדר הספרים אשר לו, ויבא גמרא אחת גדולה בידו, ויפתחנה, ויקרא באזני שרה מתוכה כדברים האלה, אשר תרגמם עברית-אשכנזית לפניה, לאמר:

– „פעם אחת לא המטיר ה' מטר על הארץ, וישלחו חכמי ישראל

שני תלמידי חכמים אל התנא הצדיק אבא חלקיהו, כי ידעו כי ה' שומע את תפלתו; ויהי כי לא מצאוהו בביתו הלכו אחריו השדה, מקום אשר עבד עבודתו, ויחכו עד עת הערב וילכו אחריו לביתו, והנה אשתו יצאה לקראתו מקֻשטת מאד, והנה הוא אמר לאשתו: הנה נא ידעתי כי האנשים האלה באו הנה למען אשר אתפלל לה' להמטיר מטר על הארץ, נעלה נא שנינו על העליה ונתפללה בעד עם ה'; הם עלו ויתפללו, הוא בצד זה והיא בצד זה, והשמים התקדרו עבים מן המקום אשר האשה עמדה עליו. – וכאשר שאלו התנאים המֻלחים את הצדיק רבי אבא חלקיה: „מדוע יצאה אשתך לקראתך מקֻשטת מאד?" ענה להם הצדיק הזה: „למען אשר לא אתן עיני באשה אחרת" 1)...

ויבט עמנואל בפני שרה לדעת ההצליחו הדברים האלה לאשר קִלחו, ושרה הביטה גם היא בפניו, לאמר: האמנם נאמרו הדברים האלה בגמרא הקדושה?...

– הלא תוכחי לדעת כי גם לפני צדיק תמים, לפני התנא רבי אבא חלקיהו, אשר ה' שמע תמיד את תפלתו, התקשטה אשתו תמיד, למען אשר לא יתן באשה אחרת את עיניו – הואיל הזקן באר לה את הדברים – ומה גם אַתְּ לפני אישך יעקב... „הבגדים מכבדים ומהפכים את האדם" אמר ר' יוחנן 2), והגמרא הקדושה קללה את האיש המבזה את הבגדים 3), והפליאה מאד לברך ולהלל את תכשיטי הנשים, ואשה מקֻשטת 4) עד שאמרו רבותינו, זכרם לברכה, כי גם עם המן שירד לאבותינו במדבר ירדו גם תכשיטי נשים 5), ודין מפרש הוא כי איש „המדיר את אשתו שלא תתקשט יוציא ויתן כתובה 6)... ומדוע לא תשימי גם אַתְּ לבך לדברים האלה? – הלא תאבי להשיב לב אישך עליך, ועל כן תשמעי הפעם לקולי, תעשי ככל אשר יאמר אליך להתקשט ולהתיפות מאד...

שרה היתה כנדהמת. הזקו עליה דברי חמיה הזקן, כל דברי הגמרא הקדושה אשר קרא באזניה, ודבריו האחרונים כי אך זאת היא העצה היעוצה להשיב לב אישה, חזקו עליה מאד.

– ואנכי גם אנכי לא אוכל לנסוע אתך אדעססא, טרם תחליפי את שמלותיך וטרם תלבשי בגדים אחרים כאשר עם לבבי.

---

1) תענית כ"ג, א'—ב'. 2) שבת קי"ג, ב'. 3) ברכות כ"ב, א'. 4) שבת כ"ה ב'; שם ס"ב ב'. 5) יומא ע"ה, א'. 6) משנה כתובות פ"ז, מ"א; טוש"ע אה"ע סי' ע"ד, סעיף א'.

דבריו אלה הכריעו את הכף.

– ואיה איפוא אקח לי את הבגדים האלה פה בעיר ווילנא, וידי ריקות? אמרה שרה בקול רועד מאד.

– לדבר הזה אל תשימי לב! – ענה לה עמנואל, בראותו כי פעלו דבריו – הן אב אנכי ואנכי אדאג לכל הדברים האלה.

עוד ימים אחדים עברו, עוד דברים רבים דברו ר׳ יהודה, בניו ובניתיו וגם נכדיו באזני שרה, – ובבית עמנואל רבה העבודה: הַיָּטִים וּמְתַפְּרוֹת הלכו ושבו לרגעים אשה מְגַדֶּלֶת-שער, עושה בפאה נכרית, גם היא ישבה בבית, ובנות ר׳ יהודה ובנות-בניו ובנותיו גם הן מלאו את ידיהן בעבודה – לְקַשֵּׁט את שרה, לכלול יפיה ולהרבות לה היד ותפארה.

ושרה היתה כתלמידה מקשיבה לכל אשר יאמרו אליה, וכאשר הגיע יום השבת – הוא „שבת נחמו״, – והנה היא לבושה בגדים לכל תורת המאָרע ולכל משפטיה, גם ראשה תכסה פאה-נכרית, אשר תשוה מאד לשערותיה היא, מצחה הרחב והלבן נראה מעל עיניה-יונים, – והנה היא כלילת יופי, נחמדה למראה וטובת רואי.

שרה הביטה במראה, ותמצא חן גם בעיניה...

– עתה נצא נא לשוח, אמרו אליה אנשי בית ר׳ יהודה.

ויתנו על ראשה מגבעת-תבן מעשה ארג, מפֹארה בפרחים וש שנים מעשי ידי אדם, ויתנו מחסה-לשמש בידה, ומעיל הכלה על גבה, ותצא בתוך העיר, וישתוממו רבים על יפיה ועל הדרת פניה, ויביטו אחריה בני הנעורים, ותשמח גם שרה בקרבה...

מ
קוֹל הַשּׁוֹפָר

ובעיר אדעססא עוד הדברים יגעים. יורב שב ממסעיתיו ומאומה לא הביא בידו, גם דבריו בעיר הפלך לא הביאו פרי ישוה לו.

– לשוא עניתי בדרך כחי, – אמר יורב אל גבריאל אהיטיב בשובו לאדעססא – בעיר סכות שומע לא היה לי, וגם מאת פני שופטי עיר הפלך יצאתי בפחי נפש, – המה אמנם הבטיחו לי כי ידרשו ויחקרו היטב, ישאלו את פי השופטים בסכות כי יודיעו סבת מֵאֲנָם לשמוע בקולי, גם את פי בעלי-הפקודות אשר בזה ישאלו להודיעם דבר על אדות חצרון, ואחרי כי יגיעו כל כתבי-התשובות האלה לידם יעשו

משפט... והנה ימים רבים יעברו טרם תבואנה התשובות האלה, והדברים נחוצים לנו מאד...

– ומה נעשה איפוא? שאל אחיטוב בבל לבבו, בראותו כי גם תקותו מחצרון כִּזְּבָה לו.

– אַל תאמר נואש! – ענהו יורב בקול נגידים – אנכי לא אשקוט ולא אנוח עד אשר אקים את מזמות נפשי, ואת אשר החלותי אגמור...

– אבל, הן יארכו הימים, ובין כה וכה אֹבד הנני, – הן יום-הַשלום עמד אחר כתלנו...

– ועל-כן אמרתי, כי לנו להחיש מעשינו, לנו לפעול מאד על לב יעקב חצרון כי ישע הוא בעצמו עירה סבות, כי הוא ישים קץ ותכלה למצבו הזה, ותוֹשַׁע גם אתה... זאת יעצתי חקרתיה, והיא תישר לפנינו הדורים, אין טובה לנו ממנה...

– ואם מאן ימאן חצרון לַעֲשׂות כדבר הזה? – הן שמעתי אומרים כי יהרהר בתשובה, כי שב להיות חסיד, וכי יאמר לשוב לאשתו...

– אנכי אערבנו! עוד היום אראה פניו, ואדע מה לעשות.

אפס כי יורב לא ידע כי חצרון שֻׁנָּה מאד בימים האחרונים, – חצרון איננו עוד את אשר היה טרם נסע יורב מזה, הנחם הפך את לבו בקרבו...

דברי סוראָבין פעלו מאד מאד על נפשו, וניספו גם דברי המכתבים אשר קבל לעורר רגשותיו בקרבו, לעורר רגשי-אב בּלִבּו, ולעורר יראת-אלהים בלבבו, לעורהו לתשובה ולאהבת ביתו ובניו, ויך אותו לבו על כל המעשה אשר עשה בזה.

והנה בא יום „תשעה באב". חצרון צם ביום ההוא, אף הלך להתפלל ולקרוא את „הקינות" בבית-המדרש ההוא אשר התפלל בו אז ובואו הנה, ואשר חסידים ויראי-האלהים יבואו בו, ויבכה מנהמות לבו, לא על חורבן בית-מקדשנו, כי אם על חרבן נפשו ונשמתו, על חטאיו ועל פשעיו, על מעלו בה', באשתו ובבניו...

והנה איש אחד נגש אליו, אחרי אשר כלו להתפלל, וישאלהו, לאמר:

– האם תתמהמה עוד ימים רבים בעיר הזאת?

– לא אדע גם אנכי, ענהו חצרון במר נפשו.

– הנה „הימים הנוראים" קרובים ובאים, – הוסיף האיש לדבר באזניו – הן עוד מעט וקול השופר ישמע, ואם יש את נפש אדני להתפלל אז בבית-המדרש הזה, מהר ישָׂכֵר לך מקום-מושב...

„הימים הנוראים!״ . . . הזכרון הזה, אשר הזכירו האיש לֶמו, עורר רעיונות שונות בלב חצרון, — „עוד מעט וקול השופר יִשָּׁמע,״ היו דברי האיש אליו, והדברים האלה ירדו כחצים שנונים בלבו, הקול הזה נשמע הפעם באזניו גם טרם יִתָּקע בשופר בבתי-המדרש ובבתי-הכנסת, וקול השופר הזה החריד את נפשו עתה מאד! . . .

„הן ימי-התשובה קרובים אלינו, חשב חצרון בלבו בשובו מן בית-המדרש, — ומה מאד יִדָּרשו לי הימים האלה לעת כזאת! רבות חטאתי בימים המעטים אשר אתמהמה בזה, ואחטא עוד! . . . אליל, ימים נוראים! הה, הימים האלה, אשר מדי שנה בשנה אתודה במו, אשוב בתשובה שלמה, ואבקש סליחה וכפרת עון מאת ה׳, — ומה מאד אתודה במו בשנה הזאת! . . . אהה, ה׳ אלהים, עונותי עברו ראשי! . . .״

הרעיונות האלה לקחו את כל לבו, וימרר בבכי מאד, — והנה יורב בא לביתו.

יורב ידע כי ליזא ראתה את פניו בבית ראזאליא, וכי הוסיפה להזק את אהבתו ולאמץ את רוחו בקרבו, — אבל ידע גם את זאת כי ברזלי הוסיף לסכסך את הדברים, לבלבל את הרעיונות, ולהוסיף שמן וגפרית על עצי המערכה במשפחה הקטנה הזאת, — ויהיו ללפיד בוער, ולאש פלדות . . .

ברזלי ידע עד מאד כי רק לכסף חצרון ישים גבריאל אחיטוב את עיניו, ידע כי רק מאתו יצא דבר הקשר הזה, אשר נקשרה ליזא בחצרון, וידע כי אם יעלה בידו להפריד בין הדבקים האלה, להגות את חצרון מן העיר הזאת, ולהסיר את התקוה מלב אחיטוב, — אז תשוב ליזא ותהי לו; הוא אהב את ליזא אהבה נצחת, אָהבה בכל לבבו ובכל נפשו, וימאן להאמין כי היא בגדה בו ובאהבתו, ויאמר בלבבו כי קשתה גם עליה יד אביה, כי רק את מצות פיו תשמור, וכי גם לבה עליה דוי לכל אשר יֵעָשה בה; וירחם את ליזא מאד, ויאמר להלצנה מן המצר להסיר ממנה אכפו ולהשיבנה אליו.

והנה הוא שלח מכתבים לעיר סכות לאשת חצרון ולחותנו, ויקו כי המה יבואו אדעססא לקחתו הביתה, וישמח בלבבו על השמועה כי ליזא אסרה אסר על חצרון לבוא לביתה ולראות את פניה; הן אמנם כי גם היא גרש מבוא שמת, — אבל, את אלה שמע מפי אחיטוב ולא מפי ליזא.

והנה תקותו לבוא אשת חצרון ותותנו הנה לא באה, והנה יורב

נסע סבותה לגרש את אשתו, והנה גם הצרון בא שנית ביתה ראזאליא וידבר אהבים באזני ליזא אשר קדמה שם את פניו, — ויפג לבב ברזלי, ותהום רוחו, ויגזור אֹמֶר לְשַׁנֵּן את כל מזמותיו, ולעשית ככל אשר תמצא ידו להציל את ליזא יחידתו מיד חצרון.

ותהי ראשית דרכו להתחקות על שרשי רגלי הצרון, לארוב לו, ולדעת את אשר יעשה, ואת אשר יֵעָשה בו; ויארח לחברה את סוראָבין, באשר ידע כי הוא מורו, נוֹדָע לו את אשר בלבב הצרון לעת כזאת, וגם כי לא הצליח ירבב במסעו, וישמח מאד; וישלח מכתב חֶרֶש לליזא וישפוך את כל רוחו לפניה, אף גלה את אזנה כי לשוא יקו אביה לכסף הצרון, וכי לשוא ישא נפשו אליו, כי עוד מעט והצרון ישיב לעירו לביתו ולאשתו...

ויתנכל עוד, ויבוא לבית ראזאליא

— הדשות בפי! — אמר בקול גדול בבואו — שמעי נא זאת, עדינה, והשתוממי מאד, הקשיבי לקולי וְתִשְׂמִי ותשרקי...

— מה זה?

— יעקב הצרון, הנוכל הזה, נוסע לביתו בעוד ימים אחדים!... הנהו שב לאשתו?...

— מי הגיד לך כאלה?

— ארע זאת; והדברים נאמנו מאד...

— האמנם?

— בחיי ראשי!

ראזאליא השתוממה.

— יֶקְרו לך האנשים! — אמרה ראזאליא אחרי דמיה מְשֻׁבה — אַל לך להאמין בדברי הבל כאלה!

— התפארי עלי, גברתי! הן אנכי גליתי את מסתריו בראשונה, וגליתי את לבו גם הפעם... אהבת ליזא ובקשת אָשרה תעיר לי אזן שמועת, אף תפקח את עיני לראות נכחה; לא אתן שנת לעיני, לא אשקט ולא אניח, כי איככה אוכל וראיתי בנפול חמדת נפשי בידי נוכל ואיש תככים? — כשהיק בעיני „החסידים" להוליך שולל את איש, ואף כי לב עלמה... ועתה הנהו שב לביתו, לאשתו, לחסידותו ולרבו.

— הישוב ויהיה „חסיד"? — שאלה ראזאליא ותשתומם עוד — האם ישוב הצרון ויהיה „לרבי יעקב"? — היה לא תהיה!

— „חסיד" „רבי יעקב" היה ויהיה עוד — ענה ברזלי בלזות שפתים, ויבחן בעפעפיו את ראזאליא — כי על כן רחמתי את ליזא אשר לא ידעה להזהר ותפול בפח אשר טמן לרגליה... והנה גם אַת, אשת

כבודה, תתני הפעם אמון בו, תחת אשר עוררתני בראשונה לפקוח עין עליו ועל דרכיו את ליזא...

— אנכי?!

— אַל נא נזכירה ראשונות! אולם הפעם הזהירי נא את ליזא ממנו, אַל נא יגנוב את לבבה עוד, ותדע נא כי נ ו ס ע הוא...

ודבריו אלה לא החטיאו את המטרה. ראזאליא גלתה את אזן ליזא על אדות כל הדברים האלה, ושתיהן גם יחד חששו לדברי ברזלי הגלה מאד, אחרי כי אמנם לא בא חצרון לבית ראזאליא למן הערב ההוא אשר דברה אתו ליזא באחרונה, אף כי אמר לבוא מדי ערב.

והנה שב יורב; אותו מצאה ליזא וגם ראזאליא נכון לפניהן לגלות לפניו את כל אשר בלבן, לא כחדו דבר, ותבקשנה אותו כי ישים לבו לדברים האלה, כי ידרוש ויחקור אחרי לב חצרון, וכי לא ישלה את נפשו ואת נפש ליזא עמה...

— הבל ורעות רוח! — ענה להן יורב בבטחונו בחצרון — עלילות דברים שׂם לו ברזלי בקנאתו, עלילות אשר בדא מלבו...

והנה הוא בבית חצרון.

חצרון שפך דמעות כמים לעיני יורב, יאנח מרה אף יריד בשיחו; אפס כי לא על אהבת ליזא כי רחקה ממנו יבכה הפעם (כאשר בכה זה ירחים שנים), — הַנִּחַם בקע עתה צור לבבו ויזל מים מעיניו...

— הה, יורב ידידי! קול השופר הולך וחזק באזני!... ה׳ אלהי אביתי יתקע בשופר גדול בלבבי פנימה, — ואיך לא אחרד?... איך תנוח נפשי בעוד נשמתי בידי „סטרא אחרא״?...

נבהלה נפש יורב לשמע הדברים האלה.

— אש הקדחת תוקד בקרבך — ענהו יורב וינע עליו במו ראשו — באה לך עת־המעברה, אך גם זאת תעבור!... הבל הוא וְתַעְתֻּעִים... אולם הפעם באתי לבקש את פניך כי תלך אתי לבית ראזאליא, כי שמה תחכה עליך בכליון עינים — ליזא...

כברק שמים נגע השם הזה בעורקי חצרון, כקול רעם בגלגל נשמע לאזניו, ויחרד חרדה גדולה וילפת...

— ל י ז א!... — אמר בקול רועד מאד — ל י ז א ת ח כ ה ע ל י... הנני, וארוץ לקראתה... הנני לשפוך שיחי לפניה, לשפוך כמים לבי נכח פני אהובתי, לשפוך את נפשי לפניה...

יורב כמו ידע כי השם „ליזא״ יהיה קסם על שפתיו להטות את לב חצרון, וידמה בנפשו כי בחברתה יֵרָפא, ובעוד היא לנגד עיניו ישכח

את תוגת נפשי, ישכח את מרי שיחו, ורעיוניו המלאים נֹחַם יְקָרתון כלה וישמח גם הוא בלבו לשמע דבריו.

– אולם, הלא לא תראה את פניה בעיניך הבוכיות! – אמר יורב בלשון רכה – רחץ וטהר, ושים בגדיך עליך...

– כדבריך אעשה, ענהו חצרון בשפה רפה, ולבו כהולם פעם.

– פניך חורו מאד, ועיניך נמקו בחוריהן... מה לך? היו דברי ליזא הראשונים אל חצרון בבואו עם יורב בבית ראזאליא.

– הה, ליזא! לבבי נגוע, ואנכי יושב בתענית היום הזה. ענה לה הצרון ולא גרע עין ממנה.

– יושב בתענית?! השתוממו כל אנשי הבית.

– הן יום צום היום הזה, יום תשעה באב, ענה חצרון בקול דממה.

ליזא, ראזאליא וגם יורב השתאו לשמע דבריו. כמו זכרון חלום עובר היה להם זכרון השם „תשעה באב", אשר שָׁמְעוּ שָׁמְעוּ בילדותם; אולם לא השכילו כי יצום איש בו גם בעת ההוה, ומה גם חצרון אשר חשבוהו כאחד מהם.

– היטבה לעשות, ליזא חמדת לבבי! כי קראת לי בעצם היום הזה! – אמר חצרון בשפתים דולקות – הן זה כבר אמרתי לפתוח סגור לבי לפניך, אך לא עצרתי כח; יראתי פן אכאיב בדברי גם את לבך, יראתי פן אטריח בדברי את השושנה הנחמדה אשר תתן רוח חיים באפי ושעשועים לנפשי... אפס כי קשתה עלי יד הַנֹּחַם, וכליותי יסרוני מאד...

– נחם?! מכר-כליות?! מה זה? – שאלה ראזאליא בצחוק שפתים – האם יש לך געגועים על אשתך „החסידה" והמְגֻלֶּלֶת?...

– לא לאשתי יהמה לבי, אף כי גם היא צדקה ממני! – ענה חצרון במר נפשו – היא לא בגדה בי גם הפעם, היא לא חטאה אף לא זָוְתָה... אולם ילדים שנים ילדה לי, בן אחד ובת אחת; אשר המה היו כל חיי רוחי, כל ישעי וכל חפצי בחיים...

– ומי יגזול את הילדים האלה ממך? אמר יורב בנפש קרה, ויבט מאד בפני ליזא, אשר חשבה מחשבות.

– הה, יורב! מה-טוב חלקך ומה נעים גורלך! הנה נולדת בעיר הזאת, חֻנכת על ברכי ההשכלה משחר טל ילדותך, ולא תדע ולא תבין

לרגשי לב איש כמוני, אשר היתה בו יד החסידות בראשונה להמית את לבו בקרבו, וכאשר יפקח את עיניו לראות חיים יטוב, – וכבר אשה לו, וכבר בנים נולדו על ברכיו. . . הנה נא הואלתי לדבר באזניך, ליזא, אהובת נפשי והיי רוחי, ואוציא את כל רוחי לפניך: הנה היופי ההוד וההדר אשר ראו עיני ראשונה בזה לקח את לבי, – ותבוא גם האהבה ותקחני בציצות ראשי, ונהפכתי והייתי לאיש אחר. . . את הנך גם הפעם נשמת חיי, את הנך דמי לבבי, ואם נגע הוא עתה לבי מאד, אם קרוע היא לגזרים, הנה פניך הנחמדים ישכונו בין בתריו אלה, על כל נתח מנתחיו חקוק צלם תבניתך היפה-פיה, ובכל עורק ועורק בו יפה רוח אפך. . . אפס, כי תראי תביטי בו, כי תשימי עיניך עליו, וראית את אשר גֻלל לו, ראית כי גם אהבת בני ובתי שוכנים שמה, כי גם האהבה הזאת מלאה אותי, כי גם היא דורשת חֻקָה, וכי גם לה יִדָרש מאד. . . ואולי תראי שם גם רגש הנחם, הרגש אשר ברוח משפט יזכירני את אשתי האמללה, את אשתי אשר ידי היתה בה להמית רוחה בקרבה, לדכאנה עד לעפר, לשים אותה כמיט חוצות, על לא חמס עשתה, על כי אין עול בכפה, ועל כי שמה בריתה אתי מאד. . .

דמעות עינים עָלו הפעם מחכים לפי חצרון, שפתיו נאלמו מצער רוח, לבבו סער מאד, ויבך ויאנח גם יחד.

גם נפש ליזא הומיה.

ליזא רחמה את הצרון ברגעים האלה; בכל אשר היתה ליזא בלת-דעת למדת שחק ומחיל, שעשוע ורן, וכבד-ראש רחק מאתה, – בכל זאת פעלו הפעם דברי הצרון אלה על לבה מאד, וכמו הרגישה את יגון לבבו, וכמו השתתפה בצרת נפשו. . . וכמו נגעה גם צרת לב האשה, אשת חצרון צרתה, עד לבה. . .

ותדם ליזא גם היא, מחשבותיה גברו עליה, העמיקה חשבה ולא דברה דבר.

– הן מלתי אמורה כי חבלי הדמיון באו לך – ענה יורב חלקו, בראותו כי נאלמו שפתי ליזא – דמיון קשיר בלבך וברב הימים תשכחנו. . .

– הה, ברב הימים! . . – קרא חצרון מנהמת לבו – ברב הימים ימות גם לבי בקרבי, אשכח תבל ומלואה. . . אולם הפעם לא יתמו רעיוני דמי למי, עתה הנני אומלל, גבר אשר דרכו מלאה קוצים כסוחים, אשר עיניו מקור דמעה לבבו מקור נחם, וכסליו מלאו נקלה. . .

– ואת אלה הלא ידעת גם מראש! אמרה ראזאליא בתלונה, כמו תריב את ריב גיסתה.

– הן תאמר חצרון כי אמלל הנך – אמרה גם ליזא בלשון רכה – הן אאמין למשמע אזני, – אולם מדוע זה לא תשוב ותראה כי אומללה־משנה דנגי אנכי?... אתה התהיבת בנפשך, אולתך תיסרך הפעם ודרכך הנמהרה שבה אל חיקך... והנה גם אסוני אך מידך הוא לי, אתה הסבות לי יגון ודאבון־לב, אתה הצתּ גם רוחי בקרבי...

– וזאת תוסיף יגון על יגוני! – ענה חצרון ומפיו תהלך אש – זאת תוסיף לדכא את רוחי, להעין ולרצץ את לבי בקרבי... אהבתי ואשמתי לנגדי תמיד, אהבתי הילדה את בעלי, ושניהם יכבידו אכפם עלי... לזכר אהבתי תמס ילך לבבי, ולזכר אשמתי תרדנה עיני פלגי מים...

– והמים האלה לא יכבו את האש אשר הבערת! – ענתה ליזא קשית גם היא – אש הצתּ בבית הזה, ובדמעותיך לא תכבנה!... הצגתני למשל ולשנינה, נתתני לבוז והרפית, – ודמעות עיניך מה הנה כי תכבסנה את הכתם הזה?... הן תשמע לקול לבך, לקול הנחם אשר ייסרך, – ומדוע לא תשמע גם לקול דמי הצועקים מן הבית הזה? דמי אשר שפכת, ואשר לא תכפרו בדמעות ואנחות!...

– ידעתי כי תצדקי במשפטך, וכים גדול אסוני, והיתי עד שמים יגיע...

– ועל־כן אמרתי גרש תגרש את אשתך – ותשכח גם מלבך, ילדיך תקח לך, ותבנה לך בית פה, ומנוחה לבך ישיב, התענג על רב שלום, ודמיוניתיך כעב תעיפנה – אמר יורב אשר לא לריב קראהו הנה ולא יחפוץ בהגליתי – עצתי זאת היא האחת אשר תשים כל עקיב למישור, אשר תביא שלום ומנוחה גם לך גם לבית אחיטוב...

חצרון נאנח.

– הן שמת לדבר הזה פניך – ענה לו בשפה רפה אחרי דמיה מעטה – שמת פעמיך לעיר סכות – ותדע מה העצה הזאת...

– ועצתי זאת תקים אם אתה בעצמך תסע סכותה למען גרש את אשתך! ענהו יורב דברים נמרצים.

נבהל חצרון לשמע דבריו אלה!

– אנכי בעצמי?!... הגו שפתיו ברעדה.

– זאת חקרתיה, כן היא! – החליט יורב את דבריו – בידך לבדך למלאות אחרי העצה הזאת! אתה, רק אתה תעשה

ו ת ו כ ל ! . . . כי תבוא א ת ה סכותה ועשית כחפץ לבך, ואין איש אשר ימרה את פיך, אין עומד לשטן לך . . .

– אבל . . . הנה חצרון נכאים .

– אם אמנם אהבת את ליזא – אמרה ראזאליא בכל לבה – אם לא סבבת אותה בכחש, אם לא תאבה להוסיף חטא על פשע, ואם בצדק ובמשפט תכון דרכיך, – שמע בקול יורב הזה, ע ש ה נא דבר, ומעשיך יהיו לעד על הגיוני לבך ! . . . נראה נא דבר ב פ ו ע ל תחת כל ה ד ב ר י ם אשר שמענו עד הנה מפיך . . .

וחצרון נבהל עוד . עצת יורב האחרונה ודברי ראזאליא אלה המסו את לבו ויבלבלו את רעיוניו בקרבו; את ראשו נתן על ידו, ויאנח ויאנק .

– תן לי אות כי תאהבני באמת ! – הוסיפה ליזא גם היא – תן לי אות כי ישרה נפשך בקרבך, וכי בתֻמת לב תתהלך עמדי . . .

– הה, ליזא ! כל לבי וכל נפשי נתונים נתונים המה לך זה כבר – ענה חצרון וקולו רועד מאד – ומה האות אשר תבקשי ?

– לעשות ככל אשר יורך יורב ! ענתה ליזא דברים קצרים ונמרצים .

– אָח ! ! נאנח חצרון בשברון מתנים ולא יסף, כי נפשו עליו מרה מאד מאד .

– השיב נא דרכיך, חצרון ! – אמר יורב בקול נגידים – אזר נא כגבר חלציך ועשה בכל אשר אמרתי לך, אז תנוח ונקית מעצבון רב, ולא תדע נֹחם . . . נפשך תרגיע ולבך ישקוט .

– וארע גם אנכי כי ב א מ ת ו ב ת מ י ם תתהלך אתי, הוסיפה ליזא .

וחצרון נאנק דֹם, כמו אין הדבור בו, וכמו נדמו כל חושיו בקרבו, היו לאין .

– הגד נא את אשר בלבבך עוד ! – אמרה אליו ליזא, בראותה כי אין מענה בפיו – הנה תמאן לשמוע לעצת יורב, – הודיע נא לנו : מדוע ? נדע גם אנחנו את אשר תמנע מעשות כדבר הזה, נדע את הסבה אשר תעמיד לך לשטן על הדרך הזאת, אולי נמצא עצות עוד ?

– אהה, ליזא, והיא ה א ה ב ה ! . . . – ענה חצרון וקולו רועד מאד – האהבה אשר אהבתיך, האהבה אשר קוננה בכתר לבבי, אשר לקחה את כל נפשי, אשר תמשל בכל חושי ובכל אשר לי, – האהבה הגדולה הזאת לא תתנני לעשות ככל אשר יאמר יורב הפעם ! . . . האהבה הנעימה והאֵיֻמה הזאת תחשוך רגלי מלכת סכותה ! . . . הנה הואלתי לדבר באזניך, ליזא נשמת אפי ! ומדוע זה לא אשפוך את כ ל

לבי לפניך ? מדוע לא תהיה תודתי שלמה ? מה אֶעְתַּר עוד , מה אֶתְבַא , – וה׳ אמר לי להִגָלות ! . . . ה׳ אלהי אבותינו ירעם בקולו נפלאות בסתר לבבי , בחזקת ידו ייסרני מלכת בדרך הזה עוד . . . הן סרתי מדרכיו , את מצותיו לא שמרתי , ואת פקודיו השלכתי אחרי גוי ; השטן היה לי למורה , ויצרי הרע הלך לפני לנחותי הדרך – דרך חשך וחלקלקות ; יראי האלהים ושומרי מצותיו מאד היו אבותי מעולם , וכן הייתי גם אני – טרם בואי הֵנה ; ואבוא ארעססא , ואדע את החיים , ואדעך , היקרה בבנות , ואדע אהבה , ואסור מהרה מן הדרך הישרה ההיא , וחטאתי לאלהים כל הימים אשר אנכי אשב בזה . . . והנה קול קורא בלבי : „שוב !״ . . . קול גדול יעירני , קול שופר גדול אשמע – ואחרד ואלפת ! . . . אך האהבה היא היא האוטמת אזני משמוע , – קולה הגדיל עוד ויחריש אזני , ויכבד את לבי . . . שני הקולות האלה גם יחד יהלמו את ראשי , שני הקולות האלה יריעו באזני נוראות , לקולם יתפוצץ לבבי , תרעד נפשי ומחשבותי תהימנה מאד . . . ואנכי כצל אהלוך עלי אדמה , כעלה נדף אתנודד בחוצות עיר , אין עֹז בנפשי ואין איל ברוחי , אין-אונים הייתי , חַלָש ואין-כח . . . ועל כן אשב בדד ואֶדֹם , אשב דומם ואבכה , רגלי כמו לנחושתים הֻגשו , ידי כמטילי ברזל , וכל חושי בי נדמו באבן . . . לבי עזבני וכחי אין אתי – ואיככה אקום לעשות דבר ? איככה אוכל ואפעל ואעשה ? . . . אם אֹמר : אשמעה בקול האהבה , והיתה בי יד הנחם , – והנה הנכם אומרים לי לנסוע עיר סכותה , וידעתי עד מאד כי תגבר אז עלי יד המוסר ויראת האלהים , אז אשוב ואהיה „חסיד״ כאשר הייתי , והאהבה תוסיף לדכא את רוחי בקרבי , להמית את לבי , לְעַנֵה את נפשי , ואומלל-משנה אהיה . . .

ושטף דמעות , אשר הוזילו פתאם עיניו , עִם גם הפעם מחסום לפיו , ויחשה מצרת נפשו , ויחשו גם האנשים אשר אתו בבית , כי נגעו דבריו אלה גם עד לבם מאד , וגם יורב החריש ולא ענה דבר .

אין בי כח ועז לעשות דבר ! – הוסיף חצרון אחרי דממה קטנה , ואחרי האנחו מרה – לשוא תבקשו ממני מעשה ופועל , גם את זה וגם את זה מאנה נפשי ! אנכי אריד בשיחי ואהמיה , אנכי אשב פה ואֲקַלַע הנה והנה , מאהבה ליראה את ה׳ , ומיראה לאהבה , עד כי תעז יד האחד , או עד כי קול רעמם יהלמוני , והיתה נפשי להם לשלל . . .

אבל איש נבון , מחשב דרכו , לא כן יעשה ! – ענהו יורב דברים רכים – איש נבון וחכם כמוך הלא ידע להגביר חילים , ידע לבחור בטוב לו , לבחור בחיים , לנדוף כהנדוף עשן את רעיוני הבל אשר יגדרו

בּיָדו את הדרך עץ החיים, לגרש כלה את הדמיון הנצב לשטן לו, לבלתי לכת אחרי הבל-הבלים ורעות-רוח. . .

– והנה קול קורא, לאמר: כי גם האהבה אך דמיון כוזב הנה – ענה הצרון בקול נכאים – כי רק לשמר ולעשות את דברי ה׳ ותורתו כל האדם, כי ליראה את השם הוא נוצר, וכי למצותיו נועד, כי הבל המה החיים פה בארץ אין מועל במו; ימינו כצל עובר, – ויש יום אשר ה׳ אלהי הצבאות יקום לדין יצורי כפו, יעמיד במשפט ילדי האדמה, ואך תורה ומעשים טובים, אך יראתו ומצותיו, אך האמונה והחסידות תעמדנה אז לאדם ולנשמתו, אך אלה המה כל ישעו וכל הצלחתו, – ואנכי אנה אני בא? . . . הה, אנכי חטאתי מאד, אשמתי מכל אדם, הרשעתי וישר העויתי . . . ואיך אשא פני לפניך, אל עליון? איך אתיצבה לפניך, שוכן מרום? . . . השיבני, הה, יי אלהי אבותינו אליך, הורני דרך לחזות את פניך עוד! . . .

ויבך חצרון מנהמת לבו מאד.

„On revient toujours, à ses premiers omours“ — (*, אמרה ליזא באזני ראזאליא, ותאנח.

– הרפי נא, עדינה, ממנו יום או יומים וישוב לאהבתו החדשה – ענה לה יורב צרפתית גם הוא – רוח היא באיש כזה, יום צום לו היום, והיה בשוב רוחו אליו וישוב ויהי לך כאשר היה. . .

והצרון לא שָׂם לב, לאשר דברו צרפתית באזניו, אף כי ידע עד מאד כי עליו יסבו הדברים, – הן לבו יתגעש בקרבו, רוחו הומיה, ונפשו עליו תאבל, ומה לו ולדבריהם? מה מנו יהלוך אם כה ואם כה פתרון הדברים.

– ואם כן כנים הדברים אשר שמעתי עליך אומרים כי תשוב לעירך ולרבך, תשוב להיות חסיד כאשר היית! אמרה ראזאליא בקול גדול באזני הצרון, ועיניה הביטו בו מאד.

הצרון הניע בראשו לשמע דבריה אלה.

– הגם אַתְּ, גברת עדינה, תפזרי מלח על פצעי לבבי? – אמר בקול תחנונים, קול דממה דקה – התשיבי גם את ותדכאיני? . . . הן גליתי לפניכם היום את כל נפשי, קרעתי את סגור לבבי, ואת אשר בחבי לא הכחדתי מכם, לא כחדתי דבר, וגם את, ליזא חי רוחי, ידעת כֻלה. . .

– אמנם כן – ענתה ליזא ברגזה ותלונה גם יחד – ידעתי כֻלה? ידעתי עד מה כבבתני בכחש, ידעתי עד מה רמיתני והוליכני שולל

---

*) כוח מבל צרפתי, לאמר: „זרוק חוטרא לאוירא — אעיקרא קאי״.

ידעתי כי כצחוק הייתי בעיניך ולצחוק אהיה עתה בעיני כל, נתתני ללעג ולקלס, הצגתני למשל ולשנינה...

– הה, ליזא... אמר חצרון ברעדה.

ויורב ידע כי דבריה אלה יהיו לראשית מדון, ויצר לו מאד.

– אל נא באפך – אמר יורב לליזא צרפתית גם הפעם – הן עתה הומה לבו, הניחי לו!... עוד חזון למועד.

– רב! – ענתה ליזא רוססית בקצף – שבעתי דברים ריקים, דברי רוח!... צדקת הצרון, כי ארע גלה... אודך בכל לבי, כי השמעתני היום את דבריך! אדע מה אומללה אני... אלכה ואשיבה לביתי!

ותקם ליזא מעל מושבה בקצף.

– אבל אתי הן תשבי עוד, אמרה ראזאליא בקימה גם היא.

– מה עוד אראה פני מנבלי? מה עוד אשמע דבריו? ענתה ליזא בחמתה, ותשם את מגבעתה על ראשה, ותאמר לעזוב את הבית.

– חכי נא כמעט קט – אמר יורב אל ליזא – הנה גם אנכי הנני ללכת אתך, ואלוה אותך בדרכך.

ויקם גם הוא מעל מושבו ויקח את מצנפתו ואת מקלו בידו, כי אמר אולי ישכך את חמתה גם הפעם.

ליזא לא ענתה דבר.

– היי שלום! אמרה אל ראזאליא, ותצא בחרי אף.

– היו שלום! אמר גם יורב, ויצא גם הוא אחריה.

וחצרון ישב כבול-עץ, פניו חורו, לבו עזבו, ולא ידע נפשו.

– הן היא צדקה ממך! העירה ראזאליא לשובר אוני, אחרי צאת ליזא ויורב.

– גדול כים שברי! ענה לה חצרון ויקם מעל מושבו גם הוא.

מא

לֵב נִדְכָּאִים

בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד, וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ.

(משלי כ"ט, י"ז)

הוידוי אשר התודה חצרון בפני ליזא ביום תשעה באב, הביא רעיונות רבים גם בלב גבריאל אחיטוב; לא רק נפשות הנאהבים – חצרון וליזא – הרהו לרגעים, אחרי השעה ההיא, לא רק המשתדלים

והעוזרים – יורב וראזאליא – נבהלו לראות כי מעשי ידיהם יבלה הצרון, – הַיְדוּי ההוא בא כחֵץ שנון גם בלבב גבריאל, בא ויפלח כליותיו, ניִרְעַם פניו, וכל עשתנות לבו הרעלו; העיר את רוח גאוני בקרבו, נפח רוח חיים באף גאותו, – ותהי לזפת בוערה בלבבו, ויז קצפו, ויתקצף גבריאל ויקלל בחצרון וביורב גם יחד.

– חמסי עליך, כי נתתני אותי ואת בתי לשמצה! אמר אחיטוב אל יורב בחמתו.

– חכה נא, אדני, ואתקן עוד את המְעֻוָּת הזה; לב חצרון שוגה באהבת ליזא גם עתה מאד, ומידו עוד קרובה גם הפעם ישועתך להִגָּלות... ענהו יורב.

– אולם הפעם לא אתנהו אנכי להוליך שולל אותי ואת בתי, אגרשנו כלה מעם ביתי... לא אחפוץ בו, וגם כספו היה לי לזרא... לא־בו אשים מבטחי...

– אַל נא באפך, אדני אחיטוב – אמר יורב בראותו כי חמת גבריאל בערה בו – הנה אנכי אך את טובתך אדרוש, ותושיה לא נדחה ממני עוד...

– הרף! – ענהו אחיטוב קשות – אַל תוסיף דַּבֵּר אלי עוד בדבר הזה! כבר נואשתי ממנו, כבר הסירותיו מקרב לבי, ואת נחת זרועי יראה ברבות הימים, יראה וידע כי לא כהתל בנער יהתל בי, להשיא חרפה על בתי... בתי היקרה!...

ויורב ראה ונוכח כי לשוא ישחית הפעם את דבריו, ויחדל גם הוא להצדיקו.

– ברבות הימים – ועצתי תקום, ואז תדע כי לא שגיתי..., אמר יורב בשפה רפה, ולא יסף עוד לדבר אליו על אדות חצרון.

וגבריאל ישב על יד השלחן, ויכתוב מכתב רחב ידים אל בנו אל שלמה, לאמר.

„הרבה לך פועלים ועושי במלאכה, רַבָּה עובדי עבודתך בבניה, „ובוא נא מהר הנה, – הנה שרי הצבא הבטיחו לי נאמנה כי ימהרו „גם הם יחישו לאַשֵּׁר ולְקַיֵּם את דבר הבניה – בהמרה – ולתת את „מַתְכֹּנֶת הכסף בידך, ואתה תהיה לי אז לפה גם לפני נושי... לו „תוכל ותבוא הנה הפעם, כי אז הרויתני נחת, – הנה לבבי נגוע, נפשי „עלי תאבל, ואמר לשפוך שיחי לפניך, אדבר דברי באזניך, אולי ירוח „לי כמעט"...

ושלמה שמח מאד לקראת המכתב הזה, הן גם לבבו נגוע, גם נפשו עליו תאבל, וגם רוחו בקרבו כאש בוערה, – שפרה גרשה אותו

מאת פניה, הדיחתהו מבלי ישוב עוד; בבואו לבית אביה תברח מפניו, להחבא באחד החדרים, כאשר ינוס איש מפני דוב שכול; והנה נפשו יודעת מאד כי גם לבבה לא ינוח, גם בת עינה לא תתן פוגת לה, בוכיה היא מאד, תאנת מרה, פניה זועפים, אור עיניה נדעך ויֹז פניה יְשֻׁנֶּה; ויתעצב שלמה אל לבו, וינחם על אשר נתן לבנימין לשלוח את מכתבו אליה, ויהגה נכאים גם הוא, ותדלוף נפשו מתוגה, ותדלוף עינו מים, ויהי איש מכאובית – כְּאֵב לב ונפש, וישמח מאד לקול אביו הקורא לו אדעססא, במכתבו זה האחרון.

„אלכה לי לאדעססא ואנחם את אבי, ואבי ינחמני – חשב שלמה בלבבו, – הן עוד ימים מעטים והבניה נגמ־ה; ואולי תפוג גם תוגת נפשי במסעי זה? אולי ירוח לבבי בצאתי את פני העיר הזאת ובבואי אדעססא? – והיה פי שנים בתועלת המסע הזה, וייטיב גהה גם לי גם לאבי . . ."

וישכם שלמה בבקר, וַיֹּסֶף עוד פועלים ועובדי עבודה, ויתנם על יד הבונים ואת הארכיטקטוס ואת בנימין ציוה לשום עין כי ימהרו במלאכתם, גם כי יודיעו לו דבר יום ביומו את אשר נעשה, ויקם ויסע לביתו לאדעססא.

כאיש אשר יעור משנתו, כאסיר בלא בצאתו לחפשי ובישאפו רוח, כן היה שלמה אחיטוב בשובו לאדעססא; בזרועות אשתו ועל צוארי אביו שכח את כל העבר וישכח את סבות ואת בית ר' ירוחם עתה, וישמח היא בהם והם שמחו בו, ובשמחתם לא התערב כל רעיון זר, כי גם אביו גם ראזאליא לא זכרו את דבר ליזא והצרון ביום ההוא להעציב את רוחו, בעודו א ו ר ח בביתו.

ובערב ותקרא ראזאליא לכל רעיו וידידיו ולכל רעותיה, ותעש משתה, ויצא גם שלמה במחול, וייטב לבו, ויהי אך שמח, ונפשו עליו תגל.

וממחרת היום ההוא, ויבוא גבריאל לביתו, ויספר באזניו את כל אשר קרה בזה, את כל המוצאות את ליזא ואת חצרון, את מעשה יורב וברזלי, גם את מחשבות לבו לא כחד ממנו, את תקותיו אז ואת יאושו הפעם; ואף כי כבר ידע שלמה את כל הדברים האלה ממכתבים ומפי יורב, בכל זאת שמעם הפעם שנית בכל פרטיהם, וישם לבו למו מאד.

– אנכי אחת דברתי ולא אשנה – כלה גבריאל אחיטוב את דבריו באזני בנו – כי גם אם יתן חצרון מלא ביתי זהב וכסף ע ת ה, לא אתנהו לבוא אל ביתי, ולא אמכור את בתי ל ח ס י ד נ ו כ ל כמוהו . . .

ובלב שלמה בא זכר ר' ירוחם ושפרה . . .

– אנכי אצא למרחב גם בלתו – הוסיף גבריאל אחרי דממה מעטה – יוזי לא אסורות עודנה, ואת בתי את ליזא לא אתן לאיש תככים, לחסיד אשר בן לילה היה למשכיל ונוכל גם יחד...

– צדקת, אבי! – ענהו שלמה בשפה רפה – הנה אצא אנכי בשער העיר, אדבר דברי אל הנושים בך, ויהכו גם הם עד אשר יבוא כסף-הבניה לידי. ואז אֲפַשֵׁר אנכי ביניכם, ולא אתנך בידם, ולא אתנם להתנפל עליך...

– בך, בני, בטחתי, ועליך אשען...

שלמה הקים את דבריו. הוא אמנם שכך חמת האנשים הנושים באביו והשקיט את רוח מלויו; אפס כי רוחו בקרבו לא שקט הפעם, לבו לא נח, ונפשו לא הרגיעה: כל מחשבותיו בסכות התעוררו בקרבו, ורעיוניו כמשק גבים שוקקים בו.

והנה יורב לקראתו.

– ומה פתרון חלומותיך אשר חלמת בסכות? – שאלהו יורב בשחוק שפתים – הן לא חפצתי לשאול על אודותם בביתך, אולם הפעם הן תתן תודה כי צדקתי אז במשפטי, וכי ישרים היו אמרי פי!

– שגית מאד, יוסף בן-נחום! – ענהו שלמה וירעם פנים – נמלאתי מלים, ולבבי מלא רגשות... אבל, נחדול הפעם מאלה...

– יעברו עוד ימים אחדים, וכל רגשותיך כעב יעופו וכעשן יכלו!... אולם הלא תגיד לי את אשר עשו עוד אשת חצרון והותנו אחרי נסעי משם.

– בכו ויילילו, אף התעתדו למלחמה עליך – ענהו שלמה ויבט בפני מאד – והנה שרה נסעה לעיר ווילנא לקחת עצה מפי אבי-אביו, ועוד לא שבה... אולם, שמע נא לי! – הוסיף שלמה אחרי אשר חשב מחשבות רגעים אחדים – אנכי חפצתי מאד לראות את פני חצרון, ולדבר דברי באזניו...

– אנכי אנהגך אביאך אל בית מלונו: אפס כי לא תוסיף לעורר מדנים עוד!... הן אנכי עודני בתקותי להקים את דבר עצתי גם הפעם, ואירא מאד פן תקלקל את מחשבתי...

– אַל תירא ואל תחת! הביאני נא חדריו.

– אבל, גם אנכי אלך אתך...

– לוּ יהי כדבריך!

וילכו גם שניהם למלון חצרון.

וחצרון יושב שִׁבְעַת ימים בביתו, לבו יתגעש ונפשו הומיה.

„הן גליתי את כל לבי לפני ליזא – יחשב חצרון כל היום, –

הוצאתי את כל רוחי לפניה, אמרתי כי תנוד לי גם היא, כי תבין לרגשותי וכי תצדיקני במשפטה; – והנה היא דחה דחתה אותי מעל פניה, בוז תבוז לרגשותי בקרבי, ולכל הגיוני תלעג... הה, ליזא! בין השמים ובין הארץ נתנני הפעם, הצגתני במשעול צר מאין לנטות ימין ושמאל... הן לא אוכל לשוב לביתי, לא אוכל עוד שֶׁבת בעיר סכות, – וגם את זאת העיר גזלת ממני, גם מאת אדעססא תגרשני הפעם... אדעססא! מה יקרת לי, מה נעמת, עת ליזא האירה פניה אלי! מה מאד לקחו חוצותיך את לבי, עת לב ליזא היה תמים עמי! מה מתוק היה אור השמש לי, עת עיני ליזא הביטו באהבה עלי!... ומה אחזה בך כיום? – דמעות-אומללים הנהו הים הנורא, ואנחות אוהבים נכזבים הנם הרוחות אשר ירומו גליו!... דם לבבות היה לך לששר לצבע דקמותיך, ומות עצמות לכלול יפיך!... הה, ליזא! הה אדעססא!... הה לבבי! הה, נפשי!..."

בסערת לבו בקרבו שלח ידו אל הכנור, – והנה גם הוא עורר בו זכרונות, גם הוא יוסיף עתה לַהֵט את כל מחשבותיו.

„הקולך זה כנורי? חשב בנפשו ויבט עליו בעינים מזורות אש, – הקולך זה עתה, עת ביגוני נכתי לעזרתך? הבה, השמיעני נא את הקול אשר השמעתני אז עת הכיתי במיתריך לפני ליזא היושבת על יד המנים!... עת נצחתי בנגינות אתה יחד!... האח, מה ערב היה לי קולך אז, ומה ימך ערכו עתה!... איפה היא המנגינה ההיא? איפה היא הזמרה, אשר מִלְּאה את נפשי עדן ונחת ואת לבי ענג ושעשעים?... דֹם, כנורי, אם לא תוכל תת לפני אף שמץ מני הנגינות ההן!... דֹם והֵאָלם! – הן גם הד הזמרה ההיא אין בקרבך הפעם..."

ברעיונות האלה שגה חצרון, – והנה יורב ושלמה אחיטוב באים החדרה.

– שלמה בן-גבריאל אחיטוב! – קרא יורב באזני חצרון, להודיע לו את שם האורח הבא אתו – הוא איש ראזאליא, היא אחי ליזא, הוסיף יורב, ויקרא גם את שם חצרון לפני אחיטוב.

חצרון הושיט לו ידו, ויבקשהו לשבת על יד השלחן, אף הוא ישב על הכסא למולו, ויחכה לו בדברים.

– זה שיבי לאדעססא מעט – אמר אחיטוב, בראותו כי לא יפתח חצרון את פיהו לו – ואֹמר: אראה נא את פניך, אדני, ואשמע את אשר בפיך...

– ומה תחזה בי כיום? – ענהו חצרון, ויאנח בשברון מתנים –

פני זועפים ומליט נעתקי מפי... הה, הצים שנונים נחתו בי, ויפלחו כליותי... ולא ארע נפשי...

– ואת הנפש הזאת מי יתן וידעתי! – אמר אחיטוב ויאנח גם הוא – אחות היא לי הנפש הזאת, כי גם נפשי הומיה וגם לבתי אמולה...

– צרות נפשי גדלו מאד מאד... נפשי ולבבי יריבו בחזקה: את אשר תאמר לו נפשי „טוב", הנה הוא יעיק ללבבי מאד, ואת אשר יבחר לבבי הוא הוא הממית את נפשי בקרבי... בין המצרים באתי, גדר מזה וגדר מזה...

– ואנכי הלא מצאתי דרך לפניך ללכת בו מישרים – אמר יורב ויבט בפני חצרון – לו לעצתי שמעת ולדברי שמת לבך, כי אז יצאת למרחב...

– אין דרך לפני... – ענהו חצרון במר נפשו – גם פה גם שם לא אנוח...

– והנה גם ליאש מכל המעשה אין טוב לפניך, העיר אחיטוב בשפה רפה.

חצרון לא ענה דבר; והנה גם אחיטוב לא אמר את דבריו האחרנים למען מצוא מענה: גם הוא לא ידע עצה להקים סערת נפשו לדממה, – ואיככה ייעץ את חצרון? גם ממנו נדחה תושיה להרגיע את לבו בקרבו, – ואיככה זה ירגיע את לבב משנהו?... ובכן החרישו גם שניהם עת מעטה, גם שניהם העמיקו חשבו, – מפי האהבה והנחם הנה הנם גם יחד.

– מדוע זה נדבר בחידות, וסתר פנים נשים לנו? – אמר יורב אשר לא נחה דעתו בדומיה הזאת – הן גלוים וידועים כל הדברים גם לאחיטוב, אין נסתר ממנו; ובו בטחתי כי גם הוא יתן לעצתי צדק, וגם הוא יקים את דברי.

– גם הוא... הגו שפתי חצרון ברעדה, לאמר: הן גם הוא יליד אדעססא ואח הנהו לליזא, – ואיכה ידע את לבי בקרבי? איכה יבין לרגשות נפשי?... ותשב הדממה ותהי שוררת על השלחן הזה.

– והנה אנכי אוכל להודיעך דברים רבים – אמר פתאם אחיטוב אל חצרון, אחרי עבור רגעים אחדים – כי עתה זה באתי מעיר מגורך, עיר סכות.

„סכות!" השם הזה אמנם עורר עתה רעיונות בלבב חצרון!...

הוא שב ויזכירו את אשתו ובניו, את החסידים ואת רבו...

האמנם כי מסכות באת? – שאל חצרון, וקולו רועד מאד –

הראית שם את פני אשתי? הראית גם את ילדי אשר הנני ה׳? . . . העודם חיים? האם בריאים ושלמים המה? – הגד אַל-נא תכחד ממני דבר!

– גם את אשתך ראיתי, גם את ילדיך ידעתי – ענהו אחיטוב בלשון רכה – והנה היא איננה עתה בעיר סכות. . . היא נסעה משם זה כירח ימים . . .

– האם אל „הרבי" שָׁמָה פעמיה?

– לא, – שמה נסע חותנך ר׳ ירוחם, והיא נסעה לעיר ווילנא . . .

– לבית אבי-אבי?!

– כן, אליו שָׂמָה פניה לבקש עצה ופליליה.

– הה, שרה! אשתי הנאמנה! דרך רב הלכת, דרך אשר לא ידעת אַתְּ ואבותיך, בדרך רב ענית כחך לבקש עצה! . . . לווילנא הלכת לבקשני לבקש את אישך אשר עזבך . . . לבקש עצה להשיבני אליך . . . ואנכי? . . . סלח נא, אחיטוב, – הן איש אני לה, אב אני לבני הנחמדים . . .

ודמעות עיניו פרצו כנחל מעם נָּר, ויבכה בקול גדול מנהמות לבו.

גם לבב אחיטוב התעורר בקרבו, גם הוא התפלץ לשמע דברי חצרון ולמראה דמעותיו; כמו חי נצבו הפעם מחשבותיו לנגדו, כל רגשותיו קמו עמדו לפניו, וירתיחו את דמו, וישיבו סערת נפשו.

– והאשה הזאת נאמנה לך מאד! – אמר שלמה אחיטוב, ודבריו פלחו כליות חצרון – מדוע אכחיד ממך? הן אנכי ראיתי דמעת עיניה, אנכי שמעתי לא-אחת את קול בכיה, את דבריה אשר ירדו חדרי בטני, – נפשה יצאה בדברה עליך . . .

– הה! שרה, שרה! נהם חצרון בדמעותיו, ויבךְ עוד.

ויתאנף יורב באחיטוב, על אשר עורר לו זכרונות אלה, ויאמר לשים קץ לדברים האלה, אשר יועילו לסכל עצתו.

– דרך נשים לה, נשי עיר קטנה! – אמר יורב בלעגי מעוג – אשה פתיה ואולת לא תדע כי אם לבכות ולשפוך דמעות . . .

– אַל נא יורב תאמר כדברים האלה! העיר אחיטוב את אזנו למוסר.

– גם לא לך יאותו הדברים אשר בפיך! – ענהו יורב בקצף – אולם כבר באה לי העת ללכת, וגם לך הלא לשוב לביתך . . .

– באלה צדקת – ענהו אחיטוב, וישם במורה-השעות עיניו – אמנם עבודה רבה לי היום, אלכה ואשובה . . .

וחצרון לא שמע את דבריהם האחרונים, כי רעיוניו נבוכו.

ויקומו יורב ואחיטוב מעל מושבם.

– הֱיה שלום! – אמר אחיטוב אל חצרון – עוד נתראה פנים, עוד נדבר דברינו, ונדע איש את אשר בלבב אחיהו... הן גם לבבי פצוע...

חצרון התעורר.

– לכו לשלום, אדוני! – אמר בהתאפקו מבכי – סלחו נא לאיש אבד כי נפשו עליו מרה מאד, ולא יוכל הבליג עלי יגונו... גם אנכי חפצתי לשוב ולראות את פניך עוד, אחיטוב!

– עוד חזון למועד!

ויורב עם אחיטוב עזבו את החדר.

– חמסי עליך! – אמר יורב בצאתו אל אחיטוב – הן לעזור על ידי לקחתיך הֵנה, והנה קלקלת מחשבתי...

– ואתה הלא תדע גם את לבבי! ענהו אחיטוב.

ואמנם עוררה השיחה הקטנה הזאת מחשבות רבות בלב האנשים השנים האלה, עוררה רגשותיהם בקרבם, ותבא מבוכה בבתי נפשם...

אחיטוב זכר את סכות העיר ויזכור את ש פ ר ה וגם את השקט והמנוחה זכר, את אשר ערגה לו נפשו, ואת אשר שָׂם לבו למרקהה.

„הנה גם את ברכתה לא לקחתי, טרם יצאתי מאת פני העיר, חשב אחיטוב לזכר שפרה, – גם את פניה לא ראיתי, וקולה הערב לא שמעתי!... ומי יודע את אשר אִתָּהּ? מי יודע אם לא הֵמַתִּי רוחה בקרבה בבשורת בנימין על דבר אשתי?... והנה חצרון יבכה בדמעות שליש לזכר א ש ת ו, ואנכי הלא אשתי לפני...

ומחשבותיו המו עוד.

„אוהבים שנים מבני „החסידים" ראיתי בקיץ הזה, – ומה שֻׁנּו דרכיהם, תכונתם ומחשבות נפשם! חשב אחיטוב עוד, – בנימין וחצרון, מה מאד שונים המה השנים האלה!... הן נשים גם לשניהם, ובנימין תכלית שנאה ישנא את אשתו, וידע להסתיר את אהבתו לשפרה עד כי לא הגיד גם לה דבר; וחצרון אוהב את אשתו, וילך וַיְהַנֶּה אהבים, אף ארש לו את אחותי את ליזא, בפני אנשים רבים!... בנימין הנהו טהר לב ויענות צדק על כל מעשיו, וחצרון הנהו נמהר, עקש בדרכיו, שוגה ומשגה... ואנכי? האם לא נמהר שוגה ומשגה הנני גם אני? האם לא ישר העויתי, ואם לא חטאתי עד מאד?... חצרון יבכה מנהמות לבו, ואנכי גם מקור עיני יבש?... וגם שנינו לא נדע איככה נוציא למרחב רגלינו, ואיככה נעמוד במישור... חצרון מאס בשלום-בית, בשלות השקט ובמנוחה שלמה, – ובאלה חפצה נפשי! באלה דבקה

רוחי, מבלי הדעת: איזה דרך אבוא למחוז חפצי זה? ומבלי חשוב ארחי: כי אשה אהובה לי בבית..."

מחשבות כאלה וכאלה מלאו את לבו, – אך עד ארגיעה שבו ותהיינה לאין, עד ארגיעה נדפו ואינן: אחיטוב בא בתוך להקות הסוחרים, בחברת רעיו, בסוד משחקים, במקהלת עליזים, – ויהי עלז ושמח גם הוא... דברי אביו ונושיו, ודברי ראזאליא ורעותיה שִׁכְּחו בלבו את רגשותיו ויעבירו משם את מחשבותיו. –

לא כן זה האיש חצרון.

הרעיונות אשר עוררה השיחה הזאת בלבו, המסו את לבבו ויעכרו את רוחו, – ואיש אין אשר ינחמנו מעצבונו, אשר ישמחנו בדבריו, או אשר יפיג צערו.

„הה, ה' אלהים! חשב חצרון בנפשו אחרי אשר יצאו אחיטוב ויורב מן הבית, – עד אנה תוגיון נפשי? עד אנה יגון בלבבי, ועד אנה תהי דרכי חשך וחלקלקות, מבלי אשר אמצא מנוח?... נע ונד הנהו לבבי, הפכפך רוחי בקרבי, ונפשי מתעתעת... אין מקום בעדי בארץ הזאת, אין עצה ואין תושיה!... ארור היום אשר יצאתי מביתי וגזלתי מנוחתי! ארורה אדעססא... אבל, מה הבל אפצה פי? – באדעססא ראיתי חיים, באדעססא שבעתי נעימות, פה נפתחו לפני שערי גן-עדני, פה ראיתי את היופי פנים בפנים, ופה ראיתי גם את – ליזא!... ליזא, האם פניך היפים ההולכים אתי, עכרו את רוחי? האם עיניך המאירות ככבבי שחק, החשיכו עולמי בעדי? האם ידיך הרכות המיטיבות נגן, סכו כענן את שמש חיי? – ברה ותמה את ליזא, יפה כחמה ונעימה כבקר לא עבות! אך נפשי לא מְטֹהָרה, אך רוחי בקרבי ילפות ארחות דרכו, אך אני הגבר שִׁחַתִּי דרכי על הארץ הלזו!...

חצרון נתן את ראשו על זרועות ידיו, אשר על השלחן, נפשו השתוחחה ולבו עזבו, ודמעותיו כמעין נובע, וראשו עליו כגלגל, ומחשבותיו כהמות ים.

„אני הגבר חטאתי לאלהים ולאנשים, ואחטא עוד! הוסיף חצרון לחשוב בלבו הסוער, – חטאתי כי סבבתי בכחש לב עלמה ישרה, חטאתי אז עת כחשתי באשתי ובבני... הה, שרה! שרה אשת נעורי! אַתְּ הנך בוכיה, אַתְּ שמת לדרך פעמיך, לדרך רחוקה, ואנכי אשב פה, וָאֹמר לשרש זכרך מלבי, ולשרש גם זכר ילדי!... אלכה, ואשובה אליך, אשיבה לתמימות נפשי, אשובה לילדי הרכים, אשוב ואהיה לך לאיש, ואב לבני... האשוב? האשוב לעיר סכות? האשוב לשבת באפל בין החסידים? האשוב להמית את נפשי, אחרי כי החייתיה? האשוב לבור צלמות,

אחרי שאפי רוח צח? האשיב לערי חשך, אחרי ראיתי אור שמש כי תהל? . . . האשיב סכותה, ואשכח את ארעססא, האשוב לאשתי, ואשכח את ליזא? . . . ואם פה אשב, והיתה נפשי הרת נחם, ולבבי מקיר יגון! . . . אחה, ה' אלהים! הן התידיתי לפני ליזא, התודיתי לפני אחיה, – ומה יהמה לבי עוד? מה תרגז בטני, ומה נבוכו שרעפי? האמנם גם פה גם שם לא אנוח? . . . האם אין צרי למחלת לבבי ואין מזור לנפשי? האם אין לי מקום מרגוע, ועת מנוחה נדחתה ממני? הלעולמים תהגה נפשי נכאים, ואין קץ לצרת לבבי? האם עד בוא קצי אשתה את קֻבעת כוס התרעלה הזאת? האם עד יום מותי לא אמצא שלוה בלבבי? . . . והיום ההוא הלא ירחק עוד . . . הה, מי יתן מותי לפני, אמותה הפעם . . ."

ונפש חצרון התפלצה לרעיון אשר הרה לבו עתה.

„אמנם כן, אמותה! . . . אם המות לא יקדמני, אקדם א נ כ י את פניו! . . . במות אמצא מנוח, במות – מרגוע! . . . הן קראתי ספורים רבים כאלה, גם בבית הטיאַטְר רבות חזיתי כי איש הבא בין המצרים, איש הנצב כמטרה לחצי הזמן ופגעיו, ילך וישים קץ לחייו ולמצוקותיו גם יחד, וכל האנשים יתנו לפעלו צדק וישבחוהו בעיר, – ומדוע לא אעשה גם אנכי כדבר הזה? מדוע לא אשים קץ ליגוני פעם אחת? . . . הן אין דרך אחרת לפני, אין עצה ואין תושיה, ותהי העצה הזאת לי לעינים . . ."

ויקם ממקום מושבו, וילך בחדרו אחת הנה ואחת הנה.

„כן יקום, וכן אעשה! החליט בנפשו ההומיה, – זאת העצה היעוצה, אין טוב לי ממנה . . . ואשתי . . . ושני ילדי . . . הה, י ת ו מ י ם יהיו ואין אב, יתומים אשר אביהם טרף נפשו בכפו ויאבד את עצמו לדעת! . . . אחה, אֲדֹנָי אלהים! „ה מ א ב ד א ת ע צ מ ו ל ד ע ת, א י ן ל ו ח ל ק ל ע ו ל ם-ה ב א"! ואנכי אשר אבדתי את עולמי בזה הגם את חלקי בעולם הבא אבידה? הגם שם לא אמצא את המנוחה אשר אבקש? . . . הגם שם ירדפוני מלאכי חבלה, מזיקים ושדים? . . . הגם שם לא אשקוט וגם בקברי לא אנוח? . . ."

חצרון הרחיב צעדיו מאד, וכמשק גבים שוקק לבו בו.

„ויהי מה! – אמותה! . . . אמותה הפעם, ואשים ק ץ ל צ ר ו ת י א ל ה! . . ."

והנה איש דופק על דלת חדרו, וחצרון איננו שומע, – צולל הוא בנבכי ים עשתנותיו; האיש ידפוק שנית, וחצרון הולך ברעש בחדרו,

ואזניו הכבד; אך כאשר קרב אל הדלת והאיש דפק בחזקה, – התעורר חצרון מאד.

„האם המות אשר אליו קראתי מתדפק על הדלת?..."

– בוא נא! אמר בקול גדול.

והדלת נפתחה, והחדרה בא עלם אחד, וישתחוה ביראת־הכבוד.

– את האדון יעקב חצרון אנכי מבקש, אמר העלם בענוה.

– הנני! ענהו חצרון, ועיניו כמו לפידי אש.

– **אבי־אביך האדון יהודה עמנואל בא הנה מעיר ווילנא** – אמר לו העלם בדממה – הוא סר לבית מלון „סט. פעטרבורג", וישלחני אליך, אדני, לאמר כי תמהר לבוא אליו לראות את פניו.

וחצרון עומד נבוך ומשומם, עיניו ירדו זיקי אש, ולא ענה דבר.

– ומה אענה לאשר שלחני? שאל העלם, וכמו נבעת למראה עיני חצרון.

חצרון התעורר עוד.

– אבוא! – ענהו חצרון, ומבוכת נפשו גדלה – בעוד שעה קלה אבוא.

העלם יצא מאת פניו, ולבו הָמה עוד.

„אבי־אבי בא הֵנה! חשב חצרון בנפש הומיה, – מעיר ווילנא בא וישלח לקרוא לי... והנה אחיטוב ספר באזני כי אשתי נסעה אליו ווילנאה, – האם ישר חזו עיני? האמנם זאת שמעו אזני? האחלום בהקץ? האם חזיונות מתעים אחזה?... אלכה נא אל בית המלון ההוא, אסורה נא ואראה מה יעשה בי ה' עוד..."

וירחץ חצרון את פניו; וישם בגדיו עליו, ויצא.

מב

שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ

...„לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו!"

(ישעיה מ"ט, ה'.)

בחדר גדול ורחב ידים אשר במכפלה הראשונה בבית מלון „סט. פעטרבורג" ישב הישיש יהודה עמנואל את שרה אשת יעקב חצרון.

ושרה לבושה מכלול. הפאה־הנכרית אשר על ראשה עשויה בטיב

טעם, וכמו שערותיה הן הנה לה, גם בגדיה אשר עליה, כבגדי בנות הארץ, נעלים ויפים מאד, ותיף גם היא, ותהי כלילת יופי.

– הנה שמעת בקולי עד היום הזה – אמר לה עמנואל ודבריו רכו משמן – והנה אנכי עמך בזה, והיה כי תשמעי לאמרי פי גם היום, וחפץ לבבך יִפָּלא, וכל משאלותיך תבואנה כיום הזה.

– ממצות פיך לא אסור! ענתה שרה.

– ועתה, הן עוד מעט ויבוא יעקב הנה, לכי נא אַתְּ אל החדר השני, ואנכי אסגור הדלת בעדך, ולא תבואי הנה עד אשר אקרא לך, כי על כן לא הגדתי לו את דבר בואך...

– אבל אנכי חפצתי מאד לראות את פניו – התחננה שרה אל עמנואל – מאד מאד גרסה נפשי לדבר אתו, לשאול ממנו מענה לשון.

– הבליגי עלי תאותך זאת! אנכי אערבנו, כי עוד היום הזה ישוב אליך ואַת תשובי אליו; ועתה שמעי בקולי ועשי ככל אשר אורך.

– אבל...

– אַל תוסיפי דברי עוד! כי עוד רגע קטן, – והנה הוא בא.

שרה באה אל החדר השני, ועמנואל סגר את הדלת מעבר מזה, וישב אל יד השלחן, מצפה לקראת בוא חצרון.

רגעים אחדים עברו, – וחצרון בא.

– „שלום עליכם!" אמר חצרון בבואו, ויושט את יד ימינו אל הזקן.

ועמנואל קם ממקום מושבו, ויושט לו את ידו.

– „עליכם השלום!" אמר בשפתי חן.

ויביטו איש בפני משנהו באין אֹמר ודברים.

חצרון כמו נבעת מפני הדרת השיבה החופפת על פני אבי-אביו זה, שערות ראשו וזקנו הלבנות כצמר צחר, והמגֻדלות פרע, פניו המלאים זיו ומפיקים חן, מצחו הרחב הסב למעלה, עיניו הנוצצות כעין הבדולח, ושפתיו בצחקן-הנעים, – כל אלה היו כאבן-חן ללבב יעקב הסוער עוד בקרבו, וישם וישתאה מאד.

ועמנואל שם עיניו גם הוא על נכדו זה העומד למולו, יפי פנים וטוב רואי הנהו גם הוא, – אפס כי עיניו לא תאורנה, וקוי פניו כמו יעידו על נפשו ההומיה, וכמו הכיר את אותותם כי רוחו אי-נכון בקרבו, וכי גם דמעות לא זרו לעיניו עתה.

– יהי שם ה' מבֹרך, כי החייני והראני את פניך! – אמר עמנואל בשפתי חן – ועתה שב נא על ידי, ונשתעה יחד.

עמנואל ישב על כסאו, וישב גם חצרון על ידו, אך לא ענתו

דבר, לא הגיד שפה, ואת עיניו לא הסיר מן פני אבי-אביו הישיש היושב למולו.

– הנה אראה את פניך והנם זועפים – דִבֵּר עמנואל אליו רכות – אביטה בעיניך הכהות והנה עששו, וכמו ענן כבד ישכון על מצחך, – מה זה?

– אין-דבר, ענהו חצרון בכבדות.

– גם קולך זה, בני, איננו קול עלם, בחור כארזים כמוך!...

הן הנך כיום בדמי ימיך, עודך במשחר טל ימי נעוריך, – וקולך רועד, ופניך נפלו, ועיניך כמו כלו בדמעות, וכמו כבר התוה הנחם תו על מצחך, וכמו היה כבר העצב לאדון לך והתוגה גברת בתי-נפשך, – מה לך?

חצרון השפיל עיניו לארץ, ולא ענהו דבר.

– גם בּיש למדת, גם הכלם תדע!... „הבושה היא תולדת החטאת או האולת", יאמרו החכמים, – והכי גם בך דבקה אחת מאלה? הגם אתה ידעת אתהן?...

– הה, אבי! לבי נגוע... אמר חצרון בקול רועד מאד.

– לבך לב עלם רך בשנים, לב איש אשר לא ידע מחסור, לב יהודי מאמין באלהיו ובתורתו, לב איש לאשתו אשר תאהבהו ולב אב לבניו הנחמדים, – ואיככה יהיה הלב הזה נגוע? איכה יש מכאוב בלב כזה?...

וחצרון נאנח מרה, ולא ענה דבר.

– פתח פיך עמי! – הוסיף עמנואל ויאמר בשפה נמרצה – הן אמנם כי לא נודענו איש לאחיו עד עתה, ואולי תאמר בלבבך כי לא יאות גם לי לדבר כדברים האלה באזניך ברגע הראשון אשר ראיתי את פניך... אפס כי לדבר הזה הלא תסלח לאיש זקן ושבע ימים כמוני, אשר באחרית ימיו אלה הלך בדרך רחוקה לראות את פני נכדו בן בנו המת...? „בני בנים הרי הם כבנים", אמרו בצדק חכמינו הקדמונים, ואתה, אשר גם אב גם אֵם אין לך, הלא תאמר לי „אבי אתה!" וכבן ארחמך גם אני... בני אתה! בן נתנאל היקר לי בבנים!...

הדברים האלה פעלו על חצרון מאד, לבו פחד ורחב, נפשו כמו תמס הלכה, ורוחו בקרבו כסער; גם רשפי אש גם דמעות נראו בעיניו, ובחרדת קדש קם ממקום מושבו ויפול על צוארי עמנואל וישקהו.

– אבי! אבי!!... היה נא לי לאב!!...

והישיש נפעם גם הוא.

– בני! בני אתה!! אמר אליו ויחבקהו וינשקהו.

רגעים אחדים הָבכּו „האב" „והבן" יחדו, עד כי דמעות חצרון גברו עליו, דמעות רותחות נפלו מעיניו על לחיי הזקן ועל זקנו, וַיִשֹם וישאף חצרון, ובקול בוכים אָמר:

– אבי! אב יקר! היום הזה מצאתי לי אב! . . . ומה מאד יקר הוא לי היום הזה! . . . היום אשר באה בשפק נפשי! היום אשר גם את המות בקשתי! היום אשר אמרתי אין איש אשר ינחמני מעצבוני, אשר ישיב לי לבי ונפשי, אשר ישיב לי חיים ונ"ם, ואשר ינחני בעצתו . . . והיום הזה מצאתיך – אב יקר! . . .

וישק חצרון לעמנואל עוד, ויתמוגג בדמעות.

– הלא זה דברי אליך כי פניך העידו בך כי תוגה חרישית קננה בסתר לבבך, והנה אזני שמעו הפעם גם קול דבריך כי הגדילה התוגה על אחת שבע, – ועתה אל נא תעצור במלים עוד: הוציא את כל רוחך, קרע סגור לבך לפני, אל תכחד ממני דבר, ארע את אשר לך, ואדע מה אשיבך מלים.

ולא יכול חצרון להתאפק, ויספר באזני עמנואל את כל אשר קרהו מאז בואו אדעססאה, את רחשי לבו ואת הגות רוחו, את האהבה ואת הנ"ם, את מעלו ואת רגשותיו, אין דבר אשר לא הגיד לו, ומאומה לא הכחיד תחת לשונו.

ועמנואל שמע את תודתו באזנים קשובות.

– בעקב החסידות תבוא הכפירה, ובעקב הנזירות תבוא הפריצות! אמר עמנואל בדממה, כאיש המדבר אל לבו, אחרי אשר כלה חצרון את דבריו. – לולי גדרו בעדו את דרך החיים, כי אז לא פרץ חק גם עתה, ולולי גִלו את יפעת האשה במנהגיהם ובחקיהם, כי אז לא נפתה לבו אחרי בתולה אשר לא ידעה . . . „עברה גוררת עברה!"

– הבה עצה, הבה תושיה, אב יקר! . . . – הגו שפתי חצרון ברעדה – אם אמרתי אשאר פה והיתה בי יד הנ"ם. ואשובה לביתי . . . הה, לא אוכל עוד לשוב, לא אוכל היות בסבות בין חסידיה עוד . . .

– פה תשב, לא תשוב!

– הפיך, אבי, מרבר אלי הפעם? שאל חצרון וישתומם.

– שמע נא לי, בני, ולדברי הט אזניך – ענהו עמנואל בקול מורה מלמד להועיל – „שני שבילים בדרך היהדות", אמרו רבותינו הקדמונים, „אחד מלא אש, וההולך בו תכוינה רגליו, והשני הוא מלא שלג וכפור, תקפא נפש האיש אשר ישים בו פעמיו; ומה יעשה האדם וחי?" שאלו גם הם כאשר תשאל אתה הפעם, – „יהלך באמצע הדרכים!" היתה תשובת החכמים ההם. וכתשובה הזאת אענך גם אני עתה: לא

טובה דרך החסידות אשר הלכת עליה ואשר ילכו בני עירך וארצך, גם לא טובה הדרך אשר העמדת רגליך בה בעיר הזאת! . . . גם שתיהן רעות, ולֵיהדות אין חלק ונחלה בהן. . . ואתה כי נפלת בפח, כי חנכוך על פי דרך החסידות מִנֹּעַר, ותבוא הנה ותטעם מפרי עץ-החיים, ותאכל ממנו לשבעה עד כי היה לזרא לך, – אתה לא תשוב לחסידות עוד, פה תשב, ואת אשתך ושני בניך תביא הנה. . .

– את אשתי? הגו שפתי חצרון בדממה.

– אמנם כן, את אשתך!

– אבל . . .

– הן אבין לרעך, „היא חסידה", תאמר בלבבך, „לא תדע את החיים ואת נעימותיהם" . . . אולם שמע נא, בני, הן חסיד היית גם אתה, כמוך כמוה משפט אחד היה לכם, – ותבוא הנה, ותלבש בגדים אחרים, ותקח לך מורה, ותהי כאחד מבני העיר הזאת; והנה גם היא צעירה לימים, גם היא יפת תאר וטובת מראה, תבוא גם היא לעיר הזאת, תלבש כבנות הארץ, תלמד לדרכי החיים והחברה, תלמד לפרוט במנים לצאת במחולות, לקרוא בספרים, והיה תהיה כבנות העיר אשר לבך ינוע לזכרן. . . והיתה טובה מהן, כי לבה לב טהור, ואותך תאהב אהבה נצחת. . .

נדהם חצרון לשמע הדברים הברורים האלה.

– אבל לבי טהור איננו. . . הביעו שפתי חצרון כמעט שלא ברצונו.

– לבך מלא דמיונות, אשר כחלום יעופו לאור פני אשתך, היפה בבנות! – ענהו עמניאל, ואל האהבה ירוממו מליו – הבל הוא, אשר כענן כלה יחלוף לרוח פי ילדיך הרכים והענוגים! . . .

– הה, בָּנַי . . . ילדַי הרכים והענוגים! . . עָנה אחריו חצרון מקירות לבבו.

– זאת עשה, על כן אמרתי! זאת היא העצה היעוצה, וזו היא הדרך אשר בה תלך לבטח. . . ואנכי גם אנכי אהיה לכם לאב, אורה אתכם את הדרך הטובה והישרה, דרך שתפארת לה מן האלהים והאדם, דרך ההולכת בין שני השבילים, ודרך הקדש, דרך היהדות, יִקָּרא לה.

חצרון חשב מחשבות הרבה.

– והנה תשוב גם אל אלהים, גם אל אשתך ובניך אשר את כלם עזבת בפחזותך! – הוסיף עמניאל לדבר על לבו – אלהים יסלח לך, כי טוב וסלח הוא, ואשתך, אשר תאהבך בכל נפשה ובכל

לבבה, ושני בניך אשר תאהבם ירצו את עינך, ויכפרו את פניך, תחת אשר עֻנית עד כה . . . פה תבנה לך בית, בחברת אשת בריתך, אשר לא תדע אלמון, תתענג על בניך, אשר לא עוד יתומים יהיו, איש ואב תהיה למו כאשר היית, לבך ינוח, נפשך תדע מרגוע, ואני גם אני אשאר פה ימים או עשור, אדריכם בדרך זו תלכו, בניך ישעשעו גם על ברכי, ואשתך תשמע לקולי גם היא, משפחה מאשרה נהיה פה יחד, ומְאֻשר יהיה גם חלקך בחיים.

– החייתני בדבריך, אב יקר! – אמר חצרון בנפש הומיה ויפול על צואריו עוד וישקהו – בן מקשיב אהיה לך למן היום הזה!... מְאֻשר אהיה בחברת אב יקר כמוך!!.. הה, מה רב אָשרי...

– ומאֻשר הנני גם אנכי כי מצאתי בך בן מקשיב! – ענהו עמנואל ויחבק לו וינשק לו – מאֻשר הנני כי דברי לא שבו ריקם, וכי הצלתי לי נפש נכדי, נפש בן נתנאל בני...

– לבי ישקט בעת! – אמר חצרון במנוחה אחרי אשר עברה שעה קלה – אנכי כבר גמרתי אֹמר לעשות ככל אשר אמרת, אבי! – אפס כי עוד עבודה רבה היא לי להקים את דבר עצתך; ואנכי טרם אדע אם תאבה אשתי ללכת אחרי, אם יתן לה אביה לנסוע, ואם תאות היא לשמוע אל הלקח הטוב אשר התן אתה לנו?...

– ואת העבודה הזאת ואת כל המעשים האלה כבר עשיתי אני! ענהו עמנואל, וצחוק-נעים עבר על שפתיו, ויקם מעל מושבו ויפתח את דלת החדר השני, – ושרה כלולה ביפיה ובבגדיה רצה לקראתו...

חצרון נדהם. ברגע הראשון לא הכירה ויָשם בה עיניו מאד, אך שרה נפלה על צואריו בגעגועים גדולים.

– יעקב! הה, יעקב!... קראה בעליצות נפשה.

– שרה!... אשתי האהובה!... קרא גם יעקב חצרון בלב נפעם ונדהם, ויפול בזרועותיה, ועיני שניהם נמלאו דמע.

– הה, יעקב! מה עשית לי?... החלה שרה אחרי רגעים אחדים.

– לא עת רגז העת הזאת! – הפריעָה עמנואל בקיל נגיד ומצוה – תערומיתיך וריבך שכחי הפעם!... שמחי באישך והוא ישמח בך, שכחו גם שניכם את העבר, וראו בטובה בעתיד... ואתה צֻוֵיתָ: זאת עשה: מהר והביא הֵנה את בגדיך ואת כל אשר לך בזה, שלם תשלם את אשר תַּבְתָּ בבית מגורך, ובוא הֵנה, כי אתי תשב למן היום הזה, הנה

צויתי ויכינו לך בזה חדרים מְרֻוָחים, אל תתמהמה רגע, ובשובך נכתוב כלנו יחד מכתב לחותנך בסכות, כי יביא לנו גם את בנך, גם את בתך, תשכור לך בית-מעון, ופה תשב.

וחצרון שמע גם לקול פקדתו זאת.

מג

חֳדָשִׁים לַבְּקָרִים

... „גַּם זֶה לָךְ בֵּן."

(בראשית ל"ה, י"ז)

ובית אחיטוב היה למעון נדכאים ונכי רוח. מעשי חצרון האחרונים לא נעלמו מאנשי הבית ההוא, ויעצבו מאד. ליזא בכתה מאד, כי היתה לחרפה ולשנינה בפי כל רעותיה ורעיה, ואלה אשר היו בביתה בערב יום הולדתה ההוא, ואשר לעיניהם ארש חצרון אותה, שננו לשונם וידברו גם התולים להרעימה; אפס כי לא יֶשְׁנוֹ איש מאנשי הבית לב לה עתה, זולתי ראזאליא אשר נחמה בדברים, כי צרת נפש גבריאל אביה גדלה מאד.

הן יום הַשִּׁלּוּם הולך וקרב, יום הכסא אשר הנושים בו יבואו לקחת את כל אשר לו, לעבט עבטם עד בלי השאיר לו שריד, — וכסף אין, וגם תקותו מחצרון נשארה מעל, ויקצוף אחיטוב ביורב, — אך גם בקצפו זה לא שכח כי בידו הנהו, וירגז ויתחנן ואין נחת.

ושלמה היה כל תקותו בימים האלה. שלמה דבר את כל הנושים בו, ויבקש למצוא פְּשָׁרה, אף הוא חכה מאד כי תִגָּמר הבניה, ובכסף אשר יבוא לידו קוה להמציא ישע ופדות גם לאביו.

והנה הוא סובב הולך בשער העיר לדבר דבריו את הסוחרים ואת בעלי הכסף, את הנושים באביו, ואת הלוים, — והנה ברזלי לקראתו.

ברזלי שמע גם הוא את אשר נעשה, שמע כי ההרצה חצרון אל אשתו וכי הוא ישב אִתָּהּ יחד במלון אשר אבי-אביו חונה בו, — ויאמר כי עתה באה גם לו העת לשוב אל ליזא אהיבתו, לשוב ולשובב לב ליזא אליו.

— אדני וידידי! — אמר ברזלי אל שלמה אחיטוב ברחוב העיר — הנה אראה פניך הפעם כראית פני אלהים! לוּ ידעת עד-מה חסרה נפשי

מטיבה בכל ימי הקיץ הזה, ועד מה הסרת אתה לי, ידידי, בימים האלה!

– ידעתי את אשר נעשה פה.

– ותדע עוד כי עתה כבר שב הנוכל לאשתו, ומדוע זה אהבת גם אנכי לבלתי השיב לב ליזא אלי!

אחיטוב הביט בפניו ולא ענהו דבר.

– ובידך זאת, אדני, לעשות! – הוסיף ברזלי בכל לבבו – בידך אפקיד אהבתי, לבי ונפשי הפעם! אתה תהיה לי לפה, אתה תשיבני בית אביך, ותשיב גם לבו לשוב ולרחמני, אחרי אשר נדחתי ממנו נדח.

– כדבריך, ידידי, אעשה; – אפס כי תחכה לי ימים אחדים, ענהו שלמה רכות – הן טרודים הננו גם שנינו בימים האלה, טרודים מאד במשלח ידינו, והיה כי נצא למרחב, וכי ירוח לנו מעט ואעשה ואיכל! יהי לבך בטוח כי כנים דברי וכי אנכי הוא המישר לפניך דרכך.

ובלב מלא תקוה טובה התפרד ברזלי מעל שלמה אהיטוב, ויקו לימים טובים מאלה.

ובין כה וכה ובנמין האלוני בא מעיר סכית אדעססאה, שלמה שמח מאד לקראתו, שמח לשמוע מפיו כי מלאכת הבניה שלמה, וכי הארכיטקטוס מחכה עליו בסכות כי יביא הוא ושרי הצבא אתו, לקבל מידו את הבית וכל אשר לו, וישמח גם גבריאל אתו, וימהר אחיטוב לראית שנית את פני השרים והמפקחים למען ימהרו דרכם גם הם.

ושלמה הטה את בנימין החדרה.

– ספר נא לי את אשר נעשה בסכית, למן היום אשר עזבתי את העיר.

– **אנכי גרשתי את אשתי!** – ענה לו בנימין קול גדול כי לא יכל להתאפק עוד – הנה אחרי אשר יצאת, אדני, את פני העיר נאספו עלי הקנאים שנית, ויתגרו בי מדון, אף קללו את שמך, נתנוך לחרפית וגדופים, ושמעון בהרב הוסיף לחרחר ריב, הוסיף לבזות את שם אדני מאד ואת אף חותני ההרה עלי מאד; ואריב אנכי את ריבך, והם הוסיפו לקלל ולגדף, עד כי גרשתי את אשתי...

– ומה שלום שפרה? שאל אחיטוב ומחשבות נפשו גברו עליו, לשמע כל הדברים האלה.

– האמללה הזאת!... – קרא בנימין ויאנח בשברון מתנים – הה, היא אמללה מאד!... מאז עזבת, אדני, את עיר סכות הֻכתה בעצבון נורא מאד, מרה-השחורה גברה עליה, לא תאכל ולא תשתה, אף

הגה לא תוציא מפיה, ותהי נדהמה והרדה . . . הה, שפרה ! . . . כלה בנימין את דבריו בקול בוכים, וישפל את עיניו לארץ ויאנח מרה .

גם אחיטוב נאנח עמו, גם הוא הגה נכאים, ומחשבות-תוגה מלאו את כל לבו.

– אביתיה התבוננו בה, אף קראו לרופא, – הוסיף בנימין אחרי דממה מעטה – והרופא גם הוא לא ידע את אשר יעשה לה, – „מחלתה מחלת לב ורוח, מחלת הנפש", ענה הרופא ואמר לאבותיה : „ענג ושעשעים יִדָּרשו לה מאד, הרחבת הלב, וחמודת הנפש . . ." ואתה, אדני, הלא ידעת את אשר בבית ר' ירוחם לעת כזאת, את אסונם ואת תוגת נפשם . . .

והנה גבריאל בא החדרה גם הוא, בא לירז את בני את שלמה למסע אשר לפניו, כל תקותו עתה, לדבר באזניו על עתידותיו אלה ועל כבודו אשר הוא בידיו .

„לו יכלתי לנחם את שפרה בבואי סכיתה – חשב שלמה בלבו, – הנה אשוב ואראה את פניה ימים אחדים . . הה, אך ימים אחדים אחזה את תמונתה, למען אשר אעזבנה לעולמי עד ! . . . והנה אך ימים מעטים התהלכתי אִתָּהּ, אך ירחים-מספר השתעשעה נפשי בחברתה, ואת שלומה ומנוחתה גזלתי לארך ימים ! . . . אראה את פניה עוד, – אולי אוכל ואתקן את אשר עויתי בחפזי ? . . ."

ברעיונות כאלה עזב אחיטוב את אדעססא לשיב שנית לעיר סכות בלוית שרי הצבא ופקידיהם .

וגבריאל הלך תועה מאד בימים האחרונים. תוחלתו מחצרון אשר נכזבה הביאה יאוש נורא בלבבו ותהמום את נפשו. והנה שלמה בנו נסע מזה וילך, גם יורב הוקיר עתה רגליו מן ביתו, בדעתו עד מאד כי חצרון לא ישוב עוד, וגבריאל יושב כל היום בביתו גלמיד, יושב ושומע קול בכי ליזא, – ונפשו עליו תאבל, ורעיוניו נבוכו .

„הנה אקח הפעם את כל הון בית בני, למען אשר אֲחַלֵּץ מן המצר – חשב גבריאל בלבו בנפש הומיה מאד, – אותו אציג כלי ריק, למען אשר אִוָּשַׁע אנכי ! . . . ומה המעשה אשר נעשה אחרי כן ? איפה אמצא לנו מוצא לכסף, אחרי אשר אשלם את נשיי בכל אשר לי ואשר לבני לשלמה ? . . . הן לא אדע אם גם כל אלה יהיו דַּיָּם לכל החובות אשר לי להשיב, ומה יהיה אחרי כן ? במה נוסיף לגבר חילים ? במה נחיה את נפשותינו עוד ? . . ."

הרעיונות האלה מררו ועצבו את רוח גבריאל מאד, שנתו נדדה בכל לילה, ויהגה נכאים כל היום, תוגת נפשו גברה עליו, ויבקש עצות ותחבולות, לדעת חכמה וגם ערמה.

והנה באה עצה בלבו, אבל העצה הזאת הוסיפה להביא תוגה בנפשו ומחשבות בלבבו.

„טובה העצה, ואולי אִוָשע ממנה – חשב גבריאל על משכבו בלילה, – הן זה האיש חצרון חטא חטאה גדולה, סבבני בכחש, ויתן את שם בתי לשמצה, ומדוע לא ישלם בכסף מלא בעד הרמיה הזאת? מדוע לא יכפר חטאתו בכספו, ומדוע לא יכפר גם את פני בתי בזהב, עקב הבושה אשר העטה עליה?... שלם ישלם, וכפר בשתה יתן, ואם אין אראהו את נחת ימיני, ואט עליו את ידי!..."

העצה הזאת לקחה את לבו, אך גם מררה את רוחו. – הן הוא ידע עד מאד כי היא העטה גם עליו בושה, ידע כי לא-נכונה דרכו זאת גם בעיני אלהים גם בעיני האנשים, ידע כי לא טוב הדבר לקחת כסף איש זר בחזקת הדברים האלה... הוא לא נסה בכמו אלה, הוא היה מעודו סוחר נכבד בעיר, קבלן אשר בכבוד בא כספו לידו, אשר פזר לאחרים הונו, ואשר בישרת לבבו עשה לו את כל החיל, ואיככה ישים כיום לדבר הזה לבו? איככה ילך להוציא כסף מיד איש בעלילת דברים אשר ישים לו?...

„הוא אמנם חטא לי ולבתי חטאה גדולה – חשב אחיטוב בנפשו עוד, – אולם לולי אסוני הגדול, לולי יום-השִלום הקרוב לבוא, כי אז לא שמתי לו לב... והנה לולי היום האיום הזה לא הביאתיו גם אל ביתי, לא שמעתי לקול יורב, ולא באה לי כל הצרה הזאת!... ועתה, מה אעשה כיום? איככה אצא הפעם לאור עולם? איכה תהיה לי הרוחה?... את כסף בני אקח, כסף בני אשר בעמל רב הביא לו, אשר ענה בכבות כחו, אשר בזעת אפו עבד בי, והנה אקח הפעם מידו את כספו זה, – ואת כסף חצרון לא אקח? האמנע מקחת מידו את אשר אוכל ואוציא ממנו ביד חזקה?... האיתו אנקה, ואת כסף בני אגזול? – לא אנקהו!... אב אנכי לשלמה, ואת פני חצרון לא אראה עוד, כאשר לא ראיתים עד הנה!... ישוב נא לביתו, ואנכי אִנָּקה ממנו!..."

כן חרץ משפטו בלבבו, כן גמר אמר, – ובכל זאת לא מהר לעשות כדבר עצתו, לבו הכהו לזכרה, ומחשבותיו המו מאד, ונפשו חרדה לרגעים.

ימים שנים התהפך בתחבלותיו אלה, ימים שנים היתה מלחמה כבדה בלבו ללכת או לחדול, וביום השלישי בהיות הבקר – אחרי כי נגזלה שנתו ממנו כל הלילה – קם גבריאל מעל משכבו, היטיב שערות ראשו ויעש שפמו, לבש בגדי החמודות אשר לו, ויצא מן הבית בלב הומה ונפש חרדה.

הוא לא הגיד לאיש דבר, גם מאת יורב גם מאת ליזא כחד את עצתו זאת, גם למו לא הודיע את מחשבותיו ואת הגות לבו, – ויקם וילך ויבוא לבית המלון אשר חצרון ישכין עתה בו, וידפוק על דלתי חדרו.

– יבוא! שמע את קול חצרון מדבר אליו מתוך החדר.

וחצרון נבעת מאד בראותו את אחיטוב בא בביתו.

– לכי נא אַת לחדר אבי-אבי – אמר חצרון במבוכתו אל שרה אשתו – כי דבר-סתר, דבר מסחר לי אל האדון הזה

אשתו שמעה לקולו ותצא, ורגעים אחדים הביטו גבריאל ויעקב איש בפני רעהו בדממה, כי גם לב שניהם המה מאד, ומחשבותיהם גברו עליהם.

– שֵׁב נא אדני! אמר חצרון בקול דממה.

– לא לשבת אתך בזה באתי הפעם! – ענהו אחיטוב וירם את קולו – הנה באתי להוכיחך בדברים, לבשר לך יום דין ומשפט, להראותך קשה על כל העול אשר עשית לי ולבתי, וליכרך שבע על הרמיה אשר סבבתני בקיץ הזה...

חצרון השפיל את עיניו לארץ, ולא ענה דבר.

– אַל נא תדמה בנפשך כי אין שופטים ואין שוטרים בעיר הזאת! – היסיף אחיטוב לדבר קול גדול – אַל נא תאמר בלבבך כי אין דין ואין חשבון למעשי אנוש ותרמית לבו!... הנה הבאת שואה על בתי ועל ביתי, נתתני למשל ולשנינה בעיר, ואת שֵׁם בתי חללת מאד, – ואחשה? האם אתן את כבודי לשמצה, ואת כבוד בתי הבתולה לדראון?... האין צדק ואין משפט בעיר, ואם שרים ושופטים אין בה?...

ודלת החדר נפתחה, – ויהודה עמנואל בא בו.

שרה כמו שערה בנפשה כי על דבר „הבתולה" בא האיש הזה ותמהר ותגד זאת ליהודה, והנה גם הוא שמע את קול האיש בצעקו ויבוא הֵנה.

עמנואל הזקן שם עיניו באחיטוב ומדבר רתת, וגם אחיטוב נבהל כמעט בראותו את הישיש הזה, את עז פניו, שערות ראשו וזקנו, ואת עיניו המאירות.

— מי היא האדון הזה? שאל עמנואל את יעקב נכדו בלשון רכה.
— ג ב ר י א ל א ח י ט ו ב, קבלן בעיר הזאת, ענהו חצרון, וישב אל אחיטוב פניו ויקרא לפניו את שם אבי-אביו.
— י ה ו ד ה ע מ נ ו א ל מ ע י ר ו ו י ל נ א אבי אבי.
— ג ב ר י א ל . . . הגה ברממה הזקן.
— י ה ו ד ה . . . הגו גם שפתי אחיטוב ברעדה
— הלא אמרת לי, ארני – הוסיף חצרון ויאמר באזני אחיטוב — כי גם אתה נולדת בעיר ווילנא . . .
— ג ב ר י א ל . . . – קרא פתאם עמנואל בקול רועד מאד — האמנם? . . . האם לא שגיתי? . . . האתה זה גבריאל . . .
— אבי! ! . . . קרא אחיטוב, ויפול על צוארי יהודה בקול בכי גדול.
— בני! גבריאל בני!! קרא גם הזקן ויחבקהו מאד.
וחצרון עומד כאיש נדהם, נבהל ומשתומם למראה עיניו ולמשמע אזניו.
— אשימה נא עיני עליך, בני האבוד! – אמר הישיש בקול רועד, ויקח את ראש אחיטוב בין ידיו ויתבונן בו מאד — בני גבריאל . . . עודך חי! . . . נאמן בברית ישראל! . . . בני אתה . . . בני בכורי . . . בני, בני! ! ! . . .
ואחיטוב לא ידע נפשו, שפתיו נאלמו, מחשבותיו שבתו, לבו עזבו ועיניו כמו קמו.
— פתח נא פיך עמדי! בני היקר! . . .
— סלח נא אבי! . . . דברה לשון אחיטוב כבדות.
— מהר נא וחבק ונשק את פני דודך! — צוה עמנואל במפגיע את יעקב נכדו — הנה הוא אחי אביך, יִבָּדֵל לחיים! . . . בני הוא, אחי נתנאל אביך! . . .
— דודי!
— בן אחי!
קראו גבריאל ויעקב חליפות, וכרגע חבקו איש את אחיו.
גם שרה באה החדרה, וגם היא נבהלה למשמע אזניה.
— כַּפֵּר נא לי, בני, את כל המוצאות אותך — אמר יהודה עמנואל אחרי אשר עברה הבהלה הראשונה — הן אנכי במתים השבתיך, שמעתי כי המרת את דתך, וכי נפלת גם אתה בין חללי הצבא בארץ הונגריא, ישבתי על הארץ ובכיתי רב בכי, — והנה חי חי הנך! הנה יהודי עוד הנך! בני אתה, אני היום ילדתיך! . . . האח, בני, בני! . . .

לאט לאט שב רוח אחיטוב אליו, ויספר באזני אביו את כל אשר קרהו, את הימים אשר ראה בטובה, את רב עשרו ותפארת ביתו, גם את מצבו עתה ספר באזניו, לא כחד ממנו גם את מבוכתו, גם את מחשבתו אשר חשב בדבר חצרון, אין דבר אשר לא השמיע באזניו.

– אַל תירא ואל תחת, בני! – ענהו יהודה אחרי שמעו באזנים קשובות את כל דבריו – הן ברכני ה' גם אותי, רכושי רב מאד, ואת כל נשיך אשלם אנכי! לך והגד לאשר נושים בך כי עוד אביך חי, עוד ידיו לו רב לשלם בעד בנו ככל אשר ידרשו... מה לי ולרכוש? מה לי ולכספי – אחרי אשר הראני ה' אותך, את בני בכורי, את גבריאל בני!...

וגם האב וגם הבן הורידו דמעות עוד.

מד
לְשׁוֹן אַהֲבָה מַרְפֵּא

ובנימין נשאר בבית שלמה אחיטוב, אחרי אשר נסע שנית סכותה. אחיטוב אחרי אשר שמע כי גרש את אשתו, דבר טובות על לבו לנחמו.

– הנה מצאת חן בעיני, אתי תשב, בביתי תשכון, עד אשר אבוא הנה, ואדע את אשר אעשה לך לטוב לך כל הימים – אמר אז אליו שלמה בכל לבבו – ועתה זאת עשה: הנה בידי כסף משכרתך, עקב אשר עבדתני בסכות וגם למדתני תורת ה', ועתה לך ואקנה לך בגדים חדשים, בגדים כאשר ילבשו האנשים בזה, ואתה היטיב נא גם שערות ראשך, ואנכי אצוה עליך את אשתי, בביתי תשב ועל שלחני תאכל, וייטיב לבך ואל תדאג מאומה, עד בואי שנית.

– רב תודות לאדני, כי הגדלת חסדך עמדי! – ענהו בנימין בלב שמח – עבד נאמן אהיה לך כל הימים אשר אני חי.

שלמה עזב את עיר אדעססא, ובנימין נשאר יחידי בעיר הזאת, אשר אין מודע ואין מכר לו בה.

ויהי כי בא זכר יעקב חצרון לפניו, וכי שמע כי בא הנה גם אבי-אביו מווילנא את שרה אשתו, וימהר ללכת אליו לראות את פניו, ולהשתעשע בחברתו, עד שוב שלמה.

חצרון קבל את פניו באהבה, גם שרה שָׂשָׂה לקראתו, שמחה מאד לראות בן-עיר מולדתה בזה, והתפלא על בגדיו החדשים, „בגדי

צרפת" אשר עליו, גם על פאות ראשו כי נעדרו, ותספר באזני אישה את אשר קרהו ביום „חג השבועות", ויספר להם בנימין גם הוא כי גרש את אישהו, וכי לקחו שלמה אחיטיב הנה, אף הבטח הבטיח לו להמציא לו עבודה ומשרה.

– ההיית בבית אבותי בימים האחרונים? – שאלה שרה איתי – ומה שלומם? מה-שלום בני היקרים?

– אך שלום והסד בבית אבותיך – ענה בנימין בשפה רפה – גם הבנים הנם בריאים ושלמים... אולם הן גם אַתְּ, שרה, שָׁנית, גם אֶת החלפת שלמותיך והיית כאחת מבנות העיר הזאת...

– אנכי הנני אשה כשרה והנני עושה רצון אישי! – ענתה שרה ותשם את עיניה על חצרון – הן הוא יחפץ באלה, וה' לא יחשיב זאת לי לעון... גם חמי הזקן אמר לי כי אין חטא, ואשמע בקולו, כי „יהודי כשר" וירא אלהים הנהו גם הוא...

– האמנם תדמי בנפשך כי רק „החסידים" בעיר סבות יהודים הנה הנם? – ענה לה בנימין באש לבבו – הנה היית בעיר ווילנא, ועתה הנך פה בעיר הזאת, ועיניך הרואות כי גם ישם גם פה יהודים, אף כי שנו את מלבישם, ואף כי לא יאמינו בצדיקים עושים נפלאות, ולא ירדפו איש ישר הולך בקנאתם להבל...

– ה' הוא ארך אפים! – השיבה שרה אמריה לו – אולם „בעולם האמת" יעניש קשה את כל הפושעים והמורדים בו ובצדיקיו... שם יודיע את אשר לו...

– והפושעים והמורדים הם המה החסידים...

בנימין עמד מדבר, כי יהודה עמנואל בא החדרה.

בנימין כמו נבעת מפני הזקן הזה, הדרת פניו ואור עיניו הבהילו את האלוני ויחשה אף קם ממקום מושבו, וכמו חיל ורעדה אחזו את בשרו.

גם עמנואל שָׂם עיניו בעלם הזה.

– הוא הנהו מעיר מולדתי – באר לו יעקב חצרון, אשר החשה עד הנה – והנה הוא מתוכח את אשתי על דבר החסידים...

עמנואל ישב גם הוא על ידיהם.

– שב נא ודבר דבריך! – אמר אל בנימין בשפתי חן – אשמע גם אנכי את דבריכם.

– הן הוא יאמר כי פושעים וחטאים המה החסידים, אמרה שרה כי השתומם לבה על דבריו האחרונים.

– היא תדמה בנפשה כי רק החסידים, כאשר המה בסבות, רק

אלה יהודים הנם – אמר בנימין בענוה, וכמו ישים הפעם את הישיש הזה למוכיח בין שניהם – וההסידים האלה חוטאים מאד כי קנאים גדולים הם, וירדפו באף ובחמה שפוכה את כל איש אשר ילמוד לדעת חכמה, אשר לא יאמין בכל הבליהם, ואשר יקרא בספרי העמים, בספרי מדע והשכל, ויוציאוהו מכלל ישראל בעד הדבר הזה, וחמתם עליו נתכה, וירדו לחייו...

– החסידים פשעו פליליה בעזבם את התורה, מורשה קהלת יעקב מאז – ענהו עמנואל בקול מורה להועיל – התורה היא נשמת ישראל ורוח אפיו, היא נתנה לנו חיים בימים ראינו רעה, בלמודיה עסקנו והמאור שבה האיר לנו את חשכת הלילה... והנה באו תועים ומתעים אשר בשם „חסידים" קראו למו, ויגרשו את התורה מנחלתנו, השפיקו בילדי נכרים אשר לא לנו, ויעשו להם גם „קדושים" אשר ילכו לפניהם, ובאלה סרו מן דרכי היהודים, ויחטאו להיהדות מאד; רבותינו, בעלי המשנה והתלמוד, הקדימו את התורה לפני העבודה, הקדישו את בית המדרש על פני בית-הכנסת, ויגזרו אמר כי רק הלמוד, לא האמונה והתפלה, הנהו עמוד הימיני לבית ישראל, – וההסידים האלה אשר הפילו לארץ את העמוד הזה, אשר לא לתורה גברו בארץ, אשר לקחו את האמונה ואת התפלה ויאמרו כי אלה הנה עמודי בית יעקב, ואך רק בהן ישים ישראל כל מעינו, – החסידים האלה חטאו מאד, והחטיאו גם את הרבים, למדום אל דרך אמונת הבל, אמונה זרה, אשר לא לנו היא...

– והטאתם זאת תכפל באחזם במעשי אבותיהם לשנוא את הדעת ולרדוף באף את כל דורשיה! – אמר בנימין ויישר להביט בפני הזקן המדבר אליו – הן רבותינו הקדמונים לא מאסו בחכמה, ואת המדעים לא גרשו מהסתפחה בנחלתם; גם הסנהדרין בימי הבית, גם בעלי המשנה והתלמוד, גם הגאונים והרבנים עד הרמב"ם, זכרם-לברכה, כלם אהבו גם את החכמה, ונתנו לבם לבינה, למדו לדעת את החכמות אשר שררו אז בימיהם, ואת לשונות העמים אשר סביבותם, לשונות רומי ויון בימי התלמודיים ולשון ערבי בימים האחרונים, – ועתה באו „החסידים" הצבועים האלה, ויגרשו את החכמה מבית יעקב, ובדעת לשון הארץ לא חפצו, ואף גם זאת בהיותם קנאים, ירדפו באף ובחמה שפוכה את כל איש ואיש אשר יפקח את עיניו ואשר ילמוד לדעת חכמה ומדע, אשר יקרא בספרי העמים, ואשר יבין לשפת עם הארץ, יקללו ויבזו את כל אשר יבקש את האור ומצאנו...

עמנואל שמע באזנים קשובות את כל דבריו, אשר דבר באיש לבבו.

– צדקת, בני, בריבך ריב החכמות והלשינות! אמנם כן היא, החכמות והלשונות הן הנה שניות לתורה, אחיות הנה לתורת ה׳ אשר בידינו...

– והנה אנכי נרדפתי מאד בימי הקיץ הזה, על כי ראוני החסידים קורא בספר כתוב רוססית!

ויספר בנימין באזני ר׳ יהודה את כל המוצאות איתו בעיר סכות בימים האחרונים, נפשי הסוערה התעוררה מאד מדי דברו, מפיו תהלך אש, ולשונו דברה קשות, כמו עם החסידים יתיַפֵּח עתה, רוממות החכמה בגרונו וחרב פיפיות בפיו, חרב אל החסידים ורביהם, חרב אל אמונת-הבל ואל קנאת-הדת בישראל.

דבריו אלה מצאו חן בעיני עמנואל מאד וישאל לבנימין על שמו ועל עיר מולדתו.

– בעיר זיטאמיר נולדתי – ענהו בנימין בשפה רפה – בין חסידים רודפי הבל ופתיות...

– ומה שמך?

– בנימין האלוני.

– „האלוני"! קרא הזקן וישתומם – ומה שם אביך?

– שם אבי היה גדליהו.

עמנואל השתומם עוד, ויבט מאד בפני בנימין הזה המדבר אליו ·

– ומדוע זה אמרת: „היה"? האם כבר מת אביך?

– לא ארע גם אני! ענה לו בנימין בקול נכאים, ויספר באזניו את כל אשר ידע על אדות אביו, אשר לא ראה את פניו, ואך את שמעו שמע.

ויהורה עמנואל הקשיב מאד לכל דבריו, אף לא הסיר עין ממנו, בחנו בעפעפיו ויוסף להתפלא הפלא ופלא.

„נפלאות יֵראה לי ה׳ בעיר הזאת! – חשב עמנואל בלבו – העלם הזה הנהו בן גדליהו האלוני... נרדף בעד דרשו חכמה ומדע אשר ידרשם בכל לבבו..."

ויקם מעל הכסא לבוא לחדרו.

– חכה נא בזה – אמר אל בנימין בצאתו – עוד מעט ואשובה אליך, כי עוד דברים רבים בפי, ודברים רבים אחפץ לשמוע מפיך.

– אבי-אבי זה אוהב את החכמה מאד! – אמר יעקב חצרון לבנימין אחרי צאת עמנואל – הוא במשכילי עיר ווילנא יחשב.

– פניו מה-טובו, ודבריו מה נעמו! השיב בנימין אמריו לו.

ובעוד רגע והנה עמנואל שב, בידו פסת נְיָר, כתוב עליה שנים שלשה טורים, ויתנה על יד חצרון, ויאמר:

– לך נא ותן את הגליון הזה על יד הנער המשרת, וישאנו לבית הטֶלֶגְרַף, ישלח דברו לווילנא, כי הדבר נחוץ.

יעקב עשה ככל אשר צִוָּה, ועמנואל אמר אל בנימין.

– עתה נדברה נא דברינו, ספרה נא באזני את קורות ימי חייך, מי השכילך דעת? מה למדת עד הנה? ומה הנה תקותיך ומשאת נפשך לעתיד?

בנימין החל לספר את תולדותיו, – והנה יעקב חצרון שב החדרה מבהל מאד, ובקול גדול צעק:

– אורחים באים!... שרה, מהרי נא! הנה אביך בא!

עודו מדבר, והחדרה בא ר' ירוחם ובידיו ינהל את ישראל ואת חוה בני חצרון, והנה גם שפרה באה אחריו.

– „אבי!" –. „אמי!" – „בני!" – „בתי!" צעקו יחדו הגדולים עם הקטנים, כלם חבקו איש את אחיו ואשה את אחותה, עתרת-נשיקות נשקו איש את רעהו, דמעות-קדש דמעות שמחה נטפו עיניהם, והישיש נפעם גם היא, וינשק לבני שִׁלֵּשִׁים אשר לו, ובנימין נצב באחת מפנות החדר בירכתים, ועיניו נטויות על פני שפרה.

– הגם אַתְּ, בתי, לבשת בגדי אשכנז, בגדי צרפת, בגדי בנות עם-הארץ? היו דברי ר' ירוחם הראשונים אל בתו.

– עלי תלונתך, מְחֻתָּנִי! – ענהו ר' יהודה עמנואל רכות – עתה שמח בבתך ובחתנך, וישמחו גם הם בפרי בטנם, ואנכי אשיב לך על כל אשר לא ישר בעיניך, כי על פי מצות פי נעשו הדברים.

– והנה גם אַתְּ שפרה באת הנה – אמרה שרה בהמון עליצותיה – גם אַתְּ באת לראות באשרי...

– היא הִנֵּה חולה ועציבת רוח מאד – ענה ר' ירוחם על שאלת בתו – והרופאים אצו בי לקחתה אתי, למען הפג עצבונה.

– איה אחותי תמר? – שאל יעקב חצרון – מדוע לא באה גם היא?

– היא לא חפצה לנסוע, לשיא דברנו על לבה, – היא אטמה אזניה משמוע, ותשאר בביתי בסכות... והנה גם בנימין בזה! – קרא פתאם ר' ירוחם בראותו את בנימין עומד במקצע הבית – והנה גם הוא שִׁנָּה את בגדיו, וילבש „בגדי צרפת", ואת פאות ראשו הסר התז...

– אנכי הנני עתה ברשות עצמי, ענהו בנימין.

ור' ירוחם שב שנית לשמע ולדעת את אשר עם יעקב, את מעשיו בזה עד הנה ואת עצת אבי-אביו לימים יבואו.

ימים שנים עברו. בימים האלה הרבה ר' יהודה עמנואל להוכיח לר' ירוחם את צדקת משפטיו ואמרי פיו. הרבה לדבר על לבו כי יסכים גם היא לעצתו כי יבנה לו יעקב בית בעיר הזאת, כי לא יוכל עוד לשוב סכותה, אחרי אשר נהפך ויהי לאיש אחר, וכי קרוב ה' גם לכל קוראיו באדעססא, כי גם בעיר הזאת ישנם יראים ושלמים, כי הדרך אשר יורהו ללכת באמצע הדרכים היא הישרה והנכונה, וכי הוא ישים עין עליהם למען אשר ילכו לבטח דרכם, ולא יעבטון ארחותם...

ור' ירוחם שמע ויקשב, ונפשו עליו תאבל: הוא לא יכל להסכים בלבו לכל דבריו, – אך לא מצא לו מלים להשיבו דבר; הוא חפץ מאד להשיב את יעקב אליו, להשיבו לעירו, לחסידות ולאמונת רבו, – אך ראה ויבן כי חפצו זה לא יעלה בידו; הוא שמע כי מְחֻתָּנוֹ הישיש הזה מסיר גם את לב בתו מאמונת הצדיקים, ואת חתנו את יעקב יעשה „למתנגד" „ומשכיל" גם יחד, – אך מלים אין בפיו להתוַכֵּח אתו, הן הוא יביא לו ראיות רבות מדברי „הגמרא הקדושה" ומדברי כל הגאונים הקדמונים אשר אין לחלק עליהם, ודבריו אלה בנחת נשמעים, בשפה רכה ונעימה, דבריו יוצאים מן הלב, וגם נכנסים ללב.

„רבנו הקדוש אמר כי יסע הישיש הזה אדעססאה והיה יהיה גם הוא לחסיד – חשב ר' ירוחם בלבו, – והנה היא בא וסר גם את לב יעקב מחסידות, גם לב בתי נפתה אחריו ואחרי דבריו..."

מחשבות כאלה וכאלה הגה לב ר' ירוחם בימים השנים האלה, ובימים השנים האלה התרועע בנימין את שפרה מאד.

גם רופאי עיר אדעססא, אשר ר' ירוחם שאל בעצתם, אמרו פה אחד כי מחלת שפרה מחלת נפש ורוח היא, וייעצוה לשוח בגנים, להשתעשע, לרחוץ במי הים, ולשאוף רוח צח, ולהתענג בכל אשר תמצא ידה.

ויהי בנימין האיש ההולך אִתָּה לְלַוֹּתָהּ בדרכה, אל כל אשר תהיה רוחה ללכת, הוא היה האיש האחד אשר האמינה בו, גם נפש ירוחם גם נפש שפרה, והאיש האחד אשר כל עבודה אין לו, ואשר יכל לעמוד על ימינה מאז הבקר עד הערב, ללכת בכל אשר תלך, ולהיות אִתָּהּ בכל אשר תהיה.

ואת הימים השנים האלה בחר לו בנימין לגלות את כל לבו לפני שפרה אהובתו, לשפוך לפניה שיחו, ולתנות אהבתו באזניה.

ביום הראשון לבואה אדעססאה לעת הערב, ושפרה יצאה לשוח

בעיר בלית בנימין, וילכו דומם גם שניהם, לא דברו דבר, אף שפה לא הנידו; שפרה נאנחה לרגעים, ובנימין חושב מחשבות.

ויבואו עד לִפְרָוָר אשר על שפת הים, ושאון החיים עלה באזני שניהם, גם שניהם כמו הקיצו למחזה אשר לפניהם, גם שניהם נרעשו למראה עיניהם, גם לב שניהם הָמָה לאשר ראו הפעם.

– הה, שפרה! מה נעימים המה החיים פה במקום הזה! אמר בנימין בנפש הומיה.

– לא לי לשמוח בחיים! – ענתה שפרה ואנחותיה גברו מאד – לבי חלל בקרבי, ונפשי מתה בחבי! כמת אתנודד בחלד עוד ימים מספר, עדי אֶתַּם לגוע, עד כי יבוא קצי...

– תחטאי, שפרה, גם לאלהים גם לנפשך בדברך כדברים האלה, וְאַתְּ בעצם ימי עלומיך, במבחר שנות חייך:... הה, שפרה! אַל תאמרי כי אין לבב בי, כי אין נפש מרגשת בקרבי, הן אנכי ידעתי כלה, אנכי ידעתי את סבת עצבונך ותוגת לבך לא נכחדה ממני, – אולם אַתְּ לא תדעי כי גם אנכי אהבתי ואהב עוד, פצעי האהבה לא מזורות גם לי, ונחת זרועה ראיתי גם אני, הנני אוהב אהבה בלי מצרים, אהבה בכל רשפי אש שלהבתה, אהבה אשר לקחה את כל לבבי ואת כל נפשי...

שפרה נשאה את עיניה ותבט בפניו במנוד ראש.

– ראי הביטי בי, שפרה המדת לבבי וחיי רוחי! כי ראיתי פניך לראשונה וארא מראות אלהים! עיניך הטהורות לקחו את לבי, ונפשי הלכה שבי אחריהן, ותבוא אהבה בלבי, אהבה עזה כמות, אהבה אשר בה כל חיי רוחי גם עתה.

שפרה נאנחה עוד, ובפיה אין אֹמר ואין דברים.

– הבלגתי אז על אהבתי, הסתרתיה עמוק עמוק בסתר לבבי, במסתרים בכיתי מאד, במסתרים שפכתי דמעות כמים, – כי אשה לי אז...

– ומה זה תבקש ממני עתה?

– הה, שפרה! אנחותיך תרדנה כחצים שנונים בלבבי ויפלחו כליותי... ידעתי כי תהגי אהבה לאחיטוב – ואחשה; ידעתי כי אחיטוב היה לי לצר – ואוסיף לבכות רב בכה; אולם נודעתי כי אשה גם לאחיטוב בזה, ואנכי גרשתי את אשתי...

– הה, בנימין! אך פעם אחת תאהב נערה בתולה, אך פעם אחת בשנה תפרח השושנה, ואך פעם אחת בחיים תבוא האהבה... אָהבתי –

והאהבה רִמָּתְנִי, ומה לי בחיים עוד? מה לי בארץ הזאת? חשך לי השמש, ושאון תבל כסופה וסער באזני, – אמותה ואחדל רגז...

– אַל נא תאמרי נואש!...

– תנחומותיך הבל!... הרף נא ממני!...

ובדממה הלכו לשוח עוד, ובדממה שבו הביתה.

ויהי ביום השני בהיות הבקר ויבוא בנימין לראות את פני שפרה.

שם בחדר המלון עוד הדברים יגעים, עוד דין ודברים בין ר׳ ירוחם ובין יעקב ושרה, ובנימין ושפרה הלכו לשוח עוד.

– התזכרי את העת אשר בה נודעתי לך בראשונה? – אמר אז בנימין באזני שפרה ההולכת על ידו – את היום אשר גליתי לפניך סוד לבבי, סוד השכלתי, אשר הסתרתיו גם מאת אשתי? את היום אשר החלותי ללמדך בינה בשפת רוססיא וספריה, – אהבתי גדלה אז מיום ליום, ואהבתי שָׂמה אז גם מחסום למו פי... ידעתי כי אין תקוה נשקפת לי, חשבתי בנפשי כי לעולמי-עד אשאר כלוא בבית חותני ללא-אור וללא-ישע, ואהי כאלם בבואי לפניך, כאיש אשר הדבור אין בו... אהבתי היא היא אשר כלאה דברי בפי, ולא נתנתני גם להאנח בפניך... ואהבתי זאת כי תחזה לה תקוה טובה בימים האלה, – והנה אַתְּ נאנחה...

– בנימין, הן תדע כי כבד אכבדך מאד; אולם לשוא תבקש אהבה בלבב נערה אומללה כמוני...

– לא אהבה אבקש גם היום, אנכי אהבתיך נאמנה גם עת כי ידעתי כי תאהבי את אחיטוב...

– ומה זה תבקש מני?

– כי יאירו פניך הנחמדים, כי תבליגי עלי יגונך, כי תסירי עצב מלבך לטוב לך כל הימים...

ושפרה הביטה בפניו, ולא ענתה דבר.

גם כל היום ההיא, גם ביום השלישי, הרבה בנימין דברים רבים, דברי אהבה וחן באזני שפרה, – ורוח שפרה שבה אליה לאט לאט: מחזה העיר הזאת, מקים שעשועיה, המית אנשיה והדרת שוקיה, גניה ופרוריה, גם דברי בנימין, ולשונו המדבר אהבה, פעלו על נפשה פעולה טובה, – ותחי רוחה בקרבה, ועצבונה פג לאט לאט.

ועיני ר׳ ירוחם רואות וישמח לבו גם הוא.

מה
יֵשׁ תִּקְוָה

וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל־בָּנִים, וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם.
(מלאכי ג׳ כ״ד).

וליזא שמחה גם היא באבי-אביה ביהודה עמנואל, אפס כי בקשה את פניו לבל יביא את נכדו את יעקב חצרון לבית אביה עוד; היא ידעה עד מאד כי אבי-אביה זה איש נכבד הנהו, משכיל על דבר אמת, וגם עשרו רב מאד, ידעה כי אביה נושע לרגלו, וכי יִבָּנה ממנו, — אפס כי כמו יָרְאה לראות את חצרון — בן אחי-אביה עתה — שנית, אחרי כי התרצה אל אשתו אשר אבי-אביה ואבי-אביו הביאָה הנה, ותתחמק ליזא ותשב בבית ראזאליא כל היום, ותתיעץ אתה על צפוניה.

והנה ברזלי בא גם הוא הביתה, וראזאליא וגם ליזא קדמו פניו בחן.

— ליזא, חמדת נפשי! — אמר ברזלי אחרי אשר ישב על ידה — הנה גם אני יודע את אשר נעשה בבית אביך, — ואבוא הנה למען אשר תשובי גם אַתְּ לאהבתי, תשיבי ותהיי לי את אשר היית; אחיך שלמה הבטיחני טרם נסעו מזה לרבר על לב אביך, ואביא לשאול את פיך בדבר הזה.

— השתנו עתה הדברים מעט — ענתה ליזא בשפה רפה — אנכי הנני, כאשר הייתי, ברשות אבי; אפס כי אבי איננו עתה ברשותו גם הוא, כי אב גם לו בזה...

— יש תקוה! — אמרה ראזאליא אל ברזלי ותקרץ עין למולו — אפס כי לו לעצתי תשמע: תחכה עד אשר ישוב אישי הלום, והוא ינהגך יביאך אל בית אבי-אביו, והוא יישר לפניכם הדורים.

— צדקת, ראזאליא! ענתה גם ליזא, וברזלי היה שבע רצון מאד.

ועמנואל עוד ירב לדבר על לב ר׳ ירוחם, להטותו אל חפצו ורצונו, ובין כה וכה וירא ויתבונן גם אל דרכי בנימין בלכתו את שפרה, והנה הוא קורא אליו החדרה, ויאמר:

— הנה החלות לספר באזני את תולדות ימי חייך, ויבוא הנה ר׳ ירוחם ויפרע אותנו מדברינו, ואתה הואל נא לכלות את אשר החלות, כי מאד אִוְּתָה נפשי לדעת את כל אלה, לדעת גם את תקותיך לעתיד, את מחשבות נפשך לימים יבואו.

– בכל לב אודה לאדני חסדו כי תשים לי לבך, ענה לו בנימין, ויספר באזניו את כל אשר קרה לו בימים המעטים אשר הוא חי, גם את רדיפות החסידים אשר רדפוהו, גם את דבר אהבתו לשפרה ספר באזניו, גם אהבת שפרה ושלמה נכדו לא כחד ממנו, את כל לבו הוציא לפניו.

– יש תקוה! – ענהו הישיש בשפתי חן – קוה בנימין ותקותך תבוא!

עודם מדברים ומשרת בית המלון בא, ויאמר לעמנואל:

– הנה איש אורח בא מווילנא, מבקש לראות פני כבודך ולסור הֵ׳ה במלון הזה.

– הנה הדוקטור בא! – קרא עמנואל בקול שמחה – יבוא! אתי ישב! אתי יחד!

והדלת נפתחה, ואיש כבן ארבעים שנה, הדור בלבושו, בא החדרה, ועמנואל רץ לקראתו וזרועותיו פתוחות, וישקו איש לאחיו.

– הנה, תודות לאל, שלום לך אדני! – אמר האורח בשומו עין על פני עמנואל – ואנכי אמרתי: אולי חלית בזה, כי על כן שלחת דבריך על-ידי הטלגרף כי אבוא חיש מהר הנה.

– שלום, שלום! אך שלום וחסד! עוד מעט ותדע מדוע אצתי לקראך הנה; אפס כי עתה באת מדרך רחוקה, סעד נא את לבך, ותנוח מעמל הדרך, אחרי כן נדבר דברינו.

ויהי לעת הערב, וישבו בחדר עמנואל כל האורחים, כלם ישבו סביב לשלחן אשר מכונת־הטהע עומדת עליו, גם חצרון ושרה גם ר׳ ירוחם ושפרה, וגם בנימין ישב בתוכם, ור׳ יהודה עמנואל עם האורח החדש, הדאקטר אשר בא היום הזה, יושבים בראש השלחן, שרה ממלאה את הכוסות, ודממה שוררת.

והישיש עמנואל פתח את פיהו, ויאמר:

– הנה האיש היושב עמנו בזה, רופא חכם הנהו, דוקטר בחכמת הרפואה אשר עשה בה חיל מאד, ושמו ותהלתו נודעו בארץ, כי יותר שהוא רופא-נאמן, הנה גם תורת ה׳ בלבו ובפיו, הנהו ירא אלהים ושומר מצותיו, יעסוק בתורה ובחכמת ישראל, וצדקות יעשה גם בחכמתו גם בכספו, – אשר רכש לו במשך הימים.

כל המסבים על השלחן הזה הביטו בפני הרופא, ור׳ ירוחם הביט בפניו מאד, וכמו יקנא באיש הזה, אשר חכמתו לא נצחה את יראתו.

– ואנכי אחשבהו כבן לי, אף אם אינני המולידו – הוסיף עמנואל לדבר – היטיבו רבותינו באמרם: „כל המלמד את בן-חברו תורה

כאלו ילדו', אמנם כן, את הבן הזה אמצתי לי, כי אנכי למדתיו תורה, אף הייתי בעזרו עד אשר כלה חק למודו בחכמת הרפואה בעיר הבירה. . . זה כעשרים שנה בא לביתי האיש הזה, והוא הנהו אז עלם צעיר לימים, בגדיו כבגדי החסידים, ופאות ראשו ארוכות, בידיו אין כל, אך בפיו דברים נעימים: „באתי להשתלם במדעים" – ענה אז ואמר לי – „גרשתי את אשתי, נרדפתי מאת החסידים, אשר בפלך וואָלין, וְכַתֹּתִי את רגלי ל ל מ ו ד ת ו ר ה ו ח כ מ ה, ובאשר כי אין עוזר לי ואין תומך בידי באתי אליך הפעם, – אולי אמצא פה מושיע"; שמעתי אז את דבריו ולבבי המה בקרבי, הן שני בני הגדולים אבדתי אז בעניי, בני גבריאל הבכור, אשר הרביתי ללמדו חכמה ודעת, לשון וספר, ברח מביתי את שרי הצבא, והשמועה עשתה לה כנפים כי המיר את דתו, וכי נפל גם הוא בין חללי המלחמה. . . הה, בני, גבריאל בני! יהי שם ה' מבֹרך כי מצאתיך הפעם חי ונאמן בדת ישראל. . . ונתנאל בני המת, אשר ביראתי הנכתיו רק על ברכי התורה והאמונה, יצא ויהי להסיד. . . אנכי בביתי במסתרים גם לשני בני אלה, והנה הביא ה' את העלם הזה לביתי, – אהזתיו ואחזיק בימינו, ויהי לי שעשעים, כי הוא אמנם היה לי לתלמיד מקשיב לכל דברי, התהלך בדרכי, ואמצא בו נחם. . . בביתי ישב, על שלחני אכל, ויתמד בלמודו מאד, ומקץ שנים שלש בא לבית-הספר, והנה הנהו היום רופא חולים מפליא-לעשות, והנה הנהו עד היום יהודי נאמן לה' ותורתי, וה' יצליח את דרכו מאד, וגם הון ועשר בביתו עתה, שם טוב ותהלה יעטרוהו, ועל ראשו תחול ברכת עניים אשר יברכוהו על טוב פעלו ומעשי צדקותיו. . .

היושבים סביב לשלחן שמעו כן תמהו לספור אשר עמנואל מספר באזנם.

ור' יהודה עמנואל הוסיף בקול גדול, לאמר:

– הרופא-החכם הזה הנהו מ ע י ר ז י ט אָ מ י ר ו ש מ ו ג ד ל י ה ו ה א ל ו נ י. . .

ובנימין קם ממקום מושבו ונפשו נבהלה מאד, וירץ עד לפני הרופא ויפול על צוארו ויבך מאד:

– אבי! אהה, אבי אתה!. . .

– הוא בנך הבכור אשר ילדת בזיטאמיר – באר לו עמנואל – ולמענו קראתיך הנה.

– בני! בני!. . .

והנאספים השתוממו עוד.

מו

שְׁלוֹם־אֱמֶת

... „אֶת־הָאֹבֶדֶת אֲבַקֵּשׁ וְאֶת־הַנִּדַּחַת אָשִׁיב,
וְלַנִּשְׁבֶּרֶת אֶחֱבֹשׁ וְאֶת־הַחוֹלָה אֲחַזֵּק!"
(יחזקאל ל"ד, י"ז.)

ושלמה אחיטוב לא ידע את כל אשר נעשה בעיר אדעססא. אביו לא הודיעו דבר, וגם צוה על ראזאליא כי לא תכתוב לו עד מה מכל החדשות אשר קרו בזה, לבלי הפריע אותו בעמדו שם לפני שרי הצבא המפקחים על הבנין. ויהי כי כלה שלמה את מלאכתו בסכות, וגם בעיני השרים והפקידים מצא הבנין חן, ויתנו בידו את התעודה לקבל את הכסף מבית אוצר המלך וישב לעיר אדעססא שמח וטוב לב.

ותספר לו ראזאליא את החדשות אשר צמחו פה, כי הישיש עמנואל הנהו אבי-אביו, וכי הוא שלם בעד אביו את כל אשר נשי בו, וכי הוא היא גם אבי-אביו של חצרון, — ויִשתומם שלמה, וילך לראות את פניו.

„הנה גם שפרה שם בבית, חשב שלמה בלבתו, — הנה ספרו לי בסכות כי שפרה נסעה את אביה לראות את פני אבי-אביו של חצרון, ומי יתן ומצאתיה שמחה ועליזה, כי תתנני להצטדק לפניה, וכי גם היא תסלח לי... אפס כי שוא גם תפלתי זאת, — אנכי אצטדק, והיא תסלח... היש דברים בפי להצטדק, ואם יֵרָפא לבבי בסליחתה?... הה, שפרה! בושתי וגם נכלמתי להביט בפניך היפים, אַתְּ הנך כעצם השמים לַטֹּהר, נפשך זכה ולבך טהור, — ואנכי אנכי הנני פושע, הֲלָשׁ ואין-לב; אנכי את הישרה העויתי, וחטאתי גם לך כל הימים..."

והנה הוא עומד לפני אבי-אביו ר' יהודה עמנואל.

שפרה לא היתה בבית, כי הלכה לשוח בגן עם בנימין, ועמנואל קבל את פני נכדו זה את שלמה באהבה ורצון רב.

— ומה החדשות אשר הבאת אתך מעיר סכות? שאלהו עמנואל אחרי אשר עברו רגעים אחדים.

— הה, אבי! מעיר סכות הבאתי חדשות רבות בקרב לבבי...

— הנה שמעתי אומרים כי דרכי החסידים מצאו שמה חן בעיניך!

ולא יכול שלמה להתאפק ויספר באזני אבי-אביו את כל הגיגות לבו, ואת סערות רוחו, את כל המנהגים הטובים אשר ראה בעיר סכות, ואשר להם תאות נפשו, ואת דרכי הקנאים אשר יקוץ בם. — אפס כי דבר האהבה כחד תחת לשונו.

– את הטוב תקבל, ואת הרע לא תקבל! – ענהו עמנואל דברים רכים – הן לא למען דברים כאלה עליך להשליך מנגד את עיר מגורך ואת ביתך, ככל הדברים הטובים אשר ראית שמה תוכל ותעשה גם בזה. . . הן יום השבת הולך וקרב, ואנחנו נָחֹג אותו גם פה, בכל אשר ראית שמה; אפס כי לא לנו היות קנאים ומאמינים בכל הבל כמוהם, את השלום בביתנו נשמור, ולא נפריע גם שלום אנשים אחרים . . .

שלמה כמו שָׂשַׂר בנפשו, כי יודע עמנואל את דבר אהבתו לשפרה, וכי לה תרמיזנה מליו אלה, ויאמר לגלות לפניו את כל לבבו, – אפס כי באו החדרה ר' ירוחם ושרה וגם הצרון, וידרשו לשלומו, ולא יכול לדבר עוד באלה.

והנה שפרה באה.

– אחיטוב! קראה בקול רועד מאד, ולא יספה, כי נבהלה נפשה, פניה הֳוָרוּ, שפתותיה נהפכו לתכלת, וכל יצורי גוה רעדו.

– מה לך? צעק ר' ירוחם וימהר וירץ לקראתה.

גם כל אנשי הבית קמו מכסאותם ויעמדו על ידה, ושלמה אחיטוב נבהל גם הוא ויקרב אליה, ובקול נעים אף רועד אמר באזניה:

– הרגעי נא, עלמה כבודה! . . .

– מה זה לפני? שאל ר' ירוחם בנפש הומיה.

– אין-דבר, אבי, ענתה שפרה ותתחזק ותשב על הכסא.

– אמללה! . . . קרא שלמה ויניד לה במו ראשו.

ושפרה התעוררה מאד לשמע שם „אמללה" מפי אחיטוב.

– רב! . . . – קראה שפרה קול עז – אל תאמר „אמללה"! גם לי לב כמוכם הגברים! גם אנכי אוכל להבליג על יגוני, לשרש מקרב לבי את אשר היה קדוש לי, לשכוח את הדברים הטובים אשר חמת עקרב תחת לשונם, להשליך את הפרי אשר תאוה הוא לעינים ומות בו . . .

– מה זה תבענה שפתיך? שאל ר' ירוחם וישתומם מאד.

ושרה נגשה אליה, ובשפת חלקות בקשה את פניה כי תביא אִתָּהּ אל החדר השני למצוא מרגוע.

שפרה שמעה בקולה ותצא, ושלמה אחיטוב היה כאיש נדהם.

– הה, חולה היא בתי, חולה מאד! – אמר ר' ירוחם במנוד ראש, אחרי צאת שפרה – הן פיה דבר תהפוכות באזני . . .

– הנה רופא לנו בבית, רופא אשר ממני לא יכחיד דבר – אמר עמנואל אל ר' ירוחם – נשאלה את פיו.

אולי הנהו הוא שליח ה' לרפא את בתי, ענהו ר' ירוחם.

ועמנואל יצא אל החדר השני, מקום אשר גדליהו האלוני יושב שם, ויקראהו לבקר את שפרה.

ואחיטוב חמק עבר מאת פני הבית, גם הוא ירא פן תחזק מחלת שפרה, ויאמר בלבו: „אל אראה ברעתה!"

וגדליהו שמע בקול עמנואל ויקם ויבוא אל חדר שפרה, וגם בנימין הלך אחריו.

– אין אסון בעלמה! – אמר גדליהו בשובו – דמית רְתָחו כמעט, תמצא מרגוע ומניחה ותחי; ואנכי אשים עיני עליה בימים אשר אשב פה.

ושפרה אמרה אל בנימין בלכתה אתו לשוח בערב היום ההוא:

– עתה בא הקץ! לא עוד אחרד לרגעים, לא עוד אעצב אל לבי – כלה גרש גרשתיו מקרב לבי ונפשי! זר ומוזר הנהו אחיטוב לי עתה כאשר היה... התחזקתי – והנני שמחה וטובת לב כאשר הייתי...

בנימין שמח מאד לקול הזה.

– ולי הייתי אנכי האיש אשר ימלא את מקימו בלבבך!

– שמע נא בנימין – ענתה לו שפרה בכל לבה – הנה בנתי לרעך... אתה אשר החשית עד כה, אשר חשבתיך חסר מלים בעיר סכות, – אתה היית איש דברים בעיר אדעסםא הזאת... לו דברת דבריך אז... אפס כי הפעם אל נא תדרוש אהבה ממני... לבי חלל בקרבי, ריקה נפשי בי... אולם, דע לך כי כַּבֵּד אכבדך מאד, אוקיר לבך הטהור, אוקיר נפשך הזכה, יקר ונכבד אתה לי...

– רב לי, רב! – ענה בנימין בחדות לבו – מאושר אנכי כי אִשַּׁרתני שפרה!

ושפרה אמרה בלבבה: „בנות עם-הארץ תלכנה ותסגרנה בבתי הנזירות אם תכזב אהבתן; אולם לנו בני ישראל אין נזירות ואין בתי מקלט להנה, ואנכי גם אנכי נכונה להיות לאיש... והנה טוב לי בנימין מעשרה אנשים אחרים מבני החסידים אשר יתנני אבי לו..."

ובנימין לא כחד את אהבתו מאת אביו, ומאת עמנואל אשר חשבו גם הוא לאב לו, ויספר גם עתה באזניהם את דברי שפרה ואת תקותיו.

וירוהם היה כאיש נדהם: תאר פני עמנואל ודבריו הרכים והמחַכּמים, תורת פיו ולשונו, מנהגו ומעשיו פעלו גם עליו פעולה עזה, והנה בא זה הרופא גדליהו, הדוקטר האלוני, וישלם את תמהון לבבו: ראה כי שני האנשים האלה חכמים המה, מלמדי דעת, משכילים בכל מדע, – ויראים ושלמים המה!... הן אמנם כי חשב אשר תועים המה מדרך האמת, כי „אמונת צדיקים" לא תלך לפניהם, „וברבנים" יתקלסו, – אבל

גם „רשעים" אינם, ודבריהם הלא ברור מללו כי זאת היא הדרך הישרה, דרך „היהודים האמתים" . . . והנה גם את חתנו יעקב גם את בתו שרה ידריכו בדרכם זו, ואין כחו בפיו ובתבונתו להראות אי-ישרם, – ויהי נבוך, משומם, מֻכֶּה בתמהון לבב, מבלי דעת את המשפט אשר יחרץ.

והנה הדוקטר האלוני אומר אליו כדברים האלה:

– בכל אשר התבוננתי בבתך בשפרה, בכל אשר חקרתי לדעת את מחלתה, ראיתי כי צדקו הרופאים אשר אמרו כי מחלתה היא מחלת לב ורוח; אפס כי עלי להוסיף גם שם הפרטי למחלה הזאת, כי היא חולת אהבה . . .

נבהל זה האיש ירוחם לשמע הדברים האלה.

– חולת אהבה? ! נהם מאד, ועיניו כמו חשכו בארבותיהן.

– אמנם כן! – החליט הרופא ויאמר לו – זאת היא מחלתה, וממנה לא תושע עד אשר תתנגה לאיש, לאיש אשר ישר בעיניה . . . ואם אין, אז גם חייה תלויים לה מנגד . . .

וירוחם נדהם עוד, „בתי היקרה!" קרא פעמַים ויאנח מרה.

– ולו לעצתי תשמעו – אמר פתאם עמנואל רכות – כי אז הייתי אנכי השדכן ביניכם . . . הן נראה כי שפרה ובנימין ילכו יום יום באהבה וידידות גם יחד, כי תמיד כל היום יתלחשו דברים, כי לב שניהם יהגה אהבה, – ומדוע לא תאחדום גם אתם כחפץ לבבם?

– את בנימין חתן גרונם הגרוש אקח לחתן לי? ! . . .

– בן בלי-שם, בן-„משומד" היה אז, וגם כסף לא היה לו – ענה עמנואל בראותו מבוכת נפש ירוחם – ועתה היה בן הרופא החכם וגם נדה רב יתן לו אביו . . .

– ובתך תאהבהו, ובלתו תרד דומה, הוסיף הדוקטר.

ואחרי עוד דברים רבים, ואחרי אשר גם שפרה גם בנימין התחננו לו בדבר הזה אף גלו את אזנו, כי בנימין למדה לקרוא בספרי רוססיא החדשים – עודו בסכות – והיא גם היא הנה „משכלת", אשר עם „חסיד" לא התחסד, – תקע ירוחם כפו, שלא-ברצונו, לגדליהו, ועמנואל מהר ויחלט הדבר ויתקע גם כף שפרה בכף בנימין לעיני ירוחם, ויקרא „מזל-טוב!" בקול גדול.

* *
*

גם שלמה אחיטוב עמד בדבורו, וילך ויבא את ברולי ויעמידהו לפני אבי-אביו – בשבתו בבית גבריאל אביו, ויספרו גם אלה לו את

האהבה אשר שררה בין ליזא ובין ברזלי, וכי ברזלי יתן את נפשו בעד ליזא, וגם ליזא אהבתהו, ובהסכם גבריאל ויהודה, וגם בהסכם ליזא, חֻברו גם הנאהבים האלה, ור' יהודה עמנואל אצל גם למו ברכתו, – וכל המשפחה צהלה ושמחה.

ויעש גבריאל אחיטוב משתה גדול לכל אוהביו וידידיו, משתה שמנים כי שלם לכל אשר נשו בו, כי אביו חי חי הוא, וכי ארש את בתו באמת ובאמונה. ויבקש גם את חצרון בן אחיו, גם את שרה אשתו, גם את אביה ר' ירוחם ואת שפרה בתו, גם את הרופא גדליהו גם את בנו בנימין לבוא לביתו ולשמוח בשמחתו.

– אל תרגזו במשתה! – הטיף עמנואל אמרי נעם לכל האנשים האלה, אשר היו בחדרו ביום ההוא – שכחו את העבר והיו אחים ורעים, אוהבים נאמנים, וידידים נעימים בעתיד! קטן לב האדם, ויכיל בקרבו אהבה רבה: אהבת כל אדם, אהבת ארץ-מולדת, אהבת העם אשר על ברכיו נולד האיש, אהבת משפחה ואהבת בעל לאשתו ואב לבניו! אהבו איש את אחיו, אהבו את נשיכם ואת בניכם, ואהבו את עמכם, עם נושן, עם בני ישראל אביכם!... הנה שני קצות העם הזה לפני היום: שְׁתֵּי הַקְּצוֹת ממעי נפרדו: הנני רואה את בני הבכור את גבריאל את בניו ואת ביתו כי למשכילים יחשבו, נתנו ספר כריתות לכל מנהגי ישראל הישנים, לכל תורתו וחקותיו, ואף לחדשות שמו פניהם; והנה בן-בני השני הוא וחותנו ואשתו מחזיקים בנושנות, ולכל חדש „צא טמא" יקראו, ולא יתנו בוא בביתם כל אשר הולידה החכמה והתבונה בעת הזאת; והיהדות עומדת מרחוק, בוכה מצרת נפשה, ודמיונה, כמשל אשר בפי התלמוד, „לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקנה; ילדה מלקטת לו שערותיו הלבנות וזקנה מלקטת לו השחורות: ונמצא קרח מזה וקרח מזה" 1) – ומה נעשה? הנה השאלה הזאת שאל גם לפנים „רבנו הקדוש": „איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם?" והיתה תשובתו: „כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם!" 2) או לדבר בלשון לעססינג, בשומו אמריו בפי „נתן החכם" להשיב על שאלת השולטן: „איזה היא הדת הישרה?" לאמר: „אהבו את הטוב ואת הישר אשר תלמד כל דת וכל אמונה, וזרו הלאה את המעשים הרעים, את הקנאה ואת השנאה!" וכדברים

---

1) ב"ק ס', ב'. 2) אבות פ"ב מ"א.

האלה אומר גם אני: בָּנַי! אַל נא תאחזו בַּקְּצָוֹת! ברו לכם את הטוב משתיהן גם יחד, וזרו הלאה את החלאה ואת הרע! עשה תעשו כהמתַקְּנים שבהן ולא כהמקלקלים!...

דמעות קדש נראו בעיני כל הנאספים, ועמנואל הוסיף עוד ללמדם בינה.

ובערב והנה כלם נאספו באו לבית גבריאל הכלול בהדרו, חבר מנגנים השמיע קילו במנגינות, העלמים והעלמות יצאו במחול, ויתלכדו יחד שפרה וראזאליא, שרה וליזא; שלמה ובנימין יעקב וברזלי, ויאכלו וישתו וייטיבו את לבם.

ויורב אמר אל גבריאל במשתה היין:

– הנה נבואתי באה! אנכי גם מראש אמרתי כי לרגלי האהבה אשר יאהב חצרון את ליזא תבוא לך, אדני, הרוחה, – והנה קמה עצתי: לרגלי האהבה הזאת בא נכבדנו הישיש עמנואל הֵנה ולכל בני המשפחה הזאת היתה אורה ושמחה!... נשתה נא כוס לחיי האיש היקר הזה!

וכוס בכוס נפגשו וַתִּצַּלְנָה.

– יחי הישיש הנכבד רבי יהודה עמנואל – קראו כל המְסֻבִּים – יחי עוד לאורך ימים ודבריו יכו שרש בלב רבים!!

12/25/6 1911

